

Handwritten musical notation on a five-line staff, featuring a treble clef and a single note.

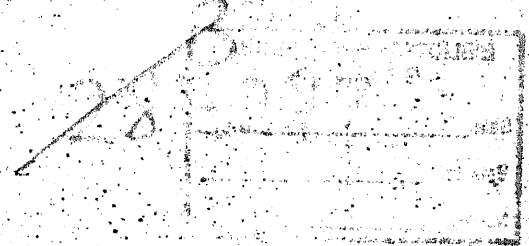
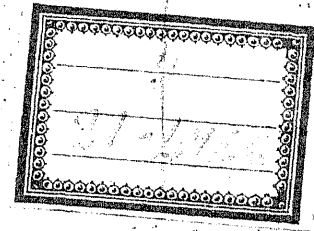
Handwritten musical notation on a five-line staff, featuring a treble clef and a single note.

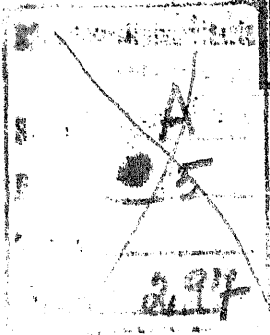
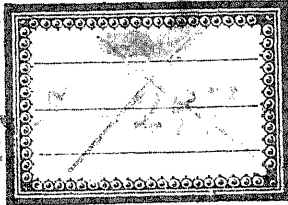
Handwritten initials 'Ct' with a downward-pointing arrow.

Handwritten text: *Andres Harvey,
Ordinis Predicatorum.*

Handwritten musical notation on a five-line staff, featuring a treble clef and a single note.

R. 2668

FRATRIS DOMINICIS OTOS GOBIENSIS
Theologi ordinis Prædicatorum, ad sanctum
Concilium Tridentinum.

DE NATURA ET GRATIA,
Libri III.

*Nunc postremo ab Authore recogniti.
Huic editioni accesserunt indices duo longè copiosissimi.*

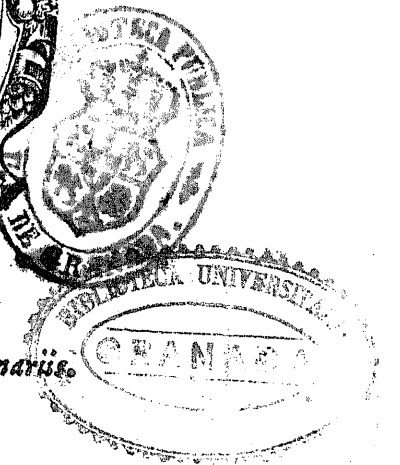
DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. S. C. 114 N. 4.

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Sala: A
Estante: 4
Numero: 349

Salmanticæ.

Excudebat Andreas à Portonariis.

Priuilegii summa.

Præfens hoc opus cū cæsareo priuilegio impressum est: quod serenissima Regina de consilio curiæ Vallisoteti, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo, decima die Nouëbris, Auctori in octennium sua gratia concessit videlicet ne quis absque eius facultate aut cudat aut vendat sub pœna multæ & librorum instrumentorumque artis, ac decem milium dupondiorum. Aestimata verò sunt singula chartarum folia pretio trium dupondiorum. Nemo ergo sibi rei huius ignorantiam prætexat.

INDEX PRIMVS SEN- tentiarū quæ in hoc opere cōtinentur.

Numerus indicat folium: a faciem

Primam: b verò

Secundam.

- A**
Actio humana tres habet considerandas conditiones. 217. b.
Actus singularis non censetur dilectio dum est cum peccato. 84. a.
Adā fuit creatus in gratia. 13. a.
Adam cur in natura peccauit. 33. b.
Adultorū primus ordo. 138. a.
Animalia bruta nec ius habent propriè vllum neq; felicitatis capacia sunt. 218. b.
Angeli non indigebant iustitia originali. 17. a.
Anabaptistarū hæresis. 132. b.
Apprehendere gratiam & misericordiā non est idē quod assentire & credere. 11. b.
Appetitus sensitivus & ratio. 7. a.
Appetitus irascibilis & concupiscibilis. ib.
Argumentum quid sit. 114. a.
Arboris nomine siue bonæ siue malæ quid intelligatur in sacra pagina. 207. a.
Attritio & contritio. 149. a.
- B**
Attritionis & cōtritionis etymologia. 150. b.
Ex attrito quomodo fit cōtritus. 155. a.
Auxiliū speciale necessariū iis etiā qui sunt in gratia ad implendā legē licet nō ad faciendū singula præcepta. 200. a.
Auxiliū speciale qd sit & quomodo sit necessarium. 98. a.
Auxiliū gratiæ quid sit. 4. b.
Authoritatū tres ordines. 56. b.
- B**
Baptismi effectus. 142. b.
Baptismus in voto sufficit ad salutem. ib.
In baptisate restituitur iustitia quoad formale. 30. b.
In Baptisate plenissima est remissio. 39. a.
Bardesanes fato omnia adscribebat. 51. a.
Beatitudo cōsistit in visioe. 9. a.
Beatitudo vera non fuit philosophis. 11. b.
Beatitudo si dare sine vllis meritis perfectioe aliq; beatitudinis accidentali carecet. 227. b.
Beati non indigent cogente lege. 187. b.

INDEX

- Ad beatitudinem caelestem in
est nobis naturalis appeti-
tus. 2. a.
- Beneficium redēptoris. 213. a.
- Bonum naturæ quomodo im-
minuitur. 46. a.
- Bonum morale. vide opus.
- C**
- Charitatis nullus actus præter
martyrium sufficit absque
formali actu poenitentiae de-
lere peccatum. 156. b.
- Charitatis cōsideratio triplex.
187. b.
- Causa venialis peccati. 22. a.
- Causæ liberæ definitio. 56. a.
- Causæ secundæ verè agūt etiā
si absq; diuino influxu ni-
hil possint. 64. b.
- Causarum quatuor genera.
128. a.
- Causa efficiens. 16. b.
- Causa materialis. 130. a.
- Causa exemplaris. ib.
- Causa formalis. ib.
- Causarum materialium ad for-
mal. ordo. 165. b. & 159. b.
- Catechumeni. 139. b.
- Certitudo ex duobus æstima-
ri potest scilicet ex obiecto
& subiecto. 232. b.
- Certitudo gratiæ nomine pen-
det tum ex firmitate diuinæ
promissionis tum ex nostra
dispositione. ib.
- Certitudinis gratiæ assertores.
bipartiti sunt. ib.
- Certitudo gratiæ latissimè ad-
uersus Lutheranos expugna-
tur. 233. b.
- Certitudo ex operum notitia
roboratur. 237. a.
- Certitudo per seuerantiam non
est citra priuilegium possibi-
lis. 238. b.
- Certitudo eadem impugnatur
aduersus nonnullos catholi-
cos. 239. b.
- Certitudo utraq; reprobat
testimoniis scripturæ sacræ
242. b.
- Certitudinis assertores quadru-
plici peccato decipiuntur
ad quorum omnia argumē-
ta responderetur. 247. b.
- Concupiscētiæ nomen quid
sit. 7. a.
- Concupiscentia in duas partes
diuiditur. ib.
- Concupiscentia carnis ex Au-
gustino est originale pecca-
tum. 27. a.
- Cōcupiscētia carnis an sit pec-
catum arguitur. ib. b.
- Cōcupiscentia quare dicta est
peccatum. 30. a.
- Concupiscentia res est natura-
lis. 35. b.
- Concupiscentia qualiter dica-
tur peccatum. 39. b.
- Concupiscentia quinque nomi-
nibus dicitur peccatū. 43. b.
- Cōcupiscentia vocatur formes
Tyrānus & lex carnis. 47. a.
- Concupiscentia carnis aduer-
sus spiritum naturalis. 7. a.
- Con

PRIMVS.

- Concupiscentia carnis contra
rationem nulla fuisset in sta-
tu naturæ integræ. 18. a.
- Concupiscentia post baptis-
mum non manet peccatum
35. b.
- Concursus dei generalis quid
sit. 4. b.
- Condignæ non sunt passionēs
huius temporis ad futuram
gloriam. 230. a.
- Confessio cur instituta. 209. a.
- Confessione annexa satisfactio
210. a.
- Cogitationem cordis inten-
tam esse ad malum quid sit
206. b.
- Collatio Adæ cum Christo. 31.
- Christo Eucharistiam incorpora-
mur. 125. b.
- Christianæ Reipublicæ ratio
in quo consistit. 126.
- Christianus quis. ib.
- Christus nō solum redemptor
sed legislator noster. 189. a.
- Christi aduentus quā fuerit
necessarius explicatur. 213. a.
- Consilia sunt multa in euange-
lio præter præcepta. 191. b.
- Consilio unum opera de se non
perfectiora quā præcepto-
rum. ib.
- Concilia cur dicantur manda-
rum minimum qui autem
ea implet dicatur magnus in
re gno cælorum. 192. a.
- Cōtritio & attritio quomodo
differant. 149. a.
- Contritio non indiget aut intē-
sione aut extensione. ib.
- Contritio exigit propositum
cauendi in futurum. 151. b.
- Conuerso Pauli. 157. b.
- Conuersio peccatoris optimo
exemplo explicatur. 140.
a. & b.
- Cornelius & alij catechumeni
repperunt gratiam ante ba-
ptismum. 142. a.
- D**
- Deus agit in rebus nō quantū
trinus: sed quantū vnus. 9. b.
- Deus car peccare nequit. 61. b.
- Deus vult omnes saluos fieri.
65. b.
- Deus propter se suamq; propa-
gandam beatitudinem vni-
uersa creauit. 21. a.
- Deus non agit amore concu-
piscētiæ: sed amicitie sue. ib.
- Deus quomodo nos conuertit
petens à nobis vt conuertamur
explicatur. 58. a. & b.
- Deus quandoq; æqualia quan-
doq; inæqualia specialia au-
xilia nobis confert. 59. a.
- Deus neminem cogit ad peccā-
dum, imò nec est causa pec-
cati sicut nec peccare po-
test. 61. a.
- Deus Eucharistiam subtrahit au-
xilium. 65. b.
- Deus neminem ita deserit vt
lege statuerit hominem non
iuuare. ib.
- Deus quomodo sit in nobis &

INDEX

nos in illo. 141.
 Deus nihil præcipit impossibili. 195. b.
 Deus quomodo est causa peccati. 68. b.
 Deus nihil proprie debet nobis sed suæ propriæ bonitati ac firmissimæ veritati. 221. a. & b.
 Deus supplet defectus. 174. b.
 Dei cõ cursus generalis licet sit voluntarius: tamẽ inter causas naturales describit. 4. b.
 Dei auxiliũ speciale annumeratur inter dona gratuita. 5. a.
 Dei erga nos opera in triplici sunt ordine & gradu. 56. b.
 Deo quomodo possumus & quomodo non possumus dicere quæ ipse nobis, vt sine me nihil potestis facere. 70. a.
 Differentia inter tres hominis status. 20. a.
 Dilectio perfecta. 84. b.
 Dilectio tribus modis accipitur. ib. a.
 Dilectio vera duplex. ib. 1.
 Dilectio proximi quàm sit nobis commẽdata in scriptura. 190. b.
 Dilectionis præceptum potest in hac vita per gratiam Dei ita perfectè impleri, vt satisfaciatur legi, licet aliter impleatur in patria. 194. b.
 Diligere ex toto corde & ex toto mente dupliciter. 199. b.

Dilectio Dei super oĩa. 44. b.
 Dilectio proximi. 87. a.
 Dilectio Dei super omnia fuit homini possibilis in statu naturæ integræ. 206.
 Discrimen inter materialia actualis & originalis. 29. b.
 Discerniculum inter lutheranos & manichæos. 63. b.
 Discerniculũ inter hominẽ integrũ & hominẽ lapsũ. 78. a.
 Discrimen inter actionem Dei & nostram. 21. a.
 Discrimen inter gratiam Adam & gratiam Christi. 22. a.
 Dispositiones meritoria. 167. b.
 Dispositio duplex ad grã. 98. a.
 Disponere se nemo potest ad gratiã sufficiẽter sine specialiauxilio Dei. 98. a.
 Dispositionis epilogus. 159. a.
 Dispositionem eodem instanti subsequitur forma. ibid.
 Dispositio proxima nõ procedit simpliciter ad gratiam sed secundum quid. 167. b.
 Distinguendũ inter ea quæ sunt fidei & quæ sunt in opinioẽ. 6. b.
 Dubitatio hominis an sit in gratia non est peccatum. 236. a.
 Dubiũ Marci vlt. exponit. 131. b.

E

ecclesia christianorũ bonos & malos complectitur. 127. a.
 Ecclesiã facultatẽ habet a Christo condendi leges. 189. b.
 Effectus corporei. 47. a.
 Equus Alexandri. 218. b.

Erro-

PRIMVS.

Errores de libero arbitrio. 51. a.
 Errores lutheranorũ vide in fine secũdi Indicis.
 Euitare peccata. 88. b.
 Explicatio libertatis. 56. a.
 Expositio vulneris in naturalibus. 46. b.

F

Facere hominẽ quod in se est quomodo intelligatur. 102. a.
 Fidei veritas sanctissima nulla q; de causa temeranda. 2. a.
 Fides naturam perficit. 36.
 Fides q; p charitatẽ operat. 6. a.
 Fides inchoatio meriti. 107. a.
 Fides tripliciter dicitur. 10. a.
 Fides vnde dicitur. 13. b.
 Fides distinguit à pmissioẽ. ib.
 Fides intellectualis. 114. a.
 Fides distinguit à fiducia. 15. b.
 Fides mortua robustior quàm viuã. 120. b.
 Fides cur nõ perditur cum charitate. 122. a.
 Fides mortua proprie est fides. ib. b.
 Fides mortua differt à fide dæmonum. ib.
 Fides informis donũ Dei. 123. a.
 Fides op^o Dei & nostrũ. 124. b.
 Fides catholica. 125. b.
 Fides quomodo infundit. 126. a.
 Fides cur fundamentum religionis. 127. a.
 Fides in genere naturæ. 137. b.
 Fides necessaria omni tempore. 138. a.
 Fides à sit causa formalis. 166. b.

Fides Abrahe. 182. b.
 Fides quæ per charitatem operatur est punctum controuerfiæ. 111. a.
 Fides proprie duobus tantum modis accipitur. 13. b.
 Fides catholica non est specialis illa quam Lutherani conseruunt. 116. a.
 Fides spes charitas tres omnes distinctæ virtutes. 117. a.
 Fides miraculorum non est alia quã catholica. 121. b.
 Fides informis sufficit hominẽ cõstituere Christianũ. 125. b.
 Fides ex iure naturæ forsã nõ erat omnibus alia necessaria quàm naturalis cognitio. 138. a.
 Fides non sola sed simul cũ spe & charitate iustificat. 140. a.
 Fides expressa Christi non est necessaria ad justificationẽ in remotissimis isulis vbi est ignorantia inuincibilis euãgelij. 143.
 Fides est lumen ostendens nobis viam. 180. a.
 Fidei veritas sanctissima nulla que de causa temeranda. 2. a.
 Fidei controuerfiæ secernendæ sunt ab iis quæ inter doctores salua fide catholica disputantur. 6. a.
 Fidei obiectum & habitus. 116. a.
 Fidei historica nugatoria.

nomi

INDEX

nominatio Caluini. Gratia & virtus quomodo sine
 Fidei diuersæ qualitates. 120. b. à deo. 58. b.
 Fidei per charitatem operantis Gratia operans & cooperans
 Christiani omnes filij. 142. 56. b.
 Fidei reuelatio lumen naturæ Gratia gratis data quid. 98. a.
 præsupponit. 79. b. Gratia est ineffentia animi.
 Fidei primus motus. 180. b. 161. b.
 Fidei cõparatio ad legem. 181. a. Gratia & charitas opponun-
 tur peccato. 164. b.
 Fidei definitio Pauli explica- Gratia prius natura quàm vir-
 tur. 16. a. tutes. 165. a.
 Fidei multiplex diuisio nocet Gratia vtrum prius sit an re-
 113. b. missio. 167. a.
 Fide sola hominem iustificari Gratia quomodo est perfecta
 fuit hæresis Eumonij cõtra 173. b.
 quem scripserunt alij apo- Gratia Adæ fuit absq; disposi-
 stoli. 106. a. tione collata. 18. a.
 Fide sola iustificari & non tan Gratia nomine absolute venit
 quam dispositio est intelle- donum gratuitum ad no-
 ctu impossibile. 149. b. stram spectans salutem. 5. b.
 Finis duplex est hominis. 8. a. Gratia virtutes diuersimodè
 Finis naturæ excellens. 9. a. sunt causæ formales. 164. a.
 Felicitas celestis an sit nobis na- Gratia operanti attribuitur
 turalis. 11. b. remissio. 216. b.
 Finis iustificationis. 126. b. Gratia & naturæ nomina &
 Fructus fidei. 226. b. munera diuersa. 5. a.
G Gratia diuisio. 97. b.
 Gratia prima Adæ non fuit ob Gratia diuersi gradus. 174. a.
 meritum Christi. 19. b. Gratia infusio prior est vno
 De gratia & libero arbitrio cur modo quàm remissio: altero
 sit nomen operis. 2. a. verò posterior. 167. a.
 Gratia Dei vita eterna quomo Gratiam non aliam censabat
 do intelligatur. 229. b. Pelagius quàm naturam ipsam
 Gratia nõ tollit lib- ar- bitrium 5. a.
 53. a. Gratiam etiam reciperent dñ
 In gratia quomodo esse tenea generaretur homines in sta-
 mur. 88. b. tu naturæ integræ sicut iu-
 Gratia ita asserenda est vt libe- stitiam. 18. a. & b.

H

PRIMVS

H 21. b.
 De habitibus virtutum. 156. b. peccare venialiter. 1. b.
 Hæreson causæ. 1. b. Homo absque speciali auxilio
 Hypocrita quid sit. 96. b. gratiæ potest cognoscere ve-
 Hæresis Iouiniani. 186. b. rum quod fatis est ad bene
 Homini ingenta est ratiocina- moratiter operandum. 73. a.
 tio. 3. a. Homo in peccato gnali auxi-
 Hominum quatuor status. 6. a. lio Dei potest velle & opera-
 De homine in puris naturali- ri aliquod bonum morale.
 bus concepto triplex confi- 74. b.
 deratio. 6. b. Homo absq; auxilio Dei non
 Homo non propter mundum potest Diu perseuerare in o-
 sed mundus propter homi- peribus moraliter bonis
 nem genitus. 8. a. quin cadat. 77. a.
 Homini naturale est operari se- Homo in peccato non potest
 cundum rationem. 8. a. deum diligere super oia. 85. b.
 Homo animal politicon ibi. b. Homo nequit vitare omne pec-
 Homo in puris naturalibus- catum absq; auxilio speciali.
 quæ officia posset præstare 89. b.
 9. b. Hypocrisis. 96. b.
I
 Homo vulneratus in naturali- Indurare excæcare tradere qd.
 bus. 46. a. 65. a.
 Homo sui dominus. 52. a. Indurare & permittere quomo-
 Homo quo pacto perdit liber- do differant. 65. a.
 tatem. ib. Induratio Pharaonis explica-
 Hominis finis naturalis est a- tur latissimè. 68. a.
 gere secundum naturam. 96. Inferni Lex. 66. a.
 Homo in statu naturæ integræ sine auxilio speciali non pos-
 iustificari potuisset ta- Impletio mandatorum du-
 men implere totum ius natu- plex. 81. a.
 ræ. 19. b. Imago Dei triplex ad quam fa-
 ctus est homo. 7. b.
 Homo in statu naturæ integræ Intellectus obiectum. 86.
 poterat Deum super oia dilige- Infidelitas neq; est omne pec-
 re naturali dilectione. 20. b. catum neq; omnium peccatorum
 causa neq; per omne pecca-
 Homo in illo statu poterat per- tum amittitur fides. 188. a.
 seuerare per donum iustitiæ. **I**
 Homo in illo statu non potuit iustitia & gratia inseparabiles.
 15. b.

15. b.
 Implere & violare. 195. a.
 Ioannes Baconis. 250. a.
 Iustitiæ appellatio. 225. a.
 Iustitia nostra quomodo ini-
 tatur iustitiæ Christi. 174. b.
 Iustitiam Christi quomodo su-
 mus allaturi in cõpectu dei.
 176. a.
 Iustitiam Christi nobis impu-
 tari quid sit. 174. b.
 Iustitiæ nomen gratiam signi-
 ficat. 16. b.
 Iustitia originalis vide inf. in.
 lit. o.
 De iustitia inhærente. 169.
 Iustificatiõs nomẽ multiplex.
 in. b.
 Iustificationis definitio. 112. a.
 Iustificatio solùm passiuè acci-
 pitur. 113. a.
 Iustificationis .4. modi. 130. b.
 Iustificari. n. ñ. imputari. 168. b.
 Iustificatio secũdum Lutherũ
 tripliciter vsurpatur. 110. a.
 Iustificationis voce quare fue-
 rit vsus Paulus. 13. a.
 Iustificationis causæ explican-
 tur. 127. a.
 Iustificatiõis causa formalis ñ
 est iustitia Christi nobis im-
 putata sed illa q̄ in nobis ab
 illa producit. 172. b.
 Iustus ex fide. viuit. 180. a.
 Iusti hominis trina facultas sci
 licet ad implendam legẽ, ad
 satisfaciendum pro remissis
 peccatis, ad merendum vi-
 tam æternam. 185. a.
 Iustus nihilominus obligatur
 legi custodiendæ. 185. b.
 Iustus ppter venialia peccata
 ñ. definit esse iustus. 203. a.
 Iust^o quĩq; de causis formidat
 intrare cũ deo i iudiciũ. 29. b.
 Iustũ op^o dupliciter dicit. 220. b.
 L
 Libertas triplex. 52. a.
 Absque libertate nullum est
 meritum. 54. a.
 Liberum arbitriũ homini na-
 turale. 7. b.
 Liberũ arbitriũ considerandũ
 est vel in naturalibus vel in
 supernaturalibus. 50. b.
 De libe. arb. errores septẽ. 51. a.
 Liberi sumus eodẽ instãti quo
 Deus vobiscũ concurrit. 56. a.
 Liberi arbitrij quæstio diffici-
 lis. 57. a.
 Libertas nra inihil officit om-
 nipotentĩ & efficacĩ diuini-
 tati. 52. b.
 Limbus. 49. b.
 In Limbo an sit aliqua tristi-
 tia. 49. b.
 Linguarũ peritiam ñ. est p̄ sciẽ
 tia licet sit necessaria. 3. a.
 Lex quomodo fuit occasio pec-
 candi. 97. a.
 Lex vet^o omnino cessauit quo-
 ad obligationẽ quomodo
 autem p̄cepta moralia mã-
 serint explicatur. 189.
 Legis impletio est iustis per gra-
 tiam Dei possibilis. 194. a.
 legens

Legem perfectè implere, quid
 sit. 195. a.
 Legem nos implemus per Dei
 gratiam non ipse est qui im-
 plet. 198. a.
 Legẽ totã potest iustus seruare
 ñ. solũ singuli aliqua. 199. b.
 Loci duo vitæ perennis. 47. b.
 Lutherus de lib. arbitrio. 49. b.
 Lutheri comparatio cum euã-
 gelio. 109. b.
 Lutheranis tria errandi princi-
 pia. 146. b.
 Lutherianorum quatuor pec-
 cata. 247. a.
 Lutheranorum error quàm la-
 tẽ pateat. 1. a.
 Lutheranis quæ fuerit causa er-
 randi. 4. a.
 Lutheranorũ cõtradietio. 42.
 Lutheranis videtur fauere Au-
 gustinus. 43. b.
 Lutheranorum collatio cũ A-
 postolis. 64. a.
 Lutherani in alio extremo pec-
 cant quã Pelagiani. 6. a.
 Lutheranorũ vafficies imponẽ
 tium nobis q̄ cõstituamus li-
 berũ arbitriũ vt pelagi. 50. b.
 Lutheranorum mens de sola fi-
 de explicatur. 184. a.
 Lutheranorũ iniquissimãq; refutatio Sy-
 nodi Tridẽtinæ. 176. a.
 Lutheranorum argumẽta qui-
 bus affirmant sola nos fide
 iustificari. 177. a.
 M
 Maria virgo sanctissima ma-
 ter Dei omnia vitauit pecca-
 ta etiam venialia. 202. a.
 Magdalena. 215. a.
 Mandata non ab omnibus ser-
 uari. 199. a.
 Maculæ operum nostrorum.
 4. 208. b.
 Martyri omnia condonantur
 peccata absq; p̄nitentia.
 155. b.
 Metanœca Lutheranorũ. 146. a.
 Mẽbrũ Christi duplex. 126. b.
 Mens Lutheri dubia. 50. b.
 Meritum de congruo nullum
 est. 102. b.
 Meritum congruum & condi-
 gnũ distinguuntur. 103. a.
 Meriti congrui inuentor quo-
 modo deceptus fuit. 105. a.
 Meritum cõgrui vtrum sit cũ
 auxilio speciali. ib.
 Meriti congrui fundamenta
 subuertuntur. 106. a.
 Mereri qui potest alteri de cõ-
 gruo primam gratiam. 15. a.
 Meritũ Christi applicatur no-
 bis secundum nostram dis-
 positionem licet in se fuerit
 infinitum. 174. a. & 175. a.
 Meriti appellatio frequens in-
 ter latinos. 217. b.
 Quin etiam in scriptura sacra-
 223. a.
 Meritũ nullũ est in dilectione
 beatorum quæ ex visione
 Dei procedit: quare per illã
 neque

INDEX.

neq; Christus meruit. 219. a. **N**omē iustitiæ originalis. 34. b.
 Meritum debet esse opus bonū iustitiæ distributiue. ib. Nemo derelictus primo modo. 65.
 Meritum debet cedere in bonū vel publicū vel amici. ib. **O**bseruantia præceptorum duplex. 20. a.
 Meritum condignum stabilitur aduersus Lutheranos rationibus & testimonijs scripturæ. 223. a. b. **O**pus moraliter bonū qd. 10. a.
 Merita nostra nō sunt merita dei sed dona dei. 227. a. **O**perum Dei tria genera. 57. b.
 Mereri homo potest proprie de condigno vitam eternā licet non adeo perfecte vt Christus. 219. a. **O**pera triplicia. 92. b.
 Meritum & merces. 222. b. **O**pus iusti non omne est peccatum. 204. b.
 Meremur gloriā per proprias dispositiōes ad gratiā. 228. a. **O**pus idem bonum esse & malum contradictio est. 204. b.
 Vt meritorium sit opus nulla opus est alia acceptatione præter gratiam. 221. a. **O**pera nostra non nihil habēt dignitatis qā sunt membrorū Christi supra quā haberēt si aliter esset nobis grā collata. 216. a.
 Misericordia dei ab initio iustificationis vsque ad retributionem ipsam nobiscum perseuerat præueniens adiuuans atq; beans. 229. b. **O**pus in gratia & ex grā. 202. b.
 Motus naturales. 57. b. **O**piniones duæ de primo statu hominis. 13. a.
Naturæ & gratiæ nomina explicantur. 4. b. **O**riginalis iustitiæ ratio. ib.
 Natum esse ex carne vel ex spiritu quid sit. 207. b. **O**riginalis iustitiæ ethimologia. ib.
 Natura & fides vicaria se opera illustrent. 3. b. **O**riginalis iustitiæ vix apertus est locus. ib. b.
 Natura nostra in. 4. status distributa. 2. a. **D**e Originali iustitia disidiū doctorum. 14. b.
 Notitia philosophorū de Deo 9. b. **O**riginalis iustitia eadē res q̄ gratia cōtra Caietanū. 15. a.
 Nō permanebit spiritus. 207. b. **O**riginalis iustitiæ subiectum. 18. a.
 Originalis iustitia quomodo quisque habeat. 30. b.
 Originalis labes quomodo traducatur perpetua generationum serie. 31. a.

P

Patres philosophiam docti fuerunt. 3. a.

Paçt

PRIMVS.

Paçtum nullum intercessit inter Deum & Adam. 33. a. **P**eccati originalis causa. 25. a.
 Paruuli in limbo non cruciantur poena sensus, licet in genere cognoscant suum finē supernaturalem. 49. a. **P**eccati originalis poena. 49. b.
 Pauli epistolæ obscuræ quarum alij Apostolifuerunt interpretes. 178. b. **P**eccati originalis qualis fuerit cognitio in lege naturæ. 139. a.
 Pannus menstruatae cur dicatur iustitiæ nostræ. 208. a. **P**eccata venialia licet singula possimus non tamen omnia vitare. 101. b.
 Paruuli ante vsum rationis nō per fidem sed per sacramentum fidei iustificantur. 131. a. **P**eccatum veniale & mortale quomodo differant. ib.
 Peccati originalis sex considerationes. 22. b. **P**eccatorum differentia. 188. a.
 Peccatum originale in quos transit. ib. **P**elagij condemnatio. 55. a.
 Peccatum originale quomodo sit voluntarium. 25. a. **P**elagius dicebat pueros baptizandos vt intrarent regnum caelorum licet sine baptismo essent extra regnum in gloria. 47. b.
 Peccati originalis definitio. 26. b. **P**erfectioni non obstat aliquādo venialiter peccare. 24. a.
 Peccatum originale non est amor terrenorum neque est priuatio iustitiæ. 28. a. **P**erfectiones charitatum viæ & patriæ quomodo differant. ib.
 Peccatum originale non est inimicitia dei. ib. **P**hilosophia quando noceat & quando prodest. 3. b.
 Nos peccasse in Adā quid sit. 31. a. **P**hilosophiæ munus. ib.
 Peccati originalis duo errores. 32. a. **P**hilosophia theriacæ comparatur. 4. a.
 Peccatum remitti quid sit. 37. b. **P**hilosophi non cognouerunt veram veritatem. 11. a.
 Peccatum plus debet Luthero quam fides. 39. a. **P**hilosophi quid de fide senserint. 241. b.
 Peccatum nullum nisi sit voluntarium. 39. b. **P**ossibilitas non peccandi qualis fuerit in Adam. 16. a. & b.
 Peccati originalis effectus secundum Lutherum. 45. a. **P**oëtarum testimonia quid sit fides explicantia. 114. a.
 Poenitentia necessaria. 144. b. **P**oenitentia qualis requiratur ante baptismum & infra

3 qualis

INDEX.

qualis ante eucharistiam & Re-
 qualis denique ante sacra-
 mentum confessionis.152. b.
 & per totum cap.
 Pœnitentia sufficit absque alio
 actu charitatis delere pecca-
 tum.158.a.
 Præcepta primæ & secundæ ta-
 bulæ quomodo distinguan-
 tur.82.a.&.b.
 Præcepta implere timore pœ-
 næ est opus moraliter bo-
 num.83.a.
 Præcepta.1.&.2. tabulæ expli-
 cantur.190.a.
 Præceptum dilectionis.194.b.
 Pueri vtrum sine baptismo sal-
 uentur.131.b.
 R
 Ratio diuersa est cognoscendi
 peccatum & gratiam.243. a.
 Ratiocinatio homini naturalis
 3.a.
 Reatus vnde dicitur.43.a.
 Remitti peccatum quid sit.
 38.a.
 Non remittit Christus sine pœ-
 tentia.ib
 Remittere idem quod peccata
 tollere.168.b.
 Remittere peccata quomodo
 cōueniat sacerdotibus.210.b.
 Remisso peccato quo ad culpā
 cur restet reatus pœnæ ex-
 plicatur.211.b.
 Remissio quoad culpam & pœ-
 nā in duobus casibus.216. b.
 Vtrum prior gratia an remif-

167.a.
 226.b.
 S
 Sacerdos causa gratiæ.129.a.
 Sacramenta.ib.
 Sacramenta vetera.ib.
 Sacramenta conferunt gratiā.
 ib
 Sacramentorum virtus.130.a.
 Satisfactio duplex.22.a.
 Satisfactionis nomen & res an-
 tiqua.211.a.
 Satisfacere pfectè potuit Chri-
 stus ib. neque tamen de potē-
 tia Dei absoluta potuit ali-
 ter fieri satisfactio perfecta.
 213.a.
 Satisfacere nemo potest existēs
 in peccato mortali ib.
 Satisfacere quis valet pro alio.
 216.a.
 Scripturæ sacræ quāta Autho-
 ritas & sinceritas.134.b.
 Serui inutiles quomodo intel-
 ligantur esse iusti.230.a.
 Sensus duo comparandæ scri-
 pturæ, auditus per discipli-
 nam & visus per inuentio-
 nem.11.b.
 Sensualitas quid.7.b.
 Scholastica theologia immeri-
 to abiicitur.2.b.
 Schola theologorum repurgā-
 da & instauranda tanquā
 res omnino necessaria.3.a.
 Sophistæ non sunt Lutherani.
 233.b.

T

PRIMVS.

T
 Thema operis de nat & gratia.
 6.a.
 Testimonia spiritus sãcti quod
 per adeo manifesta vt certi-
 tudine fidei constet esse spi-
 ritus sancti.149.a.
 Testimonia & coniecturę qui-
 bus sentit se esse ī gratia.248
 Tortores paruulorum . 47. b.

Virtutes infusæ.150. b.
 Virtus nulla est simpliciter ex-
 tra charitatem.77.a.
 Vita paruulorum non est feli-
 cissima.49. b.
 Visio merces fidei & compre-
 hensio spei.9. b.
 Voluntas intercedit inter car-
 nem & spiritum.44.a.
 Votum sacramenti.142. b.
 Virtus nulla præter fidem,
 185. b.
 V
 Voluntas beatifica Christi.219.a.
 Voluntas an possit cogi vel ne-
 cessitari.56. b.
 Verbum euangelicum non est
 tota fruges sed semen.184.a.
 Vestigium Dei in reliquis re-
 bus: in homine autē imago.
 8.a.

4

**INDEX SECVNDVS IN
quo Capita singulorum libro-
rum continentur.**

<p style="text-align: center;">Lib.1.</p> <p>AD.S. patres Tridentinę Synodi nūcupatoria præfatio.1.a.</p> <p>De nominibus natura gr̃a.4.a</p> <p>De homine ī puris naturalibus mente concepto.6.b.</p> <p>Quænā officia homo in puris naturalib⁹ p̃stare possēt.9.a.</p> <p>De statu hominis in iustitia originali.13.a.</p> <p>Quid homo in statu naturę integrę naturaliter poterat bonorum operum efficere.19.a</p> <p>De peccato originali in quos scilicet transit.22.b.</p> <p>De causa & ratione peccati originalis.24.b.</p> <p>Ratio peccati originalis concluditur.29.a.</p> <p>Aduersus errores Pelagianos de originali peccato.32.</p> <p>Aduersus Lutheranos de originali peccato.34.b.</p> <p>Lutheranorum rationes expēduntur & refutantur.39.b.</p> <p>De effectibus peccati originalis.44.b.</p> <p>De pena peccati originalis.47.</p> <p>De libero arbitrio ī bonū.49.b</p> <p>Argumētis aduersariorum respondetur.55.b.</p>	<p>Delibero arb. in malum. 61.a.</p> <p>De argumētis aduersariorum dissoluendis.18.</p> <p>Quid nā possit homo p liberū arb. quandiu est in peccato.69.a.</p> <p>Vtrum absq; auxilio speciali gratie possit homo vlla ex parte bene agere moraliter.72.b</p> <p>Ad obiecta aduersariorum respondetur.76.b.</p> <p>De dilectione Dei & impletione præceptorum.80.b.</p> <p>Aduersariorum argumētis respondetur.90.</p> <p style="text-align: center;">Lib.2.</p> <p>De dispositione ad gr̃am.92.a.</p> <p>Obiectiones aduersariorū repelluntur.95.b.</p> <p>De auxilio speciali Dei.97.b.</p> <p>De merito de congruo.102.b.</p> <p>Error Lutheranorū de iustificatione exponitur.108.a.</p> <p>Termini controuersię exponuntur.111.b.</p> <p>De fide sine operibus quidnā conferat.116.a.</p> <p>De causa effectusq; fidei sine operibus.123.a</p> <p>De causis iustificationis.128.a.</p> <p>De iustificatione infantis ante usum rationis.130.b.</p>
---	--

De

SECVNDVS

<p>De adulatorum Iustificatione.136.b.</p> <p>De Iustificatione adulti à solo originali.139. b.</p> <p>De adulatorum iustificatione ab actualibus.144.a.</p> <p>De differentia inter attritionē & contritionem.149.a.</p> <p>De differentia inter baptismū & sacramentum pēnitentię.151.</p> <p>An alius actus charitatis quā contritio sufficiat.155.b.</p> <p>De causis formalibus quomodo gratia & virtutes distinguantur.159.b.</p> <p>De eisdem causis formalibus quomodo distinguantur.162.b.</p> <p>De causis formalibus iustificationis.168.a.</p> <p>De iustitia Christi imputata nobis.171.a.</p> <p>De interpretatione diuinę pagine quibus locis sola fides enuntiari videtur iustificationis causa.177.a.</p>	<p style="text-align: center;">Lib.3.</p> <p>De obligatione iusti ad obseruantiam legis.185.a.</p> <p>De explicatione legis.189.a.</p> <p>De impletione legis in genere.192.b.</p> <p>De impletione legis in particulari.199.a.</p> <p>Respondet aduersariis.206. a.</p> <p>De satisfactione.209. b.</p> <p>De operum merito quę ex gratia procedunt.217.a.</p> <p>De merito aduersus lutheranos.222.a.</p> <p>Respondet aduersariorum argumētis.228.b.</p> <p>De certitudine fidei aduersus lutheranos.231.a.</p> <p>De eadem certitudine gratiæ en catholicis quibusdā disputatur.239.b.</p> <p>Eadem veritas testimoniis sc̃ipturę sanctorum corroboratur.242.b.</p> <p>Ad obiecta aduersę partis respondetur.246.b.</p>
--	---

ERRORES LVTHERA- ni. xxxv. qui in hoc ope- re reprobantur.

- Q**uod peccatum originale gentibus. 64. a.
secundum propriam rationem culpæ manet in baptizato. 34. b.
- Q**uod omnia opera, quæ sunt in peccato, sunt peccata. 69. b.
- Q**uod omnia præcepta tenemur ex charitate seruare, alias impletio ipsa est peccatum. 81. b.
- Q**uod nulla est dispositio ad gratiam. 92. b.
- Q**uod sola fide iustificamur: reliqua verò opera liberrima sunt, neque præcepta, neque prohibita: cum cæteris annexis. 18. b.
- Q**uod paruulis ante usum rationis necessarius sit actus fidei. 13. b.
- Q**uod non requiritur actualiū poenitentia tanquam dispositio iustificationis. 145. b.
- Q**uod peccata actualia dū iustificamur non ita remittuntur, vt tollantur, sed id tantū quod non imputatur. 168. a.
- Q**uod nulla inhæret nobis iustitia, per quā sumus formaliter iusti: id est accepti Deo. sed tantum ea per quam facimus opera inchoatè & imperfectè, iusta. 171. a.
- Q**uod in prima iustificatione omnes efficimur æqualiter iusti
- Q**uod idem peccatum prohibetur illo præcepto decalogi. Non concupisces, ibidē. Sed latius. 39. b. & infra.
- Q**uod Deus peccatum originale, dum remittit, non tollit. 37. b.
- Q**uod propter carnis concupiscentiam petimus in oratione dominica, dimitte nobis debita nostra. 40. b.
- Q**uod effectus peccati originalis sit vacare metu Dei, odiū eius, & his similia. 45. a.
- Q**uod nō est liberum arbitriū sed omnia de necessitate absoluta eueniunt, vt dixerat Vndeplhus. 50. a.
- Q**uod omnia a solo Deo in nobis fiunt, siue bona, siue mala ex necessitate, ibidem.
- Q**uod liberum arbitrium sit figmentum in rebus, & titulus sinere, ibidem.
- Q**uod Deus cogit nos ad peccandum. 61. a.
- Q**uod Deus sit tota causa operum nostrorū, nihil nobis a-

- iusti. 172. a.
- Q**uod iustitia nobis inhærens non est ita perfecta, vt per ipsam simus vere amici Dei. 173. b.
- Q**uod verbo solo euangelico opus est ad salutē. 184. a.
- Q**uod homo sola iustificante fide implet totam legē. 185. a.
- Q**uod iustus a vinculo legis liberatus est, ibidem.
- Q**uod nulla est virtus nisi fides: neque vllum peccatum præter infidelitatem. 187. b.
- Q**uod opera externa secundæ tabulæ sunt hypocrisis. 192. a.
- Q**uod nullum est consilium, sed omnia sunt præcepta. 191. a.
- Q**uod nemo, quantuncūque iustus, neque per gratiam Dei potest satisfacere legi. 193. a.
- Q**uod iustus in omni bono opere peccat, quia est ommissio præcepti dilectionis ibid. b.
- Q**uod non nos per auxilium Dei implemns legē, sed Deus ipse. 197. a.
- Q**uod non omnes implere possunt omnia, sed singulariter aliqua præcepta. 199. a.
- Q**uod idem opus est bonum & malum. 204. a.
- Q**uod per fidem ita remittuntur omnia peccata, vt nulla sit necessaria satisfactio. 210. b.
- Q**uod opera iusti per gratiam Dei facta nulla sint merita. 117. b.
- Q**uod quiuis potest & debet certus esse suæ salutis, sine respectu suorū operū. 132. b.
- Q**uod quamuis dubitet quis, an opera sua peccata sint, certus est tamen, non imputari sibi. 233.

Finis.

FRATRIS DOMINICI
SOTO SEGOVIENSIS, ORDINIS
prædicatorum, De natura & gratia,
Liber Primus.

*Ad S. Patres Tridentine Synodi nuncupatoria
Præfatio.*

TINAM hoc ab Aquilone excitatū
incendium sacrosancta œcumenica, &
vsquequâque legitima Tridentina Sy-
nodus, non violentius ac periculosius
ecclesiam Dei peruasisset, quàm cui fa-
cilè iam sit occursum iri. Non enim tūc
adèd me temerè in medium proripuif-
sem, quoad meam mecum reputassem
inopiam, tenuitatem consuluissem, quid denique ferre valerēt
humeri, habuissem exploratum. At cūm tot iam ex partibus
conflagrare christianorum orbem attoniti conspiciamus, tāq;
inde multas dissiluisse scintillas, vt vix fiat reliquus angulus
vllus, qui non iam iam flammā accepturus effumer, nihil sanè
aliud quàm operæpretium duxerim, si citra delectum pro sua
quisque virili, & quo fuerit diuinitus talento donatus, vel tu-
multuario obuiam properantes, opem feramus omnes. Vt si
qua parte hominum iam medullas exêdit, ac cinefecit corda,
illud restinguere non sufficimus, saltem nè latius emicare, scin-
tillareq; pergat, demus operam. Hi vel maximè qui de hac re
conscripti huc sumus. In hoc enim meam etiam exiguitatem
ad vos Patres sanctissimi destinavit Cæsar, si quod vobis fortè
qualecunq; obsequium possem impendere. Quod si, vt sum-
mo iure christiani tenentur, ita huius sacri ordinis dicto audiē-
tes omnes essent, satis nimirum haberent, consulta vestra san-
ctissima audisse, quibus obedienter parerent. Nam quid est,
quod œcumenico concilio, legitimè, tum indicto, tum congre-
gato. obiectari queat? Vbi secundum spiritum sanctum tres
ex primoribus sacri senatus reuerendissimi legati præsentent,
digni equidem, qui vices vicarij Christi fungantur. Quibus duo

*Laterra-
norum in-
cendii la-
te patet.*

A quo

quoq; alij eiusdem ordinis Cardinales, & clarissimi, & ijdem sapientissimi assident. Quò christianorum principes, cum sanctis antistibus, oratores etiam suos delegarunt. Quò denique terrarum vndique cuiusq; gradus ac dignitatis ecclesiasticæ iustissimus ac consultissimus coactus est numerus. At vero est inter Patriarchæ illius Lutheri errores hic vnus, omnium causa & fomentum, vniuersorumq; adeo pestilentissimus, vt nullum definiendi terminandisq; fidei controuersis publicum iudicem admittat, cuius sit authoritati & iudicio ab omnibus christianis auscultandum. Isq; Lutheranis eo vsq; infedit animis, vt post triginta annos induciis, conuentibus & colloquiis cum eis insumptos, animos iam modo, antequam in concilio comparerent, despöderint, infandaq; arma sumpserint, contra parentem patriæ sacram Maiestatem, contra ecclesiam Dei, contra veritatem euangelij. Videte proh dolor spectatissimi patres, quo vnus hominis obstinata cæcitas tandem euaserit. Et quod maius est, magisq; indolendum miraculum, nunquã errores vlli tam tenues, exilesq;, seu vitæ sanctimoniam, seu doctrinã spectetis, progenitores & patronos habuere. Quoniam neque ouina saltem pelle obiecti, neq; ita multum arte instructi. Et tamen vt nulli vnquam in perniciem magis christianæ reipublicæ extiterunt, nulli minori negotio tam late diffusi sunt, tamque animos non modo indoctæ plebis, verũ procerum & principum occuparunt germanorum. Re vera gentis, cum rebus clare gestis toto orbe celebratissimæ, tum etiam, si nõ hanc plagam accepissent, religionis sanctimonia christianissimæ. Nisi miraculum non est, vbi tam est in promptu naturalis causa. Docent licere, quod lubet. At fratres admonere institui, nõ irritare: nam charitas nõ agit perperam. Quos eodem in eum sanguine regenuit Christus, eadem omnes charitate amplector. Veritatẽ euangelicam aliis congratulor, quod agnoscat, aliis, vt non diutius ignorent, opto, a Deoque immortalis imprecor. Eo præsertim, quod vtinam nostri non fuissent perditii mores, legumq; dissipationes, vnde occasionem isti nacti sunt tantæ discessionis. Etenim quæ res nauigium Petri in has ad egit cautes, nostrorum est malorum procella. Et nisi hanc prius sedata curemus, nõ quicquam patres amplissimi rerũ, quam patimur perturbationem, componere, & quibus iactamur,

Lutheri
error.

Luthera-
norũ ar-
ma.

Luthera-
ni non a-
deo poten-
tes.

Hæresum
causa.

mur, hæresum fluctus cõpescere nitimini. Tametsi potuissent aduersarij personarum errata, citra iniuriam publicæ fidei taxare. Qualescunq; enim fuerint priuatorum hominum mores, legumq; abusus, tamen veritas fidei, omni procul dubio, vera est. Nam diuina, firmaq; adeo & sancta est, & cui vllò ex odio vel prætextu contra ire, nefandum impietatis scelus est. Quo ergo ad initium, vnde digressus sum, redeam, quãquam non quinq; ego talẽta, nec reuera duo acceperim, quæ amplius vsuris (iuxta euangelium) duplicare valeant, at tanta mihi visa est horum temporum necessitas, vt meticolus me non nihil cõ mouere cõeperit, nõ forte vel vnum, quòd secundum meam tenuẽ virtutem receperim, in terram iam nõ defodiam: quod nequitia mihi detur in die domini. Hanc ob rem post tam multos, eosdemq; præclaros viros, qui a nobis hos annos triginta cum istis foeliciter conflixere, opusculum ego hoc de natura & gratia adornabam: meditatus si quid fortẽ mea valeret opera in hanc publicam causam conferre. Porrò autẽ haud prorsus simili argumento eundem titulum inscripsi, quem aduersus Pelagianos fecit Augu. Ille enim in libro de natura & gratia imbecillitatem duntaxat, inopiamque intenderat demonstrare læsi, vulneratiq; liberi arbitrij: cui proinde necessaria omnino esset gratia Christi. Ego verò Reuerendissimi antistites, quo quinta, sextaq; cõsultissimis sessionibus vestris quæ sunt de originali peccato, & de iustificatione, ceu quandam apologiam circũscriberem, altius rem statui repetere & proferre latius. Ita enim controuersias, quæ nobis cum Lutheranis sunt, explicatius disertum iri iudicavi, si non eas præcise, verum & materias vniuersas, quæ quo quo pacto huic negotio inferuire possunt, ex ordine tractarẽ. Nempe si in vniuersum disquirerem, quid in officiis humanis natura nostra cum generali influenza Dei efficere valeat: quidq; deinde sit, quod absq; speciali fauore & auxilio gratiæ nequeat. Idcirco naturam nostrã in quatuor status & habitus distinguendã duxi. Sane vt hominem in puris naturalibus mente excogitatum, in originali iustitia reuera cõditum, in culpã inde collapsum, ac deniq; in gratiam postea restitutũ depingerem. Sed tamen in tres affines libellos distributio est operis. Quorum prior,

Nomen
operis.

Argumentum.

Distributio.

uimus. In altero qui est de iustificatione, causas vniuersas, ac deniq; modos reconciliationis humanæ elucidauimus. In tertio deniq; de facultate iustificati hominis & certitudine gratiæ postremas disputationes adiecimus. Vt primus sit veluti quintæ fessionis cōmentarius: reliqui verò, sextæ. His nanq; deliberatis, pleniter intelligere possumus, & vnde fuerit homo suo libero arbitrio deiectus, & quo fuerit deinceps diuina gratia reuocatus. Cæterum stylo & ratione procedendi ac differendi nō admodum sumus scholasticam formam aspernati. Tametsi haud nesciam, quàm sit scholasticorum nomen Lutheranis inuisum & infame. Nam quid nō inde isti ab initio designarunt, ex quo bellum hoc ecclesiæ inferre cœperūt? Porrò vt quosque hominū ordines plurimum metuebant, ita eosdem, quo eorum aduersus se auctoritatem defringerent, maximis cœperunt insectari odiis, conuitiis proscindere, & maledictis acerrime incessere: atque adeo quasi suspectos hostes è suis colloquiis cōgressibusq; abigere: hac de causa scholasticos theologos, velut publicā perniciem, exhibant. Quoniā, vt in fabula est Demosthenis, non possunt pecuarij canes, quod gregis sint propugnatores, non esse lupis inuisi. At qui si superis placet, ac si essent ipsi, qui iura deberent ponere orbibus, ita sunt inter catholicos multi, qui eos audientes, quæstionarios posthabent, philosophiam abiiciunt, & solis volunt linguarum ferculis conuiuium instrui: vt pote quarū cognitio ne & subsidio arbitrantur absq; Theseo per se posse, cum sanctorum patrum, tum etiam sacræ paginæ adire volumina. Cui profecto malo (id quod corā vestra sanctitate in publica synodo declamaui) nisi obuiam publicitus occurratis, & vniuersitates melius sibi & bono publico consultum properent, totum breui christianum orbem errores ebullire dolebimus. Quid ni? Vt quisq; impensissimè studet trilinguis euadere, tanquàm fabuloso illo fonte proluisset labra, ita maxima auctoritate inter sacrorū mystas Trismegistus prodit. Nihil sane est, quod huic meæ infacundiæ prætexere velim. Nanque & ingenue fateor alia me ratione studia instituisse, quàm vt linguas accuratissimè excolerem: & si alterum oprandum foret, malletm in præsentiarum spiritum christiano propinquum, quàm eloquentiam Ciceronianæ proximam mihi dari. Neq;

verò

Stylus scholasticus non est aspernandus. Lutherana norū vafricies.

Scholastica Theologia merito abicitur.

Linguarū peritiæ necessaria.

verò diffiteor linguarum peritiā & cultum, cui nostro æuo diligentius incumbitur, sacris intelligēdis bibliis magno vsui esse: id cuius nos. 2. de doct. christ. admonet August. Verum hoc tamen vicissim persuasum cōtendo, quod vt oculus ophthalmia laborans non protinus cerebro eruitur, sed collyriis propter eius optimam vsuram curatur, ita sit res scholastica amputanda: nempè & à sophismatum quidem nugis & à metaphysicorum vanis portentis repurganda, quibus est fordidus apud nonnullos auctores indigne. foedata: detur tamē summa opera, nè penitus depereat, sed infrauretur potius, nisi plurimos volumus, habere nomen: rarissimos tamen, re esse theologos. Non adeo expressa extat in S. Patribus ratio hæc per quæstiones disputandi, at cum fuerint summi philosophi, planum est peripateticam hanc formam nouisse. Quæ sanè quāuis non erat inter enarranda eloquia sacra, necessaria, nihilo minus apud Augustinum & alios crebro se exerit. Et quando post illam ætatem fuisset in scholas theologorum recepta, ecquid eius negotium est, si via, ratione, & modo instituat, nisi vt fides per hanc artem saluberrima (quod ait. 14. de trini. August.) gignatur, nutriatur, defendatur & roboretur? Nam quæ potest perspicacior esse, commodiorque ratio interpretandi, cum sanctorum dicta, tum maximè sacrorum eloquia, quàm dum locus vnus in quæstionem mittitur: vnde, materia subiecta ex suis causis explicata, verus depromitur sensus? Veluti est apud S. Thomam, S. Bonauenturam & reliquos perspicere. Est enim homo rationale animal, qui nulla idcirco vi magis, viaq; pollet, ad eruendam vndecunque veritatem, atque ex suis causis deducendam, quàm ratiocinatione & discursu. Atque adeo, vt rerum causas, naturasque disquirat, consequentia iudicet, conciliet contraria: incognitum denique quiduis ex penitissimis latebris in lucem prodat, nulla re magis adiuuatur, quàm congressibus, si ordine fiant, cæterisque scholasticis exercitiis. Adde quod naturam fides, non (vt isti autumant) auersatur: sed certè perficit. Quapropter vicaria se luce mutuo perfundunt. Nempè vt plurima nos fides erudiuit naturæ secreta, philosophis antè inaccessa, sic vicissim & intelligendis explicandisque mysteriis fidei plurimum cognitio

Schol. theo. re. purganda.

Patre s. philosophiam docti fuere.

Aug. 14. de trini.

Homini ingenita est ratiocinatio.

Fides, natura perfectio.

rerum naturalium ancillatur. Eo potissimum, quòd præter illa diuinorum arcana, cætera omnia, nempe quæ ad leges, quæ ad virtutes & vitia, quæ ad officia humana, contractus, necessitudinesq; hominum attinent (quæ sunt cuncta in republica christiana cognitu maxime necessaria) soli sunt scholastici, à quibus discutiuntur & pertractantur. Quorū rationes magna ex parte philosophia subministrat. Sed aiunt philosophorum semper scholas hæresum fuisse officinas. Haud equidem diffiteor, dum fides in cunabulis infantia agebat. Tunc enim quæ reserant supra, eandem scoli contra naturam iudicabant. Hinc Arrius, Sabellius, & id genus monstra prodire. Hac de causa apud priscos orthodoxos malè audit philosophia. Attamen nisi fuissent inter eos, qui philosophos ex ipsa etiam philosophia euincerēt, vix beluas illas sacris testimoniis, quæ in sinistram sensum ab illis detorquebantur, superassent. Philosophos. n. fuisse necesse erat, qui explicarent, vt non esset demonstratio, quàm Arrius inuictissimam censebat. Nempe q̄ si indiuidua essentia est pater, eademq̄ue filius, pater sit persona filij. A philoſo-phia falsus fuit Berengarius, qui negabat accidentia sacramenti esse sine subiecto, quia repugnare allucinabatur ipsi eorum natura: quo nunc etiam Germanorum permulti tenentur errore. Sed vera philosophia est, quæ edocet, minimè id repugnare. Si fieri posset, vt nulli essent pseudophilosophi, qui hæreses progignerent, nulla fortè in hunc vsū, necessaria esset philosophia, quæ hæreticorum ausum retūderet. Verū quàm est (authore Paulo) necesse hæreses esse, tam necessaria existimauerim, philosophiam inter theologos conuendendam esse, qua sint, iuxta verbūm Petri, paratiōres ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea quæ in nobis est spe.

Philosophia naturalis philosophiæ munus, supernaturalia fidei mysteria, non quidem demonstrare (quippe quæ ex folis sint diuinis testimoniis recepta) sed tamen explicare, & contra philosophos asserere: dum eorum eneruat defringitq; argumēta: ostendens, nihil aduersus nos euincere. Vnde & Paulus episcopus admonet, vt fidelem habeat sermonem, quo potens sit exhortari doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Et sanè August. quanto sua dialectica & philosophia maius exhibuit

Philosophia quædoque nocet, sed rursus prodest.

1. Cor. II.

1. Petri. 3.

Philosophia munus.

Ist. 1.

hibuit ecclesiæ negotium, dum erat manichæus, tanto fuit ci postea aduersus hæreticos vtilior. Theriacam, philosophiam censere circumspectissime senatus, quæ carundem medetur viperarum moribus, ex quarum conficitur carnibus. Et quomodo semel finiam, quinam linguas, quàm Germani excultius poliuere? Qui Augustino & id genus patribus legendis plus temporis insumpserunt? Qui pluries sacram paginam retulerunt? Quid ergo restet illis causæ tam plurium errorum, quàm quod theologiam scholasticam neglexerint? Ex cuius ignorantia omnes dimanasse, facile erit rem perpendenti conijcere. Profecto simul, apud eosdēque cœpere, & linguarum cultura, & scholasticæ rationis cōtemptus, & hæresum turba. Nescio viri patres quo me longius, quàm putaram, surripuerit dicendi calor. Boni tamen pro vestra clementia consulite: quoniam paucioribus effari nequiuim, scholasticis tractationibus de medio sublatis, quàm rei timeam theologicæ. Ne vos tamen viri sacri hac mea inepta proloquendi prolixitate diutius obtundam, hoc qualecunque munusculum accipite, perspicite, castigatē, & pro summa autoritate vestra reformatē. Nā cui alij quàm vobis ecclesiæ lumina, vestrorum apologiā decretorum nuncuparem? Agite vt cœpistis. Obsequimini spiritui sancto. Honori apostolicæ sedis, vbi sanctissimum ecclesiæ caput refidet, consulite. Familiæ vestræ, christiano inquàm orbi, sanguine Christi seruatō, prospicite: qui intenta in vos ora tenet, expandasq; manus: vt hanc, quæ reliqua est, fidei scintillam excitetis, Christianos principes audite, hoc à vobis obnixè flagitantes, qui de hac causa sedetis iudices, Zelus, officiumq; inuictissimi Cæsaris haud per vos sanctissimo suo fine defraudetur. Qui non modo in hanc eandem causam, fortunas omnes, exercitus, regna vtiq; exposuit, sed quo fidem suam, quam Christo obstrinxerat, liberaret, vitam in castris, prodigiosis armis, iaculis vtiq; sulphureis obiecit. Vt sit eius fama, ad gloriam diuini nominis, sempiterna. Nanque si hoc loco christianam rem publicam relinquitis, cum neque fides in tanto periculo durare diu, neque mundus, ea extincta, possit esse superstes, in timorem nos certum conicitis, ne hæc tam late patens discessio, ea sit ipsa, de qua scriptum nobis curauit Apostolus, prænuntiam fore appropinquantis rerum finis.

Philosophia ibi cen-
riacæ cō-
paratur.
Quæ fuit
rit causa
lutherana-
nis erran-
di.

Zelus
Cæsaris.

Concur-
sus Dei
genera-
lis.

Augu.

Auxiliū
gratia.

Paulus
Rom. 4.

Aneverò de natura & gratia disputationē insti-
tuentibus operæpretiū primum est, res horū no-
minū exponere. Naturę enim voce, in præsentia
rū facultatē designamus naturalē liberi arbitrij
ad bene agendū: atq; nomine gratię, auxiliū, do-
naq; nobis diuinitus suffecta ad ea officia, quibus ineūdis, &
perficiendis natura nō sufficit. Vbi hoc animaduertendū est,
quod influxus, concursusq; Dei generalis, quāuis sit diuinę
maiestati spōtaneus, ac volutarius, ad vniuersalē pertinēs pro-
uidētiā, tamē quia in ipsa statim rerū cōditione, ita cū rerū na-
tura concurrere pepigit, vt res sineret (quod ait. 3. de trin. Au-
gust.) suis motibus naturalibus agere, inter causas naturales
annumeratur: quasi sit naturę debitus. Vt enim Deifuerit mi-
sericordia, naturas rerū ex nihilo condere, verū tamen suę sin-
gulis virtutes & qualitates debentur: coelis nimirū lux: homi-
ni, ratio & sensus: aliisq; alia. Et pari ferme ratione, concursus
ille generalis debitus est, quādiu durauerit, vniuerso. Quocir-
ca vbi aiunt, & philosophi, & theologi, solē à natura illumina-
re, coelos naturaliter circumferri, ignem suapte natura exure-
re, atq; his similia, nomine naturę efficientiam Dei genera-
lem complectuntur: sanē qui nō solūm dat vnicuiq; formam
essendi, agendiq; virtutem: sed vniuersa: tum sustinet, vt sint,
tum mouet, vt agant. Quę autem homo illo adiutus modo
nequit, illa, aut naturę repugnant suę, aut supernaturali au-
xilio obtinet. Atq; hoc nuncupatur auxiliū gratię: quasi non
naturę debitum, sed gratuito collatum. Qua nimirum phrasi
vtitur Apostolus, vbi ait: Ei qui operatur, merces non impu-
tatur secundū gratiam, sed secundum debitum. Quasi opera
quę ita sunt in nostro arbitrio posita, vt solo influxu genera-
li Dei valeamus perficere, nostra ipsorū sint, de quibus proin-
de nobis, ceu de propriis meritis, debetur merces. Itaq; si mi-
sericordiam Dei spectes, hęc rerum machinam, cum ex nihilo
effingētis, tum continenter sustentātis, naturalia cūcta agno-
sces, opera esse gratię. At verò vbicunq; gratiā in sacra pagi-
na, in Paulo præsertim legimus, tali nomine donū venit, natu-
rę ipsi præter suum debitum superlatum cœlitus ad agēdum
opus

opus supernaturale. Nāq; naturalia munera, licet nō sint de-
bita personę, quasi ipsa meruerit, sunt tamen modo quodam
debita naturę: supernaturalia verò, nec personę, nec naturę:
& ideo simpliciter dicuntur gratię. Huius deniq; discerniculi
iudicium accipe. Naturale & miraculosum ē regione opponū-
tur: vbi autem Deus naturalibus causis influentiam illam sub-
trahit vniuersalem (vti olim fecit & soli gradum sistenti, &
babylonico igni nihil lædenti pueros) miraculum censetur: *Iosu. 10. Dani. 3.*
est ergo influentia, illa naturalis causa. De auxilio verò specia-
li aliter loquimur. Nam quod aliorum Deus misereatur, alios
verò induret, non miraculum reputamus, sed incomprehen-
sibile iudicium eius. Hoc ipsum Aug. agnouit, vti pleraque o- *Augu. co-*
mnia, quę in argumentum huius operis excogitari possunt. *rypbaus*
Quem propterea non mirū, si ferme vnicum coryphæū iden- *in argu-*
tatem huc simus præ cæteris patribus accersuri. Sicuti & ex *mento de*
scholasticis crebriorem sumus consulturi diuum Thomā, qui *natura et*
reliquis copiosius de hisce rebus, limatiusq; differit. Ille super *gratia.*
Psal. 144. Quędam, inquit, est Dei gratia, qua Deus fecit, seu
creauit nos. Altera, qua refecit, seu redemit nos. Et paulo post.
Pelagius Deo quidem tribuit, quia est: & in hoc rectē sentit:
sibi verò, quod iustus est: & in hoc sua sententia ipsum fallit.
Hęc Aug. Eo enim præcise intellectu fatebatur Pelagius gra-
tia Dei nos iustificari, quod vires naturales aiebat esse gratui-
to nobis ingenitas: non tamen quod præter illas indigeremus
nouo auxilio gratię. Id quod acius reprehendit idem Augu. *Augu. in*
in epistola quinque episcoporum ad Innocentium, quę est *epistola*
95. his verbis: Etsi quædam non improbanda ratione dicitur *quinque*
gratia Dei, qua creati sumus, vt non nihil essemus, nec ita esse- *episcopo-*
mus aliquid, vt cadauer, quod non viuit, & arbor, quę nō sen- *ri ad In-*
tit, aut pecus, quod non intelligit, sed homines, qui & essemus, *nocentiu.*
& viueremus, & sentiremus, & intelligeremus: & de hoc tanto
beneficio creatori nostro gratias agere debemus: vnde meri-
to, & ista, gratia dici potest, quia non præcedentium aliquorū
operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est. Alia est
ramen qua prædestinati vocamur, iustificamur, glorificamur.
Et de hac, inquit, quæstio erat cum Pelagio, quando compel- *Augu. in*
lebatur, ne diceret, gratiam secundum opera nostra & merita *epistola*
dari. Et in epistola ad Sixtum. 2. quę est ordine. 105. Cum ab *ad Sixtu.*

istis, inquit (scilicet pelagianis) quæritur quam gratiam cogitaret Pelagius, quando anathematizabat eos qui dicunt gratiam Dei secundum merita nostra dari: respondent, cogitasse ipsam humanam naturam in qua conditi sumus. Neque enim antequam essemus, mereri aliquid poteramus, ut essemus. Sed abiiciatur (ait) à christianorum cordibus ista fallacia: nam omnino non istam gratiam commendat Apostolus, qua creati sumus, ut homines essemus, sed qua iustificati sumus, ut homines iusti essemus. Ista est enim gratia per Iesum Christum dominum nostrum. Etenim Christus non pro nullis, ut homines conderentur, sed pro impiis mortuus est, ut iustificarentur. Hactenus Aug. Colligamus ergo, quod quavis naturalia beneficia, gratiæ etiam nomenclaturam habeant, ubi quicquid tamen simpliciter de gratia habetur sermo, nisi contextus aliorum peculiariter diuerterit, beneficium Iesu Christi seruatoris nostri subauditur, in nostram nobis salutem impensum. De qua ait Pau. Gratis estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Vnde et si aliqua speciatim ab effectu sortiantur nomen, ut nuncupetur gratia gratificans, seu gratum faciens, omnis tamen gratia à priuatione præcedentis causæ tale fortitur nomen: nempe quod non ex debito, sed gratis datur. Quo & Paulus alludit, ubi è regione opposuit. Non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et iterum. Si gratia, non ex operibus. Alioquin gratia iam non est gratia. Et talis est oppositio naturæ & gratiæ, de quibus hanc adorimur tractationem. Quæ verò res sit gratia, lib. 2. commodius examinauimus, cap. 3. Quo autem in litem nos insinuemus, quam Lutherani nobis intendunt, duo semper ecclesiæ Dei extiterunt de nostra iustificatione contraria pericula. Porro alterum ab iis, qui in gratiam Dei, diuinumque honorem iniurij, libero arbitrio, nostrisque operibus plus iusto concesserunt. Quos Paulus apostolus sæpe & sæpius pudendi euincit erroris, & veluti qui sint in Deum impudenter contumeliosi, ita de illis ubique pronunciat. Hunc errorem post annos quadringentos famosus ille Pelagius resuscitauit. Alterum verò ab iis iniectum est ecclesiæ periculum, qui gratiæ Dei intantum deferebant, ut liberum ferè arbitrium tollerent: dicentes, Deum in nobis iustitiæ sine nobis operari. Ideoque sola nobis opus esse fide, qua misericor-

ricordiam Dei apprehendamus. Cætera verò opera haud esse necessaria: dicente Paulo. Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus, & hoc genus quam plurima. Contra quos (viti ait Aug. de fide & operibus) Petrus & reliqui apostoli scripsere, eosdemque proinde appellat Petrus deprauatores epistolæ Pauli, ut lib. 2. ca. vlt. explicatius enarrabimus. Inter hos autem scopulos sacrosancta mater ecclesia, aura spiritus sancti aspirata, ita liberum arbitrium astruit, ut ei tamen infirmo & egeno necessariam iudicet gratiam Dei. At verò ita vicissim gratiam extollit, ut liberum arbitrium sublatum nolit, sed cooperatione nostra opus esse velit in iustificatione, & operibus deinceps nostris, quibus iussi iustificemur adhuc. Igitur Martinus Lutherus inter errores alios, quos multorum generum diffeminauit, non modo in hanc secundam partem, à Pelagio diuersam, inclinauit, sed accessione prægrandem fecit. Eo enim usque per peccatum primi parentis prosternatam vult naturam nostram, & viribus exhaustam, ut nulla nobis inde fuerit reliqua libertas ad bonum. Vnde innumera confingit monstra, de peccato originali, de libero arbitrio, deque iustificatione, & operibus nostris. Ut hæc autem ex suis causis dilucide expendentur, materias omnes de natura & gratia pertractare constituimus: ut ubi quisque incidere locus aduersus lutheranos, illic eundem luculentius discuteremus. At verò cum extrema prænotione medij plurimum innotescant, tam supernaturalis foelicissimusque status gratiæ, quam culpæ etiam miserimus habitus ex naturali nostra conditione quam maxime dignoscitur: & ideo non aliud quam idoneum me inde dicendi initium inuenisse arbitratus sum, si quatuor homines, quos paulò ante dicebam, statibus, & qualitibus differentes, ob oculos primum omnium posuissem. In quibus toto opere patefacerem, quousque natura nostra propriis viribus in morum cultura progrediatur: & ubi, nisi auxilio gratiæ peculiaris suffulta, deficiat. Erit autem ferme operis scopus & thema, duorum saltem librorum, dilucidatio huius verbi, quod symbolum, in signumque est Christiani. FIDES, QUAE PER CHARITATEM OPERATUR. Nam etsi de hac voce inter nos conueniat & aduersarios, nimirum fide iustificationem fieri, quæ per charitatem operatur, re differt nihilominus

Collectio
de nomi-
ne gratia.

Paulus
Ephes. 2.
Gratia
nomen.
Paul. Ro-
m. 4. &
II.

Duo de iu-
stifica. ex
tremi er-
rores.

Pelagius.

Augu. de
fi. & op.
ca. 14.
Ecclesiæ
catholicæ
sententia.

Marti-
nus lu-
therus.

Quatuor
hominum
status.

Thema
operis.

Distin- minus plurimum. Sed hoc præterea in vestibulo statim di-
guendum sputationis nostræ censuimus admonendū. Nempè quod in
est inter omnibus controuersis distinguenda ea sunt, de quibus citra
ea quæ iniuriam fidei, varie diuersèq; sentire cuiq; liberū est: utpote
sunt fidei, quæ in opinionibus versari permittit ecclesia catholica, ab his
et ea quæ de quibus disceptat, an sint scripturis canonicis dissona, nec
sunt in ne. Id profecto à quo (ut pace vtrorūq; dixerim) aduersarijs
opiniōe. fortè minus, sed neq; nostris satis cautum est. Nam Lutherani
 quæcūq; doctrinā in aliquo fortè doctorū nostrorum offen-
 dāt, ac si tota schola apud nos theologorum eā pro fide susti-
 neret, ita acriter impetunt & oppugnant, suisq; populis per-
 suadere student, eā esse fidem nostram. Cū tamē complures
 earum nullius probabilitatis apud graues doctores inter nos
 habeātur. Contrā nōnulli ex nostris opinionem quālibet suę
 familiæ adeo mordicus propugnant, ac si ex illa conuicta peri-
 culum immineret orthodoxæ fidei. Nō ergo vbi de fide agi-
 tur, plebē opinionibus & placitis huius aliūve scholæ vexe-
 mus. De quibus satis fuerit intra gymnasia disputare. Verum
 quæ ad Christi fidem attinent, ea penitus sint, quæ cū mode-
 stia & charitate discutiamus: quoad misericordia Dei vnus
 sit nobis confessio fidei, eidemq; pareamus ecclesiæ. Vbi, qui
 prius esse haudquaquā potest, futurus est discordiarū finis.
 Quod si cuiuspiam sententiā doctoris (quod sæpissime est ne-
 cessariū) probare magis vsu venerit, admonitos faciamus le-
 ctōres, suasionem esse humanam, nō diuinam persuasionem.

*De homine in puris naturalibus mente
 concepto. Cap. 3.*

*Prima cō-
 sideratio
 de homi-
 ne in pu-
 ris natu-
 ralibus.*

Igitur licet nūquam fuerit, nec ex lege posita esse
 possit extra culpam & gratiam in mera sua natu-
 ra creatus, & relictus homo, cōcipere illum tamen
 animo & effingere nihil vetat, clarioris disputa-
 tionis gratia. Faciamus itaq; imaginando, ut homo hunc in-
 modum naturalis à Deo sit creatus: utpote rationale ani-
 mal, absq; culpa & gratia, & quouis supernaturali dono. De
 homine huiusmodi, qualem penitus philosophi agnoue-
 runt, tria meditari possumus. Primum quod cum suapte na-
 turā inter angulos & inferiores creaturas medius sit, atque
 adeo

adeo ex anima rationali & corpore constans, duabus polle-
 ret partibus & virtutibus, sensu scilicet & ratione. Nomine sen-
 sus, philosophorum more, partem totam sensilem nuncupa-
 mus: id est cognoscitiuam & appetitiuam: sicuti & rationis vo-
 cabulo, partem rationalem: ut intellectum cum voluntate. Ita
 enim Arist. 2. Eth. dissecat in homine partes binas: eam vide-
 licet, quæ est rationis compos, atque sensilem alteram, brutam
 utique, atq; rationis expertem, quæ (vt. i. politic. docuit) ratio-
 ni obedit: non quidem seruitio despotico, vt i seruus domino,
 qui cum non sit sui iuris, non habet renitendi facultatem (hoc
 enim pacto sola corporea membra inseruiunt animo) sed ob-
 sequio politico & regali: vt i ciuis paret principi, utpote in cu-
 ius est arbitrio, non illi obtemperare. Ex his consequens pa-
 lam fit, iustam illam, cuius meminit Apost. ad Gala. vt caro
 concupiscat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem,
 esse homini à natura ingentam: sanè quæ ex his diuersariis
 partibus innascitur. Igitur quid nomen concupiscentiæ (quod
 in subsequentiis crebrò recurret) significet, ex naturali ho-
 minis potentia (nisi rectius dixerim impotentia) venandum
 est. Vt hic adnotare incipiat sapiens lector, quàm sit philoso-
 phia naturalis sacris literis, ac rebus fidei intelligendis admi-
 niculo. Etenim cum pars sensitua, vim vtranque comprehen-
 dat, porrò cognoscitiuam & appetitiuam, appetitus tamen
 solus est, qui inter theologos nomen habet sensualitatis. Su-
 mitur enim hoc nomen à sensuali motu, vt. 12. de tri. ait Augu-
 eo quod sensualitas hominem extra rationis metas ad sensi-
 bilia, quæ ad corpus pertinent, tum pelliceat, tum etiam con-
 citet. Sicuti à suo actu denominatur potentia, vt à visione vi-
 sus. Mouere autem non tam propriè competit cognoscitiuæ
 potentia, quàm appetitiuæ. Cuius rationem perquam docte
 subiicit S. Thom. q. 81. in. 1. p. Idcirco quod cum operatio ap-
 prehensiuæ perficiatur in receptione obiecti, appetitiuæ verò
 in eo quod inclinatur & fertur in obiectum, illa, quieti, hæc ve-
 rò assimilatur motui. Atqui & si appetitus huiusmodi in duas
 à philosophis dissectus sit partes: primam quidē concupiscibi-
 lem, qua in ea propendimus, quæ conueniunt, eaq; renuimus,
 quæ nobis aduersantur: alterā verò irascibilem, qua resistimus
 obfistentibus, & his quæ deterrent, nè conueniētia prosequa-

*Aristo. 2.
 Eth.*

*Concupi-
 scētia car-
 nis aduer-
 sus spiri-
 tum.
 Sensuali-
 tas.*

*S. Th. in
 1. p. q. 81.*

*Concupi-
 scētia.*

mur, totus nihilo minus animalis appetitus, nomen habet concupiscentiæ. Ex eo, quantum conicio, quod pars concupisibilis, fundamentum est & finis irascibilis. Nunquam enim aggredimur tristitia & ardua, nisi propter ea quæ nos amica delectant. Vt nunquam quis hostem aggreditur ira, nisi quia in eo nocet, quod cupit in pace possidere. Est ergo concupiscentia, seclusa etiam Adæ, & iustitia, & culpa, nobis nativus morbus, genuinumque; malum, vt ca. 13. infra latius executi sumus. An verò ex peccato aucta fuerit, nihil modo definimus. ¶ Secundum quod de homine illo considerare licet, est, quod cum esset animal rationale, polleret utique; ratione ac libero arbitrio: secundum illud Eccle. 15. Fecit Deus ab initio hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Est namque homo suapte natura ea ratione ad imaginem Dei factus, quod intellectu pollet, atque memoria & voluntate. Trinam enim S. Patres speculantur in homine diuinam imaginem: nempe creationis per naturam, recreationis per gratiam, & glorificationis per beatricem illam visionem patriæ. Vnde Damasc. Quod secundum imaginem (inquit) est, intellectuale significat, & arbitrio liberum, quod est per se potestatiuum. Hec ille. Est etenim illud ad aliam imaginem expressum, quod non solum cætera membra, verum faciem eius exhibet, & repræsentat: facies autem & vultus Dei, mens eius est, & voluntatis libertas. Ob idque, cum reliquum creaturarum vulgus, quippe quæ esse tantum habeant, aut sine mente vitam, vestigium Dei sit penitus (vt impressio pulueris, quæ pedem, non faciem refert) homo post angelum, est, qui suapte natura faciem Dei, utcumque; repræsentat: iuxta illud Psal. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Id quod Gene. 1. explicite significatur, vbi ait Deus. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli. Ac si dixisset: Hominem faciamus, qui iudicio, uti nos, præstet, & arbitrij vfu valeat: atque adeo cum sui, suarumque; actionum dominium habeat, pecoribus, cæterisque; rebus ratione carentibus perinde dominetur. Vnde S. Tho. 1. p. q. 96. omnia, inquit, animalia sunt homini naturaliter subiecta. Primo quia inferiora sunt propter superiora. Secundo quia superiora sunt, à quibus debent inferiora gubernari. Et tertio propter vniuersalem omnium prudentiam, quæ viget in homine. Hæc ille. Haud ta-

men

men subinde cogitatio que mpiam subeat, eam fuisse Deo causam condendi hominis ex animo & corpore, ut mundi color non esset, cæterisque; animantibus, & rebus inanimis præficeret: quoniam non propter mundum homo, sed mundus propter hominem, quam late patet, fabricatus est. Id quod Arist. & principes philosophi, natura magistra, perdocti sunt: & nos inter enarrandum locum illum Pauli, quod inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, conspiciuntur, fusius elucidauimus. Cum enim, auctore in de diu. no. Dionysio, bonum suapte natura sui sit ipsius diffusiuum, duas Deus substantias sui capaces statuit effundere, cum quibus diuinam suam foelicitatem concicaret: sanè vt eas sui ipsius amore & conspectu bearet, quibus est ipse beatus. At propter incorporeum angelum, nullo opus fuerat corporeo mundo, sed solum propter hominem: cuius proinde seruitium est, quacumque; est cœlorum, astrorum, & elementorum moles, ex hisque; mysteriorum numerosissima supellex. ¶ Tertia ergo fuerit de nostro isto physico homine consideratio. Nempe duos esse hominis fines: alterum qui suæ commensuratus est naturali virtuti, & facultati, siue qua parte ad intellectum spectat, siue qua pertinet ad voluntatem: alterum verò qui eius virtutem excedit. Intellectus naturale obiectum in hac vita est ens, vel quod sensibus obiectum est: vel quatenus per abstractionem à sensibilibus conspicitur. Ratio quam in promptu ipsa suggerit natura, est, quod cum anima nostra sit actus corporis, necesse est nostram cognitionem à sensu inchoari, & intellectu perfici. Vnde est axioma illud Arist. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Quocirca cum intellectus potentia sit immaterialis, potens est ex presentatis effectibus ad supernas, spiritualesque; causas contemplandas mentis oculos erigere. Hoc autem & perparum ad presentem rem pertinet, & erit fortè legentibus insuaue, aliarum rerum auidis. At quatenus ad humanam voluntatem, liberumque; attinet arbitrium, (id cuius frequens futura nobis est mentio) animaduertendum est, quod cum homo sit rationale animal: finis eius naturalissimus est operari semper secundum rationem, id est, omnia agere propter honestum, quando, & vbi oportet, secundum prudentiæ regulas, à ratione præscriptas. Suorum autem finis officiorum in hac vita, est, pax, tranquillisque; status

Secunda
consyderatio.

Eccle. 15.

Imago
Dei.

Damas.

Psal. 4.
Gene. 1.

S. Tho. 1.
p. q. 96.
1. 1.

Non hō
propter
mūdum,
sed mun-
dus pro-
pter ho-
minem.
Angelus
& homo

Tertia
cōsidera-
tio.
Duplex
finis ho-
minis.
Obiectū
intellectū

Axioma
Aristo.

Naturale
est homi-
ni opera-
ri secun-
dum ra-
tionem.

Homo animal politici. tus reipublicæ. Est enim homo politicum animal, natum in societate viuere, ob idq; suapte natura in hoc propensum, vt ea se ratione gerat, primum respectu sui, mox respectu familiaræ, ac demum respectu ciuium, qua ratione pax in republica, charitas, & beneuolentia perpetuo constet. Hunc penitus finem philosophi naturales speculati sunt. In hunc posite sunt ciuiles leges, ordinesq; & magistratus in republica constituti. Nec solum astruimus, agere secundum rationem, natuum esse homini: veluti auibus, volare: natæ, piscibus: terrestribusq; animalibus, gradi. Hæc enim non sunt fines, sed opera media, quibus consequuntur finem, puta victum, vt viuant. Sed dicimus, finem esse, & scopum, in quem nos natura produxit. Sicuti natura rei grauis est, moueri ad centrum: leuis, sursum ferri: solis, illuminare: ignis, exurere. Nec ista est propositio, quæ persuaderi opus habeat, sed postulatio, quam dicunt dialectici, quæ ex ipsa definitione hominis statim liquet. Hoc enim ipsum pollet, animal rationale, qd' animal in hoc natum, vt ratione viuat. Veruntamen ita est munus hoc nobis innatum à natura, vt tamen sensualitas nobis sit impedimento, nè semper id præstare possimus, ad quod nati sumus. Nam, vt in prima consyderatione dicebamus, appetitus qui suo ingenio præter rationis iussum impetu fertur in sua obiecta: aut rationem post se præcipitat, aut negotium, molestiamq; illi facecit renitenti. ¶ Sed hic quispiam merito percontetur: Si natura sensualitatis est, contra rationem agere, & sensualitas ipsa in natura inest penitus hominis, cur non dicamus perinde naturale esse homini, agere cõtra rationem, atq; agere secundum rationem? Ratio conspicua est, & manifesta. Nãq; cum operari secundum rationem competat homini ratione formæ, à supremoq; eius gradu, vnde sortitur speciem: agere autem contra rationem, obtingat ratione materiæ, nempe ab infimo gradu, communi sibi cum brutis (quod est sensituum) merito illud iudicatur esse ei simpliciter naturale, hoc verò naturale secundum quid, id est, secundum sensualitatē, simpliciter autem contra naturam. Tametsi, esse corporeum, mortalem, sensitiuū, & talia, licet prædicentur ratione materiæ, quia tamen nihil præ se ferunt contra rationem, simpliciter enuntiatur de homine. Atqui & in Paulo reperitur etiam ge-
nus

Dubitatio.

Rom. 7.

nus hoc loquendi: vbi ait. Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Id enim mali, quod succumbente ratione, volentes facimus, dicimur simpliciter nos facere, ea autem illecebra, quæ renuente voluntate, est in concupiscentia, haud nostra est propria, sed ipsius sensualitatis. Quã propterea supra non appellauimus bonum naturæ, sed malum eius, & vitium, & morbum: vt infra cap. 13. explicatius liquebit. Qua etiam de re, virtutes oēs, etiam secundum philosophos, vt author est August. 14. de ci. dei, & S. Tho. 2. q. 71. sunt secundum naturam hominis: vitia verò vniuersa, contra naturam. Vnde. 4. cap. de diu. no. Dionysius. Bonum (inquit) hominis est, secundum rationem esse, malum autem, præter rationem. Et hæc de illo fine hominis, qui viribus naturæ nostræ commensuratur. Est veruntamen finis nobis alter, virtutem, viresq; naturæ nostræ longius exuperans, quàm vt à nobis possit, vel cognitione, nè dum re ipsa pertingi. Id cõsistit in Dei summe amati per facialē visionē cõprehensione. Hæc est enim (inquit veritas ipsa) vita æterna, vt cognoscāt te Deū verū, & quē misisti Iesum Christum. Quod est vt te in hac vita fide cognoscētes, spe appetāt, charitate excolant, quibus tandem officii deamatum vidēdo cõprehendāt. Est nãq; visio, præmiū fidei: iuxta illud. Videmus nūc per speculum in enigmate, tunc autē facie ad faciē: eademq; simul est, quæ spem terminat, cõprehensio. Nam sic currite inquit, vt cõprehendatis. Quare vt iustus hic ex fide viuat, sanè dū spe eorum quæ visurus est, iusta operatur, ita & beatus visione illic viuat, dū cõspectu sperati amatiq; Dei satiabitur. Atq; adeo, vt vita hic æterna à cognitione Dei exordiū sumit, ita & illic cognitione perficitur. Sed nō est hic locus cõcertādi, vtro in actu beatitudo consistat. Est veruntamen vterq; intellectus, scilicet, & voluntatis, necessarius: quod satis in præsentia nobis est.

Aug. 14. de ci. dei.

Dei. Dionys. Finis natura nostra excellens.

Visio beatus.

Iustus ex fide viuat.

Quanam officia homo in puris naturalibus præstare possit. Cap. 4.

Er hæc communita nobis via est, ad inuestigandū, quid homo ille naturaliter posset, quidq; minime, si auxilio esset gratiæ destitutus. Hoc enim propositū nobis est de singulo hominis statu dis-
B ferere.

ferere. Quod per tres hic conclusiones, ex præfatis tribus considerationibus appendentes, constabit facile. Prima. Posset tunc ille homo solo generali auxilio Dei suffultus, & vnâ primam rerum conditricem causam nosse, & ea quæ naturale ius de officiis, virtutibusq; humanis docet, tum pernoscere, tum etiam quandoq; vsu & more præstare. Neq; verò est, vt velimus in præsentia conclusionem hanc ex omnibus suis causis demonstrare. Nam cum de hoc homine, quem fingimus, nihil, vel in sacra pagina, vel apud S. Patres scriptum sit, commodius elucidabitur cap. 20. vbi de homine in originali culpa, eadem altius repetenda est nobis quæstio. Modo interim satis fuerit, rationem naturalem subiicere. Quæ quantum ad cognitionem, talis est. Natura est effectarum rerum, vt suas quæq; causas repræsentent, ingenitumq; est homini (vt paulo antè dicebamus) ex præsentis effectus causas rimari: qua ratione sunt causæ. Cum ergo Deus prima sit rerum omnium, quas sentimus, causa, & supremus finis, poterit homo ad eius notitiam per hæc visibilia promoueri. Attamen considerandum est, quod cū Deus nihil agat in rebus, quatenus trinus, sed quatenus vnus (quoniam vt dictum est à theologis, opera trinitatis indiuisa sunt extra) nō cognoscitur ex rebus in quantum trinus, sed in quantum vna summa causa, & finis, vnde omnia dimanant, & quo omnia, suo quodq; modo & ordine, appetitu tendūt. Et hoc est quod ait Apostolus inter obiurgandum philosophos. Quia quod notum est Dei, id est, acumine naturali de Deo est cognoscibile, manifestum est illis. Deus enim illis manifestauit. Et quod loquatur de manifestatione per lumen naturæ, plane liquet ex eo quod sequit. Inuisibilia enim ipsius à creatura mūdi, per ea quæ facta sunt intellecta cōspiciūtur: sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas. Hæc enim sunt, quæ de Deo per creaturas patefacit naturæ radius: nēpe, vt sit vnus, sempiternæ virtutis, sapiens, bonus, & cætera quæ hæc mundi machina mole sua, ordine, & pulchritudine, confitetur de illo & prædicat. Coeli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. In quibus proinde philosophi naturales Deū opt. maximū speculati sunt. Neq; id tantum de Deo agnouere, sed cuncta propter hominem esse, & moueri: hominem vero propter

Deus agit in quantum vnus.

Rom. 1.

Psal. 18.

Notitia philosophorum de Deo.

pter primam causam, quæ est summus omnium finis. Et ideo causæ illi supernæ obedientiam, & rebus bene gestis cultum ab homine deberi. Atque eadem luce naturali discernere homo ille potuit inter bonum, & malum: honestum, & turpe: illa q; prima vitæ humanæ elementa notissima cernere. Id facias aliis, quod tibi vis fieri: idq; ne facias, quæ neq; velis tibi. Poterat q; demum nosse hominem esse animal politicum, officia q; subinde aliis debere, quibus pax, tranquillitasq; respublica inter eos confisteret. Ex hoc priori mēbro conclusio-
Secundū mēbrū cōclusiōis.
 nis de cognitione, consequens & alterum fit. ganē quod valeret homo ille in puris naturalibus, quauis originali, seu iustitia seu culpa femota, solo nutu generali Dei, opus aliquod honestum quandoq; efficere, & quod esset (vt aiunt) moraliter bonum. Enimvero cognitio rerum agibilibum non est à natura sua, nisi propter opus, vt. 2. Ethic. author est Aristo. ergo si potens erat homo vi intellectus iudicare bonum, honestū, poterat etiam & illud per voluntatem nō nunquā amore prosequi, & more præstare: saltem quatenus ordinatur in finem à natura præscriptū. Item homo (vt paulo antè dicebamus) natura sua est animal rōnabile, id est, aptum natum secundū rationē viuere: ergo potest id quandoq; vi, & viribus naturæ suæ consequi. Enim persuasum impossibile, vires inesse sensualitati: pugnādi rationem, nullā tamē suppetere virtutē à natura homini, vt ratione vicissim superet sensualitatē, cū hoc maxime (vt dicebamus) naturale sit homini, illud autē contra suā naturam. Hanc præmeditationē substernimus aduersus illos (quorū caput fuit Gregorius Arimi.) qui inficiātur, posse hominē absq; auxilio speciali Dei, vel cognoscere sufficiēter, vel efficere bonum opus morale, propterea quod necessariū sit, vt referatur in Deum, quod fieri nequit naturaliter. Hoc est enim hominū haud oculate distinguentiū inter finem naturalem, & finē supernaturalē hominis. Idem enim auribus exhibet, opus moraliter bonum, quod opus bonum cōmēsuratū naturali fini, id est, quod fit tantum propter honestū. Nam honestū ipsum, nisi mala circumstantia vestiatur, suapte natura, virtute refertur in Deum. Præsertim quia potest naturaliter actū etiam in ipsum referri, quatenus ex creaturis potest naturaliter cognosci esse vltimus finis naturalis: quod operi
 B 2 moralis.

Secundū mēbrū cōclusiōis.

Aristo. 2. Ethic.

2. Ratio.

Gregor. Arimi.

Opus moraliter bonū.

moraliter bono satis est. Miraculum enim esset, quod facultas adesset naturalis rebus cæteris tã inanimis, quã animãtibus obtinendi suos ipsarũ fines, & tamẽ dignissimo animalũ homini, non suppeterent à natura sua vires, vt certo in moribus præscripto sine quandoq; potiretur. Sanẽ verò Paulus eò facit philosophos inexcusabiles, quod cum Deũ cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt: igitur propterea fuerunt inexcusabiles, quòd si opera moraliter bona (vt ius naturæ ostendebat, eiusdemq; erat facultas) fecissent, Deus tunc specialiori fauore & auxilio illis succurrisset, quo illos sibi reconciliaret. Sed sunt nobis hæc latius cap. 20. differenda, & ideo su perfedendum est hic, vbi tantũ facimus fundamenta naturalia. ¶ Supponimus huic tamen conclusionem secundã. Non quiueraat homo ex puris naturalibus, totum naturæ bonum perficere, id est, vbicunque opus esset, bene moraliter agere. Atqui huius se ratio protinus profert. Nam cum homo (vt dictum est) etiã in puris naturalibus in cõtinuo esset duello sensualitatis aduersus rationem, necesse esset rationem, non quidem semper, sed tamẽ sæpe succubere hosti, nisi diuinitus suppetias haberet. Nec solũ propter sensualitatis pugnã, verum & propter imbecillitatem corporis, quod huic obediãt obsequio despotico, tamẽ fatigatur, & lassum nõ potest autum parere rationi. Quocirca posset homo vnũ aut alterum præceptum naturæ seruare, non quidem vt amicitiam Dei commereretur (de qua re statim dicturi sumus) sed quantum ad substantiã operis, vt per bonum opus morale peccatum euitaret. Sed neq; id posset frequenter, vt cap. 22. sumus latius expressuri. Atqui experimentũ huius latissime patet in iis, qui sunt extra gratiã Dei, & potissimum in infidelibus, qui à numine deserti, per vniuersa vitiorũ præcipitia corrunt. ¶ Tertiã denique conclusio & assertio de nostro isto homine est hæc. Neutiquã poterat, etiã si nulla præcessisset culpa, vel naturali acumine intellectus apprehendere, vel suis viribus assequi summum illũ, foelicissimumq; finẽ, ad quẽ creatus est. Assertio hæc facilis est, quẽ ratione naturali demonstratur. Finis enim ille extra, supraq; oẽm lineã est, & ordinem naturæ cõditæ: eo quòd Deus infinitus sit, omnis autem creatura, limitata, ab illaque adeo perfectionis abyssu infinitum distans. Vnde (quod ad

Conclu-
sio. 2.

Conclu-
sio. 3.

cognitionem attinet) sicuti sensus ad vniuersalium cognitionẽ & spiritualium non protenditur, eo quod sit potentia materialis, & idcirco inferioris ordinis: ita nullus creatus intellectus, utpote qui finitus sit, immensam illã substantiã potest per se, qualis ipsa est, cognoscere. Et (vt angelum interim mittamus) de homine perspicacior ratio est. Nam cum non possit nisi per sensibilia ad diuinam cognitionem conscendere: & sensibilia hæc, non nisi quatenus vnus est, Deum ipsum nobis ostendat, non potest homo naturaliter Trinitatem, & quæ sunt personarum propria (in quibus cognoscendis summa illa foelicitas posita est) mentis in tuitu cernere. Quinimo neque anima corpusexuta, neque incorporea intelligentia: eo quod sint limitata virtutis. Veritatis huius firmum testimonium est in Esaia. A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: *Esa. 64.* oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. Cum enim humana omnis notitia rerum, aut disciplina per auditum, aut inuentione per visum acquiratur, & comparetur, significantissime explicuit Propheta, quã non sit humanæ facultatis, diuinæ illius substantiæ cõspectus. Sed ne quis comminisceretur, posse hominem vel animo illã contemplari, adiecit diuinus Apostolus. Neque in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit dominus iis qui diligunt illum. *1. Cor. 2.* Quod ille dixerat, expectantibus, expressit hic per, diligentibus. Dilectio enim proximum est, iustumq; æternæ foelicitatis meritum, si modo gratia Dei præueniatur. Subdit verò, nobis autem reuelauit Deus per spiritum sanctum. Sanẽ vt admoneat, id, quo per naturam subuehi non valemus, numine nobis obuenire. Porro hæc causa philosophis fuit, vt cum summa ingeniorum culmina longissimo vsu & arte percoluerint, summamque hominis foelicitatem fuerint tam improbe perscrutati, tamen id tantum assecuti sunt, quod practica quidem beatitudo in vsu virtutum, speculatiua verò in substantiarum cõtemplatione separatarum collocaretur. At qualisnam esset contemplatio illa futura, neque sunt vsquam suspicati. Vnde Apostolus de Christo. Rex, inquit, regum est, & dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat in accessibilem, quã nullus hominum vidit, nec videre potest: scilicet naturaliter. Propterea enim appellat illam

Philosophi non cognouerunt veram foelicitatem.

1. Timo. 6.

lucem inaccessibilem, quia soli immortalis Deo est peruia, & illis, quos ipse immortalitate donauerit. Quod si cognitio illius inaccessæ lucis, vbi finis noster actionumque nostrarum scopus abditus est, nequaquam nobis est naturaliter possibilis, & homo, nisi scopum nouerit, nullum illuc intendere, referreque potest officium: ratione naturali colligitur, non esse in hominis facultate positum, vt ineffabile illud præmium vllis possit officii, aut rebus gestis promereri. Quantacumque ergo homo ageret naturaliter bona opera, nullum tamen esset quoquo pacto meritum, vel amicitiae vel gloriae Dei. **C**At verò obuiam hic forsitan nobis quispiam veniat, quod felicitas illa supremæ, finis sit potius noster dicendus naturalis, quam supernaturalis. Finis enim naturalis cuiusque rei est, in quem appetitus naturalis propensus tendit: appetitus autem naturalis noster inclinatur & fertur in illam inextimabilem felicitatem, quia illucque quiescere non potest: ergo est finis noster naturalis. Sunt in schola etiam S. Thomæ, qui super. q. 12. primæ partis distinguunt, quo modo finem illum appetat homo naturaliter. Nam si homo, aiunt, consideraretur in suis naturalibus ante lumen fidei, falsum est: quoniam neque potest naturaliter cognosci, neque appetitus ferri in incognitum. Si tamen consideretur perfusus lumine fidei, scopum illum indicantis, tunc verum est, humanum appetitum continuo illuc naturaliter intendere. Isti veruntamen huc ferme declinant, quod sit finis ille supernaturalis. Etenim si non potest ab homine concupisci ex suis naturalibus, nisi præhabita cognitione supernaturali, potius censetur supernaturalis finis, quam naturalis. Et tamen non eneruant efficaciam argumenti. Nam quauis (vt terminis scholarium vtamur) nequeat homo actu elicitio cupere illum finem, nisi præuia cognitione fidei ipsum reuelantis, si tamen appetitio accipiatur pro inclinatione ipsa, & pondere naturali (quemadmodum graue, dum quiescit, appetit centrum mundi) profecto appetitus naturalis omnium hominum, etiam illorum quibus lux fidei nondum illuxit, suapte natura illuc fertur. Cuius firmum testimonium est, quod quantocumque potiat ut homo optato bono in rebus conditis, nullibi tamen quietus est, esseve potest, quoad æterna illa visione fruatur. Vnde confessio illa Augusti-

An felicitas cælestis sit nobis naturalis.

Caietanus.

Augu.

no in

no in mentem venit. Fecisti nos domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec perueniat ad te. Profecto ita censeo, quod finis ille simpliciter sit nobis naturalis. Neque definirim finem naturalem esse illum, quem possimus naturaliter assequi, sed illum, quem appetimus naturaliter. Et quamuis non valeamus naturaliter pernoscere, illud esse summum bonum, quo beandi, satiãdi sumus, inquietudo tamen ipsa humani animi, nullibi citra illum statum quiescentis, fidem abunde facit, illum esse finem nostrum naturalem. Alias nullus esset vltimus finis appetitus humani: quod esset dictu absurdum. Inest ergo nobis à natura appetitus in genere ad bonum, veluti est in materia appetitus ad formam. At tamen differt, quod materia sub nulla quiescit forma, quin aliam appetat: animus vero noster nullo contentus est bono, citra illud summum: in quo tandem quiescit. Huius videtur esse opinionis Scot. in quarto. d. 49. q. 10. vbi ait quod appetitus naturalis semper & perpetuo & summe fertur in summam beatitudinem in particulari: licet actu elicitio id non possit citra supernaturalem cognitionem. Et eadem est (ni fallor) sententia S. Thomæ. eadem. q. 6. 12. citata, articulo. 1. vbi ait, quod inest homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intueretur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus confurgit. His enim verbis edocet, perspectis effectibus, naturale desiderium nostrum excitari intuendæ in se causæ. De illa enim cognitione per essentiam erat illic sermo. Et. 3. contra gen. ca. 50. multis confirmat, inane esse desiderium naturale, nisi Deum homo videre posset. Quin adiecerim ego desiderium illud naturæ nostræ, quod in prologo metaphysicæ agnouit Aristoteles. vbi ait. Omnis homo naturaliter scire desiderat, illic omnino expletum iri (vt est in Propheta) vbi apparuerit gloria Dei. Vt ergo rem concludamus, haud negandum est, finem illum esse nobis naturalem respectu appetitus, sed est nihilominus, si ascensionem eius spectes, supra vires naturæ nostræ. At verò est aduersus hanc sententiam argumentum minime debile. Nemini vnquam natura ad finem aliquem appetitum ingenerauit, cui non simul sufficeret organa & potius facultatem, vt oculate cernere est in animalibus, vbi sua sunt cuique fini & operi destinata membra. Vnde Aristoteles. in 2. cœli. Si ha-

Scot.

S. Tho. 1.

p. q. 12.

Aristo. 1.

Psal. 16.

Argumentum.

Arist. 2. cœli.

B 4 berent

berent inquit, cælestes orbes vim progressiuā, natura dedisset eis organa opportuna. Cum ergo homo à natura non habeat virtutem, & potestatem promerendæ, adipiscendæq; illius beatitudinis, consequens fit, vt neq; habeat naturalē appetitū. Alias hominē fecisset præ inferioribus creaturis truncum & mancum, atq; adeo peius cum eo egisset Deus, quàm cum cæteris. Ad hoc autē facile respondetur, magis exinde effulgere celsitudinem humanæ naturæ: quod cum nulla possit esse natura creata, quæ vlla sit proportione ad assequendam foelicitatem illam, quæ exuperat omnē sensum: nihilo secius angelica & humana ad imaginem Dei conditæ, illum haberēt pro fine vltimo: & vbi natura nostra deficiebat, illic præsto esset nobis Deus, paratissimus subuenire, nisi nos ipsi renuerimus. Porro si verum est dictum Arist. 3. Ethic. quod ea quæ per amicos possumus, per nos quodammodo possumus, non est cur non dicamus, nos etiam posse & à micitiam cū Deo inire, & eius perfrui conspectu: siquidem tam nobis Deus proptus est, per Christum seruatore nostrum suppetias ire. Neq; illud Arist. in lib. de cælo, contra nos facit: tum quia non dicit, quod si orbes cælestes haberent inclinationē ambulandi, haberent organa. Sed si haberent vim: in nobis autē non est abūde vis ad beatitudinem illā, sed inclinatio: tum etiā quia ipse nihil de mysteriis fidei supernaturalibus nouit. Igitur vt dictorū epilogū faciamus, qui causam originalis iustitiæ inspicere optat, qui hominis lapsi orbitatem, & impotentiam qui gratiæ deniq; necessitatē in sua radice perpēdere, hæc tria asserta, de homine in puris naturalibus antè oculos constituat. Nēpe quod nuda naturæ hominis potestas est, quauis semota culpa & gratia, per generale auxiliū, bonum aliquod in genere morū naturale facere: quoniā animal est rationale: non tamē valet diu in eiusmodi bono durare, quin sæpe cadat, propter pugnam sensualitatis, & corporis imbecillitatē. Nihil tamē prorsus potest, vel facere, vel velle, vel cogitare, quod sit meritū amicitiae aut gloriæ Dei, propter infinitā eius excellentiam, Quin verò tertium hoc fundamentū, quāquā ratione hac naturali supra nixi sumus fulcire, maioris tamen est certitudinis, quàm rō vlla naturalis. Ob idq; cuiuscunq; sit ratio ponderis, hoc tamen fixum est christianis & firmum, tanquam fides catholica. Puta quod

Rūsc.

Arist. 3.
Ethic.Epilo-
gus.Christia
norū cō-
fessio.

quod in diuinum confortiū nemo, nisi gratuita eius bonitate, admittitur: iuxta illud, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Et gratia estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis: Dei enim donum est. Et id genus plurima, quæ ca. vl. 2. lib. copiosius congesta dilucidauimus.

De statu hominis, in iustitia originali. Cap. 5.

LX his facilis gradus est ad illum foelicem statum intelligendū, in quo fuit conditus primus homo. De quo primum omnium concors est, tam priscorum patrum, quā posterorum theologorū sententia, creatum fuisse in iustitia originali: an verò fuerit creatus in gratia, & amicitia Dei non ita conuenit inter omnes. Vnde consequens fit, vt neque de ratione ipsa & diffinitione originalis iustitiæ consentiant vniuersi. Sunt enim inter theologos, qui negant angelos fuisse creatos in gratia, & pari coniectura, primum hominem. Hæc sententia placuit Guillielmo altisiodorensi, & Hugoni de S. Victore lib. 1. de sacra. p. 6. Eandem secutus est Alexand. de ales. 2. p. q. 96. Et Bonauen. & Scotus. de. 29. libro. 2. Et Marsil. eo. lib. q. 16. & alij. Sunt vero contra, quibus pars affirmatiua magis probatur. Quorum fuit antiquus Præpositius, & S. Thom. 1. p. q. 95. Duran. libr. 2. d. 20. & alij minime pauci. Et plane existimo fuisse opinionem August. Scot. ergo & reliqui suæ classis aiunt Adam in sola originali iustitia fuisse creatū, absq; gratia gratum faciēte. Sed S. Tho. & reliqui in ea sunt sententia, vt credant in gratia & iustitia fuisse conditum. Quinimo iustitiam illam ita à gratia pendere, vt fuerint vel inseparabiles, vel forsitan (vt postea explicabimus) rem vnā eandemq; Primum autem, qui rationem originalis iustitiæ dilucide nosse cupit, respiciat oportet ad duos illos defectus, quos proximo capitulo, in nuda natura hominis exponebamus. Primus enim erat, quod in ordine ad finem, qui commensuratus est naturæ nostræ, scilicet, operari secundum rationem, pateretur homo ille permagnam difficultatem: tum propter concupiscentiam, ad malum decliuem: tum propter infirmum, & imbecille corpus. Secundus defectus erat, quod per nullum opus naturale, quantumcunq; & qualecunq; genere suo esset, cō-

Dua opi-
niones de
primo sta-
tu homi-
nis.Rō ori-
gi. iusti-
tiae.

mereri posset amicitiam Dei. Authores ergo prioris opinio-
nis, separantes iustitiam à gratia, constituunt iustitiam origi-
nalem, tantum esse sanitatem naturæ, aduersus priorem defe-
ctum, gratiam verò debuisse, aiunt, recipi in illo statu sicuti in
nostro, per auxilium Dei, homine cooperante. Sed S. Tho. ait,
vtrunque beneficium hominem suscepisse in sua conditione:
& ad operandum secundum rationem, & ad vitam æternam
promerendam. Igitur nomine iustitiæ originalis, secundum
vtranq; opinionem, non venit specialis virtus, quæ inter car-
dinales adscribitur, vnicuiq; ius suum tribuens: neq; verò talis
iustitia, quali nunc iustificamur, quæ est gratia remissionis pec-
catorum. Sed iustitia originalis, est rectitudo quædam totius
hominis: nempe corporis ad animam, & appetitus sensitiui
ad rationem. Quæ verbo illo Ecclesiast. 7. designatur: vbi scri-
ptum est. Fecit Deus hominem rectum. Nempe vt sensualitas
nullam rationi molestiam inferret, neque corporea membra
defatigaretur, vbi vellet illis homo vt: atque adeo ratio nun-
quam interturbata, continenter esset Deo intēta. Et quoniam
per Originem iustitia illa, tum recepta fuit Adæ, tum etiam
transfundenda erat in posteros, originalis dicitur. Qua mo-
do ratione contraria culpa, originalis quoque appellatur. Dif-
fert tamen inter præfatas opiniones, quod secundum Scotum
& suos, iustitia non faceret rationem esse ita Deo intentam,
quali esset homo per illam ad amicitiam Dei subleuatus: hoc
enim munus est proprium gratiæ: verum eatenus intenta,
quatenus in Deum naturaliter fertur natura nostra. Vnde
Scot. donum inquit, illud iustitiæ non oportet fuisse princi-
pium meriti: sed erat comparatione ad gratiam excedens, &
excessum. Excedens quidem, quia per illud firmitus voluntas
coniungebatur Deo, quam per gratiam: siquidem nullam pa-
riebatur molestiam à sensualitate, nec grauedinem à corpo-
re. Gratia verò simpliciter est excellentior, eo quod ipsa con-
iungit fini, vt bono supernaturali, & vt supernaturaliter per
meritum attingendo: non sic donum iustitiæ: quod tantum
coniungebat illi bono, vt conuenienti, & delectabili. Hæc Sco.
At S. Thom. in illo verbo Ecclesiast. 7. Fecit Deus hominem
rectum, agnoscit integram rectitudinem, sane qua Deo ho-
mo subiectus esset per gratiam, ideoq; vires inferiores ratio-
ni, &

Eccles. 7.

Vnde di-
citur ori-
ginalis.Discri-
men opi-
nionum.

Scot.

S. Tho.

ni, & animo corpus. Hæc sunt in præsentia paulo fufius, tum
sacrorum elogiis, tum rationum probabilitate perpendenda.
Atque illud quidem prius, quod commune est Patribus o-
mnibus & theologis: nimirum de iustitia originali. Nullus
enim in diuinis eloquiis apertus videtur esse locus, non solum
quo possit constitui iustitia illa originalis, verum, quo mentio
fiat illius aliqua. Cum ergo quæ super naturam sunt, ex sola
sacra scriptura sint stabilienda, videtur iustitia illa absque vilo
firmamento consista. De hominis nanq; creatione, id penitus
legimus, quod effecerit eum Deus, ad imaginem, & similitudi-
nem suam, & quod posuerit eum in paradiso voluptatis: ima-
go autem & similitudo, ex vi sensus literalis, id tantum adfert
intelligentiæ, quod fuerit ratione, & libero arbitrio insignitus:
paradisus autem voluptatis, ad vitam prorsus corporeâ perti-
nebat. Igitur cū natura brutæ sensualitatis sit, præter rationē,
præterq; modum vllū, impetu ferri in sua obiecta, naturaq; sit
voluntatis, condelectari sensibilibus voluptatibus, vnde collig-
gitur, quod ita fuerit vel sensualitas refrenata, vel voluntas ab
eius incurfione libera, vt in illo statu, summa illa tranquillitate
frueretur homo: Et eodem ferme modo hæsitabit quispiã de
peculiari opinione S. Tho. & aliorum astruentium fuisse etiã
creatum in gratia. Ad hæc nihilominus respondetur, quod
quãuis in sacra pagina non tam extet expressa fides de iusti-
tia originali Adæ, quã de originali culpa nostra (hæc enim Pau-
lus patenter enunciat vt postea patefca.) non tamen caret fun-
damento scripturæ diuinæ: iuxta S. Patrum expositionē. Atq;
eadē testimonia, quibus statuitur iustitia originalis, simul &
illi sententiæ suffragantur, quod iustitia, vel fuerit ipsa gratia,
vel fuerit eiusdem indiuiduus comes: quã obrem vtrunq; vt à
corroboramus. Locus ipse imprimis ex Gene. modo citatus,
quãuis non id forte rigore sermonis, bono tamē intellectu, nō
modo significat hominē, cū ratione & voluntate fuisse creatū,
sed cum ipsis etiã eisdem potentiis inclinatis ad bonum, & ad
Deum ipsum. Etenim cū Deus vniuersis quæ plasmauit, indi-
derit sui ipsius affectū & inclinationem: atque adeo omnia fe-
cerit sibi, pro cuiusq; gradu, & modo amica, hominem quem
ad sui imaginem & similitudinem, suiq; consortij capacem ef-
formabat, verò similitimum est, vt produxerit, non solum cum
omni

Vix aper-
tus est lo-
cus de in-
stitia ori-
ginali.
Gen. 1. 27.
2.Constab-
litur sen-
tentia de
iust. ori.Testimo-
nium præ-
mum ius-
ti. ori.

omni propensione ad se, & absq; vlla declinatione ad malum (quo secundum authores primæ opinionis completur ratio iustitiæ originalis) verum & sibi fecerit amicum, quod ad gratiam attinet, quàm S. Tho. & alij rationi eiusdem iustitiæ adiungunt. Vnde Eccles. 17. Deus inquit, creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum, & secundum se vestiuit illum virtute, id est, gratia & charitate sui. Et Paulus ad Colossen. 3. Expoliantes vos veterem hominem cū actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem, secundum imaginem illius, qui creauit eum. Vbi renouationem per gratiam, appellat renouationē imaginis, in qua creatus est homo. Atqui ex altero loco paradisi voluptatis, sumitur etiam argumentum. Cū enim locus sit inditium locati, paradisi voluptatis præfert, in summa fœlicitate positū fuisse hominem, quæ extra conspectū Dei sub cœlo esse potest. Talis autem fœlicitas esse nequiuerat, vbi caro insultaret contra rationem, sanè ex cuius conflictu, non poterat non extare homini, tum periculum, tum etiam grauis molestia. Tertius locus, atq; adeo in hac causa vsurpatissimus, est ille Ecclesiastes. 7. Fecit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis immiscuit quæstionibus. Vbi quæstionum voce designantur perplexitates omnes, & anfractus huius vitæ, quæ nobis ab ægritudine corporis accidūt. Ex quo colligitur, in ea rectitudine rationis fuisse creatū, vbi nulla esset à sensualitate perturbatio. Quod intelligunt doctores nomine iustitiæ originalis. At verò in expositione huius loci incipiūt dissentire supradictæ opiniones. Alij enim dicunt fuisse creatū rectitudine duntaxat, relata ad finē naturalem, quæ est operari secundū rationem, & ad Deū (vt ait Sco.) tanquā ad bonum conueniens, & delectabile. At S. Th. & cæteri interpretantur de perfecta rectitudine, quæ cōpletur amicitia Dei. Opere pretium ergo fuerit verba S. Th. subiicere. 1. p. q. 95. quæ sunt hæc. Quidā dicunt, q̄ primus homo non fuit creatus in gratia: sed tamen postmodū gratia fuit sibi collata, antequā peccasset. Plurimæ autē sanctorum auctoritates attestantur, hominem in statu innocentia gratiam habuisse. Sed quod fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere rectitudo ipsa primi status, in qua Deus hominē fecit: secundum illud Ecclesia. 7. Deus fecit hominem rectum.

Erat

Erat enim rectitudo secundum hoc, quod ratio subdebatur Deo: rationi verò inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur: vt August. dicit. Manifestum est autem, quod illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem, non erat naturalis. Alioquin post peccatum mansisset: cum etiam in demonibus data naturalia post peccatum permāserint: vt Dion. dicit. 4. cap. de di. no. Vnde manifestum est, quod & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse, quod effectus sit potior, quā causa: vnde Augu. dicit. 13. de ciuit. dei, quod postea quàm præcepti facta transgressio est, confestim gratia deferente diuina, de corporum suorum nuditate cōfusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ, tanquam reciprocā poenam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deferente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem, inferiora ei subdebantur. Hæc S. Tho. Vbi in verbo illo. Fecit Deus hominem rectum, agnoscit gratiam & amicitiam, qua homo cum Deo copulabatur, ex qua reliquæ deriuabantur rectitudines. Porro autem hoc primum hic notandum est, quod quamuis quidam hic interpretes dicant doctrinam S. Thomæ non esse, quod iustitia originalis fuerit idem quod gratia gratum faciens: sed quod gratia erat radix iustitiæ, forsan alia est mens S. Tho. Nempe quod iustitia originalis nihil aliud fuerit, quam gratia, maioris hac parte dignitas, quàm gratia nostra: nempe quæ non modo hominem faceret satum Deo, sed sensualitatem compefceret, & corpus roborat in obsequium rationis: vt tranquilla voluntas subderetur Deo. Id quæ videtur esse plane ex sententia Augu. Ex quibus verbis concludit sic S. Thom. Ex quo datur intelligi, si deferente gratia, soluta est obedientia carnis ad animā, quod per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur. Per gratiam, inquit, per se nimirum, qua ratio subdebatur Deo. Quapropter prima. 2. quod de gratia sentit. q. 110. 11. de iustitia originali astruxerat. 83. nempe quod sit habitus inhærens essentiæ animæ. Et. 1. p. q. 95. ait, quod rectitudo vo-

Ecclesiastici 17.
Colo. 3.

Testimonium secundum.

Testimonium tertium.

Dissidii doctorū.

S. Tho. 1. q. 95. ar. 1.

Iustitia orig. eadem res, quæ gratia, contra Cate.

Mortali-
tas & in
mortali-
tas posse
peccare
Augu. de
corre. &
gra. c. 10.

rum alludens, quod nisi corpus factum esset mortale per peccatum, nunquam suborta fuisset repugnatio illa carnis aduersus spiritum. Cuius vel illud testimonium est, quod ab ipso statim momento peccati coepit homo de pudendo motu carnis erubescere. Egregie ergo Aug. confert mortalitatem, & immortalitatem, cum possibilitate peccandi, & possibilitate non peccandi: atque adeo probat Adam fuisse creatum in iustitia originali, quæ erat possibilitas non peccandi, ex eo, quod habentem hanc expresse de correp. & gra. cap. 10. & unius subsequenteribus, qualis scilicet, fuerit creatus. Et respondet, quod siue est duplex immortalitas, altera, qua poterat homo non mori, altera qua non potest mori: quarum primam habuit Protoplastus in statu innocentie, atque alteram habituri sumus omnes in gloria: ita est duplex impeccabilitas. Prima, qua potest homo non peccare, & in illa creatus fuit homo, quando creatus est rectus: altera verò, qua non potest peccare, & illa erit nobis in patria communis cum angelis. Per peccatum autem, ut amisit immortalitatem, ita amisit impeccabilitatem, id est, possibilitatem non peccandi. Et quoniam lucta carnis aduersus spiritum, causa est peccandi, concludit, quod homo in illo statu nunquam pateretur talem rixam, sed eam incurrimus per peccatum Adæ. Eandem veritatem constituit contra Pelagium hypog. lib. 3. dicens, quod nunc non sufficit homo per liberum arbitrium implere quod velit. Sed id potuit Protoplastus, cum voluntas sana erat ante culpam: per quam culpam homo perdidit illam possibilitatem. Et paulo inferius. Deus, inquit, fecit hominem ab initio, & reliquit eum in manu consilij sui. Et subdit. Quid est autem in manu consilij sui, nisi in possibilitate liberi arbitrij sui. In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia, qua primus homo stare potuisset, si mandata seruare voluisset. Et paulo inferius, lapsus autem culpa sua, per propriam voluntatem surgere non valuit, nisi manu domini fuisset ereptus. Docet ergo Aug. quod ante datum præceptum, ne ederet de ligno vitæ, donatus est Adam auxilio, quo posset nunquam peccare, si vellet, alias misericordissimus Deus iniuste posuisset præceptum, cui non erat possibilitas adimplendi. Vbi plane videtur sentire, quod fuerit

Ecclesia
stici. 15.

fuerit infusus gratia gratum faciente: nam loquitur de possibilitate implendi meritorie, & faciendi quicquid voluit: quam ait habuisse in illo statu, & perdidisse per culpam. & modo non posse, nisi per Christum recuperare. At meritisimo quicumque hic hærebit animo, de ista possibilitate non peccandi. Si enim intelligatur, quod homo ante peccatum per se poterat non peccare, absque auxilio Dei, falsitas est, ut ipse admonet Augu. loco citato de correp. & gra. cap. xi. vbi de primo homine ait. Nec ipsum Deus esse voluit sine sua gratia, quem reliquit in eius libero arbitrio: quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotente bono. Et paulo inferius. Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini, quamprimùm facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine diuino adiutorio posset manere, si vellet, non utique sua culpa cecidissent. Haftenus ille. Si autem illa possibilitas non peccandi intelligitur per adiutorium Dei, eandem homo habet, dum est in peccato: nam est Deus promptissimus, opem ferre cuicumque volenti se conuertere. Et ideo quauis per se nemo possit conuertere, tamen propter eiusmodi possibilitatem ex adiutorio Dei, peccatum est illi, qui non conuertitur. Sed responsio est, quod primo homini data sunt auxilia per modum habitus: itaque ex lege & conditione illius status, in quo Deus eum creauerat, subuentum erat illi, ut sufficere posset absque hoc, quod expectasset nouum subsidium, ad omne bonum, quod voluisset: verba sunt in forma Aug. lib. 3. hypog. Et quia ad completum omne bonum morale, necessaria erat sanitas à morbo sensualitatis: ad eomplendum autem meritorie, necessaria erat gratia: vtrique recepit Adam, antequam daretur præceptum, per cuius obediētiam, in gratia proficeret. Quare optime Aug. pares fecit in autoritate proxime citata, hominem & angelum, pro sua vtriusque natura. Angelus enim, quia nec erat in corpore, nec ex partibus constabat contra se mutuo pugnantibus, non indigebat iustitia originali, id est, sanante natura, sed gratia subleuante ad meritum gloria: homini verò vtriusque beneficio opus erat. Et ideo ut angelus in gratia creatus fuit, ita & homo in gratia & iustitia. Per peccatum ergo perdidisse omnem possibilitatem, est perdidisse dona illa. Quare, qui est

Dubita-
tio.

Respon-
sum.

Angelus
non indi-
gebat iu-
stitia ori.

C in

in peccato originali, nō potest sine nouo auxilio Dei reconciliari. At quemadmodū Adam in sua creatione recepit gratiā & dona, quibus posset implere legem, quā erat suscepturus, ita & qui in Deū conuertitur recipit ab ipso gratiam per Christū ad complendā legem, quā suscipit, vt patet in baptismo. Non tamē qualis fuit in Adam, quia non recipit sanitatē naturæ, quæ nomine iustitiæ originalis exprimitur, sed manet infestatio sensualitatis. De qua in subsequētibz fusius. Institui paulo prescius hunc locū versare, tum propter catholicos theologos, qui ita de iustitia originali tractant ieiunē, vt quibusdā appareat, non esse rē adeo certam, tū quia cū protestantes in illo libello imperatorio, in comitiis Ratisponēsis ab illis proposito, initium inde fecissent, quod Adam fuerit creatus in iustitia, & gratia, & altiori cognitione Dei, quam nos habeamus, Eckius ita illud de gratia reiecit, ac si esset contra cōmunem opinionem, & contra Aug. Potuisset enim vir alias non infimē doctus, multum de rigore illo censendū remittere. Nam Aug. apertissimē loquitur pro sententiā de gratia Adæ, vt palām fecimus. Et sicubi aliqua dicit, quæ videntur contra facere, cuncta legitimē exponit, dissoluitq; S. Tho. loco citato. Igitur sapienter. S. nostra synodus Tridentina sessi. 5. can. 2. pronuntiauit Adā accepisse sanctitatem. (id est gratiam) & iustitiam. Rationem verō auctores aduersæ opinionis, vnicam hanc pro se adferunt: nempe quod sit congruens vnicuiq; rei, vt suum quæq; finem, per suam assequatur operationem. Et ideo tam angelus, quam primus homo per propria opera liberi arbitrij debuit se ad gratiā disponere, quæ ad modum vsu modò venit in hominibus adultæ ætatis. Hæc tamen argumentatio per exigua est, quinimo contrarium persuadet naturalis ratio, de misericordia Dei sumpta. Finis enim hominis & angeli (vt supra dicebamus) non est gratia, sed beatitudo cœlestis, cuius semen est gratia. Quocirca cum benignissimus ac providentissimus Deus terræ & lignis, cunctis denique, simul dum conderet, virtutes ingenerauit, vt fermentem vnumquodlibet faceret in genere suo, qua via suos quæq; res assequerentur fines, optima ratione colligitur, vt in gratia fuerint & angeli, & primus homo creati, qua ad æternam felicitatem meritorum accessione perduceretur. Sanè

Protestantes.

Eckius.

Synodus tri.

Argumentum contraria opinionis.

Solutio.

Sanè vt non solum nō haberet excusationem peccati, verum laudes Deo deberet immensas, quod qui ad finem se, tam suæ naturæ excellentem creauerat, semen quoque illius in eadem natura iecisset. Respondetur ergo, quod gratiam primam nō *Gratia,* contulit primo homini Deus per motum, & præparationem *Adæ abs-* liberi arbitrij, vt nobis libera fungentibus voluntate, sed *q; dispo-* simul (vt ait Aug.) fuit condens naturam, & largiens gratiam, *si tunc col-* quasi per modum naturæ. Hoc enim designat oratio, *lata.* in gratia. Quemadmodum illis dicendum est, de sacratissima virgine, qui tenent fuisse conceptam in gratia. Hæc denique sententiā, vt postremum verbum adhibeam, mihi potissimum probatur & confirmatur ex illo loco Pauli. Iudicium ex vno in condemnationem: vbi docemur condemnādos homines ratione originalis peccati, etiā si nullum accumularent actuale. Cū ergo condemnatio præ se saltem ferat expulsionem ab regno (quicquid sit de pœna sensus) manifestissime colligitur, naturam totam in Adam recepisse ius regni, alias non esset expulsio: ius autem non acquiritur, nisi per gratiam gratum faciētem: illam ergo recepit Adam pro tota natura: vnde fit consequens, eam simul recepisse cum iustitia in primo instanti, transfundendā per originem. Nanq; si per dispositionem postea suscepisset, esset beneficium personale: quod non per generationem sed simili dispositione acquiratur essent etiam posteri. ¶ Fiunt tamen ex his reliqua dubiola quæ *Dubium* dam de iustitia originali. Primum. An tranquillitas illa ratio *primum.* nis esset per hoc, quod caro nihil concupisceret aduersus spiritum: an verò per hoc, quod voluntas, absque vlla se tristitia & difficultate intra rationis fines contineret, quicquid caro concupisceret. Hoc Scot. & reliqui sub lite relinquunt. Multo est tamen magis rationi consentaneum: quinimo ita secundum Paulum ait Aug. loco iā citato, de correp. & gra. quod nihil caro concupisceret aduersus spiritum, sed ducatum sequeretur iugiter rationis, siquidem hoc Pau. propter peccatum innuit nobis obuēnisse. Quare vel gratia ipsa cōprimeret concupiscētiā, vel ratione gratiæ & iustitiæ infusæ essent virtutes, & in appetitu, & in voluntate, vt quælibet potentia *Subiecti* quietē inferuiret rationi. Non quod iustitia originalis esset *orig. in-* in voluntate, sed ipsa (vt ait S. Th.) quoniam erat donum *stia.* *tius.*

tius naturæ,transmittendum per generationem, sedem haberet in essentia animæ, cuius infusio est terminus primus generationis: illam tamen comitarentur in potentiis virtutes, sicuti modo contingit in infusione gratiæ. ¶ Alterum dubium est. Vtrum omnia bona collata Adæ, traicienda fuissent cū natura per generationem in posteros. Huius tamen facilis est responsio, quod secundum illos, qui censent in iustitia tantū absq; gratia fuisse creatum Adam, illa tantum fuisset tradenda per generationem. Nam sola illa fuisset donum totius in vniuersum naturæ: gratia vero esset beneficium personale, quod Adam recepisset per suam dispositionem, & ita deinceps quicunq; Sed secundum S. Tho. Gratia etiam ipsa erat donum totius naturæ, & ipsa cum virtutibus (vt dicitur de beata virgine) fuisset infusa simul cum anima in conceptione prolis. Et est validissimum argumentum in hanc sententiam. Nam cum status ille longè esset præstatiōis statu culpæ, nulli debet esse dubium, quin ante vsum rationis, paruuli recepissent gratiam, & cum nullo opuserat tunc sacramento, quia nulla præcedente culpa, nullus futurus erat redemptor (vt in de correp. & gra. expresse ait Aug.) nulla est ratio, cur non fuissent tunc homines concepti in gratia, si quidem nullum erat peccatum originale. Et æqua, imo maiori ratione fit, vt ipse primus parens fuerit creatus in gratia. Neq; inde fit consequens, vt gratia esset forma naturalis; & non donū gratuitum: quoniam licet infunderetur in generatione, non tamen ex vi generationis, sed gratuita voluntate Dei, quamdiū nullus transgrederetur eius mandata. Id quod alij aduersæ opinionis dicere etiam habent de iustitia originali. Et patet exemplum de gratia sanctissimæ virginis, quæ nō fuit illi naturalis, etiam si fuerit cum illa creata. At præter donum illud gratiæ & iustitiæ, aliis etiam cumulatus est proprie dotibus primus parens, quæ non erant cum natura in prolem transmittendæ. Enimvero quoniam creatus erat tanquàm humani generis in vtroq; homine principium, porro vt genus nostrum, & vita animali propagaret, & moribus institueret, diuinæ prouidentię congruebat, vt sicuti eū ætate iusta, & corporis robore firmum plasmaret, ita & animæ scientiis & virtutibus imbueret, quantū erat orbi gubernādo necessarium.

Quocirca

*Dubium
secundū.*

*Gratia
transfun-
deret in
posteros.*

Quocirca vniuersis iuxta cuiusq; naturam & qualitatem de- *Quales*
dit nomina. At verò filij deinceps paruuli erant, vti modo, *essent pro*
& absq; vsu rationis procreandi. Qui vna cū ætate, rerum *creāti si-*
cognitione, ac morum cultura proficerent. Habuissent tamē *lij.*
omnes fidem, notitiāq; Dei viuaciorem, præstantioremq; *Postre-*
nostra. Sed de his satis. ¶ Postremū deniq; dubium est. Cū *rum du-*
esset in primis parentibus ligata concupiscētia, quomodo po- *bitum.*
tuit Aeuā concupiscere esum ligni sciētiae? Verū ad hoc pluri-
bus respondere, esset lineā præsentis instituti exilire. satis est,
quod non commissum est primum peccatum propter obli-
quam cōcupiscētiā cibi, at præcessit peccatum superbix,
quo voluit seducta Aeuā scire, vt Deus, bonum & malum.

*Quid homo in statu naturæ integræ naturaliter
poterat bonorum operum efficere. Cap. 6.*

Vbsequitur vt iuxta institutū nostrum perscrute-
mur, quid in natura integra homo poterat natu-
raliter, scilicet, cū solo auxilio generali Dei, exe-
qui in bonis moribus: quid itaq; esset, vbi auxilio *De statu*
speciali indigeret. At qui de illo statu non est prorsus censē- *innocen-*
dū ex dotibus & virtutibus, quibus fuit Adā perornatus. Ha- *tia quo*
buit enim (vt modo dicebamus) peculiaria bona plurima, *loquēdū.*
quæ non essent deinceps posteris cōmunia: at ratio illius sta-
tus liberanda est ex communi lege, quæ duratura erat in tota
progenie, nisi intercessisset peccatum. Et præterea alia ratio
est de statu iustitiæ originalis, si eodē nomine comprehendatur
gratia gratū faciens: alia verò si precisè intelligatur iustitia
sanans naturā in ordine ad finem naturalem. Quamobrē vt
luculentior sit disputatio, dum quærimus de statu iustitiæ ori-
ginalis, solum intelligimus hominem cum dono sanante natu-
ram, semouendo cogitatione gratiam ad supernaturalia
eleuantem. Ita etiam distinguit ipse S. Tho. 2. 2. q. 109. vbi quæ-
rit, quid homo ille poterat ex puris naturalibus, id est, homo,
tum gratia carens, tum etiam culpa, naturam tamen sortitus
validam. Connumerabatur enim tunc donum illud iustitiæ S. Tho.
inter naturalia, quamuis esset gratuitum: quia tantum obfir-
mabat naturam in ordine ad finem naturalem, vt sæpe expli-
catum est. Nam si intellexisset meram naturā, de qua locuti

C 3 sumus

sumus cap. 3. & 4. nō asseruisset, quod posset seruare p̄cepta oīa, & diligere Deū: vt iā modo dicturi sumus. At qui hoc loco videtur alludere eō S. Tho. q̄ gratia & iustitia distinguerētur vt res duæ. Nisi dixeris satis esse ad illū glossandū, quod sint rationēs distinctę eiūsdē habitus. His deliberatis, facillimū est cōstituire, quo vires humanæ in illo statu pertingerēt in moribus. Quod quinq; propositionibus perspicuū fiet. ¶ Sit ergo prima. Nullatenus posset tunc homo per iustitiam originalem, si gratiam gratū facientem secernas, opus vllum facere, amicitia Dei, cœlestiq; hæreditate dignum: quinimo neq; ad gratiam se parare, nisi speciali auxilio. Assertio hæc in propatulo est. Quoniā iustitia originalis secundū hāc rationem, solum esset naturæ sanitas in ordine ad finem facultati naturali præscriptū, vt citra molestiam sensualitatis & grauedinē corporis operaretur homo secundum rationem: finis autem, qui in amicitia & gloria Dei positus est, virium omnium naturalium cacumina infinitum transcēdit, vt supra dictum est, isq; proprium est idcirco opus Dei. Considerandū hic tamē est obiter, quod gratia necessaria tunc hominibus nō fuisset per meritū Christi. Etenim Christus solum venit saluū facere quod perierat, vt quē posuit Deus propitiatorem pro peccatis, qui à seruitute nos peccati redimeret: ob idq; vbi nullū fuerat peccatum, nō opus erat illo redemptore: vt ait Aug. de correptione & gratia. cap. xi. Erat nihilominus necessaria gratia Dei & auxiliū propter impossibilitatem cuiusque naturæ creatæ, ad finem illum assequendum. ¶ Secunda propositio. Poterat homo in illo statu per sua naturalia, tum cognoscere, tum velle & operari totum bonum suæ naturæ proportionatum, puta agere secundum rationem, in ordine ad Deum, quatenus finis est naturalis boni. Conclusio est S. Tho. l. p. 2. q. 109. à qua nullus theologorum dissentit. Distinguit enim illic de homine naturæ integræ: affirmans, quod poterat per sua naturalia facere totum bonum sibi proportionatum, quale est virtutis acquisitæ: non tamen bonum excedens, quale est virtutis infusæ, nisi suffultus gratia. Quare miror illos, qui sensum Thomæ eō detorquent, quod non possit bona naturalia facere absque auxilio speciali: propterea quod ait, id non potuisse sine auxilio Dei mouentis. Enimvero vbi ait, per sua naturalia

naturalia, propalā explicat se loqui de auxilio generali: quod (vt cap. 2. exposuimus) inter causas refertur naturales. Quod autē facere nequit homo sine auxilio speciali, nunquam pronunciaisset, fieri posse ab illo per sua naturalia. Sed præterea probatur assertio hæc ex dictis cap. 4. Cum homo sit animal rationale, naturæ suæ insitum est operari secundum rationē, propter Deum, quatenus naturali luce innotescit esse finis omnium: tamen si per renitentiam sensualitatis quandoq; cohibeatur: iustitia autem originalis medicina erat huius morbi, in suo vigore naturam præferuās: valebat ergò absq; alio peculiari auxilio præstare vniuersum bonum, quod suæ esset naturæ proportionatum. Itaq; differentia erat inter hominem in puris naturalibus, eundemq; in statu innocētiae, quæ est inter infirmum & validum, sanè quod ille (vt supra prælocuti sumus) potēs erat opus aliquod moraliter bonum natura sua efficere, non tamen continenter omne: at in statu innocentiae omne quidem & semper. Atqui eodem discrimine differt homo lapsus ab eodem statu innocētiae: vt author est loco citato, S. Thom. & latius nos disputabimus cap. 20. ¶ Tertia propositio. Poterat tūc homo, seclusa etiam gratia gratū faciente, p̄cepta omnia legis naturalis explere, quinimo & cauere à prohibitione illa esus ligni scientiæ, quantum ad substantiam operum. At quoniam similem statuimus conclusionem cap. 22. de homine lapsō: de qua nos Lutherani acerrimè obiurgant: nempe quod veluti pelagiani doceamus catholici, posse hominem seruare mandata viribus naturalibus, adnotanda est solennis theologorum distinctio. Implere præcepta Dei bifariam vsu venit. Vno modo, quantum ad substantiam operum: prout scilicet operatur homo iusta, & honesta, quæ genere suo bona sunt, absq; vllō prauo fine aut circumstantia. Et hoc reuera potest homo per suæ naturæ facultatem. Scilicet solo generali Dei concursu: vt. q. citata, ar. 4. S. Tho. & theologo omnes vno animo affirmant. Atqui ratio est, quia omnia opera legis tam naturalis quàm diuinę, atq; etiam humanę, si modo iusta sit, est secundum rationem: quinimo lex idem pollet, quod rationis regula, ad quā sunt opera nostra exigenda & collimanda. Cum ergò homo, animal sit rationale, omnia huiusmodi opera, natura sua, potest fa-

facere. Interest tamen, quod homo in statu innocentiae, propter integritatem naturae, cuncta valebat praestare, sed in puris naturalibus, & in statu naturae corruptae, non item, nisi leuiora & pauciora. At verò aliter vsurpatur hoc quod est serua re praecipita: nempe, non solum quantum ad substantiam, sed etiam quantum ad modum. Quod alij dicunt, quantum ad intentionem Dei praecipientis, vnde omnes deriuantur leges. Quae quidem intentio est, vt, sua suffulti gratia, per merita impletionis legis adipiscamur praemia aeterna: iuxta illud Evangelij. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Atque hoc modo accipitur, vbicunque simpliciter dicitur, impleri mandata Dei: prior enim est modus implendi imperfectus. Et isto modo, nec in statu naturae integrae, nedum in hoc nostro, adimplere homo vel minimum potest absque gratia, gratuito nos prius cum Deo reconciliante. Cuius contrarius fuit error Pelagij. Haec est sententia, à qua nullus abscedit theologus. Quam cum copiosius à nobis, exactiusq; de homine collapso cap. 22. fit confirmanda, satis hic fuerit enunciaffe. Dixerim, praecipita iuris naturalis: quoniam cognitionem fidei supernaturalium habere neque homo potuit, neq; verò angelus, citra speciale auxilium Dei. **A**sertio quarta. Sufficiens quoq; fuerat homo in flore originalis iustitiae, alia seclusa gratia, diligere Deum super omnia, naturali dilectione: non tamen, ita vt esset meritoria, & Deo accepta ad vitam aeternam. Conclusio est pariter S. Tho. q. citata. 1. 2. artic. 3. Cuius idcirco solius testimonium profero, quod nemo fit theologorum, qui non in eandem sententiam subscribat. Atqui demonstratur sua ipsius ratione. In illo statu, seclusa gratia, virtute homo poterat naturali bonum totum exequi, quod sibi esset connaturale: talis autem est dilectio Dei super omnia: ergo illa erat sibi à natura possibilis. Secunda praemissa, sic ex media natura rerum exprimitur. Vna quaelibet res ita nata est appetere & agere, vti nata est esse (sententia est Arist. 2. phys.) omnes autem creaturae, suo quaeq; ordine, sunt propter Deum: ergo omnes se suo modo diligunt propter Deum: vt autor est Dio. in lib. de di. no. vbi ait, quod Deus conuertit omnia ad amorem sui ipsius. Vnde cum, natura tunc sana, nulla esset illecebra, aut res alia quae ipsam à sua inclinatione remoraretur, consequens fit, vt se

Matth.
19.

Quarta
propositio.

Aristo.
2. phys.
Diony.

vt se homo illa aetate, & sua cuncta officia in Deum referret: *Discrimē* quod est ipsum super omnia diligere. Quod si explicatius *inter a-* rationem hanc perspicere est animus, animaduerte, quod Deus *ctionem* benedictus, quippe qui bonorum nostrorum non indiget, non *Dei et no-* propter nos, aut res alias extra se quicquam condidit, sed pro *stram.* pter se potissimè, vt suam deitatem exereret, & quodam pacto in nos propagaret. Hoc enim inter Deum & res conditas interest, quod creatura agit amore concupiscentiae, videlicet, gratia adipiscendi finis aut cōseruandi: hac enim causa animalia partis alimentis vtuntur, vt viuant: atque sibi similia progignunt, in quibus species suas perpetuò custodiant. Deus autem non sic, sed ex sui amore proprio beneuolentiae, mūdum effinxit, vt suum esset nomen, ad suam ipsius gloriam, effulissimum. Creatura deniq; agit ceu discipulus, qui scholas causa comparandae scientiae frequentat. Deus autem, vt magister, *Simile.* qui praesuae amore sapientiae effusam in alios auide curat. Quocirca vt Deus omnia propter se fecit & amat, eandem rebus, quas ex nihilo efformauit, propensionem inseruit, vt suum videlicet praesuae se ipsis amarent authorem: & maxime homo quem vniuersorum dominum instituebat. Solet eadem *Exemplū* veritas exemplo etiamnum demonstrari de partibus rei *partiu re* naturalis: videlicet de brachio, cum sui se periculo & dispendio *spectu to* pro capite exponit, vbi agitur salus totius. At bino responso *tium.* contendunt nonnulli cauillari & eludere exemplum hoc. Primum quod brachium non se exponit pro capite, sed pro seipso, vt quod in capite ipsummet periclitatur. Falsitas tamen huius inde patet, quod cum brachium pereat, vt caput contegat, vanum est dicere, suam propriam salutem intendere, & non potius totius personae. Altera responsio est Scoti. 3. d. 27. quod manus non se exponit, sed homo ipse exponit manum, vt seipse defendat. Vnde non sumitur argumētum, quod manus diligit totum plus quam se, verum quod totum diligit se plus quam manum. Ad hoc tamen respondetur, quod quantum totum suppositum fit, quod vtitur partibus, est tamen testimonium, quod sicut suum est naturale ius imperare membris, ita fit & naturalis ille appetitus membrorum obtemperandi. Quemadmodum cum aqua ad replendū vacuū ascendit nullo modo mouetur contra naturam suam, immo illa est *sua* vt se

sua propria natura. Quandoquidem non propter partes totum, sed propter totum effecta sint partes. Et eodem modo omnia bona creata sunt propter Deum, qui est vniuersale bonum. Quin verò ex his philosophi naturæ principii docti sunt, teneri etiam ciuem pro republica mortem oppetere. Colligitur ergo intimum esse à natura homini, Deum supra se diligere. Quod, natura quidem integra, plenè facere poterat: corrupta tamen, propter obstacula impendio multa haud quaquam ita id valet, vt omnia opera in ipsum referat. Verù tamen prudentem hic lectorem non prætereat, (quod cap. 22. repetendum nobis est) binam esse dilectionem Dei super omnia: alteram naturalem, alteram quæ est ex charitate diuinitus deriuata: ita enim consentienter docent theologi. Vnde S. Tho. loco citato, primum contra conclusionem hanc format tale argumentum. Diligere Deum super omnia, propriū munus est charitatis infusæ, per spiritum sanctum qui datur nobis, vt habetur Roma. 5. ergò id non poterat ab homine in statu innocentie per sua naturalia fieri. Ad quod responder, quod charitas diligit Deum super omnia, eminentius quàm natura. Natura enim diligit eum super omnia, prout est principium & finis naturalis boni: charitas autem, secundum quod est obiectum beatitudinis, & secundum quod homo habet quandam cum ipso societatem spiritualem. Hæc ille. **Quinta** vtique & postrema propositio est. Poterat homo in illo statu per donum sibi collatum perseverare, si voluisset. Hæc statuitur ab Augustino de correptione & gratia capit. 12. vbi ait, primo homini, cui datum fuit posse non peccare, datum subinde fuisse adiutorium perseverantiae: non quo fieret vt perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset. Et paulò post. Non accepit hoc donum Dei primus homo, id est, in bono perseverantiam: sed perseverare vel non perseverare, in eius relictum est arbitrio: cum voluntati sine peccato institutæ nihil concupiscibiliter resisteret. Igitur sententia Augustini, eademquæ verissima est, quod non accepit Protoplastus donum, vt semper perseveraret. Haud enim fuit in gratia confirmatus. Qualiter fuerunt apostoli, ne lethaliter delinquerent, & sacratissima virgo, ne offenderet, vel venialiter. Neque (quod minus est) habuit illam gratiam, vt re

vera

vera perseveraret. Et enim si hanc accepisset, nunquam cecidisset. Attamen possibilitas perseverandi commissa est libero arbitrio suo. Et ideo eleganter ait Aug. quod quamuis Adam recepisset gratiam, vt posset non peccare, si vellet, egregij verò sancti euangelici, vt martyres, copiosiore acceperunt: nempe vt non solum possent quod vellet, sed vt firmitus vellet id quod possent. Adam enim terrente nullo, & insuper contra Dei terrentis imperium, libero vsus arbitrio, non stetit in tanta non peccandi foelicitate. Isti autem nõ dico terrente mundo, sed sæuiente, ne starent, steterunt in fide. Cum videret ille bona præsentia quæ fuerat relicturus, isti autè futura bona quæ accepturi fuerat, non cernebant. Hæc Aug. commendans gratiam Christi, præ illa quæ fuit in Adam. Subhæsitet hic quispiam forte. Num causæ etiam aliæ vel occasiones poterat tunc occurrere ad peccandum, præter sensualitatem, quam iustitia coercerat. Poterant equidem ad peccandum mortaliter, vti fuit tentatio serpentis. Quoniã primum peccatū esse nõ poterat, nisi mortale, per quod perderetur felicissimus ille status. Veniale nanq; neq; satis erat ad deiciendum hominem ab illo statu, neq; illo durante, fieri poterat: eò quod neq; poterat tunc accidere malum vllum. Quam opinionem S. Tho. 1. 2. q. 89. ait esse doctrinam communem. Et quãuis non desint, qui contra opinentur, id tamen conuincitur ex effectu cū primis venialis peccati, quod non potest non esse dignum aliqua poena. In illo verò foelicitissimo statu, vt author est Aug. tum loci citatis, tum etiam 14. de ciui. dei ca. 10. nihil inesse poterat mali, quod hominis feliciter viuentis animum vnquam offenderet. Quinimò expresse subdit, quod erat deuitatio tranquilla peccati, qua manente, nullū omnino aliunde malum, quod contristaret irruerat. Si ergò erat deuitatio tranquilla peccati, nullum esse poterat veniale. Sed id præterea deducitur ex causis peccandi venialiter, quæ tunc nullum haberent locum: quia nec essent tunc subiti motus sensualitatis, nec motus rationis repentini absque deliberatione. Nec esse poterat in corpore lassitudo vlla: quippe quod semper vegetum erat & solidum, & quod animo obsequeretur aptissimum. Neque verò prorsus à re vlla extrinsecus immineret periculum vllum: aliàs non esset felicissimus status, qualis paradisi vocabulo

Bina dilectio.

Quinta propositio. Aug. de correptione & gratia. cap. 12.

Discrimine inter gratiam Adæ, & gratiam Christi.

Dubitatio.

S. Tho.

August.

Causa venialis peccati.

cabulo designatur. Et hæc de secundo statu eorum quatuor, qui sunt à nobis propositi, satis sint. Cætera cap. 20. & sequentibus copiosius.

De peccato originali, in quos, scilicet transit. Cap. 7.

Ostquam in fastigio foelicitatis conditum hominem enarrauimus, qualē in terris habere potuit, consequitur vt de peccato dicamus, in quod sua inde voluntate prolapsus, suam quoq; posteritatem demisit. Hic enim tertius est hominis status, quem sumptimus describendum: in quo adeo reliqua pars huius libri collocanda est. De peccato ergo originali hæc ferme sex sunt, partim consyderatione, partim disputatione digna, quæ fuerunt nobis à sacrosancta synodo in disputationem producta. Nempe an sit, id est, an ab Adam in omnes posteros transierit: quæ causa illius: quid sit, & quomodo traducatur: quænam sint eius effecta, ac denique poena. Nam de remissione, quàmuis cap. xi. quædam contra Lutheranos dicemus, tamen libro. 2. tanquàm in proprio loco, agendum nobis est. Porro membrum primum non est, quod in disceptationem iam nunc mittatur: quoniam nec est qui in dubium repetat, nisi qui Pelagianorum hæresim moliretur resuscitare. Lutherani autē, quibus cum nobis hoc ætatis res est, adeo à Pelagianis procul defugiunt, vt in alterum extremum è regione impingant. Constitutissimum ergo nobis sit, tanquàm fides catholica, omnes, quotquot ab Adam naturali generatione cadunt, peccatum contrahere originale. Cum has & id genus vniuersales orationes enuntiauerimus nollem me quispiam de conceptione sacratissimæ virginis in suspitionem vocaret. Nam etsi Concilium præsens, nihil de hac re definiendo, sed decretum Sixti consultissimè innouando, ius cuique liberum fecerit in vtrambilibet partem differendi, nihil mihi tamen minus est cordi. At verò vtrumuis intellectum, permittente ecclesia, glossando explicauerint huius vel illius opinionis authores: tamē verba scripturæ & sacrorum canonum absque additamento sunt vniuersaliter, vt iacent, proferenda: ne eorū adulteretur synceritas. Eo vel maxime, quod

Sex pūcta de peccato originali.

Lutherani.

Fides de pecc. ori.

Nulla hic mērio beatisima virginis.

quod, vt est manifestissimum, opinio de conceptione, noua est: & ideo nihil mirum, si apud S. Patres nemo à generali sententia filiorum Adæ fuerit exceptus, præter solum Christum. Quem ea duntaxat causa eximunt, quod nō fuerit ab Adam per virum seminatus. Vt ergo citra disputationem de præclarissima Dei matre in digressum redeamus, huiusce catholice veritatis de originali peccato certissima in thesauro scripturæ, & noua sunt, & vetera testimonia. Ecce enim (inquit David) in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Et Ecclesiasticus. A muliere initium factū est peccati, & per illam omnes moriuntur. Quod & vir ille ex gentibus simplex & rectus alludebat, vbi diei qua natus fuerat homo, tam multa imprecabatur mala. Aperuit enim Iob os suum, inquit scriptura, & maledixit diei suo, & locutus est. Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo. Sanè agnoscens vitiatum illum conceptum in causam cunctorum esse, quæ mortales mala perpetimur. Et cap. 14. Quis potest facere mundum de immundo conceptum femine? Et cap. 25. secundum septuaginta interpretes. Nemo mundus absque forde: neq; infans, cuius est vnus diei vita super terram. At quod sub nube in Patrū erat vaticiniū, in meridie Euangelica aperte proditum est. Huc enim ferme pertinet argumentum Pauli ad Roma. vt ostenderet Iudæos omnes & Græcos, vniuersum scilicet genus humanum sub peccato esse: neque esse distinctionem, sed peccasse omnes, & egere gloria Dei. Quod multo explicatius paulò inferius exponens ait. Per vnum hominem peccatum in mundum transit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit in quo omnes peccauerunt. Et subdit, quod mors pertransiit in eos etiam qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, id est, actualiter propria voluntate. Scilicet vt dilucidius explicaret, quomodo peccato Adæ omnes peccauerunt, siquidem propter illud moriuntur. Et Gal. 3. Conclufit (inquit) scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Et Eph. 2. Erasmus raturā filij iræ. His nihilominus, hisq; similibus permultis locis scripturæ non obstantibus, fuit Pelagius cum discipulis suis Celestio & Iuliano, qui peccatum Adæ aliis, præter ipsum, quibus

psal. 50. Eccl. 2. 7

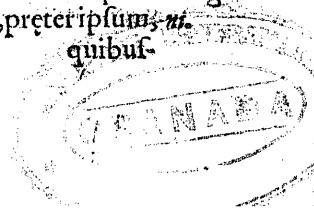
Iob. 3.

Paulus.

Roma. 5.

Gala. 3.

Pelagius.

quibuspiam nocuisse, negare pertenderint: eo verum verba Pauli detorquentes, quod omnes in Adam sola imitatione peccassent, non tamen, quod aliquid inde culpæ generatione contraherent, cuius exitialis hæresis, cum alij S. Patres, tum maxime accerrimus August. firmissimis testimoniis reos fecit, & id quidem frequentissimis eius opusculis. Primum, hypog. ar. 2. vbi ex illa forma loquendi Pauli. In quo omnes peccauerunt, vrget quod non solum imitatione in illo peccauimus, sed quod cum ille peccauit, natura in illo tota peccauit. Vnde solus, inquit, dominus Iesus Christus absq; semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Et paulo post, super illud omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicendo, inquit, omnes, nullum excipit: quinimo totum declarauit genus humanum. Et lib. de peccatorum meritis & baptismo paruulorum, cum aliis compluribus, tum præsertim id conuincit comparatione illa Pauli. Iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cui nihil conquadrat imitatio peccadi: quin verò exprimitur, quod quemadmodum in Adam, antequam essemus, peccauimus, qua porro culpa naturali generatione inficimur, ita in passione Christi, ab omnibus delictis nondum nati liberabamur, si illa modo nobis per gratuitam regenerationem applicaretur. Vnde lib. 2. cap. 20. percontatus quæstionem in forma, vtrum qui omnino nunquam vllum peccatum habuerit, habiturus sit, non solum quisquam natum hominum sit, verum etiam potuerit aliquando esse, vel possit ita respondet. Hunc prorsus, præter vnum mediatorẽ Dei & hominum hominem Christum. Iesum, nullum vel esse vel fuisse, vel futurum esse certissimum est. Et aduersus Iulianum eandem rem omnium S. Patrum suffragiis persequitur. Inter quos citat Ambrosium super Lucam: vbi ait. Solus per omnia natus de foemina sanctus dominus Iesus est, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate nõ sensit. Vbi id prorsus in causa ponit vendicandi Christi ab originali peccato, quod non fuerit virili semine conceptus. Et in li. de Arca Noe, de eodem seruatore nostro. Solus, inquit, potuit iustus esse, cum generatio omnis erraret, nisi natus ex virgine generationis obnoxia privilegio minime teneretur. Et ne omnium

Aug. by-
pog.

Roma. 5.

Aug. de
pe. inc. li.
2. ca. 20.

Ambro.

omnium sigillatim cathalogum denarremus, ita lib. 2. circa finem concludit aduersus Iulianum Aug. Propter quam catholicam veritatem, sancti ac beati, & in diuinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hylarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, quibus addo Presbyterum, velis nolis, Hieronymum, vt omittam eos qui nondum dormierunt, aduersus vos proferunt de omnium hominum peccato originali, obnoxia successione, sententiam, vnde neminem eruunt, nisi quem sine lege peccati repugnante legi mentis, virgo cõcepit. Hæc Aug. Et lib. 6. eosdem hæreticos pondere illius loci vrgētius premit, qui est. 1. Cor. 5. Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, pro quibus mortuus est Christus. Quam Pauli collectionem quàm oculatissime obseruat his verbis. Consequens ergo esse voluit Paulus, vt omnes intelligantur mortui, si pro omnibus mortuus est Christus. Quia ergo non in corpore (scilicet necesse est omnes mori) restat, inquit, vt in peccato mortuos esse omnes, pro quibus mortuus est Christus, nemo neget, nemo dubitet, nisi qui se negat aut dubitat esse christianum. Hactenus ipse Aug. Concedens nanq; Iulianus Christum, etiam pro paruulis fuisse mortuum, negabat eosdem in peccato concipi. Arguit Aug. Si re vera nõ fuerunt in peccato concepti, nunquam fuerunt mortui spiritaliter. Quod si mortui non fuerunt, nec Christus pro illis mortuus est: attestate Paulo, quod Christus non fuit mortuus, nisi pro his qui reuera fuerunt mortui. Quemadmodum Rom. 5. ait. In hoc commendat suam charitatem Deus in nobis, quoniã cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Nõ ergo est mortuus, nisi pro iis, qui vere fuerunt peccatores. Vnde idem Apostolus Roma. 8. Solum Christum redemptorem asserit venisse in similitudinem carnis peccati, vt omnes quot quot fuerunt redempti, non in similitudinem, sed verè intelligantur venisse in carnem peccati. Quem locum August. lib. 1. de nupt. & concup. ca. 12. vbi de connubio Ioseph & Mariæ sermonem habet, ita enarrat. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua cõcipi voluit, qui futurus erat sine peccato: non in carne peccati, sed in simi

Aug. citat
omnes pa-
tres.

1. Cor. 5.

Roma. 5.

Roma. 8.

Aug. de
nup. li. 12.

in similitudine carnis peccati. Vt hinc etiam doceret, omnem quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati: quandoquidem sola, quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. Hæc tenus Augusti. Ex his ergo. toties resumptis vniuersalibus S. Thom. 1. 2. q. 81. art. 3. vbi quærit, an peccatum Adæ transeat in omnes homines, indubiè respondet his verbis, Respondeo, quod secundum fidem catholicam, firmiter est tenendū, quod omnes homines, præter solum Christum ex Adam deriuati, peccatum originale ex Adam contrahunt. Nam ita respondet Paulus. Mors in omnes pertrāsit, in quo omnes peccauerunt. Denique Pelagius atque Coelestius de hac hæresi damnati sunt in concilio Mileuitano & Africano, auctoritate etiam Innocentij & Zozimi, summorum pontificum: Verba sunt Concilij Mileuitani cap. 2. Item placuit, vt quicumque paruulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur: vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis, in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quæ verba inter decreta relata sunt de consecratione, dist. 4. Quò & sententia Augustini transfertur de fide ad Petrum. Ea sic habet. Firmissime tene & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum: & ob hoc naturaliter iræ nasci filium. Id quod & in nostra modo sancta synodo Tridentina in nouatum est Ses. 5. can. 4. Et hæc de primo puncto, an sit.

De causa & ratione peccati originalis. Cap. 8.

Causa orig. pecc.

Ltera originalis culpæ meditatio est de causa. Hanc ferme Patres hunc in modum declarant. Cum in Adam tota natura humana virtute cōsisteret: vtpote qui ad gignendum propagandumq; genus nostrum vna esset plantatio, iustitiam illam originalem (de qua cap. 2. loquebamur) non solum sibi, sed suæ in perpetuum soboli suscepit. Sanè quam tota deinceps hæreditario iure simul cum natura generando susciperet: si modo in gratia & amicitia Dei fidus homo peristeret.

steret. Aequa ratione præceptum illud, quo esu ligni scientiæ sub mortis comminatione fuerat interdictus, ita ei positum est, vt tota in eo natura obligaretur. Quamobrem sic ob suam præuaricationem iustitia illa, quam susceperat, multatus est, graduque illo felicissimo depulsus, vt vniuersos simul mortales eodem reatu complicuerit, eodemque subinde miseriarum coniecerit. Porrò autem quo causa hæc explicatio fiat, duo pariter alia explanari operæpretium est, quæ superiori capite sunt à nobis proposita: sanè quid nam sit originale peccatum, & quo pacto generationum serie transfundatur. Est enim hoc disertissimo etiam cuique explicatu difficilimum: de quo proinde, vt meam fatear inscientiam, nihil hæcenus legi, quo non desiderarem amplius. Causa verò huius perplexæ ambiguitatis est, quod cum ratio culpæ in actuali peccato sit manifesta, vix tamen inde possumus naturam originalis rimari. Est enim peccatum (ait contra Faustum lib. 22. Aug.) dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Vbi ostenditur ratio culpæ, esse deflexus ille operis, & declinatio à lege Dei, & rationis regula: veluti dum Adam lineam sibi præscriptam transgressus, comedit de ligno scientiæ. Cum ergò homo dum concipitur, nondum iudicij & libertatis compos, neq; ad legis normam agere, nec inde deuiare possit, labor est maximus declarare quomodo in eo sit ratio veræ culpæ, quæ ex peccato Adæ fuerit nostræ impressa natura. Hæc autè de hoc peccato in confesso sunt omnibus catholicis. Primum. Quòd non est proprium nostrum ex parte causæ, id est, quod propria nos voluntate commisimus. Fuerunt equidem olim, referente libr. 1. de pec. me. Augustino, qui eo sunt amentix collapsi, vt dicerent paruulos baptizari in remissionem peccati, quod eis esset proprium hoc modo, & personale. Sed non vsq; adeò, inquit sanctus ille pater, de humanis sensibus desperandum est, vt hoc cuiuspiam persuadeant. Adeo est euentissimum nõdum tunc elucere rationis aut voluntatis vsum. Haud tamen quaquam negandum est, esse voluntarium: vt cap. 14. libr. 1. retrac. admonitos nos idem voluit: vbi sustinens nullum esse peccatum, nisi voluntarium, subiicit. Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, non

Quid sit, & quò tradu.

August.

Confessa de pec. orig.

Quò pe. orig. sit voluntarium.

D absurde

absurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium. Et infra cap. 15. contra Pelagianos, negantes peccatum originale in paruulis, eò quòd nondum vterentur voluntatis arbitrio, ait. Quasi verò peccatum quod eos ex Adâ dicimus originaliter trahere, id est, reatu eius implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri, vsquàm esse potuerit, nisi in voluntate, qua voluntate commissum est, quâdo diuini præcepti est facta transgressio.

*Secunda
cōfessio.*

¶ Secunda confessio catholica est, quòd est nobis proprium ex parte subiecti, id est, quod est verè in nobis. Ad hunc sensum, quod verè, atq; (vt phisici aiūt) formali denominatione sumus peccatores. Ita enim ait Pau. quòd cū peccatores essemus (& loquitur de originali) Christus pro nobis mortuus est. Est itaq; si subiectū spectes, propriè nostrum: si verò causam, neq; proprium nobis, neq; nobis voluntarium, sed ex necessitate naturæ: iuxta illud Pauli.

*Tertia est
quod sit
verè pec-
catum.*

¶ Eramus natura filij iræ. ¶ Sed tertio atq; omnium maximè pro indubitato quiuis habere debet, qui non vult ipse Pelagianus haberi, quod verè & propriè sit peccatum. Non enim defuerunt (vti refert Magister sentent. lib. 2. dist. 30. qui crederent non esse in nobis veram culpam originalem, sed tantum reatum pœnarum & calamitatum, quibus ob peccatum Adæ obnoxium est genus humanum: illumq; eo sensu dici peccatum, quòd sit effectus peccati. Nec defunt modò, non solum ex Lutheranorum profapia (nam sunt in diuersa symbola discisi) verum ex numero etiam eorum, qui se catholicos arbitrantur, qui ex Homero inter theologos prodeuntes, sustinere pergunt, vel nullum esse originale peccatum, vel non verè & propriè esse culpam: cum quibus paulo post sumus congressuri. Nunc interim admonemus non solum nos reos nasci pœna, sed verè in culpa, & propterea in reatu pœnæ. Id quod loco nuperrimè citato ait Aug. scilicet, reatu peccati Adæ implicatos: & ob hoc pœnæ obnoxios. Et super Psal. 50. explicatus, idèd, inquit, se in iniquitatibus dicit conceptū David, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim, ait, nascitur nisi trahens pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ, peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscētiam, peccatum trahit.

Aug.

trahit. Hæc ille. Et Hypog. ar. 2. Peccatum Adæ non solum ipsum, sed omne necauit genus humanum: cum eius damnationem simul & culpam suscepimus. Sed quid opus est Augustino teste, vbi tam est Pau. perspicuus & irrefragabilis iudex? Nam per vnum, inquit, hominem peccatum in mūdum intrauit, & per peccatū mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerūt. Ecce non solum mors, pœnæq; sed culpa prius in nos transiit, & idcirco pœna. Item idèd Adam fuit forma Christi, quia sicut ex gratia Christi verè iustificamur: ita Adæ delicto omnes iniusti sumus, & verè peccatores. Qui ergò hoc veritatis clarissimum lumen refellit, cuiuscunq; is fuerit ordinis, hæreticus censetur. Quippe qui (vt verbis Aug. supra citatis vtamur) non firmissimè teneat omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum: & ob hoc iræ nasci filium. In quod hominum genus anathematis sententiā pronunciauit cum olim Mileuitanum concilium, tum etiam (vt cap. 7. dicebamus) & nostra modo sancta synodus consultissimè propter istos contumaces. ¶ Hinc demum quarto peruestigandum nobis est, vbinam abdita sit ratio originalis culpæ: porro vt intelligamus, quidnam sit nobis cum Adam commune, quod verè sit in nobis peccatum: & id quidem non per modum actus, sed absque vsu per modum habitus. Atqui in Adam præter transeuntem actum peccati, qui in nobis non perstat, duo fuerunt reliqua, inde effecta, nempe priuatio iustitiæ, & dissolutio concupiscentiæ carnis, quæ habetis soluta, effroenis fertur in obiecta sensus, præter rationis ordinem. Quæ quidem ambo nobis proli suæ cōmuniter sunt congenita. Ex hoc biuio videntur Aug. & Ansel. in diuersa digressi. Primus enim in locis suæ doctrinæ minimè raris apparet concupiscentiam illam carnis constituere peccatum originale. Alter verò in lib. de con. vir. palam ait esse carentiam iustitiæ, quæ debuerat inesse naturæ nostræ. Magister sententiarum. lib. 2. dist. in. 30. Augustini (vt ipse iudicat) sententiā complexus est. Cuius quidem magistri opinione permulti sunt adducti. Alij sequuntur Anselmum S. Thom. 1. 2. q. 82. vt ambas conciliet opiniones, ait, concupiscentiā esse

Rom. 5.

*Quarta
confessio
ratio.*

Dissidii

Aug. &

Ansel.

S. Tho.

materiale (quod aiunt) in hoc peccato: carētiā verò iustitiæ,
 Peccati formale. Vt si diffinire libuerit, dicas, peccatum originale, esse
 orig. diffi concupiscentiā, originali iustitia carentem. Hæc verò, tametsi
 nitio. antiquitate sua & doctorum autoritate prapolleant, non ta-
 men sunt, de quibus Ecclesia aliquid diffinierit. quin verò cō-
 cilium modò, & quidem meritissimo, nihil censuit, quidnam
 sit originale, sed sub lite inter doctores reliquit. Et ideo opus
 habet explicatione. ¶ Magister sententiarum (vt videtur,) &
 alij nonnulli sui a seclæ commentantur, quod concupiscentia
 sit quædam morbida qualitas, non in carne, sed in anima hæ-
 rens. Hanc vocant fomitem, legem carnis, & tyrannum. Hoc
 sibi videntur elicere ex autoritate Augu. de nup. & concup.
 lib. i. cap. 25. vbi ait, quod hæc concupiscentia non substantia-
 liter manet, sed affectio est quædam malæ qualitatis, sicut lan-
 guor. Et quod sit in anima, patet, quoniam aduersus Iulianū
 lib. 5. ait, quod anima in carne, tanquam in vitiato vase cor-
 rumpitur. Et in quodam sermone de verbis Apostoli. Vitiū
 Aug. de concupiscentiæ est, quod anima non ex se, sed ex carne con-
 nupt. & trahit. Et ratione confirmatur, quoniam originale peccatum
 concu. li. culpa est: culpa autem non carnis, sed animæ macula est. Col-
 i. ca. 25. ligunt ergò isti, quod peccatum Adæ carnem suam infecit: ca-
 ro autem infecta, commaculauit: & eam quā genuit: à qua car-
 ne, dum infunditur, anima qualitate illa morbida inficitur.
 Doctrina enim est Arist. i. de anima, quod ex motionibus sæ-
 pe animæ afficitur corpus, & vicissim animus ex corporis
 Reprobatur opinio morbide qualitatis. qualitatis. ¶ Sed re vera isti, nescio quibus hanc possint suā
 opinionem obtrudere. Nam quamuis animi motus: vt amor,
 verbi gratia, aut ira, calorem, vel bilim concitet corporis, vicif-
 simq; corporis alteratio animum etiamnum commoueat,
 quod tamen anima Adæ qualitatem per modum habitus im-
 manētem potuerit corpori infigere, quæ in carne quoq; inde
 genita perpetuò perseueret, per nullam est philosophiam per-
 suasibile: atque multo minus, quod caro aduenienti animæ
 talem qualitatem impingat: sanè cum qualitas corporis ma-
 terialis sit, anima verò spiritualis. Mox, quod peccatum pec-
 liariter Adæ talem potuerit ingenerare in animis hominum
 qualitatem, ipsa per se res prodit esse commentum: nam esus
 ille ligni vetiti, non potuit talem suapte natura habere effica-
 ciam:

ciam: aliàs ex vniuersis similibus peccatis, similis conseque-
 retur effectus. Quòd est deridiculum. Nisi eousq; desipueris,
 vt effingas, diuino iudicio talem vim tributam esse illi pecca-
 to, eò quod in illo tota peccasset natura: id cuius nullum po-
 test esse rationis, autoritatisve, quo innitatur, pedamentum.
 At verò quod qualitas illa, etiam si esset possibilis, in cassum
 admittatur, credaturq; inesse, sic patescit. Nanq; vt nos si-
 mus rei peccati Adæ, in quo culpa consistit, sine vlla qualita-
 te explicari optimè potest, vt paulò post videbitur. Et vt ani-
 ma sequatua carnis cupiditates, nulla opus habet morbida
 qualitate: quoniam cum sit actus corporis, sensum per seipsa,
 nisi ratione contineatur, appetendo sequitur. Neque vsquam
 Aug. concupiscentiā animæ insinuauit esse originale pecca-
 tum, sed solum concupiscentiam carnis: vt est ex suis cunctis
 operibus cōpertissimum. Igitur vbicunq; dixerit, quod malū
 concupiscentiæ non est substantia, sed affectio malæ qualita-
 tis, nihil aliud facit quam manichæos repellere, qui dicebant
 malum in nobis, esse substantiam ingenitam à Deo malo: *Responde-
tur rōni-
bus con-
trariæ o-
pinionis.*
 contra quos ait, quod malum concupiscentiæ non est in no-
 bis à natura, quam Deus sanam fecit: sed accidētaliter nobis
 adiacet ex culpa primi hominis. Et vbiuis, vel ipse, vel alij
 sancti aiunt animā infici ex carne, tanquā ex vase, id penitus
 docent, quod anima non trahit hoc malum, eò quod eadem
 emigret ex corpore in corpus: vt Pithagorici & Platonici cō-
 miniscebantur: neq; verò inde, quod animæ educantur de po-
 tentia materiæ, & ita ab anima in animam descenderit hoc
 malū, per hoc quod anima filij fiat à patre, sicuti in brutis ani-
 malibus: sed quod licet anima cuiuscūq; à solo Deo creetur,
 nihilominus non à Deo contrahit peccatum originis, verum
 inde quod infunditur carni seminatæ ab Adā. Quòd in sum-
 ma est dicere, hominem concipi in peccato, quia concipitur
 filius Adæ. At quod isti adiciunt, culpam esse non in corpo-
 re, sed in anima, id nos vltro & libētissimi confitemur. Verū-
 tamen inde non sequitur, quod sit qualitas à carne producta,
 sed certè reatus naturæ concretus, vt iam modò palàm factu-
 ri sumus. ¶ Aliter alij, menti Augu. veròq; proprius, astruunt, *Augu. de
concupi-
scentia car-
nis.*
 concupiscentiam carnis esse originale peccatum. Id quòd ita
 possunt ex August. colligere. Ait enim lib. de pec. me. cap. 16.

quod quando peccauit Adam, non obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediabat. Tunc, inquit, ille exitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate. Et infra. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quis carnaliter generatur, regenerari spiritualiter opus habet, vt non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiã à peccati damnatione liberetur. Hanc verò ego mihi basim disputationis ex Aug. de concupiscentia præiecerim, non solum pro scholasticis catholicis, sed aduersus Lutheranos: qui concupiscentiam ad eò protèdunt esse peccatum, vt maneat etiam in baptizatis peccatum. Vocat enim hic còcupiscentiam Aug. sensualitatem, iustitia originali solutam. Et hanc videtur hic dicere esse peccatũ, propter quod sumus baptismate regenerandi. De qua lib. eorundem. 2. cap. 4. Concupiscentia, inquit, tanquã lex peccati, manens in mēbris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante agonem mortuos nulla damnatione persequitur. Paruulos non baptizatos reos innecit, & tanquã iræ filios, etiã si paruuli moriantur, ad condemnationem trahit. Et lib. 2. retrac. Concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet. Vnde forsan S.

Basim disputatio- nis.

S. Tho.

Th. 1. 2. q. 82. elicit, Augustinũ dicere, quod concupiscentia est reatus. Nam hoc verbum nusquam legi in Augu. nisi S. Tho. alium forsan sortitus est codicem. Hinc ergò conficiunt, concupiscentiam illam carnis esse originale peccatum. Quòd re vera, nisi qui id sano modò interpretetur, nescio, salua grauis-

Arguit. r

quòd concupiscentia nõ sit peccatũ.

dat. Id quòd ante nos, alij prudenter meditati sunt. ¶ Prima ratio quæ huic sententiæ aduersa mihi se offert, sic habet. Illud quòd in Adam prius, quàm in nobis fuit, si in illo nõ erat peccatum, neque profecto erit in nobis: concupiscentia hæc carnis in Adam non fuit peccatum, sed effectus & poena consequens peccatum: nam propter peccatum Adæ sublata iustitia, defroenata laxataq; est còcupiscentia, non solum in sua persona, verum etiam in tota natura: ergò vt in illo non fuit peccatum, ita nec in nobis, sed effectus & poena peccati. ¶ Præ-

Secunda ratio.

terea, nè amphibologia nominis inanem reddat disputationem,

nem, originale peccatum (vt supra satis constabiliuimus) verè habet rationem culpæ, quæ proinde, licet distinguatur ab actuali, est vera iniquitas: quippè ob quam fatetur Psal, concipi nos in iniquitatibus: vnde ad eò consequitur, esse prauitatem, quæ odio est Deo propter quam homo nisi in Christo regeneritus, regno depellitur. Hæc autem ratio haud vnquã congruere poterit illi carnis concupiscentiæ. Nam illa (vt tertio capite dicebamus) est homini ex principiis naturalibus innata, quam coeleste illud iustitiæ donum compefcebatur. Ob idq; non est illa prauitas, obliquitas, & iniquitas, in qua consistit ratio peccati, quod Deus odio habet: sed poena est potius à Deo inflicta: sanè qui naturã nostram iustitia illa propter peccatum expoliavit, in suisq; naturalibus desertam reliquit. Quocirca neq; Adam, neq; nos vituperamur, quod sumus sic concupiscibiles, sed eò quòd culpam in Adam admisimus, ob quam amisimus ligamẽ, quo rationi tenebatur còcupiscentia subdita. ¶ Ad hæc. Peccatum propriè non est res illa, quæ eadem manet in iustificato, quæ erat in peccatore: concupiscentia autem eadem manet: ergò illa non est peccatum, sed planè reatus ille, qui remittitur dum regeneramur. ¶ Vt cuncta itaq; complectar. Vis illa & potentia concupiscendi extra rationis ordinem, quæ est in puero, imò verò quæ sine actu & consensu est in adulto, non est illud, ob quòd hæc reate coelesti abdicamur: sed potius eodem peccato, quo exules facti sumus à regno, & frenum quoq; abruptũ est còcupiscentiæ, & in mortẽ aliaque calamitates incidimus: ergò non magis concupiscentia illa peccatum est, quã expulsio à regno, vel mors, aut morbi, vel alia id genus erumnosæ miserie, quæ nõ aliter sunt peccata, quã quod sunt effecta peccati Adæ. Nisi quòd còcupiscentia est præterea nostrorum causa actualium criminũ. Eandem patiuntur repulsam qui iam modò excogitant, peccatum originale esse amorem terrenorum. Nam si id de actu amoris enuntiat, non quidẽ originale, sed actuale peccatũ est: si verò de amore carnis intelligant, vel de inclinatione animæ, qua apta est sensum sequi, eodẽ recidunt, vnde priores modò depellebamus. ¶ Eisdẽ ferme rationibus deinceps, peccatum originale, nõ esse priuationem iustitiæ originalis, ad sensum quem pleriq; multi concipiunt, scilicet

Psal. 50.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Peccatum orig. non est amor terrenorum.

Neq; est priuatio iustitiæ.

priuationem rectitudinis totius hominis, quæ erat in illo statu naturæ integræ. Nam illa in Adam non fuit peccatum, sed effectus & pœna peccati, prior natura, quam dissolutio concupiscentiæ. Neque verò illa est prauitas & obliquitas peruersæ rationis, neque ob illam Deus extorres non fecit à regno, sed propter antecedentem præuicationem, & nos regno priuauit celesti & originali multauit iustitia. **¶** Est & secundum argumentum. Nam quod ferme doctores priuationem iustitiæ debite inesse peccatum originale affirmant, si ita debitum sentiant, quod singulari præcepto fuerit eam Adam obstrictus, aut eius progenies custodire, certè falsum est, & cuius nulla possunt sacrorum autoritate fidem facere: quoniã nullum legitur Adæ mandatum positum, nullaq; præscripta lex alia, quam, ne ederet de ligno scientiæ: de quo si comederet, sequeretur eum pœna, tum sublatæ iustitiæ, tum perinde subsequenti mortis: ergo reuera, non iactura iustitiæ, sed esus prorsus ligni, delictum fuit. Enim uero uti nõ aliter modo gratiam consequi tenemur, quam seruando præcepta, neq; homicidæ, præter homicidium, crimen aliud est, quod vel gratiam Dei perdit, vel vitam, si pœnam luit capitis: ita neq; aliter Adam obligabatur habere iustitiam, quam non transgrediendo præceptionem de ligno, aut quamuis aliam naturalis iuris. Neque præter esum pomi nouum fuit illi crimen, iustitia denudari: atque adeo multo minus nobis, denudatos nasci. Quin verò, ut cumulatius dixerim, etiam si peculiari præcepto teneretur custodire iustitiam, deserere eam quidem tunc Adæ, esset peccatum. non tamen, aut se postmodum, aut nos priuatos esse. Ad hæc si peccatum originale esset priuatio (ut aiunt) iustitiæ debitæ inesse, consequens tunc fieret, ut in baptismo non remitteretur: quoniam neque illic restituitur iustitia, neque ullo debito resoluitur homo, quo ante obligabatur. **¶** Alij, qui ex his anfractibus sese expedire contenderent, peccatum originale fingere possent, nihil aliud, quam inimicitiam cum Deo: sed neque se isti credant signum defixisse. Nam inimicitia nõ est peccatum, sed effectus plane peccati. Eò enim quod quis Deum vel alium offendit, inimicitia eius constat. Et præterea in infantibus manifestum est argumentum. Aut enim vis peccatum originale, odium esse, quo infans odit Deum, aut quo

*Iustitia
debita in
esse.*

*Peccatum
orig. non
est inimi-
citiã Dei.*

aut quo Deus odio habet ipsum. Primum, nullum est, quippe cum infans nullum habeat voluntatis usum. Alterum non est peccatum, cum sit in Deo, sed est peccati opus: porrò quod illud Deus odium, peccato prouocatus, concipiat.

Quo ratio peccati originalis concluditur. CAP. 9.

Igitur sunt hoc ætatis, qui quãuis non omnia, partem tamen horum argumentorum contra vetustam opinionem opponentes, ab ea defecerint: dicentes, non esse in singulis hominibus peccata singula originalia, sed vnũ illud, quod commisit protopater, esse originale delictum, cuius omnes rei sumus, & à quo denominamur peccatores. Horum primicerius habetur Albertus Pighius, vir profecto, & pius, & doctus. Qui nihilo secius male de hoc audit, quasi peccata in nobis originalia omnino inficietur. At verò, neq; si sanè ille, & absq; præiudicio audiatur, tantè damnabitur ignorantia, neq; si oculatius ipse sensum veteris opinionis æstimauisset, forsan eam repudiasset. Primum ergò, si ex nomine rem subiectam venari decet, originale peccatum, nihil aliud dixeris, quam peccatum à primo parente in prolem origine transfusum. Quam obrem ex peccato illo, contagio nostra diiudicanda est. Ut id quod erat in illo formalis ratio peccati, relictũ cognoscatur in nobis per modum habitus. Et qui in illo effectus erant, itidem sint & effectus in nobis. Supponamus, exempli gratia, primũ peccatum Adæ, fuisse esum ligni, præcesserit enim superbia, nec ne, nihil ad rem. Formalis tunc ratio illius criminis fuit obliquitas & deflexio animæ per voluntatẽ à lege & ordine Dei. Et quia Adam gerebat personam totius naturæ, quæ in ipso susceperat beneficium illud iustitiæ, permansurum in ea quãdiu nõ peccasset, tota in ipso rea facta est illius præuicationis, & ingrata inuisaq; effecta est Deo. Quare deordinatio eadem, & deformitas (ut verbis scholæ utamur) illius actus mansit per modum habitus infixæ naturæ: quã proinde obliquitatem vnã contrahimus cum eadem natura. Quocirca uti concedendũ est peccatum originale esse in nobis, ita neque est negandum, quò minus sit, pro formali. carentia iustitiæ originalis: si modo iustitia etiã ipsa similiter accipiat pro formali.

Pighius.

Diffinitio peccati orig.

Ratio eò formalis.

Peccatum originale est in nobis.

Iam

§. Tbo. Iam enim supra, cap. 5. retulimus ex S. Tho. 1. p. q. 95. formale significatum iustitiæ originalis esse rectitudinem animæ ad Deum, materialia verò, rectitudines alias, scilicet inferiorū virium animæ ad rationem: atq; corporis ad animam. In Adam, si rem æstimate consideres, priuatio iustitiæ, quo ad primum ordinem, non fuit effectus peccati, sed formalis ipsa eius ratio: priuatio verò contra eiusdem iustitiæ, quo ad alios duos ordines, non ratio peccati, sed effectus fuit. Ad hunc ipsum eundem modum priuatio in nobis rectitudinis prioris, est peccatū originale: priuatio verò aliarū est eiusdem peccati effectus. Quā forte distinctionem si inspexisset Pighius, & sui, nunquā inficias iuissent, in nobis inesse originale peccatum. Attamen, vt in gratiam eius hoc vicissim subiungam verbū, si vel Pighius, vel quiuis alius ita negasset, in nobis esse peccatum originale, vt diceret tantummodo nos contrahere reatum poenarum, quas de peccato Adæ pendimus, non tamen reatum culpæ, apertè pugnaret non solum contra Augustinum, verum contra Paulum: vt in tertia confessione cap. præcedenti demonstrauimus, & cap. item proximo repetemus. Qui tamen diceret, non alio reatu culpæ, quàm illius transgressionis Adæ, dū concipimur, pollui, nihil erroris portenderet, nisi quod leuiter & absque ratione negaret, reatum illum esse carentiam iustitiæ, modo exposito. Et ideò verissime, & consultissime S. modo Trident. Syno. censuit, ses. 5. can. 3. peccatum, quod origine vnum est, & propagatione transfusum, omnibus inesse, unicuique proprium. Igitur per ea, quæ hic explicata sunt, diluuntur quæ superiori cap. contra opinionem Anselmi obieci-
Reatus & culpa & poenæ.
Synod. Trident.
Exponitur Aug.
Lib. 2. retrac. c. 15.
Discrimen inter materialia originalia & actualia.
 mus. At quatenus res Augustinum spectat, qui docere videtur, concupiscentiam esse originale peccatum, in primis interpretandus est, non de formali, sed de significato materiali: vt fidus eius interpres diuus Tho. exposuit. Quandoquidē idem ipse ait, concupiscentiæ reatum in baptisinate solui, remanente concupiscentia: reatus autem saltem in originali, idem est, quod forma peccati. Sed neque ita consideranda est concupiscentia, esse materia seu subtractum significatum peccati, vt est actus in actuali transgressionem. Nanq; in actuali, actio subternitur obliquitati, ceu subiectum eius: quoniam per actionem ipsam diuertimus à ratione, & diuina regula: adeò vt actio

vt actio ipsa propriè denominetur obliqua, & peccatum: sicuti nix colore est alba. In originali verò longè aliter: quoniā forma peccati nullatenus inest concupiscentiæ, vt subiecto, sed animæ, vbi inerat iustitia originalis, vt supra capit. 5. diximus, vel (vt alij autumant) voluntati. Quare nec tam proprie concupiscentia denominatur peccatum, quàm anima ipsa peccatrix, vel homo peccator. Veruntamen quoniam propriè in hoc genere peccati excogitari nequit materiale, sicuti in actuali, & concupiscentiæ motus in vetita fuit primus ac proximus effectus abscedentis iustitiæ, placuit Augustino vocare eam peccatum quodammodo materiale, vt ostenderet rem esse malam & nocuam. Et id potissimū contra Pelagium, qui negabat, rebellionem carnis effectum esse peccati: imò dicebat esse naturale bonum: vt est videre contra Iulianum. Et quod hæc fuerit Augustiniana doctrina, euidentius liquebit cap. 12. vbi induximus eum interpretantem Paulum, quod appellauerit concupiscentiam, peccatum, qua ratione est effectus peccati. Etenim si post baptismum sensualitas nõ censetur peccatum, nisi quia est effectus peccati, cõfiscitur profectò, vt neque ante baptismum aliter sit peccatum. Tametsi tunc propter coniunctum reatum in anima, cuius ipsa concupiscentia proximus est effectus, dicitur materiale significatum peccati. Atqui hoc est, quod conuincit disputatio, quā cap. superiori, ad explicandam eius mentem contra verba Augustini extruximus. Sed tamen restat præterea nobis respondendum ad eorum argumenta, qui arbitrantur, nullam inesse formaliter nobis originalem culpam, sed ab illa prorsus quæ fuit in Adam, omnes appellari peccatores. Primum. Paul. solo illo peccato Adæ ait, nos omnes peccasse. Vnde August. de pec. me. lib. 1. capitu. 10. super illo verbo. In quo omnes peccauerunt. Si intellexeris, inquit, in quo peccato, certum manifestissimūq; est, alia esse propria cuique peccata, in quibus ij tantum peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes, ille vnus homo fuerunt. Si autem intellexeris, in quo vno homine, quid, inquit, ista manifestatione manifestius? Nempe legimus iustificari in Christo, qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritualis.

Concupiscentia quare dicta est peccatum.

Respondeatur illis quinoluit in nobis esse originale.

Augustini in testimoniis.

tualis, qua quisquis hæret domino, vnus spiritus est. Hæc-
 nus Augusti. Allusionis conclusionem lectori relinquens,
 qui intelligat sic omnes peccasse in Adam per communica-
 tionem suæ culpæ, in quo vna eramus caro, vt iustificamur
 in Christo, in quo vnus efficimur spiritus. Et Hypog. libr. 2.
 Cum peccauit (ait) homo, natura peccauit: & facta est natura
 iam peccatrix: id est, vitium habens peccati. Eodem pertinet
 illud. Vnius delicto multi mortui sunt. Et per vnus inobe-
 dientiam, peccatores constituti sunt multi. Vnde Augusti.
 libr. 1. retract. cap. 15. ait, (vt supra iam citauimus) vnus Adæ
 reatu nos esse implicatos, cuius voluntate commissum est il-
 lud peccatum, quod originaliter trahimus. Vnum ergo il-
 lud peccatum quo omnes peccauimus, origine cōtrahimus,
 & non plura. Ad hæc veruntamen ac his similia respon-
 dentes concedimus, quod illo tantum peccato Adæ pecca-
 uimus omnes, vt liquidò mōstratum est, quoniam dum ani-
 mam recipimus, non peccamus, sed concipimur in peccato.
 Neq; dicendus est quis originaliter peccare, sed peccatum ori-
 ginaliter trahere cum natura. Neq; negandum est, peccatum
 Adæ esse illud, quod contrahimus. Id tamē fit per hoc, quod
 reatus ille peccati (vt diximus) relictus est in naturā, quæ
 in Adam peccauit. Et ideo vt omnes trahimus naturam ab
 Adam, suam quisq; propriam recipiendo: ita & omnes con-
 trahimus peccatum eius, per hoc quod in singulis est deui-
 atio illa & obliquitas animi à Deo, qua proinde cuncti conta-
 gione culpæ sic inficimur, vt singulas singuli contrahamus
 maculas. Tametsi reatus ille in nobis non sit positiua quali-
 tas, sed mera priuatio iustitiæ (vt diximus) quo ad formale.
 Quapropter cum in remissione originalis restituatur nobis
 gratia in ordine ad Deum, non tamen vires inferiores in or-
 dine ad rationem, optimè ait S. Thom. vt supra cap. 5. citauimus,
 quod in baptismo restituitur iustitia originalis, tantum
 quo ad formale. Quomodo autem per voluntatem tūc Adæ
 omnes peccauimus, commodatissimo exemplo dilucidat
 idem S. doctor. 1. 2. q. 8. vbi ait, quod quemadmodum om-
 nia membra sunt vnus homo, & ideo voluntas totius repu-
 tatur omnium membrorū, ita omnes eramus in Adam quo-
 dammodo vnus homo, quamobrem voluntaria inordina-
 tio

Quo suū
 quisq; ba-
 beat ori-
 pec.

In bap-
 tismo re-
 stituitur
 iustitia
 quoad
 formale.
 Exēplum
 S. Tho-
 ma.

tio sui peccati, manet in tota natura, quam generatione re-
 cipimus. Manet scilicet, per modum habitus: sicuti in homi-
 ne transeunte actu peccati, manet obliquitas animi: quoad-
 usque per gratiam restituatur in ordinem. Subiiciunt hic
 præterea theologi exemplum ad explicandum, quemadmo-
 dum in Adam peccauerimus omnes, de rege munificentis-
 simo, qui seruum in filium adoptatum hæredem amplissi-
 mæ substantiæ inscriberet, cuius beneficij tota eius posterita-
 tas potiretur: ea tamen lege, si in gratia eius perduraret, vbi
 tamen primum crimen in regem admitteret, hæreditate il-
 la excederet. Exemplum antiquum est, neq; minime ad rem
 accommodum. Nanque haud prorsus dissimili modo dona-
 uerat Deus in Adam naturam nostram originali iustitia.
 Mihi verò Paulus est, qui rem videtur quàm optimè expli-
 care: vbi ait, Adam gessisse formam futuri Christi. Inde nan-
 que antithesis culpæ Adæ & gratiæ Christi relucet, vbi
 de nouo Adam accedente ad baptismatis aquam, ait pater
 coelestis. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi compla-
 cui. Est enim perinde, ac si dixisset. Veluti Adam fuit, in quo
 vno tota eius natio mihi displicuit, quæ sibi naturalis ge-
 neratione successit, ita (quasi antidotum) hic est filius meus
 dilectus, in quo mihi complacui: id est, in quo vno, quotquot
 baptismate in ipso fuerint regeneriti, in gratiam mihi reconci-
 liati, placebunt. Quod & Paul. ait. Sicut per inobedientiam
 vnus hominis peccatores constituti sunt multi, ita per vnus
 obeditionem, iusti cōstituentur multi. Omnes ergo in Adam
 peccasse, nihil aliud est, quam naturam nostram, ob partici-
 pium suæ culpæ, ingratam inuisamq; esse Deo. Et ideo tota
 eius soboles nascimur filij iræ. Sicuti in Christo iustificari, est,
 quod ob eius gratiam nobis participatam omnes sumus Deo
 grati. In quo proinde renascimur filij misericordiæ. Per hæc
 demum liquidum fit, quo pacto originalis labes traducatur
 perpetua generationum serie ab Adam. Sed Augu. est, qui in
 odium Pelagianorum non nihil dubietatis oculis offundit.
 Sanè qui crebrò ait, concupiscentiam illam rebellis carnis ob
 suam inobedientiam esse instrumentum huiusmodi culpæ
 propagandæ. Ait enim (vt superiori capite citatus est) de pec-
 me. ca. 16. quod ex hac inobedientia carnis, à ratione exorbi-
 tantis,

Exemplū
 theologo-
 rum.

Collatio
 Adæ cum
 Christo.

Matth. 3.

Roma. 5.

Quid sit
 nos in A-
 dam pec-
 casse.

Quomo-
 do trans-
 fundatur
 Augu. st.

tantis, & bestiali pudendoq; membrorum motu quisquis carnaliter generatur, peccatum contrahit, à quo est baptisate abluendus. Et li. i. de nup. & concu. ca. 24. vbi inuestigat, quo modo cum coniugium, bonum naturæ sit, ex coniugibus baptisate renatis, & præsertim vbi actui coniugali nullum admiscetur peccatum, procreentur filij in peccato, respondet, quod non ex bono quo bonæ sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscentiæ, quo bene vtuntur coniuges, de quo tamen erubescunt, reos diabolus paruulos natos tenet. Et infra. Ex hac inquit, concupiscentia carnis, quæ licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum: tamen naturæ non accidit, nisi de peccato, quæcunque nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista concupiscentia virgo concepit. Propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccato solus est natus. Vbiuis denique de hac re sermo est Augustino, concupiscentiam illam rationi rebellentem, quasi ea causa, quia non obtemperat rationi, traducem facit originalis macule. Sed est argumentum quod huic quisque posset obmoliri sententiæ. Si qui ex nihilo crearentur nunc homines, masculus & foemina (de quibus tertio capitulo prælocuti sumus) in meris videlicet naturalibus sine culpa & gratia, hi quidem quantacunque exardescerent libidine & rebellionem concupiscentiæ, & vitiiis deflagrarent, nunquã tamen in sobolem quam genuissent traicerent originalem culpam: vt omnium est theologorum consensus, eò quòd non essent tunc progenies Adæ. Si verò contra duo naturali femine ab Adam descendentes, in primo instanti infusionis animæ infunderentur gratia, præueniente peccatũ (vt dicitur de beatissima virgine) & præscinderetur illis, vel prorsus extingueretur concupiscentia, ne magis posset aduersus rationem insultare, quam in statu innocentia, nihilominus transmitteret peccatum originale in eos quos genuissent liberos. Dico si gratia collata patribus esset tantum personalis, & non pro tota successione. Ergò concupiscentiæ rebellio non est in causa originalis culpæ. Haud equidem ambigo, quin ita sit, vt rationes istæ persuadent: nempe quod quomodocunque traduceretur modò natura ab Adam post eius peccatum, transfunderetur & peccatum. Et si natura nõ traduceretur ab Adam, sed ab

Arguitur
cõtra ver-
ba Augu.

Sententia
austoris.

sed ab homine nunc ex nihilo creato, generarentur filij sine peccato. Quin verò ita modò S. Synodus Tri. determinat. *Synod. Triden.* Sef. 6. cap. 3. Sicuti nemo nisi in Christo renatus gratiam eius reciperet. Quocirca concupiscentiam esse traducem peccati, nihil sanè aliud significat, quàm concupiscentiam, & pudendum motum carnis esse naturale. instrumentum generationis, per quam propagatur natura præuaricatoris Adæ. Neque aliud prorsus sibi voluit sapiens August. At quoniam caro nunquã præter rationem titillaret, nisi culpa Adæ fuisset in causa, ait rebellionem concupiscentiæ traducem esse peccati. *Concupi- scẽtia quo modo tra- ducit pec- catum.*

Aduersus recentes pelagianos de originali peccato. CAP. IO.

Peræpretium duximus speciem puram veritatis ob oculos primum omnium ponere, ne errorum interfusa caligo lumẽ eius interpollaret. Extant duo tamen de hac re errores, per extremum contrarij. Vnus quorundam recentium Pelagianorum, qui esse aliud in nobis refutant originale peccatum, quàm defectum naturæ: vt pote reatum mortis, & cæterarum poenali ratum, quas ob culpam Adæ incurrimus. Alter verò est Lutheranorum per contrarium extremũ, ita peuitus naturæ nostræ hoc genus peccatum imprimentũ, vt verè in hac vita remitti, omninoq; tolli renuant. Lutheranorũ inquam. Non quòd priores non sint Lutherò etiã parente progeniti: sed quòd cum de hac re bis per omnia à reliquis dissideant, Zuinglistas à suo capite meritò nuncupemus. Schisma enim illud istorum (cuius in prologo memineram) nemini scilicet de rebus fidei auscultantium, qui diuina fungatur auctoritate, ecquid potest, quàm Lernæum illud quinquaginta capitum monstrum ædere. Primi quidem appetendi à nobis sunt prius, quippe cum quibus est breuissima disputatio: post alij cõtra quos multo est proluxius agendum. Zuinglius ergo inter Germanos est, qui sepulchrum Pelagij refodit, vnde hoc pus respiraret. Is enim in suo libello de baptisimo, ac deinde vt gentius in declamatione ad Vrbanum Rhegium contendere perseuerat, originale peccatum non esse peccatum, sed orbum.

Duo erro-
res pecca-
ori.

Zuin-
glius.

Argumē-
tatio illo
rū cōtra
veritatē.

Exgeb.
18.

Secūdum
argumen-
tum.

Tertium
argumen-
tum.

Quartū
argumen-
tum.

Repro-
bant exē-
plum cō-
mune.

bum. Neq; defunt, qui & catholicorum nomine cenferi vo-
lunt, & Zuinglio nihilo fecius si non verbis, re tamen adhæ-
rescunt. At contrariam conclusionem, nempè quòd sit vera
culpa, satis superque sacrorum testimoniis constabiliuimus,
cūm per totam hactenus disputationem, tūm propriè cap. 7.
& 9. Quapropter id tantūm hic aperire statuiamus, quān sibi
leuibus rationibus, originalem culpam ita dissuadeant,
vt omnino repellant. Primam enim colligunt ex clementia
Dei, de quo, cūm multò sit propensior ad condonādum pec-
cata, quā ad vindicandum (vult enim omnes homines sal-
uos fieri, nec vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur)
haud est credibile, quòd vnus peccatum in culpam de-
putet vniuersis mortalibus. Eò vel maximè, quòd de delictis
propriè loquens, ait per Prophetam, Filius non portabit ini-
quitatem patris, sed anima quæ peccauerit, ipsa morietur.
¶ Secundum argumentum informant ex natura peccati,
quoniam non est peccatum, nisi sit voluntarium. Cūm ergò
Adæ peccanti nullus mortalium aderat, nec cōsenserat, quin
verò omnes eius successores improbāt peccatum illud, ægerri-
mè ferentes quas inde miseras & ærumnas experiūtur, quo-
modo sensus capiat humanus, quòd qui nondum extabant,
lege aliqua in vno obligarentur omnes. Vniusque voluntas
adeò reputaretur omnium, vt per illam nondum nati trans-
gressores essent. Adde, quòd equa ratione, cetera peccata, nō
modò primi, sed aliorum etiam parentum transmitterentur
in liberos: atq; maiori ratione & benefacta parentum debe-
rent in posteros diffundi. Siquidem per inde atq; in Adam, &
in parentibus etiā aliis propinquioribus latuimus. Quin ve-
rò addit Zuinglius, peccatum cum culpa iunctum est: culpa
verò ex commissio eius nascitur, qui facinus designauit: nemi-
ni ergò peccatum est, quod ipse non commisit. ¶ Adiciunt
& nouum genus arguendi. Peccatum Adæ remissum illi cre-
ditur, vbi fuit cum Deo reconciliatus, quomodo ergò in nos
transit? Aut si nobis imputatur, quid est, quod Adæ fuit re-
missum? Nam si in illo vno omnes peccauius, longè id effi-
cacius veritas deuincit, vt in vno, fuerit etiam omnium no-
strum condonata culpa. Neq; verò exemplum illud, quo su-
pra rem hanc representauimus, omnino probāt. De illo in-
quam

quam seruo, qui summo honore habitus apud dominum in-
gratus atq; infidus atrocissimum aliquod facinus in dominū
cōmitteret, atq; adeo amicitia principis excideret, omniq; ho-
nore & fauore, tam ipse, quā sua soboles depelleretur. Ete-
nim si eius profapia honore præcise, aiunt, & opibus, quas à
principe receperat, dispoliaretur, id certè non argueret acer-
bitatem in principe maiorem, quā ius esset, & æquum. Si
tamen omnes posteros ob paternum crimen supplicii affi-
ceret, ac deniq; addiceret morti, reuera crudelitatis maximæ
& immanitatis reus haberetur princeps ille. Cūm ergò Deus
ob culpam protoparentis non solūm honore nos & hæredita-
tate cœlesti abdicauerit, sed in morbos & calamitates pluri-
mas, atq; adeo in mortem ipsam adegerit, plurimum hoc de-
rogare videtur diuitiis bonitatis, & benignitatis eius. ¶ His Postre-
deniq; alij subiiciunt, quòd in tota sacra scriptura, nullum est *mū argu-
mentum.*
verbum originalis, seu iustitiæ, seu culpæ, sed nos culpā istam
confinimus. Porro hac ratione, & in nostram naturam ini-
qui, & bonitati diuinæ falsò imponentes. ¶ Hæc tamen om-
nia, & quæ id genus plurima, in hoc argumentū congerūt, *Rñsio.*
facillimè ipsi diluerent, si naturam humanam, quam cap. 3.
depinximus, consyderatè contemplari vellent: vt exinde, tūm
de gratia, tūm de culpa perspicatius ratiocinarentur. Si enim
Deus naturam humanam in puris naturalibus creasset, nul-
la nos affecisset iniuria, quòd tales cōdidisset, quales nec gra-
tiam per nos ipsi diuinam assequi possemus, nec diuina glo-
ria potiri: quoniam vires naturales non sunt pares tanto mu-
neri. Neq; vlla esset iniuria, quòd sensualitas rationi esset ini-
mica, quam excæcaret, & præcipitaret in vita: quòd morbis
& aliis ærumnis & calamitatibus huius vitæ, atq; etiam mor-
ti subiecti essemus. Nimirum quòd hæc omnia essent à pro-
priis naturæ nostræ principiis natiua. Sua tamen bonitas
& benignitas, qui nos ad se plasmauerat, fuit, quòd natu-
ram nostram, gratia & iustitia donaret, quibus nos supra
nos ipsos erigeret, atque inferiores vires, quæ superioribus *Nullum*
obedirent, compescerent. Nec cogitandum est (vt quidam *interces-*
effingunt) pactum intercessisse inter Deum & Adam, vt cūm *sit pactū*
primum peccasset, natura expoliaretur illis cœlestibus do- *inter Deū*
nis, & ita nomine totius generis humani consensum præ- *& Adā.*
E. buisse.

buisse, atq; hac causa totum genus, eo peccante, peccasse. Est enim fabula. Nam quid Deus opus habebat Adæ consensu? Neq; ita obligatus fuit pro se, aut pro nobis seruare donum originalis iustitiæ, vt de hac re habuerit singulare præceptum. Scriptura enim est manifesta, quòd vnica fuit præceptio, nè ederet de ligno scientiæ, qua citra eius consensum, potuit Deus obligare totam naturam, tanquam eius, iure creationis, dominus. Sicuti leges legitimi principis, quæ præsentis modò edicerentur ciuitati, vniuersis in perpetuum ciuibus intelligerentur positæ. In poenam tamen transgressionis committitur est Deus mortem, qua priuatio iustitiæ designatur. Cũ ergò Adam tunc erat tota natura, nulla fuit in Deo vel crudelitas, vel asperitas, quòd peccante natura, denudaret eam, quibus supra naturalibus donis, ex mera liberalitate exornauerat. Veluti si princeps ciuitati amplissimum priuilegiũ largiretur, dum non committeret certum crimẽ: quod si contraheret, tunc nimirum sibi ciuitas perpetuo maneret offensa & iniusta. Et ideo modò quodam peccatum illud fuit omnibus hominibus voluntariũ, scilicet per voluntatem totius naturæ.

Alia peccata non transfunduntur. Qua de causa alia peccata, vel primi, vel aliorum parentum non traiciuntur in liberos, sicut nec virtutes: quoniã illa sunt personalia, quibus poenæ tantum personales decretæ sunt: illud autem primum fuit, cui posita erat poena communis: scilicet, vt genus nostrum in suam nudam naturam recideret: ob idq; illius folius rea facta est suo modò tota natura.

Diuina clemẽtia. Quare neq; vllò pacto derogat clementiæ mitissimi Dei, quòd hoc genus supplicia: nempe morbos, miseras & mortẽ perferamus ob illud peccatum. Namq; si nos, seu igne, seu ferro perimeret, aut quauis alia violenta morte, posset vtiq; forte dirus haberi. Quòd autem nos coelesti beneficio immortalitatis orbauerit, vt mortem nobis naturalem incurramus, nihil sanè vel iustitiam suam, vel misericordiã denigrat. At-

Peccatũ, Adæ soli remissũ. qui ad argumentum aliud respondetur, quòd Adæ remissa est noxia illa, qua ratione erat personæ, permanfit tamen in propaganda natura. Quemadmodũ qui modò baptizatur, omni liberatur culpa, etiã originali, quatenus est huius personæ: relinquitur nihilominus natura infecta, vt quos christianus genuerit, eadem tabe commaculet, illi autẽ loco, quòd filius

filius non portabit iniquitatem patris, opponi è regione posset alter, vbi habetur, Ego sum Deus zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios. Est tamen horum concordia, quòd poenas temporales, vt infamiam, bonorum priuationem, & id genus alias, iure luunt filij pro patribus: eò quòd secundum corpus sunt velut pars patris. Poenas tamen spirituales, & maximè expulsiõem à regno coelesti, solus ille qui peccat, subit: nam secundum animam filius non est pars patris, sed omnes animæ meæ sunt, ait per Ezechielem Deus. Ad rem ergò. Quoniam omnes homines participes sunt culpæ Adæ, expulsi sunt hæreditate coelesti, Expulsi (inquàm) hoc modò, quod ex natura nostra nullum ad illam ius habemus, sed quod Deus nostro generi largitus est in Adam in eodem perdidimus. Per hæc proditur aberratio Zuinglij, non agnoscetis aliud genus culpæ, quàm quæ proprio contrahitur consensu. Si enim illa Protoplasti voluntate natura nostra non peccauit, cur ob illam culpam non solum tantam fecimus bonorum temporalium iacturam, sed damnati etiam sumus: vt ait Paulus? Et quidem ita damnati, vt regni etiam iure fuerimus exclusi. Profecto si tantum fuisset illi propria, nihil nobis nocuisset. Sed saluum fuisset ius nostrum, saltem in spiritualibus. Quia filius, vt modò interpretabamur, non portabit in eiusmodi bonis iniquitatem patris. Igitur ineptissimũ est eius exemplum, si vult illud vsquequaq; huc adaptare. Ait enim, quòd veluti si quis in bello vel alia sua culpa in seruitutem capitur, totam suam posteritatem cõstituit seruam, cui tamen esse seruam, nihil est culpæ sed poenæ, ita nobis cõtingit ab Adã. At non videt, quòd amicitia sua nunquam Deus priuasset nos, & iure regni, nisi participes fuisset aliquo pacto culpæ. Neq; nos dicimus peccatum esse, quòd mortales sumus, & miseris subditi: sed quòd cum peccatum Adæ, totius reputatum est naturæ, deflexus ille & deordinatio animæ à Deo, quæ in ipso fuit actualis, in nobis manet quiesceter per modum habitus. Et inde patimur mala hæc naturalia. Sicuti ait Paul. Mors ab Adam in omnes trãsiit: in quo (id est, quia in ipso) omnes peccauerunt, atq; adeò iram & indignationem (vt Tridentina Synodus can. 1. secundum Paulum ait) incurrerunt. Aliàs non opus esset baptifimo in remissionem

Exo. 20.
Concordia.

Ezech.
18.

tionem culpæ originalis, quæ fuit hæresis Pelagiana. Sed hoc facile Zuinglius concedit: dicens, quòd & peccatum originale per metonymiam, id est, abusiua nomen significantiam, dicitur originale. Neq; adiudicandos esse infantes æternæ damnationi, propterea quòd non sint aqua intincti. De quo propterea alter nobis restat cùm ipso conflictus libro. 2. cap. 10. **Q**uod autem postremò adiiciunt, hæc nomina iustitiæ, peccatiue originalis nusquã in sacra pagina legi, argutia est Arrianorum, refutantium nomen Homusion, quòd non esset in euangelio. At sicut illi tunc conuicti sunt, ita & hos modò reuincimus. Nempè, quòd vbi res est aperta, virtute subest etiã nomen ipsum. Cùm enim sit in euangelio, Ego & pater vnũ sumus, perinde valet, ac si scriptũ esset, Eiusdem substantiæ: quod est homusion. Haud dissimiliter de originali iustitia & peccato dicendũ. Porro quòd cùm constitutissimum ecclesiæ christianæ sit, primum hominẽ in iustitia fuisse creatum, vtpote in rectitudine virtutum, ac virium, quantum satis ad finem consequendum erat, ad quem fuerat conditus. vt cap. 5. per amplexum à nobis demonstratum fuit: atq; huius fœlicitatis, generatione perpetua propagandæ, potiri deberet homines, quãdiu in officio & in gratia Dei perseuerasset genus humanum, inde optimè nomen accepit iustitia originalis. Quæ nuncupari potest, natiua, seu naturalis, vel congenita. Et simili ratione, cùm sit apud Paulum, omnes in Adam peccasse, neque verò solum imitatione, vt contra Pelagium publico consensu patrum ecclesiæ diffinitum est: quin nos etiam natura filios iræ pronunciet, nihil sanè amplius in scriptura desideratur, ad asstruendam fidem peccati, quòd appelletur naturale, vel connatum, & hæreditarium, vel per originem contractum: quòd est dicere, originale.

Aduersus Lutheranos de originali peccato. Cap. IX.

*Prima cõ
trauersia
rũ de pecc.
ori. cũ Lu
theranis.*

Lucidimus ergò in primum locum controuersiarum, quas nobis Martinus ille Lutherus nouorũ inuẽtor creauit, suiq; deinde prognati tueri perpendunt. Hi nanq; in alterum extremum à Pelagianis diuersum, nescio quo vento, nunquã antea in ecclesia suborto, adacti, ita animæ nostræ originale culpam obtudunt,

trudunt, vt per nullam sit prorsus gratiam in hoc sæculo delebilis. Qui quidem locus in assertionibus Lutheri ad Leonem art. 2. sic habet. In puero post baptismum negare remanens esse peccatum, est Paulum & Christum simul conculcare. Et ar. 3. Fomes inquit peccati, etiam si nullum adsit actuale peccatum, moratur à corpore animam ab ingressu cœli. Quin paulò inferius eundem fomitem appellat actuale peccatum. Et discipuli sui in confessione Augustana, art. 2. vocant vitium originis, verè peccatũ, damnã. & adferens æternam mortem. Et in locis communibus Melanthon. Scriptura inquit, non facit differentiã inter actuale & originale peccatum. Nam & originale, actualis est quædam praua concupiscentia. Itaq; commentum istorum est, quòd concupiscentia non solum sit materialiter peccatum, sed quòd formaliter, & in actu libido ipsa, & insultus carnis, ante consensum voluntatis, est peccatum, etiam in baptizatis. Eandemque aiunt concupiscentiam prohiberi præcepto illo decalogi, Non concupisces. Ob idq; pro insania ducit Luthe. eodem. 2. ar. quòd nos libidinem coniugum, qui quantacunq; sanctitate pollentes, legitima, iustissimaq; intentione generandi, iure suo vtuntur, non verè peccatum appellemus. Sed bone Deus in suo fatissimo reformationis dogmate, quòd ipsi didagma vocant, quãta explicatione hunc locũ constituunt. Aiunt enim quòd licet homo nihil iniqui animo deliberato concupiscat, illa nihilominus volatilis concupiscẽtia, à qua se in omni mæfuetudine, sanctitate, & pietate continet, coram Deo peccatũ est. Et infra. Non modò homicidium, adulterium, & furtum peccatum est, verum etiam propter concupiscentiã, quãuis ei non consentiat voluntas, homo ipse in conspectu Dei homicida & adulter est. Atqui opere præcepti est considerare, vt telã suam detexant. Inde. n. quòd concupiscentia carnis peccatum illis est, eliciunt, omnia opera nostra, quantũcunq; fiant in gratia, ea tamen ratione, qua nostra sunt, à concupiscentia commaculati, & idcirco esse cuncta, peccata. Neq; per illa implere nos præcepta Dei, concupiscentia remorante, nè plene operemur ex dilectiõne sui super omnia. De qua nobis re, li. 3. statutus est dicẽdi locus. Ideoq; quãquã in colloquiis iam Rationis, manifestissimis testimoniis conuicti, paulò re-

*Didag.
gra.*

*Luthera-
norũ tela
errorũ.*

DE NATURA ET GRATIA

missus propugnēt errorem hunc de originali peccato, adeo ut in secundo nouissimo hic articulus tanquam vel confessus, vel satis discussus, fuerit prætermisus, tamē quia perstant in erroribus de operibus, quos ab illo potissimum fonte deriuant: & præterea quia Buce. in suo libello de ecclesiarum reconciliatione eundem cum cæteris videtur nuper integrare, non erit superuacaneū, eis quæ à nostris, à doctissimo præsertim Roffensi copiosissimè dicta sunt, calculū nostrū adiicere. Potissimū, quod quādiu libri eorū superstites fuerint, timendum ab illis est. ¶ Status ergo controuersia, quæ prima omnium est inter nos & Lutheranos, ita cōstituitur. Nos (vt veritas habet catholica) post baptismum legitimè susceptū nihil remanere in renato credimus cōtagij originalis, quod veram habeat rationem culpæ. Illi verò contra autumant, concupiscentiam illam carnis, qua parte in sanctis viris, in quocunq; vitiorum genere, conflictatur cum ratione, esse veram culpam, & damnatione, morteq; æterna dignam. Tūc etiam quando per consensum voluntatis nondum partū est actuale peccatum, nisi quod misericordia Dei non imputatur illa culpa, iis qui sunt in gratia. ¶ Hæc in primis ignorantia nebula nunquam eorum oculis perstrinxisset, nisi tam essent philosophiæ iniqui hostes, quæ tamen fidei sæpe & multum ancillatur. Concupiscentia enim carnis (vt in tertio statim capite cœpimus dicere) naturalis nobis est: vt pote quæ licet nulla præcessisset culpa, vel gratia, ex principiis naturæ existeret in homine: quatenus sensibus pollet: nisi quod Deus freno originalis iustitiæ creauit eam rationi subiectam: ergo cum propter peccatum, sublata est illa iustitia, nihil aliud significatur verbo, concupiscentia, quam natura dono illo destituta. Præterquam quod est modò effectus peccati, tanquam remouentis iustitiam illam, quæ rebellionem eiusdem concupiscentiæ prohibebat: & tamen si homo crearetur in puris naturalibus, esset mera natura. Exēplum Anselmi est in de cōc. virg. de nauis: cuius natura est ventis inuehi: & ideò si anchora fixa retineatur, tunc qui rumpit anchoram, dicitur nauem cōmouere. Igitur cum ea, quæ nobis insunt à natura, nec laude digna sint, nec vituperio, quis, vel cæcus, dixerit concupiscentiam illā, esse peccatum? Nisi forsan materialiter ante baptismum

Status cō
trouersia
prima cū
Lutheranis.

Primum
cōtra Lu
therū ar
gumētū.
Cōcupi
scentia, res
est natu
ralis.

Ansel.

ptissimum: vt superius explicatū est. Reuera qua ratione id dixeris, sequenter compulsus confiteberis, & visum & auditū, & reliquos sensus, qui nobis post peccatum Adæ instrumenta sunt delinquendi, delicta & ipsos esse. Quin verò & aurum, & honores, & muliebrem formam, & quicquid nos pellicit, pellitue ad malum. Accipe euangelicam parabolam, *Lucæ. 10.* vbi genus humanum assimilatur ei qui incidit in latrones, à quibus despoliatus, & plagis impositis relictus est semiuiuus. Nunquid despoliatum esse & vulneratum, peccatum erat illi? Quisnam concesserit? Pari modò in nobis, præterquam quod participes fuimus culpæ, qua sumus lauacro regenerationis abluti, nudatam habere naturam, & ita fauciam, vt concupiscentia veluti ægritudo quædam cum ratione colluctetur, certè nihil est culpæ, dum rationem non prosternit, sed est pœna quam ob præteritam culpam exoluimus. Veluti corporei morbi, & mors denique, & aliq; id genus calamitates, quas culpas cenfere, hominis esset profus stupidus. ¶ At verò cum Lutherus hoc genus culpæ soli concupiscentiæ carnis impinxit, discipuli eius postea, dum illam defendere nequissent, rationē habere culpæ, commenti sunt, nomine concupiscentiæ non solum illam carnis, sed eam etiam quæ est in anima, subintelligi. Ita habet in cōuentu Vuormatiensi. Attamen neque hoc diuerticulo argumentum possunt eludere. Nam si loquantur de concupiscentia animæ, quæ est actus voluntatis consentientis carni, illa certè non originalis, sed verè actualis est culpa: de qua nihil disputamus. Si tamen intelligant impotentiam & declinationem (vt videntur) animæ, qua velut actus corporis nata est, sensibus illecta, pertrahi, adhuc eandem habet argumentum energiam. Nam totum hoc (sicuti concupiscentia carnis) naturam dicit iustitia originali destitutam, non culpam. ¶ Sed præterea, vt in omne se latu versent, nunquam se hinc tamen extricabunt, quominus sint in efficacissimum sacramentum baptismi iniquissimi, nisi profiteantur, totam illic profus rationem omneque meritum culpæ elui. Nam (quæ verba expressa sunt Hieronymi ad Oceanum) omnia nobis in baptisimate condonata sunt crimina. Nec post indulgentiam, inquit, iudicis est metuenda seueritas: dicente Apostolo. Et hæc *1. Cor. 6.*

Lutheranorū diuerticulum.

Secundum argumentum ex te scriptura.

Hieron.

quidem (scilicet peccatores) fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi. Omnia ergo peccata donata sunt bene & fideliter. Hæc Hieronymus. Nota in Paulo, sanctificati & iustificati, in nomine Iesu Christi. Vnde sapienter colligit Hierony. bene & fideliter. Quia in nomine Iesu Christi, qui verè est saluator, nihil delitescit fictionis, sed summa est, vt in suis promissionibus fides, ita & in factis veritas. Id quod veritas ipsa Iesus Christus, Hieronymo luculentius profert: vbi ait. Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et. Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et Paul. Renouamini in iustitia & sanctitate veritatis. Quid ergo euidentius pronuntiari potuit ad demonstrandum, vbi gratiam Dei inimus, omnem nobis prorsus in veritate abstergi maculam peccati, quàm quod ita nos verè pater sanctificet, quàm sermo eius veritas est? Conducit ibidem Hieronymus, in hanc eandem sententiam, ex veteribus quoque Micheam: vbi ait. Ipse auertet & miserebitur nostri, demerget iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Et Ezechielem: vbi ait. Assumam vos de gētibus, & aspergam super vos aquā mundam, & mundabimini ab omnibus immundiciis vestris, & dabo vobis cor nouum & spiritum nouum. In verbo, omnibus, inquit Hieronymus, nihil relinquitur. At quando nullum esset aliud euāgelicum testimonium plenissimæ remissionis, quæ fit in baptismo, quàm illud. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, abundè res conuinceretur. Qui enim renascitur, vitam prorsus exuit veterē, & nouam induit. Id quod Apostolus repræsentat in analogia mortis & resurrectionis Christi: vbi ait. Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres (cum istis mihi videtur ore prophetico loqui) quia qui cunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ecce tam verè nos in baptisinate mori peccato, sepeliriq; & in nouam vitam resurgere, quā verè id Christus in corpore præstitit. Hunc Chryso. locum, Hom. 24. super Ioan. in hanc sententiam

tentiam dilucidè enarrans, ait. In aqua baptismi tanquàm in sepulchro caput immergentibus, vetus homo sepelitur: emergentibus inde, nouus resurgit. Et Orig. super Iosue Hom. 5. ait, *Orig.* quod per baptismum regenerationis, expurgatæ sunt animæ nostræ: Vbi abiicimus omnia peccatorum opprobria: & pro his assumpsimus conscientie bonæ ad stipulationē in Deum. Et ad Titum. 3. idem Apostolus. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, id est, quantum sufficit, vt verè simus salui, atque adeo filij & hæredes, secundum spem vitæ æternæ. Vnde Ioan. Videte qualem *i. Ioan. 3.* charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus: Nominemur, inquit, & simus, vt exprimeret cōtra istos, nihil baptizatis inesse culpæ: aliàs si verè esset culpa, non tamen impurata, vt dicunt, non verè essemus filij, sed reputaremur tales à Deo. Eodem prorsus refertur, quod ait Apostolus. Nihil ergo nunc damnationis est his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Sed interpreta- *Roma 8.* mentum Lutheri expendamus eodem articulo. 2. Ait enim, non haberi in Paulo. Nihil peccati est, sed, nihil damnationis, quasi *Lutheri interpretatio.* illa concupiscentia iustorum peccatum verè sit, & de se dignum damnatione, sed non imputatur illis propter fidem, & quia non ambulant secundum carnem. Et suus Bucerus, vbi *Bucerus verba.* putat extremam manum imponere componēdis controuersijs, idem atque pētus dicit in articulo peccati originalis. Ait enim, quod quamuis in reginitis nihil sit damnationis, in hoc sensu; quod non sunt rei, reatu iam dissoluto in baptisinate: hoc tamen est propter meritum Christi non imputantis peccatum. Non tamen quod non vel ob vnum hoc malū deprauatæ naturæ, etiā si nulla, vel actionis, vel consensus nostri iniquitas adiceretur, condemnationem mereatur. Et paulo post Sancti etiam, inquit, ipsi, quatenus concupiscentia repugnat bonæ voluntati, inimici sunt Deo. Expē de pie lector, an verba hæc digna sint, quæ supponantur titulo de componēdis controuersijs, & non potius exuscitent, quæ sopita iam & emortua videbantur. Profecto verba Pauli expositore nō indigent: Dicent enim, nihil esse damnationis in his, qui nō ambulant secundum carnem, manifestissime docuit, nihil in re- *Expos. Pauli.* tis esse

*Ioan. 7.**Ioan. 8.**Michea*

7.

*Ioan. 3.**Roma. 6.**Chryso.*

ti esse damnatione dignum, præterquam ambulare secundum carnem, quasi dicat, pati molestias carnis nihil prorsus damnabile est, sed ambulare, id est, libere operari secundum carnem. Et ita exponit Aug. eandem auctoritatem, contra duas episto. Pelag. lib. 1. cap. 10. Nulla, inquit, est damnatio his, qui sunt in Christo Iesu, quoniam non damnatur, nisi qui concupiscentiæ carnis consentit ad malum. Distortissima ergo est expositio Lutheri. ¶ In summa. Cum baptismus sit in remissionem peccatorum (vt in acti. Apost. author est Petrus) qua Christianus perfricta fronte, quicquam culpæ post baptismum reliquum fieri dicat? At commentitiam Lutheri distinctionem audiamus, qua se eodem secundo articulo, ad omnia hæc tam clara testimonia cogitat respondere. Aliud, inquit, est, omnia peccata remitti, aliud verò omnia tolli. Baptismus omnia remittit, sed nullum penitus tollit. Animaduerte pie lector, an hoc non sit deterere sacramenta Christi, & (quod ipse in nos iaculatur) Christum ipsum conculcare: scilicet, quod remitti peccata, non sit prorsus tolli. Ecquid enim aliud est, quod ait Euangelista in sua canonica. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleret? Et Baptista. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi? Quid quod, interprete vbi supra Hieronymo, de iustificatore nostro præcinerant propheta: & apostoli concinunt. Demerget & proiciet iniquitates vestras. Mundabimini ab omnibus iniquitatibus vestris. Et. Deleui vt nubem iniquitates tuas. Et. Abluti, sanctificati, iustificati. Et. In quibus nihil est damnationis. Et. Existimate vos mortuos, esse peccato, viuentes autem Deo? Quid inquam hæc omnia, quæ effectus baptismi sunt, aliud resonant, quam prorsus baptismus extergi, & plenè tolli peccatum? Est enim nihil aliud peccatum, quam offensa in Deum, vnde palam consequens fit, vt remitti ab ipso nihil aliud sit, quam condonari, aboleri, atq; adeo omnino tolli. Nisi absurdissimè hic abutaris nomine remissionis, in significatu philosophorum: quibus qualitem remitti, est imminui aliqua restante particula: cum tamè in præsentia, idem polleat remittere, quod ignoscere: id est, non amplius noscere culpam, perinde acsi nunquam fuisset. Quamobrem delictorum quæ Deus remittit, obliuisci, neque amplius recordari dicitur. Quod si Augustinum, quem vbiq;

iudicem

iudicem appellant, audire de hac re non piget, auscultemus ipsum lib. 1. retrac. cap. 7. Lauacrum regenerationis purgat à reatu omnium peccatorum, quæ humana traxit natiuitas & contraxit iniquitas ille. Sicut ergò peccati actualis in baptismo remissi nihil remanet culpæ, ita neque originalis. Et de pecu. me. lib. 2. capitu. 25. Hæc autem, inquit, lex peccati (scilicet fomes concupiscentiæ) non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi omnino plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitiis interfectis, quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate carnis, tanquam superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reuiuiscat. Et in calce eiusdem capituli explicatius ait. Quod si denique continuo post baptismum consequatur ab hac vita migratio, non erit omnino, quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus, quæ tenebant. Num satis conficitur originale peccatum tolli, dum remittitur, si non manet nisi superatum & peremptum? At plus debet Protestantibus nostris peccatum, quam fides. Quo enim fidem suam solam iustificantem tueantur, aiunt, fidem mortuam nullatenus esse fidem. (quanquam & id peruersè, vt libro secundo capitu. 7. ex verbis Iacobi monstrabimus) & tamen peccatum originale, & si audiant mortuos nos esse peccato, & sepultos, ipsumque abstersum, deletum, abiectum & peremptum, nihilo secius, ita semper mordicus retinent, vt nolint sublatum esse. Quid si Augusti. asserat, radicitus euulsum? Inducit enim Pelagianos, contra duas eorum episto. ad Bonifacium libr. 1. capitu. 13. calumniantes christianis, quod negarent baptismum, omnia peccata radicitus conuellere, sed tantum ei concederent, vt peccata raderet, manentibus radicibus, vnde rursus pullularent. Quorum calumniam reprimit his verbis. Quis hoc, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptismum, omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere: neque peccatorum radices in mala carne teneri, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum rescanda peccata. Quid potuit efficacius aduersus istos Augustinus proferre, quam quod neque radix peccati maneat in baptizatis?

Plenissima remissio est bap.

Peccatum plus debet Lutheri quam fides.

Aug.

ptizatis? Sed tamen & quò eos quasi digito indicaret, subiungit. Sed de illa concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necesse est, vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc, etiam si vocatur peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur. Sicut scriptura, manus cuiusq; dicitur, quod manus eam fecerit. Peccata autem sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam, vel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur & cogitantur. Hæc Augustinus. Explicatissimè aduersus istos pronuncians, post reatum originalis in sacramento remissum, concupiscentiam, neq; vilo modo esse, neque appellari peccatum, nisi per metonymiam: de qua latius cap. sequenti. Nunc enim hoc secundo argumento tantum conamur testimoniis scripturæ sacræ demonstrare & sanctorum, quomodo sint isti iniurij in sacramentum remissionis: astruentes, concupiscentiam inde reliquam, peccatum esse propriè. ¶ Ut tamen tertium subiungamus argumentum, statuamus puerum baptizatum antevsum rationis, in quo ais veram adhuc culpam extare, damnatione dignam æterna, sed non deinceps imputari. Hoc, inquam, tecum postulo, vtrum per solam gratiam baptismi non imputatur, an alia postea opus est applicatione misericordiæ, vt post non imputetur. Si primum, vti res habet, admiseris, tunc ergò baptismus ita plene remisit, vt nihil fuerit culpæ reliquum, quod indigeat postea nouo actu misericordiæ, vt non imputetur. Si verò secundum de tuo capite dederis, ergò per baptismum, non plenè applicatum est pretium redemptionis Christi, in redemptionem peccatorum: quod est hæreticum. Item contra id quod aiunt, adultis nouo actu fidei opus esse iugiter post baptismum, quo assidue petant condonationem illius culpæ originalis, perduratis in baptizato. Primum si ita res est, quomodo fuit baptismus efficax? sanè qui culpam illam condonare nõ fuit sufficiens. Adde quòd cum pueri talem actum fidei habere non possint, tunc nullum habebunt remedium aduersus illam culpam. Quòd si baptismus illis sufficit, absq; alio actu fidei, cur non idem sufficiet & adultis, quatenus ad eandem culpam attinet originalem? Illud tamen quòd mihi potissimum argumen-

Concupiscentia, qualiter dicat peccatum.

Tertium argumentum.

Confirmatio argumenti.

Postremum argumentum.

gumentum apparebat, in calce demum subiiciã. Aiunt enim, vt paulò ante referebamus, manere quidem peccatum originale, sed non imputari. Et subiiciam alia quoque verba Lutheri in eodem. 2. arti. Hæc est, inquit, gratia noui testamenti, vt quia renati sumus baptismate, fauor Dei nos suscipit, & sustinet non imputans ad mortem, quod reliquum est peccati in nobis, licet verè peccatum sit, & imputari possit. Idem aiunt de operibus factis in gratia: vt lib. 2. cap. 16. visuri sumus. Est tamen (ni fallor) contradictio manifesta, veram culpam manere post baptismum, & tamen non à Deo imputari vt culpam. Nam vel Deus illam odio habet, vel secus. Si non, quam potest in se habere rationem culpæ? Nisi nefarie dixeris, culpam esse vllam, quæ non sit de odio habita: contra diuinum eloquium Davidis, toties inculcantis, quod iniquos Deus, viam iniquam, & iniquitatem odio habeat. Si verò illam odit, quomodo non imputat ad culpam? imo verò, quomodo verum est, peccatum remissum esse in baptismo? Nam nemo omnino remittit culpam, nisi qui odium è pectore diuellit penitus. Qua de causa dicitur Deus peccatorum obliuisci, quæ remittit. Profecò non video, quo valeant clypeo dilemma hoc cauere. Nisi promptissimum illud suum in nos sputum fugientes respuant: sanè qui quamuis ratiocinationem, sophisma appellitant. Mitto interim, quod authores tanti erroris in eam adiguntur impietatem, quod Deus in hac vita nullatenus possit omnia nobis peccata ita remittere, vt prorsus tollat. Id quod ipsi concedunt, quoniam concupiscentia illa carnis, quam verè peccatum censent, tam naturalis mortalibus est, vt extingui omnino nequeat in hoc seculo. Neque per priuilegium, vt rentur. Quod tamen theologii (vt cunque de eius conceptu dissentiant) consentienter tribuunt intemperatæ virgini: videlicet rixam carnis sensisse nunquam. Igitur, vt finem huic capiti faciamus, consultissime censuit sacrosancta synodus Tridentina can. 5. ses. 5. quod si quis per Iesu Christi domini nostri gratiam quæ in baptismate conferitur, reatum originalis peccati remitti negauerit, aut asseruerit, non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dixerit tantum radi, aut non imputari anathema sit.

Lutheri verba.

Psal. 118.

Confirmatio argumenti.

Tri. Syno.

Quo

Quo Lutheranorum rationes expenduntur & confutantur. CAP. 12.

AT quibus tamen fulcimentis locum istum communiunt, id deniq; restat, vt expendamus. Huc enim errorem potissimum conficiunt ex Paulo, & Augustino, quos aliorum longe distorquent, quam quo intenderint ipsi. Primum ex illo. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, non concupisces. Ecce, inquit Lutherus, concupiscentia peccatum est, neq; locus relinquitur interpretandi, non esse proprie peccatum, si quidem lege, ait Paulus, esse prohibita. Sensus ergo Lutheri est, præcepto illo Exo. 20. quod est in decalogo. Non concupisces, prohiberi concupiscentiam illam, quæ nobis natua est, & in regeneratis etiam superstes. Et ita sui defensare pertendunt. Id quod inter præcipuos eius errores secundus potest connumerari. Audi verba eius in fine illius citati articuli secundi aduersus catholicos. Sed & eò perueniunt, inquit, insanix, vt etiam libidinem inuitabile parentum sanctorum contra legem Dei concupiscentem, defectum vocare sint coacti. Quasi dicat, verum potius esse, proprieque peccatum. Hæc veruntamen verba iure multo maiori possimus nos in hunc naturæ hostem regerere. Nam præterquam quod duo repugnantia verba connectit, sanctos videlicet sordere peccato, quis eo fuerit arreptus furore, vt quod inuitabile nobis est, id peccatum dixerit? Ecquid enim naturalis radius vultus Dei, qui signatus est super nos, manifestum magis faciat, quam quod vbi nihil est voluntatis, neque inibi culpa quippiam inesse possit? Actio enim quæ in nostra non est potestate, reuera nec laudi dari nobis potest, nec vituperio. Cuius ratio est, quoniam laus operis, vel vituperium causæ debetur: quæ autem homo inuitus patitur, illorum non est causa, quatenus homo: quippe cum per solam facultatem liberi arbitrij simus actionum nostrarum domini. Vnde qui naturalem concupiscentiam peccatum censet, pari modo cogitur vt dicat, & quod oculos habeamus, & aures, & membra, quibus intus, nobis nolentibus, nutrimur ac vegetamur, peccata esse. At nulla, inquiunt, admittenda est à natura ratio, vbi scriptura

Roma 7.
Non concupisces.
Exo. 20.

Lutheri
verba &
secundus
error.

Nullum
est peccatum nisi
sit voluntarium.

ptura sacra aperta est. Ego verò neq; scripturam apertam video, neque sensus scripturæ esse potest, qui cum manifestissima ratione apertissimè pugnat. Reuera si ea quæ nobis vel à natura insunt, vel à Deo in poenam inflictæ sunt, peccata essent, Deo potius, vel tanquam naturæ auctori, vel tanquam vindici culpæ tribuerentur. ¶ Et August. quem coryphæum ipsi hoc loco sequuntur, adeo per se notum existimat, nullum esse peccatum, nisi voluntarium, vt naturali se apud ipsum consequentia ponant & perimant, peccatum, & voluntarium malum. Vnde in lib. de vera religione. Vsq; adeo, inquit, peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et contra Manichæos de duabus animabus, peccatum ipsum ita diffinit, quod sit voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere. Et ne omnia percensentes fastidio sumus lectori. lib. retrac. id multis modis in vniuersum constituit, apertè in Lutherum sua penè verba ita refundens. Peccati reum teneri quæquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insanix est. Sed resurgunt inde in nos isti, quod peccatum etiam ipsum originale censet ibidem August. voluntarium esse, voluntate Adæ. Fatemur quidem, sed culpam totâ remissam esse ait, in baptismo. Verba enim eius sunt. Cuius concupiscentiæ reatus in baptismo soluitur, sed infirmitas manet. Optimè sanè discernit, vt reatu dimisso, concupiscentia, non culpa, sed infirmitas sit. ¶ Veruntamen quoniã quàm sit libertas, inseparabilis conditio peccati, ca. 17. repetendum est, haud modo filium rumpamus dicendi de præcepto concupiscentiæ. Impossibile nanq; est illo vetari concupiscentiam, quæ non est in nostra potestate, sed tantum prohibetur voluntatis consensus, vel forte mora eius in reprimenda concupiscentia, aduertente ratione. Est enim hoc inter decem mandata, de quibus ait Christus. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et verbum vis, palam ostendit nostræ esse facultatis, per gratiam ipsius, cuncta seruare: concupiscentiam verò illam in hac vita sublatam esse, haudquaquam possibile est. Qui ergò dixerit tyrannidem illam & inuitabilem molitionem concupiscentiæ à Deo nobis esse interdictam, anathema est Hieronymo, qui in expositione symboli, anathema esse

Respon-
sum Lu-
iberi.

August.

De vera
rel. c. 14.

Diffini-
tio pecca-
ti.

Lib. 1. re-
trac. c. 13.

Secundū
præcipuū
argumen-
tum.

Hiero-
ma esse

ma esse ait, qui dicit Deum præcepisse quicquàm impossibile. Et Augustino, cuius in sermo. 6. de tempo. verba sunt. Deus nec impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo, quod non potuit vitare, quia pius est. Quin verò, cum non sint graua mandata Dei, vt est apud Ioannem, imò leue sit iugum, vt præceptor ipse testatur, quomodo facere lege diuina obligamur, quod est impossibile? Et præterea cum cætera omnia præcepta de actionibus sint prorsus nostris intelligenda, scilicet. Non occides, non furtum facies, & cætera, quæ contingentia sunt, cõmentum est, verbum. Non concupisces, nisi de actione humana intelligere: qualis tamen non est motus concupiscentiæ, rationis vsus præueniens. Id quod forma ipsa mandati præ se fert. Non enim ait in genere. Non concupisces, sed non concupisces domum proximi, neque desiderabis vxorem eius: & reliqua. ¶ At verò non solum motum illum concupiscentiæ, aiunt isti, esse prohibitum, sed & potentiam ipsam, & naturam concupiscendi: quod humanus sensus refugit audire. Equis enim puerum, vel ante baptismum vel baptizatum lege aliqua astringat, vbi non solum voluntas, verùm neq; concupiscentia vsus habet, sed est nuda potentia? Nisi peccatum in eo pariter dixeris, famere, lallare, & his similia. Id quod Augu. li. 1. de ciuitate dei. ca. 25. condemnat, hisce verbis. Quod si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua mouetur, quantò magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis. His Augustinus ostendit, nullum esse peccatum concupiscentiam absque consensu, cum esse possit in dormiente. ¶ Per hæc denique retunditur, quod Lutherus eodem art. 2. in confirmationem sui erroris commentatus est, propter illam scilicet carnis concupiscentiam quotidie nos precari in oratione dominica, dimitti nobis debita nostra: siquidem absque voluntate, nulla est culpa. At in hoc se saltem agnoscant, Augustino suo expressis verbis contradicere. Sanè qui loco supra citato condas episto. Pelagia. ca. 13. Neque enim, inquit, propter ipsam concupiscentiam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati. *Dimitte nobis debita*

debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus, cum ab eo quodlibet vincitur, quod placet, siue cum per ignorantiam malum quasi bonum placet. Fiunt autem siue operando, siue loquendo, siue quod facillimum, atque celerimum est, cogitando. Illud sanè, quod in oratione sequitur, propter ipsam dicitur. Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Perspicuè ergò discriminat August. quòd propter consentiones volutatis dicimus. Dimitte nobis, quoniam peccata sunt: sed propter ipsam tentantem nos, infestantemque concupiscentiam addimus. Et nè nos inducas in tentationem. Vbi propalam manifestat, non concupiscentiam, sed tantum voluntatis opera esse peccata. Quæ omnia, Iacobus Apostolo teste, confirmat, qui vel ipso Augustino rem edisserit explicatius: vbi ait. Vnusquisque tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit (scilicet per consensum voluntatis) parit peccatum. Concupiscentia ergò ante consensum, non est peccatum, sed ex consensu concipiens, fit mater peccati. Huic apostolicæ phrasi consonant alius Apostoli verba Roma. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediat concupiscentiis eius, neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Non enim prohibetur fomitem concupiscentiæ habere, sed illi obedire. Vt per hoc intelligas, quod sequenti cap. ait, legem prohibere concupiscentiam. Non enim vetatur nè insit illa in carne, at voluntate nos concupiscere. Sed hic quis ferat peruicaciam istorum, qui hunc locum pro se adferant cum glossa Augu. Ait enim diuus ille super Ioan. tract. 41. quod Paulus non dixit. Non sit peccatum in corpore vestro, sed. Non regnet. Ergo Paul. (inferunt isti) Augustino interprete, non negat, quin concupiscentia, antequam per consensum voluntatis regnet, peccatum sit. Collectio autem hæc nulla est, si colligatur peccatum esse propriè, antequam regnet. Nanque cum August. toties admonuisset, concupiscentiam illam non esse propriè peccatum, sed tropo illo, quo effectus vel causa peccati, peccatum dicitur, securus dixit, peccatum non prohiberi, nè sit, sed nè regnet. Quoniam quando non regnat, sepe dixerat tunc non esse propriè

F pecca-

peccatum. Quam expositionem ipse idem protinus subiungit, dicens. Peccatum enim consistit in eò quod regnat, & fit quod iubet. Eandem eius explicationem supra etiam citauimus, de pec. me. li. 2. cap. 28. vbi ait. Hæc lex peccati, quod etiã peccatum appellat Apostolus: cum dicit. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideris eius: non sic manet in renatis, tanquam non sit remissa & perempta, nisi illicitis consensionibus quodammodo reuiuiscat, & in regnum proprium dominationemque reuocetur. Idemque prorsus repetit de nup. & concup. lib. 1. ca. 23. vbi ait. Ipsa concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atq; vt ea perpetrent, à regina mente membra non dantur, vt si non fit, quod scriptum est. Non concupiscas, fiat saltem, quod alibi legitur.

*Lutbera-
norū ar-
gumenta
tio.*

Post concupiscentias tuas non eas. At verò hæc postrema verba sibi isti arbitrabuntur fauere: vbi ait, in hoc seculo à nobis non fieri quod scriptum est. Non concupiscas, sed nō eas post concupiscentias, & de spiritu & litera cap. 36. clarius ait, quod in hac vita non implemus. Non concupiscas, sed concupiscentiis non obedias: ergo non solum obedire, sed inuitabile illud concupiscere carnis prohibetur. Huiusmodi autem illatio nulla est prorsus. Augu. enim non sentit, non impleri illud. Non concupiscas, si referatur ad innatum concupiscentiæ fomitem, quasi ille sit lege prohibitus, sed quia naturale est in hoc mortali corpore concupiscere, vsq; dum animale resurgat spirituale. Imo eisdem verbis insinuat, prohibitionem non referri ad naturalem concupiscentiam, sed ad liberam & vltionem obedientiam. Quod si analogia ex ciuili republica apud istos quicquam, vt æquum est, valeret, profecto, tyranno obsidione premente ciuitatem, quamdiu ciues pondus belli sustinent, & bona fide obsistunt, extra noxiam sunt: sed vbi se primum dedunt, tunc incipiunt esse in crimine. Cur ergo dum voluntas ab arce rationis sensualitatis incursum strenue, vel perfert, vel comprimit, vitio sibi detur, id quod homo inuitus, veluti febrem, & naturalem morbum patitur? At quò expositione tandem verborum. Non concupiscas, disputationem absoluamus, examinemus, an isti contradictoria dicant in exponendo hoc præcepto, & illo. Non

*Augusti-
ni exposi-
tio.*

regnet

*Analogia
ciuilis rei
publicæ.*

regnet peccatum in vestro mortali corpore. Etenim cum dicant, hoc secundo non prohiberi, concupiscentiam in esse nobis, aut cum ratione conflagrare, sed vincere, & regnare (siquidem oculatissimè adnotant cum Augustino, Paulum nō dixisse, non sit, sed non regnet) hinc profecto elicitur, concupiscentiam inesse & pugnare, non esse rem prohibitam, nec prohibendam: atq; adeo neq; proprie peccatum. Quod si ita est, cur aliis verbis. Non concupiscas, aiunt prohiberi non solum libera opera, verum & ipsam carnis concupiscentiam, ne in sit & subsultet. Sed ita cunctis vsu venit contra cœlum expuentibus, sanè, vt suo se sputo respargant. Concludamus ergo vtroq; loco, solum consensum in opus concupiscentiæ prohiberi. Ad iungunt ad persuadendum concupiscentiam carnis esse peccatum, subsequentiã præterea verba Pauli eodem cap. 7. Si quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim, quod non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Et multis in eundem sensum interiectis, concludit. Igitur ipse mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati. Ecce, inquiunt, procul dubio concupiscentiam carnis, quatenus cum ratione luctatur, peccatum ab Apostolo appellari. At verò locus hic primum omnium Pauli, qui (vt tota eius epistola) nō est adeo intellectu facilis, à plurimis sanctorum patrum, non de iusto iam Paulo, sed de Iudæo sub lege agente intelligitur. Cuius ordinis sunt Hieronymus & Origenes, & (vt Augustinus ipse aduersus Iulianum lib. 6. cap. xi. confitetur) Hilarius etiam & Gregorius nazianzenus & Ambrosius, & ceteri (vt ipse inquit) ecclesiæ sancti, notiq; doctores. Et ita ipse Augustinus semper fenserat vsq; ad senectam, vt ibidem ait, & lib. 1. retract. cap. 23. Quae de causa possemus dicere, quod concupiscentiam ratione coniuncti reatus appellaret in infidelibus peccatum. Sed demus istis cum Augustino iam sene, totum hoc intelligi de Paulo, qui gratia Dei suffultus nihilominus præhabatur cum carne, si tamen vicissim nobiscum ipsi candide Augustinum sequantur interpretem. Qui non semel aut bis, sed sæpe, & sepius interpres, hoc loco Paulum non appellare concupiscentiam, proprie, & verè peccatum, sed per metaphrasim, quia effectus est peccati Adæ, & nostrorum causa. At

*Lutbera-
norū con-
tradi-
ctio.*

Rom. 7.

*Quomodo multi
sancti intel-
ligant
Paulum.*

verò reclamatione hic Lutherus. Quomodo, quòd nemini angelorum licet, id, quod Paulus apertè peccatum vocat, interpretentur homines defectum tantum, effectumve esse peccati?

Gala. 1. Nimirum Lutherus, quoniã Paulus non anathematizat, nisi angelum, aliud quã ipse annunciat, euangelizantem. Nanq; homines metaphoras scripturæ dilucidantes, non solum non reprehendit, sed laudat summopere inter eos, quibus Deus distribuit charismata, Aliis enim, inquit, datur prophetia, aliis

1. Cor. 12. interpretatio sermonum. Et iterum. Alios Deus dedit euange-

Ephe. 4. listas, alios autem pastores & doctores. Alias, ubi ait idem Apo-

2. Cor. 5. stolus, quod eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis fecit peccatum, si non liceret translatione uti, necesse esset, Christum ipsum propriè existimare esse peccatum. Quam ne admitterent blasphemiam, interpretati sunt sancti, nomine peccati hostiã pro peccato designasse Apostolum: quæ se in

Rom. 8. cruce pro nobis obtulit. Quo etiam significatu vsus est iterum: dicens, quod Deus filium suum mittens, in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum. Tametsi hic magis placet, peccati appellatione intelligere naturam ipsam nostram, & carnem peccato infectam: de qua Christus, similitudinem gerente peccati, dum eam carni affixit, redemptionem operatus est nostram. Si ergo peccatum haud inepte vsurpatur de hostia, quæ causa est remittendi peccati, & de carne, quæ subiectum est peccati, optima est expositio Augustini, quod vsurpetur etiam pro effectu peccati. Vbi ideò illius meminisse opus est, quod capite proximo de ipso Augustino adnotabamus. Nempè quod cum reatus peccati originalis, sit priuatio iustitiæ, quatenus faciebat rectitudinem animæ ad Deum, & proximus effectus eiusdem reatus, sit ebulliens rebellansq; concupiscentia, eandem ante gratiam baptismi appellat peccatum, ratione reatus annexi: eo tamen sublato in baptismo, per solam metonymiam, appellat peccatum, quia effectus est vel causa peccati. Atq; id frequentissime.

Concupiscentiam sime. Primum. Vbi capite superiori eum citauimus, scilicet, *Augu. vt lib. 1. cont. duas epist. Pelag. cap. 13.* ubi ait, quod illa concupiscentia quæ reliqua est à baptismo, quo ratio peccati plenissime remittitur, radicitusq; couellitur, non quia peccatum est, sed quia peccato facta est, peccatum dicitur: sicuti scriptura, manus

manus dicitur cuiusque, quod manus eam fecerit, imaginem enim Apellis, vocamus manum eius. Obserua negationem, non quia peccatum est. Omnino enim negat esse peccatum. Et de pec. me. lib. 2. cap. 4. Concupiscentia in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur. Perpende discrimen inter reatum peccati, & agonem, qui non est peccatum. Et lib. 1. de nup. & concu. ca. 25. Concupiscentia, inquit, carnis dimittitur in baptismo, non ut non sit, sed ut peccatum non imputetur. Hunc autem locum prauaricatus est Lutherus, ita referens. Peccatum remittitur in baptismo, non ut non sit, sed ut non imputetur: atq; hinc infert, peccatum remanere, sed non imputari. August. autem non dicit peccatum, sed concupiscentia, neq; illam dicit remanere sub ratione peccati, sed ut statim infert, ad pugnandum cum infirmitate nostra. Et ca. sequenti subdit exemplum à sensu contrario. Nimirum quòd sicut in peccato actuali, ab eunte actu, verbi gratia, homicidio, manet reatus: viceuersa in concupiscentia, diluto reatu, manet actus. Non intelligas, actus peccati, sed actus concupiscentiæ. Et verbo, non imputatur, designat nullam esse culpam, ut iam modo notauimus. Et lib. 1. de nup. & concu. ca. 23. expresse ait, quod concupiscentia in regeneratis non est peccatum, nisi adhibeatur consensus. Sed dicitur, inquit, peccatum, sicut vocatur lingua, locutio, quam facit lingua: & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itemq; sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus, pigrum, non quod à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Et contra Iulianum, lib. 6. cap. 5. Baptizatus, inquit, omni peccato caret, non omni malo. Non ait. Non imputatur: sed caret. Quod planius ita, inquit, dicitur. Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nempè insinuans, quod concupiscentia malum, id est, poena sit, non malum, quod est culpa. Et lib. 1. retrac. ca. 15. Concupiscentiæ reatus in baptismo soluitur, sed infirmitas manet. Quid amplius desiderari potest, ad demonstrandum, concupiscentiam, soluto reatu originalis, non esse peccatum, sed morbum. Et quamuis Lutherus non placet nomen reatus, profecto deriuatur optime à reus, sicut famulatus à famulus, & à dominus dominatus. Et ita Exodi. 2. habetur, reatus vituli. Et Deutero. 21. reatus sanguinis, ut reatus sit ipsa ratio peccati, à

Nomen
reatus.

Bucerus. cati, à quo homo & fit, & habetur reus. Vnde reatum dilui in baptismo, est crimen quodcumq; & culpam tolli, vt amplius iam homo non fit reus. Quare ineptissimum est Buceris diffugium in suo li. de concordia, & suorum complicum, quod loquatur in his locis Augusti. præcisè de actualibus peccatis. Facit enim comparationem operum liberi arbitrij cum concupiscentia, dicens illa esse peccata, concupiscentiam vero, non item. Et præterea concupiscentiam cum reatu esse peccatum, illo tamen sublato, minimè. ¶ Vnus tamen restat locus apud Augustinum, quem meritò pluri quàm reliquos faciunt, libr. 5. contra Iulianum cap. 3. Cuius verba sunt. Concupiscentia carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus, & peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis: & poena peccati est, quia reddita est meritis inobedientis, & causa peccati est, defectio consentientis, vel cōtagione nascentis. Vbi in primo membro ait, concupiscentiam esse peccatum, propter inobedientiam, præter subsequentes rationes, quibus est effectus & causa peccati. Ad quod nostri in colloquio Vuormatiensi, & in reliquis respondent, sermonem fuisse illic Augustino de concupiscentia ante baptismū, quam vocat peccatum, ratione reatus adiuncti. At quamuis glossa hæc fortè sufficeret, mihi tamen, si conicere licet, alius est verisimilior sensus: quoniam illic absq; discrimine intendit Augu. persuadere, concupiscentiam esse rem malam, etiā post susceptum baptismū. Contra Iulianū, dicentem, illā esse bonam, siue quatenus naturalis est, siue quatenus à Deo inflicta esset, propter peccatum. Et ideò quatuor vel quinque modis constituit eam esse malam, & figura illa loquendi, peccatum. Primo, quia non obedit rationi. Non dicit, propter adiunctum reatum, sed propter inobedientiam. Quod est dicere, ni fallor. Ex eo quod bonum naturale hominis est operari secundum rationem, (vt crebro hætenus diximus) sensusualitas non obediens illi, est peccatum quoddam. Non damnabile quidem, & dignum poena, sed naturale. Sicuti claudicans tibia, peccatum est, quia non rectè inseruit naturæ. Et. 2. dicitur eadem concupiscentia peccatum, quoniā effectus est peccati. Nisi quod modus hic bipartitur, vt ante remissum reatum, sit peccatū, quo ad significatum materiale: post vero, solum ita

*Argu. vi
de fave-
re Luthe-
ranis.*

*Risio
authoris.*

*Concupi-
scentia. 5.
rationib;
dicitur
peccati.*

lum ita vocetur, quoniam est effectus peccati. Et. 4. quoniam est causa traducens peccatum originale, vt cap. 8. expositum est. Et quinto demum, quoniam est causa inducens nos ad peccandum actualiter. Obliquè ergò Lutherus eodem. 2. articulo, & sui postmodum sequaces interpretantur illud Pauli. Noster internus homo renouatur de die in diem, in hoc sensu, quasi illud renouari sit paulatim particulatimq; & successione quadam, peccatum remitti, ita vt semper relinquatur aliqua particula peccati. Cum tamen peccatum in pūcto temporis remittatur totum, & condonetur. Quocirca renouari iustos, non est aliud quàm per incrementum gratiæ vires concupiscentiæ reprimere, & magis ac magis extenuare. Vt disertè edocet August. contra Iulianum, libr. 6. ca. 5. Cuius conclusio est, quod concupiscentia soluitur per indulgentiam in baptismo, quia tenebat in noxia: contentur tamen deinceps per continentiam, nè vincat in pugna. ¶ Ecce quomodo accipit Paulus peccatum: vbi ait. Si quod nolo, hoc facio, iam nõ ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum. Nam quod eandem concupiscentiam appeller legem peccati, apertius à nobis pugnat, quàm contra: quando quidem lex peccati idem pollet, quod regula (si ita dici potest) peccandi. vnde sicut ratio non dicitur virtus, nisi quia est regula virtutis, ita neq; sensualitas dicitur peccatum, nisi quia est nobis causa delabendi. Quo sensu, vt per virtutes spiritu seruimus legi Dei, ita carne per vitia seruimus legi peccati. Intercedit enim inter belligerantes spiritum & carnem media voluntas, in suo habens arbitrio cui maluerit manus dare. Ante cuius proinde consensum, neque illæ virtutis, neq; hæc vitij, vel rem fortiuntur, vel nomen. ¶ Non sit hic tandem molestum audire Bucerum concordantem hanc controuersiam, quin vero explicatius ac pertinacius sepultam opinionem Lutheri suscitatem. Ex illo enim Ioan. Omnis iniquitas peccatum est, ratiocinatur, quod omnis, vel natura, vel vis, vel actio non respondens suæ regulæ, peccatum est, atq; adeò natura ipsa sensualitatis, etiam ante voluntatis consensum, per se est peccatum, quoniā impedit, nè Deum toto corde diligamus. Sed profecto facilius colligitur, quod expositio ipsa sua, iniquitas sit. Quis enim inducat in animum, Ioannem appellasse ini-

*Obliqua
est expo-
sio Lu-
theri. 2.
ad Cor.
4.*

*Aug.
Expositio
Pauli Ro-
ma. 7.*

*Bucerus cõ-
cordan-
tia.
1. Ioan. 5.*

quitatem, naturalia peccata vti sunt mōstra & naturales defectus. Morbi enim ipsi corporei, esse solent causa iracundiæ, blasphemix & aliorum flagitiorum & scelerum, & tamen non veniunt apud Ioannem iniquitatis nomine. Appellauit ergo iniquitates, sola ipsa delicta. Sicuti omnes virtutes significatur generali nomine iustitiæ. Hoc tamē largimur Bucero, quod proximē dicebamus, nempe sensualitatem esse peccatū naturæ: scilicet morbum eius & vulnus: veluti vitiū claudicantis tibiæ. Et eodem intellectu intelligit Paulus, sapientiam carnis inimicam esse Deo. Non quod cognitio ipsa aut propensio carnis sit peccatū, sed quod pugnat cum ratione in diuersum inflectens. Sicuti aurum ipsum & honor & fœminarum pulchritudo inimica etiam dici possent rationis & Dei, quatenus tentationes sunt ad malum. Aliud præterea portentum excogitant, quo defendant concupiscentiam esse peccatum, videlicet quia est nobis impedimento, ne possimus in hac vita implere præceptū dilectionis Dei super omnia, atque adeo neq; alia decalogi. Ita enim solet error initio paruus, in fine esse in maximus. Hæc autem disputatio propriam habet sedem lib. 3. Igitur quoniā longius quā crederam, abiit disputatio, vt rem in epilogū perstringamus, constituimus, peccatum originale non esse formaliter concupiscentiam, sed priuationē iustitiæ originalis, qua parte rectificabat animum & mentem in ordine ad Deum: quo reatu soluto in baptismo, quæ reliqua est concupiscentia, non habet rationem peccati: sed est infirmitas & vulnus, ob idq; malum naturæ, dimicans cum ratione, cuius vim & neruos iusti virtutum exercitio conterunt, imminuunt, atque exhauriunt de die in diem, quoad usq; Christus athleta noster reformet corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ secundum operationem virtutis suæ.

De effectibus peccati originalis. Cap. 13.

EX articulis illis sex, qui capite. 7. de originali peccato propositi sunt, quatuor hætenus pertractauimus. Nempe quemadmodum in totum humanum genus pertrahat, quæ causa eius, quid sit, & quo pacto vitiata origine traiciatur. Subsequitur ergo quinto loco,

to loco, vt de eius effectibus, seu defectibus differamus. De quibus nihil prolixiori sermone opus erat: nimirum quod ferme iam sint expositi: sed ijdem Lutherani sunt, qui non nihil in hac parte nobis facessunt negotij. Aiunt enim vsque ad se doctores, qui grauiores defectus originalis culpæ docuerunt, ignotam fuisse grauitatem eiusmodi peccati. Docent autem peccatum originale, non solum reatum esse, quo rei sumus iræ Dei, & mortis æternæ, sed ipsam corruptionem humanæ naturæ. Cuius effectus seu defectus, sunt, ignoratio Dei, contemptus Dei, vacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare gratiam, habere fiduciam rerum præsentium. Quos morbos, inquirunt, non animaduertunt scholastici. Verba sua sunt in apologia Confessionis augustanæ, & in colloquio Vuormatiensi. At nisi tam essent isti theologiæ scholasticæ infectatores, forsan naturam rerum oculatius spectauissent. Effectus enim originalis peccati, illi penitus sunt, qui ex natura rei secundum diuinam legem ex eo subsequuntur, nulla intercedente noua voluntate. Porrò qui in poenam originalis culpæ omnibus communes sunt, & paruulis ante vsum rationis, & adultis. Aliàs omnia humana peccata dicerentur effectus originalis peccati, qui profectò abusus esset loquendi. Nisi de effectibus remotis (quod aiunt) intelligeretur, eo sensu, quod per concupiscentiam, iustitia originali destitutam, pellicitur in consensum voluntas. Sed aiunt, nominibus illis actionum significare non solum actus, verum potentiam ad huiusmodi prauas actiones: vel carentiam & priuationem contrariarum virtutum, quibus per peccatum Adæ fuimus despoliati. Hoc responsum commenti sunt, postquam coacti sunt agnoscere, illa, neque esse in infantibus, & verius esse actualia peccata, quā originalis peccati poenas. At non se satis expediunt. Primum quod qui audit contemptum Dei, odium iudicij Dei, & similia, nil profus intelligit, quā scelera ipsa & impietates quæ sunt commissa actualia: quæ si effecta sunt contagij originalis, consequens fit, vt pueris quoque impingantur ante vsum rationis. Quo nihil dici potest absurdus. Et præterea cur potius hæc pauca commemorant, vt temerè in buccam venerunt, quā reliqua omnia

*Effectus
pec. ori.
secundum
Luthera-
nos.*

*Effectus
qui nam
sunt pec.
orig.*

*Luthera-
norū ca-
uillus.*

*Refuta-
tio.*

omnia crimina, flagitia, & scelera, quæ Paulus ad Gala. recen-
set. Quandoquidem omnium illecebra, impulsus, & origo fit
in concupiscentia carnis. Ad hæc. Si illos ita effectus esse in-
terpretentur, quod sint in vniuersum communes omnibus
filiis Adæ, etiam iustis, soluto reatu in baptisimo, hoc planè
falsum est. Sunt. n. multi, qui tantum malorū non admittunt.
Imò nihil verat esse aliquos, qui omni capitali crimine careāt.
Luther. Sin verò intelligunt, effecta illa esse originalis culpæ, tunc tan-
tum quando non est remissa, vt sentire videntur in colloquio
ni. Ratisponensi, his verbis. Concupiscentia non potest non pro-
dure in omne genus peccati in non regeneratis, in quibus dia-
bolus efficax est, neq; id prorsus verum est. Nanq; fuerunt cō-
plures gentiles inter Græcos & Romanos, quibus forsā non
fuit remissa originalis culpa, qui tamē iure edocti nature plu-
ribus abstinerunt vitiiis, quā multi ex Christianis: vt cum
alij, tum etiam August. quandoq; refert quos nobis etiam in
exemplum ponit. Ad hæc quod nam genus loquendi no-
uum est, referre inter defectus peccati originalis, vacare me-
tu Dei, & fiducia, irasci Deo, desperare gratiam, & cætera
huius figuræ: Profectò multos experimur iustos, meticulo-
fos tamen, suasq; verentes conscientias, atque adeo iudicium
Dei extimescentes. Et complures contra, prauos homines,
non solum non desperantes, sed neque metuentes quidem.
Quinimò infideles in peccato originali, nec desperant felici-
tatem æternam, nec Deo irascuntur, nec eius fugiunt iudi-
cium. De his autem latius in capitulo de certitudine gratiæ
lib. 3. Illa enim est, quam isti videntur hisce verbis parturire.
¶ Ad rem igitur vt veniamus, inter effectus seu defectus ori-
ginalis peccati, nempe qui lege diuina, naturali consecutione
in pœnam peccati subsecuti sunt, primus fuit priuatio diui-
næ gratiæ, & exhereditatio cælestium bonorum. Quod cun-
ctis lethalibus delictis commune est. Secundum hoc, priua-
tio illius excellentissimæ cognitionis Dei, & expoliatio iu-
stitiæ originalis, puræ rectitudinis inferiorum partium ani-
mæ ad rationem, & corporis ad animam. Nam priuatio re-
ctitudinis rationis ad Deum, & diuinam regulam, non effe-
ctus (vt diximus) sed ipsum peccatum fuit, quod suo mo-
do perdurat in nobis. Tertius effectus illius peccati, nosterq;
defectus

Effectus
orig. pecc.

defectus, & vulneratio, est, effrenatio concupiscentiæ, quæ à
ratiōe exinde, legeq; diuina religata, impetu (quæ natura eius
est) ad sensibilia fertur. Non quod sit qualitas illa morbida in
anima, quam veluti commentum supra confutauimus, aut
qualitas aliqua realiter distincta in corpore. Sed vocatur ha-
bitus, eo modo, quo Aristot. ægritudinem, quæ est propor-
tionis humorum dissolutio, appellat qualitatem & habitum.
Meritò hic tamen dubitatur, quisnam sensus dicti illius sit,
inter theologos celebrati, quod fuerit homo peccato illo, tum
gratuitis expoliatus, tum vulneratus in naturalibus. Senten-
tia enim est venerabilis Bedæ, super illud Lucæ. 10. de homine
parabolico, qui incidens in latrones, despoliatus ab illis est,
atq; plagis impositis, semiuuius relictus. Vtrum principium
aliquod naturale amisimus, quo simus minùs liberi, quā ho-
mo creatus in puris naturalibus. Nam si nō ita res est, nec est
profectò intellectu facilè, quomodo fuerit homo in naturali-
bus vulneratus. Responso nihilominus theologorū est vna-
nimitè negatiua. 2. senten. d. 30. & S. Thomæ. 1. 2. q. 81. Autho-
ritas nanque est Dio. 4. capi. de diuini nomi. bona naturalia
etiam in dæmonibus integra mansisse post peccatum, mul-
tò ergo minùs aliquod nobis principium extritum est. Cu-
ius ratio ex supradictis facilè elicitur. Quoniam Deus, qui su-
pernaturali dono vestierat naturam nostram, non maiori
supplicio peccatricem affecit, quā denudatam relinquere.
Tum ob suam benignitatem, tum, quod nihil nos nostravol-
untate admisimus. Quare homo in puris naturalibus ab
homine lapsō non aliter (præter rationem culpæ) differt in
hac parte, quā vt homo nudus, qui nūquam fuit indutus,
ab homine nudato, quibus fuerat vestitus. Ambo enim sunt
æquè nudi. Nisi quod nuditas in primo nulla fuisset pœna,
sed naturalis negatio ornamentis: in secundo verò est priuatio
propter culpam. ¶ Sed nūquid bonum naturæ aliquo modo
imminutum est, vt simus minùs propensi in bonum, magis ve
in malum procliuēs, quā essemus in puris naturalibus? Id
enim videtur astruere S. Th. loco modo citato, dicens, quod
inclinatio naturalis ad virtutem diminuitur per peccatū. Nā
cū actus, authore in ethicis Aristot. lib. 2. ingenerent similes
habitus, non potest in eo, qui vitii sese tradidit, non imminui
inclinatio

Homo
vulnera-
tus in na-
turalibus.

Bonū na-
tura quo
modo im-
minuitur
S. Thom.
Aristo. 2.
Ethi.

DE NATVRA ET GRATIA

inclinatio ad bonum, augeturq; ad malum. Respondetur, quod veritas hæc, quæ omnibus est in confesso, id tantum docet, quod in ipso Adâ per peccata sua, sicuti & in nobis per actualia nostra, debilitetur bonum naturæ propter corruptos habitus. Peccatum autem originale nullum ingenerat habitum: neque (præterquam quod est culpa) aliter eneruat, inficitve naturam, quàm si homo in puris naturalibus nasceretur. Cur autem dicatur vulnerasse naturam ex fundamento illo cap. 3. præiactò, totiesque à nobis resumpto, dilucidatur. Etenim cum natura rationalis hominis, sit operari secundum rationem, à quo per sensualitatem cohibetur, donum illud iustitiæ sensualitatem continens perficiebat hominem in naturalibus. Quippe cum prohiberet, ne impediretur opus illud rationis, homini naturale. Ob idque priuatio illius doni supernaturalis, fuit plaga & vulnus in naturalibus, quatenus homo inde relictus est mancus, & incurfionibus diaboli, mundi, & carnis patens: vt non possit, iuxta naturam suam perpetuò operari. Veluti si natura hominis esset, recta linea incidere, haberet nihilominus ligatum sibi canem alioversum trahentem, qui canem aliquo remedio coerceret, perficeret hominem in naturalibus, & qui remedium auferret pari ratione læderet. Et ita intelligendus est canon primus sanctæ nostræ synodi ses. 5. vbi de effectibus peccati originalis fancitum est propter ipsum incurrisse nos captiuitatem sub potestate diaboli, torumq; Adam atque adeò nos secundum corpus & animam in deterius fuisse commutatum. Quo fit, vt homo cum solo originali, seclusis habitibus actualium, nõ feratur impensius in sensibilia, quàm si esset in puris naturalibus. Atque ideò solum differunt, sicuti moles ab alto cadens, impedita prius & postea ablato impedimento. Quæ quidem æquali vehementia cadit, antequam retineatur, & postquam remouetur obstaculum. Id, quod altissimè infingendum est menti, ad intelligendum discrimen inter liberum nostrum arbitrium iustitia originali præditum, eademque id ipsum multatum. Cum enim libertas duabus partibus constet, scilicet id posse, quod velis, per peccatum perdidimus possibilitatem (vt libro. 3. hypog. ait Augusti.) faciendi quicquid volumus, non simpliciter, sed in his, quæ ad Deum

Expositio
vulneris
in natura
libris.

Triden.
Syno.

Libertas.

Deum pertinent. Videlicet, ne valeamus per nos gratiam Dei. promereri. Et hoc est, inquit, vulnus, quo claudicamus libero arbitrio. Quod sine vulnere Christi sanari non potest. Hæc Augu. Mansit tamen possibilitas ad naturalia: atque hæc præterea libertas in supra naturalibus ad vtrumlibet, vt scilicet quoties cooperari velimus, Deo, præsto sit ad optulandum nobis. Quod si nolimus, neminem ipse coactu permoueat, sed iuxta nostram naturam liberè, vt cap. iam quinto decimo de libero arbitrio, copiosius denarrandum est. ¶ Atqui concupiscentia hæc, iustitia originali destituta, multis dicitur nominibus. Appellatur enim fomes peccati: vel quia effectus est peccati: vel (quod nomen significat) quia fomentum est & alimentum vitiorum, quæ consensu alleætæ inde voluntatis admittimus. Vocatur etiam & lex carnis, & tyrannus: quoniam non aliam sequitur normam, quàm voluptatem carnis: & ideo tanquam tyrannus de arce nos & cacumine rationis deturbat. Vnde merito à S. Patribus, morbus, vulnus, ac denique malum naturæ censetur. ¶ Effectus reliqui ad corpus pertinent, nempe mors, quam in pœnam peccati comminatus est Deus, atque morbi: qui planè sunt inchoatio mortis. Ad plenum enim completum est. Quacunque hora comederis, morte morieris. Nam ab illo temporis momento coepit natura dissolui, & in mortem ire. Id quod & nobis ab ipso statim conceptionis articulo accidit. Quandoquidem viuere, nihil aliud est, quàm vitæ tempus absumere. Itaque hæc omnia mala, quæ connata nobis essent cum natura, etiam si nullum anteisset peccatum, sunt modò poena peccati, propter beneficium diuinum, peccato sublato, quo ab illis seruabamur vniuersis. Quin etiam mala alia externa, quæ nobis, vel à feris animalibus, vel ab inclementia cœli, vel ab elementis existunt, vel ex nostra nobis inscitia, vel incogitantia & recordia contingunt, vltiones illius peccati sunt. Etenim in illo felicissimo statu ab omnibus nos diuina prouidentia protexisset. Sed de his satis, sanè quæ vulgaria sunt. De illo tamen effectu imminutæ libertatis, latior habendus nobis est sermo, si tamen breuissimum verbum de pœna huiusmodi peccati fuerit interfitum.

Concupiscentia
multis nominibus
appellat.

Effectus
corporis.

De pœna

DE pœna peccati originalis, de qua postremo loco propositum fuit, nihil est, quod tam certo possimus constituere, vt nulla super sit dubitatio, de qua propterea S. Synodus Tri. nihil determinauit. Augusti. enim plus iusto videtur torquere paruulos. Vnde qui eius sententiæ subscribunt, perpauci sunt, & tortores paruulorum nuncupantur. Ait enim in de fide ad Petrum. Firmissime tene, & nullatenus dubites, nõ solum homines ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui siue in vteris matrũ viuere incipiũt, & ibi moriuntur, siue iam inde matribus natũ, sine sacramento baptismi, de hoc sæculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Neque est, quod modo in iudicium petamus (quod nonnulli faciunt) librum illum, an sit Augustini. Nam in hypog. lib. 5. inter confutandum Pelagium, idem videtur sentire. Dicebat nãq; Pelag. paruulos ante baptismum decedentes, licet non admitterentur ad regnum cœlorum, vt Deum coram cernerent, tanquã adoptiuũ filij, nihilominus, quia immunes essent peccati, recipi in infimam mansionem earum, de quibus ait Christus. In domo patris mei, mansiones multæ sunt, vbi felicem vitam agerent. Et ideo baptizari non in remissionem peccati, quod nullum habebant, sed vt adoptionem filiorum, atque adeo ius regni reciperent. Ad huius inquam confutationem arguit Augusti. nullum esse tertium locum, vbi vita posset esse perennis, præter regnum cœlorum (extra quod nulla est mansio patris) & gehennã ignis. Nam in die iudicij tantum erunt, inquit, situs duo iudicandorum: scilicet, à dextris & à sinistris. Alteri mittentur in domum patris: alteri, in ignem æternum. Non negat hic limbum patrum aut purgatorium, sed locum tertium vitæ perpetuæ. Quoniam limbus patrum clausus fuit post resurrectionem Christi, eductis inde patribus. Atque purgatorium cessabit in die iudicij. Et ideo non est dubium, quin Augustinus misit infantes in ignem æternum. Id quod ex illo loco Pauli potissimum confirmat. Iudicium ex vno delicto in condemnationem. Vnde colligit, quod originale meretur condemnationem. Neque parum profecto roboris adhibet huic sententiæ

Triden.
Syno.
Tortores
paruulo-
rum.
Aug.

Duo lo-
ci vita
perennis.

Cõfirma-
tio senten-
tiæ Augu-
stini.

tiæ verbum Pauli, vbi propter peccatum originale appellat nos filios iræ, id est, dignos ira Dei. Ira nãq; supplicium præ se fert. Temperat autem Aug. sententiam lib. 1. de bap. par. cap. 16. & in enchi. cap. 93. dicens, quod illa pœna erit omnium leuissima, & mitissima. ¶ Salua tamen semper autoritate præclarissimi Augustini, compendio plures sunt, qui paruulos omni prorsus pœna sensus liberant. In qua sententia fuit Magister sententiarum, & S. Tho. & ferme theologi. Causa quæ illis probatur, est, quod videatur creditu durissimum, vt æquifsimus ac sapientissimus iudex supplicium æterni ignis ab illis exigat, qui propria voluntate nihil commiserunt. Quãdoquidem scriptum in Apocalipsi reliquerit Ioan. Quantũ glorificauit se in delictis, tantum date illi tormentum & luctum. Vnde contra colligitur, quod qui nihil se glorificauit, nihil debeat tormenti experiri. Adde quod ante baptismum, aliquantus requiritur peccatorum dolor actualium, originalis autem nullus prorsus depositur: idcirco quod non fuerit propria voluntate commissum, & neminem delicti, cuius causa neuti quã fuit, poenitere villo modo potest: de peccato ergo cuius in hac vita nulla poenitentia, nullusq; gemitus, aut dolor postulatur, cur post infligenda vlla est pœna sensus? Neque mihi hoc quidem argumentum displicet, quod tale sit. Si paruuli igne pleterentur cum adultis, consequens fieret, vt pariter odio haberent Deum, aduersus eius iustitiam murmurantes, vt adulti in inferno continenter faciunt: atque adeo essent obdurati, obstinatiq; in peccato actuali: quod certè iniquum est concedere: cum nullã hinc habuerint malã voluntatem: & in quocunq; loco ceciderit lignũ (quod est apud Ecclesiasten) ibi erit. Accedit huc potissimum autoritas Innocentij in cap. maiores, de bap. & eius effect. Vbi ait. Pœna originalis peccati, est carentia visionis Dei: actualis verò, est gehennæ perpetuæ cruciatus. Vbi postquã cõfert pœnam pœnæ, manifestè sentit, quod nulla est inflicta pueris pœna sensus. Verum est, quod non videtur hoc dicere per modum per se determinationis, sed arguendo ad probandum aliam conclusionem. ¶ Ugitur ad Paulum satis responderetur, quod illa expulsio à regno cœlesti, vera est cõdenatio. in homine enim creato in puris naturalibus esset mera negatio

Contra-
ria opi-
nio Au-
gustini-
na.

Cap. ma-
iores.

Exposi-
tio sensus
Apostoli-
nae.

tio naturalis, non recipi in regnum cœlorum. Cum autem natura creata fuerit cum iustitia, & (quod magis supra probauimus) cum gratia, atque adeo cum iure ad regnum, exclusio inde propter peccatum, est priuatio & condemnatio, & effectus iræ, & ideo supplicium. Et ex his conficitur ad illud de die iudicij responsio. Namq; illi qui mittuntur in ignem æternum, patentissimè audiunt causas suæ dānationis, esse actualia peccata: quia esuriuit Christus, & non passi sunt eum: sitiuit, & non potauerunt, &c. Neque in euangelio comminatur illam pœnam æquissimus iudex, nisi propter actuale peccatum. Paruuli autem illa tantum sententia condemnantur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Verba etiam Augustini intentant. S. Tho. & alij interpretari, quia non legunt in illo loco de fide ad Petrum, nisi æterno supplicio puniendos: ubi nomine supplicij non agnoscunt ignem, sed priuationem visionis. Et hæc dicunt alibi vocari ab illo mitissimam pœnam. Si tamen legatur, sempiterno igne puniendos (vt citatur in canone) vel ignis æterni sempiterno supplicio puniendos, vt in emendatis eius operibus circumfertur, neque dubitetur esse librū Augustini, non recipit glossam, nisi quod fuit illius perquam rigidæ & trucis sententiæ. ¶ At restat præterea argumentum ex nostra peccati originalis declaratione, qua diximus esse illam deordinationem animæ à Deo: cui quidem auersioni existimare quis potest, destinatam esse pœnam ignis. Ad hoc tamen respondetur, quod huiusmodi pœna solum decreta est illi, in quo est huiusmodi deordinatio, per modum actus, qualiter fuit in Adam: cuius propria voluntate violatum præceptum fuit. In nobis autem solum permanet, per modum habitus traducti cum natura. Qui proinde gratia & iustitia originali destituti nascimur, ob idq; illa tantum pœna digni, vt regno depellamur, in quod nos gratia illa & iustitia mittebat. ¶ Sed dubium adhuc reliquum fit, an saltem paruuli illi pœnam aliquam spiritualem persentiscunt, eò quod à regno cœlesti exulent perpetuo: exilium. n. hoc non potest natura sua non vehementer discruciare hominem. Fuerit quis fortè, qui cogitet paruulos nullum habere sensum doloris de exilio illo, propterea quod cum non habuerint fidem, prorsus eos lateat

ineffabilis

Expositio verborū Augustini.

Bonū argumentū.

Dubita.

Falsa responsio.

ineffabilis illa foelicitas, quasi per naturam cognosci nullatenus valeat. Sed tamē falsa est huiusmodi cogitatio. Nā natura lis cognitio, saltē animæ separatæ, & hominis hinc demigrantis, qui impedimentis huius mundi exemptus est, eò pertingit, vt cognoscere possit finem suum supremum, in coniunctione consistere cum sua prima causa, per eius cōtemplationem. Quæ quidē cognitio nō potest non atrociter cōtorquere hominem inde extorrem, etiā si nō cognoscat in particula ri diuinitatis trinitatem, & alia supra naturam fide reuelata. Aliās infideles etate prouecti, quibus nullus refulsit radius fidei, afflictionē nullam sentirent in inferno, quod nō essent ad illum diuinum conspectum admisi. Possēt quis alius fortè pseudophilosophus dicere, q̄ cum anima cognoscere nō possit, nisi per species rerum, per quas obiecta coniunguntur cū intellectu, & anima pueri nullas, aut per quā raras & exiles receperit ministerio corporis, nō potest separata taliter cognoscere, vt apprehēdat suum naturalem finē. At neq; hæc responsio sapientibus probatur. Nam cū anima, quæ suapte natura perpetua est, à natura perinde habeat, non solum esse actus corporis, sed per se etiānum subsistere, consequēs fit, vt in separatione à corpore, cōcursu Dei quem pepigit cum natura, perfundatur speciebus, quibus possit naturalia cognoscere. ¶ Et ideo tandē ad quæstionem respōdetur, quod licet pueri, vel extra corpus, vel in corpore peracto mundo, cognoscant illū supernaturalem finē, saltē in genere, tamē quia intelligūt se nunquā habuisse proximā proportionem & aptitudinem ad illum consequēdum, nihil inde contristantur. Sicuti vir sapiens non ægrē fert, quod non sit summus orbis monarcha. Etenim aptitudo & proportio ad æternam foelicitatem non est, nisi vel per gratiam & fidē, vel per vsum liberi arbitrij, per quod si homo cooperatus fuisset inspiranti & pulsanti Deo, potuisset præueniente gratia eandē fidem suscipere: paruuli autem huiusmodi neq; fidem habuerūt, neq; vsum liberi arbitrij. Et ideo nulla illic premuntur anxietate: quali adulti. Addūt præterea permulti, quorum etiā est S. Tho. quod diligēt Deum tanquam primum datorem bonorum naturalium, eo amore, qui possibilis est naturæ. Id quod non prorsus respuerim: cum naturalis ratio eò inclinēt, neque sit tunc impedimento

Altera fallacia.

Rūso.

G dimento

Vati dimento pondus carnis. Haud tamen cum illis consenserim, qui eiusmodi paruulis vitam adscribunt, quam per naturam esse potest, felicissimam. Nam in primis nulla ratione necessarium fit, ut habeant omnes scientias & rerum cognitiones, quas possent hic aetate prouectiores, veluti summi philosophi, comparare. Neque probauerim splendore solis super faciem terrae fructuosos. Namque sol, orbisque, tunc immoti, non permanent in aliquem naturalem usum viuentium. Et ideo longe probatissimum est, quod erunt in limbo: in sinu scilicet tertio supra purgatorium apud inferos. Vt hac saltem ratione verum habeat, quod ait Augustinus non esse nisi duo loca vite perennis, scilicet supra coelum, & subter terram. Quocirca (ut idem docet in de bapt. par. & refertur de consec. dist. 4. can. nulla praeter) non est negandum, quin sint in perpetuis tenebris. Neque rursus diffitendum, illam esse perpetuam mortem, ut est in decreto Ioannis papae. 30. q. 1. Ad limina. Imo vero, quod a Deo odio quodammodo sint habitus, a regnoque fuerint exclusi, nequit non eos facere infelices. Quocirca vel dicendum est, hanc causam, qua fuerint expulsi, occultam sibi esse, quod magis probauerim, eod quod sit extra naturalem ordinem rerum, aut si eam cognoscunt, ut quidam volunt, vix possum intelligere, quomodo nulla inde eos tristitia molestat. In corporibus vero, vniuersali regeneratione resumptis, nullam habebunt laesionem: quia quamuis non sint incorruptibiles, uti beati, per dotes gloriae, nulla tamen erit naturalis causa, qua eos possit offendere.

De libero arbitrio in bonum. Cap. 15.

Quemadmodum de statu hominis naturali, de quo altero supernaturali originalis iustitiae fecimus, ita & de hoc tertio habitu hominis lapsi explorandum est, quam scilicet vires eius naturales in colendis virtutibus per se sufficiant, quamdiu extra gratiam Dei oberrat. Sed quo ad hanc disputationem via substeramus, operapretium est locum de libero hominis arbitrio praestruere.

Hoc enim negotium Lutherani etiam nobis exhibent. Sane qui inter alios effectus, seu defectus originalis peccati hunc etiam referunt, quod per lapsum Adae amiserit homo liberum arbitrium,

arbitrium, & in bonum gratiae, & in malum. Verba Lutheri sunt in ar. 36. ad Leonem. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit, quod in se est peccatum mortaliter. Sed huius secundi membri refutatio ad librum secundum pertinet, cap. 1. ubi de dispositione ad gratiam disputaturi sumus. Subdit autem. Imo simpliciter debui dicere. Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re. Quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia (ut Viclephi articulus Constantiae damnatus recte docet) de necessitate absoluta eueniunt. Vide monstrosam hominis effigiem, libertatem arbitrii a natura humana abradere molientis. Nisi quod postea paulo emendatior titulum etiam ipsum, & nomen libertatis prorsus expungere & abolere pergens, librum inscripsit de seruo arbitrio. Hanc phreneticam sapientiam, sui etiam primum propugnare ceperunt: ut patet apud Philippum in locis communibus, ubi referens verba magistri, subdit. Et ego nego vim esse ullam in homine, quae seruo effectibus aduersari possit. Christianus igitur cognoscat nihil minus in potestate sua esse, quam cor suum. Haec Philippi. Quocirca tam mala, quam bona astruebant Deum in nobis sine arbitrio nostro operari, nihil nobis agentibus, sed merè patientibus. Subiungit enim Lutherus eodem articulo. 36. Quomodo potest homo se ad bonum praeparare, cum nec in potestate sit sua, vias malas facere? Nam & mala opera in impiis Deus operatur. Atque in annotationibus super epistolam ad Romanos. Philippus, certum est, inquit, omnia a Deo fieri, siue bona, siue mala, non solum permittendo, sed principaliter & effectiue. Quemadmodum igitur confitemur, vocatione Pauli fuisse proprium opus Dei, ita & adulterium Davidis, & saeuitiam Manu, atque etiam prodicionem Iudae. Et Martini Bucerus super illo Pauli ad Romanos. Tradidit Deus gentes in desideria cordis eorum, & in reprobum sensum idem audenter docet. Haec autem verborum portenta, quod libertas sit titulus sine re qui poterant fouere, nisi qui nec titulum mererentur habere rationalium hominum? Idcirco postquam euidentissimis testimoniis sacris, sanctorumque monumentis patrum hoc loco deincti sunt, ceperunt se iam verum catholicam veritatem paulo propius explicare. Nempe quod habeamus liberum arbitrium in his

*Libel.
imper.*

quæ subiecta sunt rationi naturali & sensui, vt plātare vineas, construere domos, &c. Quod Luth. eodem art. 36. negauerat Et hoc sibi volunt in libe. impe. vbi aiunt, quod in natura lapsa retinemus libertatem à coactione. Attamen in operibus gratiæ omnino abnegant liberum arbitriū. Non solum quia sine speciali auxilio Dei nihil possumus (hæc. n. catholica cōfessio est) sed quod ipse totum facit, nobis merè passiuè recipientibus. Nā dicunt, sola nos fidei iustificari. Quā Luth. art. 1. suarum assertionū ait à solo Deo infundi. Neq; verò dissimulanda hic est vafricies, & calumnia istorū: quo rudes suas plebes incantent, & se reuinctos dissimulent, imponunt nobis, quod ita libertatē arbitrij defendamus, vt incurramus in Pelagianos: dicentes, naturali vi posse nos per liberum arbitriū Deum super omnia diligere, quatenus satis est, ad gratiā iustificationis. Id quod nemo vnquā theologorū à mille hinc annis somniauit. Cuius testimonium euidentissimum præbet Synodus, quæ per totā sessionem sextam nihil aliud cōstituit, quàm nullis nostris meritis, sed gratis nos per Christū iustificari. Sed de hoc in 2. libro. ¶ Nunc, vt ad libertatem redeamus, bina est quæstio hæc. Nimirum quod in duobus cōsideranda est, & pensanda libertas. Primum in operibus naturalibus: vt loqui, & tacere: federe, & ambulare: agros colere, plantare vineas, in negotio itaq; esse, atq; in otio. Hoc autem membrū aduersus illos tātum disputatur, & constituitur, qui dicunt omnia ex necessitate præscientiæ Dei euenire. Quorū fuit Vuiclephus, & eius assecla Luth. De quo tamen errore, Lutherani ducem iam suum videntur deferere. Et ideò cum materiam spectet prædestinationis, prætereundam hinc duximus hanc partem. De qua super epistolam ad Rom. cap. 9. abundè diximus. Alter ordo, in quo locū quoq; habet quædam libertas, est operum gratiæ. Quam libertatem (vt lib. 2. & item 3. videbimus) pertendunt semper Lutherani inficiari: dicentes, opera liberi arbitrij nihil ad nostram iustificationem præstare: neq; ex nostro assensu & cooperatione illam pendere. Vnde contra regnum liberi arbitrij comœdias ludunt: quibus docent, sicut manime organū aut brutū pecus, sic hominē se habere, dū iustificat. Quin etiā sunt inter catholicos, quos viua voce dogma hoc asserentes, nobisq; reclamātibus, defen-

*Synod.
Triden.
Quæstio
bina.*

*Mens Lu
therano-
rū dubia*

defensantes audiuius. Putā, quod Deus quadā nos vi, & necessitate ad se pertrahat. Ita vt in nostra nos cōuersione merè habeamus passiuè & receptiuè. De quo idcirco sacrosancta Synod. Triden. pronunciauit, cuius hīc decretum, quàm sit sanctum explanare intendimus. Igitur errores de libero arbitrio ad sex vel septē recolligere possum. Primus fuit Manichæorum, qui nullam ponebant in homine potentiam liberam ad vtrūlibet, sed duas esse in homine animas, alterā rationalē ex bono principio conditā, quæ ex necessitate, quæ bona & honesta sunt, operatur. Alterā, malā, sensualem, ab altero malo primo principio, quæ pari necessitate mala perpetrat. Cōtra quē antiquissimi Patres, tam græci, quàm latini, & in primis Aug. multa scripsere. Huius causa ædidit peculiariter librū de lib. arbi. vbi affatim differit, causam delinquendi non extare nobis à necessario aliquo principio, sed à propria voluntate, quæ liberā habet electionem in bonū & malum. Secūda fuit hæresis cuiusdā nomine Bardesanes, eodem authore Augusti no li. de hære. ca. 35. qui dicebat humana omnia fato adscribēda esse. De his erroribus nihil ad præsens institutum. Tertia fuit cuiusdā nomine Abailardi, quā post aliquot sæcula exuscitauit Vuiclephus, & (vt modo dicebam⁹) plausibiliter excepit, probauitq; Marti. putā, omnia ex necessitate præscientiæ diuinę venire. Quā in aliū locum reposuimus. Quarta fuit Iouiniani, inter alias, infania, quod baptizatus homo nō poterat amplius peccare, vt extat apud Augustinū, & Hieronymum. De qua neq; hīc locus est dicere, licet Synodus modo, ses. 6. can. 23. eam dānauerit. Quinta fuit blasphemia Pelagij, qui liberum arbitrium supra iustas lineas extulit, prædicans sufficere nobis naturā liberi arbitrij, ad euitandū omne malum, bonumq; operandum, quod dignum esset meritum amicitiae Dei, & ideò hæreditatis æternæ. Quam impietatem. 2. lib. reprobabimus, cap. 3. & 4. Contra quem propriè Aug. inter alia plurima opera, librum scripsit ad Timasium de natura & gratia: copiosè disputans, ita statuendum esse liberum arbitriū, vt tamen gratiā Dei adiutricem, necessariam confiteamur. Sextus est error huic contrarius, eorū qui adeò defecerunt gratiæ, vt liberum arbitriū prorsus deleant. Et aduersus istos misit ad Valentinū, & suos monachos librum alium de

*Synod.
Triden.
Errores
de libe-
ro arbi.
Mani-
chæus.*

*Bardesa-
nes.*

*Abailar-
dus.*

*Iouinia-
nus.*

Pelag.

*Sextus
error.*

gratia & libero arbitrio, cum duabus præterea epistolis, vbi gratiã Dei ita certo constituit, vt tamen ostenderet libertatem nihilominus nobis inesse, qua nutui Dei libere assentimus, & secum cooperamur, suãq; gratia & fauore vtimur. Et hoc est, quod hic tractamus argumentum. *Septim^o.* Septimus fuit error inter eosdẽ monachos, haud longẽ ab hoc distans. Porro, quòd cū sola sit gratia Dei, qua valemus vitare peccata, quasi vi quadam collabimur, & delinquimus, & idẽ non sunt peccatores corripiendi, sed Deus pro illis orandus. De quo errore cõpescendo, adiecit lib. de correp. & gratia: & ca. nos hic p. 17. dicturi sumus. Non ergo statuimus in præsentiarum de libero arbitrio integram, quã latissimẽ patet, disputationem habere. Consultatur de hoc Augu. in de gratia & libero arbitrio, & hypog. lib. 3. vbi concludit, qui negauerit esse liberum arbitrium, eum non esse catholicum: iuxta decretum Palestinum aduersus Pelagium, quòd refert idem Augusti. in epistola ad Paulinum, & confirmatum fuit in concilio Constantiensi. Quem præterea articulum copiosissimẽ atque doctissimẽ differuit Ioannes Driodenis in libro suo de gratia & libero arbitrio. At solũ nobis hic constituere est animus conclusionem hanc. Quamuis per nos ipsi gratiam Dei inire, absq; eius nequeamus peculiari auxilio, tamen quadatenus libertas in nobis inest, respectu huius diuini beneficij. Primum; quòd neminem coactu Deus, aut necessitate ad se trahit, sed in nostra est potestate gratiã eius respuere. Vti S. Tri. Syn. ses. 6. cap. 5. & can. 4. determinauit. Et præterea quòd quoties assensum nostrum præbeamus, & cooperari Deo velimus, nunquam per ipsum stat, quo minus præsentissimo fauore nobis auxilietur: quippe qui iugiter ostium cordis nostri pulsatur, vt conuertamur. Ad hanc conclusionem primum argumentum succurrit ex natura & conditione humana: vt Orige. lib. 3. de prin. sapienter differit. Est. n. homo suapte natura, rationale animal, hoc nimirum brutis animalibus præstans, quòd habeat intellectũ ratiocinatum in vtrãq; partem: & eadem ratione voluntatem, quã in neutram sit determinata, sed in alterutram libera: sanẽ cum vniciuique potentia cognoscitiuã suus sit accõmodatus eiusdem cõditionis appetitus. Et hanc obrẽ, cum cætera animalia nullum sui habeant dominatũ: sed in præ-

in præfixũ sibi à natura scopum & finem ab eadẽ instincta & acta moueantur, homini libertas est, & arbitriũ, sic se agere, ac secus, ad eum, quẽ sibi præstituit finem: vt ca. 3. dicebamus: exponentes, hoc esse lumen vultus Dei homini obsignatum, & impressam eius imaginẽ, qua factus suarũ actionũ dominus, cæteris perinde dominaretur animantibus. Cũ ergo hominẽ cõuertit in deum, sit moueri in suum finem, consequens fit, vt quemadmodum naturales res ad suos cuiusq; fines, secũdum suam naturã Deus naturaliter mouet, ita hominẽ, iuxta suã, moueat liberẽ. At respõdent aduersarij, hoc totũ in primo homine fuisse cõpletum, quẽ (vt est in Ecclesiastico) fecit Deus ab initio rectum, id est, iustitia originali insignitũ: vt ca. 2. de narratũ est: sed culpa sua, dum iustitiã amisit, simul & liberũ arbitrium in bonum perdidit. Id quòd propalã & omni procul ænigmate affirmat Aug. in Enchi. ca. 30. his verbis. Libero arbitrio malẽ vtẽs homo, & se perdidit, & ipsum. Sicut. n. qui se occidit, vtique viuendo se occidit, sed se occidendo non viuit, nec seipsum potest resuscitare, cum occiderit: ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato, amissum est & liberũ arbitrium: à quo. n. quis deuctus est, huic & seruus addictus est. Petri certẽ apostoli est illa sentẽtia. Nimirũ epist. 2. cap. 2. vbi ait. A quo quis superatus est, huius & seruus est. Pluraq; addit Augu. verba, quibus ostẽdit, liberum nõ esse hominẽ post lapsum ad agẽdum iusta, nisi sit à peccato liberatus per Christum. Cuius illa, inquit, vox est. Si vos filius liberauerit, verẽ liberi eritis. Similia ferimẽ in hanc sententiã colligit in Hypog. lib. 3. vbi ait, quòd liberum arbitrium habens agendi quod velit possibilitatem, fuit in homine protoplasto. Sed per velle malum, rectẽ perdidit posse bonum: qui per posse bonũ, potuit vincere velle malum. Et de spi. & lit. cap. 3. Liberum, inquit, arbitrium sine gratia non valet, nisi ad peccandũ. Quo potissimum verbo probat Luth. loco supra citato, liberum arbitrium esse titulum sine re. His autem intelligendis, & quã huius formã adscisci huc possunt, præmittenda diuifio est huius nominis, libertas, cuius æquiocatio per regulã dialecticorum ex diuersis contrariis propalatur. Dicitur. n. libertas, & à verbo, quod est, libet, & ab eo, quòd est libero. *Libertas triplex.* Prima species opponitur coactioni & necessitati: & altera

seruituti. Id cuius incogitantia plurimos hoc loco fefellit. Prima significatio frequentior est in sacris literis, quã quæ testium egeat. Sed & secunda nihilofecius vsurpatur. Liberamur. n. à seruitute peccati per Christum, vel à culpa in hac vita per gratiã: iuxta illud. Cum serui essetis peccati, liberi facti estis iustitiæ: vel prorsus à certamine, & molestia carnis, in futuro sæculo per gloriã: secundũ illud. Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatẽ glorię filiorum Dei. Ex hac distinctione trifariã libertatẽ colligimus. Ne inpe naturalem, quæ est immunitas à necessitate, vt quis, quod libet, eligat & altera libertas gratiæ: ac demũ tertia, gloriæ. Theologi. 2. sent. d. 25. sub aliis verbis dignoscunt libertatem. Scilicet, à necessitate, à peccato, à miseria: quæ omnes fuerunt in statu innocentia. Prima verò, quia naturalis est, permanet post peccatum: sed reliquas duas perdidimus. Quas per Christum recuperamus: secundã quidem, in hac vita: tertiã verò, in futura. Aug. ergo vbi manũ cum Pelagianis cõferebat, qui libero arbitrio plenam potestatem arrogabãt promerendæ iustitiæ, id ipsum deiiciebat. Sed hoc in sensu perseuerat asstruere, perdidisse hominẽ post lapsum libertatem, quod ita factus esset seruus peccati (quod ait Pet.) vt non posset per se resurgere. Atq; in hoc duntaxat assimilatus est homini mortuo. Non tamen omnimode voluit, similitudinem consistere: vt sicut mortuus, nihil ipso cooperãte, redditur vite, ita peccator reuocetur in gratiã. Nõ. n. ad se nos Deus trahit, vt pecudes (quod S. Syn. Tri. ait) aut inanime organum: sed illuminãdo, dirigendo, alliciendo, pulsando, & instigando. Vnde nõ eo sensu citat Aug. vel hic, vel vbi libet. Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis, quòd in peccatore non fit naturalis libertas ad assentiendũ & cooperandum, si libet, motioni Dei, sed in eo quod postquam liberatus fuerit à seruitute peccati, iam habet auxilium Dei, vt id possit, quod libet, agere: quo antè carebat. Vnde cõ. duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 2. Quis autem, inquit, nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatũ: sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana, diuina indiget gratia: dicente domino. Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Igitur liberum

Roma. 8.

Aug.

Quo perdit homo libertatẽ.

Synod. Triden.

berum arbitrium in hoc sensu censet Aug. perditum homini esse post lapsum, quod non est illi possibilitas recuperandæ salutis, nisi cum auxilio gratiæ: quinimò neq; velle se dispone re valet, nisi præpulsante Deo. Non tamen, quod non sit liberum illi assentire. Vide quàm sit apertissima sententiã in lib. de eccles. dogma. qui liber. & ab Augustino compilatus creditur, & summæ semper fuit authoritatis in ecclesia. Sermo est cap. 21. de libertate arbitrij in prima conditione hominis, qua potuit si voluisset perseuerare. Subditur autẽ. Postquam verò seductione serpentis per Aeuam cecidit, naturæ bonũ perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem, ne nõ esset suum quod euitaret peccatum, nec meritò indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaq; ad quærendum salutem, arbitrij libertas: id est, rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis: hoc est, inspiratione Dei. Et infra. Sicut ergo initium salutis nostræ, Deo miserante, & inspirante habere nos credimus, ita arbitrium naturæ nostræ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur. Quocirca impostura fuit & strophã, Luthero familiarissima, dum ar. 36. citauit Aug. contra duas epist. Pelag. quod nolentes Deus conuertat, & reluctantes. Cũ contrarium expressè dicat, ca. 19. Scilicet, quod nemo venit, nisi velit: neque posse fieri, vt nolentes credant: sed ipse facit in cordibus hominum, vt volentes ex nolentibus fiant. Et in Enchiri. c. 32. Nolentem præuenit, vt velit. Atq; eadem calliditas eius fuit & iniquitas, detruncata verba Augustini citare in despi. & lit. Non. n. præcisè ait, quod nihil liberum arbitrium, nisi ad peccandum valeat: sed addit, Si lateat veritatis via. Quasi dicat, per se non potest, sed per auxilium luciferæ fidei in viam nos mittētis. Quod explicatius in de correp. & gra. ca. 11. his verbis effert. Liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotenti Deo. Gratia ergo non tollit liberum arbitrium, sed adiuuat: quin verò ideò adiuuatur, quia non tollitur. Vt idem ait Aug. in epistola ad Hilarium, quæ est. 89. Quàm autem dilucidè & euidenter hæc fuerit sententiã Augustini, paulo post indicabitur. Quò ergo ad statutam conclusionem redeamus, secundum argumentum est hoc. Nulla creatura capax

De eccles. dogma.

Lutheri impostura.

Gratia non tollit lib. arb.

Secundũ argumentum.

capax est diuinę gratię aut glorię, præterquam & intellectua-
lis angelus, & rationalis homo: causam verò huius aliam com-
minisci nequimus, quã quòd vterq; ad imaginem Dei factus,
libertatis sit compos, qua in sua habet potestate diuinũ fau-
orem, & respuere, & acceptare: iussaq; tum facere, tum excute-
re: & quòd maluerit, vel ad gloriam suam, vel ad ignominiam
optare. Igitur conuersio hominis, libera illi est, & voluntaria.
De hac re in suo opusculo de lib. arbitrio, sic inquit Bernar.
Tolle liberum arbitrium, & non erit quòd saluetur. Tolle gra-
tiam, & non erit vnde saluetur. Opus hoc sine duobus effici
non potest: vno à quo fit, altero cui, vel in quo fit. Deus au-
thor est salutis, liberum arbitrium, tantum capax. Sed ne de
verbo hoc postremo illi exultent, qui putant liberum arbi-
trium merè se passiuè habere in iustificatione, auscultēt quòd
continuò subiicit. Quòd ergo à solo Deo, & soli datur libero
arbitrio, tam absque consensu esse non potest accipientis,
quam absque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti salutem li-
berum arbitrium dicitur cooperari dum consentit, hoc est, dũ
saluatur. Proinde irrationalis spiritus salutem minimè capit,
eo quòd illi voluntarius consensus desit, quo Deo saluati pla-
cidè obtemperet: siue iubenti acquiescendo, siue pollicenti
credendo, siue reddenti, gratias agendo. Hactenus Bernar.
Et Aug. in priori epist. ad Valentinum, quæ est. 46. Nulla in-
quit, obedientia esse potest sine libero arbitrio. Et ideo cum
toties in scriptura iubeamur non solum præcepta seruare, sed
etiam in Deum conuerti, ex ipsa scriptura sacra perspicuè cõ-
uincitur & demonstratur liberum arbitrium. Id quòd fufius
tractat de gratia & lib. arbitrio, cap. 2. Vbi potissimum argu-
mentum ad liberum inquit, arbitrium obfirmadum, inde su-
mitur, quia ipsa diuina præcepta homini non prodesent, nisi
haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad pro-
missa præmia perueniret. Et infra. Quomodo iubet, si non est
liberum arbitrium? Quid beatus ille de quo Psal. dicit, quòd
in lege domini fuit voluntas eius? Nonne satis indicat volun-
tate sua hominem in lege Dei consistere? Ex his tertium cõ-
ficitur argumentum. Iustificatio hominis idem est, quòd con-
uersio eius in Deum: conuersio autem opus bonum est, & di-
gnum laude: si autem spontanea non esset, nullius esset lau-
dis.

Bernar.

Aug.

Tertium
argumen-
tum.

dis: est ergo libera. Nam propter illa quæ no bis præter volun-
tatem nostram accidunt, nec laudamur, nec vituperamur.
Vnde Paul. 1. Corin. 9. Si volens hoc facio, mercedem habeo.
Et Aug. loco proximè citato. Quando volens quis quid facit, Aug.
tunc dicendũ est opus bonum, tunc speranda est boni operis
merces ab eo, de quo dictum est. Qui reddet vniciquę secun-
dum opera sua. Vnde (vt lib. 2. ostensuri sumus) cõuersio opus
est meritorium, non vtiq; gratiæ primæ, sed tamen glorię. Ac-
cedunt in hanc sententiam Hieronymi ad Damasum verba Hiero.
hæc. Liberum arbitrium dedit Deus homini, vt viueret vnuf-
quisq; non ex imperio Dei, sed obsequio suo: id est, non neces-
sitate, sed ex voluntate. Vt virtus haberet locum, & à cæteris
animantibus distaremus, dum ad exemplum Dei permissum
est nobis facere quòd velimus. Quapropter Aug. epist. priori
ad Valentinum, illos qui eo vsq; gratiam Dei commendabāt, Aug.
vt hominis liberum arbitrium negarent, ita inculcat, vt qui ne-
gato libero arbitrio, rationem præmij continuò sustulissent,
quòd vniciq; Deus in die iudicij redditurus est secundũ ope-
ra eius. Si inquit, non est Dei gratia, quomodo saluat mundũ?
Et si non est liberum arbitrium, quomodo iudicat mundum?
Atqui hoc apprime animaduertendum est aduersus Luthera-
nos, quibus extruso libero arbitrio, protinus consequens fit,
non esse opera nostra vllius meriti. Quartum, nisi audire pi-
geat, validissimum argumentum est, & quòd ratio ex scriptu-
ra sacra elicit, Si Deus ita nos iustificaret per gratiam suam,
vt nihil assensione nostra & arbitrio opus esset, cum ipse ad
ostium sit semper & pulset, vt est in Apocalypsi, quid causæ
restaret, cur non omnes cõuerteret? Quòd si rem fortè in eter-
nas causas prædestinationis retuleris, quia cui vult miseretur,
& quem vult, indurat, non satis quæstioni feceris. Illa enim
est causa suprema & remota: videlicet, quare hunc ad glo-
riam destinauerit, illum verò minimè (de cuius effectu ait
Aug. quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare, si nõ
vis errare) sed tamen causa præterea desideratur proxima, per
quam destinauerit vnumquemlibet in regnum recipere. Vt
enim ex infantibus hic salutem consequitur, quia renatus est
ex aqua & spiritu sancto, ille verò nequaquam, propterea,
quòd absq; baptismo vita decepsit, ita in adultis reddendã est
proxima

Hiero.

Aug.

Absque
libertate
nullũ est
meritum.
Quartũ
argumen-
tum.

Apoca. 3.

Dispositio ad gratiam. proxima causa, cur cū duos æquè sit Deus paratissimus conuertere, præsentissimæq; vtrunq; misericordia aspiret, hūc trahat, illum nō trahat. Quæ re vera reddi non potest, nisi quòd alter præbet assensum & cooperat: alter verò, minimè. Vt. n. paruulum per baptismum sine suo consensu, ita adultum per suã cooperationē prædestinauit cōuertere. Sed & rationē cur maiori hunc gratia, quàm illum perfundat, nullã certè aliam effingere poteris, quã q̄ vnus maiori se quàm alter conatu & impetu amoris cōuerterit. Quis. n. dixerit, omnes peccatores ad æqualem amicitia recōciliari? Tantã scilicet gratiã recipere tepidum pœnitentē, quantã Magdalenam. Cui remissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum. Imò verò, si rem altius inspexeris, cūm Deus ecclesiã suam tam ex animo percipiat eò esse decore & sanctitate, qua decebat esse dilectissimã sponfam Christi, suo sanguine redemptã, tamq; prouidenter eam legibus, documentis, exemplis, & sacramentis instruxerit, tamq; sit præsto, qui nobis opituletur: nimirum qui irradiare principum corda sol ipse iustitiæ nunquã cessat, quid in causã esse potest, cur non instauratur, nisi quia assensum nostrum expectat, & operam? Vt in propatulo eodem loco est Apocalypsis. Ecce. n. inquit, sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meã, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cænabo cū illo, & ipse mecum. Ipse quidē est, qui aperit corda nostra: sed quia liberum nobis est & obistere, & assensum præbere, idcirco ait. Si quis audierit & aperuerit. Et Ioan. 6. vbi ait. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: mox subdit. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me: nempe quia in voluntate cuiusq; est, Deo trahente, ad eum venire. Eademq; libertas exprimitur, vbi legitur. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et Matthæi. 19. Qui potest capere capiat: qui non potest, abscedat. Et quæ ca. proximo insuper adiiciam. Vnde Augusti. 2. epistola ad Valentinum, quæ est. 47. exponens illud Prouerb. 4. Rectos cursus fac pedibus tuis: ipse enim rectos faciet cursus tuos, optimè meditatus est, rectos nos facere cursus pedibus nostris, propter proprię libertatem voluntatis: Deus tamen rectos facit eisdem gratia sua. Quocirca qui postulamus Deus

Loca scriptura

Matth. 19. Aug.

Deus virtutū conuertere nos, vicissim audimus. Conuertimini ad me in toto corde vestro Sanè quòd opera, quæ cum gratia Dei in iustificatione concurrunt, & sua sint, & nostra. Porro sua, mouentis: nostra verò, qui liberè mouemur. Hinc illa est Augustini illustri sententia in enarratione Psal. 144. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. A creandis. n. hominibus, inquit, nihil exegit Deus: quid. n. exigeret ab his, qui nondum erant? A reformandis autem & iustificandis hominibus passim in scripturis exigit, vt credant, resipiscant, pœnitentiam agant, ad cor redeant, orent, vt remissionem peccatorum, & gratiam accipiant. In summa, euangelium est apertissimum: vbi ait Ioã. Dedit eis potestatem filios Dei fieri: id est, nemini necessitatem intulit, sed cunctis opem attulit, vt quotquot vellent eum libere recipere, credentes in nomine eius, filij Dei fierent. Qua fortè de causa subiungitur, Qui non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nimirum vt exprimeretur, natiuitatē ex Deo non esse, vt eam quæ est ex homine: puta per naturam, sed per voluntatē. Neq; verò ista potestas & libertas enunciatur in euangelio de Adã, iustitia perornato, neq; certè de his, qui iusti iã erant: sed de illis, qui erant in peccato. Quando quidē ait. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Id enim inquit philosophus, possumus, quod per amicos possumus. Et maximè per amicū, qui tam nobis libens ac promptus suppetias venit. Aug. deniq; videtur hoc egregiè vno verbo explicare, li. 1. retrac. ca. 22. vbi ait. In potestate quippe hominis est, mutare in melius voluntatē. Ecce libertatem, appellat potestatem. At quia per se non sufficit, subdit. Sed ea potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et Hypog. lib. 3. In omni opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij: id est, operatur Deus, cooperatur homo. Et post demum concludit, ita esse certò confitendum liberum arbitrium, vt qui negauerit, catholicus non sit. Et quòd intelligat in operibus gratiæ, est manifestum. Nam hæc est nona condemnatio Pelagij, vt refert Aug. ad Paulinum, non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Vbi sermo erat de auxilio gratiæ ad iustificationem. Ob idq; dilucidum est sancitam illic fuisse libertatem nostram, dum iustificamur adulti. Enarrauimus ergo cau

Qui creauit te, sine te etc.

Ioan. 1.

Aristo. 3. Esti.

Condēnatio Pelag.

Synod. Trident. go causam decreti nostræ S. Synodi ses. 6. quo habetur, nō recipere nos beneficium reconciliationis, veluti in animæ organum, sed liberè assentientes & cooperātes, ita vt possimus inspirationem abiicere: vt habetur cap. 5. Et inter canones can. 4. Atq; in can. 5. condemnatur verbum Lutheri: scilicet, quod liberum arbitrium sit res de solo titulo.

Quo argumentis in contrarium apparentibus respondetur. CAP. 16.

Liberati. **N**on autē satis est veritatem hāc liberi arbitrij suis propriis fundamentis constabiliisse, nisi qui cōtra facere videntur, cōplures loci scripturæ sacræ, & apparentes quoq; rationes enodentur. Et primū omniū illud, quod tam à se pugnare arbitrantur Lutherani, Sine me nihil potestis facere, & id quod ait Aug. liberum arbitrium ad malū per se posse, ad bonum verò parum, nisi diuinitus adiutum, nullius sunt prorsus momenti. Eadē. n. fallaci argumentatione conficerēt, neq; solē illuminare, neq; ignem calefacere, quia neq; folium arboris cadit, sine nutu & volūtate Dei. Vt ergo non cōsequitur, Sine Dei generali cōcurfu sol nō illuminat: ergo nō ipsemet naturaliter illuminat, ita nec sequitur, Absq; Deo peculiariter præueniente, volūtas hominis nō mouetur ad opus verē virtutis: ergo volūtas ipsa nō mouetur liberè. Est. n. Deus causis secundis in vniuersum causa, vt secundum suas ipsarū naturas singulæ peragant opera sua: nēpe naturales, naturaliter: & quæ liberè sunt, liberè. Tametsi in operibus gratiæ necessariū sit specialius auxilium. Eodē pacto diluitur argumentū, quo iidem, velut Achile, passim vtuntur. Si quādo Deus vel ad bonum vel ad malū nos mouet, in nostra esset potestate, nō moueri, motio Dei non esset efficax, atque adeo neq; esset omnipotens: contra illud, Omnia quæcūq; voluit Deus, fecit, in cælo & in terra. Quo argumēto persuadent sibi, quoties nos Deus mouet, necessitatē nobis inferre. Illatio sua tamē nullius est vigoris. Quod. n. nos Deus liberè moueat, nihil cōtra eius cuncti potentia, & efficaciam pugnat. Quinimō inde amplissimè patet infinita eius virtus & sapientia, quod alias causas instituit naturaliter mouere, & alias, liberè: & cum singulis modo proprio concurrere. Quocirca, quicquid Deus vult

vult volūtate absoluta, & quæ dicitur beneplaciti, fit: iuxta illud Ro. 9. Volūtati eius quis resistet? Quando autem cū libero homine cōcurrit, non vult illud fieri, nisi salua humana natura & libera voluntate: quæ idcirco resistere Deo potest, vt de Pharaone legitur, Exo. 10. & 2. Timo. 3. Ita & hi resistūt veritati. Et Actu. 7. Vos semper spiritui sancto resistitis, sicut patres vestri. At restat, non nihil præterea explicādum. Aut. n. sumus liberi in huiusmodi actionibus ante momentū temporis, quo nos Deus mouet, aut præsentē motione Dei: nō ante, quia absque eo mouēte, moueri nequimus, neq; cū nos ipse actu mouet, quia non stat ipsum nos mouere, quin vnā moueamur. Sunt enim mouere, & moueri, ceu actio & passio, correlatiua. Ad dissoluendum argumentum hoc supponenda est diffinitio libertatis. Illa enim causa, libera est, quæ positis omnibus requisitis ad agendum, potest & agere & non agere. Cui contraria ratio est causæ naturalis. Sunt ergo inter scholasticos, qui doceant, posito cōcurfu Dei, non esse vtrūq; in potestate voluntatis, scilicet agere & non agere. Ob idq; secundò aiunt, eiusmodi cōcurfum non connumerari inter requisita ad agendum. Imò dicunt (vt sua vtamur voce) concomitari actionem ipsam. Horum autem duorum, vel vtrunq; nunquam intellexi, vel neutrum vnquam credam. Etenim non est dubiū, quin cōcurfus Dei, licet concomitetur (vt aiunt) actionem, sit nihilominus cuiusq; causæ secundæ requisitus ad agendum: imò verò & natura prærequisitus. Quoniam non solū Deus est causa effectus secundæ causæ, verum ipse etiā mouet eā ad agendū. At quāuis ille cōcurfus sit prærequisitus, nihil officius, illo posito, tūc etiam est in facultate voluntatis agere & cessare. Aliās nullus dabitur requisitorum numerus, quibus positis, voluntas possit agere & non agere, atq; adeo neq; erit libera. Nā ante diuinū cōcurfum nō potest agere: & quando ille adest, vt isti aiunt, non potest non agere. Solutio ergo dubitationis est, quod illo tunc temporis momento, quo Deus mecum concurrat, sum liber, vt tunc agere renuam. Etenim dum liberè moueor, possum in sensu diuiso non agere: & tunc cessabit cōcurfus Dei. Tametsi in sensu composito contra se inuicem pugnent. Deum agere erga me actione illa, & me non agere. Neq; aliud sibi vult Aristo. vbi ait, illud quod est, quan

Explicatio libertatis.

Diffinitio causæ liberae.

Dissolutio dubit.

est, quando est, necesse est esse, quàm quod sit iam tunc determinatè verum. Sed quò argumentum hoc physicum, isto tamen loco necessariū, penitus enodetur. Nunquid Deus potèst esse voluntatem hominis seu cogere, seu ex necessitate mouere? Facilis est responsio. Cogere enim voluntatem, repugnantiam inuoluit. Cogere enim aliquid, est còtra suā ipsam inclinationem mouere. Et ideo potest quidem homo cogi, cū mouetur contra propriā voluntatē (quæ est propria hominis inclinatio) siue ad intelligendū, siue ad sentiendū, vel ambulandum, & cetera id genus. Attamen voluntas non cogitur. Nam cum sua inclinatio eadem sit, quæ suus ipsius actus, quomodo cumq; & vndecunq; habeat velle vel nolle, est sua inclinatio, atque adeo repugnat tales habere actus contra suam inclinationem. Necessitari tamen voluntatem à Deo, qui author est naturæ, nihil vetat, sed tunc auferret illi libertatem in tali actione, mouendo illam ceu brutam pecudem. Quod tamen nunquàm facit lege communi. Authoritates ergo scripturæ, quibus asseritur Deus nobiscum agere, sine cuius nutu nihil valeamus, nihil obstant, quo minùs liberæ sint actiones nostræ. At verò aliæ sunt longè maioris energie, vtpotè quibus Deus solus prædicatur author salutis nostræ. Quarum tres ego contemplor ordines. In primo sunt illæ, quibus ita Deus affirmatur erga nos agere, vt denegemur nos simul cooperari. Vt. Non est volentis neq; currentis, sed Dei misericordis. Et. Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti? In secundo verò ordine sunt, quibus licet expressè non excludatur cooperatio nostra, Deus tamen solus inducitur author. Vti est apud Ezechielem. 36. Ego auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor nouum. Cui respondet Dauid. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum in noua in visceribus meis. Et. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam: quasi Deus solus sit causa conuersionis nostræ. Vnde Osee. 13. Perditio, tua Israël, tantum in me auxilium tuum. Et Paul. Ipsius sumus factura in Christo. Iesu in operibus bonis, quæ Deus præparauit, vt in illis ambulemus. Et alibi. Deus est qui operatur in vobis velle & perficere. Neque res satis expeditur, si quis dicat, simul nos cum Deo concurrere. Nam sicut Esa. 46. habetur. Nos sumus lutum,

lutum, Deus autem fictor noster. Neque id tantum intelligendum est qua parte nos creauit, vt essemus, sed qua nos iustificauit, vt iusti essemus. Quare Paul. eandem persequitur analogiam de luto & figulo Rom. 9. Lutum autem merè receptiuè se habet, vt materia, nihil cooperans ad sui efformationem. Qua de re nō potest lutum dicere figulo, cur me in talem effingis formam? Tertius autem est locorum ordo, quibus nomen ipsum collati beneficij planè explicat, nihil nos cooperari in eius productione. Vt est illud Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit dominus. Siquidem gratia & virtutes quibus iustificamur dona Dei sunt. Vnde Pau. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est: non ex operibus, vt nē quis gloriatur. Et. 1. Cor. 4. Quid habes quod nō accepisti, si autē accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Creberrima sunt huiusmodi elogia, quibus interdicitur nobis gloria operū nostrorū, eò quòd nō nos ipsi, vt Pelagiani blasphemabāt, sed Deus nos iustificat. De qua re per amplior futurus est nobis sermo libro. 2. At quantum ad rem modò attinet, ratio præterea contra nos depugnat apertissimè. Ea enim quæ supernaturalia sunt, à solo Deo sine opera nostra creantur: nam authore Esaia. Quis adiuuit spiritum domini? aut consiliarius eius fuit: at gratia & virtutes infusæ, sunt supra naturā: ergo se ipse solo, sicuti mūdum, ita & eiusmodi dona creat in nobis. Propter quod virtutem infusam diffiniunt theologi (vt colligunt ex Aug. 2. de libe. arb.) quod sit bona qualitas mentis, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Ideoq; respectu gratiæ iustificatis, & quæ illam comitantur, diuinarum virtutum, merè sumus, ceu receptiuum subiectum. Ecce vnde fit quæstio hæc de gratia & libero arbitrio difficillima. Nempe, quod hæc & huiusmodi alia testimonia scripturæ ita videntur gratiam Dei extollere, vt nullatenus ad iustificationem nostram liberum concurrat arbitrium. Sed sunt tamen pleraq; multa quibus liberum arbitrium cum gratia cooperari, imò ipsam antecedere designatur: vt illud. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Et illud præcipuè Zacha. 1. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Quo potissimū loco Pelagiani fundabant suam blasphemiam: nempe quòd à nobis sit initium salutis nostræ.

nostra. Vnde trac. 53. super Io. Augu. Quosdam inquit nimia
 suæ voluntatis fiducia extulit in superbiam, & quosdam ni-
 mia suæ voluntatis diffidentia deiecit in negligentia. Illi dicunt,
 vt quid rogamus Deum, nè vincamur in tentatione, quod in
 nostra est potestate. Isti dicunt, vt quid conamur bene viue-
 re, quod in Dei est potestate. Igitur quò hæc manifesta luce
 clarescant, iuxta tres designatos ordines, tria extant operum
 diuinorum genera in nostra iustificatione. Prima enim sunt
 opera quæ sic Deo sunt propria, vt nullam in eis volûtas nos-
 tra partem habeat: scilicet nec consensum nec cooperationem.
 Vti sunt prædestinatio, vocatio, admonitio, pulsare ad ostiũ,
 & aliquando inspiratio, & illuminatio. Quamobrem ita hæc
 in scriptura tribuuntur Deo, vt nullatenus exigantur à no-
 bis. Hæc ergo ita præeunt iustificationem nostram, vt tempo-
 re etiam quandoq; præcedant nostrum consensum. Tale est
 illud. Non est volentis neq; currentis, sed Dei misericordis. Ad-
 monemur enim illic, primam, altissimamq; nostræ iustificatio-
 nis causam, esse æternam prædestinationem. Quia cum Iacob &
 Esau nondum nati fuissent, alterum dilexit Deus, alterum
 odio habuit. Quin verò nõnũquã huiusmodi appulsum Dei
 nullus subsequitur cõsensus noster. Quorũ duritiem impro-
 perat Christus dominus noster, dũ ait. Quoties volui congre-
 gare, sicut gallina, filios tuos, & noluisti. Gallina enim nõ cogit,
 sed vocando allicit. Et. Væ tibi Corozaim, quia si in Tyro
 & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim
 in cilicio & cinere sedentes poeniterent. Et sæpnumero alibi.
 Quòd autem Deus aliquando illuminet, inspiret, & tangat
 corda nostra absq; nostra voluntate, patet similitudine tenta-
 tionis ad malum. Non enim est in nostra volûte, vt ait Au-
 gust. quin visis tågatur. Quos motus theologi appellant na-
 turales, & idiomate suo, primo primos. Quos & Ambrosius
 agnouit super illum Psal. Auerte oculos meos nè videant va-
 nitatẽ. Vnde Augu. in fine tertij libri de libero arbitrio. Quid
 inquit, quisque vel sumat vel respuat, est in potestate, sed quo
 viso tågatur, nulla potestas est. Fatendum est, & ex superioribus
 & ex inferioribus visis animum tangi, vt rationalis sub-
 stantia ex utroq; sumat quod voluerit, & ex merito sumendi
 vel miseria vel beatitas subsequatur. Hæc August. In eiusmodi
 ergo

di ergo influxibus merè se habet homo receptiuè, ceu aër, dũ
 illuminatur à sole, Quamuis nisi animo fouerimus hæc nu-
 mina, raptim elabuntur. Atq; hac ratione intelligendæ sunt
 auctoritates primi ordinis. Quod si hîc fortè quis percontetur,
 quo pacto sit intelligibile, inspirationem in nobis intus fieri,
 illuminationem, pulsationem, aut internam vocationem absq;
 nostra cooperatione. Illuminatio nãq; actũ dicit intellectus:
 & cætera, motus cordis: vtpote animi, seu volûtat. Neq; ego
 equidẽ contrariũ potui vnquã excogitare. Prædestinatio, in-
 quam æterna est absq; actione creaturæ. Et externam itẽ voca-
 tionem per prædicatorẽ, fieri nihil vetat absq; interna motione
 audiētis. At verò deũ quẽpiã illuminare, nihil est planè, quàm
 mentẽ excitare in aliquẽ bonũ cogitatũ: & inspirare, volûtati
 suggerere bonũ motũ. Quẽ ideo opera etiã sunt potētiarum.
 Et eadẽ est rō de cæteris. Sed quòd nos dicimus, id tãtũ est,
 quòd fiit sine libero assensu & concursu nostro. Quã sunt re-
 pētini motus per modũ conuulsationis præualētes, instar natu-
 raliũ. Nisi iudicio & libera volûte foueātur. Sũt ergò alia se-
 cũdi generis opera, quẽ ita in nobis Deus exercet, si nos tamẽ
 assensum præbeamus. Qualia sunt omnia quæ motũ quẽpiã
 liberũ animi nostri designāt. Hęc proinde nõ prius tẽpore à
 Deo, quã libera à nobis, sed simul ab eo & à nobis fiit. Ab eo
 tamen, prius natura. Veluti trahere ad se nos, aperire cor no-
 strũ, & ipsum quod est, cõuertere nos. Quocirca opera hæc ita
 in scriptura promittit nobis Deus, nosq; ab ipso sedulis præ-
 cationibus efflagitamus, vt vicissim à nobis etiã ipse requirat.
 Est. n. in euãgelio. Nemo potest ad me venire, nisi pater meus
 traxerit eũ. Et in Cãticis. Trahe me post te. Et admonet nihi-
 lomin⁹ nos mutuo Deus, vt ad ipsum veniamus. Vt est illud.
 Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et si quis
 vult post me venire. Et his similia. Precatur etiam David, di-
 cens. Domine labia mea aperies. Et tamen in alio Psalmo ait
 Deus. Aperi os tuum, & implebo illud. Atqui cũ clamemus
 nos. Deus virtutũ cõuertere nos. Reclamat & ipse. Conuertimini
 ad me in toto corde vestro. Et Zacha. i. Conuertimini ad
 me, & cõuertar ad vos. At nè ordo iste à nobis inchoans, quẽ
 piã, vt Pelagianos fallat, meditanda est hîc regula, & in me-
 moriam recondenda, quòd vbicunq; Deus nos admonet, la.

Opera se-
cundi ge-
neris.

Ioan. 6.

Ioel. 2.

Adnotã-
da regu-
la.

H 2 vtve-

ut veniamus, conuertamur, aperiatur, &c. promptitudinem misericordiae suae significat, qua praesentissimus nobis est ad ostium pulsans. Et ideo quauis prius dicat, conuertimini, quam dicat conuertar, non significat exordium a nobis esse: sed per nos stare, quo minus nos trahat, nostraque aperiat corda. Ob idque ait Hierem. Si conuerteris, conuertam te. Quando autem nos similia ab illo, petimus, inopiam nostram, imbecillitatem, & impossibilitatem expromimus: nimirum, qui nisi nos ipse praueuiat, nihil per nos ipsi possumus. Et ideo subiungit idem Propheta ordine conuerso cap. 31. Conuerte me domine & conuertar. Et Threno. 5. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Vnde Aug. de precatu. Domine da quod iubes, & iube quod vis. Scientissimè ergo, ut diuinitus datum est, S. Sino. Tri. ses. 6. cap. 5. citato ait, quod cum in sacris literis dicitur. Conuertimini ad me & conuertar ad vos, libertatis nostrae admonemur. Cum verò respondemus. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia praueuiat confitemur. Atque ex hinc dilucida responsio elicitur ad auctoritates secundo loco congestas. Enimvero ita omnes attestantur, Deum esse causam conuersionis, salutisque nostrae praemouendo nos, ut tamen nisi nos annuerimus, nihil fiet. Quod autem inter caetera insertum est de similitudine luti & figuli, ad aeternam praedestinationem refert. Paul. cuius nos nulla causa fuimus, neque consensum dedimus. Nihilominus tamen adultum hominem, neminem praedestinavit conuerti, nisi lubentem & assentientem. Sunt autem opera tertij gradus, quae licet solius Dei sint munera, non tamen infunduntur, nisi in eo, qui eius ope dispositus est per proprium motum liberi arbitrij. Veluti sunt gratiae & virtutes, quae per modum habitus consignantur nobis. Nunquam hic sermo est de paruulis, absque propria voluntate baptismate ablutis. Hic ueruntamen scopulus est, in quem illi offendunt, qui ex hinc illatum uolunt, fidem, & gratiam, quibus iustificamur, sine uilla prorsus assensione cooperatione uestra in nobis recipi. Porro ex hoc quod gratia & fides a solo Deo fiant. Latet tamen fallacia, quod quamuis ita sit, ut assumitur, non tamen infunduntur adulto, nisi diuinitus disposito per motum liberi arbitrij. Quod si motus ille est sufficiens contritio, consequitur simul

Hier. 15.

Aug.

Syno.

Triden.

Ad auctoritates primi ordinis referuntur.

Opera tertij generis.

Gratia & virtus quo sunt a Deo.

tur simul tempore necessitate diuinae legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, sed uoluntarius tunc, & in eodem sensu non merè passiuè, sed consentiens recipit. Et pari modo cum confertur prima gratia per sacramentum attrito, datur libere suscipienti. Atqui per haec responsum est ad auctoritates tertij ordinis. Concedimus enim, quod Deus gratiam producit in nobis nihil agentibus ad productionem, sed tamen libere assentientibus & cooperantibus receptioni. Per hanc tribuam brem operum partitionem satisfieri interroganti potest, utrum aequalia Deus auxilia specialia conferat uniuersis, an aliis maiora, aliis uero minora: quinimo maiora his, qui, vel nihil mouentur, vel minus promouentur. Etenim si de illis primi ordinis fiat interrogatio, utpote de inspirationibus & splendoribus ueritatis, quas Deus in nobis sine nobis libere assentientibus repete operatur, procul dubio maiora subsidia pro sua misericordia confert uni Deus quam aliis. Adest enim omnium cordibus pulsans: impariter tamen. Quinimo saepe numero qui cumulatoria huiusmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel segenius proficiunt, quam qui exiliora: propter maiorem duriciem obstinati pectoris libertatem comprimunt. Id quod in illis seu flagellis seu allestamentis, atque id genus uocationibus, quibus nos Deus in uiam forinfecus reuocat, euidentius est. Duorum enim eadem audientium consilia & exhortamenta, alter animo perculsus in uiam redit, alter uero minime. Quemadmodum uidere est in Pharaone & Nabuchodonosor: quorum primus maioribus portentis commonitus induruit: alter uero minoribus respuit flagellis. De quibus cap. 18. redibit sermo. Huc pertinet, quod ait Christus Bethsaida & Corozain. Si in Tyro & Sidone factae essent uirtutes quae factae sunt in uobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent. Et Scribis ac Phariseis. Viri Niniuitae surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia poenitentiam egerunt in praedicatione Ionae: & ecce plus, quam Ionas hic. Si uero quaestio proponatur de auxiliis secundi ordinis, quae liberam in nobis dicunt motionem: ut trahere, conuerti, promouere, & similia, inaequalia quidem largitur diuersis hominibus Deus, sed tamen quo sunt in aliquo auctiora, eò etiam magis meliusque mouetur. Aliud

Ad auctoritates tertij ordinis.

perfecto non est intelligibile. Quoniam mouere & moueri
relatiua sunt. Neq; aliud est me Deum hoc modo mouere,
quàm mecum concurrere ad eliciendum liberum actum. Ob
idq; veluti in naturalibus rebus, quo Deus celerius mouet
primum orbem, quàm infimum, celerius & ipse orbis moue-
tur, ita & in auxilio speciali, quanto Deus Magdalenam &
Paulum vehementius mouit quàm alios tepidos & remissos,
impensius etiam ipsi ardentiusq; venerūt, maioriq; & cumu-
latiori sunt gratia iustificati. Neq; cohærent, vt Deus cū ma-
gis moueat, qui minus mouetur. De gratis autem gratis da-
tis, quæ non semper in bonum recipientis, sed in commu-
ne bonum ecclesiæ dispensantur, diuersa ratio est. Dantur
enim quibus & quomodo Deus sua sapientia iudicat expe-
dire. Responsum ergo est ad sacra eloquia, quibus vide-
ri cupiam possit, ita in nobis Deus operari salutem, vt si-
ne nostro id libero arbitrio fiat. ¶ At præter testimonia
hæc supersunt argumenta duo dissoluenda. Primum sumi-
tur à distinctione illa secundum Augustinum in lib. de gra.
& libero arbitrio, cap. 17. theologis celeberrima, inter gra-
tiam operantem & cooperantem. Ait enim Augusti. quod
Deus quod operando incipit, cooperando perficit. Et paulò
inferius. Vt ergo velimus, sine nobis operatur, cum autem vo-
lumus, & sic volumus, vt faciamus, nobiscum cooperatur. Ex
qua distinctione consequens palà fit, Deum sine nobis coo-
perantibus se solo exordiri beneficium salutis nostræ. Ad hoc
argumentum, quod in re theologa positum est, responderetur,
quod nomen gratiæ operantis accipi primum potest de ope-
ribus illis diuinis primi generis: quæ sunt vocare, inspirare,
pulsare, & cætera: quæ sine nobis fiunt. Nihilofecius quod
menti Augustini propius accedit, congruit etiam in opera
secūdi generis: quando scilicet nos actu mouet ad agendum.
Sed est adnotandum (quod magnus philosophus Augusti.
optimè cognouit) voluntatem aliter moueri, prima intentio-
ne ad finem, aliter ad eligendum media. Cum enim (vt ipse
insinuat. 3. lib. de lib. arb. cap. 2.) alicui malo voluntate inhæ-
remus, non potest voluntas illa mutari in bonum, nisi ab ali-
quo moueatur. Omne enim quod mouetur, ab alio mouetur
vti est in phisicis lib. 7. Et ideo motio illa non attribuitur vo-
luntati,

*Gratia
operans
& coope-
rans.*

Aug.

luntati, etiam si consentienter & liberè moueatur, sed moto-
ri. Cum autem iam habet intentionem finis, per ipsam se mo-
uet ad electionem mediorum. Eadem est sententia S. Tho. S. Tho.
1.2. q. 9. ar. 3. Nam qui iam proposuit Deo inferuire, per illud
propositum agit se, vt per comoda media potiatur optato
fine. Propter hanc ergo theologiam auxilium gratiæ, quo à
malo primum dimouemur, & in bonum conuertimur, nun-
cupauit Augu. gratiam operantem: auxilium verò, quo bonã
iam habentes voluntatem, operamur ad bonum, appellauit
gratiam cooperantem. At neq; Aug. neq; suus assecla Tho-
mas cogitabant (vti quosdam falsò diuos istos interpretates
audiui) quod per gratiam operantem cogendo nos Deus mo-
ueat. Quinimo mouet liberè. Hæc distinctio quoq; locum ha-
bet in gratia gratū faciente, vt author est S. Tho. 1.2. q. 6. cxl. ar.
2. Hæc enim respectu huius effectus, qui est sanare & iustifi-
care, dareq; nobis esse gratos, dicitur gratia operans, sed qua
parte est principium meritorie deinceps operandi, dicitur
gratia cooperans. Hinc fit, vt distinctio hæc non sit ita pror-
sus intelligenda, vt gratia operans sit respectu omnis actus
interni voluntatis, atque illius duntaxat: cooperans vero
respectu externi operis, vt ex diuo Augustino & Thoma
quispiam deceptus colligere possit. Si enim est gratia coo-
perans ad largiendam eleemosynam, cooperans etiam est ad
volendum largiri. Sed quod August. gratiam operantem, esse
ait, dum volumus bonum: cooperantem verò, dum operamur,
id poenitus sentit, dum à malo primum mens nostra dimoue-
tur in bonum. Cum tamen postea exercemur in bonis operi-
bus, siue internis, siue externis, gratia est cooperans. Et hoc est,
quod S. Tho. loco citato nobis suggessit: vbi dixit quod, quã-
tum ad actū voluntatis Deus per gratiã operantē nos mouet:
præsertim cū voluntas incipit bonū velle, quæ prius malū vo-
lebat. De gratia autem præueniēte alia est ratio, vt illic habes
apud eundē doctorem articulo subsequēti. ¶ Alterū deniq; &
vt postremū, ita maximū argumentum est, quod si nos simul
cū Deo in hanc nostræ iustitiæ causam concurreremus, lice-
ret ea quæ sibi ipse propriè adscribit in sacris eloquiis, nobis
nosæqua forte arrogare. Vt sicut ipse ait. Sine me nihil pote-
stis facere. Et. nisi dominus custodierit domum, frustra vi-
gilat

Corol.

*Præci-
pium et
gumētū.*

gilat qui custodit eā. Et. Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum, ita nos pariter Deo verè responderemus. Sine nobis nihil potes in nobis facere. Et. Nisi nos vigilaremus, frustra tu nos custodires. Et nisi nos veniremus frustra traheres. Id quod videtur absurdum. Ait enim Augu. lib. 2. de bono perseuerantię. Viuimus rectè, si totum Deo demus: non illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchir. capit. 32. acerbius perurgens hunc locum, ait, quod si propterea dictum est. Nō est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis, quia ex utroq; fit, id est, ex voluntate hominis & misericordia Dei, cur inquit, non & e contrario rectè dicitur, non miserentis est Dei, sed volentis est hominis? Quia id misericordia Dei sola non implet. Quod tamen ait, nullus christianus dicere auderet. Ad hanc veruntamen dubietatem respondentes, negamus, opera quę Dei sunt in nostra iustificatione, licere eadem nobis ratione vsurpare: diuersa tamen, nihil prohibet. Quod enim ait. Sine me nihil potestis facere, & alia id genus, quę ad nostram iustificationem referuntur, non possumus nos tali modo dicere, videlicet, quod sine nobis Deus non potest, quoniam ipse non solum est causa volitionis nostrę, & operis boni, sed est causa ita præueniens, quę facit, vt nos possimus ac velimus. Vnde Ezech. 36. non ait. Cooperabor vobiscum, vt operemini, sed auferam, inquit, cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, vt in præceptis meis ambulatis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Itaque ipse facit vt nos faciamus, dans nobis, velle, & operari, vt ait Paul. Nos autem non mouemus ipsum, nec facimus, vt ipse faciat. Si autem hoc referatur ad assensum nostrum, qui secundum ordinariam, præscriptamq; legem necessarius est, nihil cunctamur dicere cum Augustino. Qui creauit nos sine nobis, non iustificabit nos sine nobis. Et secundum hanc intelligentiam, verum etiam est, quod nisi nos velimus, frustra nos custodit Deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctum. Deus dat nobis velle: ergo ipse efficit in nobis assensum ipsum, per quem aperit corda nostra: atque adeo nos nihil facimus. Negamus hanc postremam consequentiam. Ita enim efficit ipse nostrum assensum, si nos tamen simul liberè concurramus.

Aug.

Respon-
sio.

curramus. Quare per eundem assensum, & nos illi aperimus, & ipse aperit. Vnde nostrum concurrere, est permittere nos ab ipso moueri: coagendo illi, qui iugiter ad ostium pulsatur. Et hoc est quod ait. Qui audit & didicit, venit ad me. Quod autem citatum est ex Augustino in de bono perseuerantię, & in Enchiridio, putā, quod non est partim attribendum nobis, partim Deo, sed totum Deo, illud obiicit Pelagianis, qui dicebant initium salutis nostrę esse à nobis, saltem fidem. Aug. autem contendebat (vti res habet) quod voluntas à Deo præparatur omnino, & ideo non esse volētis, neq; currentis. Quoniam vt modò in proxima responsione dicebamus, actio illa tota tribuitur Deo. Ob idq; & si assensus noster sit necessarius: nullā tamen debemus nobis tribuere partem: sed Deo totum: qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Multa hic attigimus, quę sunt libr. 2. rursus exigenda inter explicandam gratiam iustificationis, sed plurima sunt etiam illic ex hoc loco petenda: adeo sunt & hic & ille locus complexi. Perstringere autem hæc duximus paulò vrgentius. Idcirco quod Lutherani hoc inter alia intentant argumentum, vt conficiant, nulla opera nostra esse meritoria. Porro quod nō sint nobis libera, & ideo neque nostra, sed quę Deus à se solo operatur in nobis.

De libero arbitrio in malum.

Cap. 17.

Membrum alterū, quod de humana voluntate disferendum superest, spectat ad libertatem eius in malum. Etenim, vt supra narrare coepimus, in vtrāq; partem Lutherani inficiantur libertatem, & in bonum scilicet, & in malum. In his vel maxime peccatis, quę sunt poena præcedentis culpę. Ita enim retulimus ex Luthero, quod nō est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impiis Deus operatur. Cui subscribit Philippus asserens, quod sit Dei proprium opus, non minus proditio Iudę, quàm vocatio Pauli. Et consentit Bucerus super epistolam ad Romanos, vbi ait Paul. quod tradidit Deus gentes in reprobū sensum. Tamen si Melancthō in. 2. editione se appareat retrahere. Hoc enim secundū membrū longè plurimū absurditatis accumulatur superiori: dum nō solum subuer

subuertit liberum arbitrium, sed Deo tribuit, vt sit causa peccati, principaliter, & effectiue, vt dicunt, cogendo nos ad peccandū. Pleraq; omnia istorum dogmata eiusmodi sunt, vt prima sui statim prolatione apertius cum communi sensu depugnent, quā vt alia opus habeant impugnatione. Cui nanq; fiat persuasibile, vt quempiam Deus compellat contra suam ipsius legem agere: Quinimò contra suam ipsiusmet voluntatem. Nam lex Dei non est aliud, quā signum & norma suę voluntatis. At verò si expandere amplius, proferre q; lubet disputationē, prima eadēq; luculentissima demonstratio aduersus cōmentum hoc ex natura peccati desumitur, quod est dictū, velfactum, vel concupitum (vt author est contra Faustum li. 22. Aug.) contra legē Dei. Lex autē Dei, quę regula est nostrarū actionum, idem re est, quod sua volūtas. Si quidem intellectus & volūtas, eadē essentia sunt in Deo. Quare impossibile est, esse aliquid contra legē Dei, quin sit cōtra eius volūtatē. Quinimò propterea est contra diuinā voluntatem, quia contra eius regulam. Ex his construitur hoc argumentum. Deus mouet hunc ad peccandum, quin etiā compellit effectiue, vt aiunt, ergo mouet eum vt faciat contra regulam suam, & perinde contra suā voluntatem. Quod autem Deus moueat quēpiā contra suā voluntatem, repugnantia est manifesta. Nam si mouet & compellit, vult ita fieri. Quin accipe repugnantia alteram. Si Deus vult me hoc facere (quod negare nō potest, qui dicit me ab illo compelli) hoc est cōforme regulę suę (nihil enim vult Deus, quod non sit conformē suę regulę) si autem ita est, non est peccatum. Nam peccatum est contra regulam Dei. Et confirmatur etiamnum argumentum. Propterea Deus errare non potest, neq; peccare, quia peccare est à regula deficere: quod non potest omnipotens, cum sit ipse sua regula. Veluti si manus scribentis esset regula, & manus pictoris esset ipsa rectitudo, quacunq; lineam duceret, scriberet, & pingeret rectē. Ergo eadem ratione quemcunq; Deus mouet efficienter & principaliter, eundem ducit iuxta regulam & legem suam. Et idcirco cōtradictio est, quempiam peccare in eo, quod à Deo actus agit. Potest etiam deduci aliter argumentum. Deus (vti Dio. 2. ca. de diui. nomi. ait) omnia in se ordinar, quę facit, tanquā in finem: peccatum verò dum fit,

*Primum
argumentum.
Peccatū.*

*Cur Deo
peccare
nequit.*

*Alia con
firmatio.*

fit, exorbitat ex ordine illo: ergo tunc non fit ab eo, licet inde post ipse eliceat bonum. Reuera nisi adeo consulto voluissent theologiam ignorare, quę ex rerum naturis ratiocinatur, nunquā in hęc præcipitia fuissent collapsi. Intelligent enim tanta oppositione distare inter id quod Deus facit, siue per se, siue per alium, & peccatum, quanta inter bonum & malum, & inter dilectum Deo, & odio ipsi habitum. Vt enim quicquid Deus creauit in rebus naturalibus, vidit quod esset bonum, quia consentaneum regulę suę, ita quicquid facit in humanis voluntatibus. Vnde cum Sapiens cap. ii. ita pronunciaisset. Diligis omnia quę sunt, & nihil odisti eorum quę fecisti: neq; enim odiens, aliquid constituisti aut fecisti, post modum cap. 14. subdit, quod similiter sunt odio Deo impius & impietas eius, significans, ideò peccatum esse odio Deo, quia non est opus suum. Secundum argumentum sumitur ex altera qualitate peccati. Etenim vt virtutis, ita & peccati necessaria conditio est, vt sit voluntarium. De quo capit. 12. partim dictum est. Atq; hoc eousq; verum est, vt nemo vnquā S. Patrum non hanc iudicauerit esse vocem naturę. Vnde antiquissimus Tertullianus aduersus Martionem lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte committenda. Ita in vtrunq; exitum libertas patuit arbitrij. Et in libro de Iacob, & vita beata capit. 3. Ambrosius sic habet. Non est quod cuiquam nostram ascribamus culpam, nisi nostrę voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen quę inferuntur reluctansibus. Et Augusti. aduersus Fortunatum disputatione secunda. Ego inquit, dico peccatum non esse, nisi propria voluntate peccetur. Adeo vt in libro de duabus animabus peccatum definierit, quod sit voluntas retinendi vel consequendi, quod iustitia verat, & vnde liberum est abstinere. Et de vera religione cap. 14. vbi de hoc propriè disputat, ita concludit. Nunc vsq; adeo peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntariū. Et hoc quidem ita manifestū est, vt nulla huic doctorum paucitas nulla

Sapientia. ii.

*Secundum
argumentum.*

Tertul.

Ambros.

August.

tas nulla indoctorum turba dissentiat. Quare aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est, voluntate committi. Vide quàm censeat Aug. sibi esse inuicem contradicentia, peccatum esse vllum, & tamen non voluntarium. Et ne quis illa peccata exciperet, quæ sunt poena peccati, huius etiã ansam adimit libr. i. retrac. cap. 15. dicens, quod quamuis concupiscentia in nobis sit poena peccati, nihilominus hoc peccatũ quo sentitur concupiscentiæ, non nisi voluntate committitur. Sed aiunt, quòd quamuis omne peccatum voluntate committatur, non tamen omne fit liberè. Ecquid autem est voluntate, nisi liberè, & non ex coactione? Nomẽ enim ignorat, qui ait, fieri posse aliquid voluntate, sub propria ratione voluntatis, & tamen in hoc eundem ipsum cogi. Vnde continuo eodem loco Aug. vbi ait. Non enim nisi voluntate peccatur, subdit. Voluntas autem est animi motus, cogente nullo, ad aliquid vel non admittendum, vel adipiscendum. Hæc Aug. Cùm ergo tam sit per se notum, non esse peccatum nisi voluntarium, consequens fit manifestè, Deum necessitatem inferre nemini ad peccadũ. Aliàs non erit peccatum. Sed tertium adhuc vrgentissimum est argumentum. Nam quòd quis à Dæmone vel hoste homine cogeretur ad peccandum, esset quidem nihil peius, quàm cõtra naturam peccati. Quòd autem à Deo fit huiusmodi coactio, ob nouam causam, verã auersaretur rationem peccati. Nam si peccatum non est, nisi quod fit contra õbedientiam Dei, quem Deus constringit, vt quidpiam faciat, quo modo facto suo peccauerit? At perspicere quod sibi isti perfugium muniuere, vbi se huiusmodi rationibus obrutos sentiunt. Aiunt (vt est videre apud Bucerum loco citato super Paulum) præstare in hac quæstione rationi prorsus vale dicere, & verbis Domini simpliciter inhærere, vbi legimus. Tradidit illos Deus in desideria, & in reprobum sensum. Nam de hoc, inquit, ait Paul. tu quis es õ homo, vt respondeas Deo. Et O altitudo diuitiarum & cætera. Quoniam inter homines, inquit Bucerus, nemo peccat in eo, quòd vitare non potest, ideò horret animus Deo tribuere: vt cogat hominem peccare. Sed alia est, inquit, ratio inter homines, alia vero inter nos & Deum. Quid Bucere non exhorrescat animus, Deo impingere, quod est absurdissimum inter ho-

Lutbera-
norũ eua-
sio.

Tertium
argumen-
tum.

Lutbera-
norũ cõ-
mentum.

Contra
Bucerũ.

ter homines concedere? Audi Augustinum, contra monitionem tuam ab homine ad Deum hoc loco arguentẽ, lib. 83. q. 3. Deo authore, aut volente nemo fit deterior: quia nullo homine probo volẽte, fit alius deterior. Cui ego addiderim, multo esse argumentum de Deo validius. Namq; si quòd coactus humano quis admittit, peccatum non est, ea ratione, quia nõ est voluntarium, longè minus peccabit, qui à Deo cogitur, cũ non solũ nihil sit inibi libertatis, sed id fiat ex impulsu Dei, cõtra quem solum peccatur. Vel respondeas precor, si facere id quòd Deus præcipit, vel consulit, vel admonet, tam longè est à peccato, vt sit etiam õbedientiæ opus, propterea quod Deus est causa, vt fiat, vbi nos Deus non solum iubet aut instigat, verum efficaci (vt dicitis) impulsu, in nostra nos tradit desideria, quibus non possumus resistere, quenam ratio ibi in õbedientiæ subesse potest? aut reuera culpa. Paulus equidem secretissima iudicia Dei dicebat nobis esse in accessa, nempe quod vnum prædestinauerit, & dilexerit, alterum verò odio habuerit. Tamen quòd peccatum sit illud penitus, quod est cõtra legem Dei, & quod libertate peccetur, id & lumine naturali & fidei apertè monstrauit nobis Deus. Ex quo palàm colligitur, neminẽ coactus peccare, impendioq; minus à Deo quempiam in peccatum adigi. At verò, vt quartum præterea argumentum aduersus errorem hunc vestrum intendamus. Nunquid non Deus nobis reuelauit, quod non sit ipse tentator ad malum? quid ergo vos ipsum non tentatorem tantum, sed authorem etiam mali prædicatis? Ecce quid Iaco. de hac re testatur. Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque verò tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum cõceperit, parit peccatum, peccatum verò cum cõsummatum fuerit, generat mortem. Ecce, inquam, Apostolus, in causis peccati nõ Deum, at prorsus concupiscentiam & consensionem voluntatis commemorat. Sed aiunt isti, neq; nos commemoramus, imò verò dicimus hominem propria voluntate esse causam, quamuis cogatur à Deo. Attamen nihil ad verba Iacobi respondent. Cavit enim nobis errorem illum, ne mentiremur, Deum esse tentatorem in malum, quia inde palàm fieret consequens

Quartũ
argumentum.

Iaco. 1.

Lutbera-
norũ ca-
uillus.

sequens Deum esse authorem peccati: ergo cum plus sit cogere, quam tentare, qui dicunt, Deum nos efficaciter cogere ad peccatum, quo rogo defugiant, vt non eum necessariò faciant authorem peccati: Enimvero Aug. quem sibi isti in hac causa suffragari autumant libr. 83. q. ex verbis Iacobi elicit irrefragabilem illam sententiam, in qua scholæ omnes theologorum subscribunt, quod Deo authore aut volente nemo sit deterior. Et expressè de pecca. meri. lib. 2. cap. 5. Ad peccandum (inquit) nõ adiuuamur à Deo, sed vt iusta omni ex parte agamus. Illi tamen dicunt, quod non solum volente & iuuantem Deo, sed cogente, deteriores efficiuntur. Atqui lib. de libe. arbi. cap. 2. ait, quæstione hac, scilicet de causa, vnde malè facimus, se olim fuisse vehementer exercitum, & fatigatum, atque adeò in Manichæos impulsum & coniectum, vt crederet vnũ esse primum principium, quod nos compelleret ad malum, quoad usq; lux illi effulset cælitus, qua cognouit vniuersa nostra peccata, in nostras ipsorum proprias voluntates esse prorsus referenda. Neque verò nescio, quàm isti differant à Manichæis. Nam quod illi tribuebant falsò Deo, scilicet, causam esse peccati, isti adscribunt, verò. Tandem (vt istorum mentem quinto argumento perpendamus) aiunt vel propter peccatum Adæ, vel propter alia cumulationiora nostra, ita nos à Deo ipso cupiditatibus nostris esse addictos, & in reprobum sensum, & in desideria nostra traditos, vt non possimus errores euitare, & cupiditatibus obsistere. Quod si intelligerent, hoc nos nequire absq; auxilio Dei & fauore, qui tamen præsto nobis est, ac præsentissimus, nihil aliud profiterentur quàm veritatem catholicam. Sed quia sentiunt, ita nos esse numine desertos, vt necessitate succumbamus erroribus & prauis affectibus, hoc est, quod nos persistimus facris eloquiis expugnare. Nã nisi in nostra positum esset semper voluntate cum promptissimo auxilio Dei euitare singula mala, quid est, quod nos commonefacit Paul. ne regnet peccatum in nostro mortali corpore, vt obediamus concupiscentiis eius, sed neq; exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato. Et ne sim omnia percensendo molestissimus, quid libros tres edidit Aug. de libero arbitrio, quibus ostēderet, nec Deum, nec dæmonē, nec vllā prorsus causam nos cogere

gere

gere ad malum, sed vnũquemlibet per propriam voluntatem esse authorē sui malefacti? Ob idq; bona omnia Deo esse adscribenda: mala autem culpæ, soli nostræ voluntati: iuxta illud Osæ. Perditio, tua Israël, tantum in me auxilium tuum. De quo fermè præterea argumento scripsit librum de gratia & libero arbitrio, vbi nos edoctos commonitosq; fecit, veritatem eandem omnibus receptissimã, quod sola scilicet propria voluntate peccemus. Alias frustra esset tam numerosus præceptionum ordo, ne homicidiũ, aut furtum faceremus, ne seruiremus concupiscentiis. Et, Noli vinci à malo. Et, Nolite fieri, sicut equus & mulus. Et, Noli deficere à disciplina domini. Et, Noli negligere legem. Et quibus hoc genus quamplurimis est sacra pagina refertissima. In fine tandem Lutheranos istos eum sanctis Apostolis conferamus. Ait Iaco. neminem à Deo tentari. Addit Paul. neq; permittere nos fidelem Deũ tentari supra vires nostras. Obganniunt nihilominus Lutherani, à Deo nos in peccatum cogi. Sanctissimus ergo est cauo. 6. nostri sancti concilij Tridentini ses. 6. Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed qd' mala opera, ita vt bona, Deus operatur, non permisiuè solum, sed etiã propriè & per se: adeò vt sit eius proprium opus, non minus proditio ludæ, quàm vocatio Pauli, anathema sit.

De aduersariorum argumentis dissoluendis. Cap. 18.

Ernere autem operæ pretium est istorum lubrica, videlicet, cum scripturas, tũ argutias, quibus in hanc foueam coniecti sunt. Primum est eis hoc vsurpatissimum argumentũ, quo Bucc. etiã loco citato super Paulũ vitur. Ex hoc, inquit, quod Deus non sit efficax nostrę indurationis causa, nostriq; traditionis in desideria mala, consequitur, Deum non esse Deum: hoc est, rerum omnium primam & totã causam. Sua sunt ipsorum verba. Perspice pie lector, vt nouam semper accessionem faciunt ad suum errorem. Non satis habēt asserere, Deũ nos cogere ad malũ, nisi adiciant, quod ipse est tota causa mali. Nã dicunt, non solum esse primã, sed & totam causam omnium quę sunt in rebus. Hac ratione conuulsam funditus volunt è mentibus hominũ philosophiam omnẽ naturalem ac diui

Primum
argumen-
tũ aduer-
sariorũ.

Aug.

Vnde
Aug. de-
fecerit ad
Mani-
chaos.

Discerni-
culum in
ter Lu-
thera. &
Manich.

Quintu
argumen-
tum.

Scriptu-
re testi-
monia.

Collatio
Luthera-
norũ cũ
apostolis

Synod.
Trident.

Primum
argumen-
tũ aduer-
sariorũ.

ac diuinam. Quòd enim solus Deus omnia ex nihilo creauerit, nullus est inter christianos, qui inficias eat. Sed & quod nulla nunc causarum efficere quicquam possit, sine nutu & influxu Dei, non modò christiani in còfesso habemus, sed & philosophi naturales edocent. Quod autem (vti isti philosophantur) Deus ita sit tota causa rerum, vt cause secundè nihil agant, hoc vt scripturæ sacræ contradicit, ita & ordinem tollit vniuersi. Omnes enim causæ suo quæq; ordine simul coeunt in eundem effectum. Deus scilicet, vti altissima: coelum, vt suo modo vniuersalis, & tandem gradu suo particulares. Nanque sol & homo generant hominem. Habetur enim *Gene. 1.* Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum. Cuius semen in semetipso sit super terram. Ecce terra germinat. & arbores fructificant, semen habentes perpetuum in semetipsis. Quare *lib. 3. de trin. Aug.* Sic Deus, inquit, res quas condidit, administrat, vt eas suos motus agere sinat. Et *lib. 9. de Genesi ad literam, cap. 17.* Rationes & virtutes agendi non tantum in Deo sunt, sed ab illo etiam rebus creatis inditæ sunt & concretæ. Memini me super secundum librum Physicorum. q. 4. per multis egisse aduersus insanam hanc opinionem, quòd cause secundæ nihil agant, sed per se solus Deus ad præsentiam ipsarum. Si. n. in suis singulæ naturis non haberent, vt diuersam hanc varietatem effectuum agerent, quàm experimur in orbe, cur magis ad præsentiam solis Deus illuminaret, quàm ad præsentiam alius rei cuiuslibet? Et ad præsentiam aquæ gigneret frigus, quàm præsentem igne. Quin verò, nisi Deus res vniuersas propter sua cuiusq; officia & opera condidisset, frustra tã numerosam creasset rerum molem. Nanque si ipse solus præsentem sole, lumina ederet, tantundem faceret absente. Et præterea quid commixtione sexuum opus esset generãdis animalibus? quid membrorum tam consona diuersitate, nutriendis? quid deniq; oculis ad videndum, & ad audiendum auribus, si Deus solus ita hæc perficit, vt creaturæ nihil faciant? Quod si res naturales reuera sunt cause suorum operum & munerum, cur non etiã sit suorum, voluntas? Quamuis vt nihil facit sine generali auxilio Dei, ita neq; opus faciat gratiæ, absque speciali. Porro autè si Deus nõ est ita causa bonorum operum, multò minus

minus est tota, malorum. Quin verò nulla est, præterquã permittens, vti iam iã pergimus cõmostrare. *CNã* vnde nos isti vehementius oppugnãt, sunt testimonia sacra. Legimus enim ad *Rom. 1.* quod tradidit Deus gentes in desideria cordis eorum, & in reprobũ sensum. *Esa. 6.* Excæca domine cor populi huius, & aures eorum aggraua. Et ad *Roma. 9.* Cuius vult misereatur, & quem vult indurat. Et *Exo. 10.* Indurauit dominus cor Pharaonis. Et *Matth. 6.* Ne nos inducas in tentationem: tradere autem, excæcare, aggrauare, indurare, & inducere quandam designant necessitatem. Quippe quod Deus immiserit tenebras in corda populi, addixeritque gentes suis cupiditatibus, à quibus vincerentur, & suggesserit Pharaoni malignitatem in cor. Vnde *Amos. 3.* Si erit malũ in ciuitate quod Deus non fecerit. Patres omnes sancti in enarratione Pauli, verbum, tradidit, interpretantur, permittit. Et in locis cæteris Deum dicunt per se & directè neminem inducere ad malum. Est enim regula Fulgentij, theologis celeberrima, quod Deus non est author eius, cuius est vltor. Ex quo fit, vt ideò Deus dicatur excæcare corda, quod subtrahit lumen gratiæ: & indurare, quod subducit auxilium, sine quo homo non potest cor in bonum emollire. Hoc interpretamentũ isti nostri Lutherani vanum existimant, & elusorium. Quoniam verbum, inquit, permittere, non est mitius aut mollius, quàm facere. Nam cum Deus certò scit nos non posse absq; eius lumine & fauore cupiditates nostras superare, & peccata cauere, fit, vt dum has nobis suppetias nõ mittit, verisimè sit causa peccati nostri. Vnde adhuc consequitur, ait *Buce.* omne peccatũ præcipuè à Deo esse. Et ideò non est, cur timeamus affirmare, quod ipse directè compellendo indurat, & immittendo efficacem errorem, excæcat & seducit. Vide quàm palam fatentur omne peccatũ à Deo esse: quod aures expauescunt. Quid ergò respõdeamus? Verè, falsissimum esse, quod aiunt, nihil distare inter permittere & facere. Vbi hoc cõsideratè animaduertendũ est, quod Deum auxilia subducere bifariã cogitare possumus. Vno modò, quod in pœnam præcedentis peccati, ita Deus destituat hominem fauore suo & subsidio, vt statuerit, quasi prolata sententia, nunquam ei amplius succurrere, sed fixum apud se habeat, & firmum, illum perpetuò

I deferere:

deserere: ita vt per Deum ipsum fiat, vt non ille & à præterita culpa emergat, & noua vitet crimina. Veluti contraria ratione dum sanctissimam virginem & apostolos confirmauit in gratia, statuit nunquam eos finire, vt caderent. Alio modo permittere idem pollet, quod finire quæq; liberè agere secundum propriam voluntatem, ita tamē, vt semper sit Deus paratissimus manū porrigere, nisi per hominē steterit. Primo modo certo certior sum: quin vero & certissimos credo semper fuisse sanctos doctores, qui modò fuerint hoc nomine digni, neminem vnquam à Deo fuisse derelictū, suisq; cupiditatibus permissum in hac mortali vita, sed præcisè secūdo modo. Permittere enim, primo modo, fateor tantūdē fermè pollere, ac si Deus nos directè subigeret prauis nostris cupidinibus, adigeretq; ad malum. Sed absit vt in animū Christianus inducat, ita de illo sentire. Enimvero si Deus ita quēpiam auxilio destitueret, cui statuisset nunquam opitulari, quomodo verum esset, quod Deus vult omnes homines saluos fieri? Nā & si Augu. de voluntate id beneplaciti (quā vocant) & conseqūte alicubi intellexerit, ideoq; distributionē constrinxerit ad genera tantum, id est, quod ex singulis ordinibus, & statibus aliquos vult saluos fieri: vel taliter, vt quotquot salui sūt, voluntate Dei seruentur, tamē est nihilominus autoritas hæc verissima in vniuersum de singulis hominibus, si de voluntate antecedēte intelligatur: vti fermè sancti doctores consonatissimo etiam sensu interpretantur. Vult enim ita in vniuersum omnes & singulos fieri saluos, vt quemadmodum leges omnibus, consilia, & exempla abundè dederit, ita sit omnibus præsentissimus ad ostiū pulsans, vt à se nihil omnino desit officij, quin perditissimo etiā cuiq; opem ferat, nisi per se homo ipse abnuerit. Et hunc intellectum præ se fert Pau. admonens Timotheum, pro omnibus & singulis vt oraret, quia Deus vult, &c. Aliàs non esset communis sol de se illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, qui modò animinum non occluserit. Neque verum in vniuersum haberēt de omnibus hominibus, voces illæ euangelicæ. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et. Poenitentia agite. Et. Cōuertimini ad me in toto corde vestro. Et. Deus non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur

Primo modo nemo derelictus.

Deus vult cōs homines sal. fieri.

Scriptura restimonia.

conuertatur &c. Et. Ego ad ostium sum & pulso. Et, nē, quæ absque numero sunt, per omnia discurremus, quomodo esset verum. Impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die cōuersus fuerit ab impietate sua. Ezech. 33. Et vt Aug. & sancti citāt. In quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius amplius non recordabor. Quo maxime verbo nihil significantius Deus exprimit, quàm quod sit semper (vt Chryso. habet in quadā homilia) parturiens misericordiā suam, & quasi doloribus ingemiscens, quod non amplissimos sinus apparatus, in quos benignè vberimos fructus pariat. Atqui quoniam pacto fuerit credibile, eum qui sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eū non pereat, ita propter aliquam culpam viscera suæ misericordiæ homini obserare, vt fixum habeat, nunquam eadem tali misero expandere. Reuera longè aliter Petrum vicarium suum instituit Christus, vbi roganti, an septies in die errata lapsis condonaret, respondit. Nō tantum septies, sed septuagies septies. Et confirmatur. Si ita de Deo fas esset opinari, liceret hominē scelestissimo ambigere, taliter nē esset à Deo in perpetuū derelictus. Qua propter neque esset, cur tantopere reprehenderetur, aut desperatio Iudæ, aut blasphemia illa Cain. Maiorē iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Iam verò cum homo non plus valeat à culpa sine specialifauore & ope Dei exurgere, quàm sine pedibus ambulare, aut sine oculis vel lumine videre, non intelligo cur culpæ magis daretur peccatori illi, ita adeo excæcato aut destituto, non resipiscere, quàm cæco, non videre: aut compedito, non ambulare. Licet esset poena commissa culpæ. Hoc quippe ab illis qui in infernum detrusi sunt, distamus in hac vita, quòd dum viuimus, viatores sumus, ratio autē viæ, hæc est, vt nemo sit ita firmatus in gratia, cui (præter priuilegium) non imminet periculum decidendi, neq; sit vllus à Deo ita longè abalienatus, cui non sit paratissimus suppetias ferre, nisi culpa suā gratiā respuerit. Alio qui intelligibile non est, quomodo id quod homo ille derelictus faceret, esset peccatum, noua poena dignū. Lex enim inferni est, vt sint prorsus nequā illi à Deo deserti & abiecti, ob idq; irreparabili obstinatione in perenni odio Dei persistāt. Sed quia ita sunt destituti, vt non habeant mutadæ men-

Chryso.

Ioan. 3.

Matth. 18.

Inferni lex.

tis possibilitatem, nō commerentur odio illo noua supplicia. At verò in hac nostræ peregrinationis & militiæ vita haud fecus cōtemplari Deum concedet, quàm veluti patentissimū solem fores cordium vniuersaliter omnium irradiantem, & spiritum iugiter adspirantem, & quo se insinuet, aperire gestientem. Nos autem sumus, qui ferream molem prauitatis nostræ obiicimus. Et ideò, vt ipse est, qui nostræ nos libertati permittit, ita nos quoq; sumus, qui non ipsum intrare permittimus. Nam cū assensus noster, effectus etiam sit ipsius, vt ca. 16. dicebamus, non aliter ipse aperit, quàm si nos ad eūdem assensum cooperantes coaperiamus. Quò ergò ad rem cum Lutheranis reuertamur, negamus nihil distare inter illud, quod est Deum quicquam permittere, & hoc, quod est, intenta actione facere. Hoc. n. dicit verā & propriam causam: quæ respectu peccati, Deus esse non potest. Permittere autem est, sinere & pati vnumquemq; agere vt libitū est animo suo. Neq; verò eodem istud recidit, ac si faceret. Quoniam Deus tanquàm author naturæ, liberum hominem liberè agere permittit. Ob idq; ita statuit nostram salutē operari, vt in nostro collocaret arbitrio, si suo vti velimus beneficio. Et ideò quod nos conuertat, sua est gratia: quod vero perditum nos ire sinat, in causa & culpa est voluntas nostra. ¶ Quòd si nos isti prescius obtundere pergāt: vrgētes vocibus, tradere, indurare, & reliqua, quæ aliud latinè significāt, quàm permittere: Deus autem non dicitur nos tantūm permittere in desideria nostra, & in duritiam cordis, sed verè tradere, & indurare, & inducere in tentationem, respondetur secundum S. Thomā. 12. qd. 79. quod cū Deus sit lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, veluti planeta solis, vniuersalis est perennisq; fons corporei luminis, differt tamē, quòd sol lucet necessitate naturæ, Deus autem ratione & iudicio. Ob idq; vbi aula, occlusa fenestra, priuatur lumine, eiusmodi tenebrarum, sol nullo modo est causa, sed ob ex clausura fenestræ. Cū autem Deus, seu lumen cognitionis, seu fauorem gratiæ subtrahit, licet causa directa sit, conuersio hominis ad malum, qua Deum à se auertit, tamen quia Deus prudens & sciens permittit hominem arbitrio suo, subtractio illa gratiæ, qua mens illuminatur ad rectè videndum, & cor emollitur

Rūdetur
Lutheranus.

Induratio.

S. Tho.

emollitur ad rectè videndum, dicitur excæcatio, & obduracyo, & aggrauatio. Quæ quidem distinguntur comparatione ad effectus gratiæ. Sunt enim organa duo & sensus ad comparandam scientiam: nempe visus, inferuiens inuentioni, & auditus, disciplinæ. Excæcare, refertur ad primum: aggrauare, ad alterum: atque indurare, ad affectum. Veruntamen subdiderim, neque abs re fortè, quod latius pateat permittere, quàm alia. Vt omnis induratio sit permissio, non tamen cōuertantur. Permittitur enim homo cadere in primum peccatum, at non ita propriè dicitur indurari, aut excæcari, aut aggruari, quoadusque longa cathena malorum in profundum pertraxerit miserum. Tunc enim & cæcus & surdus, & lapis vtique fit, ad auxilia diuina. Vnde Paul. vbi Roma. 1. retulit prifecos illos gentium commutasse gloriam Dei, cum similitudine volucrum, & serpentum, quia prima erat pietas, non dixit eos tūc trahi: tamen si permissi id commiserunt. Sed cū deinceps carnalibus se desideriis per abrupta flagitiorum decliues præcipitabant, tunc significanter ait, eos traditos esse in desideria cordis ipsorum: id est, cordis, quod non Deus abs se, at illi prius ab ipso alienum fecerant. ¶ Tertium istorum argumētum est, quod Augu. aduersus Iulianum lib. 5. & in de gratia & libero arbitrio, cap. 20. & expressius. 21. inter explicandum quomodo peccatum subsequens, in pœnam præcedentis quandoque permittatur, testimoniis compluribus sacræ paginæ asseuerare perseuerat, quod Deus aliquando inclinet homines ad malum. Inter quæ commemorat illud Pauli, Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum. Quibus percensitis circa finem eiusdem cap. 21. duriuscula concludit hæc verba. His & talibus testimoniis diuinorum eloquiorum satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominū ad inclinandas eorum volūtates quocunq; voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum: iudicio vtique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autē iusto. Ad hoc autē vt respondeamus, confydera primū oculatè lector, quàm sit asperius verbū illorum, quàm hoc Augustini. Quod. n. hic dixit, Deus inclinat, illi aiunt, Deus cogit. Sed præterea ex diuersa natura boni, & mali, nisi essent cæci, diuersam esse rationem in Deo

Duo sensus scientiæ.

Differt inter permittere, & obdurare.

Ad 3. argumētū.

Aug.

Rūso.

inclinandī ad bonum, & inclinandi ad malum, facillē fuissent venati. Cū enim bona vniuersa in Deū ipsum, qui summa bonitas est, suapte natura referantur, inclinatio Dei ad bonum, intentionē eius, numenq; designat, vt id ipsum fiat. At cū malum culpæ, deuiatio quædā sit liberi arbitrij nostri à lege Dei, secundum inclinationem propriæ cupiditatis, idem poller; Deum inclinare nos ad malum, quod nostræ nos proprię inclinationi permittere. Id quod Augu. ipse, optimus sui interpres, crebrò explicatissimeque agnouit. Etenim in episto. ad Sixtum, quæ est. 107. sic ait. Non Deus obdurat impartiendo malitiã, sed non impartiendo gratiam. Vnde Apost. Rom. 9. misericordiam appellat, gratiæ appositionem, indurationem verò, gratiæ priuationem. Et ad Simplicianum. Non intelligendum est inquit, quod Deus ita induret, quasi quemquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur. & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur: non quia vi impellat, vt peccent. Et in li. de essentia diuinitatis. Indurare, inquit, dicitur Deus quorundā malorū corda: sicut de Pharaone scriptū est. Nō quod omnipotens Deus per potētiam suā corda eorum induret, quod est impiū ita credere: sed exigētibus eorū culpis cum duritiã cordis, quā ipsi sibi mala perpetrando nutriunt, nō aufert, quasi eos induret, quia iusto iudicio indurari finit. Quid apertius? (Augustino autē Chry. Amb. atq; omnes patres consentiunt, super illud Pauli Rom. 1. Tradidit eos Deus &c. Quo circa gratis profectò doctissimus aliàs Roffensis ar. 36. elargitus est Luthero, quod Deus ita nonnullos deserat, vt resipiscere nequeant. Est. n. (vt citra iniuriam dixerim grauissimi viri) consideratio sententia. S. Tho. 3. q̄. 86. asserentis, erroneum esse, quod aliquod sit peccatum, de quo homo poenitere non possit. Vbi ad illud. 2. Macha. de Antiocho. Orabat scelestus Deum, à quo nō esset misericordiam consecuturus, respōdet, causam fuisse, quoniã non habebat verā poenitentiam propter Deū, sed propter infirmitatem, quā patiebatur. Idemque agnouit Hier. in illo verbo Amos Super tribus sceleribus Moab, & super quarto non exaudiam eum: nempe quòd sola impoenitentia est in causa, cur Deus iniquis non parcat. Quod si cui animus est, rem hanc planissimè expositiã intueri,

Aug.

Roffen.

S. Tho.

Hier.

intueri, consulat Orig. lib. 3. de princ. in aureo illo capite de libertate arbitrij. Negabant enim illi contra quos illic disputat, perinde atq; isti, solo nos libero arbitrio peccare, innixi loco illi de induratione Pharaonis. Eos autem acerrimè reuincit Orig. quod si Deus ita indurauit cor illud miserum, auxiliumque denegauit, vt non esset ipse paratus illud emolliri, etiam si Pharaon cōsensisset, certè Deus ipse fuisset causa perditionis eius, neq; meritò culparet eum, dicens. Tu autem quoniam non vis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiua Aegypti. Consyderatè adnotauit verbū Orige. Quoniã nō vis. Vnde consyderatissimè subdit, quod Deus nō aliter indurat corda, quā patiēter nos tolerādo. Neq; verò opus est Origenis testimonio vbi Paul. tanta vtitur euidentia. An diuitias, inquit, bonitatis eius ac patientiæ & Jonganimitatis contemnis, ignorans quia benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autē duritiam tuam, & impoenitēs cor thesaurizastibi irā in die iræ. A benignitate ergo, qua Deus nos intendit lenire & allicere, occasionem nos nanciscimur, vt indurescamus pertinacius. Atq; adeo (inquit Orig.) indurare dicitur nos Deus tropo tali sermonis, quali herus, dum quo benignior in seruum est, & clementior, insolentior ipse & improbior efficitur, dicere potest. Ego te talem serue feci, ego te perdidisti: patiētia mea insolentia tuæ causa extitit. Hac enim figura aiūt illi apud Esaiam. Quare errare nos fecisti domine de viis tuis? Indurasti cor nostrū nē timeremus te. Conuertere propter seruos tuos. Deum enim tali ratione ad seipfos vt conuerteretur, precabantur, nē amplius illis indulgeret (quod illis erat occasio in malum) sed flagellaret eos potius: quoniam, vt est apud Iacobum. Quem diligit dominus, corripit. Et hoc idem compertissimum habemus in historia Pharaonis. Idcirco enim Deus non statim filios Aegyptiorū occidit, & in mare demersit parentes: quia nolebat mortem peccatoris, sed vt magis conuerteretur, & viueret. Ob idq; veluti imbribus terrā, ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, vt mitesceret, emollireturq; ad poenitentiam. Quinimo non nihil rex ille nequam profecerat flagellis illis, quando dicebat. Iter trium dierum ite: non tamen satis erat emendatus: quando quidem prohibebat, dicens. Ne longè abeat

Rom. 2.

Orig. similitudo.

Esa. 63.

Pharaon.

& vxores vestras relinquit &c. Hoc tamen in historia Pharaonis agnouerim, quod induratio illa peculiarem habuit rationem in diuina prouidentia. Nempe ut iudicia illa diuinæ maiestatis Hebræorum animos ad timorem, amoremq; Dei erigerent. Colligamus ergo ex his omnibus, obstinatum duritiam, crudelitatemq; nostram, non à Deo esse intentam, sed nostram ipsorum potius voluntatem, patientia Dei abutentium in causa illius esse. Ut enim eadem pluuia in altera terra præciosas progignit herbas, in altera verò, spinas & tribulos: & sicut eodem sole cera liquefit, lutum autem exiccatur, ita eadem benignitas, & patientia Dei, quæ suapte natura vniuersos ad poenitentiam inuitat, alios perducit, alios verò maioris est occasio obdurationis. Porro verò quo sententia Augustini, à quo isti auxilia deprecant, postrema sit omnium confirmatio. Audiamus eum in lib. de prædest. & grat. capit. 14. An fortè, inquit, si pie de Deo, sicut expedit sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei, debuit ad salutem. Et cap. 15. conferens Pharaonem cum Nabuchodonosor, quod quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quantum ad poenam, ambo flagellis elementer admoniti. Quid ergo, inquit, fines eorū fecit esse diuersos, nisi quod vnus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero cōtra Dei misericordissimā veritatem pugnavit arbitrio. Ite Lutherani. Citate Augustinum dicentem, quod Deus homines inclinat ad malum. Nos autem post totum scripturarum elogium, tum probatissimorum Patrum, etiā Augustini, monumenta cauebimus Deum infamare, qui nobis sit causa peccandi. Tantum abest, ut vel suspicemur eius coactu, aut certe appulsu nostris cupiditatibus addici.

¶ Haud equidem dissententur theologi, entitatis (ita vocat) que est peccatum, Deū esse causam: eo efficientiæ genere, quo cuncta & animata & inanima ad suas naturales actiones permouet. Non tamè inde statim cōficitur, causam esse peccati, quæ parte desecatur à lege & voluntate Dei. Et quāuis per multi sint, quibus non sit explicatu facile, quomodo in odio Dei, quod internam habet & indiuisam malignitatē, possit Deus causa

*Simile.**Arg.**Nabuchodonosor.**Quomodo Deus est causa pecc.*

causa esse entitatis, culpæ verò non item, non tamen est ita intellectu difficile. Quando enim patres (imò scriptura canonica) negant Deum esse causam peccati, non ad illum vniuersalem influxū spectant. Ille enim ut ca. 2. explicuimus inter causas naturales censetur. Et ideò sicut Deus nō dicitur causa homicidij, quia dedit homini manus & oculos (sicuti neq; faber qui bona intentione fecit gladium) ita neque ex eo quod auxiliū præbet homini vniuersale, eo modo quo præbet belluē, dicitur causa peccati. Quoniam in moralibus ille prorsus est verè iudicaturq; causa, qui lege, ope, consilio, fauore, vel persuasione mouet quempiam, siue ad bonum, siue ad malū. Atqui his modis & rationibus, vniuersos Deus mouet ad bonum & honestum, neminem autem ad malum. Imò verò uti dum claudus ambulat, homo est causa ambulationis, quod tamen malè & incommodè gradiatur, in detortam tibiā penitus reiicitur: atq; dum optimus scribēdi artifex siue incommoda calamo, siue in mala papyro scribit, ipse quidem est causa scripturæ, malitia verò characteris refertur vel in calamum vel in papyrus, ita prorsus dum quis delinquit, Deus quidem cum homine est causa actionis, quatenus res quædam est. Quod autem à lege declinet, soli imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero arbitrio satis hīc. Nam præterquam, quod (ut præfati sumus) non omnia hic persequi statuimus, multa quoq; addenda sunt in subsequentibus libris, inter differendum de dispositionibus, & de operibus.

Simile.

Quid nam possit homo per liberum arbitrium quamdiu est in peccato. CAP. 19.

Postea quā sex illa de peccato originali proposita expediuimus: porro an transeat in omnes, quæ nā causa illius, quid sit, & quomodo traducatur, quæ sit eius poena ac deniq; effectus, subsequitur. euestigio, ut perferremur quid nā homo, quādiu in miserando peccati stercore sordet, efficiere libertate sua valeat. Er est quæstio biformis. Prima scilicet: utrū omnia opera liberi arbitrij, siue in infideli, siue in recidiuo Christiano, sint peccata. Altera verò, utrū absq; auxilio gratiæ, solo generali influxu Dei possit homo per sua naturalia opus vllum facere, quod sit genere, seu

Quæstio duplex.

seu (quod aiunt) moraliter, bonū. Neq; verò vna est, sed dūc ac diuersa quæstiones. Prioris nanq; affirmationē in nullo vnquam ex catholicis offendi. Nā & si quosdam videā Gregorio Ariminēsi eam notam inurere, attamē hoc solum ille attruit, quod nemo citra speciale auxilium valet vel minimum præstare opus bonum morale. Censet tamen eum qui est in peccato, imò & eū qui foris est extra fidem, auxiliū eiusmodi suscipere, quo bene agat moraliter: quāuis non conuertatur: vt si ipse procul dubio exponit inter soluendū quoddam nonū argumentū. Verum Lutherani sunt, qui aceruo suorum errorum hūc etiam opponunt: vt i. ca. ii. in textura suorum dogmatum commonstrauimus. Quippe ex eo quod omnia opera peccatoris dimanāt à vitia concupiscentia, quæ est illis peccatum, omnia delictoris opera damnant, vt peccata. Vnde in Apologia confessionis Augustanæ sic habent. Falsum est & hoc, & contumeliosum in Christum, quod non peccent homines facientes præcepta Dei sine gratia. Et paulò inferiūs. Verè peccant homines, etiam cū honesta opera faciunt sine spiritu sancto, quia faciunt ea impio corde: iuxta illud. Quicquid non est ex fide, peccatum est. Profectò si natura humana frumentum esset cacodæmonis, non peius de illa isti obloquerentur. Quòd ergo indubitata veritas vnusque theologorum animus contra edocet, subiiciam. Primum omnium constitutissimum omnibus est, nullum peccatoris opus meritum esse dignum, siue gratia Dei, siue vita æterna. Esset enim Pelagianus, qui secus sentiret. Statuitur deinde in vniuersum de omni illo qui est in peccato, seu infidelis sit, seu fidelis, quòd non omnia eius opera sunt peccata: at illa tantum, quæ vel genere suo sunt mala: vt fornicatio, homicidium, & cætera opera carnis: vel si bona sint ex obiecto, polluuntur tamen vel à fine, vel ab aliqua circumstante qualitate. Ex quo fit consequens, inter opus Deo acceptum ad vitam æternam, & illud quod est peccatum, medium inter stare opus morale, id est, conforme rationi naturali. De quo capi. proximo latius. Vnde. 2. 2. q. 10. S. Thom. vbi percontatur, vtrum omnia opera infidelium sint peccata, respondet, quod & si omni opere, quòd ex infidelitate agunt, peccent (sanè dum deos suos colunt, legiue obsequuntur suæ) tamen dum opera bona faciunt, ad quæ

Grego.
Arimin.

Lutheranorum error.

Dictum Lutheranorum.

Veritas veri.

S. Tho.

quæ inclinatur, sufficitq; bonum naturæ, non est necessarium, vt peccent. Atqui conclusio hæc præ se fert manifestam veritatem, cui naturali sensu adhæreat humanus animus. Quis. n. adeò sinistrè sentiat de natura humana, vt propterea quod persona quælibet sit extra gratiā Dei, quodcunq; opus agat, sit recens peccatum, quo inimicitia ingrauescat. Licet enim hoc ex conuictu hominum conijcere. Vbi notum est, non omne opus illius, qui inimicitias exercet, ex odio id fieri inimici. Igitur dum homo, laborans alias vitio aliquo, vescitur licitis, non alio peiori animo, quàm vt viuat: laborat, vt alat familiam: commiseretur fratris: erogat egenis, obedit parentibus, & maioribus: quod si persona publica est, iustitiam custodit, tuetur rempublicam, & id genus operum quodlibet facit, neque ex odio Dei, neq; vilo obliquo proposito, aut sinistra circumstantia, sed quando & vbi oportet, quidnam rogo est, vnde opera huiusmodi defœdentur, vt sint peccata? Sed ais propter concupiscentiam carnis. Hanc autem iam factis demonsttrauimus in renatis nullam habere rationem culpe. At saltem in infidelibus dixeris causam esse, vt omnia ipsorum opera sint peccata. Ita enim aiunt quidam, tum catholici, tum aliàs docti, sustinentes opinionem Gregorij. Aiunt inquam, omnia opera quæ sunt sine auxilio speciali, esse peccata. Non quidem noua culpa, sed participatione originalis, quod vniuersa cōmaculat. Hoc tamen commentum in primis nō habet locum in homine iam Christiano, vbi nullū est originale. Sed neq; in infideli. Quoniā vnum peccatum nunquā opus aliud inficit, nisi quando fit ex intentione eiusdem peccati. Vt cū quis, intendens homicidium, exacuit ferrum, vel intentione fallendi, incumbit literis. Cū ergo originale peccatum non sit actuale, quomodo opera subsequētia ita polluat, vt sint absq; alia mala volūtate, actualia peccata? Et præfertim illa opera quæ non oriuntur ex inclinatione carnis, sed ex intentione boni & honesti: qualia modo referebamus. Quocirca peruersa est interpretatio illius loci Ioan. 3. Quod natum est ex carne caro est, ad suadendum omne opus peccatoris esse peccatum: quia non omne illud nascitur ex amore carnis. Et peruersissima, illius. Arbor mala non potest bonos fructus facere: quia nomine arboris intentio operis venit: iuxta illud.

Argumentum primum.

Cavillatio.

xta illud. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Et tamen non est consequens, ut qui in peccato est, omnia faciat mala intentione. Sed istas & tales auctoritates fusiùs libr. 3. explicabimus, inter disputandum de operibus iusti. Sed adiungitur confirmatio ad eandem conclusionem ex diffinitione peccati. Est enim peccatum, doctore contra Faustum Augustino, dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Cum autem illi qui est in peccato patrocinator (verbi gratia) pupillo, eo duntaxat, quod est opus honestum, nihil tunc facit contra legem Dei: cur ergo imputabitur culpæ? Et præterea si omnia opera iacentis in peccato, peccata essent noua, adeoq; noui supplicij merita, vix possemus animo comprehendere, quantum poenarum penderet in inferno, quicumque in minimo peccato mortali permansisset longo tempore. Nam si dormit, si vigilat, si comedit, si ambulat: denique quidvis gerat negotij, peccatum est apud istos. Adde rationem illam, quam capite quarto formabamus. Porro homo animal est rationale, qui ideo suapte natura efficere opus valeat secundum rationem: atqui per peccatum tantummodo sumus supranaturali dono expoliati, & in puris naturalibus nudi relict: possumus ergo naturali vigore rationis, cum vniuersali Dei influxu opera præstare, quæ sint rationi consentanea, atq; adeo vt cunq; bona: nimirum quæ finem non exuperent naturalis honestatis. Id quod à nostris aduersariis, si quæ ipsi concedunt penitus perspexerint, facile extorquebimus. Fatentur namq; eas nobis vires libertatis post lapsum suppetere, ut valeamus (quod ait libr. 3. Hypog. Aug.) agros colere, plantare vineas, conuersari cum amicis, & cætera. Et præterea confitentur quandam (quam inficias nequeunt) naturalem iustitiam: quam appellant rationis, quæ posita est in vsu rerum secundum rationem. Quam dicunt cognitam fuisse philosophis. Ita habent in confessione Augustana, & reliquis colloquijs. Quin etiam in Apologia Melancthon libetè huic iustitiæ tribuit suas laudes, probans sententiam Aristotelis, s. Ethi. quod neq; Hesperus, neque Lucifer pulchrior est quam iustitia. Ac deniq; aiunt iustitiam hæc à Deo ornari corporalibus præmijs, licet non sit meritum iustificationis.

Confirmatio argumenti.

Confirmatio. 2.

Secundum argumentum.

Argumentum ex diuersis aduersariis.

stificationis. Si ergo naturales virtutes dignæ sunt qualicumque illa laude, exiguaque mercede temporanea apud Deum, cur peccati charactere subnotentur, si tamen nulla vanæ gloriæ intentione fiant? At quod huc forsitan quispiam ex Augustino libro. 7. de ciuitate dei, accerferet Romanorum exemplum, ut qui rebus clarè gestis digni videntur censeri ab Augustino, quorum Deus sæcularia imperia tam latè auget & amplificaret, illud ego exemplum perparum ad rem conducere existimo, sanè qui nunquam Augustinum ita potui intelligere, ut Romanorum virtutes arbitraretur verè dignas fuisse illo præmio. Quas si quidem exercebant, ut ipse ibidem fatetur, ad aucupandam gloriam mundi, atque adeo neque culpa carebant. Sed ait, quod Deus permisit illis potiri mercede quam intendebant: sicuti de hypocritis ait Christus. Receperunt mercedem suam. Nam & hac auctoritate vtitur illic idem ipse. Porro autem maioris est in præsentiarum momenti testimonium eiusdem Augustini de spir. & lite. capit. 28. vbi ait. Nihil profunt impio. aliqua bona opera, sine quibus difficillimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Ecce confitetur bona opera impij, quæ tamen nihil ad vitam æternam profunt. Quare illud quod ex. 3. capitulo eiusdem libri citauimus supra: scilicet liberum arbitrium nihil valere, nisi ad peccandum, si lateat veritatis via, de vtroque lumine, diuerso tamen modo, intelligendum est. Nimirum, quod sine lumine naturali nullum fieri valet opus moraliter bonum: neque sine lumine fidei, meritorium æternæ vitæ. Sed age testimonia sacræ scripturæ perpendamus, an inde fulciri possit veritas nostra. Ad remissionem peccatorum necessaria est poenitentia, quam post præcursorem clamantem in deserto, Christus ipse, cum prædicauit, tum etiam in vniuersum mundum prædicatum dimisit Apostolos: ad dolorem autem excitandum, veramque erratorum detestationem, quam plurimum conducit meditatio gehennæ, memoriaque iudicij illius, ira & furore pleni. Vnde Ioannes. Progenies viperarum, quis vos demonstrabit fugere à ventura ira? Et seruator noster vehementer nos perterrefacit signis illis exhorrendis, quæ dabunt tunc sol & luna: adeo. ut arescant homines præ timore. Et alibi.

Augu. de ciui. dei.

De spi. & lit.

Testimonia scripturæ.

Matth. 3.

Nolite,

Matth. 10. Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed eum potius timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Quibus omnibus persuasi quoque Lutherani, iam sunt compulsi concedere terrores pauoresq; conscientiarum necessarios esse, vt à peccatis emerfi homines ad diuinam misericordiam perfugiant. Expostulauerim ergo libenter cum eis, num metus gehennæ & iræ Dei, quæ, authore Paulo, per fidem reuelatur de cælo, peccatum sit? Non credo hoc dabunt vnquam nobis. Quò enim nos metu Christus ipse inducit, vt timeamus, quis nam eum metum, peccatum dixerit? metus autem ille non est quo gratiam cum Deo valeamus inire: est ergo opus aliquod extra gratiam, quod culpa vacat. De quo reuera scriptum est.

Eccl. 1. Initium sapientiæ timor domini. Non enim verbum hoc de timore filiali enūciatur: sanè qui non initium, sed consummata est sapientia. Ergo si timor seruilis initium est sapientiæ, non parum utilis est: adeò non est peccatum. Neque huic

Ioan. 4. vlla ratione aduersatur, quod secundum Apostolum Ioannē, perfecta charitas foras mittit timorem. Haud enim ait, quod quiuis gradus charitatis auerfetur timorē, sed perfecta tantū. Neq; illa foras timorem pellit, quasi contrarium malum, sed tanquam imbecillum bonum, & imperfectum. Id quod pulcherrima comparatione exposuit Aug. in filo futuri & setæ: de quo lib. 2. Est tandem argumentum, quod illos, qui in peccatorum sordibus agunt, admonemus, & quidem saluberrimè, vt eleemosynis erogandis, assiduis orationibus, & id genus officiis affluant. Quemadmodum ait Aug. Si non es tractus, ora vt traharis. Quod reuera nūquā faceremus, nisi talia opera culpe immunia essent, tametsi extra gratiā Dei fiāt. At verò in finem iam in materiam de dispositione ad gratiam, quam nē exenteremus, satis hæc sunt in præsentia. Reliqua enim lib. altero sunt adiecta. Est ergo error asseuerare, omnia opera antè iustificationem esse peccata, isq; merito in nostra Tridentina synodo condemnatus, can. 7. Cuius verba sunt. Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante iustificationē sunt, quacunque ratione facta sint, verè esse peccata, & c. anathema sit. Et can. 8. Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccato

à peccato abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere, anathema sit. Neque verò est, quod ad diluenda aduersariorum argumenta integrum hic debeamus capitulum adhibere, eisdem enim ferme vtuntur ad persuadendum sibi omnia opera antecedentia gratiam, peccata esse: atque omnia, etiam subsequētia. Quo circa vbi li. 3. tractandū nobis est de valore operum iustificati hominis, illic cuncta dissoluentur. Audi tamen interim prudens lector, post illa recitata verba in præfata Apologia. Porro quod omnes homines peccent, cum honesta opera sine spiritu sancto, & diuina præcepta sine gratia faciunt, audi inquam expendeq; neruum causæ. Huius, inquit, nostræ sententiæ testimonia habemus, nō solū in scripturis, sed etiam ex Patribus. Nā Aug. copiosissimè disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia, inquit. Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quomodo viuere debeat, & ad bene viuendū sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis. Cur non etiā ego (inquit Melan.) hic exclamem? Imò exclamabo, & isto in crepabo dolore christiano. Euacuati estis à Christo, qui à natura iustificamini, à gratia excidistis. Ignorantes enim iustitiā Dei, & vestram volentes constituere, iustitiæ Dei nō estis subiecti. Istitis inclamationibus incantant populos suos. Sed vnde, rogo, locus ille. Gratia non datur secundum merita nostra, ergo omnia opera, quæ fiunt extra gratiam, peccata sunt. Nō satis habetis, artificialem dialecticam à vestris scholis relegasse, nisi & naturalem dissimuletis? Quem vnquam ex nostris legistis, qui dicat, gratiam secundū merita nostra dari? Nam et si quidam meritum de congruo nominent, quam vocem, vt li. 2. videbimus, neq; alij, neq; ego satis probo: nemo tamē constituit rationē aliquā iustitię in operibus nostris, respectu gratiæ Dei. Sed tamē opera media statuimus, quæ vt nullo modo sint merita gratiæ, ita neq; sunt continuo peccata, sed bona (qd' aiūt) secundū quid, id est, bona ex genere, seu bona moraliter: iuxta sententiam Aug. citatam de spi. & lit. ca. 28. Quod autem asserunt ex Esaia vaticinio. Facti sumus immūdi omnes, & quasi pannus menstruæ vniuersæ iustitiæ nostræ, ad memoratum capitulum li. 3. pertinet, de operibus quæ fiunt in gratia.

Et quod

Et quod adiciunt ex euangelio Ioannis. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes & arefcer, ad capitulum de dispositione ad gratiam. Id autem proprie hic contra nos

Rom. 14. facere videtur, quod est ad *Rom. 14.* Omne quod non est ex fide, peccatum est. Vnde aduersarij colligunt, omnia opera agentis in peccato, peccata esse. At verò si aliquid locus hic habet momenti, de operibus duntaxat infidelium est. Id tamen

S. Tho. S. Tho. q. citata. 2. 2. exponit de ipsorum operibus, que faciunt ex infidelitate. Vt tantum valeat, Non ex fide, quantum, contra veram ex falsa fide. Tametsi alibi ipse, & pleriq; multi intelligunt perinde esse. Non ex fide, ac si dictum esset contra conscientiam: qui profecto sensus genuinus esse videtur illius loci. Præmittit illic enim Paul. Qui autem discernit, id est, iudicat (scilicet cibum talē non esse licitum) si manducauerit damnatus est, quia non ex fide: hoc est, facit quod iudicat non licere.

Vtrum absque auxilio speciali gratiæ possit homo vlla ex parte bene agere moraliter. Cap. 20.

Hoc autem loco aduersus Lutheranos constituto, è vestigio subsequitur, vt cū nonnullis catholicis exoptulemus, vtrum possit homo dum est in peccato, solo generali Dei influxu, absque speciali auxilio gratiæ, opus aliquod vtcunq; honestum (quod vocant moraliter bonum) agere. Est enim opus moraliter bonum (vt nomē ab scholis recipiamus) illud quod eo est honesto fine naturali intentum, ac circumstantiis vestitum, vt cū non sit gratiæ apud Deum & gloriæ meritū, nullum sit tamen peccatum, sed infra lineam naturalem, studio sum. Sunt autem quinq; hic ex ordine discutienda, ex quorū diffinitione palām constet, quo se vis, facultasq; naturalis extendat bene agendo. Id quod ex ca. 4. in hunc locū, copiosius ac limatius differēdum, reposuimus. Quinq; autem hæc sunt. Vtrum natura sua valeat homo, etiam qui in peccato existit, verum quodpiam nosse, quod satis sit ad bene moraliter agēdum: bonum huiusmodi, velle, & facere: Deum super omnia diligere: diuina implere præcepta: ac deniq; vitando peccata, in bono perseverare. Duo priora hoc capite, & proximo, tria verò reliqua, c. 22. excutiemus. At qui primū omnium id firmū nobis,

Opus moraliter bonum.

Quinq; veniunt in quaestione.

nobis, solenneq; sit, quod aduersus Pelagium fancitum est ab ecclesia. Porro quod ex puris naturalibus non solum mereri non possumus, aut vitam æternam, aut nostram iustificationem, verum neq; cogitare aliquid (vt ait Pau.) quod illius sit causa, tanquam meritū. Id quod libro secundo discussuri strictius sumus. Vbi & illud enucleandum est, an per naturā suā se saltem homo possit ad gratiam disponere. Hac catholica

veritate constanter præfixa, ante Gregoriū Ariminensem neminem legisse memini, qui, quantum iudicio assequi possum negare hoc cogitauerit, quod primis duabus quaestionibus interrogatur: posse nimirū hominē, dū est in peccato suapte natura, citra specialem succursum Dei, cū nosse, tum etiam, velle, & exequi officium aliquod naturali honestate præditū.

Et hanc nos hic primam statuimus assertionem. Grego. verò vtrūq; negat. q. 1. super di. 26. & 27. & 28. in 2. sentent. Amboq; existimat, non solum esse contra Augustinū, cuius innumera more suo complicat testimonia, verum concidere in errorem Pelagij. Addit, S. Thomā eiusdē secū fuisse sententiæ. Cui subscribit Capreo. eadem dist. 28. idem de S. Thoma arbitratus. ego verò (quod meum est exile ingenium) vt certò assentior huic contra Greg. assertæ veritati, ita neq; sum vsquam suspicatus, vel Augustinum, vel S. Thomam contrarium habuisse iudicium: præterquam quod reliquus theologorum cœtus nobiscū sentit, vt ipse confitetur Grego. Et quoniam S. Tho. inducitur author, inde exordiamur. Is. 1. 2. in. q. 109. sciscitatur, vtrum homo sine gratia aliquod verum cognoscere possit. Et respondet (quantum hic sufficit) hisce verbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quædā intelligibilia cognoscenda: ad ea scilicet, in quorum notitiam per sensibilia possumus deuenire: altiora verò intelligibilia intellectus humanus cognoscere non pōt, nisi fortiori lumine perficiatur: sicut lumine fidei, vel prophetiæ: quod dicitur lumen gratiæ, in quantum est naturæ superadditum. Sic igitur dicendum est, quod ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, vt intellectus à Deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustrationi: sed in quibus-

Assertio prima.

S. Tho.

K dam,

dam, quæ excedūt naturalē cognitionē. Ecce omni procul du-
bietate respōdet, quod lumine naturali sufficimus multa ve-
ra cognoscere: putā, quæ per sensibilia (vnde authore Aristo-
incipit nostra cognitio) rimari possumus. Quare cū ait, ad ho-
rum cognitionem indigere nos auxilio diuino, manifestē id
enunciat de generali auxilio Dei, tāquā institutoris & vni-
uersalis gubernatoris naturæ rerum: quippe in quo viuimus,
mouemur, & sumus. Quocirca dum Capreol. interpretatur
diuū Thomam in hoc sensu, quod licet absq; habitu gratiæ
gratū facientis possimus veritates circa mores cognoscere, nō
tamen absq; speciali auxilio, nescio vnde hoc potuit elicere.
Etenim quod illic S. Tho. in disputationem profert, est, quid
homo possit ex naturalibus suis, quidq; nō valeat absq; ope
supernaturali: vbi proinde de gratia gratū faciente nihil me-
minit. Et quoniam eadē oppositio, qua distāt naturalia à su-
pernaturalibus, est inter generale auxiliū & speciale, ait, quod
ad naturalē quidē veritatem intuendā, vti ingenerauit nobis
Deus naturale lumē tanquā formā agendi, ita tribuit genera-
le auxiliū, tanquā naturalē causam motus. Ad cognoscēdū
autē supernaturalia, sicuti supernaturali nos lumine illustra-
uit, putā fidei, aut prophetiæ, ita ad cognitionē ipsam specia-
liori nos mouet auxilio. Et præterea sermo S. Thomæ non est
contractus ad certam cognitionis speciem, scilicet vel practi-
cam vel speculatiuam, sed in genere percontatur, atq; respon-
det, pari modo de speculatiuis, & moralibus: absurdissimum
verò esset assertu, quod speculatiuas veritates, vtpote iudicia
veri coloris, & aliorū sensibilibium, perq; se notas veritates, &
quæ consequuntur ex illis, non valeamus sine speciali ope co-
gnoscere. Quod ergo de speculatiuis, id ipsum & de practi-
cis veritatibus manifestē intelligit. Sanè quod solo generali au-
xilio cognoscere vtraq; possumus. Et meritò quidē, Nā quæ
precor maior difficultas fingi pōt in cognoscendo vero pra-
ctico, quàm speculatiuo: Quod autē ad Augustinum attinet,
patenter de se ipse testatur, huius, quam astruimus, fuisse sen-
tentia li. i. retract. cap. 4. vbi ait. Nō approbo, quod in oratio-
ne dixi, (nempe lib. 2. soliloquiorum) Deus qui nisi mundos
verum scire voluisti. Responderi enim potest, multos etiam.
non mundos multa scire vera. Et profectò, quando Augusti
aut quiuis

Capreo-
lus.

Secunda
ratio.

Aug.

aut quiuis ex patribus scriptum quidpiam reliquisset, quo
contrariæ sententiæ videretur applaudere, glossandum esset
potius, quàm deneganda manifesta ratio naturalis. Ea præ-
fertim cui nullus locus scripturæ sacræ refragatur, quinimò
suffragantur multi. Vbi adnotandum est, quod quemadmo-
dum in speculabilibus, ita & in practicis, quæ ad mores spe-
ctant, quædam sunt naturali rationis lumini commensura-
ta, quædam verò sublimiora, quàm quibus inspiciendis lu-
men nobis suppetat à natura. Vt enim per se notum est, quā-
titate, totum excellere parti, tam notum & illud principium
est. Id facias aliis quod tibi vis fieri: & quæ inde sunt conse-
quentia. Vti honorare parentes & seniores: subuenire mi-
seris, & id genus reliqua. Atque adeò vt speculabilia illa, ita
& hæc practica naturali mentis oculo peruia sunt, aut cer-
tè naturali diligentia cognoscibilia. Appetit enim homo
naturaliter hæc scire, vt ait Philosophus, ad quæ proinde na-
tura, cū eius finem non excedant, vires nobis sufficit. Vn-
de in Psalmo. 4. interroganti David. Quis ostendit nobis
bona, ipse sibi respondet. Signatum est super nos lumen vul-
tus tui domine. Quod doctores intelligunt de lumine natu-
rali. Quinimo Paul. vbi incusat philosophos, quod cū
Deum cognouissent, non tanquā Deum colentes hone-
nestassent, palàm loquitur de cognitione naturali: vti omnes
agnoscunt enarratores in subiunctis verbis, quibus exponi-
tur, quonam pacto se illis Deus fecerit manifestum. Inuisibi-
lia enim, inquit, ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt
intellecta conspiciuntur. Hoc nāq; philosophorum acumen
ac munus fuit, ex his quæ subiecta sunt sensibus, causas inue-
stigando, ad notitiā Dei conscēdere. Et quod huiusmodi co-
gnitio sufficeret ad bene agendum, ex eodem etiam loco con-
stantissimum est: Aliàs non fuissent inexcusabiles: vt ait Pau-
lus. Quamuis de hoc, lib. 2. cap. xi. exactior erit sermo. Quo er-
gò ad secundam quæstionem progrediamur, secunda hic as-
sertio nobis fit, quod potest homo solo suffultus generali au-
xilio, velle, & operari bonum morale. Cuius in promptu est
ratio. Vt opus quodlibet sit bonum morale, satis est, ipsum
esse rationi naturali consonum, atq; ad ius exactum natura-
le, etiam si nulla super naturam perorneretur circumstāte quali-
tate.

Rō præ-
cipuacō-
clusiōis.

Psalm. 4.

Paul.
Rom. 1.

Assertio
secunda.

tate. Nam profectò nō aliter dignoscere videor, inter res horū nominū, opus morale, & opus meritorium, quā quod illud soli sit congruens naturali finī, hoc autē in eum, qui supra naturam est, referatur. Illud autē totum potest homo à natura præstare: sanè qui cū sit animal rationale, naturalis sit ei scopus à natura præstitutus, vt quæ rationi sunt cōsentanea, & cognitioneprehendat, & affectu appetat, atque ad eò effectu

*Id possu-
mus post
peccatum
quod in
puris na-
tu.*

exequatur: vt cap. 4. dicebamus. Sed ait quispiā fortè, quāuis id nostrapte natura possumus, quatenus rationales sumus, vbi nulla præisset gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiusmodi vigorem. Hoc autē responsum satis existimo cap. xi. refutatum esse, vbi exponebamus, quemadmodum preuaricatio illa Protoplasti, solū nos dispoliasset originali iustitia cū annexis suis cœlestibus donis: nosq; reliquisset in puris naturalibus, absq; corruptione cuiuspiā naturalis principij. Sed ex eo fuisse læsos vulneratosq; in naturalibus, quòd nō possumus vbiq; & semper agere secūdum rationem, quo nos natura ipsa rationalis agit. ¶ Hic autē locus est, quo nobis Grego. obuiā exit, negans vllū esse opus moraliter bonum, antequā in vltimum finē referatur, qui est Deus.

Grego.

At verò, non immeritò scholæ omnes theologorū sibi reclamant, vt ipse fatetur. Nāq; vel id sentit de relatione in Deum, quatenus naturali lumine ostēditur, finis esse vltimus vniuersi: atq; ad eò nostrarū actionū: aut de relatione in ipsum, quæ ratione est finis supernaturalis: id est, vires nostras exuperās. Si de priori, ad illā certè non est necessariū speciale auxilium.

*Primum
argumen-
tū contra
ipsum.*

Quia omne bonum, & maximè honestum, ratione intrinseca ordinatum est in Deum. Sanè qui cū res cōderet, ad se vniuersas retulit, vt cap. 6. explicatius dictum est. Et ideò quando non sinistra intentione agentis præfigitur alius finis, de se ipsum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad satis est, vt sit moraliter bonum. Adde quod actu etiam potest illo primo modo naturaliter referri opus in Deum. Quocirca fallax est collectio illa Gregoriana. Quicumq; opus facit alio fine, quā propter Deum, peccat: quicumq; non actu illud refert in ipsum, alio fine facit, ergo peccat. Est enim secunda præmissa falsa, tum quia licet opus non referatur, nisi in bonū honestum, non fit diuerso fine à Deo, tum quia satis est, si actus

*Responde-
tur Gre-
gorio.*

referatur

referatur in ipsum, tāquam in finem naturalem omnium bonorum. Si verò sentiat de relatione secunda, omnino inficias imus, operi moraliter bono necessariam esse illam relationē.

Quinimò hoc differt ab opere meritorio. Et quòd hoc quidem suum fuerit ipsius inuentum (bona pace dixerim doctissimi doctoris) vel hac ratione liquidò constat. Id quod in humana est, & naturali ratione positum, non est refellendum nisi sacre scripturæ aut catholicæ ecclesiæ quoquo pacto aduerferetur: at scriptura sacra, ecclesia catholica interprete, solum hoc denegat operibus nostris naturalibus, quòd sint merita gratiæ & gloriæ Dei, definiens aduersus Pelagium, in his quæ ad nostram iustificationem pertinent, non esse sufficientes mortales, vel aliquid, quasi à nobis cogitare. Vt est videre in concilio Mileuitano can. 4. & 5. & explicatius in Arausicano can. 7. vbi id tantum sancitur, quòd nemo per naturæ vigorem, bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligere potest absq; illuminatione & inspiratione spiritus sancti. Atque idem poenitus censet modo præsens Tridentinum in tribus primis canonibus: scilicet, neminem per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam absque diuina per Christum gratia posse credere, sperare, aut diligere, quatenus pertinet ad iustificationē. Et ratio est, quod si à nobis, vel (quod ait Paul.) à lege esset iustitia, gratis Christus pro nobis mortuus esset. Caterùm de bonitate bonorū moralium, sanè quæ nulla esse affirmamus merita apud Deum, neq; proximam gratiæ dispositionem, sed quæ illis sunt etiā prauis communia, qui nihil de mutanda in Deum mente cogitant, nihil profectò vel scriptura vel ecclesia prohibuit credere, quod naturalis ratio diceret. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præsertim veritas cōfirmatur autoritate illa Apostoli ad Rom. 2. Gentes quæ leges non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. Eiusmodi enim legem (scilicet positiuam) non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Sed de hoc inferius adhuc, cap. 22. & libro altero, cap. xi. Est ergo præter legitimam causam intrusum auxilium huiusmodi speciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim adscribendum esset, vt cap. 4. dicebamus, quod reliquis omnibus

*Altera
obiectio.*

*Alia ob-
iectio.*

natura cōstantibus potestas à natura suppeteret suos cuiusq; fines adipiscendi, homini autē rationali & libera, nullus esset præscriptus à natura scopus & finis, quo posset rationis vsu & libertate officia naturaliter referre: quæ essent rationi consona.

S. Tho. Profectò S. Thomas expressè aliter sentit. Qui nimirum. 1. p. q. 23. introducendo tractatum de prædestinatione, præfigit duos hominis fines, alterum qui excedit proportionē naturæ creatæ, quæ est vita æterna: alterum qui naturæ creatæ proportionatus est. Quem res, inquit, creata potest attingere secundū virtutem suæ naturæ: ad quorum priorē transmittit nos Deus per prædestinationem: ad secundum verò, inquit, nō: quia possumus illum assequi per naturam nostram. Quē vel vnum locum si considerassent isti, qui S. Thomam in opinionē Gregorij adsciscūt, nunquā id fecissent: quandoquidē secundum eum non omne opus moraliter bonū pertinet ad prædestinationem, quod idcirco fieri ab homine potest naturaliter. Ad hæc quando. 2. 2. q. 10. dixit, non omnia opera infidelium esse peccata, & quando. 1. 2. q. 109. adiecit, quod potest homo absq; auxilio gratiæ implere præcepta quo ad substantiam operum, manifestè asseruit opera moraliter bona sine speciali auxilio: quoniam cum apud ipsum nullum sit opus indifferens, ea quæ non sunt mala, bona continuo sunt. Et quod intelligat illa fieri absq; auxilio speciali, patet, quia nullum ipse tale ponit, nisi ad præparationem & dispositionē ad gratiam, vt videre est eadem. q. modò citata. 1. 2. quæstione. 65. art. 2. & explicatius. 2. 2. q. 23. arti. 7. ait, quod licet perfecta virtus nō possit esse extra charitatem, nihilominus virtus in ordine ad aliquod particulare bonum, & respectu finis vltimi in aliquo genere, scilicet quatenus est finis naturalis boni, potest esse virtus secundum quid. Et quod intelligat naturaliter, adhuc patet in solutione ad primū: vbi ait, quod extra charitatē fit aliqua talis virtus secundū quod homo habet aliquod aliud donū Dei: scilicet fidem, vel spem, vel etiā naturæ bonū. Quod cū distinguat contra dona supernaturalia, palā sentit, ex puris naturalibus. ¶ Sed vt S. Thomam missum faciamus, est præterea ad nostram conclusionem vrgentissimum argumentum, communi sensui obuium. Potest homo ex suis naturalibus, id quod suo pte genere bonum est malo sine & circumstantia

Tertia rō conclusio nis.

cūstātia facere: ergo poterit idem facere propter honestum. Exempli gratia. Potest homo naturali conamine deambulare, sinistra intentione: ergo poterit id facere causa bonæ valetudinis: & tunc certè erit bonum morale. Potest homo comedere aut bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo potest quando prodest. Certè risum tali theologia moueret, qui diceret, posse me comedere sine speciali auxilio pomū, quod est ante me, dū mihi est pestilēs: non autem dū est salubre. Præterea dum quis veritatem illius rei interrogatur, cuius rei est conscius, potest naturaliter negare (quod est peccatum mendacij) cur nō poterit, quod facilius est, citra auxilium speciale, affirmare? Et potest vnusquibet pro libito suo proicere denarium in flumen, cur nō poterit donare pauperi, sine alia mala circumstantia, eò quod est honestum? Et honorem quem iniquè valet deferre quisq; naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitime deferre parentibus, & vrbane probis viris. Neq; verò me latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in vltimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, vtrū possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quàm propter bonum honestum, vel in Deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirmant, iam demonstratum est, esse bona opera: quia cum sint propter bonū honestum, imò propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confoditur aliorum responsio, qui dicunt, posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tamen cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquæ (veluti quando, & vbi oportet) naturaliter adhiberi possunt. Porro verò præter rationes has naturales videtur, & redemptor noster de hoc nos operum discerniculo crudisse, quæ sunt naturaliter bona, citra meritum gratiæ: vbi ait. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis: nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis: nonne Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Ibi enim

Refutatio responsi aduersariorum.

Respondetur aliter cauillo.

Matth. 5.

non vituperat officia quæ exhibentur propter honestatem humanam & naturales necessitudines, quæ sunt bonis & malis communia: sed dicit, esse imperfectas virtutes, nisi fiant ex vero & germano amore Dei: quo pater cælestis perfectus diligit se. Cui etiamnum sententiæ fortè arrisit Apostolus illis verbis. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriã, sed non apud Deum. Vbi non damnat naturalem iustitiam, sed ait esse imperfectam.

Rom. 4.

In quo ad obiecta respondetur.

CAP. 21.

Expositio sententia communis.

Rius tamen quàm testimoniis Gregorij satisfacio, patentius exponam sententiam meam: neq; id solum propter Gregorianos, sed quoniam & aduersus Lutheranos est operæpretium. Quando affirmamus, bonum opus in genere morum naturalifacultate fieri, primum id intelligimus, vbi nullus præfigitur malus finis, nullaq; affigitur circumstantia praua. Mox neque huiusmodi opus censemus, nuncupamûsue simpliciter, aut bonum, aut virtutis: sed cõtractè: & (quod idiomate suo aiunt in scholis) secundum quid, quippe opus ex genere, seu moraliter bonum. Et ideò consultò nos dissimulauimus particulam, quam Greg. componit in diffinitione: dicens, quòd actus bonus moraliter, est ille, qui habet omnes circumstantias, vt sit verè virtuosus. Opus enim moraliter bonum, ita est studiosum, vt non tamen mereatur absolutè nomen virtutis. Cuius incogitantia statim à diffinitione Gregorium fefellit. Et enim August. vbi cunq; loquitur simpliciter de bono opere, aut de virtute, ea duntaxat officia comprehendit, quæ fiunt in charitate, quæ vna est forma virtutum. Expressã eius sententia est de gratia & lib. arbi. capit. 18. vbi ait. quod quicquid se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate nullo modo fit bene. Et ideò apud gentiles nunquam censet, fuisse veras virtutes, non solum quia pleraq; omnia faciebant propter inanem gloriã, sed quia cognitione carebant, & charitate veri Dei. Id quod peregre, tum saepe alibi, tum libro. 4. aduersus Iulianum capit. 3. disserit: confirmans, non esse verè iustum, nisi qui ex fide viuunt: neque esse veram iustitiam, nisi vbi est regnum Dei: neque veras virtutes, nisi vbi vera est sapien-
tia &

Opus moraliter bonum.

Aug.

tia & charitas Dei. Et ideò nõ esse inter Romanos & Græcos, qui essent veri sapientes, studio siq; censendi. Excipere nihilominus possumus aliquos forsan rarissimos (id quod nõ credo negasse Augustinum) quibus legitimè seruantibus ius naturale, Deus peculiariter ferret opẽ, vt secum reconciliaret. Et inde tertio consequitur, quam diximus cognitionem Dei posse quẽpiam naturaliter adipisci in materia morali, minimè nos intellexisse de vera prudentia. Quippe quæ non est, nisi vbi verè connectuntur virtutes. At verò vbi negat August. veras esse virtutes extra charitatem & fidem, & vbi eas vocat falsas, non sentit quod sint idcirco peccata, sed id tantum, quod non habent legitimum gradum virtutis. Sed sunt tales secundũ quid. Sicuti aurichalcum, licet sit falsum aurum, est tamen in suo genere res bona. Et ita glossat eum S. Tho. 1. 2. quæstione. 65. arti. 2. Et præterea neq; illa opera, vtcunq; bona, damus, posse hominẽ multo tempore, aut in materiis, vel pluribus, vel arduis efficere. Est enim homo post peccatum, imbecillior, & infirmior, quàm vt possit in bono, neq; in eo quidem quod est naturale, durare sine auxilio Dei. Nanq; in infidelibus, & in perditis Christianis experimento didicimus, quàm homines diuino fauore destituti in diuersos malorum abyssus præcipientes dilabantur. Neq; postremò omnino diffitemur, quin quãdoq; in peccato iacentes, inspirationes aliquas peculiare & fauores recipiant. Nam ait loco supra citato S. Tho. 1. 2. quod Deus quãdoq; per suam gratiam aliquos instruit, de his etiã, quæ per naturalem rationem cognosci possunt. Quinimò ad-
diderim, quod nonnunquam recipiunt aliqua supernatura-
lia subsidia, quibus villo modo mollescant, & disponantur ad gratiam. Sed id tantum constituere volumus, quòd sine auxilio speciali potest peccator multa opera facere, quæ nõ sint peccata, neque merita gratiæ, sed medio modo moraliter bona. Neque verò sint proxima dispositio ad gratiam: sed remotissima. Quia ratione ait ille. Prima virtus est, vitium fugere. His explanatis moderaminibus & temperamentis, facillimum est ad omnia respondere testimonia Gregorij. Si tamen de S. Tho. dicere etiamnum adiiciam, nunquam opinionem eius cogitasse. Eodem enim titulo quo percontatur articulo 1. quæstionis illius. 109. an homo sine gratia possit bonum cognoscere,

Resolutio sententia auctoris.

Exponitur mens S. Tho.

gnoscere, interrogat etiam art. 2. an possit absque gratia, velle, & facere bonum. Et respondet comparando statum nostrum ad illum primum innocentiae primorum parentum: dicens primò quod secundum vtrunque statum, natura humana indiget auxilio diuino ad faciendum vel volendum quodcūq; bonum, sicut primo mouente. Quod verbum, & Capreol. & quicum auscultant, glossant de auxilio speciali, cum tamen luce sit clarior mens S. Thomæ de auxilio generali. Primum quia cum illic disputet, quid homo possit velle, & facere naturaliter, & quid sit illud ad quod indigeat particulariori auxilio, sicut in præcedenti articulo fecerat de cognitione, respōdet pari modo præiaciens fundamentum, quod sicut nihil possumus cognoscere, neq; in speculatiuis, neque in practicis, ita nihil possumus vel velle, vel facere sine auxilio Dei. Et ideo subiungit philosophicum verbum. Sicut primo mouente, quo exprimitur generale auxilium: & addit, Sicut dictum est, scilicet in superiori articulo. Et idem explicatissimè habetur in subsequētib; verbis, Porro vbi subdit differentiam, quod in statu naturæ integræ eodem auxilio generali poterat homo per sua naturalia, velle, & operari bonum, suæ naturæ proportionatum, quale est bonum virtutis acquisitæ: non autem bonum supernaturale virtutis infusæ. Sed tamen in statu naturæ corruptæ etiam deficit homo ab hoc, quod secundum naturam suam potest, vt non possit totum huiusmodi bonum implere per sua naturalia. Quia tamen natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, vt scilicet toto bono naturæ priuetur, potest, inquit, etiam in statu naturæ corruptæ per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Sicut ædificare domos, plantare vineas, & alia huiusmodi, non tamen totum bonum sibi connaturale. Sicut homo infirmus potest per seipsum aliquem motum habere, non tamen perfectè potest moueri motu hominis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ. Hæc sunt verba S. Thomæ, quibus, quid potest dici perspicatius & euidentius in explicationem nostræ sententiæ? Ait enim quod homo naturæ corruptæ potest per virtutem suæ naturæ aliquod bonum particulare agere. Ecquid est (etiam si detur fingendi libertas) per virtutem suæ naturæ, nisi cū solo concursu generali Dei? Quandoquidem

Verba
S. Tho-
ma.

quidem auxilium speciale nemini sufficitur, nisi ad supernaturalia officia. Itaq; homo corruptæ naturæ differt ab homine integræ, respectu naturalis boni in materia morum, non sicut mortuus à viuo, vt ille possit totum ex suis naturalibus: nos verò, nihil, vt Grego. & Capreo. confingunt: sed sicut infirmus & debilis à sano & valido. Porro quod ille habebat potestatem in totum bonum: nos verò nō possumus totum: id est, in vniuersum omnia bona facere naturalia: possumus tamen aliquod. Et subdit exemplum Augu. in 3. lib. Hypog. quod possumus ex naturalibus ædificare domos, plantare vineas, & cætera. At conantur quidam eludere hoc exemplum, dicentes, quod hæc opera, dum naturaliter fiunt, nō sunt moraliter bona. Nihil est tamen in hac elusione probabilitatis. Quoniam plantare vineas, & domos ædificare, cum ex genere suo non sint peccata, sed honesta opera, fit, vt etiam extra gratiam sint bona: maximè in via S. Thomæ, qui non ponit actus indifferentes. Vnde inferius arti. 5. dicit, quod homo per sua naturalia non potest mereri vitam æternam, potest tamen facere opera perducentia ad bonum aliquod connaturale homini, vt laborare in agro, habere amicum. Quis dubitat, quin habere amicum sit opus moraliter bonum? Quod cum dicat, posse hominem per sua naturalia, manifestissimè intelligit, sine auxilio speciali, solo concursu generali, quem Deus pepigit cum natura. Quare quod subdit in eodem. 2. articulo: scilicet quod Adam indigebat auxilio gratiæ, non ad sanandam naturam, sed ad operandum bonum supernaturale, nos verò non solum ad opera supernaturalia, sed ad sanandam naturam: intelligendum est ad exercitium omnium bonorum naturalium, ita vt nunquam deficiamus. ¶ Ecqua omnino euidētia est in Aug. sanè qui eiusdem fuerit sententiæ. Et ne pergamus prolixitate grauiores esse, satis fuerit locum illum protulisse, quæ modo citabamus Hypog. lib. 3. cuius de homine lapsi verba sunt. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum, quæ ad deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis quàm etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: id est, velle laborare in agro, velle mandu

Aug ex-
ponitur.

manducare & bibere, velle habere amicum: & huius generis complura. Quidnam poterat dicere, quò luculentius sententiam nostram confirmaret? Dignoscit enim inter ea quæ ad Deum pertinent, nempe supernaturalia, & opera vitæ præsentis: videlicet, quæ non sunt digna præmio vitæ æternæ. Et ait, quòd ad illa nõ est per se sufficiens liberum arbitrium, ad hæc autem est quidem: sicuti ad opera mala. Quibus profectò exequendis nullo opus est favore Dei præter generale auxilium. Et inter illa quæ naturaliter possumus, commemorat, habere amicum, vxorem ducere, artem discere, ac deniq; velle quicquid bonum ad præsentem vitam pertinet. Quæ inquit, omnia nõ sine gubernaculo diuino subsistunt. Quod indubitanter intelligit, non de auxilio speciali, sed de generali influenza, qua vniuersa prouidendo gubernat, vt patet ex subiuncta auctoritate. Ex ipso enim, inquit, sunt, & per ipsum esse cœperunt. Alludens nimirum ad illud Pauli in Actis. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Et est manifestus locus quem citauimus cap. 19. de spi. & lite. vbi asserit, nonnulla bona opera iniquos facere, tametsi nihil eis prosint ad meritum. Cum ergo dilucida sit sententia hæc Augustini, per hanc sunt omnes eius auctoritates, quæ cõtra videantur facere, interpretanda. Prima, quam Greg. opponit, est ca. 1. de prædest. sanct. Sanè vbi nemo, inquit, sibi sufficit ad incipiendũ vel perficiendũ quodcũq; opus bonũ, sed sufficietia nostra ex Deo est. Si tamẽ antecedẽtia & subsequẽtia simul verba circũspectasset, videret hunc locum nullum cõtra nos habere momẽtum. Tractatur enim illic causa Pelagianorum, qui dicebant respectu iustificationis nostræ nos esse qui incipimus: Deum autẽ, qui perficit. Et ideo ait, quod qui confitẽtur præueniri voluntates hominum Dei gratia, atq; ad nullum opus bonum vel incipiendum vel perficiendum sibi quẽquam sufficere, plurimum à Pelagianorum errore dissentiant. Et paulò inferius. Quoniam non solum à nobis, non est incrementum fidei, sed neq; initium eius. Non ergò mirari satis possum Gregorium qui idcirco quod Augusti. dixit, opus bonum cõceperit opus morale: cum potius lis ipsa, quæ agebatur Pelagianorum, luculentissimus sit interpres, quòd intelligatur de operibus pertinentibus ad iustificationem. Quare quod dixit, quodcunq;

*Responsa
ad argu-
menta
Grego.
Augu. de
prædest.
sanct.*

quodcunq;, non refertur ad quodcunq; genus bonitatis, sed ad id quod est incipere, & perficere: puta, cogitare, velle, & operari. Vide quomodo se ipse Aug. propalàm exponit Hypog. li. 3. Quisquis sic liberum arbitrium esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neq; incipere nec perficere possit, catholicus est. Hæc Augu. Vt vbiq; dixerit bonum opus, intelligatur de eo quod pertinet ad sanctitatem. Vnde subdit. His enim dicitur, vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego mando vobis. Nam opus moraliter bonũ (vti superius adnotabamus) non est Augustino absolutum bonum. Item li. de correptione & gratia. Cum dixisset, quod sine gratia nullum prorsus bonum homines faciunt: subdit. Non solum vt monstrante ipsa quid faciendum est sciant, verum etiam, vt præstante ipsa faciant cum dilectione, quod sciunt. Nota, Cum dilectione, id est, meritorie. Et libr. 2. capitu. 5. Ad peccandum (inquit) non adiuuamur à Deo, iusta autem agere, vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Nota, Omni ex parte: id est, perfectè. ¶ Secundũ testimonium, & quod nullam omnino exceptionem pati, Greg. existimat, est in epistola ad Paulinum inter condemnationes Pelagij. Vbi inter alia damnatur, victoriam nostram, quando tentationes deuincimus, non ex Dei adiutorio esse. Et fateri omnes iubemur, quãdo contra tentationes, concupiscentiasq; illicitas dimicamus, quãuis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, sed adiutorio Dei nostram prouenire victoriam. Hinc extruit Grego. insuperabilem hanc demonstrationem. Qui tentationi succumbit, peccat, debellare eam nemo valet, sine auxilio Dei: ergo citra tale auxilium non possumus euitare peccatum: & ideo neq; facere opus quoquo pacto bonum. At verò quãuis largiremur, vbi insultat tentatio, nequire nos naturaliter efficere bonum morale, nullum tamen haberet Grego. triumphum. Quoniam sunt alia opera, quæ possumus facere sine repugnante tentatione. Vt dicere veritatem, quæ nihil nobis refert, erogare tenuem stipem pauperi, obedire pareribus in re parua, & huius generis alia. Sed adiecerim præterea, quod quamuis vehementes tentationes superare non possimus sine auxilio speciali Dei, possumus tamen exiguas: non

*Secundũ
argumen-
tũ Grego.*

Responsio.

non quidem vt Deo sit accepta victoria nostra ad vitam aternam, sed tamen vt nouum euitemus peccatum. Natura enim nostra mansit post peccatum infirma, non tamen fuit prorsus extincta. Et ideo cum sit rationalis, potest quandoque in rationis arce continere se aduersus tentationes. Quod autem condemnatum est Pelagio, euidentissimum est, non esse aliud, quam quod ipse blasphemus affirmabat. Nempe quod poteramus taliter resistere tentationibus, vt victoria nostra complaceret Deo, & aeterno esset praemio digna. Id quod mirum est non attendisse Grego. in alia auctoritate quam ipse citat Augusti ni li. 21. de ciui. dei, ca. 16. dicentis. Tunc victa vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Cui consonantissimè concinnit S. Tho. 2. d. 28. q. 1. art. 2. ad. 6. argumentum. Aliud enim, inquit, est resistere peccato, & aliud victoriam de peccato habere. Quicumque enim vitat peccatum, peccato resistit. Vnde hoc potest, inquit, fieri sine gratia. Et, quicquid alij commiscantur, indubitanter intelligit, sine auxilio gratiae. Neque oportet, ait, quod tunc homo resistendo peccato mereatur aeternum praemium. Sed ille proprie vincit peccatum, qui potest pertingere ad hoc contra quod est pugna peccati: puta ad meritum vitae aeternae. Et hoc non potest esse sine gratia. Hec ille. Quod si quis nobis obiiciat quotidianam precationem, qua a Deo petimus, ne in tentationem inducamur, vbi perinde profitemur, nisi eius peculiari ope, non posse nos ab illis illaesos seruire, huic respondemus, quod neque solum postulamus victoriam aduersus quasdam tentationes, sed aduersus omnes: neque victoriam qualemcunque, sed, vt modò dicebamus, ex amore Dei vincere: & tamen neque omnes villo modo: neque aliquam tali modo, sine speciali auxilio possumus superare. Et praeterea, quod aliquam per solum actum bonum morale vincamus, hoc etiam Deo acceptum referre tenemur, tanquam auctori & vniuersali gubernatori naturae. Petimus enim ab eo pluiam, & alia benigna tempora: atque temporalia bona, quae tamen per causas secundas solo generali adiutorio elargitur nobis. Aliam nobis comminationem in eadem epistola ad Paulinum a se adfert Grego. Est enim comminatio sexta Pelagij, dicentis, adiutorium non ad singulos actus dari. Vnde subinfert, condemnari eos qui negant auxilium speciale ad actus moraliter bonos. Ex eo sci licet,

Aug.

S. Tho.

Dimitte
nobis de-
bita no-
stra.Tertium
argumen-
tum Gre-
gorij.

licet, quod dicitur, ad singulos. At verò perspicacissimum est, vocem singulos, non nisi ad tres actus referri, qui sunt, cogitare, velle, & operari, qua parte spectant ad iustificationem. Dicebat enim Pelagius, quod saltem cogitatio, & initium fidei est a nobis. Et hoc illi condemnatur. Nihil autem de opere moraliter bono: sanè quod ad iustificationem nihil, vel remotissimi me, attinet. Postremum denique argumentum Grego. est, quod si sola nobiscum Deus generali influentia operaretur ad bona opera moralia, non aliter nos ad huiusmodi bona moueret, quam ad contraria mala. Quandoquidem eadem influentia concurrat ad haec. Nulla tamen est huiusmodi collectio. Nam in malis culpa solū concurrat, vt supra dicebamus, quasi auctor illius actus materialis, quatenus est res naturae: in bonis verò non id tantum, sed quatenus habent virtutis formam, rationi congruentem. Dat enim nobis leges, exemplum, & naturale lumen, ostendens nobis bona. Quibus modis non est Deus efficax, vt oblique diuertamus a rationis semita. Et hac de causa Aug. reprehendit Iulianum tribuentem hominibus si quid boni haberent, cum omnia, etiam naturalia, debeamus Deo. Ex sacra scriptura nihil est sanè, quod nobis opponere isti possint alicuius ponderis. Nam illud Io. 15. Sine me nihil potestis facere, si obiiciatur in eo sensu, quo designare potest auxilium generale, nemo negat quin sit necessarium ad quodcunque in eundem munus. Si verò in eo quo significat auxilium speciale, tunc non venit intelligendum nisi de opere, vel meritorio, vel disponente ad gratiam. Et hic est sensus germanus illius loci. Praemiserat enim Redemptor noster. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Vbi sermo habetur de operibus gratiae, quae sunt fructus passionis eius. Et ideo subdit. Ego sum vitis vera, & vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me nihil potestis facere. Quo nihil pertinet opus moraliter bonum. Est enim mos scripturae, sola opera pertinentia ad iustificationem, reputare aliquid: reliqua verò, nihil. Vt. 1. ad Cor. 7. Circumcisio nihil est, & praepitium nihil est, sed observatio mandatorum Dei. Atqui de eisdem caelestibus bonis ait Iaco. Omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum est, descendens a patre lumine.

Vltimum
argumen-
tum Grego.

Ioan. 15.

Iacobi. 1.

minum. Ab illo autem verbo. i. ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. nihil in oboris accrescit opinioni Gregorij. Quoniã si gloriam adeo vult vsurpare strictè, neq; illa quæ auxilio speciali fiunt ab eo qui persistit in peccato, fiunt in gloriam Dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Glossam ergo huius loci habes ca. 23. ¶ Hæc presius quã quispiam fortè necessarium iudicauerit, vrgere conatus sum, quia non possum, fateor, non ægrè ferre, quàm hoc ætatis naturam humanã nonnulli prostrauerint: affirmantes nihil prorsus boni in moribus liberum arbitrium auxilio generali Dei posse, at quicquid ab homine naturaliter procedat, peccatum esse. Id quod semper absurdissimum existimaui. Tametsi authores nihilo minoris sanè æstimem. Dominum cum primis R offensem, vi rum sanè, cum egregia eruditione, tum maximè omni religionis pietate vsq; ad mortem præclarum, qui tamen contra Lutherum, arti. 36. existimat hanc, quæ à nobis repulsa est, fuisse sententiam Patrum, sed theologos scholasticos esse, qui hac parte contra Patres sentiant. Id quod forsan ex disputatione Gregorij ita sibi persuasit. Etenim de Augustino abundè protenui facultate mea commonstrasse me arbitror, non fuisse in tali opinione. Et quod Chryso. & alij patres crebrò repetunt, scilicet extra gratiam Dei, atque minimè extra fidem reperiri bonos mores, aut bonam vitam, vltro nos concedimus. Primùm quòd infideles opera fermè faciant ex sua falsa fide, aut alio malo fine. Mox quod si quæ sint extra gratiam opera moraliter bona, permixta sunt cum aliis delictis multis. Et tandem, quòd opera, vtcunque sint absq; charitate bona, haud tamen merentur nomen veræ virtutis.

De dilectione Dei & impletione præceptorum. CAP. 22.

Is quæ explanata sunt instructi, facillè tria reliqua quæ ca. 20. in questionè producebamus, possumus expedire. Videlicet an possit homo ex puris naturalibus Deū super omnia diligere, seruare præcepta eius, ac deniq; omnia peccata per seueranter deuitare. Hoc enim est, de quo nos vsq; Lutherani flagellat, & quasi Pelagianos traducit: hanc semper nobis intenta

R offen-
sis.

Chryso.

Libera-
noũ ca-
lumnia.

intèntarunt ignominia, quod asserere pertendamus, hominẽ à naturalibertatẽ cum potestate suppetere, diligendi Deum super omnia, atq; seruandi præcepta absq; speciali eius fauore & auxilio. Qua de causa, inquit, instituere nos monachatus, aliasq; humanas leges, & pharisaicas cerimonias excogitare, quibus velut propriis meritis subnixi, confidimus in amicitiam cū Deo reconciliari, & æternam cõparare beatitudinẽ. Id quod nemini vnquã apud nos in mentẽ venit, sed apertissimè vbiq; aduersus Pelagiũ theologi omnes dimicant. Quam calūniam li. 2. cap. de merito cõgrui, & lib. 3. cap. de impletione legis per auxilium gratiæ iterum atq; iterũ purgabimus. Quo ergò ad id quod ppositũ est, regrediamur, exordiar ab impletione mandatorum, de qua cap. iam. 6. diuisio à nobis facta est theologis solẽnis, & profectò necessaria. Porrò quod implere præcepta vno modo contingit quantũ ad substantiã duntaxat operũ. Atqui hoc modo constituimus illic hominẽ in statu innocentia potentẽ fuisse per suam naturam, vtpote vestitam originali iustitia, absq; alio speciali auxilio implere omnia præcepta, propter naturæ tunc sanitatem & robur. ¶ Sit ergò hic de homine lapsò propositio prima. Potest homo existens in peccato, siue ante receptam fidem, siue cū fide mortua, per sua naturalia, id est, solo generali Dei auxilio implere quandoq; præcepta, videlicet naturalis iuris, vel diuini, vel humani, quantum ad substantiam actus. Quod est dicere, vt nec sit opus illud meritũ amicitia Dei, neq; adeo simpliciter bonum, sed tamen neq; vilo modo peccatum: at opus moraliter bonum, quo nouũ euitatur peccatum. Propositio est non solùm S. Thomæ. 1. 2. q. 109. artic. 4. verum Scoti & omniũ theologorũ nemine excepto. 2. sentent. d. 18. Quamuis Greg. vt sit opus moraliter bonum, exigat suum auxilium speciale. Aliter autem contingit implere præcepta, putã non solùm quantum ad substantiam operis, sed quantum ad modum & finem præcipientis: nempe vt ex charitate hoc fiat, tanquam meritum vitæ æternæ. Et de hoc iam diximus ibidem, quod neque Adã in statu innocetia sufficeret vel minimum præceptum cõplere absq; gratia Dei gratum faciẽte: tantum abest, vt nos idẽ valeamus. De hoc ergo secundo mēbro conclusio- nis nihil opus est disputemus: sanè de quo Lutheranis vnani-
L mis

Impletio
mandato-
rum du-
plex.

Prima cõ-
clusio.

Mēbrum
secũdum
cõclusio-
nis.

mis cōsensu nobiscum est. Sed primū membrum est, de quo à nobis resiliunt, dicentes nullū ab homine euitari posse peccatum absq; speciali gratia Dei. Quod quāuis duobus capitibus proximis ex parte demonstrauimus, denuo etiam nunc corroborandū est. In præceptis discernendum est inter substantiā præcepti, & eius finē. Præcepit nobis Deus (verbi gratia) illa quibus nos ius naturæ astrinxerat, puta vnum colere Deum, charos honorare parentes, nō occidere, & cætera: atq; hæc quidem vt per ea charitatem Dei, quæ, auctore Paulo, finis est præcepti, custodiremus. Sub præceptis autem aliarum virtutū (quicquid sit de singulari præcepto charitatis) non cōprehenditur finis, sed sola ipsorum substantia: vt theologi consentienter agnoscunt cum S. Tho. q. 100. in. p. 2. Porro vt subueniatur parentibus, quando, & vbi oportet, abstinemus à furtis, cædibus, & reliquis flagitiis. Cū ergo opera cuiuscūq; legis (vt cap. 6. dicebamus) à ratione proficiantur, sitque rationalis naturæ homo, consequitur, vt opera eiusmodi, quatenus sub præcepto cadunt, naturaliter possit præstare. Eatenus scilicet, vt non sit reus violatæ legis, sed noua se illa culpa liberet. Atqui sic explicatius accipito vim argumēti, qua parte contra illos pugnat, qui aiunt, obedientiam omnem legis extra gratiam peccatum esse. Si vnumquodlibet præceptum obligamur in gratia & charitate facere (quam tamen charitatem humano conatu cōsequi nequimus) obligatio illa nasceretur, vel ex præceptionibus ipsis, quæ suis propriis materiis diuersa sunt, vel ex singulari mandato charitatis: nō quidem ex aliis. quippe quibus id tantū iubemur, vt honorem habeamus parentibus, opitulemur miseris, non furtum, non homicidium, non adulterium faciamus: quorum proximus, intrariusq; finis est, vt vnicuiq; ius suum tribuatur, & aliis alij adiumento, subsidioq; simus. Neque verò ad id tenemur ex peculiari præcepto charitatis. Nam illud, siquidem affirmatiuum est, non obligat pro tempore quocunq; atq; adeò non est necesse, vt eodem temporis articulo, cum quocūq; alio cōcurrat: sed est tantū exterius, & supremus omnium aliorum finis: & ideo eatenus necessarius, vt aliorum obseruantia Deo placeat, acceptaque sit illi in meritum vitæ æternæ. Aliàs si vbicunq; necessitas alius præcepti accidit, subinde concurre-

ret obligatio charitatis, quicunq; in alio delinqueret, contra hæc etiam peccaret, vt quoties quis (verbi gratia) non honoraret parentes, aut furtum perpetraret, duorum esset præceptorum reus: quod esset præter veritatem assertum. Et confirmatur præterea doctrina hæc catholicis omnibus receptissima ex ipsorum dogmate Lutheranorum: sanè qui in suis iā colloquiis, & apologiis (vt cap. 19. dicebamus) largiuntur nobis, sufficere liberū arbitrium lapsi hominis ad opera illa, & munerata naturalia, quæ illic retulimus: puta colere agros, alere familiam, benefacere amicis, atq; his similia. Hæc autem præcepta sunt & consilia iuris naturalis. Cui ergo non eisdem naturæ viribus valeamus etiā quandoq; præcepta implere decalogi? Eo saltē vsq; vt à nouo nos reatu seruemus incolumes. Sed respondet in Apologia Augustana, quod quamuis externa illa opera ciuilia secundæ tabulæ sine Christo & sine spiritu sancto aliqua ex parte fieri à nobis possint, non tamen illa quæ sunt propriæ legis diuinæ: puta Deū intus ex corde diligere, quod pertinet ad primam tabulā. Itaq; nos insimulāt & sugillant, quod tantū intueamur præcepta politica & externa, quæ pertinent ad secundā tabulam, in quibus posita erāt, inquit, iustitia philosophorum, non tamē interna, quæ pertinent ad primam: in qua proprie consistit lex diuina. Huius autē operum diuisionis iure se ipsi possunt auctores iactare. Fuit nāq; semper ante ipsos merito ignota. Non enim prima & secundā tabula discernuntur per interna & externa opera, sed ex parte obiecti, quia prima tabula continet ea officia, quæ Deo in se debentur, tam externa quàm interna. Secunda verò, illa, quæ debentur proximo itidem tam in affectu quàm in effectū. Qui enim iubetur honorare parētes, succurrere indigentibus, non furari, & reliqua, simul etiam præcipitur talem habere voluntatē, quale est opus ipsum imperatum. Præcipimur enim non solū abstinere alieno thoro, alienisq; bonis, sed non cōcupiscere vxorē aut rē proximi. Nec solus impius est, qui non defert externum honorem parētibus, sed qui intus odio habet. Et vice versa, in prima tabula nō tantū præcipimur, animo super omnia Deum diligere. Quinimò hoc non est præceptum contentum intra decalogum, sed præambulum toti decalogo, quasi quoddam genus per particularia

Primum præceptū decalogi. præcepta decalogi distributum, & explicatum. At primum præceptum primæ tabulæ est vnum Deum colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum verum illiq; soli honores habere diuinos: non modò in animo intus, sed extra in opere. Atqui suo item cuiusq; modo de reliquis est sentiendum. Neq; verò nò tantum iustitiam philosophorum naturalium, externorumq; operum, sed veram iustitiam diuinam & totius decalogi agnoscimus. At hoc tantum docemus, quòd possumus implere huiusmodi præcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quantum ad substantiam quidem operum quandoq; naturaliter, modo iam explicato. Veruntamen quantum ad modum & intentionem præcipientis, ita vt obsequium nostrum acceptum Deo sit ad vitam æternam, nullatenus, nisi à peccato prius verè liberati per gratuitum beneficium Christi. Ita enim omnes theologo nostri sentiunt, licet nonnulli, còpluribus aliis reclamantibus (vt statim lib. 2. patebit) verba aliqua proferant de dilectione Dei super omnia, & merito de congruo: quæ sana indiget expositione. Quam facillè aduersarij ipsi cernerent, nisi nos iam coepissent loco Pelagianorum habere. Quin verò addiderim tandem in calce huius còclusionis, quod qui præcepta impletet metu gehennæ, aut infamiæ, aut cuiusvis poenæ temporalis, nihil peccaret, nec esset transgressor præcepti: quoniam circumstantiæ illæ, bonæ sunt & licitæ genere suo. Timere enim malum, nihil aliud est quàm bonum. Neq; ausculto theologos quosdam, qui autumant obedientiam legis timore poenæ, peccatum esse. Si enim intelligerent, quando quis ita esset affectus, vt animo diceret, nisi obliteret metus poenæ nihili propter Deum legem facerem, faterer affectionem illam peccatum esse. Attamen vbi quempiam non ita Deum contemnentem timor poenæ à transgressione arcet legis, ibi nihil inest culpæ, licet sit obedientia illa imperfectorum. *Secunda còclusio.* Quo ergo in diuerticulum redeamus, secunda propositio huius capituli est, quòd neq; quantum ad substantiam operum possumus in hac per peccatum vulnerata natura, omnia præcepta semper implere. De hac còclusionis, sicuti & de præcedenti, nonnulla est inter theologos dissensio. Nãq; Grego. vt sustinet, nullum morale bonum lapsò hominì esse possibile absq;

absq; auxilio speciali Dei, ita protinus & negare cogitur, posse vllum præceptum quoquo pacto seruari absq; eodem auxilio. Nam opus præcepti etiam si fiat extra charitatem, est moraliter bonum. Atque adeò falsam reputat conclusionem proximè à nobis assertam, sua tamè opinio iam satis superq; expugnata est. Scotus verò & Duran. d. 18. li. 2. in alterum extremum Gregorio contrarium, vergunt: sanè opinati, quod possit homo lapsus, quo ad substantiam operum omnia præcepta facere, licet non tãta promptitudine & facilitate, quàm homo naturæ integræ: quoniam qua ratione potest vnū, potest & aliud, atq; adeo omnia. Quamuis Duran. excipiat præcepta fidei & sacramentorū, quæ (vt inquit) comitem habent gratiam. De quibus statim dicturi sumus sequenti cap. At S. Thom. medius ait, quod quamuis in statu naturæ integræ poterat homo ex suis naturalibus seruare omnia, tamen natura iam faucia minimè id valet. Sed est sicut homo ex infirmitate languens, aut cæcutiens, qui potest passus aliquot recta ire, haud tamen longius progredi. Non equidem negamus, quin quodcūq; genus præcepti possit homo implere quantum ad substantiam, sed tamen non potest omnia: id est, non potest diu durare quin decidat, nisi Deus peculiare ferat auxiliū. Et reuera experientia abundè id còprobat. Oculis enim cernimus, homines à gratia Dei abalienatos frequenter corruiere, nec esse aduersus tentationes validos. Vnde non consequitur. Si possit homo vnã vel alterã sensualitatis incurfionem sustinere, quod possit plures. Aut si possit aliqua officia, possit omnia. Vt in exemplo valetudinarij compertū est. Et de peccatis venialibus, etiam in eo qui est in gratia omnes negant consequentiam. Vnde Aug. lib. de hæresibus. Ad hæresim inquit Pelagianorum pertinere, vt credant sine gratia hominè posse facere omnia diuina madata. Omnia, inquit, nō, aliqua. Et eodē pertinet quintus canon Concilij Mileuitani. Quo anathema pronūciatur quicumq; dixerit, ideo nobis gratiã iustificationis dari, vt quod facere per liberū iubemur arbitriū, facilius possimus implere per gratiam, tãquam & si gratia nō daretur, non quidè facillè, sed tamen possimus etiam sine illa, implere diuina mandata. Atqui vbi dicitur mandata, intelligitur, omnia. Quamobrem non solùm damnatum est aduersus

fus Pelagium, quod possumus meritorie implere mandata, sed etiam quod possumus omnia, quantum ad substantiam, ut cap. proximo dicebamus inter respondendum Gregorio. Enimvero, ut cap. 13. expositum dedimus, utraq; plagam accepimus ex culpa Adæ, nempe in supernaturalibus, quod non possumus gratiam & gloriam nostris viribus promereri, & in naturalibus, quod neque valeamus eisdem omnia rationis officia, uti Adam, perficere: vnde Augu. de pec. me. libr. 2. cap. 5. Iusta (inquit) agere: vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Atq; ita intelligendus est locus Pauli. Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Nempe, non quod omnia possint, sed aliqua. Atque id quidem per opera moraliter bonæ nam meritorie nihil fieri potest sine auxilio Dei. Et ita intelligendi sunt can. 9. & 20. concilij Arausici, ubi decernitur, quod nulla facit homo bona, quæ non Deus præstet ut faciat homo. Scilicet quod bona moralia prestat per generale auxilium: meritoria verò, per speciale. Nimirum ut omnia sicut oportet, agere valeamus: ut habetur can. 6. ¶ At de dilectione Dei, quod alterum membrum est interrogationis huius capituli, implicatior est, ac magis perplexa dubitatio. Videlicet an distinctio hæc operum, quantum ad substantiam, & quantum ad modum, locum etiam habeat in dilectione Dei super omnia. Quod est dicere, an possit homo humanitatis cum solo generali Dei iuuamine habere dilectionem Dei super omnia, dum taxat quantum ad substantiam actus: itaq; per illam impleat præceptum dilectionis ut liberet se à noua culpa, non tamen sufficiat obtinere diuinam gratiam. Apparet enim primo aspectu cōtradictio, quod sit dilectio Dei super omnia, absq; gratum faciente gratia: quoniam neq; dilectio aliud est, quam charitas, neq; charitas aliter, quam cum gratia esse potest. Et quoniam hic locus est, ut paulò ante dicebamus, ubi Lutherani ex nonnullis verbis Scoti occasionem nacti, manifestarios nos Pelagianos faciunt, nemo mihi vitio dabit, quod paulò latius solito rem hanc scholasticè discutiam. Namq; in catholicis, etiam qui hætenus à nobis scripserunt, claritas semper huius implexi loci desideratur. Primum omnium, quo punctum, & neruus huius interrogationis aperiat, duobus, tribusve

Concil.
Arausi.

Dilectio
Dei super
omnia.

tribusve modis vsurpant theologi vocem hanc, Dilectio Dei super omnia. Vno modo pro singulari actu amoris erga Deum, qualis hac oratione profertur. Volo Deo in omnibus & per cipitur di omnia complacere. Et hanc vocat dilectionem imperfectam, & obiectiuam, atq; adeo naturalem: quia potest esse cum peccato mortali. Alia est perfecta & executiua, atq; efficax præceptorum Dei. Quæ quidem non dicit tantum singularem actum, sed vniuersalem obseruationem mādatorum. Quæ propterea supernaturalis est ex gratia orta. Hæc quidem distinctio fundari in illo fortè posset. 1. Ioan. 2. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. Quasi alia sit charitas imperfecta: ut pote solus actus voluntatis, quo quis dicit. Volo Deo in omnibus placere: qui tamen actus non est efficax. Et Matth. 7. Non omnis, inquit Christus, qui dicit mihi, dñe dñe intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Quasi dicat. Sunt qui in affectu dicunt, domine domine, & in effectu non obsequuntur voluntati domini. Et quod primus actus possit haberi naturaliter, est vulgatum argumentum. Potest quis eiusmodi actum habere erga parentem, erga filium, erga aliquem utiq; amicū: quid ergo obstat, quò minus possit eundem habere erga Deum? Eò vel maximè, quod ut dicebamus ca. 4. & ca. 20. potest homo naturaliter cognoscere, Deum esse finem omnium. Quinimo ut præfati sumus ca. 6. naturalis inclinatio hominis est Deum supra se diligere. Hoc argumento conficiunt nonnulli, posse à nobis Deum diligere super omnia naturaliter. Quod reuera & absolum est Christianis auribus, & præter rationem collectum. Nam esto haberi ille actus naturaliter possit ab illo, etiam qui est in peccato mortali, nequaquam dicendus est dilectio Dei super omnia. Enimverò dilectio Dei super omnia, quod vox ipsa statim primo sono auribus exhibet, est, qua ita quis Deum diligit, ut ipsum omnibus præferat, seq; & sua omnia in ipsum referat: saltè nihil diuinæ amicitie cōtrarium admittat: iuxta euangelicam vocem. Ex toto corde, ex tota mente. Contrarium inquam: quoniam venialia non obstant dilectioni Dei super omnia. Hanc autem dilectionem fateor, binam esse: sanè alteram naturalem, & alteram super-

Actus.
singula.
non con-
setur dile-
ctio, dum
est cōtra-
peccato.

Duplex
vera dile-
ctio.

naturalem. Quocirca doctissimè profectò & meditatissimè S. Tho. 1.2. q. 109. artic. 3. percunctatus, an sine auxilio gratiæ possit naturaliter homo Deum diligere super omnia, respondet affirmando de homine in statu naturæ integræ, & simpliciter id negando de homine lapsò. Et causa est, quoniam homo in statu innocentie ratione suæ naturæ, iustitia originali institutæ, consideratus etiam absq; gratia gratūfaciente, & alio speciali auxilio, cum nullam haberet causam peccandi, poterat perseveranter implere præcepta omnia quo ad substantiã per opera moraliter bona, & pari ratione vno actu verè referre se & omnia sua in Deum, tãquam finem naturalis boni. Homo autem lapsus non item, quia non potest naturaliter, nec quãtum ad substantiam operum, omnia servare præcepta, quare neque omnia vno actu mētis verè referre in ipsum: siquidem absq; speciali auxilio non potest nõ incidere in culpam, quæ sit contra diuinam amicitiam. Ob idq; actus ille diligēdi Deū supra nominatus, non est cēsendus dilectio Dei super omnia. Tertio tamen modo accipitur dilectio pro vera amicitia Dei, ita placens Deo, vt sit meritum vitæ æternæ: nempe qua diligitur Deus, non modo tanquam finis naturalis rerum, sed tanquam supernaturalis, beans intellectuales rationalesq; personas. Et hæc non solum in statu naturæ lapsæ, sed neque in illo naturæ integræ poterat esse absque auxilio gratiæ. Quamobrem eodem articulo. 3. in solutione ad primum distinguit S. Tho. duas dilectiones Dei super omnia in Adam, scilicet naturalem, & supernaturalem: alteram qua omnia referuntur in Deum, quatenus finis est naturalis boni: alteram verò, qua diligitur tanquam obiectum beatitudinis. Per hæc apertissimè intelligitur doctrina eiusdem doctoris. 1.2. quæstione. 100. arti. 10. Vbi disputans, vtrum modus charitatis cadat in præcepto, id negat de reliquis: affirmat verò de præcepto ipso charitatis. Ait enim vt supra dicebamus, quòd non, quotiescunq; occurrit materia & tempus aliorum præceptorum tenemur ea facere ex charitate: quoniam charitas est finis extrinsecus aliorum: id est, extra ipsorum substantiam. Quandocunque verò occurrit præceptum singulare dilectionis Dei, tenemur omnia in ipsum referre, quoniam intra eius substantiam est diligere ex toto corde. Vnde elicit, quod reliqua quidem implere

Perfecta dilectio.

S. Tho.

plere possumus naturaliter, modo exposito in prima conclusione: hoc vero, minimè, nisi auxilio speciali: quod tamè Deus paratissimus est nobis annuentibus ferre. His præhabitis conclusionis est tertia huius capituli. Homo lapsus nõ potest diligere Deum super omnia ex puris naturalibus. Quæ sic demonstratur. Diligere Deum super omnia, est omnia in ipsum referre: putà omnia præcepta eius facere, vt nulla admittatur contraria culpa: iuxta illud Ioan. 14. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Et. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum. Hæc autem homo lapsus facere nequit sola virtute naturali: tum propter naturæ infirmitatem, tum propter tam multa pericula, quæ per præuaricationem protoplasti nobis iniecta sunt: ergo neque Deū valet super omnia diligere. Vnde Augu. in epistola ad Vitalē. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio ca. 18. vbi huc locum ex professo constituit, omnino condemnat tanquam Pelagianum, quòd dilectio Dei non sit suum ipsius donum: his verbis. Vnde est in hominibus charitas Dei & proximi, nisi ex ipso Deo: Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani: si autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Et subdit verba. 1. Ioan. 4. Charissimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Primum inquit (scilicet, diligamus inuicē) lex est: quòd autem subditur, Dilectio à Deo est, gratia est. Hæc Augu. Quasi dicat. Diligere Deum & proximum, idem est quod implere legem: & ideò ipse qui præcipit, dat vt possimus implere, atq; adeo diligere. Et in de correptione & gratia vt cap. 20. supra citatum est. Sine gratia inquit, nullum prorsus bonum homines faciunt. Non solum vt monstrante ipsa quid faciendū sit sciant, verum etiam, vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Et in Concilio Mileuitano can. 4. anathemate percellitur, qui negauerit per gratiam Christi non solum intelligentia in nobis mandatorum aperiri, verum præstari etiã, vt quod faciendum cognouerimus, facere diligamus atq; valeamus. Et in Concilio Arausi. can. 25. Prorsus donum Dei est diligere Deum. In summa, vbiq; dilectio & fides pari ratione asseruntur Dei dona: quia sicut non omnia supernaturalia certò ac firmiter credere absque numine possumus, ita neque omnia

Conclusio. 3.

Aug.

1. Io. 4.

Concilii Mileui, et Arausi.

Fides & charitas.

omnia facere: unde ratio constat dilectionis. Concinit scriptura sacra. Nam sicut Pau. ubiq; repetit fidem non ex nobis, sed donū Dei esse, ita charitas Dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ At dubiū est hic præcipuum. Sit ne particulare præceptum dilectionis Dei. Et deinde quidnam est, quod illo præcipimur. Ad hæc, quando necessitas eius contingit. Cogitabit enim quis fortè, non esse singulare præceptum, sed genus quoddam omnibus præceptionibus decalogi virtute contentum, & particulatim explicatum. Ita vt Deum diligere super omnia, nihil aliud sit, quam præcepta sua seruare, vt visi sumus hætenus dicere: iuxta verba euangelica. Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Et Paulus postquam singulatim denarrauit cathalogū, infert Plenitudo ergo legis est dilectio. Præsertim quod aliud subiunctum mandatum diligendi proximum, nō videtur singularem habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta secundæ tabulæ distribuitur. Atq; ideo neq; apparet, quid sit diligere Deum, quam ipsum colere, non iurare vana per eum, sabbata eius sanctificare: quæ scripta sunt in prima tabula. His veruntamen nihil obstantibus, nemini ambigendum est, quò minus sit peculiare præceptum dilectionis Dei. Quippe cum sub legis forma, & tenore edictū sit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute. Vbi non solum dilectio imperatur, sed modus etiam dilectionis. Atq; ratio & causa cur debuit propria statui præceptio dilectionis, est, quòd, vt ait Pau. finis præcepti est charitas. Et Matth. 22. In his duobus mandatis tota lex pendet, & propheta. Nempe quia tota lex in hoc posita est, vt charitas inter nos & Deum, ideoque inter nos inuicem constet. Non autem satis est præcepta ferri de medijs quibus venitur ad finem, nisi & præceptum prius statuatur ipsius finis, tanquam scopus, quo intendenda reliqua sunt & referenda. Et de hoc nulla est theologorum dissensio, sed de materia eius, & tempore. Sunt enim qui hoc præcepto solum internum actum dilectionis arbitratur iuberi, quo nos nostrasque actiones referamus in Deum. Et ideo cum sit affirmatiuum, non obligans pro vniuerso tempore, statuit Scot. lib. 3. d. 27. tempora implendi hoc præceptum, esse dies festos: illis enim,

enim, inquit, tenemur recolligere nos, ascendendo mente in Deum. Non est tamen, inquit, simile de præcepto diligendi proximum. Hic veruntamen non est locus disputandi, an mandato illo tertio primæ tabulæ. Sabbata sanctifices, astringamur habere huiusmodi actum amoris: at plurimi sunt, quibus hoc non potest persuasum esse, quoniam præcepto illo solum indicitur in sensu literali, requies ab omni opere feruili. Et quamuis finis ecclesiæ obligatis nos interesse sacris, fuerit, vt superna animo meditantibus, immortali Deo, tum ob infinitam suam diuinitatem, laudes dicamus, tum de sua in nos beneficentia habeamus gratias, tamen finis præcepti, vt paulò ante dicebamus, non cadit sub præcepto. Quemadmodum licet ecclesia nos quadragesimali obseruatione extenuare in carne intendat, vt liberior mens spiritualibus accommodetur, tamen finis ille non est in præcepto, sed tantum ciborum abstinentia. Marfil. vir profectò inter theologos egregie doctus libro. 2. q. 18. tenet lege hac dilectionis, obligari homines, seruare gratiam & amicitiam Dei, & perditam recuperare. Tum quia hæc ipsa videtur esse notio huius nominis, dilectio, tum maximè, quoniam aliàs qui esset in peccato mortali, seruando omnia præcepta diuina, maneret semper in peccato: contra dictum euangelij. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Illationem autem inde sibi persuadet, quòd vt ipse credit, potest quiuis in peccato seruare omnia præcepta decalogi quoad substantiam operum, vitando noua peccata. Si ergo non restat illi singulare præceptum recuperandæ gratiæ, fit, vt seruando omnia præcepta exulet perpetuò à regno cælesti. Hæc tamen opinio non est tantè probabilitatis, quam fortè appareat vulgo: quoniam præceptiones legis non sunt de habitibus, & minus de his quæ à Deo nobis donantur, atq; multo minime de gratia. Non enim iubemur persolvere debita ex habitu iustitiæ, aut liberalitatis, sed tantum persolvere ad iustum, licet habitus consuetudine ingeneretur. Multò minus præceptum nobis est proprium acquirendæ aut retinendæ gratiæ, quæ donum Dei est, sed ea duntaxat faciendi, quæ præcepta ipsa explicant. Quam tamen obedientiam subsequitur augmentum gratiæ, per quam acceptamur ad gloriam: iuxta illud. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et pariter

Marfil.
lius.

Reprobatio.

Scotus.

pariter censendum est de præcepto dilectionis, nempe quod aliqua nobis illi mādetur actio. Haud equidem inficiamur, teneri nos viuere in gratia Dei: id verò non proprio præcepto, sed per consequutionem. Tenemur inquam, asserere nos in amicitia diuina, non furando, nōmoechando, nullum itaq; prætereundo aliorum præceptum. Nāq; si peculiaris posita esset lex perseuerandi in gratia, rediret argumentum, quod paulò ante faciebamus: utpote quod quoties quis contra quodlibet aliorum mandatorum delinquēdo à gratia excideret, non vnum committeret, sed duo delicta. Et (quod maiore præ se fert incredibilitatem) quamdiu quis peristeret in vno peccato, noua iugiter accumularet, ex eò quòd non resipisceret. ¶ Dicamus ergò obseruantiam huius præcepti dilectionis positam esse, non in actione tantum voluntatis intima, verum in officiis etiam aliis nonnunquam debitis. Neq; verò semel in vita, quod quidam satis esse arbitrantur, quin pluries obtingere & potest & solet, vbi fit debita. Esset namq; penè superuacanea lex, & maximè dilectionis Dei, quæ per totam vitam vnum tantum legitimum haberet articulum temporis: neque illum certum. Quod si roges, quæ nam sint contingentia ista tempora huius præcepti. Primum nihil profectò ambigo, quin aliquando homo obligatione huius legis teneatur se Deo mente dicare, suaq; ipsi referre instituta viuēdi, saltem in genere, proponendo bene agere. Non est quod pertinacius contendam hoc necessarium esse, quàm primum quis venit ad vsum rationis, utpote quando iam cognitionem habet Dei, discretionemq; boni & mali: ut author est S. Thom. Tametsi hoc (nisi quod tempus non suppetit illius explicandi) non careat probabilitate: sed id tantum affirmo, quòd saltem aliquando circa initium vitæ ex præcepto dilectionis à iure naturæ deriuato, tenetur id homo facere. Etenim quòd pleriq; aiūt, tempus huius præcepti illud maximè esse, quod est articul⁹ mortis, improbabile mihi prorsus est, ex eo, quòd cum præceptum dilectionis sit præceptum amicitiae conciliandæ, conferuandæq; per totam vitam cum Deo, ridiculum sanè videtur, quòd non obliget vsq; ad exitum: quando iam nullum superest tempus bene merendi de Deo. Igitur ut princeps à milite sacramentum exigit, & fidem amicitiae: etiam, si opus

opus fuerit, oppetendæ mortis: & quicūq; in suam familiam quempiam recipit, id primum requirit, ut suam sibi polliceatur fidem, amorem, & diligentiam: ita nos prorsus Deus obstrinxit hoc præcepto dilectionis. Atq; hæc est cerimonia baptismi: vbi damus nomina in militiam Christi. Sed ais, iam hoc ergo præceptum ibidem completur. Haud equidem nego, sed primum dico, hoc fuisse etiam præceptum legis naturalis ante baptismum: & modo coniicio, quòd postquā Christianus adoleuerit vsque ad vsum rationis, debeat aliquando hunc actum dilectionis habere: quam virtute professus est in baptismo. Neq; argumentum, quòd huic assertioni obiicitur, ita multum habet roboris: putà quòd rari sint qui ita faciunt: rarissimi autem, qui huius negligentiae & omissionis poenitentiam egerint. Enimuero contra ego dico, in more Christianis esse, continenter se Deo suaq; obsequia referre, & huiusmodi prætermittæ religionis culpam confiteri. Præter huc casum occurrunt etiam tempora huius præcepti, quando offertur necessitas martyrij, vel inter infideles, vel contra hæreticos: vbi fides & religio periclitatur. Neque tunc tantum, sed quoties quis audit blasphemum hominem de Deo obloquētem, tenetur non solum præcepto correctionis proximi, sed certè dilectionis Dei, respondere pro Deo, proque eius honore, & nomine glorioso. Hæc enim vera est lex amicitiae. Quinimò & præceptum dilectionis proximi, cuius supra meminimus, præter ea quæ cauentur in decalogo, affert secum alias necessitudines. Etenim quando videmus vitam, honorem, aut substantiam proximi magno subesse periculo, vnde nos ipsum citra magnam iacturam nostram possemus eripere, id profectò tenemur virtute huius præcepti. Quinimo & vitam ipsam: saltem pro republica, perstringimur nonnunquam exponere: quòd philosophos ipsos natura perdocuit. ¶ Igitur ad propositam quæstionem descendamus enodandam de dilectione Dei. Videlicet an possit etiam præceptum hoc impleri sicut cætera, quantum ad substantiam actus extra gratiam Dei. Ad quam non simplex, sed triplex responsio est. Prima. Potest nonnunquam ex parte adimpleri præceptū dilectionis, quantum ad substantiam. Putà, quādo occurrit necessitas faciendi peculiare aliquod externum opus: ut respondere pro Deo,

Secundus casus.

Dilectio proximi.

Respondetur ad quæstionem de dilect.

tueriq;

tueriq; eius honorem, quod proprie pertinet ad præceptum dilectionis: & si quid aliud est simile. Tunc enim nihil aliud cadit sub tali præcepto. Secundum membrum responsionis est, quod actum illum singularem quo obiectiue (vt lingua scholastica loqui liceat) Deus diligitur, habere quis potest extra gratiam, imò extra fidem: vt supra satis demonstratum est. Potest. n. quis naturaliter illam habere animi affectionem, quæ est. Volo Deo in omnibus, & per omnia placere: etiam dum non faciat totum quod debet, ne obicem opponat diuinæ gratiæ & auxilio: vt pote qui aliquo errore culpa sua laborat. Potest. n. infidelis, hæreticus, vel vsurarius sic affectus erga Deum, nihilo fecius existimare suam legem aut sectam veram esse, vitæq; institutum, licitum. Atq; hæc censerî, diciq; potest dilectionis impletio, quoad substantiam. **Qua** de causa ait S. Tho. 3. sent. d. 27. q. 2. quod nulla virtus est vera virtus sine gratia: neque ipsa charitas. Vbi significat, actum esse posse charitatis quo ad substantiam absq; gratia, & idcirco absque modo charitatis. Tertia itaq; propositio est. Vbi occurrit tempus præcepti charitatis, id est, actus internæ dilectionis, non satis est ad euitandum peccatum, impleri hoc modo quo ad substantiam, sicuti in reliquis omnibus præceptis, sed necesse est impleri etiam quo ad modum. In hoc enim præceptum hoc differt ab reliquis, quod modus ipse charitatis cadit sub præcepto: scilicet diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: quod est, ita referre se & suam in Deum, vt nullum in corde habeat contrarium obicem, quod minus assentiat & cooperetur auxilio Dei. Haud tamen intellegas præceptum dilectionis, idem esse, quod præceptum implendi totam legem: illud enim non est vnum, sed plurima: vt Vnum cole Deum, Non occides, &c. sed est præceptum illius actus, qui non secum admittit peccatum: & idcirco habet, tanquam circumstantiam, obseruationem aliorum mandatorum. Quocirca sicut mandata omnia, natura lapsa, non possumus sine auxilio speciali seruare, ita neq; eiusmodi actum habere referendi legitime omnia in Deum: quod tamē poterat Adam. **Quare** cum duplicem ipse potuisset habere dilectionem Dei super omnia: scilicet naturalem, qua euitasset omnia peccata, & supernaturalem, qua mereretur æternam gloriam, nos non possumus habere nisi vnam supernaturalem. Et hic est intel-

lectus

lectus S. Thomæ. 1. 2. q. 100. art. 10. Vbi ait, hoc præceptum non posse impleri, nisi per actum, quo homo auxilio speciali disponat se ad gratiam. Nec inde fit consequens, vt Deus præcipiat nobis impossibile, cum promptissimum nobis offerat auxilium. Neq; rursus inde sequitur, præceptum esse de habenda gratia, quod supra reprobauius, sed est præceptum de officio nostro: quod diuinitus adiutum subsequitur gratia. **¶** Ex his tria eliciuntur minimè silenda. Primum quod cæterorum singula præcepta impleri semper possunt extra gratiam: etiã vbi nulla subsequatur gratia: non quidem vt obsequium sit Deo acceptum, sed vt se homo à noua culpa eripiat: quoniam modus, scilicet ex toto corde, non est de essentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis secundæ tabulæ, iam explicatum est. Sed id etiam asseritur contra Durandum de præceptis fidei, & sacramentorum. Potest enim quis hoc imperfecto modo, implere præceptum baptismi extra gratiam, vt si baptizetur, putans se nullum ponere obicem, cum tamen sua culpa laboret aliqua ignorantia alicuius peccati, in quo est: non adhibens diligentiam quam debebat vestigandæ veritatis. Et si ita dispositus accedat ad confessionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omissionis illius præcepti: licet propter occultum obicem, non sit suscipiendæ gratiæ idoneus. Non nego quin fuerit necessaria reuelatio fidei, vel in suscipiente, vel in alio qui ceperit prædicare: sed dico, quod poterit quis sacramentum recipere sine gratia: dum cum tali obice baptizatur, aut confitetur. **¶** Secundum quod ex supradictis elicitur, est, quod nullus prorsus est actus vnus singularis in viro iusto, cuius similis quantum ad substantiam esse non possit in eo qui est extra gratiam Dei. Imò verò cum per se notum sit celebratissimum illud axioma, quod bonum est ex integra causa, malum autem ex defectu cuiuscunque necessariæ circumstantiæ, nullus est actus adeo heroicus, quin mutata circumstantia, fiat malus. Actus inquam ipse dilectionis Dei, vt ex supremo iudicium capiamus inferiorum, si fiat quando non oportet, erit peccatum. Vt pote si quando quis tenetur vacare alij necessario officio: vt succurrere misero extrema patienti, prædicare, seu administrare quodcunque aliud munus publicum, tum mauult quietus manere in contemplatione Dei,

atque

Primum
corollarium.Contra
Durandum.Secundum
corollarium.

*Tertium
collariū
de certi-
tudine.*

*Evitare
peccata.*

S. Tho.

atq; ea de causa debitum officium deserit: certè actus ille dilectionis peccatum est, quia causa peccati. Quocirca nullus esse potest actus dilectionis adeo perfectus, qui sit in indiuiduo essentialiter bonus, sed omnis carere potest comitatu gratiæ Dei. At qui tunc fortitur simpliciter nomen dilectionis, cū nihil adest operis, quod amicitie diuinę aduersatur. Postremò deniq; ex istis colligimus: neminem, citra priuilegium speciale reuelatiōis, certum esse posse sui status: putà an sit in gratia, nec ne. Cū enim misericordia Dei nostra exigat opera: quę, vt modò dicebamus, similia esse possunt in iustificato, & in eo qui ob infirmitatem aliquā extra gratiam Dei est, non restat vnde talem certitudinem habeat: qualis est scientiæ aut catholice fidei. Talem enim omnino amorem Dei in se experitur infidelis & hæreticus, quantum ad substantiam, qualè catholicus, eodemq; feruore & conatu mortem oppeteret pro sua fide. Sed de hoc iustum tractatum fecimus li. 3. His de impletione præceptorum & dilectione Dei expeditis, citra negotiū patefcit de euitando omni peccato: quæ sit huius capituli conclusio quarta. Nemo in statu naturæ lapsę valet absq; auxilio speciali gratiæ vitare omne peccatum. Patet ex secūda ante. asserpta propositione, quia si non potest propter infirmitatem naturę implere omnia præcepta, fit, vt nec possit vitare omnia peccata, non solùm venialia, sed neq; mortalia. Quoniã venialia, neq; in gratia possunt vitari omnia: vt lib. 3. dicturi sumus. Superflua est hic distinctio quorundam inter præteritum & futurum peccatum: videlicet, quòd præteritum nō possumus vitare sine gratia, bene tamen futurum. Nam reatum præteriti peccati non dicimur vitare, sed ab illo liberari: quod constitutissimum est, fieri non posse, nisi per gratiam Christi: vitari autem & caueri dicitur respectu futuri. Et de illo statuitur hic hæc quarta conclusio. Quæ est S. Thomę eadem q. 109. 1. 2. art. 8. Potest enim, inquit, homo ante gratiam singula mortalia vitare, non tamen diu manere absque mortali. Et est profectò pulchra analogia, quam supponit huic conclusioni. Nempe quòd quemadmodum ex eo quod appetitus sensualis non est plenè rationi subditus, non potest homo, etiam in gratia per quam subditus est Deo, omnia vitare venialia: ita ex eo, quòd extra gratiam ratio nō est omnino subiecta Deo, qui est

qui est finis nostrarum actionum, non potest homo non aliquando offendere circa media contra eundē finem: quod est mortale. Vnde super Ezechielem Grego. Peccatū quod mox per poenitentiam non deletur, suo pōdere ad aliud trahit. Et Chryso. super illud Matth. 21. Soluite et adducite mihi. Sicut nauis, inquit, fracto gubernaculo, nō quo vult vadit, sed quo tempestas impellit, ita homo, diuinæ gratiæ auxilio perditò, non agit quod vult, sed quod diabolus ei intendit. Et hanc pariter sententiam pronunciauit ecclesia contra Pelagium in concilio Mile. & in Carthagi. vt refert Aug. ad Paulinum: scilicet, quòd liberum arbitrium non est firmum & validum ad non peccandum sine auxilio Dei: vt supra cap. 21. dicebamus. Postrema denique conclusio huius capituli, ex superioribus appendix est, quod absq; auxilio speciali non potest homo perseuerare in gratia: sed hæc, quia de homine iam iustificato enunciatio est, ad tertium lib. pertinet.

*Concil.
Mile &
Cartha.
Postrema
cōclusio.*

Quo aduersariis responderetur. Cap. 23.

Vp̄est in hoc postremo capite nōnullis ex theologis contra sentientibus respondere, ac deum Lutheranis satisfacere. Scot. fuit, & qui eius auctoritatem sequuntur, vnde Lutherani scandalū acceperunt, vt vniuersitatem theologorum Pelagianæ hæresis insimularent. Hic enim lib. 2. dist. 28. inter loquendum de præcepto, quod est. Diliges dominū Deum tuū ex toto corde tuo, dicit, quod quādocunq; volūtas exequitur actum huius præcepti, licet informis, disponit se de congruo ad gratiā gratificantem: cui oblatę, vel resistit, & peccat: vel consentit, & iustificatur. Tria ergo vel quatuor videtur asserere. Primū, quòd possit homo habere dilectionem Dei, etiam executiuā illius præcepti (vt verbo eius vtamur (ex puris naturalibus: quoniã quęstio est illi, utrū naturali facultate liberi arbitrij possit homo vitare omne peccatum. Secundò, quòd talis dilectio est dispositio sufficiens ad gratiam, quippe quā cōsequitur gratia, nisi homo resistat. Atq; adeò meritum eius de congruo. Et ita propter eius auctoritatem fermè tenet schola nominaliū. Et Adrianus quolibeto. 7. q. 4. Et tandē videtur respondere affirmatiuè ad quæstionem, quod potest homo naturaliter omne

Scotus.

Adrian.

M pecca-

Duran. peccatum viuere. Et ita tenet Duran. eadem distinc. saltem de peccatis, quæ sunt contra decalogum, & contra totum ius naturæ: nam de præceptis sacramentorum secus censet. Sed primū omnium, vt hoc cū Lutheranis expostulemus, esto pars aliqua scholasticorū, in suspicionē illis veniret de crimine Pelagiano, cur in vniuersum reipublicæ catholicorum illud impingūt: Habebant S. Thomā, & cōplures alios, qui secus censent: vt monstratū est. Et præterea Scot. non asseruit, dilectionem Dei super omnia esse naturalem homini lapsō, nisi loquendo de illo simplici actu, quem supra diximus, non esse simpliciter dilectionem. Nam tertio, dist. 27. vbi in disputatio nē mittit, an necessaria sit infusa charitas ad diligendū Deum super omnia, respondet cum temperamento, profectō vt S. Tho. scilicet quōd homo in statu naturæ institutæ potuit ex puris naturalibus diligere Deum super omnia. Et quamuis in hoc non omnibus sit probata sententia Scoti, quōd ille actus dilectionis ex facultate naturæ, sit dispositio & meritū de congruo ad gratiam, nō tamen exinde in Pelagianos incurrit, vt sui interpretantur. Quoniā in merito de congruo nihil agnoscunt debiti vel iustitiæ: vt dicebat Pelagius. Tametsi de hoc verborū tinnitu, paulō pōst li. 2. presius acturi sumus. *Interim* ad duo argumēta quæ contra nos propriè extare videntur, respondendū restat. Primum est. Si mandata implere possumus, quantū ad substantiā actus, per naturālē virtutē liberi arbitrij, neq; modus ille charitatis supernaturalis est in omnibus necessarius, sit, vt per eandem naturalem virtutem possimus amicitiam Dei & æternam hæreditatē promereri: quod est Pelagianum. Nāq; vt huiusmodi præmia mereamur, satis est implere mandata: iuxta illud. Vos amici mei eritis, si feceritis quæ præcepta sunt vobis. Et iuxta illud. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Quod si quis respōderet, quod Christus redemptor noster intelligebat de obedientia mandatorum, quæ sit ex gratia & charitate, profectō talis responsio principium petere videretur: nam idem esset tunc dicere, vos chari mei eritis & amici, si in charitate & amicitia mea permanseritis. Adde, quod cum gratia Dei sit acceptatio ad gloriam, perinde esset dicere: si vis ad vitam ingredi serua mandata, ac si dictum esset, si vis ad vitam ingredi, esto per gratiam

*Primum
argumē-
tum.*

tiam acceptus ad vitam. Et tamen Christus intendebat consequentiam facere ab obseruantia mandatorum ad gratiam & gloriam. Quasi obseruantia esset medium seruandæ gratiæ, & via veniendi ad gloriam. Atq; adeo qui concedit, mandata seruari posse ex viribus naturalibus, in scopulum Pelagianorum videtur impingere. Ad hoc respondetur, quod qui concederēt, omnia prorsus præcepta impleri posse quantum ad substantiam actus, per naturalem facultatem, extricare se ægrè possent ex hoc loco, nisi aliqua effigie petitionis principij. Tametsi non esset omnino petitio principij sensus ille. Si feceritis amore mei præcepta mea, eritis, amici mei, & habebitis vitam æternam. Attamen nos facilius respondemus, quod neque quantum ad substantiam actus possumus naturaliter implere omnia absq; auxilio speciali, neq; præceptū dilectionis, quantum ad modum, qui necessarius est. Quocirca verū est, vt quicumq; præcepta seruauerit, iam innitatur ope & gratia diuina. Et idcirco nullatenus sequitur, posse quempiā ex naturalibus, vel gratiam assequi, vel gloriam. At restat adhuc argumentum supra factum ex Marfilio, nempe quod inter præcepta vnum debet esse, vt qui est in peccato, disponat se perfectè ad gratiam: aliàs complendo mādata, peregrinaretur semper extra gratiā Dei. Hic primū in cōfesso est Christianis, quod sit necessarium agenti in peccato permittere se Deo, vt eius fauore disponatur ad gratiā, & reconcilietur: aliàs superuacaneū esset, reliqua seruare. Necessarium inquā necessitate finis, sinè quo de præterita culpa damnabitur. An verò sit singulare præceptum, vt noua sit culpa, non habere tantā dispositionem, quā sufficit ad gratiam, nihil hic disputamus: sed tamen neque conuincitur præfacto argumento. Nam sensus quidem genuinus illius verbi. Si vis ad vitā ingredi serua mādata, est, vt qui nunquam in vita vllum fregerit, intrabit ad vitam. Etenim qui ab infantia sua nihil malifecit, vt iuuenis ille euangelicus de se aiebat, eidem in lege naturali Deus neque deesset, quō minùs ad se traheret. Qui tamen aliquod transgressus est, licet omnia alia seruauerit, propter illud præteritū, multabitur vita æterna: nisi mentem mutauerit. *Eidē præterea* assertioni, vtputa quod non sit necessarium omnia præcepta implere ex charitate, saltem ad euitandam nouam cul-

Risio.

Replica.

*Si vis ad
vitā in-
gredi.*

*Secūdam
argumē-
tum.*

M 2 pam,

DE NATVRA ET GRATIA

1. Cor. 10. pam, opponitur locus ille. 1. ad Corin. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Sermo hic tamen, vel præceptum potest esse, vel consilium. Sed & fieri quippiam in gloriam Dei, non vnum sed duos potest habere intellectus. Primus est, vt Deo verè opus placeat, acceptumq; sit ad vitam æternam: alter vt opus illud genere suo sit bonum, & honestum, vnde videntes dent gloriam Deo: iuxta illud Matt. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Si accipiatur gloria primo modo in sensu, vt sit præceptum, tunc dicendum est, quod cum sit affirmatiuum non obligat (vt aiunt) pro semper: sed pro tempore quo obligat præceptum dilectionis. Et hæc est expositio S. Thomæ loco citato. 1. 2. q. 100. arti. 10. Potest tamen accipi in sensu, vt sit consilium: & hic videtur propinquior literæ: scilicet, siue comeditis, siue bibitis, &c. omnia actu referatis in Deum. Potest tertio denique, quod forsan est vero propius, accipi gloria secundo modo, vt sit sensus, neq; talia sint opera vestra, quæ non possint in Deum referri (qualia sunt peccata) & quæ genere suo honesta feceritis, ne referatis in vestram gloriam vanam, sed qualia genere suo sunt, ita faciatis, vt in gloriam Dei cedant. Cui est soli honor & gloria in secula seculorum Amen.

Finis primi libri.

FRATRIS DOMINICI
SOTO SEGOBIENSIS ORDINIS
prædicatorum, De natura & gratia,
Liber secundus.

De dispositione ad gratiam. Cap. I.

LIBRVM ergo primum, Deo perfectore, compleuimus: quo de triplici hominis habitu pro angustia ingenij nostri disputauimus. Nempe si in pura nudaq; natura fuisset conditus, quænam libero arbitrio officia posset cū generali influentia Dei, & vbinam speciali egeret. Atq; si in iustitia originali perstitisset, quid suapte etiã natura valeret, & ad quid indigeret gratia. Ac demum quouisque hominis lapsi naturalis facultas sufficiat in bonis moribus, & in qua re deficiat. Subsequitur euestigio, vt de iustificatione eiusdem hominis per Christum seruatore nostrū dicamus. Quatuor enim hos hominis status instituimus præsentī opere efformare. At quoniam iustificatio, vna est, qua iniustus, mutata mente, in gratiam Dei recipitur: altera verò, qua iustus iustis operibus iustificatur adhuc, in hoc secundo libro de prima: in tertio demum, de altera erit sermo. Sanè vt in hoc causas, rationes, modum, & ordinem dilucidemus, quibus lapsus homo iustificatur: atque in tertio potestatem, facultatemq; iustificati expendamus. Quocirca in enarratione fermè ambo & apologemate positi sunt sextæ sessionis S. nostræ Tri. Sy. Tri. Sy. nodi: quæ est de iustificatione. Atqui quamuis in superiori non defuerint nobis Lutheranorum incurfus, quibus cum idcirco fuit crebrò confligendum, hi tamen libri sunt, in quibus maiora subeūda nobis sunt cū illis certamina. Hic quippe in illa in extricabili & molestissima quæstione totus versatur, an sola fide iustificemur: ac fermè tertius, in illa, an sola fides sit, qua legem implemus. Illa enim vocula, sola fides, eo est Argumē- vsq; pœnitens nescio à quo irato Deo obtrusa istorum menti-

M 3 bus,

bus, vt non iam intra verba, sed toto concusso orbe armis de illa depugnetur. Quamobrem, vt in operis vestibulo præfati sumus, hoc potissimum loco deinceps versabimur, vt enarremus, modum quo **FIDES PER CHARITATEM OPERATUR**. Est itaque in tria mēbra dissecta meditatio hæc iustificationis. Quoniam consideranda sunt opera: primum, quæ antecedentia sunt iustificanti gratiæ, mox quæ in ipso cōeunt iustificationis momento, ac demū quæ in homine iam iustificato subsequuntur. Aiunt enim Lutherani præcedentia, omnia esse mala: concurrentia, nullius esse efficiētiæ ad recuperandam gratiam: atq; subsequētia, nullius esse meriti ad vitam æternam. De primo genere diximus libro primo: de tertio, dicturi sumus in postremo: ac de secūdo, in hoc medio. At opera præcedentia, alia sunt merè naturalia, quæ non fiunt tanquam propriè dispositiōes ad gratiam: de quibus monstratum est, non esse cuncta, peccata, sed nonnulla moraliter bona: alia verò sunt, quibus gratiæ incundæ adparamur. Atq; ab his proficiscatur oportet disputatio præsens. De quibus trina est quæstio examinanda. Videlicet, an valeat se homo præparare ad gratiam: an id quidem absq; speciali auxilio Dei: an denique huiusmodi opera, quæ anteveniūt gratiam, sint meritum aliquod eiusdem gratiæ, saltem de congruo. Prima quæstio inter catholicos citra controuersiam diffinita est ad partem affirmatiuam, licet vtrum id possit naturaliter, non inter omnes conueniat. Sed Luthe. fuit, vt cap. 19. referre coepimus, qui nescio quo prætextu extollendæ gratiæ Christi, dispositionem omnem, & præparationem respuit in nobis. Cuius verba iam cap. 15. ex suo articulo. 36. à nobis allata sunt. Vbi ait. Liberum arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Et arti. 6. Cōtritio, inquit, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & acquisitionem æternæ damnationis. Hæc contritio facit hypocritam, imò magis peccatorem. Hæc Luthe. At qui hoc loco nunquam hætenus eius familia celsit, quin verò abhorret audire dispositiōis præparationisve nomen.

*Opera
triplicia.*

*Triplicis
quæstio.*

Luthe.

nomen. Inclamantes in suis omnibus colloquiis & apologiis, inde turpiter extenuari gratiam Christi. Hunc veruntamen nos locum bona iam ex parte constituimus capite. 15. vbi demonstrauimus, liberè nos à Deo moueri, dum nostram in nobis operatur salutem. Et deinde cap. 19. vbi dilucidauimus, nõ omnia opera extra gratiam peccata esse, quinimo nonnulla fieri modo quodã posse bona: quare breuior modo faciorq; erit expeditio. Potissimum, quod infra de dispositionibus in particulari, & indiuiduo redibit sermo. Est ergo cōclusio catholica, Lutherane contraria, neminem suæ voluntatis vtentē arbitrio cū Deo reconciliari, nisi motione liberi arbitrij dispositum & præparatū, vt. S. modò Synodus definiuit. Huius mihi equidem prima ratio ex rerū natura refulget. Fides namq; (quod cōtra istos nunquã non est inculcandū) virtutes quas natura docet non reiecit, sed quæ per se non sufficiūt, perficit: est autē mortalium animis nullū aliud ius pœnitentis insitum, quàm in amicitis recōciliandis necessariam primum esse iniuriarum in eo qui intulit, pœnitentiam, vt in eo qui accepit, consequatur obliuio, qua ratione odiū radicatus conuulsum, locum faciat amoris: ergo & Deus naturæ perfectior eandem à peccatoribus exposcit animi præparationē. Nisi quod cordium ipse inspector falli non potest specie vlla pœnitentiæ foris conflictæ, nisi in animo sit intus vera. Neque verò per hoc quicquam detrahitur gratiæ, & misericordiæ Dei, non solūm quod proxima dispositio à præueniente Deo in nobis sit: vt cap. sequenti dicturi sumus: verūm etiam quod non ita huiusmodi præparamēta constabilimus, vt inter nos, dum inimici eius sumus, & Deum, vlla sit vera ratio iustitiæ, vsq; dum per misericordiã suã accepta sibi sint opera nostra. Quare absq; argento, ait Propheta, redimemini. Et, Venite: emite absq; argento, & absq; vlla commutatione, vinum & lac. Sed ais. Christus iam pro nobis mortuus est, pretium delictorum totius mundi persolvens, quid opus vlla est nostra dispositione? Nimirum, quod vti opera nostra nullius fuissent valoris, nisi pretium ipse persoluisset, ita neminem preciosus idem sanguis abluuit, nisi assentientem & cooperantem: præterquam paruulos, qui ab originali culpa, quam aliena voluntate contraxerant, absq; propria voluntate sacramento lauantur. Id

*Cōclu-
sio Tri-
den. Sy-
no.
Prima ra-
tio.*

Esai. 52.

*Rñso
Luthe-
rorum.*

quod ca. citato libri superioris. 17. compluribus testimoniis, & rationibus suffulsumus: Sanè, quòd cùm homines simus, atq; adeo liberi, iuxta nostrã naturã à Deo mouemur. Hac enim de causa, nulla irrationalium creaturarũ capax est gratiæ Dei, quia neq; idonea est, vt ratioe ducatur. Ob idq; vt illas in suos ipsarum fines, iuxta naturam suam naturaliter mouet (quare nec laudi illis est moueri, nec vituperio, si non moueantur) ita nos ad se, qui finis noster est, iuxta ingenium nostrum libere trahit, vt assensus noster, & obsequentium cooperatio laudi nobis detur: refutatio verò, crimini, & probro. Quas, aliasq; id genus causas diffusissimè ibidẽ suis numeris locupletauimus. Atqui nisi assensum cooperationeq; liberi nostri arbitrij operiretur Deus, quid ad ostium cordis nostri, vt in Apocalipsi est, pulsare perseverat? Num effringere non posset ferreos obices pectoris nostri? Nonne qui solem de nihilo fecit ea potestate, vt aërem absq; eius assensu ac nutu illuminaret, dum venit ipse lux vera, nisi spontaneam cooperatricem voluntatem nostram prætolaretur, vniuersum genus humanum gratia sua subito perfunderet? Profectò nihil opus esset vocare nos ad poenitentiam, allicere vt veniremus, & vt conuerteremur ad ipsum, atq; adeo eos terroribus percellere, qui sunt rebelles. Neq; vã, illud Hierosolymis dixisset, quod toties volenti eos cõgregare, vt gallina pullos, restitissent, nisi hanc præparationem nostram animi necessariam (vt in iure erat naturali) statuisset. Neq; obstinatio aliã cordis nostri, culpa esset nostra, nisi nostra esset dispositio necessaria. At quia patientia, & expectatio Dei, vt author est Paulus, ad poenitentiam nos, non cogit, sed adducit: ideo qui nõ conuertuntur, furorem & iram thesaurizant in die iræ. Vnde Chryso. Homil. 9. super Ioãnnẽ, Deus, inquit, neminẽ cogit, sed suadet vt recte faciamus, & qui cunq; ipsi assentiuntur, & allicit, & trahit. Propterea cũ veniret in mundum, alij eum receperunt, alij eum neglexerunt. Nullũ seruorum Deus vult inuitum, nullum coactum, sed eos tantũ, qui spõte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiã se Dei & virtutis habere intelligunt. Homines enim (vt pote) quibus necessariò seruorum opera & seruitio opus est) improbos & dicto non audientes seruos, possessionis iure coercet, Deus autem cùm sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, no strẽ dũtaxat

Rationes
alia con-
chrysois.

Chryso.

xat salutis gratia, omnia operatur, nosq; ipsos nostri arbitrij, & iuris esse liberè permittit. Quod si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eis deberet, ac si nullum præstitissent seruitium. Hęc Chryso. Vnde illud concilij Arausicani can. 4. quod Deus vt à peccato purgemur, voluntatem nostram non expectat, non ita audiendum est, quod non operiatur assensum nostrum, sed quòd nõ ipsum nos, sed ipse nos preuenit. Et eodem modo respondet Aug. lib. 1. contra duas epist. Pelag. cap. 17. ad argumentum, quod fieri potest ex verbo euangelij. Nemo potest venire, nisi pater traxerit, vbi cùm non ait, duxerit, videtur Christus insinuare, homines nolentes, atq; adeo non assentientes trahi. Nam trahitur quis nolens, ducitur autẽ volens. Respondet inquam, dictum esse traxerit, nõ quia aliquẽ Deus trahat vi: imò nemo, inquit, venit nisi volens: sed ne ex verbo, duxerit, occasio daretur suspicandi, quod nos prius volumus, dictum est, traxerit. Non quod nolentem cogat, quia impossibile est, inquit, vt quis nolens credat: sed quia ex nolente facit volentem. Vnde vt lib. 1. ca. 17. adnotauimus, falsissimè, & turpissimè Luth. art. 36. citat Augustinum in eodem libro, quòd nolentes Deus, & reluctantes conuertat. Est ergo necessaria assensio, cooperatio, atq; adeo dispositio nostra ad nostram iustificationem. Quam ob causam Apost. ad Philip. 2. Cum metu, inquit, & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in vobis, velle, & perficere pro bona voluntate. Quasi dixisset. Quamuis Deus sit qui voluntatẽ vestram mouet, vos autem nihilominus debetis cum tremore per liberũ arbitrium cooperari. Id quod sapienter Aug. ca. 9. adnotauit in de gra. & lib. arbit. ¶ Quod si motus voluntatis nostræ ad poenitentia, vt in primo argumento monstrabamus, necessaria est præparatio gratiæ, inde fit consequens, vt quæ nos cuncta in hunc saluberrimum affectum commouent, præparatio etiam sint nonnulla, licet non ita proxima & necessaria. Vti terrores inferni & iudicij Dei: quinimò metus ignominia apud homines, & aliarum poenarum, quæ lege decretæ sunt delictoribus & criminosis. Huius testimonia vulgatiõra sunt in vtraq; pagina sacra, quã vt sit opus tanta hinc nos prolixitate molestos esse. Est enim veteris testamenti historiis quã plurimis memoriæ proditum, vt Deus hostium pauoribus,

Conci.
Arausi.

Aug.

Luth.

Philip. 2.

Aug.

commi

comminationibus, aliisque flagellis durum illum & volubilem populum sæpe cohibuisset, & in viam reuocasset. Vnde *Pfal. 77.* Dauid. Cùm occideret, inquit, eos, tunc quærebant eum, & reuertebantur: seu vt alia habet lectio, reuertebatur. Et iterum. Clamauerunt ad dominum cùm tribularentur. At qui ipse idē artifex conficiendæ medicinalis pœnitentię. Circumdederunt me, inquit, dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circumdederunt me: præoccupauerunt me laquei mortis: in tribulatione mea inuocaui dominū. Sed superuacaneum est ista mendicare, cùm euangelium sit apertum. Sanè cuius prædicatio à pœnitentia, atque ab incussione metus gehennæ coepit. Ita enim Ioan. Genimina viperarum quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Et Christus ipse redemptor noster timere nos eum iubet, qui potest corpus & animam mittere in gehennam, atq; adeo perhorrenda signa extremi illius diei. Vulgaria sunt hæc. At expendamus quo modo nostri Protestantes deludere hæc vniuersa moliantur. Fatentur quidem in confessione Augustana, & vbiq; prædicationem euangelicam redarguere peccata, vt perterrefacta corda ad fidem confugiant. Sed addit Melancthon in sua apologia, quod antequam vincamus terrores illos per fidem, peccata, ipsi etiam sunt. Et Bucer. in eo libro, quo compositor prodiit controuersiarum, ait, quod quæcunque opera preparationis, etiam contritio ipsa, antequam adsit fides (& intelligit, antequam adsit gratia) peccata sunt. In eadem semper salebra cum suis complicibus hærens, quod qui in peccato est, atque adeo filius iræ Dei nihil efficere potest, nisi quod ira etiam dignum sit Dei. Sed huc istos conuenire cupio. Si terrores illi inferni, quod nobis peccata nostra minantur, in hoc Christus nobis intulit, vt per illos reuocemur in fidem suam & gratiam, quo modo peccata sunt, etiam antequam perueniatur ad gratiam? Nunquid Deus nesciuit nos ab iniquitatibus nostris alio compendio dimouere, quam in noua nos coniciendo crimina? Esto, non statim consequantur effectum suum, ideo sunt peccata censenda? Si homo crudi pectoris verba Dei audiens in concione nondum emolliri satis potest, idcirco verbum Dei audisse peccatum est illi: Nunquam ne considerastis, quod si terrores illi peccata

*Impugnatio Lutheri
ranorii.
Melancthon.
Ethon.
Bucerus.*

*Ratio non
sanda.*

cata sunt, peccatū etiam erit illos hominibus incutere? At que adeo (ne in Christum illos etiam incutientem tantam proferamus blasphemiam) saltem Ioan. dum progeniem viperarū à ventura ira perterrefacit, & Petrus & Pau. & apostoli reliqui dum peccatoribus pœnitentiam prædicabant, culpa se ipsi & crimine implicabant, plebē commouentes ad malum? Meritò sanè censenda noua est theologia hæc, quæ vos hæc commenta docuit. Quoniam nulla, si dialecticam nostis, collectio est, vt si homo sit filius iræ, quæcunq; opera faciat, digna sint iræ. Hoc enim loco, satis vos credo, depulimus cap. 19. prioris libri, & iterato de eadem re vobis respondebimus lib. 3. ca. 4. In casum profectò positæ essent pœnæ, siue æternæ à Deo, siue ab hominibus temporariæ: iuuenum admonitiones & cōsilia, ac deniq; remedia omnia ad cohibendum iniquos: quinimò perniciosā essent talia instituta, si metus eorum, peccata essent, an tequam homines peruenirent ad gratiam. Reuera clementissimus atq; in nos benignissimus Deus, vt crebrò est apud Chrysostomum & cæteros patres, non in id potissimum supplicia inferni esse voluit, vt perditos homines cruciaret (tametsi & hæc iustitia sua est) sed certè vt inferni pauore à delictis arceret, quos misericorditer præmiaret. Quinimò & ciuiles pœnæ simili intentione decretæ sunt. At ex illo filio prodigo euangelij, manifestum sumitur aduersus istos argumentum, sanè qui postquam dilapidauerat paterna bona, egestate compulsus, & pedore, & pudore, quod porcos pasceret, de reditu cogitauit. Nisi fortè defendere velint, quod confusio illa & horror, quem concepit, & mendicitatis afflictio, antequam eum pater in gratiam reciperet, peccata essent omnia. Igitur licet metus gehennæ, & alij id genus, in quos delicta nostra nos mittunt, non sint, absente gratia, absolutæ virtutes, non tamē protinus fit, vt sint peccata, sed sunt vtilia bona. Id quod in exemplo Augustini tract. 9. super epistolam Ioan. de Seta introducente lino, conspicuum est. Seta enim fragilior est ac debilior, quam vt possit corium consuere, non tamen conficitur, vt si non habeat robur & firmamentum lini, propterea fit mala: nam utilis est inducendo lino, quod illa exclusa corium continet. Ita omnino quamuis timor qui præit charitatem, non satis nos Deo conglutinet & compagnet, vtilis tamen

Dissoluitur argumentum Lutherianum.

Exemplum de filio prodigo.

Aug.

tamen est illi inducendæ, quæ foras misso timore, id præstat. Quamobrem tanquam initium sapiëntiæ, bonus est timor domini. Præterea mirabile est, quod lugere charorum mortes & alias calamitates, illis etiam qui sunt in peccato, nõ fit peccatum, & tamen deplorare miseras, in quas nostra nos flagitia intulerunt, peccato nobis & hypocriti imputetur. Porro dolores parturientis ut cunque ipsam discrucient, non æstimantur mali, quando viam edendo foetui aperiunt. Vnde Esa. secundum hebraicam veritatem. Sicut quæ concepit cū appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua domine. Concepimus, & quasi parturiuimus: & peperimus spiritū. Vbi Hierony. Sicut ad partum, inquit, mulier appropinquas, dolore cogitur exclamare, sic no angustia requirimus te, & à facie fortitudinis tuæ cõcepimus & parturiuimus & peperimus, non carnis liberõs, sed spiritus. Neq; alio olim Deus nutu Niniuitis terribile illud iudicium per Prophetã denunciauit, nisi vt terrore illos disponderet ad gratiã. Quare blasphemia esset dicere, terrorem illum fuisse illis peccatū. Quin vt cap. 18. li. 1. dicebamus, vt Nabuchodonosor, ita & Pharaonem eisdem plagis mollire curabat, nisi quod alter audiuit, & didicit: alter verò vidit, & renuit. Plena sunt omnia huiusmodi vulgatissimis testimoniis præparationis nostræ. Et quæ proximè superioribus octo capitulis latissimè excogitauimus, cuncta in hunc locum cõferri possunt. De quo proinde satis. Inferius namq; tractandum nobis restat, qualis sit hæc præparatio, quotq; sint actus ex quibus constet.

Quo obiectiones aduersariorum repelluntur.

Cap. 2.

Ausæ quibus concitantur isti, vt aduersus hanc nostram animi dispositionem, & præparationem tanta acerbitate pronuncient, hæc ferme sunt. Primam conficiunt ex illo loco Pauli. 1. ad Corin. 13. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinniens. Si habuero prophetiam, & cætera quæ sequuntur, citra charitatem, nihil sum. Ecce inquit Luther. arti. 6. Quicquid fit extra charitatem, non fit ex toto corde, & ideo hypocritis

pocritis est: iuxta illud Matthæi. 15. Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Hac enim, inquit, de causa appellat eos Christus hypocritas: hypocritis autem peccatum est, ergo quicquid operis fit, extra charitatem, est peccatum, adeoq; nulla esse potest dispositio ad gratiam. At nulla est consequentię probabilitas, si quod fit extra charitatem, nihil est in conspectu Dei, quod sit protinus peccatum. Quicquid enim officij à gradu illo diuinæ gratiæ deficit, nullius æstimatur vel ponderis vel pretij apud Deum, non tamen cõtinuò sequitur, vt sit peccatum. Quinimò longè diuersa est illic insinuatio Pauli. Propterea enim cõstituit exemplum in rebus quæ genere suo sunt bonæ, vt doceat, quod quãuis prophetia extra charitatẽ, verè sit prophetia, sicuti fuit in Caipha illo nequam Pontifice: vt habetur Ioan. 11. & fides etiam mortua rationem suam habeat & substantiam fidei, nihil tamen sunt in iudicio & æstimatione Dei ad vitam æternam. At nihilominus suo esse possunt genere: id est, moraliter bona. Schola autè Lutherana, vt eodẽ loco docet magister suus, impietatem reputat, opus esse vllũ naturale, moraliter bonum, ita mediũ inter amorẽ & odiũ Dei, vt à neutro procedat. Atq; adeo negat fidẽ extra charitatẽ, fidem esse. Id quod vsquequaq; per tendunt defendere. Vnde vtq; colligunt, quodcũq; peccatoris opus, quoniã ex amore nõ fit, ex odio procedere, ideoq; peccatum esse. Sed quomodo huius possint hominibus sanè mentis fidẽ facere, non video. Quibus inquam persuadeant, vt qui alicuius flagitij reus est: verbi gratia: qui amorem turpem ex animo languenti, vel odium inimici eximere non potest, quicquid is faciat genere suo bonũ: id est si hospitalis sit erga pauperes, si benevolus in ciues, si oret, si fidem corde, & ore confiteatur, si deniq; manducet, aut bibat, hæc omnia in odiũ Dei faciat. Quid si perterritus iudicio diuino, cupiẽs pus illud euomere, & ad Deum toto pectore reuertit, eleemosynas distribuit in pauperes, inedia macerat carnẽ, assiduis precationibus infit apud Deum, vt virulenta illa animi ægritudine liberetur? Nunquid hæc etiam omnia, quia ex vero amore Dei nõ fiunt, consequitur, vt ex odio procedant? Profectò non est adeo diffidendum nobis de natura humana, vt quempiam liberũ animũ talis subeat cogitatio. Neque illud Luthere, quod arbitris,

Matth. 15.

Nulla est illario Lutheri.

Ioan. 11.

Lutherani.

Impugnatio Lutheri.

Esa. 26.

Hiero.

1. Cor. 13.

Hypocrit traris, hypocrisis est, si diffinitionem Christi magistri nostri
sis. meditatus perpendas. Hypocritas. n. eos appellat redemptor
 noster, qui aliud exhibent foris in effectu, quam in affectu ge-
 rant. Qui autem officia hæc, quamvis propter admixtam cul-
 pam non faciat ex toto corde, facit tamen propter honestum,
 vel forte, vt adiecimus, intentione inclinandi ad se Deum, cu-
 ius ope sanetur, is inquam non aliud exhibet foris, quam ge-
 stat in corde: quocirca neq; est hypocrita. Quod nisi omnis ra-
 tionalis ac naturalis philosophia explosa vobis esset, cernere-
 tis, non omnia quæ fiunt ab homine prauo proficisci à prau-
 tate. Habet enim homo, quem modo depingimus affectum
 amicæ, à quo sordidus, & impudicus, vel odium inimici, à quo
 iniquus est, sed habet simul & distinctam aliam voluntatem
 faciendi quod honestum est, vel desiderium etiam respiscen-
 di, pugnant cum priori affectu, vnde opera illa, vt cunq; bona,
 dimanant. Atqui hoc interpretamento elucescit sensus Au-
 gustini. 2. epistola ad Sixtum: cuius inde verba nobis oppo-
 nunt, nihil tamen nobis obstantia. Ait enim percipiendæ pri-
 mæ gratiæ nulla in impio præcedere merita. Quoniam meri-
 tis inquit, impij, non gratia, sed poena debetur. Quibus profe-
 cto verbis nullatenus condemnantur singula opera impij, sed
 hoc tantum decernitur, quod nulla sunt in illo merita nisi
 supplicij. Etenim opera moraliter bona, neque vitæ æternæ,
 neque supplicij merita sunt. Quare sensus Augustini is pror-
 sus est, quod nulla habeat merita gratiæ, sed propter vnum
 quod habeat peccatum mortale, dignus sit æterno supplicio.
Secundū **Mox adferunt pro se isti illud Pauli ad Roma. 5. Lex subin-**
argumen- **trauit, vt abundaret delictum. Vnde nescio cuius arte diale-**
rum Lu- **cticæ, fingit Luther. omne opus antecedens gratiam, & quam-**
iberanū. **cunq; detestationem peccatorum, facere magis peccato-**
rem. Ait enim, quod quæcunq; recogitatio peccatorum an-
te gratiam necessario ingenerat odium legis, propter cuius
prohibitionem illa sunt peccata. Atque ideo peccator maiori
odio habet legem, quam peccatum: cum ergo odiū legis pec-
catum sit, consequitur, vt talis memoria peccatorum magis fa-
ciat peccatorem. Quocirca, nisi fides (videlicet formata, quam
Respon- **folam admittit esse fidem) præcedat, perniciofa est peccatorū**
cogitatio. Vide quàm sit indignum argumētum, cui vlla red-
datur

datur responsio. In primis lex non fuit in hoc posita: hoc est,
 intenta, vt homines ad peccatum induceret, alias non esset lex
 sancta & mandatum sanctum, vt ait Romanis Paulus: sed cer-
 te quantum ad moralia præcepta, vt homines bonos faceret,
 (quod est munus proprium legis) & quantum ad cerimonialia,
 vt venturum prænunciaret Christum. At (vt vulgatissi-
 ma habet glossa) ex eo quod prohibebat, non tamen extinguebat
 concupiscentiam, occasio erat, non vniuersis, sed sensu-
 alibus hominibus peccandi: tum multiplicando manda-
 ta, tum quod appetitus hominis vehementius nititur in veti-
 ta. Vnde id solum elicitur, quod quæcunq; opera fiunt con-
 tra legem, peccata sunt. Et præterea, quod odium ipsum le-
 gis cuiuscunq; siue scriptæ, siue naturalis, propterea quod cu-
 piditates nostras compescat, impietas quoq; sit. At verò non
 quicunq; execratur peccata quæ admisit propter dispendiū,
 & damna quæ inde passus est, odio habet legem. Quam ob-
 rem, non solum vbi non præcedit fides viua, præcedit autem
 mortua, verum vbi nulla præcedit infusa fides, sed sola natu-
 ralis notitia, quod Deus est, & remunerator est, metus suppli-
 cij, odiumq; subinde ac detestatio peccatorum, adeo nihil ad-
 ferunt mali, vt plurimum etiam vtilitatis conferant ad salu-
 tem. Tertium tamen locum nemo sit qui non miretur, quo-
 usq; violententer distorqueant, vt in suam sententiā pertrahant.
 Locus autem ille est de exciso palmitē: qua pulcherrima si-
 militudine vsus est seruator noster Ioan. 15. Si quis in me non
 manserit, mittetur foras sicut palmes, & arefcet, & colligent
 eum, & in ignem mittent, & ardebit. Commentatur enim Lu-
 the. articul. 36. duo priora pertinere ad liberum arbitrium in
 hac vita: scilicet mitti foras, & arefcere: reliqua vero tria, nem-
 pe colligi, mitti in ignem, & ardere, ad futurum sæculum. Vn-
 de quicunq;, inquit, à gratia hic Dei per peccatum deceditur,
 traditur Sathanæ: qui non permittat eum conari ad bonum:
 sed cogat arefcere, & semper peiorem fieri. Attamen locus
 hic primū totus attinet ad extremum iudicium. Ibi enim,
 vt expresit Christus exemplo sagenæ missæ in mare, exhibunt
 angeli & separabunt malos de medio iustorum (quod est fo-
 ras mitti) arefcetes præ timore & expectatione horren-
 di iudicij, quod illos manet: atque adeo quasi in fasciculos incen-
 dio

*Lex quò
fuit occa-
sio pec-
candi.*

*Tertium
argumen-
tum.*

Ioan. 15.

Matth. 13.

dio aptos colligent, mittentq; in ignem æternum. Sed vt gratis largiamur, duo illa priora membra ad vitam spectare præsentem, absit vt quicunq; gratia Dei excidit, eoufq; mittatur foras in potestatem Sathanæ, vt nulla fiat sibi reliqua libertas redeundi in gratiam Christi, qui paratissimus est manum cuiusque porrigere. Nam tunc nunquam peccatores, vt ad se reuertantur vocaret: quod tamen assidue & instantissimè per totum euangelium perseuerat facere. Illos verò qui nunquam de reditu cogitant, sed ostium cordis misericordiæ diuinæ vestibus suarum cupiditatum obserant, planè concedimus, vt quos fons ille aque viuæ salientis in vitam æternam non alluit, in dies magis ac magis arescere. Reliqua Lutheranorum argumenta huius farinae sunt. Haud tamen me præterit, meliusculè iam loqui Lutheranos de dispositione ad gratiam in libello imperatorio Ratisponensi: licet non prorsus rem planè confiteantur: de quorum sententia explicatio sermo cap. 12. futurus est.

De auxilio speciali Dei. Cap. 3.

*Gratia
diuisio.*

Ac cum Lutheranis præhabita disputatione, discutendum secundo loco sequitur, vtrum dispositio hæc humanis viribus fieri possit, an necessarium sit speciale auxilium gratiæ. Vbi operæpretium est de gratia, quot sint huius nominis significatus prænotare. Gratia in vniuersum (quod vox per se ipsa apertè sonat) à sua causa nomen hoc mutuatur, vt initio superioris libri dicebamus. Est enim donum, quod non debetur suscipienti, sed gratuita voluntate donatur. Aliàs, vt ait Apost. si ex operibus, iam non est gratia. Attamen dum sub aliquo generali nomine species quæpiam aut suppositum, aliquam præ aliis habet peculiarem qualitatem, vnde possit propriam nomenclaturam sortiri, nomè ipsum generale fit aliorum quasi speciale. Vnaquælibet diuinarum personarum est spiritus sanctus: verum quia pater & filius notiones habent proprias, quibus nuncupantur, nomen spiritus sanctus tribuitur tertiæ personæ. Pari modo, omnis cuiusque generis gratia sic appellatur, quia gratis data: sed quia vna est specialis gratia, qua nos sibi Deus formaliter facit gratos secundum illud Rom. 3. Iustificati

Iustificati gratis per gratiam ipsius, hæc ab effectu propriè denominatur gratia gratum faciens: reliquis retinentibus genericum nomè, vt dicatur gratiæ gratis datæ. At verò gratiæ gratis datæ, quæ è regione disparatur à gratum faciente, sunt dona illa quæ conferuntur non in bonum ipsius suscipientis, sed in communem vtilitatem: quas idcirco donari nihil vetat prauis hominibus, vt dona prophetiæ, linguarum, & sanitarum, & cætera quæ refert Paul. 1. ad Cor. 12. Cuius diuersa ratio est gratiæ gratum facientis: vt quæ in bonum propriè ipsius possidentis tribuitur. Concursum autè & subuentus Dei præuenientis conuertentisq; ad se nos, etsi inter gratias gratis datas connumeretur, habet tamen peculiare nomè auxilij specialis seu gratuiti: sanè quo nos super naturam euehit. Vt discernatur à generali influxu, quo res mouet, fouetq; naturales. Mox considerandum secundò est, quod dispositio ad gratiam duplex esse potest: alia si lubet, impropria, & remotissima, neq; sufficiens neq; omnino necessaria: vt pote, quodcunq; opus moraliter bonum, quod fit ex puris naturalibus cū auxilio generali Dei propter honestum aut propter rationes aliquas, & necessitudines humanas, quæ bonæ sunt genere suo. Quæ tamen officia nõ possunt, quatenus opera sunt qualis qualis virtutis, nõ aliquo modo viâ de se sternere ad charitatè. Et præsertim si in huiusmodi se operibus peccator exerceat, intentione inflectèdi Deum, qui durum sibi cor emolliat ad poenitentiam. Quem nimirum finem, sicuti & honestos alios, potest sibi naturaliter præstituerè. Hæc autem naturalia opera nõ sunt illa, quæ quasi propriam dispositionem statuta lege subsequatur iustificatio. Alia est dispositio propria, & ad iustificationem necessaria. Et de hac est quæstio, vtrum taliter se homo possit disponere ad gratiam ex suis naturalibus, vt certò semper & infallibiliter subsequatur gratia. Et sunt ex theologis complures, qui id sibi habent persuasum. Scot. 2. sent. d. 28. (vt paulò antè dicebamus) dum loquitur de his, quæ homo potest naturaliter circa diuina præcepta, hæc profert verba de præcepto dilectionis Dei super omnia. Quandounque volùtas actum huius præcepti exequitur, licet informis, disponit se de congruo ad gratiam gratificantem, cui oblata vel resistet, & peccabit: vel consentiet & iustificabitur. Vbi tria videtur affirmare.

N mare.

mare. Primum, quòd dispositio sufficiens ad gratiam potest esse dilectio Dei super omnia, quòd inferius in litem repetendum nobis est: alterum quòd dispositio potest fieri ex puris naturalibus: cuius hìc examē facturi sumus: & tertium, quòd talis dispositio est meritoria de cògruo: de quo capite sequēti differetur. Et lib. 4. d. 14. q. 2. Pōt, inquit, homo ex naturalibus cum communi influenza habere attritionem, quæ sit dispositio & meritum de congruo ad delectionem peccati mortalis. Atqui de secundo saltem & tertio puncto, videlicet, quòd sit aliqua dispositio gratiæ ex naturalibus, & illa sit meritum de congruo, complures illi adhæserunt. Nam fermè nominales præter Gregoriū Ariminensem. Sequitur præterea ipsum Adrianus quolibeto. 7. quæst. 4. Et Duran. eadem. d. q. 5. Nichilofecius responsio huius quæstionis est negatiua. Nempe quòd nemo facultate humana potest sufficienter se ad gratiã disponere, nisi speciali auxilio subnixus ea dispositione, quã infallibiliter, & certa lege subsequatur gratia. Et ne, quæ diuersæ sunt quæstiones, in vnam conglutinemus, nihil modo aio de merito congrui, sed id etiam affirmamus, quòd quãuis dispositio illa non vocaretur meritum de congruo, nõ est tamen admittendum, quòd se homo possit ad gratiam disponere tali dispositione. Neq; profectò negatio hæc (nisi meus me fallit scrupulus) censenda tantum est, vel sancti Thomæ, vel theologorum cuiuspiam opinio: sed cõclusio quæ ita colligitur ex sacris locis, vt ægrè possit à viro orthodoxo refutari. Neq; S. Thom. hanc tenet conclusionem, solum tanquam opinionem, sed reuera tanquam fidem Christi: vbi ait. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Exordiamur ergo inde ex verbis eius. l. 2. q. 109. articu. 6. Duplex, inquit, est præparatio voluntatis ad bonum. Vna quidem ad bene operandum, & Deo fruendum. Quæ fieri nequit sine habituali gratia gratum faciente: quæ principium est operis meritorij. Porro conclusio hæc prima communis est consensus theologorum aduersus Pelagium. At alia est præparatio ad consequendam & suscipiendam gratiã ipsam habitualem: quæ quidem præparatio non fit per alium præcedentem habitum. Nam aliàs ante hunc secundum requiretur alius prior, & sic esset in infinitum abitio. Et neq; de hac

Nominales.

Duran.

S. Tho.

secunda

secunda vlla est theologorum discordia. Sed oportet, inquit, præsupponi aliquod auxilium gratuitum Dei, interius animam mouentis, siue inspirantis bonū propositum. Et de hac tertia dissident (vt dictum est) doctores. Ratio quam adfert S. Tho. est similitudo quædam naturalis. Cum enim inquit, omne agēs agat propter suū proprium finē, qualis est ordo finium talis est & agentium, quippe, vt quãtò agens superius est tantò suas referat actiones in finem superiorem. Vti in exercitu primum agens est dux, seu princeps: cuius proinde finis proprius est ille, qui est supremus: scilicet, vincere: tribunus autē qui agit sub duce, non habet pro proprio fine, & scopo, nisi peculiarem legionem gubernare ex imperio supremi ducis: & ideo ad primum ducem spectat, omnes partes exercitus disponere, quatenus melius ad victoriam confert. Cum ergo Deus sit prima causa infundēde gratiæ, per quã conuertimur in vltimū finem, ad ipsum spectat disponere, & præparare nobis animos eidem ipsi dono suscipiendo. Duran. verò & reliqui dicunt hanc rationem non concludere, afferentes contra aliud exemplum naturale. Deus enim est, qui infundit animam in generatione hominis, & tamen materia disponitur ab inferiore agente: putà per causas naturales. Et pari inquit modo, licet solus Deus sit qui gratiam infundat, nihil obstat, quòd minùs se homo ipse naturalivirtute disponat, & accommodet ad eandem gratiam. At verò primum similitudo hæc nihil deterit, imò potiùs corroborat rationem S. Thomæ. Quoniam virtus seminis disponens materiam ad infusionem animæ rationalis, virtus est quoque animæ rationalis, putà hominis generantis: & ideo causa disponens proportionem habet cum forma, ad quam fit dispositio. Sed præterea quicquid sit de ratione naturali. Hoc est vnde isti falluntur, quòd putant S. Thomam illa sola ratione naturali conniti, cum tamē res longè aliter sit: supponit enim veritatē illam tanquã euangelicã, quæ omni porro naturali ratione firmior est. Adducit autem rationem duntaxat explicationis causa. Vnde cum. 2. sen. d. 27. & 28. opinionem communem insequutus, affirmasset, tum quòd homo ex naturalibus posset se disponere ad gratiam, tum quòd dispositio illa esset meritum de congruo: postmodum in summa, eloquia sacra &

Duran.

Impugnatio opinionis.

N 2 Patrum.

Patrum, cum primis Augustini, sententias meditatus explorans, utrumque retractauit. ¶ Prima ergo ratio conclusionis est. Disponere se hominem & parare ad gratiam, nihil aliud est, quam animum ab iniquitate dimouere, conuertereque ad Deum à quo gratiam recipiat: veluti si qui faciem à sole habebat auersam, ipsum respiciat, ut lumine perfundatur: conuersio autem Deo præuenienti tribuitur in sacra scriptura: iuxta illud. Deus virtutum conuerte nos. Et Hieremiæ. 31. Conuerte me domine, & conuertar. Et Threnorum. 5. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Quod si ordine conuerso legamus etiam Iohelis. 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et Zachariæ. 1. Conuertimini ad me & conuertar ad vos, illic solum significatur per nos stare, quominus à Deo iugiter pulsante ad ostium, conuertamur: ut lib. superiori cap. 16. & 18. fusi us patefecimus. Eadem præterea præparatio, quia fit spiritualiter, instar corporalis motus, dicitur tractio, & tamen nemo (inquit Christus) potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Neque verò tuta responsio est quam securi quidam excogitant: utpote quod hæc & similia testimonia referantur ad infusionem gratiæ. Quinimo hoc me contra potissimum mouet, quòd infusio gratiæ non est tractio nec conuersio, sed terminus ipsius motus. Quare si dispositio naturaliter à nobis fieret, Deo tantum infundente gratiam, non propriè Deus esset qui nos traheret aut conuerteret, sed nos ipsi virtute nostra reuerteremur ad ipsum, suscepturi gratiam. Sicuti dum ego faciem versus solem voluo, non me ipse vertit, sed illuminat: Deo autem non solum attribuitur illuminatio, quæ est terminus, sed motus ipse, qui est tractio & conuersio: iuxta illud Augustini de gratia & lib. arb. cap. 5. Nisi donum Dei esset, etiam ipsa ad Deum nostra conuersio, non ei diceretur, Domine deus virtutum conuerte nos. ¶ Secundo. Dispositio sufficiens, quam certo, & infallibiliter sequitur gratia, est inchoatio quædam iustificationis. Paulus autem etiam inchoationem ipsam denegat adimitque nobis: vbi ait, quod non sumus sufficientes à nobis, vel quicquam cogitare, quasi ex nobis. Et nomine cogitationis designat primam dispositionem, & initium motus, qui sit retracta via ad gratiam. Quasi exponens verbum Christi. Sine me nihil

Prima ratio
conclusio

Ioan. 6.

Secunda
ratio.

nihil potestis facere. Loquitur enim Christus illic de fructu quæ ferimus in Christo, ceu palmites in vite: cuius prima etiam inchoatio est à vite. Et ideo aduersus Pelagium, ut patet in Concilio Mileuitano, & in Palestino, ut refert ad Paulinum Concilii Aug. non solum definitum est, gratiam nullis meritis nostris dari, verum neque vllum esse in nobis initium, sed Deum esse inceptorem: de quo se ipse etiam Augusti. libro. 1. retract. cor. rexit. qui aliquando fuerat in illo errore, quod saltem initium iustitiæ nostræ apud Deum esset ex nobis. ¶ Tertio id maxime conuincitur ex Paulo Roma. 9. vbi dum iustificamur, ut lutum nos æstimat comparatione ad Deum, lutum autem non solum efformatur à figulo, sed ab eodè mollescit, apparatusque, & coaptatur. Adde (vnde hoc maxime confirmatur quod dispositio, de qua loquimur, effectus est prædestinationis: effectus autem prædestinationis, sanè quæ nullam in nobis habuit causam, omnes præueniuntur à Deo, tanquam effectus supranaturales. Accedit huc tandem expressa sententia Augustini, vbi cum Pelagianis conflictatur. Potissimum lib. 3. Hypog. vbi de vulnere, & infirmitate liberi arbitrij ita expressè decernit, quod nec valet incipere, nec perficere sufficit, nisi præueniatur medicina: id est, Christi gratia sanetur: subiiciens testimonium illud Ezechielis. 36. Dabo in vos cor nouum & spiritum nouum. Quod nihil (inquit) aliud significat, nisi, voluntates hominum lapsas, per Christum reparari & præparari. Et concludit, quod à Deo præparatur voluntas: secundum illud Psal. Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Hactenus Aug. subiungens exemplum Petri, quæ nisi dominus respexisset, nunquam poenitentia motus fleuisset amare. Quod & libro. 9. super Lucam adnotauit Ambrosius. Quamobrem Pro- uerb. 16. vbi ait Sapiens. Hominis est animam præparare, continenter subiungit. Et domini gubernare linguam. Et vbi ait. Cor hominis disponit viam suam, protinus subdit. Sed domini est dirigere gressus eius. Nempe ut palam nos erudiat, quod præparatio ad gratiam opus Dei sit, vna & nostrum. Dei scilicet speciali fauore præuenientis, nostrum autem consentientium & cooperantium. Vnde ipse idem Augu. qui sapienter hæc omnia prospexit lib. 2. contra duas epistolas Pe-

Concilii
Mileui.

Aug.

Tertia
ratio.

Confir-
matio.

Aug.

Amb.

Pro. 16.

lagij cap. 8. Quoniam dicebat nequam ille, saltem à nobis incipere cupiditatem boni, hoc ipsum verbum acerbissimè retundit. Nam tunc (inquit) sine Dei gratiæ cœptum esset meritum, cui tanquam ex debito veniat gratiæ adiutorium. Contra illud. Sine me nihil potestis facere. Et illud Pauli ad Philip. 1. Ipse qui incoepit in vobis opus bonum, perficiet vsq; in diem Christi. Et nō quòd idonei simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quare absit (inquit) vt legens in Prouerbis. Hominis est præparare cor, fallatur, vt existimet hoc posse sine adiutorio gratiæ Dei. Nam ideò subditur, quòd domini est gubernare linguā, quasi ipse incipiat. Et tādē colligit. Quis pōt bona cogitatione ad bonū cor præparare? Absit vt sic intelligāt, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholice desertores. Hęc Aug. quibus nescio quid potuit efficacius pronūciari ad euincēdam & refutandam dispositionē gratiæ sufficientē, absq; præueniente auxilio Dei. Est ergo conclusio huius capituli, quod præparatio & dispositio sufficiēs ad gratiam est opus & Dei, & nostrum. Eius scilicet præuenientis, nostrum autem consentientium, & cooperantium. Nam ipse qui ait per Ezechielem. Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum, pulsando nihilominus liberum arbitriū ait. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Quod bene adnotauit Aug. in de gra. & lib. arb. cap. 14. Quo fit, vt ipse sit prima causa nostrarum dispositionum, nos autem tota nostræ indurationis: iuxta illud. Perditio, tua Israël, tantummodo in me auxilium tuum. Auxilium dixit, vt cooperationem designaret liberi arbitrij. Ipse enim tantum indurat permittendo, vt lib. 1. cap. 18. dicebamus. Hęc est confessio S. Synodi præsentis Tridentinæ. Quæ statim cap. 5. declarat iustificatiōis exordium in adultis à Deo per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, per quam excitantem & adiuuantem gratiam ad conuertendum se homines, ad suamque ipsorum iustificationem eidem gratiæ liberè assentiēdo, & cooperando disponantur. In qua confessione adnotandum est, quod nullę proprie appellantur dispositiones nisi quæ à Deo præueniente & nobis assentientibus fiunt. Ait enim, quòd sine gratiæ Dei mouere se homo ad iustitiam coram illo non potest. Tametsi can. 7. censuerit, non omnia

Conclu-
sio.

Aug.

Osc. 13.

Syno.
Trid.

opera ante iustificationem, quacunque ratione facta sint, esse peccata: quia etiam si fiant naturaliter, sunt, saltem moraliter, bona: vt præcedenti libro dictum est. At verò dispositio hæc in nobis diuina non vno certè modo fit, sed duobus. Est enim vt. 1. 2. q. 112. arti. 2. author est S. Tho. alia imperfecta, alia verò perfecta. Imperfecta quidem, non quod omnis motio Dei nō sit perfecta, relata ad suum finem, sed quod Deus nos per ipsam non proximè ad gratiam, sed ad alia præcedentia bona appellit, per quæ gradatim, paulatimq; in tempore ad ipsam perducatur. Quæ quidē dispositio nec gratiæ quidem est meritoria, nec gloriæ. Alia verò est, quæ simul tempore est cū gratia, tantum natura præcedens. Quemadmodum in igne alie sunt dispositiones antecedentes generandam formam: alie vero simul tempore cœuntes, natura tamen præuiæ. Atq; hæc nimirum secunda semper est necessaria: vt ex repentina conuersione Pauli compertum fit: illa vero prior, non item. Adde quod hæc necessaria præparatio licet nō sit memoria gratiæ, est tamen meritoria gloriæ, quatenus gratia informatur. Sed de hoc paulò post explicatius. Duo hic deniq; supersunt nobis habenda verba alterum ad Lutheranos, alterum cum catholicis. Aduersarij isti nostri, vt iam antea fari cœpimus, in suo libello imperatorio Ratisponensi, propius ad rem hanc videntur accedere, quàm à suo fuerant Patrono instituti. Aiunt enim perspicuum esse, quod adulti non consequantur beneficium reconciliationis, nisi præueniente motu spiritus sancti, quo eorū mens & voluntas moueatur ad detestationē peccati: iuxta verbum illud Augustini. Impossibile est nouā vitam inchoare nisi prioris nos poeniteat. Et secundum institutum Ioānis Baptistę & Petri apostoli, quin vero Christi prædicantium poenitentiam in remissionem peccatorum. Quem articulum Bucer. in sua concordantia iustificationis eadem prorsus ratione explicat, qua nos modo dicebamus: nimirū quod necesse sit, iustificationi in nobis præire salutarem peccatorum poenitentiam: licet non tempore, saltem natura. Quæ quidem inquit, excitari in nobis, nisi per spiritū sanctum, nō potest. Sciscitamus ergo istos, si nullatenus gratia iustificans consequitur nisi præcunte affectu hoc nostri liberi arbitrij, quid amplius desiderant, vt planè cōfiteantur dispositionem

Duplex
dispositio.

Lutherani.

Bucerus.

requiri in nobis ad gratiā: Præsertim quod in re (vt omnibus locis, vbi nobis hac sua confessione opus fuerit, liquebit) idem est quod admittant dispositionem, vel quod affirmant, necessarium esse illum motum in nobis. Nam si necessarius est, negare non possunt, quin aliquo modo inde pendeat nostra iustificatio. De operibus autem tempore præcedentibus persistunt vniuersa quasi peccata damnare. Contra quos ex supra distinctione facta permagnum fumitur argumentum. Illa. n. quæ nutu Dei, auxilioq; eius fiunt in peccatore, peccata nominare, blasphemia est. ¶ Vt ergo ad eos catholicos reuertamur qui authores sunt huius dispositionis naturalis, potissimum argumentum eorum est hoc. Possimus ex naturalibus cognoscere, peccatū esse offensam Dei, eiusq; voluntati contrarium: ergo possumus sub hac ratioe illius poenitere, illudq; propter ipsum, sicuti propter aliam quamuis causam, detestari, ita vt poenitentia illa nostra, sit opus moraliter bonum. Opus autē tale, maximè huiusmodi detestatio, est dispositio ad gratiam: ergo possumus nos disponere ad gratiam (vt aiunt) de congruo. Argumentum tamen hoc in foribus statim defringitur. Quoniam cum gratia iustificationis non comprehendatur intra naturæ fines, sed donum sit supernaturale, neque personæ debitum neque naturæ, quamuis ratio naturalis aliquid appareat concludere, ad quod nos nesciamus respondere, nihilominus fide, quæ supra naturam est, docemur, quod illud donum ita solus Deus largiatur nobis, vt nihil à nobis nos præstare possimus, ex quo donum illud necessitate vlla, certitudine, aut infallibilitate consequatur. Aliàs necessario subsequeretur, vt nos essemus aliquo modo illius causæ vt capite sequenti adhuc per amplius patebit. Cum tamen Deus ita vbiq; sibi adscribat esse primam causam, vt nulla in nobis præcedat: iuxta illud. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Vnde Patres aduersus Pelagium nulla vtebantur ratione naturali, sed solis scripturis sacris præliabantur, vt constituerent, nullam in nobis inchoationem esse ad gratiam. Vnde respondendum est, quod quauis cognoscere possimus, peccatum esse offensam Dei, atque adeo ex naturalibus habere detestationē, quæ sit remota præparatio, vt initio capitis dicebamus, tamen taliter nos sufficienter

Respon-
sio ad pri-
mū argu-
mentum.

Ioan. 15.

sufficienter disponere, vt certò & infallibiliter cōsequatur gratia, profectò nō possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse non posset, nisi propter legem Dei. Lex autem nulla est conferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. ¶ Eodem modo responderetur ad aliud argumentum de illo qui veniens ad vsum rationis, antequam admitteret lethale aliquod peccatum, vel per se, vel aliorū institutione, cognosceret vnum esse Deum, cui seruiendum est, quasi remuneratori bonorum & malorum: respondendum inquam est, quod licet eiusmodi forsan cognitio, naturalis esse posset, motus tamen voluntatis in Deum, qui vltima esset & propria dispositio ad gratiā, nisi auxilio speciali non posset illi cōtingere. Et idem prorsus sentiendum est de homine in quocunque statu: porrò siue in puris naturalibus creato, siue in iustitia originali perdurante. ¶ Tertium idemq; vulgare argumentum est Deus nihil nobis præcipit impossibile: præcipit autem vt in ipsum conuertamur: vt patet Zachariæ. i. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: ergo conuersio quæ idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Item quarto, dictum commune est, & vniuersis receptissimum, quod facienti quod in se est, Deus non deest: iuxta illud Matth. 7. Deus dat spiritum bonum petentibus se. Et, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hominem autem facere quod est in se, est facere quod suæ est facultatis: ergo homo se sufficienter ad gratiam potest disponere. Argumenta sunt eodem loco S. Thomæ. Ad quorum primum respondet, quod quatenus cooperatio liberi nostri arbitrij necessaria est, præcipimur conuerti. Quo dicit non possumus sine auxilio Dei, non tamen est nobis impossibile, quia prōptissimus est, nisi nos resistamus, nobis opitulari. Ad secundum verò respondet. Et est profectò meditata responsio, quia verissima, & quæ intelligatur necessaria. Nimirū quod facere hominem quod in se est, non intelligitur, ante auxilium Dei, sed potius præueniente Deo. Tunc enim homo facit quod in se est, quando Deo inspiranti respōdet cooperans, & tunc certissima lege cōsequitur gratia. ¶ Postremum verò addiderim ego argumentū, fortè maioris ponderis. Cum quis attritus accedit ad sacramentū, putā sine obice, sed tamen neq; talem adferens dispositionem, quæ sufficeret ad

Ad secun-
dum ar-
gumentū.

De omni
statu ho-
minis.

Ad tertium
argumen-
tum.

Facere ho-
mī. quod
in se est.
Postre-
mū argu-
mentum.

ret ad gratiam sine sacramento, tunc illa videtur dispositio possibilis ex naturalibus, siquidem non est sufficiens ad gratiam, sed quæ perpetuò compateretur secum culpam: attamē si talis attritus suscipiat sacramentum sine alia prorsus mutatione voluntatis, recipiet gratiam: potest ergo dispositio fieri ad gratiam ex naturalibus. De hoc in subsequētib; redibit fermo. Interim tamen respondemus, quod omnibus argumēti partibus concessis, nihil contra nos concluditur, Quoniam Deus operatur illic nō per dispositionem, sed per sacramentū, quo vtitur tanquam instrumento ad infundendam gratiā homini, si non disposito, saltem neq; opponenti obicem.

De merito de congruo.

Cap. 4.

Hatenus id tantum contendebamus, quod ex viribus naturalibus nulla esse potest sufficiens dispositio ad gratiam, etiam si nullo censeretur nomine meriti. Iam verò nūc & hoc pergimus pro ingenio nostro constituere, quod antē iustificationem, quæ fit per gratiam gratum facientem, nihil humanis operibus insit meriti, siue condigni, siue congrui. Non modò inquam operibus moraliter bonis, quæ naturaliter fiunt, verum neq; illis quæ diuina ope dispositio sunt, præparatioq; ad gratiam: saltem qua ratione gratiam antecedunt. Cōsulito duo hæc membra discreuerim. Nam postquā sub hoc ætatis tam malè audit hoc meritum cōgrui ex puris naturalibus, sunt qui iam non asserant illud, nisi præueniente auxilio speciali. Quam opinionem volunt Scoto applicare. Cū tamen expressè ipse loco supra citato in. 4. d. 14. q. 2. ait, quod ex puris naturalibus cum communi influenza potest esse attritio, quæ fit meritum de cōgruo ad delectionem peccati mortalis. Et ad maiorem explicationem subdit, quod si est perfectè circumstantionata in genere moris, videtur omnino dispositio sufficiens ad iustitiam in termino illius attritionis acquirendam, quem Deus præfixit esse terminum illius attritionis. Quibus verbis notat, quod de lege statuta est sufficiens. Et, vt nulla fiat reliqua hæsitatio, subiungit, alias difficile esset saluare quod non fit acceptio personarum apud Deum. Ob id quæ expressè concedit, quod talis actus ex puris naturalibus est

Nullum est meritum de congruo.

Scotus.

bus est meritum de congruo ad iustificationem. Addit deniq; quod ipse idem actus immutatus per assistentiam postea gratiæ fit contritio. Et loquitur vbi nullum intercedit sacramentum. Nihil potest clariùs dicere ad astringendum meritum naturale de congruo sufficiens, cui lege diuina succedat infallibiliter gratia. Et lib. 2. d. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quinimo nuspiam de auxilio speciali meminit, quo ad gratiam disponamur. Adeo pro constanti vbiq; habet, quod naturaliter possumus disponi de congruo ad iustificationem: quam solam dispositionem ipse docet. Atqui Adria. Duran. & fermè nominales, & ita illum sentire indubiè putant, & sentiunt ipsi. Quocirca hic prior sensus priori loco examināndus à nobis est dicturis mox de auxilio speciali. Et primum omnium si ea, quæ superiori capite dicta sunt, veritatem habent, quibus rationibus monstratum est, nullam esse dispositionem gratiæ sufficientem ex natura nostra, vehementius euidentiusq; deuincitur, nullum esse à natura meritum congrui: quandoquidem meritum nescio quid energiæ præ se fert plus quàm dispositio. Sed vt ex propriis disputatio instruat, inter meritum condigni & congrui: ita authores huius opinionis distinguunt. Nempe quod meritum de condigno est illud, quod secum adfert rationem debiti & iustitiæ: sicuti opus mercenarij, quo sibi ius facit ad mercedem, quæ idcirco verè sibi debetur. Meritum autem congrui est opus cui de iustitia non debetur merces, sed tantum ex congruitate quadam. Atq; hac distinctione arbitrantur à Pelagiano contagio sibi satis cautū esse. Neq; verò ego notam illam, veluti Lutherani, catholicis hominibus inuro: imò credo sanam orthodoxamq; illis infuisse mentem. Atq; adeo calumniam existimo, dum à Lutheranis crimè hoc illis obiicitur: quinimo propter illos, catholicis vniuersis. At verò, si meam mihi licet conscientiam exerere, quo penitius meritum hoc congrui consydero, eò minùs videre ipsum videor congruere rationi gratiæ iustificanti. Neque solum de nomine, sed de re quoq; subesse quæstionem intelligo. Primum ergo se mihi offert argumentum ex nomine ipso. Meritum enim latinè, nisi omnino à sua significatiōe præter omnem usum longissimè abalienetur, relatiuum est præmij & mercedis. Nanque vbi nulla est ratio mercedis, nulla potest esse ratio

Distinctio merito condigni & congrui.

Primum argumentum contra meritum congrui.

tio meriti. Quinimo meritum à mercede deducitur: ergo nisi sit opus cui aliqua ratione debeatur merces, nulla potest ratione cēferi meritum. Quocirca quemadmodum vbiq; est propriè meritum, illic est propriè debitum, tanquam omnino correlatiua, vbiq; sit quālibet ratio meriti, debet esse etiam tātula ratio debiti. Quod si nulla sit ratio debiti, nec propriè neque impropiè, profectò nec erit ratio meriti propriè vel impropiè. Statuere autem rationem aliquam debiti in operibus naturalibus, quantumcunq; dicatur impropiè, esse non potest, quin aliquid detrahatur de ratione gratiæ. Si enim (authore Paulo) vbi debitum, iam non est gratia, qua ratione propriè debitum tollit totam rationem gratiæ, vtcunq; asseratur aliqua ratio debiti, minuitur ratio gratiæ.

Concil. Arau. Verba sunt Concilij Arausici secūdi cap. 18. Debetur merces bonis operibus, si fiant (ecce rationem meriti, quod nullū intelligitur nisi respectu mercedis) sed gratia, inquit, quæ non debetur, præcedit vt fiant. ¶ Alterum, quo primum hoc confirmatur argumentū est, mihi profectò prægrāde. Sanè quod quāto tempore perpeffa ecclesia est bellum Pelagianum, nemini vel illorum, vel catholicorum Petrum in mentem venit huius distinctionis, certè quæ si vera esset, maximè tunc fuisset necessaria. Haud equidem ambigerim, quin si excogitare potuissent aliquod nomen meriti, quod nihil officeret rationi gratiæ, vel illo se protexissent Pelagiani, vel illo catholici Patres adtemperassent rigorem censendi contra illos. At verò simpliciter absq; vlla distinctione meriti in septima condemnatione Concilij Palestini, vt refert ad Paulinum Augu. (quoniam in Mileuitano non ita explicitum est) anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei secundum merita nostra dari. Et idem Augusti. Hypog. libr. 3. probat, nullum esse meritum hominis ante gratiam, ex illo ad Ephes. 2. Cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo. Insinuans quod in peccatore, velut in mortuo, nihil meriti præcedit. Ac demum ait. Audi hæretice stulte & inimice fidei veritatis. Opera libera arbitrij bona, quæ vt fiant præparantur per gratiæ præuentum, nullo liberi arbitrij merito non damnamus. Damnamus verò autoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ præponuntur, & ex his tanquam meritis in

ritis in Christo iustificari extolluntur: quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi. Hæc Augusti. Qui non omnia opera præcedentia gratiam tanquam mala condemnat, sed tanquam vllam habentia, seu rationem, seu appellationem meriti. Et super epistolam ad Gala. capitu. 4. Christus, inquit, formatur in interiori homine miti & humili corde, non se iactante de operum meritis, quæ nulla sunt, sed ipsa gratia meritum aliquod inchoante. Reuera cū dicit, nulla sunt, sed omne meritum à gratia inchoari, prorsus negat vlla gratiæ præire merita, nec de condigno, nec de congruo. Nam si meritum anteisset congrui, aliqua fuisset merendi inchoatio, vnde se homo posset aliquāter gloriari. Et in epistola secunda ad Sixtum quæ est. 105. Percipiendæ (inquit) gratiæ huius qua iustus fit, qui prius erat iniustus, merita nulla præcedunt: quoniam meritis impij non gratia, sed poena debetur. Clarissimè ait in impio nulla inesse merita, nisi poenæ: quod nunquam dixisset si opera moraliter bona quoquo essent pacto merita congrui. Et de gra. & li. arb. cap. 6. Cū quis, ait, ex impio fit iustus, tunc redduntur ei bona pro malis. Quod non dixisset, si aliqua ratio meriti præcessisset. Et in hoc sensu exponit illic verbum Redemptoris, Sine me nihil potestis facere: id est, nihil quod ad gratiam iustificationis quicquā conferat. Et in duobus sequentibus capitibus in hoc totis neruis incumbit, vt certissimum faciat, sine vllis prorsus meritis bonis, sed solis præuentibus meritis malis hominem iustificari. Nescio quo colore possint coarctari verba Augustini, vt præcisè loquatur de merito condigni. Siquidem meritum congrui apud istos, meritum bonum est: & tamen ipse dicit nullum præcedere bonum meritum, sed duntaxat malum. Nempe quia licet iniquus aliquod faciat opus moraliter bonum, illud tamē nullam habet, vel qualitatem, vel nomen meriti. ¶ Tertia verò ratio vrgentiùs videtur expugnare meritum hoc congrui. Enimvero Pelagius, vt est apud Augustinum contra duas eius epistolas ca. 7. hoc inter alia argumēto vtebatur aduersus catholicos, quod si in nobis nulla præiret inchoatio vel opus aliquod, quo accōmodaremur gratiæ, tunc gratia, fatum potius esset aut acceptio personarū, quā beneuolētia. Quoniā si nihil amplius in vno esset quā in alio, reciperet tamen hunc

Tertium argumētum.
Deus

Deus in gratiam suam præ illo, vel hoc, aiebat, esset à fortuna vel ex acceptione personarum. Si tamen vera esset hæc opinio meriti de congruo, exinde promptum esset responsum. Nempe quod ille reciperetur qui se de congruo disponeret, altero reiecto, qui id negligeret. Quinimò ita ipse Scot. respondet, quippe, quòd nisi ponatur hæc dispositio de congruo ex naturalibus, difficile est saluare, quod apud Deum non fit acceptio personarum. Quod verbum, si mihi hæc venia detur, omnium meis auribus pessimè insonat ab ista opinioe. Etenim August. illic & omnes vbiq; Patres non indispositionem vllam nostram hanc causam referebant, sed solum in meram voluntatem diuinam. Ait enim August. quòd acceptio personarum nulla est, nisi vbi vlla est ratio debiti. Neq; enim, inquit, acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas nulla est.

Matth. 20. Quemadmodum dum dominus ille vineæ in parabola euangelica. Amice, inquit, non facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod non debeo. Et ideò cum Deus nulli quicquã debeat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum nō trahit. Reuera si vlla fuisset nota dispositio congrui illa ætate, neque Pelagius haberet, quod argueret, neq; Patres recurrerent ad beneplacitum Dei. Et ideò qui per hoc cauere Deo cogitant acceptionem personarum, quod dat gratiam propter meritum congrui, quod est propriū opus hominis, manifestè in illo merito non nihil meditantur causæ respectu gratiæ. Quod credo neq; antiqui Patres, neque Paulus ipse ferret. ¶ Postremò tandem loco arguitur ad examinandum interstitium hoc inter meritum congrui & condigni. Meritum non dicitur condignum, quia propriè Deus nobis aliquid debeat, vt suo exponetur loco, sed quia talem gratuito legem statuit certissimam, vt iussa sua faciētibus præmia retribuere. Qui ergo dicit, posse nos ita preparare ex naturalibus, ea scilicet sufficienti dispositione, qua posita, Deus statuerit conferre protinus gratiam, parum abest, vt dicere compellatur, meritum esse de condigno. Quale Pelagius affirmabat ante primam gratiam. Nam respondere quod per illam dispositionem non fit propriè debita gratia de iustitia, videtur petitio principij, quippe cum inter nos & Deum nulla sit alia iustitia vel debitum, quam lex ipsa Dei. Profectò si Pelagio largita hoc fuisset olim ecclesia, credo fuisset

Scot.

Aug.

Matth. 20.

Postremū
argumen-
tum.

et contentus, quia ipse non contendebat deberi à Deo nobis gratiam propter opera, vt est inter homines æqualitatis debitum, sed quod esset lex illa iusta Dei, vt bene agentem ex suis naturalibus, infallibiliter reciperet in gratiam suam. Igitur Patres, inter quos præcipuè Augustinum, auscultemus in locis tam multis citatis, aliisque impendio pluribus, vbi genus omne ac nomen meriti gratiæ præuium inauditum vult esse Christianis. Gratia enim (inquit in exordio libri de prædest. sanct.) nulla est, si secundum merita nostra datur. Et paulò post cap. 2. Porro, si operatur Deus fidem nostram, vt credamus, nunquid metuendum est, ne totum facere non possit, & ideo homo sibi primas eius vendicet partes, vt nouissimas ab illo accipere mereatur? Videte si aliud agitur isto modo, nisi vt gratia Dei secundum merita nostra detur quolibet modo: ac sic gratia, non fit gratia. Redditur nanque hoc pacto debita: non donatur gratis. Nota, quolibet modo, perinde enim est, ac si dixisset: vt gratia sit gratia perfecto modo, meritum nullo debet præcedere modo. Atqui talis esse videtur ecclesiæ determinatio. Primum in concilio Mileuitano, quamuis non ita expressè, tamen can. 5. vbi determinatur, quod gratia iustificationis non datur, vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam: sed simpliciter vt possimus: simul determinatur, quod simpliciter initium est à gratia, atque adeò nullo præcedente merito. Attamen in concilio Arausico expressè est determinatio can. 25. sub his verbis. Hoc etiam salubriter profiteremur & credimus, quòd in omni opere bono nos non incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem sui inspirat, &c. Eisdemq; omnino verbis S. nunc Synodus Trident. meritissimo vtitur, ses. 6. capitu. confessionis. 5. vbi ait, quod exordium iustificationis fit à Deo nullis præcedentibus hominis meritis. Causæ ego merita, & testes protulerim: aliorum esto iudicium, an meritum sit congrui repellendum, de quo neque ecclesia, neq; Patres vnquam meminuerunt. Quin verò ex quo tanta his retro annis ab Aquilone: conflata sunt odia in ecclesiam Dei. Finemq; iam faciunt Lutherani hac nos ignominia afficere, neque enim catholici omnes

Aug.

Concil.
Mileui.

Arausi.

Triden.

omnes sunt, quibus meritum congrui probatur: neq; eius auctores sensum Pelagianum intendunt: neq; ecclesia, quicquid sit de scholasticis opinionibus, intermisit vnquam confiteri, nullis suis præcedentibus meritis homines iustificari per Christum dominum nostrum. ¶ Quod autem inuentorem primū huius nominis conicio decepisse, fuit, quod legit apud antiquos, congruum esse, vt qui suis naturalibus bene vteretur Deus misericorditer subueniret. Congruit enim bonitati diuinæ, vt si homo pro sua fragilitate facit, quod natura potest, Deus pro sua misericordia suppleat, quod nō potest: suppleat inquām nō statim infundendo gratiam, sed per auxilium speciale apparando conuertendoque ad se illum cui gratiam infundat. Congruitas ergo illa non in nobis, sed in Deo est. At verò meritum quamuis addant, de cōgruo, nisi velint terram, vocare coelum, non dicit congruitatem solū in Deo, sed opus in homine, cui aliquo modo debeat gratia. Quod esse nullo modo potest, nisi in illo qui est in gratia. Apertissima sunt verba Anselmi proso. cap. 10. loquentis cum Deo. Cūm parvis malis iustum est, quia illorum meritis congruit. Cūm parvis malis iustum est: non quia illorum meritis, sed quia tuæ voluntati, & bonitati condecens est. Nullam ergo congruentiā agnoscit Ansel. in meritis nostris, sed in sua bonitate. Cūm autem quis incipit esse in gratia, tunc potest & sibi de condigno, & aliis de congruo mereri. Quare S. Thom. licet. 1. 2. abiecerit opinionem quam visus est sequi in. 2. senten. putā, quod quis posset sibi mereri primam gratiam de congruo: vt patet q. 114. articu. 5. non tamen negat, quin ille qui est in gratia, possit de congruo mereri primam gratiam alteri: merendo, quod Deus disponat ipsum per bonam inspirationem & motionem. Et. 3. p. q. 2. in S. Patribus subodorat aliquod meritum congrui respectu aduentus Christi: videlicet orationes ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege statuta Dei semper annuendi, & infallibiliter cōcedendi, quod petitur. Multi. n. iusti instantissimè orant pro cōuersione aliorum, qui tamen non impetrant, vt testatur Propheta: vbi ait. *Virū cū* Si steterit Moses & Samuel coram me, non est anima mea ad *aux. spe.* populum istum. ¶ Sed vtrum saltē motio illa qua homo per *fit me. cō.* auxilium speciale disponitur ad gratiam, sit meritum de congruo,

*Deceptio
de merito
congrui.*

S. Tho.

Hier. 15.

Virū cū

aux. spe.

fit me. cō.

gruo, vt quidam modo incipiunt euulgare. Profectò licet hoc non iniiceret tantum scrupulum quantum illud opud quod fit ex puris naturalibus nihilominus neque hoc censendum est vilo nomine meriti. Primum quod apud Patres nulla est talis distinctio inter meritum congrui & condigni, quippe qui nusquam agnoscunt rationem meriti, vbi non subsit ratio debiti & iustitię. Dispositio autem ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipsam præcedit, nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla est prorsus dignitas, atq; ideò neque meritum operis, nisi prius, saltem natura, persona sit digna per gratificantem gratiam: iuxta illud *Gen. 4. Gen. 4.* Repexit dominus ad Abel, & ad munera eius: id est, propterea ad munera, quia prius ad personam. Vnde vt est apud Augustinum considerare Hypog. libro. 3. & vbiq; prædicat, hominem lapsum neque resurgere posse, neque aliquid boni facere, nisi per gratiam Christi, intelligit, nisi per ipsum prius à peccato liberetur. Identidem in hanc sententiam illud testimoniū accersens. Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Quasi ante gratiam iustificantem homo captiuus nihil meriti præstare possit. Quo & illud pertinet. Et quis prior dedit illi. Et reliqua huius generis. Quinimo si non vis apud antiquos Patres falli, diuinam motionem hominis ad gratiam, & gratiam ipsam gratū facientem, non duas actiones Dei, sed vnā prorsus reputant: veluti motum & eius terminum. Licet S. Tho. explicationis gratia distinxerit auxiliū gratiæ ab ipsa gratia habituali. Et ideò motionem ipsam non æstimant meritum, nisi præintellecto termino. Et tunc iam non est meritum solum de congruo, sed certè condignum, non quidem gratiæ, sed gloriæ: vt sumus non longè posthac explicaturi. Itaq; pro eodem Patres reputabant auxiliū, & motionem Dei non cadere sub merito, atq; gratiam ipsam. ¶ Fundamēta huius meriti de congruo, nulla video apud auctores, nisi *Fundamēta meriti* sint illa quæ S. Tho. cōtra se adfert, cuius potissimum est verbum Augustini. Fides meretur iustificationē. Quod est in epistola ad Paulinum. 106. Et in. 2. episto. ad Sixtum, quæ est. 105. *de congruo sub* haud dissimiliter dixerat, quod nec ipsa remissio peccatorū *meritum* sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neq; enim nullum est meritū fidei; qua fide ille Publicanus dicebat. Proprius

tius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus. Ad primum autē S. Tho. respondet, quod aliquando Aug. fuit in illa opinione, quod initium fidei esset à nobis, quod primo ipso libro retrac. postmodū ipse retractauit. Et ad hunc retractatum sensum forsā pertinet & illud, quod fides mereatur iustificationem. Non ait S. Thom. quod formaliter Aug. retractauit fidem mereri iustificationem, sed quod initium fidei esset à nobis. Attamen ait, eodem pertinere, quod fides sit meritum iustificationis: & idcirco simul censetur retractasse, quod meritum iustificationis sit à nobis, si aliquando in hoc sensu opinatus est fidem, tanquam opus nostrum esse meritum iustificationis. Verum est tamen, Augustinum, obscurē profectō de gratia fidei fuisse locutum. Nam libro. i. ad Simplicianum cap. 2. distinguit duplicem gratiam: scilicet gratiam fidei primam, quæ non sufficit ad obtinendum regnum coelorum: & supponit exemplum in cathecumenis, antequam sacramentorū participatione incorporētur ecclesiæ: alteram verō, qua homines corpori iam, inquit, Christi, & sancto Dei tēplo deputantur. Quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum coelorum. At qui primā gratiam appellat inchoationē, conceptioni similem: secundam vero, natiuitati, vt ad vitam perueniatur aternā. Ex his autem verbis hoc nunc præcisē, quod extra controuersia est recipimus: scilicet, quod possit homo recipere fidem sine charitate per auxilium speciale: quod etiam dicitur gratia Dei. Quod pro cōpertissimo habet S. Tho. 2. 2. q. 6. arti. 2. Atq; illam nonnūquā fortē habent cathecumeni sine charitate. Licet absq; dubio sæpenumero per votum baptismi recipiant gratiam gratum facientem, ante baptismum in re: vt infra suo loco monstrabimus. Coniectura ergo est, quod vbiq; Aug. dicit, fidem inchoare meritum, & impetrare iustificationem, loquitur de illa fide, quæ tempore per auxilium Dei potest præcedere gratiam gratum facientem, vt libr. i. retrac. cap. 3. & crebrō aliis locis. Sed tamen vocat inchoationem meriti, exclusiue: quia scilicet fides ostendit nobis à quo debeamus petere auxilium. Et hoc etiam vocat impetrare iustificationem: non quod illic sit aliqua ratio meriti. Nunquam enim Aug. cogitauit meritum esse aliud, quàm de condigno: id scilicet, quod

quod gratiæ iustificanti succedit. Vnde Hypog. lib. 3. vbi ait, quod absque adiutorio gratiæ nil valet homo incipere, explicat illam præuenientem gratiā, esse gratum faciētem. Præuenitur enim, inquit, homo medicina, id est. Christi gratia vt sanetur, & reparetur. Quamobrem sæpissimē repetit, quod homo per peccatum captiuus, nullam ad bonum libertatem habet, nisi spiritu gratiæ fuerit liberatus ab eo qui dixit, Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis: vt patet de corrept. & gra. libr. 1. & vbiq; apud ipsum. Est ergo actus fidei, inchoatio meriti. Sed si consideretur, vt secundum naturam antecedit gratiam est inchoatio exclusiue meriti, non meritū, ex eò quod est primus actus & motus, quo à Deo trahimur. Si autem pensetur quatenus sequitur gratiam, tunc planè est primum meritum. Et iste est sensus germanus Augustini. Sanè qui in epistola ad Paulinum, quæ est. 106. vbi loquitur de merito fidei, expressē ait, quod si aliquid boni operatur homo vt gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum qui iustificat impium, vt deputetur fides eius ad iustitiam, profectō antequam gratia iustificetur, vt iustus efficiatur, impius quid est, nisi impius? Igitur ante gratiam iustificantem nullam prorsus rationem meriti admittit, neque in actu fidei. Et subdit. Si quis autem dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare, inquit, non possumus. Sed tamen qui habent fidem qua impetrent iustificationem, per Dei gratiā venerunt ad legem iustitiæ. Et paulò inferius explicatius ait, quod fides impetrat iustificationem, sed statim mentē suam exponit: dicens, non quod gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Non ergo vult, quod prima gratia cadat aliquo modo sub merito, sed augmentū gratiæ. Et loquitur expressē de gratia gratum faciente, quippe quæ sola est, quæ perficitur in patria. Sed ne vlla restet dubitatio apud Augustinum, ipse se in lib. de spir. & lit. cap. 3. palàm exponit, vbi eūq; dixerit, quod fides impetrat iustificationem. Non. n. intelligit, quasi per modum vilius meriti: sed quia docet quomodo à Deo debeamus petere auxiliū faciendi, quod lex imperat. Et pariter respōdemus ad illud. 2. epistolæ ad Sixtum de merito lo.

fidei Publicani. Etenim vel sensus Augustini est de merito cō digno, propterea quod quando Publicanus adiuit templum, verisimile est aduenisse in gratia, veluti qui iam tunc eandem humilitatem gerebat in animo, quam oris postea confessio- ne deprompsit. Ob idq; solum meruit iustitiæ & sanctitatis augmentum. Sed dictus est exisse iustificatus: id est fecisse opus iustitiæ: quod cap. vlti. repetemus. Vel si meritū enun- ciatur de operibus præcedentibus, intelligitur quod fuerit initium meriti exclusiue, vt supra explicatum est de actu fidei per auxilium speciale. Et in altero istorum sensuum, audien- dus est August. & Cypria. & quicumque de hac re loquan- tur, dicentes, quod fides est nonnullum meritum. Tametsi forsan nonnullam Patres loquuntur eo modo de meri- to, quo de homine diu viuento in peccato dicere consueui- mus, postea meruisse iustificari, propter aliqua opera mor- aliter bona, quæ fecerat in peccato. Non quod illa sint vl- lo modo merita apud Deum, sed in vsu loquendi vocamus merita, bonum illum vsum naturalium: vti iam ante diceba- mus in prima acceptione meriti. Inuentum ergo est nūquam antea excogitatum, quod velit quis Augustino inurere meri- tum congrui: quod credo ipse nunquam suspicari potuisset. Sed & de Magistro sententiarum iniuria est dicere, quod te- nuerit primam gratiam cadere sub merito. Siquidem. 2. sen- ten. d. 26. neq; transuersum vnguē ab Augustino deuius ex- pressè id negat. Et distinctio. 27. capi. 4. In bonis, inquit, me- rendis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principa- lis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur. Gratia autem qua sonamur procul dubio non est alia quàm gratum faciens. Et idem re- petit cap. 5. & 6. vbi explicans, quomodo fides meretur iusti- ficationem, ait, quod vnicuique virtuti proprium est per suū actum meritum esse. Nempe, duce charitate. Quo tandem iam molestam disputationem absoluam, euidentissimum ar- gumentum, hoc est, neque Augustino, nec Patribus notum fuisse aliud meritum quàm condigni, quod si de merito vllō ante primam gratiam vsquam fuissent locuti, confessim ex- pressissent, non id intelligere de merito iustitiæ, & condigno: sed de merito congrui, vel quouis alio: vt cauerēt ne homines facerent

Inuentum
meriti de
congruo.
Magister
sent.

Euiden-
tius argu-
mentum.

facerent Pelagianos. Cū ergo nusquā taliter de merito di- stinxerint, manifestissimum est, nullam eos rationem cognou- isse meriti ante gratiam iustificationis.

Quo error Lutheranorum de iustificatione
exponitur. Cap. 5.

O nobis demum instituti nostri peruentum est, vbi princeps nobis est cum Lutheranis contro- uersia. Diximus inquam de operibus ad iustifica- tionem nos præparantibus vsq; ad punctū ipsius infundendæ gratiæ. Subsequitur ex ordine iam nunc, vt de eisdem operibus quatenus à Deo præuenti nostræ coopera- mur iustificationi plenius disseramus. Quod est an sola fide iustificemur. Est autem hæc de sola fide, adeo, tum à suis exordiis abstrusa, tum ob diurnam vtrinq; pugnam obuo- luta ac implexa, vt ad eruendam veritatem vix nobis alicun- de pateat aditus. Quocirca si in hoc negotio, vbi sunt tā mul- ti sapientes versati, conferre quicquam valet opera nostra, saltem conabor statum causæ qua potero perspicuitate con- stituere. Scilicet & aduersariorum sententiam & nostram, via & ordine, quibus punētis discordent aperire. Id quod in his, quos hætenus legimus, semper desideratur. Cū enim ver- bis iam fermè nobiscum isti consentiant, non ita multum cō- ducit, testimonia & argumenta cumulare, quod non sola fi- de iustificemur, nisi sentia ipsorum denudemus, quorum sub- inde articulos punctim petamus. Quod quia fortè non huc- usque effectum à nostris est, minus promouerunt. Eò præ- fertim, quod si quos aliās vnquam perpessa est ecclesia infe- stos homines, qui sola dictionis perplexitate, & caligine ob- tecti, depugnauerint, isti sicut potissimum. Sola tenebrarum densitate potuerunt de hac re plebes deludere: summa ergo sunt claritate deuincendi. Vt fuerit fallacia hæc prodita ex- plicatissimè, ita erit protinus efficacissimè cōuicta. Igitur pro- toparens ille istorum Martinus Luth. si in exordio statim primi tomi suorū operum, suam ipsi historiam prænarra- ti fides habenda est, virus quod postea euomuit, ab inuidia Romanæ sedis concepit, ob quæstum potissimum (vt ait) indulgentiarum. Et quoniam sunt remissiones peccatorum,

Articul.
de iustifi-
catione.

Luthera-
norū ca-
ligo.

Luthe.

mox coepit necessitatē operum inficiari, quæ fiunt in satisfactiōnem de peccatis. Prædicans nullum post dimissum peccatum relinqui reatum poenæ: eo quod Christus pro omnibus persoluit pretium. Inde gradum fecit, ut prætextu extollendæ fidei, opera vniuersa, vana reputaret: affirmans, sola nos fide iustificari per hoc, scilicet duntaxat, quod quisque credat sibi condonari peccata per Christum. Tandem eo prorupit infantiæ, ut omnia opera, etiam sanctissimi hominis, peccata aestimaret. Quin verò vna illa fide adimpleri omnia præcepta, atque adeo qui credit, liberum esse à lege: quod li. 3. expugnandum nobis est. Igitur articulus hic multò virulentior, ac perniciosior natus, nutritusque est aliquo tempore, quam iam modo defendatur. Hoc enim sensu coepit Luth. suaque deinceps progenies profiteri, sola nos fide iustificari, quod qui vnâ hanc haberet certam firmamque fidem, condonari sibi, scilicet gratis peccata per Christum, nulla alia operum lege teneretur, sed quicquid operis perpetraret, si fidem retineret, neutiquam gratia decideret. Assertionem ergo de hac re istorum non cõfute, ut assolet, sed ex ordine disponam, ut gradatim melius perpendantur. Primum enim Luth. in assertionibus ad Leonem, arti. 1. fidem cum sacramentis comparans. Nec noui, inquit, nec veteris testamenti sacramenta, sed sola fides iustificat. Et contraria sententiã hæretica est. Et arti. 15. Ad sacramentum eucharistiæ accedentes hæc sola fides purus facit & dignos, si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Secundò ibi conferens fidem cum operibus ait in li. de libertate Christiana, solam fidem sufficere ad salutem: opera nullo modo iustificare. Et in expositiōe epistolæ ad Gal. Sola, inquit, fides necessaria est, cætera omnia opera liberrima, neque præcepta, neque prohibita. Et in lib. de captiuitate Babylonica. Per solam fidem possumus cum Deo agere, opera ille nihil curat, neque illis indiget. Et de rotis monasticis. Fides & opera quam longissimè inter se distant, & contrariantur, ut non possint opera absque fidei iactura doceri: nam euangelium pugnat cum lege. Et in libello de libertate Christiana, docet eum qui habet fidem, liberum esse ab omnibus præceptis legis, neque ullis indigere operibus ut saluus sit: sed sola, inquit, fides hæc omnia largitur abundè. Tertiò itaque eo progreditur, ut nulla etiam opera, quantumcumque praua, officere quicquam existimet

*Assertio-
nes Lu-
therano-
rum.*

stimet habenti fidem. Sic enim ait in sermone aduersus Carol stadium. Nullum est peccatum, nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Ex quo in de captiuitate Babylonica, infert nulla peccata posse hominem damnare, & si velit, nisi solam incredulitatem. Neque habenti fidem, dubitandum est de sua salute: quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in deuotis monasticis. Nulla opera credenti in Christum tam mala sunt, quæ possint eum damnare, & accusare. Cætera propriis cuiusque locis adiicietur. Hæc omnia dogmata ad literam perseverauerunt aliquandiu tueri sui postea discipuli: atque huiusmodi floribus opera sua conspergere: ut est potissimum videre apud Melanthonem in locis communibus. In hoc tamen explicato sensu: videlicet, quod eatenus nulla sint alia necessaria opera præter fidem, ut nullum extra incredulitatem sit peccatum, insana manifesta hæresis est, & quam miraculum est mentem Christiani hominis occupasse. Haud tamen noua est pestis, sed quæ ab initio usque nascentis ecclesiæ genus ducit. Fuit enim hæresis Eunomij, quam Aug. lib. de hære. cap. 54. sub his verbis refert. Fertur etiam usque adeo fuisse bonis moribus inimicus, ut asseueraret, quod nihil cuique obesset quorumlibet perpetratio ac perseverantia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset. Idem affirmat Luther. Nisi quod ait fidem non debere esse ociosam: sed liberè debere Christianum exercere se in operibus charitatis erga proximos. Et in fide & operibus cap. 14. idem Aug. tempore statim apostolorum ait, hanc ipsam hæresim eadem omnino exordia, quæ in istis modo nostris aduersariis, habuisse. Nempe dum non intellectis, inquit, quibusdam obscuris sententiis apostoli Pauli: scilicet, Lex subintravit, ut abundaret delictum, & Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis, arbitrati quidam sunt fidem satis esse ad salutem sine aliis operibus bonis, quinimo malis nihil obstantibus. Quam inquit, ob causam aliã apostolicæ epistolæ Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudæ contra hanc maximè dirigunt intentionem, ut vehementer astruant fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut ipse ait Pau. Fides quæ per dilectionem operatur. Et super psal. 31. eorundem hæreticorum verba inducit, misericordiam Dei pec-

*Hæresis
manifesta.*

Eunomius.

Aug.

catoribus ita promittentium, vt in quibuslibet peccatis perseverantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, paratam esse diceret: ita vt nemo esset periturus fidelium iniquorum. Quibus respondet, Quod Deus ille iustus, quibus cantatur misericordia, & iudicium, damnabit hominem male de se praesumentem, & ad interitum suum, misericordia Dei ipsius abutentem. ¶ Porro cum sensus hic plures conuoluat errores, videlicet contra necessitatem sacramentorum & operum, & contra praecceptorum, & peccatorum numerum, & varietatem, si turbam simul totam aggredieremur, suo nos agmine obrueret. Instituit Christus sui pretium sanguinis ad nos per sacramenta deriuari, vt quicumque a fide peregrinaretur, nisi renatus ex aqua & spiritu sancto, non posset introire in regnum Dei, & qui lethale crimen admisissent, nisi egissent poenitentiam, simul periissent omnes. Denique nulli quantuncumque reconciliati, nisi carnem filij hominis manducantes, & bibentes eius sanguinem, non haberent vitam in se. Oblatrat contra Luthe. sacramenta non esse iustificandis necessaria, sed solum fidem. Signauit Deus ab initio in mentibus mortalium ius naturae, vt Deum religione colerent, seque homines praescriptis certis praecceptis in pace, & tranquillitate illaefos continerent, mutuisque officiis adiuuarent: illa in duabus tabulis postea inscripsit: ac denique, cum fides perfectio esset naturae, in euangelio Christus innouauit: adiectis, quae sua erat auctoritas, aliis nonnullis: admonens, vt qui vellet ad vitam ingredi seruaret mandata: transgressoribus comminatus aeterna supplicia: praecipiens apostolis, vt baptizantes gentes sacramento fidei, docerent eos seruare quaecumque mandauerat illis. Obstrepit Deo Luther. nulla esse opera necessaria praeter fidem, neque alia homines teneri lege. Dignoscit Apostolus complura opera carnis, quae sunt, fornicatio, immundicia, & id genus plura, & fructus spiritus diuersos, qui sunt, charitas, pax, patientia, &c. Amputat omnia Luther. vt nulum sit aliud opus virtutis praeterquam fidei, nullumque extra incredulitatem, peccatum. Reliqua utique usque ad suas proprias sedes reponamus. Nunc in hoc libro id tantum examinemus, an in puncto iustificationis alia sint opera necessaria praeter fidem, quae pariter nos praeparant cum actu fidei.

Multi-
plex er-
ror.

Compara-
tio Lu-
ther. cum
euangelio.

fidei. ¶ Alter ergo sensus est huius assertionis. Sola fide iustificamur. Quem iam Lutherani exacte, vt existimant limitum, sensus Lutherano-
tueri pertendunt. Hunc claritatis gratia, quam summopere con-
namur, per haec propositiones ex sua doctrina depromptas, rorum.
explicamus. ¶ Prima, omniumque fundamentum, assertio istorum est, Sola fide per Christum seruatorem nostrum iustificamur. Quae expressissimè (aiunt) habetur apud Paulum. Porro qui ait. Rom. 3. Arbitramur hominem iustificari per fidem, non ex operibus. Et Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est. Et hoc est punctum capitale quo dissentiunt a veritate catholica, quam nos contra, legitime interpretantes Paulum, propugnamus: videlicet non sola nos fide iustificari. ¶ Et quamuis series haec & ordo minimè apud illos habeatur, tamen, vt de singulis lucidior sit disputatio, fit, ad expositionem prioris, secunda eorum propositio. Iustificari trifariam dicitur. Quandoque enim vsurpatur de eo quod est comprobari, aut iudicari, aliquem esse iustum. Secundo modo accipitur pro eo, quod est, ex iniusto iustum fieri. Et tertio modo pro eo quod est, iustitiam isti augeri. De quibus acceptionibus capite proximo. explicatior fiet sermo. ¶ Huic subiicitur tertia ex eorum assertis propositio. Cum dicitur, sola nos fide iustificari, id sentiendum est, tam de secundo, quam de tertio modo iustificationis. Ita vt tam acquisitio, quam augmentum iustitiae, solae tribuatur fidei. Quod si opera bona illius qui iam iustificatus est, dicuntur aliquo modo ipsum iustificare, id inquitunt, duntaxat est in prima vsurpatione iustificationis: scilicet, quod iustus per sua opera pronunciat a Deo iustus: quia opera sua reputantur ab eo iusta, & commendantur, tanquam fidei testimonia. Imò verò ex pertinacia illa, quod post baptismum concupiscentia adhuc manet peccatum, consequens faciunt, omnia opera, etiam iustificati, esse de se peccata, nisi quod per gratiam Christi non imputantur. Quae quidem disputationes ad 3. librum pertinent. ¶ Quarta istorum assertio est. Nomen fidei tripliciter accipitur. Primo modo de fide historiae. Secundo de fide promissionis. Et tertio de fide miraculorum. Distingunt enim tam vetus quam nouum testamentum. Dicentes, quod alia sunt in scriptura sacra, quae ad historiam attinent: vt creatio mundi, inundatio diluuij, & reliqua

Secundus
sensus Lu-
therano-
rum.

Roma. 3.
Ephe. 2.

Secunda
propositio.

Tertia
propositio.

Quarta
propositio.

Fides tri-
pliciter.

quæ Patrum historiarum. Et in nouo testamento. Natiuitas, vita, & Mors Christi. Alia sunt quæ pertinent ad promissiones. Vt. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Non auferetur sceptrum de tribu Iuda, donec veniat qui mittendus est. Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. De fide miraculorum paulo post. Distinctio fuit primò Lutheri in libertate Christiana, & art. 1. ad Leo. quæ suis celebratissima est.

Quinta propositio. Supponit & huic distinctioni quintam propositionem. Cum docemus, inquit, sola nos fide iustificari, non intelligimus de fide historiarum, qua credimus, veram esse scripturam, sed de fide: hoc est de fiducia, qua quisque fidere debet promissionibus Dei de remissione peccatorum per Christum efficienda. *Et lucia.* Hæc illi. Sinistrè ergo putant aliqui, fidem historicam appellari ab illis fidem humanitus acquisitam, ut distinguitur contra diuinitus infusam. Quinimo fides historiarum in schola Lutherana, est quoque diuino afflatu inspirata, sed ex parte obiecti dignoscitur à fide, quæ habenda à nobis est diuinarum promissionum. *Sexta propositio.* Sexta eorundem propositio est, & quam maxime adnotanda, sanè quæ basis est suæ conficte iustificationis. Fides (aiunt) qua iustificamur non est fiducia sola in genere, qua confidimus, Deum paratum esse reconciliare vniuersos per Christum, si sua duritia, & culpa non obstiterint. Sed est fides & fiducia qua quisque in particulari, & absque vlla conditione firmiter credit, certoque confidit, nunc in facto sibi remitti peccata à Deo gratis per Christum. Et quoniam assertum hoc, omnium est inter nos controuersiarum maxima, quin verò vniuersarum fomentum, radicem huius & causam sic accipito. Vbi aiunt, fide nos iustificari, non intelligunt, quod actus ille & assensus fidei noster sit aliquo modo meritum aut causa iustificationis: imò neque dispositio aut præparatio: sed quod sit quasi manus vel vincinus quo apprehendimus misericordiam Dei per hoc solum, quod est assensus quo credimus Deum esse veracem & fidelem sponsorem: ut iam apertius edisseram. *Septima propositio.* Septima fuerit, postremaque istorum conclusio. Tametsi fides historiarum reliquæ euangelij, quæ donum etià Dei est, manere utique possit absque spe & charitate, fides tamè firma promissionis peccatorum esse neuiquam sine illis potest: sed

test: sed sunt, inquit, indiuidui comites, illa tamen historica absque charitate non est proprie fides. Eligitur quo ad punctum principis iustificationis reuertamur, qua ex iniustis iustitiam constituiamur, non te tedeat solertissime lector in summa etiamnum contueri, discernereque statum & sedem huius controuersie. Est. n. posita (ut in fronte primi libri proposuimus) in intellectu huius verbi. **FIDES QUÆ PER CHARITATEM OPERATUR.** De quo verbo perquam discrepante inter nos illosque conuenit. Ambe. n. partes confitemur, fide per charitatem operante, iustitiã Dei apprehendi: sed tamen hoc, apprehendi, diuersissimè à nobis ipsi usurpant. Apprehendere namque ipsis idem est quod credere, assensumque & fidem præbere fidei Deo promittenti salutem. Et illo solo actu aiunt recipere nos gratiam, misericordiam, & iustitiam Dei: post gratiam verò continuò sequi infusionem charitatis. Itaque nullum actum agnoscunt præuium gratiæ præter illum fidei. Cuius rationem hanc afferunt, & Luther. in de liber. Chri. & ubique sui complices. Nempe quod vna sola re opus est ad vitam, & iustitiam, putà verbo Dei. Iuxta illud. Nò in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et in psal. 104. Misit verbum suum, & sanauit eos. Atque hoc verbum est, ait promissio euangelica. Cum autem verbum, inquit, & promissio sola fide per intellectum apprehendatur, ille solus assensus apprehendit misericordiam: quam postea consequitur charitas, & opera. Et hac de causa in art. 1. ad Leonem contendit, quod sacramentum non confert gratiam: sed sola fides verbi Christi promittentis. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Et quorum remiseritis peccata, remissa erunt. Idem docent in confessione Augustana art. 5. In cuius apologia Melancthon. Nò solum laudatur, inquit, fides, quasi sit principium iustificationis: ut aduersarij dicunt, sed nos sic de fide sentimus, quod proprie ac verè ipsa fide propter Christum iusti reputemur. Et iterum. Sola, inquit, fide in Christum non per dilectionem aut opera consequimur remissionem peccatorum: etsi dilectio sequitur fidem. Et infra, Sola fide apprehendimus misericordiam: quia illa accipit promissionem qua Deus pollicitus est, quod propter Christum velit propitius esse credentibus in eum. Et infra. Quia promissio non potest, inquit, accipi

accipi nisi fide. Vide quomodo semper accipit pro p̄ciso a-
ctū intellectus & absq; vllō prorsus enigmate, Buce. in sua cō-
cordia cōtrouersiarum. exponēs libellum imperatorium, ait
fidem, vt fides est, vt assensio est euāgelij, fidem ipsam solam:
hoc est, primò & per se esse solidā plenāq; causam recepti-
uam primū gratiæ atq; adoptionis Dei, & principis iustifica-
tiōis: id est qua ex iniustis efficitur iusti: deinde sequitur cha-
ritas, ad operādū iusta. Nota ergo quā apertē reuera negēt,
fide nos iustificari per charitatē operante: siquidē sola assen-
sione intellectus, aiunt apprehēdi gratiam: quā mox gratiam
cōsequitur charitas, atq; adeo opera. Atq; hac de causa, asse-
runt necessariū esse nexū inter fidem & charitatem. Nempe
quod fides sola assequitur primū gratiam quam gratiā pro-
tinus cōsequitur charitas. Nos autē secundum Euāgelicam ve-
ritatem, dicimus, quod apprehēdere gratiam, & misericordiā,
non est idem quod assentire, & credere: nisi, apprehēdere, acci-
piatur pro eo quod cognoscere: vnde potentia cognosciti-
uæ appellantur apprehensiuæ. Sed defendimus, quod appre-
hendere est actū credendi, sperādī, & diligendi per detestatio-
nem peccatorū, præueniēte afflatu & ope diuina, disponi, pa-
rari, trahi, venire & conuerti ad suscipiendum gratificantem
gratiam. Itavt fides non solum post gratiam, sed in receptio-
ne ipsius gratiæ per actum dilectionis operetur. Quia de ipsa
prima iustificatione loquebatur Pau. vbi ait, apud Deū neq;
circumcisionem, neque præputium quicquam valere: sed fidē
quæ per charitatē operatur. Quæ tamen istis soboles ex hoc
dogmate propagetur, in subsequētibus apparebit. Huc te ergo
optime. lector. identidem. post hac remittimus. Hanc ob
oculos habebis pagellam, quam deinceps respectes.

Veritas
catholico
rum.

Quo termini controuersie exponuntur. Cap. 6.

In capite ergo statim disputationis duas istas vo-
ces, iustificatio, & fides, exponere est opere pretiū.
Iustificatio trifariā (vt in secunda sua propositio-
ne cum Lutheranis consentiamus) accipitur. Pri-
ma, genuināq; notio huius nominis, est acquisitio iustitiæ: nē-
pe ex iniusto iustum fieri. Sicuti calefactio ex frigido fieri ca-
lidum. Nomina enim huius figuræ mutationē inter duo con-
traria

Iustifica-
tio no-
mē mul-
tiplex.

traria significant. Secunda huic proxima notio est, vt signifi-
cet augmentationem iustitiæ. In his quippe formis quæ gra-
dus habent, nomen verbale, non solum primam mutatio-
nem, sed progressionem quoq; significat. Dicitur enim etiam
calefactio, intensio caloris. Quæ quidem duæ acceptiones
celeberrimæ sunt in sacris eloquiis. De prima ait Paul. *Rom. 4.*
Et autem, qui non operatur, credenti in eum qui iustificat im-
pium. Et capit. 6. Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. *Iustifica-*
Est enim iustificatio hoc primo modo, vt est in glo. super il-
lud *Rom. 8.* Quos vocauit, hos & iustificauit, peccatorum *tionis dif-*
remissio per gratiam spiritus sancti. Videlicet, qua gratia for-
maliter iustificamur virtute, & merito Christi. Vnde ad Co-
rinth. Paul. Fornicarij, inquit, idōlis seruietes, adulteri, & cæ-
tera fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati
estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei
nostri. Quamobrem iustificatio in præsentiarum non dicitur
à iustitia, speciali virtute, sed, quemadmodum libro priori de
iustitia originali dicebamus, vt importat rectitudinem totius
hominis. Hoc nanque significatu vsurpat quoq; nomen iu-
stitiæ Arist. 5. Ethi. Instar corporeæ iustificationis: tunc enim
res vna cum altera iustificatur, quando adæquantur ambæ.
Et quamuis inter nos & Deum, quippe vbi non est omnino
æqualitas, integra esse nequeat ratio iustitiæ, iustificamur ta-
men, cum suæ voluntati subiecti, ad suam legem & regulam
exigimur, & secundum fragilitatem nostram referimur & co-
aptamur. Hæc. n. iustitia est, quam commemorat Paul. in ini-
tio statim epist. ad Roma. Vbi. n. dicit euangelium esse virtu-
tem Dei, confestim annectit. Iustitia. n. Dei in eo reuelatur ex
fide in fidem. De secundo modo iustificationis legimus Apo-
calip. 22. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et Eccles. 18. Non
verearis vsque ad mortem iustificari. Et Iacobi. 2. Videtis quo-
niam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum.
Quibus verbis contradixisset Paulo: vbi ait. Arbitramur ho-
minem iustificari per fidem, & non ex operibus, nisi Paul.
de priori iustificatione: Iaco. verò de altera loqueretur. Ta-
meti suo loco explicabimus, vt etiam opera nostra concu-
rant in iustificatione. Nisi quod Paul. loquitur de præceden-
tibus. Tertio modo vsurpatur præterea nomen iustificatio-
nis pro

Rom. 4.

Iustifica-
tionis dif-
finitio.

2. modo.

3. modo.

nis pro eo quod est, reum absolui in iudicio, & pronuciari ab illo Neque vsurpatio hæc adeo est aliena à prima, quinimo omnino illi agnata. Quemadmodum enim in re apud Deum iustificari, est eum qui iniustus erat, iustum fieri: ita in foro exteriori coram hominibus, est, eum qui iniustus habetur, & reus fit, secundum allegata, & probata pronuciari iustum.

Prou. 17. Quo sensu Prouer. 17. ait Sapiens. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est uterq; apud Deum.

Deut. 25. Et Deuter. 25. Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quem iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt. Ad verbum græcum reddendum esset. Illum iustificabunt. Neque abhinc quidem longissimè distat significatio illa psalmi. Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: id est, ut cum homines de te iudicauerint, iustus inueniaris. Ad hunc propè modum, iustificare, significat etiam commendare, seu iactare iustitiam. Secundum illud Lucæ. 10. Ille autem volens iustificare seipsum. Et capitulum. 16. Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra. Hæc autem tertia significatio nusquam est apud Paulum, neque in scriptura: vbi fit mentio de nostra per Christum iustificatione. In quo Lutherani (quæ sua est tertia propositio turpiter falsi, nequiter fallunt. Sed accipitur iustificatio primo modo pro vera acquisitione nouæ iustitiæ. Et vbi accipitur secundo modo, designatur quoque vera augmentatio iustitiæ, quæ fit per opera nostra, emanantia ex gratia Dei, & non duntaxat reputatio seu commendatio iustitiæ, ut in subsequentiibus fusiùs demonstrabitur. Vfus est ergo Paul. nomine iustificationis (si rem coniectari nobis licet) alludens forsitan ad originalem iustitiam, in qua creati sunt Protoparentes nostri. Nam quoniam illam omnes ex culpa sua perdidimus, liberationem ab hoc nostro originali contagio significanter nuncupauit iustificationem: hoc est, restitutionem, & quadantenus instaurationem, non quidem eiusdem prorsus originalis iustitiæ, sed tamen rectitudinis hominis ad Deum, quæ illius erat forma & radix. Quocirca ut scite adnotauit S. Tho. 1. 2. q. 113. Quamuis iustificatio nostra, & à fide inchoetur, & consummetur per charitatem, à neutra tamen harum virtutum sortitur nomen: sed à generali iustitia. Eo quod

fides

*Allusio
ad iusti-
ficat.*

ST. bo.

fides peculiaris virtus est intellectus: veluti charitas, voluntatis: sed iustitia totam designat hominis rectitudinē. Hinc fit, ut iustificatio, solum passiuè accipiatur pro illo motu qui est in homine. Neque propria est distinctio qua aliqui effingunt, aliam esse in Christo iustificationem, quæ est causa nostræ, & passiuè, aliam in nobis, quæ est illius effectus. Nam sicut apud philosophos, motus non est in mouente, sed in re mota, ut calefactio non est in igne, sed causa calefaciendi, vnde procedit calefactio, quæ est in aqua. Nec concederet Aristoteli, quod calefactio actio sit in igne, sed ab igne: sunt enim iidem motus actio, & passio, licet respectus actionis sit in igne. Eodem modo neque in Deo neque in Christo est propriè iustificatio nostra, nisi quia in eo est causa vnde procedit iustificatio nostri. Vnde Aug. de spi. & lit. capitu. 11. exponens illud Pauli. Iustitia Dei in eo reuelatur &c. ait ideo dici iustitiam Dei, quod nobis illam impartiendo, iustos nos facit. Et super illud Psal. 30. In tua iustitia erue me. Iustitia, inquit, Dei nostra fit, cum nobis donatur. Et hæc de primo verbo quæstionis, sci- licet iustificatio. Alterum vero, putà fides, non solum pars aduersa, ut in quarta ipsorum propositione retulimus, sed nostri etiam in tot discindunt ac dilaniant significatus, ferme quot sunt in scripturis verba de fide. Adeo ut vix possimus mente retinere tam multiugam nominis æquiocationem. Etenim aduersarij quo fidem quæ est extra charitatem, fidem esse denegent, de qua tamen ait Paul. Si habuero fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum, confingunt, nescio quam fidem miraculorum, distinctam à fide catholica. Et quo defendant sola nos fide iustificari, discernunt aliam fidem historię euangelicę (quam negare nequeunt haberi posse extra gratiam) à sua fide iustificante, confinguntq; nescio quas alias fides: ut est potissimum videre apud Melancthon in apolo. & latius in locis cõmunibus: & apud Bucerum in sua modò reconciliatione con- trouersię iustificationis. Quin Pighius etiam noster docet fidem accipi pro fiducia: item pro conscientia. Atque alios iam vsque ad quindecim sectiones fidei audiui multiplicantes: scilicet, pro autoritate, pro promissione, pro iureiurando, & nescio quibus aliis modis. Quæ quidem varietas, & diuersitas, prater

*Iustifica-
tio solum
& passiuè.*

*Aug.
Fides in-
dignè dis-
secatur.*

*Melan.
Bucc.
Pighius.*

Nocet tã præterquam quod absque ratione & arte rei simplici tribui-
multiplex tur, omnes fimbrias, & nervos disputationis fidei præscidit.
divisio si Cum enim Christus vnam fidem catholicam, quam basim
dei. structuræ Christianæ præcecerat, quàm plurimis priuilegiis

Homono-
mia, ex-
plicanda.
Fides bi-
fariã di-
cutur.

donasset, vt illam in animos mortalium altius imprimeret,
 quiuis locus scripturæ, vbi tale aliquod priuilegium, & vir-
 tus fidei commendatur, facilè iam elusus repellitur. Sanè cum
 quilibet fingit, hoc, vel alio modo vsurpari illic, quam semel
 lacerauit fidem. Haud quidem inficias ierim, quin sint pri-
 mum omnium homonomiæ, & amphibologiæ explican-
 dæ, ne disputatio hoc vitio laboret: sunt tamen iudicio, &
 arte dignoscendæ. Agam prius cum nostris. Nam de notioni-
 bus, quibus hoc nomine vtuntur Protestantes, paulò inferiùs
 futurus est sermo. Igitur quantum meditari possum, duplex
 tantum significatus est in hoc nomine fides. Significat enim
 & virtutem moralem, quæ est in voluntate, & intellectualem
 quæ est intellectu. Quæ quidem explicatio ex ipsa statim no-
 minis ethimologia perlucet. Etenim & Cicero prius, libr. 1. de
 officiis, & postmodum epist. 19. ad Hiero. Augusti. in duabus
 syllabis, quarum prima est à, fio, secunda verò à, dico, adnota-
 runt, fidem eo dici, quia fit, quod dicitur. Vnde fides primum
 omnium significat constantiam, & veritatem, quæ in dictis
 quidpiam asserentis, aut promittentis, inesse debet: quæ nimi-
 rum moralis virtus, fidelitas etiam nuncupatur. Qua de cau-
 sa, ait illic Cicero. Fides est dictorum, & conuentorum con-
 stantia & veritas: quæ quidem est totius iustitiæ fundamen-
 tum. Ob idq; in pactis, vbi est vtrinque; mutua promissio, dixit
 ille. Accipe, daq; fidem. Falluntur ergo, nisi ego fallor, qui di-
 cunt vno modo accipi fidem pro promissione vel sponsione.
 Nam promissio res est prior fide. Etenim cum quis quid pol-
 licetur, dicitur promissione illa dare, astringere, & obligare
 suam fidem: quam postea liberat, cum implet promissionem,
 vel violat, si non implet. Non tamen dicitur obligare, aut dare
 promissionem, sicut nec dicitur, implere fidem, sed promif-
 sionem. Est ergo fides non promissio, sed veritas firma, quæ
 seruanda est ob promissionem, & quam promittentes quodã-
 modo impignoramus. Et ideo qui iniuria ab aliquo circum-
 menitur vel defraudatur, implorat, deorum hominumq; fidem:
 quod

Fides
quia fuit
quod di-
cutur.

Fides di-
stingui-
tur à pro-
missione.

quod est, constantiam & veritatem. Neq; opus est aliam fidei
 acceptionem fingere pro authoritate illius, cui credendum est.
 Quippe cum in hanc recidat, quàm modò diximus, constan-
 tiam, & veritatem. Inde enim quisque dignus est, cui adhibea-
 tur fides, quod constans & verus existimatur, vt faciat quod
 dicit. Qua qui caret constantia, dicitur carere fide. Vt, fronti
 nulla fides. Et hoc modo dicimur derogare fidem eius, cui
 facimus ne habeatur fides, & reconciliare fidem eius, cui faci-
 mus vt detur fides. Et bona dicitur fide quis, quid gerere, aut
 possidere, dum sine dolo malo id facit. Secundo modo acci-
 pitur fides, vt est intellectuualis virtus. Nempe assensus quem
 præbemus enunciati aut promittenti nobis aliquid. Quæ qui-
 dem notio ex priori nascitur. Cum enim ille, quem fidem pri-
 mo modo habere scio (id est dictorum constantiam & verita-
 tem) mihi asserit quicquam, aut promittit, persuadet quidem
 mihi, quod dicit: & (quod idem pollet) facit mihi fidem: hoc
 est, generat in me assensum quo illi credo. Qui quidem pro-
 inde assensus dicitur fides. Tametsi idiomatū isti morosi ob-
 seruatores aiunt, huiusmodi assensum non tam propriè nun-
 cupari fidem. Dicitur namq; græcæ *πίστις*, ἀπὸ τῆς *πίστεως*, quod
 est persuasit, & fidem feci. Et ideo *πίστις* potius (aiunt) transferenda
 esset latinè, persuasio, quàm fides. Imò grammaticissimi quidã
 dicunt, non posse reddi vna voce latina. Et de hoc complent
 longissimas paginas. At verò tametsi Quintilia. transfulerit
 persuasionem, nihilominus latini etiam celebratissimi appel-
 lant, fidem. Et quidem merito. Nam vt apud latinos, fides, ita
 & apud græcos *πίστις* tam passiuè accipitur, quàm actiuè. Est
 enim apud illos *πίστις* *διδόναι* & *δέχεσθαι*, quod nos vertimus fi-
 dem dare, & accipere. Et ideo illa persuasio, quæ mihi fit ab
 alio, optimè dicitur fides, quam ipse mihi facit, & ego illi ha-
 beo. Vnde habere, seu adhibere fidem, credere est. Vt apud
 Terentium. Si hæc fidem habeat se in præpositum tibi. Et
 apud Poëtam. Credo equidem nec vana fides, genus esse deo-
 rum. Et Cicero in Topic. Argumentum est ratio rei dubiæ fa-
 cie ns fidem. Et idem in officiis. His, inquit, fidem habemus,
 quos plus intelligere, quàm nos arbitramur. Et quamuis
 doctores sancti primi fuissent, qui rem hoc nomine donas-
 sent, satis haberet notio hæc authoritas. Est enim apud omnes

Fides in-
tellectu-
alis.

Πίστις

Poëtarū
testimo-
nia.

P ecclesia-

*Duo significati-
uus, fides.* ecclesiasticos summo consensu recepta. Duos ergo si demus huic nomini (fides) significatus, satis est nempe ut sit fides, quam mihi quispiam dat, dum quicquā asserit, aut promittit, & quam ego vicissim do illi, dum credo. Has dūtaxat notiones edocet Augusti. de spi. & lit. ca. 31. His verbis. De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus: nō quam damus cum aliquid pollicemur: nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Non mihi habuit fidem: aliter autem, Non mihi seruauit fidem. Nam illud est, non credit quod dixi: illud, non fecit, quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundum illam verō, qua fit quod promittitur, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus. Fidelis Deus qui non vos permittit tentari supra, id quod potestis. Tantum Aug. Animaduertamus ergo, duobus modis dici fidem. Primo, qua Deus est nobis fidelis, altero, qua nos sumus Deo. Vno. cap. 3. ad Rom. designat Paul. vtramque. Vbi enim ait. Quid, si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuauit? Absit, ibi fides accipitur primo modo pro fide qua Deus est fidelis in suis promissionibus: quę porro non pendent ex operibus nostris, ut Iudęi putabant. Et ideo ait, quod quamuis quidam non crediderint promissionibus Dei, nec legem eius seruauerint, firma tamen veritas manet in suis dictis, ut faciat quod dixit. Vbi autem paulō inferius ait. Iustitia autem Dei per fidē Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum, loquitur de fide secundo modo: nimirum qua nos credentes fideles sumus Deo, quę quidem causa est, & fundamentum iustificationis nostrę. Ex his primō colligitur, quōd non est necessarium ut alio modo accipiat fides pro fiducia: ut tam nostri quidā, quam aduersarij omnes pro comperto habent. Nam fiducia, res est alia à fide & proles eius. Nec per se propriè est virtus, sed virtutis modus. Est enim ut scienter ait. S. Thomas. 2. 2. q. 129. roborata spes ex aliqua firmā opiniōe seu robur spei, pertinens ad magnanimitatem. Inde enim, quōd fidem habeo dictis asserentis, aut promittentis, spero & fido ita fore. Quinimo quamuis ex fide nascitur, à charitate postmodū augetur & perficitur. Et ideo fiducia à fide nomen, trahit, sicuti

sicuti effectus à causa. Quamobrem firma, certaque fides exprimitur nomine fiducię: veluti causa, nomine effectus. Id quod ex exemplis ipsis, quę isti multiplicatores significationum fidei asserunt, palam constat. Aiunt enim hoc modo accipi fidem pro fiducia: vbi ait Iacob. cap. 1. quōd is qui à Deo quicquam postulauerit, postulet, in fide nihil hęsitans, & ita accipi quoties in euangelio exigerat fidem ab illis Christus, qui ad se veniebant petitū sanitatem: & vbi ait. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti, transi hinc &c. Et vbi ait Pau. Si habuero omnē fidem, ita ut montes transferā, &c. Cū tamē sit manifestissimum in his omnibus locis accipi fidem pro fide catholica: id est pro assensu, firmo, certo & constantissimo, quem debemus, præbimusq; dictis Christi. Enimverō cum hæc fides, esset fundamentum qua nititur tota salus nostra, ut crederemus Christum esse Deum, atq; adeo vera esse omnia quęcumq; nos euangelizando docuisset, in corroborationem huius fidei faciebat omnia miracula. Quę Patribus & theologis receptissima doctrina est. Atq; ex illo loco compertissima, vbi dimittens apostolos prædicatū euāgelium sic eos instituit. Signa autem eos qui crediderint, nepe qui fidem catholicam susceperint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c. Quare mirari satis nequeo, cum quōd aduersarij nostri aliam fidem miraculorum excogitauerint, quam catholicam, tum maxime quōd nostri doctores aliā agnoscant, vbi ait Christus. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit: cui concinit illud Pauli. Si habuero fidem, ita ut montes transferam: aut vbi cunq; in euangelio miraculum facturus, fidem exigerat. Illud enim de Centurione salutem puero suo deprecante. Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël, de qua rogo fide quam de catholica intelligitur? Sicuti & illud ad cæcos Matth. 9. Creditis quia hoc possum facere vobis? Quibus respondentibus, utiq; domine, subdit, secundū fidem vestrā fiat. Sed hoc est, quōd istos decipit, quōd, ut paulō antè dicebamus, aliquando gradū ipsum certissimę fidei explicat nomine fiducię, ut eodem capite. Confide fili. Non confyderantes, quōd fiducia solum commēdatur tanquā signum fir-

missimę fidei. Et ideo potius nomę fiducię accipitur pro fide, quā nomę fidei pro fiducia. Quocirca eadem est fides catholica, quam modicam reprehendit in Petro, quem erudiebat futurum caput ecclesię, & quam in Chanania, magnam cōmendauit ad confusionem populi Israhel. Neque alia quidem est, de qua ait. Omnia quęcunq; orantes petitis, credite quia accipietis. Credere enim non significat, nisi assensum quem prębemus promittenti: vnde si firmus est progignitur fiducia. At verò, si quis arguat contra, nō esse petenti necessariam persuasione, quod sit impetraturus quicquid petit: quippe quę esse potest falsa, & tamen est semper necessariā fiducia: ergo illic, fides, accipitur pro fiducia. Hunc ergo etiam redarguam. Nunquid minüs absurditatis habet, fiduciam, qua quis fidit, se obtentum ire quicquid à Deo petierit (si modò id rectè postulet) falsam esse posse, quā fidem, qua idem credit? Profectò quā certa & firma debet esse fiducia petentium, tam certa esse debet fides. Nam si fiducia ex fide nascitur, quo pacto erit fiducia firmior fide? Attamen fidem hanc explicat Seruator noster. Ioā. 16. vbi ait, Amen amen dico vobis, quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Amen amen, verbum iurantis est. Petere autem in nomine Christi, est petere ea, quę ad salutem animę pertinent, quando & vbi oportet. Et in tali articulo tam fides, quā fiducia certissima esse debet: in alio verò vtraq; erit falsa. Vnde Iacobi. vbi ait. Qui postulat à Deo, postulet, in fide nihil hęsitans, proculdubio de fide quā pollicenti Deo debemus, palām loquitur: & idcirco addit, nihil hęsitans. Quo enim quisq; gradu credit, eodem & confidit. Admonet ergo Iaco. vt nemo quicquā postulet, nisi quod certò credit ad salutem sibi conferre, & tunc nihil hęsitet. Vel si nō sit ita certus, non habeat aliam, vel fidem, vel fiduciam impetrandi, nisi sub cōditione, si id quod petit, tale est. Quod demū addit idē Albe. fidem etiam accipi pro conscientia: vbi ait Pau. Omne quod non est ex fide, peccatum est, esset qui negaret: quoniam forsā sensus Pauli, non est nisi, omne quod est contra fidē Christi, peccatum esse. Sed tamen vt demus, accipi illic pro cōscientia, profectò nō differt à fide, nisi vt particularis cognitio quę applicatur ad opus; distat ab vniuersali, facere enim contra

Fides postulat.

Ioā. 16.

Iacobi. 2.

lem percha
ntum uua

Fides distinguit
à fiducia.

conscien-

conscientiam, est facere contra, quā fides doceat. De alia vero diuisione fidei acquisitę, & infusę satis hęc fuerit pręnotasse, quòd hęc nomina non competunt actibus, sed habitibus: quorum primus à Deo infunditur: alter verò humano vsu acquiritur. Horum cap. 9. mentio redibit. Obiectum autem actus & habitus promiscuè apud philosophos eodē nomine fidei nominatur, eo quòd actus circa obiectum versetur, & habitus sit propter actū. Hac enim notione vsurpamus fidem, dicentes omnia quę sunt in sacra pagina, esse fidem catholicā: scilicet, quia sunt obiectum fidei. De illis verò tribus membris, credere Deum, Deo, & in Deum, ratio locum dabit quo dicamus.

Obiecti
& habitus fidei.

De fide sine operibus quidnam conferat. Cap. 7.

Is explanatis iustificationis, fideiq; notionibus Lutheranorum machinam ista propositionum serie demoliri instituiimus. Prima statuitur contra suū fundamentum, quod in quinta, & sexta propositionibus explicuimus. Fides catholica

Prima
propositio
catholica.

Christianę familię necessaria, vtpote qua Christiani cęsemur, non est specialis illa qua indubitato credit quisq; ac cōstituit sibi remitti peccata propter Christū, & esse in gratia Dei: sed illa potius persuasio diuina, atq; assensus, quē debemus, pręstamusq; Deo, omniū in genere, quę ab ipso sunt ecclesię reuelata per Christum, perq; eius prophetas, euāgelistas, & apostolos: inter quę & promissiones ipsę diuinę connumerantur. Duo hic enūciamus. Primum est, quod nullatenus duę, sed vna penitus fides est, qua credimus vniuersa reuelata, siue historię sint, siue promissiones, siue pręceptiones aut cōsilia. Eiusdem enim habitus virtus est credere, quod Abrahā genuit Isaac, & quod in illo promissus est nobis redemptor: quod Christus carnem suscepit, & quod credentibus & baptizatis promiserit salutem. Atq; eiusdem fidei est actus credere promissiones illas, & quascunq; alias, quę sunt in sacra pagina, factas esse à Deo: quod ad historię pertinet: & certò credere verissimas esse, & firmissimas, quod propriè pertinet ad fidem promissionum, vnde spes nobis erigitur. Secundum est, quòd promissionum assensus, ad fidem catholicam pertinet,

nō est specialis ille quo quisque de se credit, seu recipere modō, seu habere iam gratiā, sed ille in genere quo firmiter credimus, Iesum Christum vniuersalem esse redemptorē, vnum mediatorē Dei & hominū: & ideo nisi eius merito, nemini vllam condonari noxiam: sed quicquid peccatorum à lapsu vsque Adam remissum est, & remittetur, virtute sanguinis sui remitti. Atque adeo nemini, nisi per ipsum, ad æternam hæreditatem accessum patere. Quod autem huic modō, illiūe beneficium hoc impertitur, quia potest quiuis diuinæ inspirationi obistere, coniectura humana est: quod capite de hac re proprio edisserendum restat. Conclusio hæc cū primis ex definitione ipsa apostolica fidei demonstratur. Est enim fides sperandarum substantiarum, argumētum non apparentiū. Id est, habitus, seu vis, virtusq; mentis, quæ licet obscure, certō tamen & firmiter assentimur his, quæ speramus apertē videre. In qua definitione designatur primō firmitas assensus: cuius causa dicitur substantia: id est inchoatio rerum sperandarum, quæ robur habet & firmamentū ex obediētia libertatis. Nam rerum, quæ nec videntur, nec ratiocinatione demonstrantur. nunquā habemus tam firmū assensum, nisi in captiuitatem redigentes intellectū in obsequiū Christi. Designatur præterea subiectū fidei, esse intellectuā potentiā obiecti autē rationē ad omnia patere, vniuersaq; ambire, quæcūq; à Deo coelitus sunt reuelata: siue res gestæ sint, siue mandata, vel monita: siue sua promissa. Hæc enim omnia in spem nos futurorum mittunt. Quocirca in eodem symbolo vtriq; copulantur articuli: scilicet & qui historiales sunt: vt quod Christus natus est & crucifixus: & præterea qui de sanctorum cōmunionē, & remissione peccatorum consituuntur, tanquam sub eodem obiecto fidei comprehensi. Et confirmatur argumentum. Ratio Christianis credendi, est summa infallibilisq; Dei veritas: hæc autē eadem perlucet in reuelatis omnibus, siue ad historiā pertineant, siue ad promissiones. Eadem ergo vniuersorū fides est. Cuius vna eadēq; per exigua particula est de promissionibus: sanē quas credimus non solum verē esse factas, sed esse firmissimas, quātum est ex parte Dei, nisi nos renitamur. Quod autem fides illa specialis commētitia istorum in sexta propositione asserta non pertineat ad fidem catholicam, hoc certē

Prima ratio ad definitionem.

Cōfirmatio argumenti.

Contra specialem fidem.

certē persuasū facillimū est. Fides enim catholica ex sola diuina assertionē, vel promissione pendet: quōd autem quisq; aptus sit & idoneus promisso beneficio suscipiēdo, ex humano assensu, & cooperatione etiam pendet: ergo huius fides nō est catholica. Hoc autem quod dicimus, tale est. Fides catholica quam qui non firmiter teneret, hæreticus esset, ea est prorsus quōd Deus præsentissimus nobis sit, ac promptissimus, nisi per nos steterit, salutem in nobis operari: eandēq; vnicuiq; assentiēti impendere. Porro autem, quōd quisq; credat salutem se modō assequi, addit insuper assensum se præbuisse Deo, neque digito eius mouentis obicem opposuisse vllum. Quoniam vt superiore lib. constitutum est, neminem Deus coactu, sed liberē trahit. Et ideo cū certitudo hæc humanum conatum exigat, non potest certitudinem catholice fidei adæquare. Connexi ergo errores sunt, & inseparabiles, quod iustificatio nostra ex sola diuina pollicitatione absque operibus nostris depēdeat, & quōd certus fieri quisq; possit per fidē, se esse in gratia. Atq; adeo nemo potest ambo hæc simul sustinere: nimirū, quōd à libero nostro arbitrio quoquo pacto dependeat, & quōd possit quis fieri certus, nisi Deo specialiter reuelante. Accedit & hūc argumentum, quōd fides catholica vna est, quæ vniuersam Christi familiam obligat, si ergo fides esset catholica, me esse in gratia, omnes profectō astringerentur idem credere, vt ego. Ad hæc. Qui de fide catholica anceps est, & dubius, hæreticus censetur: qui verō ambigit qualis sit apud Deum, non est cur habeatur hæreticus, sanē qui de promissionibus Dei nihil formidat, sed cum iustissimo Iob veretur opera sua, sine quibus certi sumus, minime nos esse capaces beneficiorum eius, quæ ad gratiam pertinent iustificationis. Legifer enim noster Christus neminem certiore facit, aut credere iubet, iustum vel fieri, vel esse, sed id tantum, quod qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Et id quidem nisi prauam obiecerit volūtatem: nam nisi poenitentiam, ait alibi, egeritis, omnes simul peribitis. Neque prædicat, appropinquare regnum cœlorum, nisi poenentiā agentibus. Id quod ipsi met aduersarij, profitentur. Nusquam aut de se quæquā definire præcipit certitudine catholice fidei, vel legitimē baptizatum esse, vel poenentiā egisse. Profectō

Cōfirmatio argumenti. Altera cōfirmatio.

Doctrina Christi.

non video quomodo agnoscentes nemini conferri gratiam antequam poeniteat, retinere queant, quod per fidem homo fit certus de sua salute. Aiunt. Quonia poenitentia non est causa. At est tamen requisita: de qua an sit legitima, haudquaquam habemus reuelationem fidei. De hac autem certitudinis dispositione integrum est inferius capitulum, lib. 3. Nunc autem id tantum constituimus, quod nugatoria sit illa distinctio fidei, in historicam, & iustificantem. Incongruens ergo est definitio Caluini, quam lib. de institut. religio. Christiana. tribuit fidei. Nempe quod sit diuinæ erga nos benevolentiae firma, certa; cognitio, quæ gratuita in Christo promissionis veritate reuelatur mentibus nostris, & cordibus obsignatur. Nam si ad promissiones in genere referatur, non est nisi pusilla portio catholice fidei: si verò ad illam suam specialem certitudinem, quam de se quisque habet, extra limites est eiusdem orthodoxæ fidei. **Secunda** propositio. Fides, spes, & charitas virtutes sunt non ratione modo, sed re, obiecto etiam & subiecto discretæ. Hanc contra septimam suam propositionem obfirmamus. Nam animaduerte optime lector, ne quam semel diuulgare coeperunt, vocem desererent, (nimirum quod sola fide iustificamur) quibus illam retinere commentis conati sunt. Primum quia viderunt fidem catholicam non sufficere ad iustitiam, coeperunt illam appellare fidem historice, effingentes fidem, quæ iustificat, non esse nisi illam, quam Deo habemus pollicenti remissionem peccatorum per Christum. Et hactenus, licet ramum fidei à iusta arbore detruncantes, tamen intra fines fidei errabant. Verum quia neq; illam satis esse intellexerunt, transgressi iam lineam veræ fidei, meditati sunt illam specialem, quam modò refutabamus. Sed quia hoc etià loco depulsi sunt: conuicti scilicet, quòd potest quis certò se credere esse in gratia, qua tamen vana credulitate decipiatur, atterere cogitarunt rationi fidei, spem quoque & charitatem: quin verò & opera. Quasi hæc omnia censeantur nomine fidei. Atque hinc pertinet, quòd modò referēbamus ex Caluino: scilicet, quòd fides & mentibus: id est, intellectibus: & cordibus: id est, voluntatibus obsignatur. Sed audi Philippum in apologia confessionis Augustanæ. Habentur enim in 5. articulo eiusdem confessionis hæc verba. Omnes perterrefactæ mentes,

Nugatoria nominatio fidei historice.
Calui.

Secunda propositio.

Technæ Lutheranorum.

Calui.

Melan.

mentes, sciant se debere credere, quòd certò donetur ipsis remissio peccatorum propter Christum, non propter ipsorum merita, aut dignitatem. Hi omnes certò consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu euangelio, & erigimus nos fide, simul datur nobis spiritus sanctus. Eadem verba repetit, probatq; Philippus in Apologia. Sed proximè à tergo eiusdem pagellæ, ait, quòd fides quæ iustificat non est tantum notitia historice, sed est assentiri promissioni Dei. Subiungit autem. Et ne quis suspicetur, tantum notitiam esse, addemus amplius, est velle, & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum, & iustificationis. Eademq; innouat Buce. verba in suis nuper concordantiis. Expende manifestam contradictionem. Prius dicit fidem illam specialem, qua certò credimus donari &c. sufficere ad salutem, & iustificare nos. Et confestim addit, velle, & accipere promissionem, concludi in ratione fidei. Tales sunt istorum apologiæ. Si fides sufficit, quomodo requiritur voluntatis actus: qui alterius est potentie? Aliam ego tamen maiorem absurditatem video in hac suffaricata definitione fidei. **Quæstio** erat. Per quid recipimus beneficium iustificationis à Deo nobis promissum? Et respondent. Per solam fidem. Sed dum hanc fidem qualis sit instamus inquirere, respondent, quòd sit non solum assentiri promissioni Dei promittentis nobis gratis remissionem peccatorum, sed & velle, & accipere oblatam promissionem. Ergo perinde est, ac si dicerent, quòd recipimus beneficium iustificationis, per hoc quòd volumus ipsum, & tandem accipimus. Recipimus denique gratiam iustificantem, quia recipimus promissionem. Ecquis non cernat cæco nos verborum inuolucro ab istis complicari, & ceu vertigine circumuolui, dum idem nobis per idem definiunt. Nonne luculentius dixissent, illud nos beneficium accipere actu, quo per speciale auxilium Dei credimus deum esse, & remuneratorem esse, vnà cum actu spei, quo nos per idem auxilium erigimus, atque actu charitatis, quo nos errorum poenitet, adhibito sacramento, vel baptismi, si ab infidelitate conuertimur, vel poenitentiae si relapsi resipiscimus. Sed respondent, omnes istos actus complectimur nomine fidei. Contra hoc ergo responsum opposuimus secundam

Lutheranorum contradictio.

Petitio principij.

Primum argumentum.

dam propositionem. Quis enim hanc ferat theologiam, ut in definitione fidei, actus spei, & charitatis conglutinentur. Et enim substantia fidei suam habet legitimam rationem in persuasionem & assensione intellectus, cuius proprium obiectum est verum, quod à Deo reuelatum est. Reliqui verò habitus ad voluntatem attinent. Spei namque & charitatis obiectum non est ratio veri, sed boni, quod obiectum est voluntatis: sicuti intellectus, est verum. Erigimur enim formaliter non per fidem, ut isti putant, sed per spem in bonum illud diuinum, licet fides nos illuc dirigendo ducat. Erigimur inquam desiderando, & appetendo: charitas autem amor eiusdem boni est, benevolentia & amicitia. Quare in patria fide per visionem depulsa, spes simul cessabit: charitas verò per speculum ipso Dei a deo non abscedet, ut sit mirificè perficienda. Spectatio creaturæ ait Paul. reuelationem filiorum Dei spectat: spes autem quæ videtur non est spes: nam quod videt quis quid sperat? Et alibi. Charitas nunquam excidit: siue prophetiæ euacuabuntur: siue linguæ cessabunt, Ex quibus colligit, fidem, spem, & charitatem non solum tres esse res, sed illarum esse maximam ac præstantissimam, charitatem. Non modò quia fides & spes, temporariæ sunt, charitas verò perpetua, sed quia aliarum omnium est forma virtutum: qua absente, nulla æstimatur virtutis pretio. Hac de causa, ubi de ratione præcisè fidei sermo est Paulo. Accedentem, inquit, ad Deum oportet credere quia est, & quia remunerator est. Ecce totam substantiã fidei. Vbi autem de fide cum sua societate quæ ad iustitiam vna requiritur. Neque circumcisio, inquit, aliquid valet, neq; præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. Vnde super psalm. 37. August. Quod credit quis, fidei est, sed quod operatur charitatis est. Porro, nisi tam hostiliter isti ex suis gymnasijs vniuersam eliminassent philosophiam, nunquam virtutum rationes ita confusè permiscerent, sed cuiq; suam tribuerent. Sunt enim, ut iustitiæ, temperantiæ, & aliarum virtutum essentiæ & finitiones variæ, ita & fidei, spei, & charitatis. At verò respicienti exemplar, quod capit. 5. præfiximus mentis istorum, facile erit perpendere hominum inconstantiam, & cõtradiotionem. Vbi enim aiunt, sola fide iustificari, rationem magistri sui eam afferunt, quòd solum verbum promissionis Christi est illud,

Rom. 8.
I. Cor. 13.

Aug.

Lutheranorum
in
cõstãtia.

est illud, quod nostram operatur salutem: verbum autem sola fide apprehenditur, ergo sola illa iustificamur. Vbi manifestè vsurpant fidem pro sola assensione intellectus, ut distinguitur contra omnem aliam virtutem, & opus. Quamobrem aiunt, illam fidem non solum fundamentum, sed totam apprehensionem salutis esse, & gratiæ, quam gratiã, aiunt, subsequitur charitas. Postea verò, vel suimet, vel ipsorum obliti, vel certè conuicti, quod illa fides non sufficit, consuunt rationi fidei, spem & charitatem, & pœnitentiam. Quis non istorum vertigum deprehendat? At qui per hæc detexitur alius ipsorum cauillus, qui in omne se latus vertunt, ut voci suæ; sola fide, aliquid obtendant. Quia enim sentiebant se iam de hoc loco deiectos, nempe quod ratio fidei cæteras virtutes complecteretur, aiunt, saltem esse connexas. Hanc autem connexionem, si recolis bene lector, non ita intelligunt, quod illæ virtutes præueniant gratiam, ut secundum euangelicam veritatem nos à Patribus docti sumus, sed quod sola fides accipit gratiam iustificantem, trahentem secum charitatem. Verba. n. sunt Melacthonis supra citata. Sola fide, non per dilectionem consequimur remissionem peccatorum. Esti dilectio sequitur fidem. Nisi quod iam Bucer. in sua recõciliatione velle videtur persuadere, quod etiã si requirerentur omnes ad consequendam gratiam, sint nihilominus, fides, spes, & charitas, tres quidem virtutes, sed tamè inter se connexæ: ita ut neq; charitas sine fide, neque fides in se absq; charitate. Neq; alio vitur teste, quam vno ex eplo, quod à magistro suo suscepit in de capti. Babylonica, & putat irrefragabile. Cogitemus, inquit, hominem sanæ mentis & fame grauitè laborantem, & huic mortem metuenti aduenire, qui eum ad aliquod paratum, lautumque conuiuium vocet, sitque ille cui miser fidem indubitato accommodet, possit ne inquit huiusmodi famelicus non statim illa fide fiduciam desiderati cibi concipere: ac quàm possit properè ad conuiuium illud accurrere, simulque & conuiuatorem illum toto corde amare, & colere, cupereque illi qua possit re gratificari? Humiliter proponas, inquit, animo alicui ex periculoso morbo laborati, & extrema expectanti adesse medicum, qui certissimã salutem promittat. Ita, inquit, qui fidem habet euangelio non potest non certò sperare oblatam salutem, eiusque omnia

Melan.

Bucer.

omnia mandata perficere, ac deniq; toto se pectore ad ipsum conuertere. Quis enim inquit, non in seipso experitur, se non posse non amare, & colere eum, quem non dubitat ingentia sibi bona polliceri, & certissime præstiturum? eiusque etiam consilia atque præcepta se cupidè sequi, quem non dubitet sibi vera, & salutaria consulere, atque præcipere? Sed primum omnium anceps est exemplum hoc Bucer. Quinimo magis à nobis quàm ab ipsis pugnat. Nam vt donemus, connexas esse dictas virtutes propter exemplū infirmi, qui si ita crederet, illico omnia faceret, quæ iuberet medicus, inde nõ colligitur, quòd sola fides esset salutis causa, sed quod fides pareret fiduciam, & fiducia obedientiam: quæ proxima esset causa. ¶ Attamen neq; id certè largimur: sed tertiam contra hoc exemplum statuimus propositionem. Fides, spes, & charitas a deo non ratione modò, sed re etiam seiunguntur, vt possit esse fides, imò etiam spes, absq; charitate. Et quoniã hic est locus vnde nos acerrimè & validissimè oppugnare censent, paulò hic contra nos pluribus insistemus. Nihil nunc disputamus, an fides vel spes absq; charitate, veræ sint virtutes. Quoniam vt lib. i. cap. 21. dicebamus, nullum officium in absentia charitatis dignum absolute est appellatione virtutis. Et præterea cum fides fundamentum sit charitatis, nõ potest charitas infusa esse absque fide. Sed quòd fides solitaria esse possit sine charitate, probatur. Ratio & essentia fidei non solum alia est à ratione charitatis, sed natura sua prior, neq; ab illa dependens: quia tota, vt dictum est, consistit in intellectu, cuius operatio anteit operationem voluntatis: ergo nihil vetat quò minus & prior gigni possit, quàm charitas, & illa abeunte superstare. At quia rationes istiusmodi non tantè æstiment, quò argumentationem Bucer simul diluam, alia ratione arguitur. Fides esto voluntatem excitet ad appetentiã boni quod ostendit, nullam ei tamen vim infert, sed semper voluntas, quæ sua natura est, manet libera: ergo quantumcũq; fidẽ adhibeamus Deo inuitanti nos ad cœleste conuiuium, comminanti nobis æternas pœnas, & pollicenti requiẽ à laboribus nostris, nihilofecius liberum est homini præsentia bona sensualia illis anteferre. Non quòd natura fidei non sit à terrenis nos ad æterna euocare, sed quòd instantia hæc & sensibus

Anceps
exemplum.

Tertia
propositio.

Primum
argumentum.

Secundum
argumentum.

obuia vehementiùs nos ad se dimouent. Eò præsertim quòd homines promittunt sibi post lapsum resipiscentiam, & diuinum fauorem, quòd possint in amicitiam Dei restitui. Quapropter nulla est repugnantia, quòd quis habeat fidem certam & constantem, ita vt pro eius confessione ceruices gladio subiiceret, & nihilominus persistat in aliquo peccato. Quin verò, neque in humanis contrarium est semper exemplum, quod Bucer magnificat. Reperiri enim potest infirmus extrema patiens, cupidissimus etiam vitæ, cui tamen si medicus tali conditione offerret salutem, vt permetteret ferrari os cruris, aut incidi partem qua posset lapillus extrahi, aut aliquid huiusmodi terribilium perpetueretur, re vera vitam prius repudiaret. Quemadmodum de Metello legitur, qui obligato vno crure, iussus alterum extendere, non est, inquit, tanto dolore digna salus. Neque in hisce modò terrificis curationibus, sed in affectionibus leuioribus comperimus homines, qui certissimi cum sint, mortem sibi suis voluptatibus consciscere, nihilo magis cohibentur. Ita planè de fide nos experientia docet: nimirum quòd licet Christiani homines firmam fidem habeant bonitatis diuinæ, futurorumq; bonorum, & malorum, tamen, vel quia angusta sibi apparet pietatis, & religionis ianua, aspera que & accliuus semita, vel quia laqueis sæculi huius irretiti sunt, & cupiditatibus implexi, non se ita inde possunt extricare, vt sequantur quod optimum iudicant. Vbi splendor ipse diuinitatis felices illos cœlicolas perfundit, videntes Deum sicuti est, illic nulla esse potest diligendi cunctatio, aut mora. Nam conspectus ille fontis omnium bonorum non potest non beatos in amorem rapere, atq; ita deificatos spontanea quadam amicitie necessitate cum Deo prorsus deuincire: vbi nullus segnitie locus, & gritudo animi nulla: nihil denique quòd perpetuam illam reuerentiam filialem remorari queat. Veruntamen cognitio hæc nostra per speculum bonorum operum ferax. Aliàs non solum neminem decidere de gratia Dei sineret, sed & in optima semper summaq; officia teneret intentos Christianos vniuersos, Paulinèq; colligatos nodo, quem neque mors, neq; vita, neque instantia, neque futura poterant separare à charitate Dei. At non omnes rapti

Contra
exemplum
Bucer.

Status
gloria.

sumus

Iou. 6. fumus vsque ad tertium cœlum. Mittunt nos ad locum illum euangelij, vbi rogati duodecim discipuli, an vellēt & ipsi abire, responderunt. Domine, quò ibimus: quia verba vitæ æternæ habes? Et inde nos intelligere iubent, quo pacto, qui credit, non potest non amare. At nihil nos inficiamur, quin sapissimè fides charitatem ingeneret: hæc est enim natura sua: sed id defendimus, quod non semper, vbi cunque est, tantūdem potest, ob obstantibus affectionibus carnis. Remittamus nos eos

Matt. 19. vicissim in alium locum, vbi iuuenis ille qui præcepta seruauerat à iuuentute sua (aliàs non dixisset Euang. Mar. 10. Christus respexit, & dilexit eum) & ideo cum fide viuæ accessit scitatum Christum, quid faciendo vitam æternam possideret. Ille inquam absq; dubio credidit redemptori, quod si venditis, erogatisq; bonis sequeretur ipsum, perfectus esset: & tamen ingens opum amor, in quibus animum habebat infixum, fidei præualuit. Vnde non planè tanta coniectura fit, quòd fides sua non fuisset magna, quàm quòd amor ille opulentia diffluentiaq; bonorum esset illi maximus. Enimvero eadem fides vbi non offendisset tantam difficultatem, illico potuisset iuuenem à seculo conuellere. Neq; illum, necessum est dicere, gratiam Dei propter illum teporem fidei amisisse. Quandoquidem non præceptum, sed consilium erat: si vellet perfectus esse. Vt lib. 3. dicitur. ¶ Igitur vt amplius hæc omnia luceant, variae diuersæq; sunt qualitates gradus & habitus, fidei qui sibi, salua eius substantia, accidunt. Est nanq; quandoque sana & firma, aliquando verò infirma & imbecilla. Ait enim ad Roma. Paul. Infirmum in fide assumite. Et ad Titum. Increpa illos durè, vt sani sint in fide. Incusat rursus Christus seruator noster in Petro trepidante modicam fidem, laudatq; in Centurione & Chananæa fidem magnam. Appellat denique Iaco. fidem mortuam, eam, quæ deserta est à charitate: & Paul. viuam, quæ per charitatem operatur. Nam sicut motus corporis indicium est vitæ animalis, ita & vitæ spiritualis, testes sunt officia, quæ fiunt secundum Deū. At verò vt non omnis remissio & languor fidei, lumen extinguit diuinæ gratiæ, ita nec mors ipsa talis iudicanda est, vt substantiam rationemque eiusdem fidei absumat, & expungat habitum. Quin potest mortua robustior esse quam viuæ, licet

Diuersæ qualitates fidei.
 Ro. 14.

Mortua fides robustior.

licet tunc non sit melior: imò neque sit omnino virtus. Petrus quauis non habuit gradum illum firmatæ fidei, vt constanter graderetur super aquas, non protinus arbitrandus est mortaliter deliquisse. Id quod & de iuvene proximè commemorato pariter dicebamus. Quinimò sunt homines tepidi, neque ita multum validi in fide, perdurantes tamen in gratia, eò quòd non obiiciuntur magnis periculis cadendi. Sunt contra, multò valentiores, qui nihilominus, ingente occasione de subito oblata, impetu passionis præcipitantur. Iuxta verbum illius Comici. Quauis de subito facile est facere nequiter. Ceu qui trucidatum charissimum filium cernens, aut violatum thorum, in homicidam, vel in adulterum irrueret. In Dauid. Dauid. vide exemplum est. Nunquid dum ardentissimo amore successus elegantis Bersabeæ adulterium cum ea patrauit, fidem perdidit? Minimè gentium. Imò fidem habebat insignem. Haud enim fuit dubius, quin Deo peccasset, vt postea lachrymabiliter confessus est. Sed ingentem conflictum carnis sustinere non valuit: valuisset inquam per gratiam Dei, si strenuè pugnasset, sed tamen victus est. Haud equidem diffitemur, si solum fidei ingenium spectes, quò fuerit ipsa maior, maiorem ingenerari charitatem. Nam vt in li. de voca. gen. auctor est Ambro. fides genitrix bonæ voluntatis, & iustæ actionis dicitur. Et super Ezech. Homi. 22. Grego. Tantum, inquit, in hac vita amamus, quantum credimus: & quantum amamus, tantum de spe præsumimus. Sed sunt tamen carnalia, & secularia impedimenta quibus fides præpeditur: quibus superandis aliæ sunt necessariae virtutes præter fidem. ¶ Confirmatur denique assertio nostra irrefragabile testimonio Pauli. Nam si habuero, inquit, omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Nō ergo modò fides, sed maxima esse potest absq; charitate. Hic locus est, quem intuentes, manifestissimè rem conuincere, deludere summopere moliuntur, nescio qua fide miraculorum conficta, præter fidem iustificantē. Quemadmodū. n. cernentes assensum scripturæ sacrae haberi posse absq; charitate, aiunt non esse illā qua iustificamur, sed esse fidem historiæ: ita audientes ex Paulo, omnem fidem reperiri posse sine consortio charitatis, aliam fidem excogitant miraculorū. Profectò si ita liceret cauillari

1. Cor. 13.

cauillari scripturas, & locis singulis de fide noua eam vsurpatione lacerare, & ludificare, omnis deperiret ratio explicandi naturam, & qualitates fidei. Primum, quænam nominatio est fides miraculorum. Si dixisset gratia miraculorum, ceu gratia fanitatum, vel donum miraculorum, sicut donum linguarum, posset verbum intelligi de aliqua tantum gratia gratis data. Cùm tamen ait Paul. nihil aliud quàm, omnem fidem, quæ alia potest intelligi, nisi catholica, cui tanquam fundamento legis euangelicæ priuilegium hoc congruit miraculorum. Aliàs posset etiam appellari, spes vel charitas miraculorum. Itè verbum Pauli, allusio est prorsus ad illud Redemptoris. Si haberitis fidem sicut granum sinapis, dicetis mōti huic, transi hinc illuc & transibit. Vbi manifestus est sermo de fide catholica. Siquidem inter exprobandum incredulitatem apostolorum, qui illa causa non eiecerant dæmonium, adiecit illud verbū. Enimvero, vt paulò ante dicebamus, constantissimum est, & receptissimum, virtutem miraculorum, neq; Christum vsurpassè, neq; discipulis impertuisse, nisi ad confirmandam fidem, quæ rationibus naturalibus nequiterat persuaderi. Id quod supra verbo Christi commonstrauimus, delegantis apostolos ad disseminandum verbum: vbi ait. Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: &c. Quinimò ab initio statim olim reuelatæ fidei mos diuinus fuit illam confirmare portentis & miraculis. Ita. n. Abrahæ pollicitus est ex sene, steriliq; Sara genitrix illi propagare super arenam maris. Et intemeratæ virgini, quo angelus fidem mysterij astrueret, alterius miraculi anus prægnantis meminit. Igitur ipsi fidei cuius testificandæ causa erant ædenda miracula, eadem est collata vis & potestas: si tamen eò esset vsq; fæcunda, vt certam fiduciam pareret impetrandi. Et hoc est quod ait Aposto. Omnem fidem, id est, fidem in eo summo gradu, qui transferendis montibus est necessarius. Tametsi iam modò, vbi non est hæc necessitas asserendæ fidei miraculis, non se tam crebrò exerat virtus hæc. Sed quid opus est aliunde testes ciere, nōne Apostol. explicatissimus est de qua fide loquatur? Cùm enim concludit in calce illius capitis, fidem, spem, & charitatem tria esse, cæterisq; maiorem charitatem, an negare quis poterit sermonem habere de tribus theologis virtutibus: atque adeo de fide catholica, quæ

Primum
argumen
tum.

Explicatio
Pauli.

Mar. vi.

Explicatissimus
Paulus.

prima

prima earum est? In toto ergo capite de eadem proloquitur, quam ita confert cum charitate, vt quocunq; gradu solitaria sit, non sufficiat ad amicitiam Dei. Sed operosa charitas, quæ patiens est, & benigna reliquis omnibus virtutibus subministrat esse diuinum. Et hac ratione illi tribuit, quod omnia credit, & omnia sperat. Et præterea quia per charitatem, & fides excrescit, & spes. Eòdem pertinet illud Christi. Non omnis qui dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum coelorum: sed qui facit voluntatem patris mei. Multi enim dicent in illa die, Domine, domine, in nomine tuo prophetauimus: & cætera, qui tamen non intrabunt in regnum coelorum. Dicerenamque, Domine, domine, ad fidem catholicam pertinet, qua cognoscimus, Deum esse verum Dominum. Neq; ita cognoscimus, vt dæmones: nam illi non dicunt Domine, quia non credunt ex obedientia. Dicere autem Domine, est propria fides Christiani. nō acquisita solū, sed qua captiuitates intellectū, assensum præbemus diuinæ maiestati suam professi legem. Quæ esse nihilominus potest absq; charitate. Et ideo subinfert redemptor noster. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti: qui autem audit, & non facit, assimilabitur viro stulto. Vbi audire, idem est, quod credere & suscipere fidem. Vnde apud Lucam ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Nam procul dubio cognoscere voluntatem, est fidem habere. Huc etiam attinet parabola inuitatorum ad coenam magnam: qui certè nihil de conuiuio dubitantes, excusauerunt se se, negocia secularia prætendentes. ¶ Duo tamen hic sunt vel tria istorum obiecta, ad quæ necessarium est respondere. Primum, cum fides sit donum Dei, quemadmodum charitas, cur non pariter cum charitate mortali quolibet crimine expungitur? Responsio in promptu est. Quod charitas indiuiduus est gratiæ comes. Est enim gratia qua dilecti sumus Deo, & charitas qua ipsum diligimus. Et vt habetur in euangelio. Qui diligit me, diligitur a patre meo. Quare qua contrarietate peccatum mortale opponitur gratiæ, aduersatur & charitati. Fides autem, & spes, & reliquæ virtutes morales suas habent proprias rationes distinctas, quæ de se non dicunt, neq;

Matth. 8.

Cur fides
nō perditur
cum
charitate.

Quæ amicitiam

amicitiā, neq; gratiam Dei. Quare ut abscedens charitas per peccatum furti, nō secum aufert habitum castitatis, ita neque habitum spei, aut fidei: sed manēt omnes informes, atq; adeo indignæ virtutū simpliciter nomine. Sed hæresis vel apostasia, quæ è regione obstat fidei, excludit infusum eius habitū. Hæreticus enim in vno articulo, quāuis aliorū habeat acquisitam fidem, non tamen illos credit propter formalem rationem fidei catholicæ: nempe quatenus à Christo per sanctam ecclesiam reuelati sunt & propositi. Deficiente autē ratione

Fides fidei, aboletur & fides ipsa. Alterum dubium est maioris *mortua* pon deris apud istos nimirū, quod fides mortua non sit fides. *proprie* Hoc enim insonat nomē mortuū, homo namq; mortuus nō *est fides.* est homo. Et præterea arguunt quod eiusmodi fides nihil differat à fide dæmonum. Vno enim contextu ait Iaco. quod fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quod ille qui hoc modo credit, nihil ægregius facit quā dæmones; qui credunt & contremiscunt. Hæc tamen ambo citra negotium dissoluet, qui verba Iacobi æstimatè fuerit meditatus. Nō enim refert fidem ad charitatem, sicuti hominem ad animam: sed sicuti corpus ad animā. Non inquam ait. Sicut homo, sed sicut corpus sine spiritu mortuū est, ita & fides sine operibus mortua est. Viuit enim per animam, & homo, & corpus, sed homo tanquā per formā, quæ pars sui est, corpus autem tanquam per eam quæ extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia Deus, qui est nobis ceu anima vitæ spiritualis, habitat in nobis per charitatem (Deus enim charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo) expuncta charitate, & homo manet spiritualiter mortuus, & fides sua mortua. Attamen, ut corpus absq; anima suam retinet integram essentiam corporis, ita & fides absq; charitate suam habet rationē, substantiam, & proprietatem fidei, quæ est assentire dictis Dei. Neque continuo consequens est, fidem illam mortuam nihil ab illa dæmonum distare. Ratio enim fidei non solum consistit in certitudine, quam forsan habere possunt dæmones maiorem imò clariorē nobis, sed in eo quod per obedientiam, & voluntatis obsequium (ut in ipsa eius diffinitione inuebamur) suscipitur. Dæmones autem non ultro, sed inuiti credunt, & inde fit, ut nostra fides suapte natura illiciat nos ad amo-

ad amorem Dei, illa verò sua, nihil aliud quā timorem illis inculciat, & tremorem. Hæc autē iam singula articulatim diffiniuit S. Synodus Tridentina. Sanè quæ postquam cap. 7. explicuit, ut essent tres illæ virtutes theologicæ, suis propriis rationibus distinctæ, atq; adeo ab inuicem semouibiles, can. 12. sub anathemate censuit, fidem non esse fiduciam illam specialem: & can. 28. fidem, quæ remanet sine charitate, verā esse fidem, licet mortuam, quæ hominem sufficit constituere Christianum. Synodus inquam Tridentina, quæ iam modò (quod Deus vtinam ecclesiæ suæ bene vertat, quodque foelix illi faustumque sit) Bononiam translata est.

Synod. Trident. Bononiā translata.

De causa effectūq; fidei sine operibus. Cap. 8.

Onfecimus ergo, vnicam esse fidem, illam scilicet orthodoxam à spe & charitate omnino distinctam: sanè quæ ut esse potest absq; gratia, ita & absq; charitate. Hanc ergo demonstrare iam pergitur, eandem esse profus, quæ ad nostram iustificationem est necessaria. Sed eius prius causam & originem, atq; per se effectū absq; cōtubernio charitatis præmeditemur oportet, duabus propositionibus. Prima est fides, etiā dum est informis, donū est Dei supernaturale. Conclusio hæc *Conclusio. 1.* quāuis theologis summo cōsensu receptissima sit propter auctoritates scripturæ (qualis est ad Ephe. Gratia estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, & id genus multæ) non nihil tamen de sensu eius discordant. Scot. *Scot.* enim in. 3. d. 23. ait, fide humana (quā ipse appellat acquisitam) hominē posse assentiri toti prædicationi Christianæ. Imò ita inquit, credimus auctoritate ecclesiæ (quā ipse putat humanam) & institutione parentum, qui fidem suos erudiunt liberos. Sed infunditur, inquit, à Deo fides, cum propter maiore animæ perfectionem, tum propter maiorem certitudinem & intensionem in actu credendi. Cui sententiæ adhuc explicatiū subscribit Duran. q. 1. in. 2. sen. d. 28. dicens, fidem infusam *Duran.* non esse necessariam, nisi ut facilius credamus. Non dicunt fidem iustificantem, quippe quæ confors est gratiæ, possibile *Fides* nobis esse absq; dono Dei. Neq; verò negant habitum infusum informē, esse donū Dei. De hoc enim omnes consentiūt *infor. do. num Dei.*

Q 2 docto-

S. Tho. doctores: nempe, quòd non solùm fides formata, verũ informis sit donum diuinum: vt author est S. Thom. 2. 2. q. 6. & est glossa super illud. 1. Cor. 13. Si habuero fidem, charitatem autem non habeam. Quod donũ requiritur vt homo sit Christianus. Neq; rursus negant, quin necessaria sit reuelatio mysteriorum Dei facta mundo, vt homines credãt: etenim cùm non cadant sub naturali scientia, nisi Deus hoc lumine mundum irradiãset, impossibilis erat earum notitia. Sed hoc tantũ affirmãt, quod qui audiret Christum, vel apostolos, vel alios prædicatores, nõ indigeret aliquo habitu vel afflatu supernaturali, vt assentiret toti prædicationi: sicuti assentimur narrantibus alias naturales historias. Attamen S. Thom. loco proximè citato longè aliter astruit huius conclusionis fidem. Quippe quòd non solùm ad maiorem perfectionem, seu promptiorem assensum, sed omnino sit donum necessarium Dei, sine quo non possumus omnia. certò credere quæ sunt reuelata. Vnde ad finem, inquit, duo requiruntur. Vnũ, vt homini credibilia proponantur, quod factum est ministerio Prophetarum & Apostolorum, & aliorum prædicatorum. Et isti habent authoritatem Dei mittentis illos: iuxta illud Rom. 10. Quomodo prædicabunt nisi mittatur? Adde quod authoritas ecclesie vniuersalis in determinandis his quæ sunt fidei, est pari ratione authoritas spiritus sancti. Alterum requiritur ex parte hominis: & hoc Pelagiani putabant esse liberum arbitrium. Sed hoc est falsum: quia cùm homo credendo eleuetur super naturã suam, oportet, quòd hoc in fit ei ex supernaturali principio interiùs mouente. Hæc S. Tho. Et profectò nõ solùm propter S. Thomã & propter Augustinum, cuius eadem est vbiq; indubitata sententia, hũc sensum, legitimũ fuerim arbitratus, verũ salua illustrium authorum existimatione, non planè video, quomodo sit satis tutum aliter sentire. Quare S. Tho. non hanc recitat, quasi opinionem, sed quòd contrarium existimet. Pelagianum. Sanè quòd sensus Pelagianorum asserentium, initium fidei esse à nobis, non esset aliud, quàm quòd posset quis audiens prædicationem fidei tanta certitudine naturaliter assentire, quanta est in fide catholica: & quòd gratia non præstaret, nisi vt faciliùs id homo posset. Quod quinto canone damnatum est in Concilio

Ambrosius ecclesiastica.

lio Mileuitano. Sed Augustinum, de hac re auscultemus. Is enim quanuis alibi frequentissimè, tamen in lib. de prædest. sanc. ca. 2. sub hac forma proponit quæstionem. Priùs itaq; fidem, qua Christiani sumus, donum Dei esse, debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, quàm in voluminibus tot, tantisq; iam fecimus. Nota fidẽ qua Christiani sumus. Sanè quæ dubio procul absq; gratia, & charitate esse potest. Quod si tibi prima fronte appareat, id tantũ Augustinum sibi velle, quod fides infusa sit à Deo, à qua Christiani sumus, non tamen negare, quòd minùs actus credendi possit esse à natura, cõtemplare attentius mentem eius, & cernes vlteriùs progredi. Nemini. n. dubiũ esse potuit, quin habitus infusus, si talis esset, à solo Deo infunderetur: sed vult cõstitue re, quod ad credendum actu illa omnia, quæ ad religionẽ Christianam pertinent, & ita firmiter vt Christianum decet, necessariũ sit speciale auxiliũ Dei, siue per habitum, siue per actũ. Nã Aug. nihil vnquam sollicitus est discriminari inter actũ & habitum. Atqui sensus huc lucidissimus erit cõsideranti, quã illic causam tractet. Etenim postquã Pelagiani coacti sunt hæresim suã retractare: nempe gratiam Dei secundum merita nostra dari, id faltem retinere conabãtur, quod initium fidei esset à nobis. Quo errore laborauit & ipse August. antequam esset episcopus, vt eodem lib. cap. 3. & lib. 1. retract. cap. 23. confitetur. Postea verò factus episcopus (vt ibidem & li. 2. de bono perse. cap. 20. ait) illum deposuit errorem. Atque id ipsum est, quod illic edisserit: nimirum, quòd nec initium fidei sit à nobis. Nihil de habitu meditatus, sed credere ipsum, quod est, inquit, cum assensione cogitare ea quæ pertinent ad religionem, nemo potest nisi per auxiliũ Dei. Quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Neque aliud est, quod cõdemnat illic aduersus Pelagium. Aliàs illa assensio fidei esset alicuius meriti, cui aliquo pacto deberetur gratia. Et ideo de illo etiam assensu citat illud Pauli. 1. ad Cor. 4. Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Innuens, quòd nonnullã sibi posset vsurpare gloriam, qui naturaliter diceret se assentiri euangelio. Accumulat præterea alias complures authoritates. Vt illud ad Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex

Aug.

Sensus Augustini contra Pelagium.

1. Cor. 3.

Ephe. 2.

Q 3 vobis:

vobis: donum enim Dei est. Tametsi hic locus ut ipse August. Hypog. lib. 3. exponit, de fide omnino iustificante, quam gratia subsequitur, intelligatur. Sed apertius est illud ad Philip. 1. Vobis donatum est pro Christo non solum ut credatis in eum, *Philip. 1.*
1. Thi. 1. verum etiam ut patiamini pro eo. Et. 1. ad Thimo. 1. Misericordiam consequutus sum, ut fidelis essem. Non ait. Quia fidelis eram. Adducit etiam illud Ioan. 6. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. Tametsi profecto non plene possum hunc sensum coniecere ex illo loco euangelij. Est enim responsio illius, quod discipuli interrogabant. Quid faciemus, ut operemur opera Dei. Vbi non querebant opus quod esset effectus Dei: sed quod esset preceptum eius, & sibi placitum. Et ideo respondit, Vt credatis in eum quem misit ille. Ex *Ioan. 6.*
Luc. 17. illo preterea Luc. 17. eadem veritas corroboratur. Domine adauge nobis fidem. Quasi eius ipsius esset virtus, quod crederent. Atque ex illo maxime Matth. 16. quod Augusti. hypog. libr. 3. in eandem sententiam enarrat. Vbi confesso Petro, Tu es Christus filius Dei viui, respondit Dominus. Beatus es Symon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis. Vnde colligitur, fidem donum esse Dei. Quocirca fateor me intelligere non posse, quomodo glossari possit, quod sit donum non simpliciter necessarium, sed ad maiorem, seu perfectionem, seu facilitatem. Nam hoc ipsum verbum, donum Dei, pro palam significat, nullatenus quempiam id posse naturaliter. Etenim cum dicit Paul. Non ex vobis, sed donum Dei est, quid aliud exprimere voluit, quam quod, nisi ex dono Dei, fides & gratia haberi non possit? pari ergo modo, vbi ait, Vobis donatum est pro Christo non solum ut credatis in eum, quid aliud est quam dicere non alia via credere potuistis? Quare optime illic adnotauit Augusti. verbum Pauli ad Eph. 6. Charitas cum fide a Deo patre & domino Iesu Christo. Quasi dixisset, non solum charitas, sed etiam per se fides, putata assentiri euangelio a solo Deo esse potest. A solo inquam praeueniente. Nam ut vtroque loco citato, ait scilicet lib. 1. retrac. & lib. de praedest. fides opus Dei est & nostrum. Nostrum scilicet propter arbitrium voluntatis: quia nisi nobis assentientibus & cooperantibus, credere non possumus. Ob idque exigitur a nobis: atque idcirco infidelitas peccatum

catum est. Dei autem est opus, quia nisi ipso peculiari nos afflatu aspirante, & mouente, nihil possumus. Quomodo autem & gratia & virtutes opera Dei sint, & nostra, tum satis multa meditati sumus libro priori, cap. 15. & tribus proximis, tum etiam paulo post repetendum nobis est. Est preterea magnum argumentum aduersus illos qui dicunt, fidem nostram auctoritate humana gigni, puta paratum, vel praedicatorum, qui nos erudiunt: & quod peius multo est, auctoritatem ecclesiae appellat, humanam. Etenim si propter solam auctoritatem hominum ego assentirem euangelio, re vera propter eorundem auctoritatem, si mihi contrarium dicerent, mutarem fidem. Contra admonitionem Pauli. Si ego vel angelus de caelo aliud euangelizauerit, anathematit. In summa credere prorsus euangelio est dispositio, & quidem maxima, ad gratiam: ergo iuxta id quod diximus cap. 3. non potest esse nisi per auxilium speciale Dei. Quare S. Syno. Trident. optimè ca. 6. ait, quod excitati diuina gratia fidem ex auditu concipimus, & can. 3. qui ex conc. Arausi. can. 25. desumptus est, neminem sancitur sine spiritus sancti inspiratione, & adiutorio. posse credere, sperare, &c. sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur. Respondendum est illis ergo, quod quauis quis incipiat credere propter parentes vel paedagogos, vel alios praedicatores, non tamen credit, propter eorum auctoritatem, sed credit illis tanquam ministris ecclesiae. Neque habitus fidei aliam habet inclinationem, nisi sub illa ratione. Auctoritas vero ecclesiae, non est humana: sed diuina, quae errare non potest. Facile ergo est reliqua eorum argumenta diluere. Primum est huiusmodi. Audientes concionatorum, ut propter eius auctoritatem cuncta crederent. Sicut possunt eandem fidem praestare Lituus, aut cuius historico sola naturali facultate intellectus: atque illi potissimum, qui audientes Christum, cernebant eius doctrinam testimoniis & miraculis confirmari: igitur non est simpliciter necessaria infusa fides. Porro autem responsio huius est, quod audientes praedicationem modo, vel apostolorum olim, aut Christi, poterant quidem naturali lumine assensum aliquem opinionis aut fidei humanae habere, qualem habemus Iosepho vel Lituio: eam tamen fidei certitudinem, quae Christianis est necessaria, mi-

Contra
Scolu. &
Duradu.

Gala. 1.

Synod.
Trident.

Responde
tzr aduer.
saris.

Alia re
sponso.

Fil. esca- nimè, nisi numine aspirati. Exigitur enim à Christiano, non
tholica. solum aliqua, sed omnia quæ in vtroque sunt testamento (sal-
tem in genere) & quæcunque ecclesia explicauerit, esse de fi-
de, adeo firmiter & certò credere, vt scientiam si opus fuerit,
quam philosophi putarent demonstratiuam, abneget. Qua-
lis est collectio illa. Hæc essentia diuina est filius, eademq; est
pater, ergo pater est filius. Ad quam sanè certitudinem tanto-
rum supernaturalium mysteriorum vires ingenij naturales
Puer ante minimè sunt efficaces. Quamobrem si puer ante vsum ratio-
vsum ra- nis ab infidelitate raptus (quod est alterum eorum argumen-
tionis. tum) inter Christianos educaretur, posset quidem humanam
opinionem habere Christianæ doctrinæ: veritatem qualem
modò præfati sumus certitudinem, minimè: nisi vel baptiza-
tus, vel aliter cælitus adiutus. Vnde si iam ætate progressus,
bona fide crederet se esse baptizatum, licet non resita esset,
posset cum illa credulitate per auxilium Dei iustificari: & tunc
Hæretic- cum gratia infunderetur ei & fides. De hæretico autem iam
eus. paulò antè diximus, quemadmodum fide acquisita natura-
liter potest credere aliquos articulos. Illa tamen non est legi-
time Christiana: quia non est integra. Hoc tamè est tertium
Tertium argumentum contra necessitatem infusæ fidei. Si ethnicus
argumen- audiens prædicationem euangelicam, eam plenè susciperet:
tum. id est, omnia certa fide amplexus, peteret baptismum, cum
obice tamen, quia non vult odia ponere, quæ cum suo exer-
cet inimico, videtur tunc habere fidem, tamen sine dono su-
pernaturali. Quoniam fides non infunditur, nisi simul cum
Respon- gratia, cuius tamen ille nondum est compos. Respondetur,
sio. quod quamuis si ecclesiæ constaret, & obicem afferre ad ba-
ptismum, arcendus esset à sacramento: quippe quod nemini
debet ministrari, nisi cui creditur per illud conferri gratiam,
quæ supremus est effectus sacramenti: at tamen si cum tali fi-
sione baptizaretur, reciperet in formam fidei. Vt auctor est
S. Tho. 2. 2. q. 6. artic. 2. ad tertium argumentum: vbi ait, recipi
posse à Deo donum fidei absq; charitate. Etenim qua ratione
fieri potest vt, charitate restincta, sit fides superstitis, fieri etiam
De presb. potest, vt fidem quis suscipiat ante charitatem. Vnde cap. ve-
nò bapt. niens, de presb. non bapt. generaliter habetur, quòd per sacra-
e. veniēs. mentum fidei (quale est baptismus) efficitur quis membrum
Christi.

Christi. Et postmodum recedente fictione, recipit ille gratiam:
vt docet Augu. capi. tunc valere, de consecra. d. 4. Sed quid si
ethnicus ille sic dispositus esset in nemore, vbi non est copia
aqua, nunquid cum primùm totam legem probaret, per vo-
tum baptismi reciperet fidem? Nam si id neges, inde fit con-
sequens opinio quam reprobamus: quoniam tunc naturali-
ter tam firmiter credit, quam post susceptum baptismum. Re-
spondetur, quòd ante baptismum in re non est verisimile per
baptismum in voto, infundi habitum fidei, nisi infunderetur
gratia: quia ille non est Christianus. Et talis habitus non in-
funditur, nisi vel ratione baptismi: vbi fit homo Christianus:
vel ratione gratiæ, quæ secum adducit virtutes. Et ideo vel ille
non credit tam firmiter tunc, quàm Christianus, vel suppedita-
tur sibi desuper auxilium speciale ad actum credendi. Quod
si quis adhuc opponat nobis hominem in puris naturalibus,
vel ante aduentum Christi inter gentes, vel nunc in illo orbe,
vbi nulla est eius notitia. Is enim sola cognitione naturali,
quòd Deus est & remunerator, posset auxilio speciali tangen-
te voluntatem reconciliari Deo. Quod videtur insinuare Apo-
stol. vbi exprobrat naturalibus philosophis, quòd cum Deū
cognouissent, non sicut Deum glorificauerūt. Et paulò post,
Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt, fa-
ciunt. Locusti Pauli statim cap. ii. presius sunt tractandi. In-
terim tamen respondetur, quòd esto, cognitio naturalis suf-
ficeret ad salutem, cum auxilio mouente voluntatem, illa
non fuisset fides Christi expressa: quam modò constituimus
esse donum dei. ¶ Secunda propositio. Fides hæc absque gra-
tia & charitate sufficit hominem constituere Christianum &
membrum Christi: non solum fictè, vt Lutherani prædicant,
sed proprie, legitime & verè, vt capi. proximo dicebamus de-
terminatum esse à concil. Trid. can. 28. quantum ad veritatem
substantiæ fidei: licet careat perfectione, & vita quæ fidei ex-
trinsecus accidit à charitate. Prima huius ratio ex superiori-
bus fontibus deriuatur. Si enim fides absque charitate pro-
prie & quantum ad suam internam substantiam verè est fides:
& Christianus idem est quod fidelis, per illam est quicumque
Christianus. Sed potentiùs eadem ratio formatur. Christianus
est, qui Christi est, nempe qui eius est membrum, qui in
suam

De conse-
cra. d. 4.
Dubita-
tio.Fides
quomodo
infundi-
tur.Aliud et
gumtium.

Rom. i.

Secunda
proposi-
tio.Synod.
Tridem.Primaria
ratio.

Secunda.

suam militiam nomen dedit, eiusq; se familiarē addixit, atq; legibus obstrinxit: unde non apostatauit: quicumq; autē baptis-
Rom 6. matis sacramento initiatus est, membrum eius per fidem effi-
 citur: iuxta illud Corin. 1. 2. In vno spiritu omnes nos in vnum
 corpus baptizati sumus, neq; quodlibet committat peccatū,
 fidem denegat: ergo per fidem informem est homo Christianus.
 Sed aiunt, nemo fit Christi membrum, nisi per gratiam.
 Nam quicumq; (ait Paul.) baptizati sumus in Christo Iesu, in
 morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus per ba-
 ptisum in morte, vt quomodo Christus surrexit à mortuis
 per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ac
 cedit similitudo vitis, & palmitum, qui non sunt membra vi-
 tis, nisi dum eius humore viuūt: sicuti neq; oculus mortui (ait
Ephe. 5. Aristo.) est oculus. Ac demum ad Ephes. ait Paul. quod Chri-
 stus dilexit ecclesiā, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sancti-
 ficaret: mūdans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet
 ipse sibi gloriosam ecclesiā, non habentem maculam, neq;
Respo. rugam. Hæc autem argumentatio, si satis illi modo facere co-
 naremur, extra fines nos presentis instituti educeret ad articu-
 lum de ecclesia: quam isti, propter huiusmodi testimonia, nul-
 lam, quæ vera sit, admittūt, nisi internam. Nempe coetum eorū
 penitus, qui cordis sanctitate pollent. Quantum tamen ad no-
 stram spectat assertionem, hoc si dicamus abundabit. Nimirū
 quod Christo bifariam inserimur, vt mēbra. Vno modo per
 fidem, quā suæ adscripti reipublicæ vltro illi prestamus, sacra-
 mentoq; astringimus. Quemadmodum dum Pau. vbi Rom.
 1. in sermonem incidit de obedientia fidei in gentibus, subdit.
 In quibus estis & vos vocati Iesu Christi: id est, Christiani, per
 hoc, quod eandem obtulistis fidei obedientiam: in captiuitatem
 (vt ait ipse alio loco) redigētes intellectum in obsequium
 Christi. Sed aliter sumus illi insiti, & compaēti per charitatē.
 Vnde Rom. 8. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est
 eius. Et prima copulatio ordinatur ad secundam. Ad hoc enim
 configuramur Christo crucifixo in baptismo, vt opera carnis
Galat. 5. mortificemus. Vnde Galat. 5. Qui Christi sunt, carnem suam
 crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis. At verò inconse-
 quens est, vt qui à fine & scopo fidei aberrat: fidem protinus
 amittat. Enimvero licet quolibet delicto fidem eatenus fran-
 gimus,

gimus, quod non omnino facimus vt promisimus, haud tamē
 vsquequaq; denegamus fidem, quod minūsimus semper lege
 astricti. Inftar reipublicæ ciuili. Non enim qui vnum crimen
 committit, à republica protinus absciditur: sed si est perfuga,
 vel prorsus rebellis. Vnde Matth. 18. Si ecclesiam (inquit) non
 audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus: ergo quan-
 diu ecclesiam quis audierit, fidelis & catholicus Christianus
 est. Quocirca quemadmodū fides mortua, vt supra diximus,
 non ficta, sed vera secundum substantiam est, ita & Christianus
 charitate vacuus, Christianus nihilofecius est. Neq; simi-
 litudinem omnino gerit oculi mortui. Nam oculus totū com-
 positum dicitur ex corpore & anima, qua proinde decedente,
 non est oculus. Secus de fide, quæ viuūt per aliam virtutē. Neq;
 palme euangelicus cum primū absentia gratiæ arefcit diffi-
 secatur à vite: sed manet insitus per fidem: quæ fides est geni-
 trix charitatis: vsq; ad finem seculi: quando huiusmodi steri-
 les palmites abscinduntur, & in ignem mittētur. Vel quousq;
 authoritate ecclesiæ amputentur. Idem docemur in similitudi-
 ne aræ: vbi cum tritico commiscentur paleæ, & sagine missæ
 in mare ex omni genere piscium congregantis, & eiusmodi
 aliis: quas non est presentis loci percensere. Et Paul. 2. Thimo.
 2. ecclesiam comparat magnæ domui, vbi non solū sunt va-
 sa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: quedam in hono-
 rem, quedam in contumeliam. Illud autem vbi repræsentat
 ecclesiam sine macula & sine ruga, effectum iri intelligit per
 Christum in extremo iudicio: quādo reddet regnū patri. Inte-
 rim tamen ratio Christianæ reipublicæ, fide militantis in hoc
 consistit, quod sacramenta, leges, magistratus, cerimonie, vni-
 uersa deniq; exercitia in hoc instituta sunt, vt homines pietatē
 colant, virtutem sectentur, & charitate (quæ finis est perfectio-
 nis) cor permundent, quō possint purificati æterna illa visio-
 ne beari. Quocirca qui hanc fidem tenent, etsi non nunquam
 à recta deflexerint, Christiani censentur: nisi à fide deficientes,
 ab ecclesia vel decesserint, vel eiiciantur. Eadem est sententia
 tum patrum aliorum, tum etiam Augustini in de fide ad Pe-
 trum, & de vera religione: & saepe contra Donatistas: & in li-
 bro de baptismo: cuius verba de conse. d. 4. can. est vnitas, refe-
 runtur. Est vnitas ecclesiæ, quæ latè patet, in sacramentorū vi-
 delicet

Oculus
mortui.

Similitu-
dines euā-
gelicæ.
2. Tbi. 2.

Ratio ec-
clesiæ mi-
litantis.

De conse.
distin. 4.
can. est
vnitas.

delicet societate & communione, quæ complectimur cum gra-
nis etiam paleas: quando eas corporaliter mixtas ita patitur,
vt neq; illas iusti viuunt, neq; ab illis iuste vitentur. Sic sunt in
ecclesia homines mali, vt in corpore humano humores mali,
qui interdum exeunt de corpore. At verò princeps omnium
argumentum, quo veritas hæc constabitur, est. Quod nisi fi-
des informis Christianos efficeret, qui reuera essent membra
Christi, fieret, vt cum primum prælati, & sacerdotes in pecca-
to essent mortali, abdicarentur sacerdotio: saltem quātum ad
ecclesiæ iuridicam gubernationem. Nam profectò cū caput
(verbi gratia) quod dignissimum est membrorum, esse nemo
possit, nisi qui verè est membrum: vbi non est vera ratio mē-
bri, nec vera subesse potest ratio capitis. Quare neq; Papa in
peccato esset verè papa, neq; verò cæteri episcopi retinerent
gradus suos. Porro hærefiarcha ille famigeratissimus Ioannes
Hufs optimè iudicauit consequentissimum esse, quod si eccle-
sia solū est illa nobis ignota, quæ intus charitate nitet, nemo
in peccato verè compos est ecclesiastici muneris. Ob idq; as-
ferro priori, alterum subinde adiecit. Nostri verò recentiores
Husitæ (nam & hoc nomine gloriatur Marti.) id quod ante-
cedit, lubētissimè in odium ecclesiæ (vt aiunt) papistica præ-
dicat: quod verò consequitur, palliat. Nā postquā in. 7. ar. cō-
fess. August. confessi sunt, ecclesiā esse congregationem mem-
brorum Christi: hoc est, sanctorum, qui verè credunt, & obe-
diunt Christo, subseripserunt in articulo. 8. quod mali, & hy-
pocritæ qui societatem habent externorum signorum, pos-
sunt administrare sacramēta, eademq; ab illis recipere. nobis
licet. Quoniam vt addit in apologia Melācthon, ministri fun-
guntur vice Christi. Sed profectò vt sunt dialecticæ negligenti-
ssimi, tamen non possunt non cernere vim consequentiæ. Si
enim fides sine charitate, vt nullibi non inculcant, non est ve-
ra fides, sed ficta: atque adeo, vt verbis Melācthonis vtar, in
quibus nihil agit Christus (videlicet charitatis) non sunt mē-
bra Christi, euidentissimè colligitur, vt prælati extra gratiam,
non sint veri, sed ficti. Ob idq; non est cur per illos Deus cer-
tius conferat effectus sacramentorū, quàm per alios, qui non
gerunt formam ministrorū. Sed quid pluribus opus est non-
ne Lutherus bene nouit cōsequentiam, & ar. 25. assertionum,
vbi ait.

Præci-
puum ar-
gumentū.

Ioan.
Hufs.

Luthera-
ni.

Conuin-
cuntur.

Luthe.

vbi ait. Papam non esse Papam, si non amat Christum. Et Lu-
therani nunquid per ironiā & ludibrium appellāt ministros,
eosdem, quos, extra gratiā appellant hypocritas? Expendātur
verba Philippi. Rectè, inquit, possumus sacramentis vt quæ
per malos administrantur. Nam & Pau. prædixit futurum, vt
Antechristus sedeat in templo Dei: hoc est, in ecclesia domi-
netur & gerat officium. At de hoc in articulo de ecclesia.

Verba
Melāctho-
nis.

De causis iustificationis.

Cap. 9.

Ac de fide præstituta veritate quod sit exordium
Christianæ pietatis, sufficiens nos Christianismo
adscribere, subsequitur, vt ad causas iam iustifica-
tionis elucidandas descendamus. Primam ergo,
ceu basim, propositionem iaciamus. In opere hoc diuinæ mi-
sericordiæ, qua filij Adæ Deo reconciliamur, veluti in effectis
naturæ, genus omne causæ est considerare. Non modò in-
quam quatuor primaria, sed sibi etiā ipsis cognata. Est enim
causa finalis, tam proxima, quàm suprema: mox efficiens: &
instrumentalis, deinde materialis, & dispositiua: ad hæc exem-
plaris & formalis. Finis proximus iustificationis nostræ est
nostra ipsorum glorificatio. Nam quos vocauit (ait Paul.)
illos & glorificauit: id est, ad hoc iustificauit, vt glorificaret.
Supremus verò est Deus ipse: quippe qui (vt libr. 1. capit. 3. di-
cebamus) in hunc finem creauit tam hominem, quàm an-
gelum, vt suam illis diuinam felicitatem impartiens, modo
quodam dilaret, & propagaret. Id quod & capi. 3. denuo re-
petendo explicuimus. Nimirum, quòd Deus non propter
creaturas primùm, sed propter se, tum hominem condidit,
tum & fabricauit mundum: videlicet vt gloria esset sua pa-
tentiôr, & nomen celebratissimum. Vnde Apostol. ad Co-
rin. 13. de extrema die mentionem faciens, qua Christus ope-
ris redemptionis postremum actum perficiet, Deinde, inquit,
finis: cum tradiderit regnum Deo & patri. Et rursus. Cū sub-
iecta fuerint omnia filio, tunc ipse filius (scilicet in quantum
homo & sanctorum caput) subiectus erit ei (sanè cum bea-
tis omnibus) qui subiecit sibi omnia: vt sit Deus omnia in o-
mnibus. Hic ergo est supremus finis redemptionis mundi,
& glorificationis, non solum hominum, sed etiam angelorū.

Quatuor
genera
causarū.
Finis ius-
tificationis.

1. Cor. 13.

Atqui

Causa efficiens. Atqui ut ipse supremus est finis, prima etiam est causa efficiens: unde omnis pendet auctoritas. Est enim teste Ioanne, *Esa. 50.* Alpha & O. Unde *Esa. 50.* Dominus Deus auxiliator meus: ideo non sum confusus. Iuxta est qui iustificat me: quis contradicet mihi? Ecce dominus Deus auxiliator meus, quis est qui condemnet me? Quibus ferme verbis Pau. Deus qui iustificat impium, quis est qui condemnet? Ille enim est, cui soli peccatur: ut confitetur David: & idcirco idem est, qui conuersus viuificat nos. Quo nimirum alludebant Iudæi, dicentes. Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Ac si dixissent, quod Dei est, sibi usurpans. Nam legerant in psalmo. Gratiam & gloriam dabit dominus. Sunt enim quædam participatio diuinæ naturæ: & ideo facultatem creatæ excedunt. Secundum autem Deum, Christus etiam in quantum homo, est causa suo modo & ordine efficiens. Primum, quia commeruit nobis salutem: per quod meritum tanquam mediator Dei & hominum, fecit nobis ipsum propitium. Iuxta illud Ioan. Aduocatum habemus apud patrem, Christum nostrum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed pro totius mundi. Et Paul. Iustificati gratis per gratiam ipsius, quæ est in Christo Iesu: quæ proposuit Deus propitiatorem in sanguine ipsius. Nec sine mysterio congeminauit, gratis, per gratiam ipsius. Poterat enim nobis Deus gratis condonare peccata absque aliquo redemptionis pretio, ubi nulla esset ratio iustitiæ: attamen æquissimus simul, ac benignissimus, ita gratis id fecit, ut tamen per iustitiam mediatoris Christi perliceret. Sanè, quem gratis nobis dedit, & cuius nos rursus gratis efficit membra. Neque verò tantum est causa per modum meriti, sed quodammodo causa efficiens, quasi instrumentum viuum, & organum diuinitatis: ut perdoctè adnotauit S. Tho. 1.2. q. 112. artic. 1. Quod ego ita interpretor, Christo domino nostro, quatenus redemptori, non solum conueniebat mereri nobis gratiam, virtutes, & gloriam, sed eadem de causa; sic omnem potestatem in cælo, & in terra recipere, ut ipsi competeret omnia dispensare, & distribuere: quæ pertinent ad nostram salutem, tanquam iudici vniuersali. Unde Apost. Vnicuique nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. Propter quod scriptum est.

Ascendens

Christus causa efficiens.

Rom. 3.

1. ad Thimo. 2.

Eph. 4.

Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Itaque non solum gratiam nobis, & reliqua dona elargitur, sed homines etiam iustificat, in quantum homo. Non quidem propria virtute, sed tanquam organum, & viuum instrumentum Dei. Et hoc est quod ait Aposto. Vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominum Christus Iesus. Quod si mihi morosi, & importuni obuiam prodierint, philosophantes, quod gratia gratum faciens à Deo creetur: ad quam idcirco productionem humanitas non potest attingere: quia auctore ipso eodem S. Thoma. 1. p. q. 45. arti. 5. creatura neque instrumentum quidem esse potest creationis. Responsum sibi putent, quod quemadmodum naturale agens, non pertingit creationem animæ, sed infusionem: ut totum compositum sit homo, ita neque Christus est causa gratiæ, sed infusionis eius, ut homo sit gratus. Quia ipsi incumbit trutina sua librare, & perpendere, quantum gratiæ vnicuique, iuxta dispositionem, qua se auxilio Dei præparauit, debeat. Sicuti ad ipsum spectat in iudicio extremo sententiam proferre, & poenas damnatis, atque præmia iustis decernere, & suo quæque ordine collocare. Sunt præterea, & sacerdotes, ecclesiæ ministri causa gratiæ tanquam vice Christi fungentes. Quemadmodum enim à Deo in Christum, ita & ab ipso in sacerdotes deriuata est hæc potestas: ut Christus ipse redemptor noster palam affirmat. Data enim inquit, est mihi potestas in cælo, & in terra: sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos. Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Haud sanè tamen tam amplam habent, tanquam liberam huiusmodi potestatem, quam fuit in Christo. Ille nanque nihil pendebat à sacramentis: utpote sine quibus gratiam contulit Magdalenæ: & Paralytico, & quam plurimis. Hæc enim erat gratia capitis. Ministris autem modum præscripsit, ut non nisi per sacramenta iustificent. Quare & hæc sunt quoque instrumenta gratiæ. Non ut ministri, sed ut inanima organa, quibus passio applicatur nobis. Ait enim Paul. ad Titum. 3. Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti: præpositio autem illa, nota instrumenti est. Et ad Eph. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: ubi, & materia, & forma

Argumentum.

Sacerdotes causa gratiæ.

Gratiæ capitis.

Sacramenta.

ad Tit. 3.

*Sacramē-
ta veteris.* & forma exprimitur sacramenti. Et super Ioannē Augu. Vi-
de tanta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Et in hoc
differunt à sacramentis veteris legis: quæ ideo appellat Paul.
infirma, & egena elementa, quod nulla illis vis inesset iustifi-
candi. Circuncisio enim non erat instrumentum, sed signum
fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita. n. de Abrahā
Rom. 4. loquitur Pau. Signum accepit circuncisionis, signaculum fi-
dei. Sacramenta verò nostra, quia signa iam sunt passionis
exhibitæ, quasi quæ ex latere Christi dormientis fluxerunt
(vt est in glossa ad Ro. 5.) non indicia modò, sed efficacia sunt
gratiæ. Etenim cum Christus morte sua, vitam spiritualem no-
stram fuerit operatus, ad similitudinem vitæ animalis virtu-
tem nobis eiusdem passionis dispensauit per sacramenta. Bap-
tismus. n. est quædam spiritalis regeneratio: ita. n. vt modò
dicebamus, appellat eum Pau. lauacrum regenerationis. Con-
firmatio est augmentum quoddam, & robur gratiæ: sicut ado-
lescensia vitæ. Iuxta illud Lucæ vltimo: vbi admoniti sunt di-
scipuli, iam baptizati, sedere in ciuitate, quoad usq; indueren-
tur virtute ex alto. At sacrosanctum sacramentum corporis &
sanguinis, est quædam iugis, quotidianaque alimonia. Nisi
enim manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberi-
tis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quæ qui-
dem sacramenta tria, nisi renatus homo aliquando relabere-
tur, satis erant quantum ad personam cuiusq; propriam. Sed
propter peccatum quæ est quædam infirmitas, adhibitum
est sacramentum poenitentia, quo præciosus, saluificusq; san-
guis Christi applicatur per modum medicina: iuxta preca-
tionem Psalmistæ. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Et
tandem extrema vnctio, qua reliquæ, si quæ sunt peccatorū,
prorsus absterguntur: secundum illud Iacobi. Quod si in pec-
catis est, dimittentur ei. Sacramentum autem ordinis institu-
tum est in bonum commune. Nimirum vt gratia suppedite-
tur ecclesiæ ministris ad generandum spiritualem prolem.
Quemadmodum sacramentum matrimonij, vt dignè ad lau-
dem Dei propagetur animalis vita. Conferunt autem sacra-
menta hæc gratiam: eo modo quo supra de Christo dictum
*Sacramē-
ta conse-
crat.* est. Vtpote quæ non creationem gratiæ attingunt, sed instru-
menta sunt quibus homo est Deo gratus. Cuius exemplum
in virtute

in virtute feminis generatrice hominis præsto est, quæ non
est animæ generandæ causa, sed hominis. Neque aliam virtu-
tem in illis agnosco, quàm quòd propterea homo, quia bap-
tizatus est, vel sacramentaliter absolutus, recõciliatur Deo.
Nam quid opus est dicere, huiusmodi virtutē, qualitātē esse,
re distinctam ab aqua & verbis? De hac sacramentorū virtute
nonnullus paulò post ineundus nobis superest conflictus cū
Luthero. Tertio loco est causa materialis. Non inquā anima
vel potētia, quæ gratia & virtutibus perfunduntur: illa. n. sub-
iecta potius sunt quàm materia. Sed causam materiale appel-
lamus, dispositiones, & præparatiões ad gratiā: qui sunt actus
fidei, spei, & charitatis seu poenitentia. De huiusmodi autem
causis dicere hinc non oportet explicatius: eò quòd nõ eedem
prærequirūt in omni genere iustificationis, sed per capita
sunt singulæ ex ordine discutiendæ. Exemplaris autem iustifi-
cationis nostræ causa, est iustificatio ipsa Christi: in quantum
homo est. Ipse. n. fuit primum exemplar: sanè qui non per mo-
dum meriti, sed virtute vnionis gratiam Dei recepit, vt homo
esset naturalis filius Dei: cuius nos instar gratiam, & gloriam
recipimus, plus, minúsve: qua adoptamur in filios, hæredes
quidem Dei, vt ait Paul. cohæredes autem Christi. Si tamen
compatimur, vt conglorificemur. Itaq; & ad exemplar illius
debemus pati, si volumus secundum suam gloriam glorifica-
ri. Vnde subdit. Prædestinavit nos Deus cõformes fieri ima-
gini filij sui. Imago enim exemplarem causam significat. Et
ideo in baptismo cõmorimur, & consepelimur ad similitudi-
nem mortis, & sepulturæ suæ, & pariter resurgemus ad simi-
litudinem resurrectionis. Si enim ait Paul. complantati facti
sumus similitudini mortis eius, simul, & resurrectionis eri-
mus. Et ad Philip. 3. Qui reformabit, inquit, corpus humilita-
tis nostræ configuratū corpori claritatis suæ. Hæc omnia rati-
onem præferunt exemplaris causæ. Atq; adeo gratia eius
exemplar est nostræ: & gloria, itidem gloria. Sancta verò Sy-
nodus cap. 7. vbi has causas denarravit, gloriam Christi con-
iungit in causam finalem cum gloria Dei: vel quia exempla-
ris quodammodo est finalis: vel fortè propter gloriā corporis,
& nomen, quod est super omne nomen, quod illi accessit per
modum præmij, merito redēptionis. Postremum denique lo-
R. cum

*Virtus sa-
cramen-
tum.*

*Causa ma-
terialis.*

*Causa exem-
plaris.*

Rom. 8.

Philip. 3.

Synod. Trid.

Causa formalis

cum habet causa formalis: putà gratia, & virtutes, quibus infusi iustificamur. At verò neque de causis formalibus possumus hic exactè dicere, quoadusque modos singulos iustificationis, cap. sequentibus exponamus. Est enim nobis de causa formali, & cum Lutheranis permagna, & inter nos nonnulla discordia. Ordo hic causarū & series ex analogia sumitur, tum naturalium, tum & artificialium. Agens enim proposito fine, per instrumenta disponit materiā, vt instar ideæ, & exemplaris propofiti inducat formam.

De iustificatione infantis ante vsum rationis.

Cap. I. O.

4. modi iustificationis.

Niuerfa principia hæc præmeditati, ad punctum deniq; & articulū iustificationis instructiores descendimus. Hæc autem nō vno, sed quatuor modis, si perspicuitatē exoptas, celebratur: iuxta differentenas hominum, quibus hoc reconciliationis beneficium impenditur. Est enim iniustorum quatuor genera contēplari. Primum, infantium ante vsum rationis, qui originali sunt culpa maculati. Secundū est eorum quibus vsus iam rationis emicat, cum sola tamē eadem originis tabe: sanè qui nondum malè vsi sunt propria voluntate. In tertio ordine sunt, qui originale peccatum indeletum actualibus cumularunt. At demum in quarto sunt Christiani, qui à gratia baptismatis delabuntur. Atqui de primo genere priori lib. ca. xi. & xij. cum Lutheranis abūdè disputauimus, atq; cōstituiimus, in baptismo plenissimè remitti originale: eo vsq;, vt nulla prorsus reliqua fiat ratio culpæ. Hic autem vbi de dispositionibus est sermo, duos diuersos errores subnotare restat. Primus est Lutheri, qui adeo tenax est, & propugnator suæ illius particulæ, Sola fide, vt in vtrumq; extremum absurdè peccauerit, dum & adultis, præter illam, nullum aliud opus proprium necessarium existimat ad iustificationem, & infantibus docuerit esse necessariam. Quin verò pariter vt adultos, ita illos existimat non sacramento, sed sola fide iustificari. Hic enim est articulus eius primus inter assertiones ad Leonem: cuius iam supra meminimus. Hæretica est, sed vsitata sententia, sacramenta nouæ

Error Lutherani.

ta nouæ legis dare gratiam. Et paulò post. Neq; enim baptismus saluat, sed fides baptismi. Neq; verò (vt fideliter illic explicat Roffen. loquitur de habitu fidei coelitus infuso, sed ait etiamnum in infantibus inesse actum credē diuacissimum. Id quod in suo Homiliario euangeliorū dominicalium aperte prædicat: & secundum ipsum alij etiam suæ scholæ in multis locis. Tametsi in confessione Augustana, & cæteris colloquiis id silēter prætermiserint. Fuit enim signum illius hominis, quod gratiam non suscipimus per sacramentum: sed per fidem quam damus verbo nō ministri, sed Christi ipsius: vbi instituit sacramenta: putà. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Nisi manducaueritis carnē filij hominis. Quorū remiseritis peccata, Qua scilicet fide assentientes, promissionē esse firmam, iustificamur. Ita se exponit in eodem articulo, & in suis Galathis, cuius ludicra, & quidem ridicula verba sunt, inter exponendum illud. 3. cap. ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Ait enim vsq; adeo verum esse, & fidem omnibus esse necessariam: putà viuacissimum actum, neq; posse nisi ex auditu haberi, vt etiam infantes eam ex auditu consequantur. Et obiiciens sibi ipse, quod nihil audiunt, respondet, verbo Dei nihil esse surdum: sed simul dum aures pulsat, intus spiritū infundit. Nescio profectò vbi potuit, non dico beneuolas, sed patulas aures aucupari, in quas eiusmodi exoneraret portetum. Quis enim, vt ante me alius dixit, tam est ab omni sensu alienus, cui metuendum sit posse persuaderi, quod paruulus, cui non modò nulla notitia Dei, vel boni, vel mali discretio, verum neq; vllus rationis vsus, vlliusue rei cogitatio inesse potest, auditu concipiat actum fidei per quē iustificetur? Adde quòd hæresis præterea illa, quòd sacramēta nulla sint causa iustificationis, sed sola fides verbi, manifestè pugnat, non modò cum euangelio, sed secum ipsa. Enim verò si fides illa vera est, qua assentimur Christo dicenti, Quorum remiseritis peccata, verum est enunciatum suum: putà quòd ministri ecclesiæ remittūt peccata. Et si vera est fides, quæ eidem præstamus, dicenti, Nisi quis renatus fuerit, & Nisi manducaueritis carnem filij hominis, consequens fit, vt lauacrū ipsam regenerationis, & sacramētum corporis causa sit iustificationis. Hoc enim est, quod ipse affirmat. Admirabilis fuit auda-

*Portetum Lutheri.**Hæresis*

cia (vt ab alio verbo tēperem) illius hominis. Ad probādum, quod non per sacramētum, sed per fidem illorum verborum Christi iustificamur, citat testimonium illud August. Accedit verbum ad elementū, & fit sacramentum. Ac si loqueretur illic de verbo Christi, & non esset euidentissimū, quod loquebatur de verbo ministri, Ego te Baptizo, & Ego te absoluo, quod tanquā forma sacramenti confert gratiā. ¶ Igitur vt secundum orthodoxorum veritatē de primo iustificandorum genere conclusionē statuamus. Paruuli non possunt proprie dici fide, aut quouis alio suo actu, aut peculiari dispositiōe iustificari: sed solo sacramēto fidei, tāquā instrumēto passionis Christi: quo, nullū afferentes obicem, in adoptionem filiorū regenerantur. At verò dubiū restat, quod nobis obiicit locus euangelij Mar. vlt. Qui crediderit, & Baptizatus fuerit, saluus erit. Vbi tam necessaria profertur fides, quā Baptismus. ¶ Quin verò in subtexta negatione sola resumitur absque mentione baptismi. Qui verò enim, inquit, non crediderit, cōdemnabitur. Vbi adnotauit Luther. solam fidem esse necessariam. Sed tamen vt ad hoc vltimum, primum respondeamus, affirmatio, fida interpret est negationis: vt intelligatur pariter. Qui verò non crediderit, vel baptizatus fuerit. Sed quātum ad catholicos spectat, dubium restat, an pueri etiam comprehendantur sub illa vniuersitate. Qui crediderit, cum vt modò dicebamus, per se notissimum sit, nullum, dum baptizantur, habere actum fidei. Aug. libr. i. de pec. me. cap. 26. inter exponendum eundem locum Marci. Quis, inquit, nesciat, credere, esse infantibus, baptizari? Quod verbum quidā ex nostris non planè probāt: putā, quòd, credere, sit, baptizari: nam vnum est actiō intellectus, alterū, sola passio: quæ idcirco, tanquam duo, connumerantur in euangelio. Explicue- rat autem Aug. paulò antè in eodem libro, scilicet, cap. 19. eandem infantium credulitatem, hisce verbis. Paruuli fidem per verba gestantium quodammodò profitentur. Et idem fermè repetit ad Bonifaciu: vbi ait. In ecclesia saluatoris paruuli per alios credunt, sicut ex aliis, quæ in baptismo remittuntur peccata traxerunt. Sed neq; huiusmodi interpretamentū apparet omnibus satis congruens. Nam, credere, cum sit actus intellectus, quomodò quis potest per alium, nisi de formi abusu

verbi?

verbi: ¶ Hanc ob rē, bipertini sunt expositores illius loci euangelij. Quidam enim aiunt, quod pueri credunt per fidem infusam. Isti tamen iudicio meo longè absunt à germano sensu euangelij. Vbi enim ait Christus. Qui crediderit, nullo modo designat habitum infundendum à Deo: atque illum minimè, qui natura sequitur infusionem iustificantis gratiæ: sed planè actū, qui si cuti baptismus ipse, à baptizando exigitur, tanquam necessaria præparatio ad gratiā. Eò vel maximè, quod illi habitus infusi paruulis non sunt tam ab antiquo tantaq; certitudine in ecclesia cogniti, quā est fides catholica. Quoniam neq; concilium Viennense illos probat, nisi tanquam opinionem probabilissimā. Licet iam nūc maiori fulciantur autoritate. ¶ Alij sunt qui hac de causa existimant verbū illud. Qui crediderit, de adultis duntaxat qui sunt rationis cōpotes enunciari. Neq; omninò absq; probabilitate, si præcedentia verba respicias. Est enim contextus. Euntes prædicatē euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, &c. Euangelium autem non prædicatur nisi auditum habentibus, & rationis iudicium. De illis ergo intelligitur, Qui crediderit. Paruulis autem fatis est si baptizētur. Sed profectò vbi rem penficulatiùs consydero, interpretationem hāc probare non possum. Primò, quia verba sunt vniuersalia: perinde atq; illa, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Neque est verifimile, quòd vbi Christus tradebat Apostolis formam, & modum euulgandæ, & propagandæ fidei, si sub illis verbis omnis ætas mortalium, & cōditio non cōprehenderetur, quin simul explicaret, paruulis baptismum sufficere. Et quod maximè vrget, nūquā ecclesia ab Apostolis ipsis edocta, susce- ptores puero decerneret, qui suo ipsius nomine interrogati an crederet, responderent, credo: nisi quòd Apostoli ipsi verbum illud intelligentes ad vniuersos pertinere, illa cerimonia puerum significarent credere. Neq; temerè sanè Aug. sed sciētissimè tanquam rem magni momenti, tantopere studuit explicare, vt paruuli credant. Cuius sententiam probatissimam habet S. Tho. 3. p. q. 68. eo articulo, quo de baptismo paruulorum dislerit. ¶ Igitur quātum ex verbis Augustini coniecere possum, credere, vt est vniuersis necessariū, ad iustitiam, idē est, quod euāgelium solenni professione suscipere. Nisi quòd

R 3 adulti

Prima
expositio
reprobatur.

Secunda
etiā repro-
batur.

Primum
argumē-
tum.

Secundū.

S. Tho.

Sententia
aut horis

adulti suscipiunt actu credentes, & confitentes fidem, atque obligantes se legibus Christi: pueri autem suscipiunt eadem fidem per obligationem, qua verbis susceptorum, quæ sua propria censentur, astringuntur. Sicuti minor ætate obligatur verbis tutoris. Et ita intelligo Augustinum, dicentem ipsos credere, id est, suscipere solenniter euangelium per verba gestantium. Quocirca quodammodo recipiunt euangelium per auditum parentum, qui adhibentes ipsi fidem, se suosque liberos, quos habet in legitima potestate, baptizant. Atque hinc palam colligitur, hæresim esse manifestariam, Anabaptistarum, qui autumant pueros, ubi primam illuxerit rationis usus, conueniendos esse, & sciscitandos, habeant ratum, quod parentes de ipsis fecerunt. Quinimodum sunt iam verè obligati, & idcirco compellendi ad fidem, legemque seruandam, quam susceperunt. Vnde quando ait Augustinus, pueros credere idem esse, quod baptizari, non intelligit aliud, nisi quod idem valet illis baptizari, per quod sacramentum legibus Dei obligantur, quod valet adultis credere. Etenim Hypog. libro. 5. palam ait, quod paruuli assumuntur in fide credentium, non obedientia voluntatis, sed dilectione nimia: videlicet Dei, qui absque aliquo eorum actu, in suam illos recipit amicitiam. Hæc Augusti. Habemus ergo quod paruuli sine aliquo proprio actu vel dispositione, quam ipsi afferant, sed solum per alios obligati, sacramento sanctificantur. Et quanuis sine illa solennitate baptizentur, baptizator, tanquam ecclesiæ minister, ipsos obligauit. Sed altera in altero extremo est quorundam opinio. Hi nescio quo protecti pietatis obtentu, dicere audent, pueros qui casu aliquo absque baptismo moriuntur, nihilo secus misericordia Dei, quæ defectum supplet baptismi ab originali liberatos, ad regnum admitti coeleste. Atque idem censent tam de pueris iam in lucem editis, quam de illis qui in maternis vteris ante lucis usuram de vita decedunt. Et quoniã de hac re per ora vulgi circumfertur doctissimus Caietanus, illum nomino: quem semper tamen, non nisi honoris gratia nominare soleo. Is enim, aliàs profectò omni authoritate dignus, super. q. 68. 3. p. (sub correctione tamẽ, & quæ sua erat religio ac modestia, nihil pertinaciter asserendo) vtrumque, ceu probabile profert.

Ait

Ait enim articulo. 2. quod in casu necessitatis: nempe ubi non est aquæ copia, ad salutem puerorum (& loquitur de illis qui iam nati sunt) sufficere videtur baptismus in voto parentum: præcipue cum aliquo exteriori signo. Et postmodum articulo. xi. addit (sub eadem censura) paruulos in maternis vteris periclitantes, posse pari modo saluari per sacramentum baptismi in voto parentum cum aliqua benedictione seu oblatione ipsius ad Deum, cum inuocatione Trinitatis. Sicut diximus, inquit, de pueris, qui non possunt baptizari. At verò, salua semper doctoris eximij authoritate, haud dubito vtraque partem opinionis suæ falsam esse: nescio verò peiori ne sit digna calculo, saltem in illis, qui, quod ipse temperatissimè insinuauerat, iam modo incunctanter asseuerant. In quorum potius gratiam, quam ut ipsi contradicam, prescius rem hanc edifferam. Et primum omnium vtroque articulo Caietanus aperitissimè contradicit diuo Thomæ: cuius agit interpretem. Nam prior loco: ubi ait, votum nonnunquam baptismi sufficere ad salutem, ne cui relinqueret occasionem suspicandi, quod sufficeret votum parentum, palam explicat, ubi non est copia baptismi in re, necessarium esse votum suscipiendi in ipso baptizando. Ait enim. Sicut cum aliquis baptizari desiderat, Quare pueris nullam reliquã facit salutis viam. Et secundo loco, pueris nondum natis, nisi quibus ex privilegio donatum est in vtero gratiam recipere, nullum tribuit remedium salutis: eò quod non possunt baptizari: quod secundum euangelium necessarium est. Atque ne citra sacramentum scripturam vel vniuersalem consensum ecclesiæ, liberum esset dicere, quempiam in vtero sanctificari, aut gratiam recipere, exprimit in solutione ad primum argumentum, restrictionem de sanctificatis in vtero: nempe, qui in ecclesia tales habentur. Porro autem Augusti vtrò gradatim ascendamus, innumeri sunt loci, quibus idem inculcatissimè repetit. Primus est, vulgatissimus ille canon de fide ad Petrum relatus inter decreta. d. 4. de consecra. Vbi ait. Firmissimè tene non solum homines ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur: siue iam de matribus nati, sine sacramento baptismi, quod datur in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, de hoc seculo

R 4 trans

Anabaptista.

Aug.

An pueri sine baptismo saluatur.

Caietanus.

S. Tho.

August.

transunt, sempiterno igne puniendos. Quod si cauilletur quis, non esse ita certum opus illud Augustini, idem ferme meminit vbiunque in certamen descendit contra Pelagium. *Pelagius.* Ille enim (vt patet Hypog. lib. 5.) non negabat pueros baptizandos esse vt intrarent regnum cœlorum: quia illud expresse habetur Ioan. 3. sed dicebat decedentes ante baptismum in aliquam transmigrare mansionem, vbi haberent felicitatem vitæ æternæ: eò quòd nullum, secundum ipsum, contraxissent peccatum. *Animaduerte.* Animaduertat ergo oculatissimus quisque, adeo semper fuisse constitutissimum in ecclesia, nullum paruulum absque baptismo in re (sanè quem non potest habere in voto) intrare regnum cœlorum: vt neque ipsi Pelagiani, negantes peccatum originale, ausi fuerint contra id dicere. Quis ergo nunc auferit catholicus, agnoscens originale vulnus, illo mittere in baptizatum, quo hæretici, ipsum negantes, nunquã cogitarunt? Hac de causa August. non adeo incumberebat persuasioni, quod paruulus decedens ante baptismum nullus reciperetur in regnum: nam id tanquam euangelicam confessionem habebat: sed quod extra regnum nulla esset vita felicitatis æternæ. Vnde in loco citato primùm instruit disputationem ab illa vniuersali sententia antiquæ legis. *Gen. 17.* Infans, qui circumciscus non fuerit, disperibit anima illa de populo suo. Cùm ergo similis sit in euangelio, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, nõ intrabit in regnum cœlorum, fit, vt sicut ex illa nullus excipiebatur, ita ex hac neminem sit fas eximere. Erat enim illa huius figura. At quia fingebat locum alium, vbi paruuli sine baptismo haberent vitam æternam, totos neruos intendit Aug. vt demonstrat, præter regnum & gehennam nullum esse penitus nisi purgatorium. Atq; ideo illas mansiones, quas ait Christus in domo patris multas esse, omnes pertinere ad regnũ: quo absque baptismo nemini patet accessus. Et subdit elegantissimum dilemma. Cùm idem Seruator noster vtrunq; dixisset, & quòd in domo patris sui mansiones multæ essent, & qui nõ renatus fuerit, non intrabit in regnũ cœlorum, elige, inquit hæretice, vtrum ex duobus defendas. Si enim dixeris extra regnum, quod est domus patris, aliquam esse mansionem, vbi sit vita æterna, priori sententiæ contradicis. Si tamen in mansionem regni paruulum absque baptismo

baptismo miseris, secundæ aduersaris. Non verba prorsus, sed sententiam refero Augustini. Idem argumentum ex professo locupletissimè persequitur lib. 1. de pec. me. à cap. 20. vsque ad finem libri. Cuius plura verba, ne fatietatem lectori faciam, non referam, quàm quæ cap. 27. concludit super illud Ioan. 5. *Ioan. 5.* Qui habet filium, habet vitam: & qui non habet filium, non habet vitam. Non solùm (inquit) igitur regnum cœlorum, sed nec vitam paruuli habebunt, si filium non habebunt, quem, nisi per baptismum eius, habere non possunt. At verò vt Augustinum, quispiam fortè suæ propriæ sententiæ posthabere potuerit, tamen credere nequeo authores huius, quam reprobamus, opinionis æstimate inspexisse, vt fuerit condemnata aduersus Pelagium. Hæc enim verba sunt Innocentij papæ in epistola rescripta concilio Carthaginensi, & Mileuitano, quæ refert August. contra duas epistolas Pelagianorum lib. 2. cap. 4. *Condemnatio Pelagij.* Illud verò, quod eos vestra fraternitas asserit prædicare, paruulos æternæ vitæ præmiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatum est. Quibus subscribit August. quod præuaricator esset ecclesiæ Romanæ quicumque ab illa sententia deuiasset. Et contra Iulianum lib. 3. statim capitulum 1. ait, quòd Pelagius timens ipse damnari, damnauit eos, qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur habere vitam æternam. Et inferius cap. 12. eandem repetens sententiam. Vnde Pelagius, inquit, quod supra commemorauit, eos qui dicunt infantes, etiam si non baptizentur, habere vitam æternam, in ecclesiastico iudicio, nisi damnasset, damnatus exisset. Haud equidem nescio, alia ratione fuisse damnatum Pelagiũ: nempe quia negabat originale peccatum. Attamen cùm sententia & forma ipsa damnationis, ea sit, puerum scilicet non baptizatum posse habere vitam æternam, videre non videor quomodo possit catholicus, vllam inde exceptionem cogitare, nisi quam spiritus sanctus ecclesiæ reuelasset. Nam duo errores eodem verborum fulmine percelluntur, & quòd non sit peccatum originale, & quòd absque baptismo possit remitti. Quocirca quemadmodum ex prima parte non est liberum quenquam excipere, nisi quatenus ecclesia vel definiret, vel permetteret, ita neque ex altera. Ex qua tamen neminem hæctenus exemit. Mox post autoritates sanctorum, & ecclesiæ

& ecclesie determinationem expendenda sunt verba ipsa
Verba euangelij. Cum enim vniuersales sint sententia Saluatoris,
euangelij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: & Qui cre-
 diderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: & Oportet vos nasci
 denuo, nunquid plusquam temerarius ausus est, ne dicam,
 contradictio scripturae, quempiam inde subducere absq; ex-
 pressa reuelatione Dei per ecclesie scitum: Profecto non du-
 bito, quin ad istos vsque exceptores pertingat, quod ait Pau.
*Quorūdam au-
dacia.* Si ego vel angelus de coelo aliud euangelizauerit, quam euan-
 gelizauimus, anathema sit. Quapropter non possum non de-
 mirari, quam facile, quamq; audenter consueuerint nonnulli,
 vniuersales sententias scripturae glossare, quod intelligantur
 de lege. Quibus nihil, inquit, obstat oppositum secus quan-
 doque contingere, vel ex priuilegio, vel ex misericordia Dei.
Ioan. 1. Cum tamen sinceritas scripturae ea sit, vt nisi exceptio ipsa
 eodem sacro eloquio exprimat, vel per ecclesie fiat autho-
 ritatem sacrilega sit, & prauaricatrix eiusmodi glossa. Nun-
 quam enim Augu. ausus esset ex vniuersitate illa, Deum ne-
 mo vidit vnquam: & Non videbit me homo, & viuet, substra-
 here probabiliter Mosen vel Paulum, qui vidissent Deum,
Exo. 33. nisi de primo legisset in eadem scriptura, puta Exodi. 33. quod
 videret posteriora Dei: & de altero, quod raptus in tertium
 coelum, vidisset arcana Dei. ¶ Sed vt ad locum euangelij reuer-
 tamur. Si fas esset affirmare, alicui remitti peccatum origina-
 le sine baptismo in re vel in voto suscipiendi, pari facilitate
 posset quis etiam dicere, quod aliquis impoenitens ex miseri-
 cordia Dei possit ab actuali liberari. Nam verba eadem sunt,
 Nisi quis renatus fuerit: &, Nisi poenitentiam egeritis. Deo
 autem nihilo plus repugnat remittere actuale sine poeniten-
 tia, quam originale sine baptismo. Et quanuis actualis sit ma-
 ior, etiam originalis est vera culpa. ¶ Hoc autem quod subii-
 ciam est argumentum, quod, quando solum existeret, satis
 rem posset mihi persuadere: videlicet ecclesie consuetudo.
*Argumentum prae-
suum.* Nanque nisi baptismus ita esset necessarius, vt absque illo ne-
 mo quoquo pacto posset seruari, nunquam ecclesia instituis-
 set paruulos baptizari: quae tamen institutio est apostolo-
 rum: dicente Dionysio cap. vltimo ecclesiasticae Hierarchiae.
 Diuini nostri duces, scilicet apostoli, probauerunt infantes
 recipi

recipi ad baptismum. Et est argumentum huiusmodi. Paruu-
 lis ante vsu rationis nulla erat religio baptizari, quinimo
 longè fuisset decentius expectare, vt sua se sponte, & arbitrio
 addicerent legi, quam erant obseruaturi: ergo nisi iudicas-
 sent Apostoli periculum illis imminere damnationis, si illa
 aetate de vita subriperentur, aut sufficere votum parentum in
 tempore baptizandi, nunquam sacramentum illis decreuis-
 set. Atque hanc rationem explicat August. in epistola ad Hie-
 ronymum, quae est. 28. cuius idcirco verba in hunc locum re-
 seruaui. Quisquis, inquit, dixerit, quod in Christo viuifica-
 buntur, etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatio-
 ne de hac vita exeunt, hic profecto, & contra apostolicam
 praedicationem venit, & totam condemnat ecclesiam. Vbi
 propterea cum baptizandis paruulis festinatur, & curritur,
 quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari non
 posse. Qui autem non viuificatur in Christo, restat, vt in ea-
 dem damnatione maneat. De qua dicit Apосто. Per vnus deli-
 ctum in omnes homines ad condemnationem. Considera
 pie lector, vt opinio quam refellimus, & apostolicae praedi-
 cationi, & ecclesiae institutioni contraueniat: quae propter
 ea festinat, & currit ad baptismum paruulorum, quia sine
 dubio credit, aliter non posse saluos esse. ¶ Neque certe de-
 est redargutio etiam scholastica aduersus istos. Nam vt de illo
 qui est in ventre matris, loquamur, demus, matrem quae pe-
 riculum foetus perfentiscit, ea benedictione vt erga ipsum,
 quam isti volunt. Tunc iuxta suam sententiam recipiet gra-
 tiam. Sit postea casus, quod non moriatur infans, sed nascatur
 incolumis. Profecto nihil tunc esset necessarius baptis-
 mus: siquidem nascitur in gratia. Eodem modo arguam de
 illo, qui natus est, si vbi non est copia aquae per illam bene-
 dictionem recipiet gratiam. Non enim opus esset amplius ba-
 ptismum adhibere: nam Patres non obligasset ecclesia bap-
 tizare puerum, nisi vt conferatur illi gratia. Secus est de adul-
 to, qui non potest saluari, nisi voueat baptizari: & ideo te-
 netur postea implere praecipuum. Illi veruntamen qui re-
 sponderent, huiusmodi pueros per solum aduentum mor-
 tis eodem momento, quo decedunt, iustificari, ineptiores, vt
 bona venia dixerim, se proferrent, quam cum quibus serio
 effect

*Falsa re-
sponso.*

esset agendum. Nam si intelligerent, habituros gloriam, qui non discesserunt in gratia, non essent audiendi. Si verò fingerent, quòd gratiam susciperēt in illo puncto, vti est gratia, quæ martyribus impèditur plenissimæ remissionis, temeraria esset assertio, quòd paruulus, non occisus pro Christo per fortuitam mortem absque aliquo actu proprio, vel sacramento extrinsecus adhibito, abstergeretur originali macula. Postremum deniq; argumētum est huiusmodi. Cùm nulum iam modò post aduētum Christi sit aliud remedium vel sacramentum conferēdæ gratiæ regenerationis, præterquàm baptismus, reuera, si ex misericordia Dei posset quis absque illo gratiam recipere, æqua esset omnium sors, atque adeo nihil illis officeret negligentia parentum, sed siue proponerēt illos baptizare, siue non: siue iam illos ducerent ad baptismum, & morte in via præriperentur: siue aliquo alio casu inficiis parentibus subito morerentur, nemo periret: quin verò nullum esset discerniculum, parentibus ne esset fidelibus natus, an infidelibus. Quia ipsi nulla lege tenentur aliquid agere: ob idque nisi baptismus ipse in re necessarius illis esset, nihil noceret incuria parentum: neque vice versa contra exhibitionem baptismi, aliquid prodesset eorum solertia, & pietas. Siquidem nulla est illic ratio meriti. Et quòd sufficiat votum in parentibus conferendi, est nouum inuentum: non solum nullibi apud patres repertum, verum & ipsis, & ecclesiastico instituto, & certè euangelio dissonantissimum. Concludamus ergo vbicunque vel in conciliis, vti nunc in nostro Trident. cap. 4. vel apud patres habetur, baptismum sufficere in re, vel in voto, intelligendum esse præcisè de voto suscipiendi, quod habet baptizandus ipse. ¶ Argumentum in contrarium vnicum est, idemq; quodam pietatis velamine obiectum. Haud enim condecens iudicant diuinæ bonitati, vt ordini illi, & statui puerorum, qui antequàm sint idonei baptismi in vtero moriuntur, Deus non prospexerit, instituendo remediū aliquod salutis. Et idem fermè est de illis, qui iam in lucē exclusi, vel aquæ inopia, vel aliâ negligentia absq; baptismi immaturi obeunt. Sed miraculum est, quòd genus hoc pietatis pientissimi patres ecclesiæ nunquam agnouerint. Tunc vel maximè quādo Pelagiani hoc eodem Achille-

Postre-
mū argu-
mentum.

Votū su-
scipiendi
baptismi

Rndetur
aduersa-
riis.

tam

tam erant ecclesiæ infestis: vt est videre in locis supra citatis apud Augustinum: videlicet contra duas epistolas Pelagianorum lib. 2. cap. 7. Dicebant enim gratiam Dei potius fatum esse, vel acceptionem personarum, si ex duobus adultis absq; vilo merito alteri opitulatur Deus, vt conuertatur, alteri verò minime: & ex duobus paruulis absque vnus diligentia, alteriusue negligentia, primus abluitur baptismi, & alter relinquitur. Quibus respondet Augu. nullam esse causam, nisi voluntatem Dei, qui nemini est debitor: & ideo, nemini facit iniuriam, si hunc eligat, illum verò deserat. Et idem fusius adhuc differit libr. 1. de pecca. me. capitu. 21. Vbi ait, cur ad illum veniat, ad illum non veniat, occulta esse causa potest, iniusta nō potest. Huius enim profunditatis stupore percussus Paul. aiebat. O altitudo diuitiarum. Subdenda ergo, inquit, sunt colla Testimo-
nia scri-
ptura.
tam esset vrgens, quam isti arbitrantur, latissimè pateret, etiā ad eos vsque qui adulta sunt ætate. Dum enim ex gentilibus, vel quibusq; infidelibus alios lux fidei in viam iustitiæ perducat, casu quodam mirabili, & secundum iudicium nostrum, fortuitò, aliis in sua caligine relictis: atque inter Christianos, duorum eodem lecto pari culpa sordentium, subitaneum fulmen alterum extinguat, alter verò sospes, metu percussus, fructus deinde agit poenitentię: in quam rogo causam possumus referre, nisi quòd Iacob dilexit, Esau autem odio habuit? & Rom. 9.
quòd ex eodem lecto, ex eodem agro, ex omni deniq; ætate, forte & negotio mortalium vnus assumetur, & alter relinquetur? Et sicut in adultis propriæ cuiusque culpæ imputandum est, quod non assumatur, ita & in paruulis culpæ ab Adam contractæ. Sinit enim Deus naturam suis motibus agere. Nullam ipse fecit legem, quòd aliqui vitam finiant in vtero, vel ante baptismum. Et ideo si aliquis naturaliter moriatur, nihil suæ detrahitur bonitati. Vltimum pertrahit argumentum Caietan. à lege veteri. Tunc enim paruuli vita ante octauum diem defuncti, fide parentum, alio ritu applicata, quàm circuncisione mundabantur ab originali: simile ergo confitendum modo est, de mortuis ante baptismum. At verò argumētum nullum est, quinimò in ipsum auctorē reuoluitur. Tunc enim propter læsionem lege erat interdicta circuncisio ante octauum

Caieta.

octauum diem. Et ideo author ipse legis Deus non debuit destituere remedio paruulos præruptos morte. In lege verò euāgelica, hoc potius quòd nullus præfinitus est dies baptismo, sed quam primum editus fœtus baptizari permittitur: quinimò in necessitate iubetur. Testimonium est, quòd nisi per ipsum baptismum in re, nemini paruulorum salus pateat.

De adultorum iustificatione in genere. Cap. xxi.

Ermonem autem de adultorum iustificatione ineuntibus, supponendum id primum nobis est, quod libr. i. de libero arbitrio constituimus, seu potius à sanctis Patribus dubio procul constitutum esse monstrauiamus, scilicet ad nostram iustificationem, non vi, aut, sicuti res inanimes, quæ naturali instinctu mouetur, nos pertrahi, sed ita liberè, vt inspirationem Dei, & abiiicere possimus, & amplecti. Quæ non modò Tridentinæ Synodi aduersus Lutheranos, sed antiquissima est contra Pelagianos sententia: vt illic ex Augustino in epistola ad Paulinum referentur: vt illic ex Augustino in epistola ad Pelagium, quòd dicebat non esse liberum arbitrium, si Dei indiget auxilio. Et erat sermo de iustificatione. Atque etiam supponenda est altera pars liberi arbitrii, quam ibidem quoq; cap. 18. tractauimus: scilicet, quòd neminem Deus vnquam ita deserit, cui non sit præstò subuenire iugiter ad ostium pulsans. **¶** Mox præfigenda est prima conclusio de omni genere iustificationis. Primum opus, quod ad nostram iustificationem à nobis requiritur, est fides. Axioma est hoc apud Paulum celebratissimum, ac replicatissimum. Nam sine fide, inquit, impossibile est placere Deo. Et accedentem ad Deum oportet credere, quòd est, & quòd remunerator est. Quin verò in ipsa descriptione fidei, qua dixit esse substantiam sperandarum rerum, id ipsum (vt superiori capite præfati sumus) designauit. Substantia enim nihil aliud est, quàm stabilimentum, quo structura rerum sperandarum nititur, & fundatur. Quocirca longa illa repetitio fidei Noë, Abrahamæ, & reliquorum Patrū, nihil aliud est quàm explicatio eius quod dixerat. Accedentem ad Deum oportet credere. Non enim fidei totam causam adscribit iustitiæ, sed initium. Nempe, quòd iusti vniuersi ex fide

Synod.
Trident.
Lutherani.
Heresis
Pelag. cõ
tra libe.
arb.
Conclu-
sio. 1.

Heb. II.

fide ducti iusta operati sunt. Et eodem pertinet, quod ait. Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus, & alia supra numerum his similia, de quibus interpretandis subiiciendum nobis est postea capitulum minimè paruum. Sunt & quàm plurima veritatis huius testimonia in euangelio: præsertim apud Ioannem, qui de mysterio fidei præ cæteris diuinitimè disseruit. Ab eo enim statim sermone incarnati verbi, continuo ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et interrogantibus, quid facerent, vt operarentur opera Dei, respondit Christus. Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille. His enim & talibus admonebat mortales, ostium regni cælestis non patere aliunde, quàm si fidem sibi haberent. Neq; id tantum in lege euangelica, sed in omni æuo à lapsu primi hominis, vsque ad finem mundi. Adeo vt sicuti paulò antè dicebamus de infantibus sanxerit apostolica ecclesia, vt non nisi fidem protestantes solenniter baptizentur. **¶** At causas veritatis huius operæ pretium est perpendere, quæ ex triplici capite deriuantur. Primum idemq; maximum est, quòd cum Deus per Christum sit author nostræ iustificationis, primum obsequium nostrum esse debet, fidem illi habere reuelanti sese nobis, pollicentiq; gratiam suam, tanquam vero Deo & (vt ait Paul.) remuneratori nostro. Per quam fidem in familiam eiusdem redemptoris Iesu Christi recipimur. Secunda causa est, quòd cum (vt cap. 3. prioris libri commonstrauimus) finis, ad quem destinati homines sumus, ita nostram exuperet facultatem, vt neque ipsum cognoscere naturaliter valeamus, & homo, nisi præmonstrato scopo, nequeat actiones suas recta intendere, necessaria fuit nobis fides, quæ index illius esset. Tertia demum huius causa, quàm maximè ad intelligentiam dicendorum conferens, est hæc. Cum spes præmijs sit, quæ potissimum animos adhibet ad patientiam laborum, & præmium illud æternæ felicitatis tam esset non solùm à sensibus nostris, verùm & à cogitatione longè absens (quis enim crederet, quòd tam eximia nos merces nostrorum operum maneret?) omnino fuit necessarium, tum id nobis reuelari, tum nos etiã Christo suisq;

IOAN. I.
17. 3.

Cur fides
sit fundamentum.

sto suisque apostolis de hoc fidem præbere, ut inde animaremur ad obseruantiam legis, qua illuc eramus perducendi. Neque enim decuit illa nobis prius sempiterna bona coram manifesta luce vel scientia representari, tum quia visio (ut ait Grego.) meritum adimeret, tum præsertim, quia cum visio ipsa sit meritorum præmium, non quidem anteire, sed subsequi debet in fine decursi stadij. Fidem ergo necessarium fuit præmitti, quæ & primum esset fundamentum nostræ à Deo recipiendæ iustitiæ, & dux deinceps rectè agendi. Docuit itaque nos Christus supernaturalia ad modum naturæ. Nam ut est in analectis, oportet addiscètem primum credere. Et ita magister Deus, Omnis, inquit, qui audit à patre, & didicit, venit ad me. Atque ideo fidem Pau. appellauit, substantiam rerum sperandarum. Tu ergo circumspecte lector, ex hinc intellige, viam sterna ad interpretandum illud, Iustus ex fide uiuit: & similia. Sensus nanq; (ut cap. postremo fusiùs patebit) est fidem esse fundamentum vitæ: non autem totam vitam, ut Lutherani credunt. Cum enim fuerit semper Germana nobilitas libertatis plurimum, ac fidei cultrix. De utroque inuidia Satanæ deiecti sunt, ut & liberum arbitrium abnegarent, & fidei, de qua aliter depelli nequiuerant, iustam lineam transilirent: sanè quam cum iniuria aliarum, itidem diuinarum, virtutum nimium extollerent. ¶ Est ueruntamen operæpretium de fide & remedio in iure naturæ adnotatiunculam præmittere. Fuit nanque in omni seculo ab Adam usque præuaricante necessaria fides Dei, quæ significationem quampiam vel umbratilem haberet Christi, atque adeo trinitatis, nonnullam. Nam de fide Adæ ante peccatum, nihil ad præsens. Verbum quippe illud Pet. Non aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, non ad hanc tantum ætatem euangelicam refertur, sed ad seculum omne post lapsum. Quoniam nemo unquam reconciliationis gratiam, nisi per Christum, accepit. Vnde. 2. Thimo. 1. Deus nos liberauit, & uocauit uocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiã, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Quapropter cum antè passionem exhibitam nulla poterat esse in re uirtus Christi, præter eius fidem, consequentissimum est, quod semper fuerit necessaria.

Doctrina Christi.
Ioan. 6.

Germanorum nobilitas.

De fide in generentura.

Actu. 4.

2. Thi. 1.

faria. Et huius emphasim habet uerbum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum. Et ideo detinebatur Patres in Limbo expectantes solutionem pretij, cuius fide fuerant seruati. Eodem pertinet, ut author est Augusti. Hypog. libro. 3. ditissima illa fidei soboles Hebræ. xi. quæ per omnes mundi ætates effloruit. Ea enim ratione demonstrat Apostol. fidem esse sperandarum rerum substantiam, & robur: sine qua impossibile est placere Deo, quod accedentem ad Deum oportet credere, quia est: requirentibus se remunerator est: non solum hoc tempore, sed fide, inquit, intelligimus aptata esse secula uerbo Dei. Cuius locupletissimum supponit exemplum ab Abel orsus & Enoch per Noë, Abraham, & reliquos Patres discurrens, usque ad omnes prophetas: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones. Et ad Heb. 13. Iesus Christus heri & hodie, & ipse in secula. Hæc uerum tamen fides (ut author est. S. Tho. 2. 2. q. 1. S. Tho.) tametsi quantum ad substantiam, eadem fuerit semper, tamen quo ad expressionem, neq; cunctis seculis eadem fuit, neq; in aliquo tempore eadem est in singulis minoribus personis necessaria, quæ in quibuspiã primoribus. Eadẽ in quã semper est fidei substantia: quia ubi vnus Deus est (ut ait Paul.) nõ potest nisi vna esse fides. Actus uero huius fidei, ille omni æuo fuit necessarius, qui est credere, quod esset Deus, idemque remunerator: in quorum primo membro omnia reconduntur mysteria diuinitatis, & in altero, omnia incarnati uerbi. Hæc autem progressu temporis explicata sunt: atq; eò clarius, quòd propius ad ortum ipsius solis Iesu Christi domini nostri accedebatur, ubi sunt patètius reserata. Vnde Hebræ. xi. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus: sed à longè eas respicientes. Vicè uersa quanto nunc sumus ab eodem Christi splendore elongatiores, tanto in nobis magis elanguescit fides. ¶ Ugitur in iure naturæ forsã singulis de plebe non erat alius lucis radius necessarius, quàm naturalis. Conclusionem hæc tanquam exili iudicio meo probatiorem affirmo. Haud enim nescio locum
S illum

Rom. 3.

Heb. xi.

S. Tho.

Fides necessaria in omni tempore.

illum Pauli, ubi philosophos inculcat, quod cum Deum cognovissent, non illi detulissent divinos honores, non sic ab omnibus interpretari, ut cognitio naturalis sufficiens fuisset ad salutem: sed quod per illam poterat officii, quae supra appellavimus moraliter bona, ipsum colere. Et tunc Deus illustrasset illos supernaturali luce, ut converterentur. Sunt veritatem, qui non iudicant aliam fuisse agentibus in lege naturae necessariam agnitionem Dei, praeter naturalem. Tamen si indigni fuerant speciali eius ope moventis voluntate. Et reuera in istorum facilius sententiam (citra pertinaciam tamen) descenderem. Tunc enim non erant mysteria vlla supernaturalia creditur necessaria, sed id tantum, quod esset Deus, & quod idem esset remunerator: ad quod efficax erat acumen naturale ingenij. Vnde S. Tho. inter enarrandum illud. Gentes, quae legem non habent, naturaliter quae legis sunt, faciunt, adverbium illud, naturaliter, interpretatione, quam, cum sit secunda, magis videtur probare, intelligi de cognitione naturali, quae sufficiebat in illo statu ad salutem. Quamvis necessaria, inquit, fuerit gratia ad movendum affectum. Verum est tamen. l. 2. q. 13. ar. 4. ad 2. argumentum dixisse, quod per cognitionem naturalem homo non convertitur in Deum, in quantum est obiectum beatitudinis, & iustificationis causa: vnde talis cognitio non sufficit ad iustificationem. Sed forsitan loquitur modo, ubi est evangelium promulgatum: vel intendit quod in iure naturae in aliquibus praecellentibus viris requirebatur cognitio supernaturalis, ut expositum est. Caeterum Hier. lib. 1. commentariorum epistolae ad Gala. super illud. Vtrum ex operibus legis spiritum, accepistis? quaerit vtrum sine auditione fidei spiritus accipi poterat in lege naturae. Et loquens de Cornelio ait. Nos respondebimus, accepisse quidem (scilicet Cornelium) eum spiritum: sed ex auditu fidei, & naturali lege, quae loquitur in cordibus nostris, bona quaeque facienda, & vitanda mala, per quam dudum quoque Abraham, Moyses, & ceteros sanctos, iustificatos retulimus. Videtur ergo sentire, lumen naturae in illa lege, cum auxilio speciali, sufficiens fuisse ad salutem. Est verum tamen intelligendum, ubi non esset lumen illud aliunde caligine obductum. Erant. n. ubique: inter gentes omnia plena idololatriis, flagitiis, & vitiorum portetis, ut vix vlla esset scintilla, quae rationem duceret in veram notitiam naturalem

S. Tho.

Hier.

naturalem Dei. At vero praeter hanc naturalem notitiam, etiam in lege naturae, in singulis aetatibus effulgebant caelitus nonnullis proceribus mysteria quaedam paulo apertiora venturi Dei: quod S. Tho. egregie adnotavit loco nuper citato. 2. 2. q. 1. Ut quemadmodum Dionysius de angelicis Hierarchiis philosophatur, sic & in hominibus, inferiores, superiorum ministerio erudirentur. Vnde Iob. Scio, inquit, quod redemptor meus vivit: & in novissimo die videbo Deum salvatorem meum. Et Sibyllarum vacinia commendatissime refert saepenumero Aug. Et Actu. 17. refert Pau. inuenisse inscriptum ara, ignoto Deo. Vnde causam nactus, aperire orsus est mysterium Christi. Sed nunquid aliquis erat in illo statu vel odor originalis peccati, cuius remedium aliquod infantibus adhiberet? Nam haec, res erat supernaturalis. Negari non potest, quin ab Adam generationum successione, aliqua notitia originalis maculae perdurasset usque ad Noe, qui multa etiam supra naturam edoctus a Deo fuit. A quo usque ad Abraham, eadem, licet sub umbra, deriuata est cognitio. Is enim peculiare recepit sacramentum circumcisionis contra originale peccatum. Postmodum vero humano iam genere fusius in orbem propagato, & disperso, praeterquam in populo Israel, non est adeo verisimile, quod fuerit expressa eius cognitio: maxime ubi vitia coeperunt crebrescere. Tamen si apud aliquos persistit: ut libro priori ostendimus de Iob maledicente diei in qua natus esset, & asserente, non esse super terram, neque puerum unius diei absque peccato. Neque adeo in aliis nationibus fuit eadem notitia oblitterata, quin aliquandiu permaneret vestigium aliquod, & genus forte quoddam oblationis, & quodammodo sacramenti, quo bene instituta respublica parvulos suos Deo dicarent. Quinimo ius naturae, quamvis nulla esset talis notitia vitatae originis, ut ita fieret, admorebat. Sicut enim legitur de sacerdote Melchisedech offerentis panem & vinum, ita coniiciendum est de sacrificio pro originali reatu. Vnde Greg. ut refertur de conse. d. 4. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides (nempe applicata per aliquod genus religionis) vel pro maioribus virtus sacrificij: vel pro his, qui ex Abrahama stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis. Haud tamen cum il-

Iob. 19.

Actu. 17.

Dubitatio de originali.

De conse. d. 4. cap.

quod autem.

rem.

lis consenserim, qui opinatur in statu naturæ vnum fuisse sacramentum, abluendo originali peccato institutum à Deo. Quandoquidem nulla est talis historia. Neq; est verisimile, quòd nationes diuersæ tali communi sacrificio vterentur omnes. Nisi fortè prope tēpus Adæ vel Noë ante dispersum genus humanū. Sed vnaquaq; gens, naturali iure edocta, suum instituebat ritum. Quoniam cum illud gratiam non conferebat, sed signum erat illius obumbratæ fidei Christi, cuius virtute emundatio fiebat peccati, nihil obstabat, quòd minùs nō à Deo immediatè, sed ab humana republica institueret. Hæc de illo statu naturæ cogitasse satis sit. De quibus cum nulla extet historia, quasi per transfennam iudicamus. In lege verò scripta lumen fidei explicatiùs emicuit, sed in euangelio explicatissimè, quā per ænigmaticā potuit cognitionē. At verò quemadmodum de statu naturæ diximus, ita & in lege scripta, & in nostra, plura tenentur explicite maiores credere, quā singuli de plebe. Vt omni seculo verum habeat analogia illa

Iob. 1. Iob, Boues arabant, & asini pascebantur iuxta illos: id est, ex sapientum meditatione rude vlgus pabula sumit.

De iustificatione adulti à solo originali. Cap. 12.

Ille præmeditatis, vnde exiuimus reuertamur. Porro vt tres varias iustificationis dispositiones, quas, causas vocamus materiales, in adultis expēdamus. Primus est eorum ordo, qui vbi ad rationis vsq; participiū adolefcunt antequā propria contrahāt actualia delicta in gratiā Dei recipiuntur. Statuamus ergo hominē legitima ætate cū solo originali, quē Deus ad se trahat. Nihil modò anxij, teneatur ne, vbi primū quis venit ad vsum rationis, conuerti, vt vult S. Tho. an verò (quod alij magis probant) possit aliquo tēpore sola originis labe fordere. In hoc peccatore primū omnium necessaria est fides: vt cap. iā proximo satis monstratū est. In iure quidē naturæ cōfusa: nūc verò in lege euangelica expressior Christi. Et hæc fuerit hic prima cōclusio. Qua de causa secundū ecclesię saluberrimū institutū, catechumeni, etiam si volūtatem religioni præstiterint, remorādi sunt à susceptione baptismi, dum catechizantur. Haud tamē huic de quo loquimur homini vlla est poenitētia necessaria.

Primus ordo adultorū.

1. Conclusio.

Catechumeni.

Poenitentia.

necessaria. Nāq; tantū abest, obligari quempiā ad originalis culpæ poenitentiā, vt neq; possit. Eorum enim quæ à natura accidunt, tristitia nos quidem potest, & dolor, & verecūdia premere: poenitētia verò, cum sit dimotio animi inde, vbi erat infixus, esse nequit, nisi earū rerum, quas nostra sponte fecimus. Sed tamē, vt secundā subiiciamus cōclusionem, neq; solus fidei motus sufficit eidē homini, qui à solo originali mūdāus est: imò exigitur ab eo actus spei, & itē dilectionis: qui vt cap. 7. dicebamus, non sunt necessario cōnexi, sed sua singuli libertate fiunt. Exhinc enim deuiare à vero incipiūt Lutherani. Sanè vbi docent, fidem solam esse, qua misericordiā Dei apprehendimus, spem autē & charitatem subinde naturaliter consequi. Nos verò contra agnoscimus fidei motū, primū esse necessarium, at quoniā possibile est, vt qui credit, nō diligat (quē admodum illic edifferebamus) adiicimus necessarios esse cū illo, qui est fidei, actus præterea spei, & charitatis. Quod autē tres saltem hæc motiones sint necessariae in eo qui rationis compos conuertitur, probatur, primò manifesta ratione. Fidem ex eo à nobis exigit Deus, vt tum spe eorū, quæ nobis pollicetur, tum maximè ob suā ipsius infinitam, quam nobis reteggit bonitatem, ipsum deamemus: primum quia omnis cognitio boni honesti ad eius amorē ordinat, præterea quia ratio ipsa propria fidei, quatenus est rerum sperandarum cognitio, id ipsum præ se fert, quòd sit suapte natura propter spem, atq; amorē Dei: fit ergo, nisi sequantur spes & charitas, vt fides nō sufficiat ad salutem. Et cōfirmatur explicatiùs hæc ratio, vt iam supra insinuabamus. Auerfio à Deo affectu potissimum volūtatis fit, per hoc quod ad creaturas animo peruertimur: quemadmodum ille qui vultum auertit à sole: ergo conuersio quæ motum contrariū dicit voluntatis nostræ in Deum ipso trahente, nobisq; liberè venientibus, cōtrarius debet esse motus voluntatis in Deum: siue ab originali solo, siue ab actualibus reconciliemur. Nam & originale per auersionē Adæ contrahimus. At quia amare sine præuia cognitione nō possumus, & ad eum diligendum quē offensum habemus antea nos oportet spe aliqua suæ benignitatis erigi, fit, vt priùs fidei, mox spei, ac deniq; charitatis motus in nostra conuersione concurrant. Per quos quidem Deus, nobis cooperanti-

2. Conclusio.

Lutherani.

Primum argumentum.

Cōfirmatio.

Luthe. bus, ad se conuertit, vt gratiam infundat. Igitur absq; vlla probabilitatis specie commentatus est Luthe. sola fide apprehēdi à nobis gratiam, & iustitiam, spem verò & charitatem subsequi: non animaduertens, quod conuersio designet motum, quo animū dimouemus à terrenis, & ad mouemus Deo. Per hoc autem, quòd quis Deo credat, nisi spe & amore feratur in eum, non conuertit in ipsum totum animum: qui tamen antequam conuertatur, non potest gratia perfundi. Dispositio nem enim ad gratiā optimo exemplo sapiēter explicant theologi: vt author est S. Th. 1. 2. q. 109. ar. 6. Est enim gratia velut lumen solis, quòd nullus vultu excipit, nisi qui se in ipsum verterit. Sed quia id nemo per se facere potest, Deus ipse nos, cōsentientes tamen, ad se cōuertit, vt gratiam infundat. Qui quidem motus conuersionis dispositio est, & præparatio ad gratiam. Quamobrem non solum fidei, sed & spei, & charitatis actus debet saltem natura ipsam antecedere. Hac de causa in scriptura, iustificatio nostra nunc fidei, nunc spei, nunc verò charitati adscribitur. Arbitramur enim (inquit Pau.) hominē iustificari per fidem, & non ex operibus. Et gratia estis saluati per fidē, & non ex vobis. Dei enim donum est. Atq; alia hoc genus quàm plurima, quæ cap. vlt. cōmemorabimus. At verò ad Rom. 8. Spe ait, salui facti sumus. Et. 1. Ioan. 3. Omnis qui habet hanc spem in eo (scilicet, quoniā videbimus Deum sicuti est) sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Sed & de charitate ait Pau. quòd plenitudo legis est dilectio, & quòd finis præcepti est charitas. Et expressē Ioan. Translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Et, qui non diligit, manet in morte, Et Christus ipse seruator noster. Qui diligit me, diligitur à patre meo: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hæc autem & his similia testimonia de actibus fidei, spei, & charitatis enunciantur: qua ratione nos ad gratiam præparant, suo quisq; ordine, & gradu. Mouemur enim fide in Deū assensionem illi præbentes de iis quæ nobis tum futura reuelauit, tum speranda promisit: spe verò, dū ita credentes animos illuc sursum attollimus: charitate deniq; dum ei, quem in se bonum, in nosq; propitium, ac beneficū credimus, voluntatem nostram affigimus. His enim tribus salus nostra fundata est, facta, & tecta. Vnde fides non tota

Fides, exordii.

machina, sed exordium est pietatis, & fundamentum Christiani ædificij: vt ait lib. de prædest. sanct. Augusti. At charitas (vt ait Paul.) est vinculum perfectionis, atque adeo proxima dispositio ad gratiam: veluti nexus ipse, & nodus, quo cum Deo compingimur. Adeo, vt sapienter adnotauerit in epistola ad Paulinum Augusti. quòd cum fides donum Dei appellauerit Paul. charitatem tamen Deum ipsum nuncupauit. Christus. Deus enim, inquit, charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Est enim Deus in nobis sicuti anima in corpore, cui dat esse, & viuere: nos verò in ipso velut corpus in anima, vnde salus nostra pendet: cuius coniunctionis copula est charitas. Quis ergo hæc consideratè meditatus dicat, sola nos fide gratiam Dei apprehendere? Atque in eo maximè sensu, quo aduersarij id altruunt: scilicet, sola mentis assensione, qua verba promissionum Dei credimus esse vera. Loca verò scripturæ, vnde aduersarij nostri falsi sunt cap. 18. exposituri sumus. Nunc interim satis sit cōmonstrasse, fidem nō solam iustificare: id est, non solam exigi à nobis vt iustificemur, verum & spem etiam, & charitatē. Hoc enim Galathas commonefaciebat Paulus, vbi aiebat, quod in Christo Iesu, neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur. Ac si dixisset, quanuis fides absq; charitate, fides quidem sit secundum substantiam & proprietatem, nunquàm tamen iustificat: nisi per charitatem operetur. Sed erit fortè, qui nobis hic obuiā occurrat. Actus illi præparatorij fidei, & spei, & charitatis, quatenus sunt gratiæ præuij, informes quidē sunt, nullamq; proinde habēt rationem meriti: fides autem quæ per charitatem operatur, est illa meritorū ferax, quæ natura subsequitur gratiam: fides ergo quæ disponendo iustificat, non est illa, quæ per charitatem operatur: vel saltem, vt aliqui sibi persuadent, prius natura iustificat, quàm per charitatem operetur. At non est argumentum, propter quod debeamus negare, quin fides iustificans sit eadem, quæ per charitatem operatur. Enim verò, cum ex sententia Pauli, præter hanc frugiferam fidem, actiones reliquæ nullius sint valoris: actus verò dispositorij permagni sint momenti, & suo ordine causæ (scilicet, dispositiuæ) iustificationis, consequens fit, vt fi-

Deus charitas.

Sola fides.

Fides, quæ per charitatem operatur.

Risio.

des iustificans fit illa quæ per charitatem operatur. Est ergo animaduertendum, eundem prorsus ordinem inter se habere fidei, spei, & charitatis actus in eodem articulo temporis, secundum quod natura præcedunt gratiam, quo ordine infunduntur, operanturq; habitus ipsi natura sequentes eandem. Et ideo sicut fides habitu gratiæ formata meritorie operatur per charitatem, ita & actus fidei gratuito auxilio Dei elicitus prius natura per charitatis actum disponit ad gratiam. Vnde S. Tho. 3. p. q. 68. arti. 2. pro confesso habet, quod ille qui per votum baptismi in gratiam Dei recipitur, iustificatur per fidem, quæ per dilectionem operatur. Quin verò Paul. & Patres nihil discernunt de hac prioritate naturæ. Sed quia iidem ipsi actus disponentes, quatenus statim informantur gratia, meritorij sunt gloriæ: fides ipsa dum iustificat per charitatem operatur. Ex hac ergo fallacia procedebat argumētum, qua quis deceptus putaret aliquod esse instans, in quo actus fidei, qui proxima est gratiæ præparatio, inueniatur absque gratia: quod tamen denegandum est. Quoniam prioritas naturæ (vt physicorum verbis vtamur) nihil aliud est, quam si dicas, quia homo actibus fidei, spei, & charitatis conuertitur in Deum, recipit gratiam, qua iidem actus informantur: vt cap. adhuc. 14. per amplius explicatur. Vnde Aug. tum aliàs vbicunque de fide iustificante loquitur, tum ex professo de spir. & lite. cap. 32. eidem fidei per dilectionem operanti, cui adscribit laudes omnes, quæ de fide extant apud Pau. adscribit etiam iustificationis munus. Hæc est enim, inquit, fides, qua salui fiunt, quibus dicitur, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Ipsius enim sumus firmētum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Postremò hæc fides est, quæ per dilectionem operatur. Et hypog. lib. 3. vbi enarrat catalogum eorum, quos Pau. fide saluos cōmemorat, ait, non solum fide, sed gratia: quia nec sine fide gratia, nec gratia sine fide: dicente Apostolo ad Thimo. Superabundauit autem gratia cum fide & dilectione, quæ est in Christo Iesu. Et expressè de fide, & ope. cap. 14. ait, quod vbicunq; Paul. dicit, per fidem nos iustificari, salubrem illam, & euangelicam diffinit, cuius opera ex dilectione procedunt: & fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Quin verò nullo opus habet

expositore

expositore Paul. Cum enim fide antiqui per circuncisionem applicata iustificarentur, docet idem in nobis efficere fidem quæ per charitatem operatur. Vnde ait. Quoniam si circuncidimini Christus vobis nihil proderit. Et paulò inferiùs. Nam in Christo Iesu, neq; circuncisio aliquid valet, neq; præputiū: sed fides quæ per charitatem operatur. De illa ergo fide iustificante loquebatur, vbi ait, non iustificare, nisi dum per charitatem operatur. Qua de causa Aug. cap. 13. Huius inquit, fidei per charitatem operantis, omnes Christiani filij sumus ceu ab illa progeniti. Igitur a deo sancta esse debet catholicis confessio hæc, quod nostra iustitia est, **FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATUR**, vt de verbis istis inter nos & Lutheranos nulla sit discordia, sed de re ipsa & sensu. Atq; hoc est thema, quod hoc libro denarrandum proposuimus, hicq; præfens locus, vbi explicatur punctum discordiæ. Illi. n. aiunt, sola fide, vt est assensio, & persuasio mentis, credentium verbum promissionis Christi esse verum, percipi misericordiam & gratiam, quam gratiam sequitur charitas operans. Quare licet verbo dicant, iustificari hominem fide quæ per charitatem operatur, re nihilominus dicunt, si de prius natura quàm actus spei & charitatis accedant, iustitiam haberi. Nos autem sententiam Pau. confitentes, & venerantes, profitemur actibus fidei, spei, & charitatis liberè à Deo trahi, ad ipsumq; conuerti à quo gratiam iustificationis recipiamus. At verò, quo ad nostrum hominem regrediamur, qui sola infectus originis tabere conciliari cupit: cum plures sint actus charitatis, hic illi propriè necessarius est, vt Deo se soli colendo addicat: cuius mandata, vniuersis posthabitis mūdi rebus, obseruare proponat. Quæ quidem dispositio sufficiens erat in lege naturæ, per quam Deus hominem ab originali mundatum in gratiam suam reciperet. Attamen in lege iam nunc euangelica, necessarium insuper est votum baptismi: quin & baptismus ipse, vbi adsit facultas. Etenim vt inter enarrandum causas iustificationis supra dicebamus, sacramenta sunt instrumentales causæ, per quas prouidentissimè Christus instituit applicari nobis sui sanguinis pretium, ad diuersos vsus spiritalis vitæ. Sanè vt nūquam nobis memoria excideret, inde ab ipso deriuari ad nos omnē iustitiam. Vnde sacrosanctum

mysterium

Aug. omnes filij fidei.

Discordiæ inter nos & Luthe.

myfterium inftituens euchariftiæ, Hæc inquit, facite in meam commemorationem. Inter effectus autem fpiritalis vitæ primus eft regeneratio, qua effimur membra Chrifti, & proteftatio Chriftianæ fidei: quorum vterq; eft à facramêto baptifmi. Nam nifi quis, inquit, renatus fuerit ex aqua, & fpiritu fancto, non intrabit in regnum cœlorum. Et. Qui crediderit, & baptizatus fuerit (fcilicet in proteftationem eiuſdem fidei) faluus erit. Quare, vt loco citato dicebamus, peſtilens eft error Lutheri, dicentis, non facramento, ſed fide quam habemus diſtis Chrifti iuſtificari. **C**Au verò baptifmus in voto ſufficiat olim fuit in eccleſia dubitatum. Quam Magiſter ſen. queſtionem diſputans in. 4. d. 4. affirmatiuam partem indubitato tenet. Sunt nihilofecius, quos iam nunc in concilio ſic ſubmurmurare de hac re audiuiſimus. In euangelio nihil de voto ſcriptum eſt: ſed de re baptifmi, Niſi quis renatus fuerit: non eſt ergo res certa, vllum eſſe propoſitū & voluntatem, quæ abſq; baptifmo ſufficiat ad ſalutem. Hi veruntamen vel ex vſu eccleſiæ rem fatiſ debuiſſent habere perſuaſam. Si enim votum abſq; re baptifmi non ſufficit, non deberet, quinimo non poſſet eccleſia arcere cathecumenos à facramento: ſed cum primum quis poſtularerit, iure diuino abſque mora conferendum eſſet: quia eccleſia non poteſt effectum diuinæ miſericordiæ remorari. Cùm autem ſaluberrimè differt petenti, certiffima eſt, quod apud Deum voluntas pro facto reputatur. Etenim vt habetur. 1. Regum. 16. non vt homo ea tantum videt, quæ apparent, ſed cor penitiſſimè intuetur, atque adeo recipit. Et Ezechiel. 18. & 33. Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quæ operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. Et ſenſus eſt, in quocunq; momento. Imò ſecundum quod Aug. ſæpe citat. In quacunq; hora ingemuerit peccator, iniquitatum eius non recordabor. Et Dauid, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Quinetiam ſi ſcriptura id non atteltaretur, lumen ipſum naturale id nos de Deo patefaceret, quod vbi non a deſt rerū poſſibilitas, ex nulla re mundi, præter ipſum & nos ipſos, voluerit gratiam ſuam dependere. Vnde Paul. 2. Cor. 8. Si voluntas, inquit, prompta eſt, ſecundum id quod habet, accepta eſt, non ſecundum id, quod

Sacramenti voti.

Scripturae testimonia.

Ratio naturalis.

2. Cor. 8.

non

non habet. Et ad rem noſtram proximè ad Roma. 2. Non, inquit, qui in manifeſto Iudæus eſt, neque quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio, ſed qui in abſcondito Iudæus eſt, & circunciſio cordis in ſpiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Ergo quanuis in euangelio nihil exprimitur de voto baptifmi, manifeſtum per ſe eſt, quòd vbi res ipſa non eſt poſſibilis, vel iure differtur, voluntas habet effectum reſpectu gratiæ iuſtificantis. Quocirca Ambro. de Valentiniano. Quem regeneraturus, inquit, eram, amiſi. Veruntamen ipſe gratiam, quam popoſcit, non amiſi. Et Augu. ſuper Leuiticum. 84. Inuiſibilis, inquit, ſanctificatio nonnullis affuit, & profuit ſine viſibilibus ſacramentis. Et ſubdit exemplum in Cornelio. De quo ait, quòd ipſe, & qui cum eo erant, cùm iam inuiſibiliter inſuſo ſancto ſpiritu ſanctificati appaerent, baptizati ſunt tamè. Et in expoſitione inchoata ſuper epiftola ad Rom. expreſſè idem affirmat, quòd Cornelius ſpiritum ſanctum antequàm baptizaretur accepit: vt ex textu etiam Actuum. x. colligitur. Porro & Paulus, & Eunuchus Candacis regiſ, & eorum multi, qui baptizantur adulti, veriſimile eſt tales venire ad baptiſmum, vt iam gratiam receperint. Quanuis & ſæpe baptiſmus ipſe primam gratiam conferat. Et idem determinauit ſancta Synod. ſeſ. 6. capit. 4. vbi ait, ſufficere votum baptifmi, & ca. 6. vbi ait, ſufficere propoſitum ſuſcipiendi baptiſmum. Ad illud autem, quod habetur de eccle. dogma. ca. 74. ſcilicet, nullum cathecumenum quanuis in bonis operibus deſunctum, vitam æternam habere: excepto martyrio, vbi tota baptifmi ſacramenta complentur, reſpondent theologi (vt cernere eſt apud S. Th. 3. p. q. 68. art. 2.) quod intelligitur de his qui ſuper originale actualia etiam peccata cumularunt. Neq; ſimpliciter negatur, illos conſequi vitam æternam, ſed quod ſtatim illuc euolent, vt martyres, aut illi qui in re ſuſceperunt baptiſmum. Quoniam ſacramentum, niſi rei ipſa ſuſceptum, non remittit omnem poenam: illi autè quia fide iuſtificantur per charitatem operante, ſaluabuntur quidem: ſed per purgatorium ignem. Niſi & peccata mortalia non fuiſſent adeo graua, vel contritio tanta, vt poenas etiam omnes luerent. De paruulis autem alia eſt ratio quia ipſi non poſſunt baptiſmū ſuſcipere in voto: vt ca. proximo diſſerebamus.

Ambro.

Aug.

Synod. Trident.

Reſpoſio de cathec.

De igno- rantiis euangeliū.

mus. Et est sententia Magistri loco citato. Postremū vtq; reliquū est dubiū de illo qui hoc iā tēpore euangelico in vltimis infulis, vbi lex euāgelica ignoratur, iure vsus optimē naturali conuerteretur in Deū. Vtrum ne ille absq; vllō voto baptismi saluus fieret? Ad hāc vt respondeā interrogationem, primum nihil ambigerim, esse nūc nationes aliquas, quibus est inuincibilis ignorātia baptismi. Nempe, quod fortē nunquam ibi fuerit prædicatum euāgelium. Nam illud. In omnem terram exiit sonus eorū, cum sit prophetia, non gerit intus sensum, quē præ se fert, de præterito: sed quod ante cōsummationem mundi prædicabitur euāgelium regni in vniuerso orbe: vt habetur Matth. 24. Et quanuis iam fuerit omnino hoc completum, vt Augu. alicubi videtur sentire, nihilofecius vnde à trecentis vel quingentis annis Christiana prorsus religio. disperit, certē ibi quanuis in principio ignorantia fuerit crassa & peccatum, tamē iam modò perinde habent mortales illi, ac si nunquam illuc vsq; euulgatum fuisset euāgelium. Dico ignorantiam esse inuincibilem, si immediatē referatur ad euāgelium: veluti ait Paul. Quomodo inuocabunt, in quem nō crediderunt: aut quomodo credent ei, quem non audierūt: quomodo autem audient sine prædicante? Quanuis ignorantia sua ex eo remotē non careat culpa, quod quæuis gentium rectē seruassent ius naturæ, non diu desererentur, quò minus Deus illis prospiceret: mittendo à quibus possent doceri fidē. Hac autem supposita veritate de ignorantia inuincibili, secunda etiam est certa cōclusio, quod quicūq; in eiusmodi regionibus conuerteretur in Deum, eo modo quo antē natum Christum, reciperet protinus gratiam. Quoniam Deus præstō est manum porrigere cuiusq; petenti: aliās homo non solū sine sua culpa, sed optatissimā etiam habens amicitia Dei, destitueretur eius auxilio, quo illa posset potiri: quod reuera Christianæ aures exhorrerent. Neq; vlla fulcitur probabilitate, quod aliqui effingunt, putā, quòd Deus angelum de repente mitteret eiusmodi homini, aut alio quouis miraculo erudiret eū de fide Christi. Derogat enim hoc prouidentia diuinæ, quæ sine nouis miraculis gubernat iam ecclesiam. Hoc verò tertium sub iudice est inter doctores. Pleriq; enim sunt qui dicunt, eum qui prædicto modo reciperet gratiam, nunquam

Prima cō
clusio.

Rom. 10.

2. Conclu
sio.

nunquam permittendum fore de vita decedere, antequam fides illi Christi innotesceret: vel per prædicatores, vel alia via. Propterea, quod vt habetur Actu. 4. non est aliud nomen sub Actu. 4. coelo, in quo oporteat nos saluos fieri: salui autem tum perfecti sumus, cum ad gloriam admittimur. Neque verò ego opinionem istam auersari volo: tamen si, vt verum dixerim, hanc necessitatem non prorsus viderim. Quoniam verbum illud Actu. 4. non tantum intelligitur in lege euangelica, sed etiam in lege naturæ: vt nos paulò antē dicebamus. Et S. Tho. loco proximè citato. 3. p. q. 68. arti. 1. expressè affirmat, vbi ait, quòd etiam in lege naturæ nullus fiebat saluus, nisi in nomine Christi: citans eundem locum scripturæ. Et ideo posset quis forsitan dicere, quòd ille locus diuersimodè adaptandus est diuersis mortalium conditionibus. Nempe, quòd vbiunque nunc diulgatum est euāgelium, nemo seruatur nisi in nomine Christi expressè inuocato, & confesso. Sed tamen sicubi laboratur ignorantia eius inuincibili, ibidem iustificatio, atq; etiam glorificatio fit per eius fidem implicitam: sicuti ante euāgelium sufficienter promulgatum omnes fatentur. Et sic non opus esset appellare ad miraculum hoc, quòd qui in abditissimis orbis angulis conuertuntur, non permittentur mori, quoad vel illuc vsq; notitia fidei perlata fuerit, vel illi ad nos commigrauerint. Præsertim, quòd salutis nomine non solū venit receptio ad gloriam, sed certē reconciliatio etiam in gratiam. Et ideo si propter illud verbum Petri negandum est quencūq; decedere in gratia absq; notitia Christi, profectò videtur sequenter quoq; negandum, quòd admittatur ad gratiam. Hoc dixerim non asserendo, sed hæsitando, vbi contra non video vel testimonium apertum scripturæ, vel cuiuspiam sanctorum patrum: paratissimus tamen non ab ecclesia modò, verum à quocunq; melius sentiente corrigi.

De adultorum iustificatione ab actualibus. Cap. 13.

Ntertio ordine sunt adulti, qui ab originali vna cum actuali veniunt ad fidem Christi. Sanè in quibus eadem sunt prorsus dispositiones necessariæ, quæ in homine nunc proximè descripto requiruntur: vt pote, actus fidei, spei, & charitatis.

tis. Nisi quòd ista charitatis motio alia ab istis delictoribus
 exigitur, quàm ab illo qui nullum contraxerat actuale deli-
 ctum. Est enim illis necessaria poenitentia, quæ actus est etiam
Poeniten-
tia neces-
sari. Non inquam præter actum charitatis alter poenitentia requi-
 ritur: vt cum in superiori iustificatione requisiti fuerint actus
 tres, hinc adiiciamus quartum. Quia in nulla reconciliatione
 necessarius est, nisi vnicus actus charitatis: sed tamen ille, in di-
Ratio pri-
ma. uersis, diuersus. Ratio prima conclusionis huius, illa planè est,
 quam cap. 1. ex rerum natura deducebam. Est enim naturale
 ius gentibus vniuersis per se notissimum, vt nemo in amicitia
 eius redeat cui offensam intulit, nisi eum facti poenituerit.
Eccle. 12. Cum ergo Deus perfectior sit naturæ, in quacunq; lege voluit
 idem erga se esse obseruatissimum. Iuxta illud Ecclesiastici. 12.
Gen. 6. Altissimus odio habet peccatores, & misertus est poenitenti-
 bus. Et cap. 17. Poenitentibus dedit viam iustitiæ. Neq; alia ex-
 titit Deo causa illius tremendi cogitatus. Poenitet me fecisse
 hominem, quàm quod flagitiosissimum illud genus homi-
 num impoenitens esset. Si enim per poenitentiam crimina sua
 deleta curassent, nunquàm ipsos Deus deleuisset à facie terræ.
Hier. 18. Atqui vtraque sacra pagina huius testimoniis dispersa est
 Hieremias. 18. Si poenitentiam egerit gens illa, à malo suo, quod
Ezec. 18. locutus sum aduersus illam, agam & ipse poenitentiam. Et
33. Ezechielis. 18. & 33. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus
 peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta
 mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & non morietur,
 omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Plura sunt,
 vulgatioraq; testimonia veteris legis (vt in
Matth. 3. strato David, lachrymis poenitentia die ac nocte rigato, in
 sacco & cinere Niniuitarum: & aliis id genus poenitentia in-
 signibus) quàm vt opus hinc sit cuncta coaceruare. Sed & Ioã-
 nes, quem Deus angelum in mundum præmiserat præpara-
 tum vias Christi, inde præconium veritatis orsus est, vt poeni-
 tentiam agerent, quos in figuram euangelici baptismi aquis
 Iordanistingeat. Idemque prothema suæ prædicationis ac-
 cepit Christus ipse dominus noster. Nempe, Poenitentiam
 agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Apertissimè
 nimirum docens, virtutem sanguinis eius (quod nomine regi-
 ni

gni cælorum designabat) neq; per sacramentum quodpiam,
 neq; vlla quauis alia via in quæquam mortalium, qui propria
 voluntate deliquisset, diffusum iri, nisi deleto per poenitentiam
 peccato, quod est diuinæ gratiæ inimicum. Idq; deinceps fuit
 apostolorum institutum. Vnde Actuum. 2. sciscitantibus Iu-
 deis corde compunctis, Quid faciemus viri fratres? Respondit
 Petrus. Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum
 in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum:
 & accipietis donum spiritus sancti. Ex prædicatione ergo Ba-
 ptista, & ex his verbis Petri clarè liquet poenitentiam esse ne-
 cessariam, non solum peccatorum, quæ post baptismum pa-
 trata, confessionis sacramento sunt remittenda, verum eorum
 quæ sine confessione abstergenda sunt in baptismo. Cuius
 causas subscribit S. Tho. 3. p. quæstione. 68. articul. 4. Primum S. Tho.
 ex vulgato illo Augustini, Qui creauit te sine te, non iustifica-
 bit te sine te. Vbi aliqua designatur necessaria cooperatio,
 qua se peccator disponat per poenitentiam. Deinde, quòd per
 baptismum efficitur homo membrum Christi: secundum il-
 lud ad Gal. 3. Quicumque in Christo baptizati estis, Christum
 induistis: talis autem regenerationis omnis iniquitas est im-
 pedimentum: nam quæ participatio iustitiæ (vt ait Apосто.)
 cum iniquitate: Vnde Aug. in libr. de poenitentia, capitu. 2. de
 eisdem ipsis, qui ad baptismum accedunt, enunciat, quòd nul-
 lus voluntatis suæ arbiter constitutus, cum accedit ad sacra-
 mentum fidelium (scilicet baptismum) potest vitam nouam
 inchoare, nisi eum veteris vitæ poeniteat. Præterea sacra-
 mentum baptismi institutum est ad abstergendum peccatum: qui
 autem aduertit se in peccatis esse, neq; vero animo illa respuit,
 is, si non in forma, saltem in virtute retinet: & ideo obicem op-
 ponit effectui sacramenti: quod proinde ecclesia non debet
 illi conferre, ne sit in eo falsitas. Cõsepelimur enim, vt ait Pau.
 per baptismum cum Christo, vbi moriendū idcirco nobis est
 peccatis, quæ tamen sola displicentia perimuntur: sicuti com-
 placentia perpetrantur. Vnde ar. 6. eiusdem q. repetit S. Tho.
 quòd ante baptismum licet, non sacerdoti, saltem Deo tene-
 tur homo sua peccata recogitando cum dolore cõfiteri. At ordo iu-
 verò, vt de ambobus simul commodiùs, luculentiusq; dispu-
 temus. Quartus denique ac postremus gradus iustificando-
 rum,

Actu. 2.

S. Tho.

Aug.

2. argu.

Quartus

ordo iu-

stificatio

rum.

rum, est illorum, qui à gratia baptismatis relapsi, misericordia Dei, nisi in finem despuerint, respiscunt. In quibus eadē fermē ipsæ dispositiones, quæ in illis de quibus modò dicebamus, præire debent gratiæ iustificanti, vel proportionē similes. Primum enim requiritur actus fidei, & spei. Licet cū Christianus in peccatis habitus huiusmodi habeat informes, forsitan nõ necesse habet semper nouo auxilio ad eliciēdos actus: eo tunc dum conuertitur: vti sumus quàm p̄imū dicturi. Est tamen semper necessarius charitatis actus ex auxilio Dei qui proxima est dispositio. Actus tamen iste charitatis respectum debet habere ad peccatum, vt sit etiam actus pœnitentię: pœnitere. n. diuinæ offensæ actus est charitatis. De quare præter illa quæ adducta sunt, est etiam sententia Christi Lucæ. 13. Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Et capit. vlti. Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes. Vnde & Pet. non solùm baptizandis, sed mago etiam Symoni baptizato, Pœnitentiam, inquit, age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Tandem, vt tribus præcedentibus generibus peccatorum necessarium diximus esse baptismū, ita huic necessarium est pœnitentię sacramentum. Etenim vt baptismus integra nauis est ad seruādum inter fluctus huius seculi innocentiam, ita & pœnitentia secunda est tabula post naufragiū, vt Tertullianus primum lib. de pœnitent. & super Daniele postea Hierony. authores sunt. De hac autem pœnitentię dispositione paulò est limatiùs differendum. Et quidem contra Lutheranos abūdè iam supra diximus. Tria. n. præter alia illis sunt lubrica loca, ex quibus in hunc prouertunt errorē, vt huiusmodi dispositiones repellant. Primus, quòd omnia opera per naturæ facultatem, & generalem Dei influentiam à nobis exhibita, ceu peccata condemnant. Quòd & in calce superioris libri, & sequenter in capite secundi huius pro nostro ingenio expugnauimus. Secunda erroris sui causa est, quòd vel non considerant, vel non recipiunt, dispositiones ad gratiam non esse solius nostri arbitrij opera, sed Dei nobis peculiari fauore opitulantis. In qua fallacia circunvoluitur Luthe. arti. 6. suarum assertionum. Nempe, quòd vt Pelagiani ita nos nobis arro-

bis arrogemus dispositionē, quæ sit meritum gratiæ. Vtrūq; nos tamen paulò antè commonstrauimus. Sanè, & quòd dispositiones non nostra præcisè, sed Dei sint opera nobis singulariter succurrentis: & quòd nulla ratione, qua gratiam præcedunt, sunt meritoria. Quòd si aliqui dicunt, illa esse nonnulla merita, impropiisimè id tamen. Tertia delusio istorum est, saltem Lutheri, art. 7. Quòd nullus est necessarius actus charitatis in conuersione, qui feratur in peccata, & sit detestatio retroactæ vitæ. Sed optima, inquit, pœnitentia, noua vita. Atque ex his demum conficiunt sola nos fide iustificari. Docentes, quòd quicumque fidem adhibuerit dictis Christi, pollicentis nobis remissionem peccatorum, atq; ita crediderit, vt certò fidat sibi nunc peccata condonari, misericordiam Dei, & gratiam tali eum fide extemplo recipere. Non quòd eadem fides aliquo modo sit vel dispositio vel meritum, sed quòd per eam applicetur nobis misericordia, & passio Christi modo cap. 5. & xi. exposito. Quòd quidem figmentum adeo est multiuigum, vt necessarium illud nobis fuerit per diuersa capitula membratim discerpere. His ergo, quæ disperfim hæctenus contra hanc solam fidem coniectati sumus, colophonem tandem adhibeamus. Primum, quòd aiunt, nulla opus esse erratorum pœnitentia, id iam apertissimis scripturæ testimoniis, & rationibus naturalibus supra reprobatum est. Sed pondera suorum argumentorum libremus. Ait Luthe. nouam vitam optimam esse pœnitentiam. Nam metanœa, inquit, quam nos respiscētiam appellamus, hoc tantum significat, quòd est transmentatio: id est, mentis mutatio: quæ vox solùm præ se fert, vt qui propositum hæctenus malum habuit, in futurum habeat bonum: nulla habita ratione præteritorum pœnitentia. Secundum illud Pauli ad Gala. 6. In Christo Iesu, neq; circumcisio, neque præputium aliquid valent, sed noua creatura. At verò, vt totū hoc illi donemus, quòd ait de voce metanœa, & de nouitate vitæ, hoc pro nobis apertius, quàm cōtra facit. Nā nouum hominem nemo priùs induit, quàm præteritū exuerit: secundū illud Pauli. Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Et ad Roma. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Et ad Ephes. Veritas est in Iesu, depo-

Luthe.
Meta-
nœa.

Refuta-
tio.

1. Cor. 5.

T nere

nere vos secundū pristinam conuersationem veterem hominem: qui corrumpitur secundū desideria erroris. Et subēctit: Renouamini autē spiritu mentis vestræ, & induite nouū hominem, qui secundū Deū creatus est in iustitia: exuere autem veterem hominē, & deponere veterem cōuersationem, non fit nisi per detestationem prioris vitæ: renouari ergo in nouā vitam vtrūq; terminum dicit: scilicet, & à quo (vt philosophi loquuntur) & ad quem. Et ideo nisi animum quis à peccatis dimouerit per cōtrariam voluntatis motionem, quā fuerant cōmissa, non renouat vitam: neq; iuxta verbū Pauli, fit noua creatura. At verò prouerbum illud, q̄ vera pœnitētia est noua vita, aduersus illos profertur, qui cū crebro bonum cōcipiunt propositū, pœnitentiāq; inceptēt, identidē relabūtur. Admonemur. n. illo dicto, tūc nostrū propositū firmasieciisse radices q̄n fructus fecerit nouę vitę. Neq; verbū metanœa aliud equidē designat. Nā trāsmētatio respectū quoq; insinuat pręteriti. Nimirū quod ex abominatione antea acti mali, mētē vertamus in bonū. Vnde & Metanœa pœnitentię dea erat pœnitentię pręteritorum. Vt in Ausoniano illo carmine est videre.

Sum dea cui nomen nec Cicerō ipse dedit.

Sum dea quę facti, non factique exigo pœnas.

Nempe vt pœniteat, sic metanœa vocor.

¶ Contra illud autē, quod sola fide, misericordiam dei apprehēdamus, neq; tamē per modum, vel dispositionis vel meriti, primum argumētum est, quod non est vel explicatū, vel intellectu possibile, quo pacto fide, vel quauis actione nostra præsertim, quā à nobis Deus requirit gratia nobis infundatur, & misericordia applicetur, nisi vel per modum dispositionis (quod nos dicimus respectū primæ gratiæ) vel per modū meriti, quod fit in eius augmento. Tertius profectō modus, neq; excogitabilis est. Etenim nisi actio nostra dispositio esset, vt quid deus vteretur ea ad effundendum in nos benignitatem suam. Est enim iam nobis locis compluribus constitutum, actum illum fidei liberē à nobis produci præueniente speciali auxilio dei. Quod si ita est, monere, mouereq; illud Dei, vt in ipsum credamus, & ita credentes secum reconciliemur, quid aliud est, quā nos ad gratiam disponere? videlicet ad se conuertere (quod iam pridem exponebam) vt gratia

gratia suffundamur? Vel explicent nobis, quid aliud est, fide de nobis misericordiam applicari. Hinc protinus gradus facillime fit, vt demonstratur, solam fidem non esse totam dispositionem. Nāq; secundum suam substantiam solūm dicit assensionem intellectus, qua firmissimē credimus, tam ea quę nobis deus reuelauit, verissimā esse, quā etiam & illa certissima, quę nobis pollicitatur. At inter ea quę nobis reuelauit, illud firmissimum est, vt quotquot pœnitentiam non habuerint pereant. Præter alia huiusmodi testimonia scripturę quā plurima. Neq; tamen simpliciter nobis spondit remissionem peccatorum, sed illa conditione, si pœnitentiā egerimus. Etenim si pœnitentiā, inquit Propheta, egerit gens illa, agam & ipse pœnitentiā. Et Christus dominus. Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Ergo non satis est fidem adhibere Christo, nisi illa faciamus, quę fides ipsa nobis ostēdit. Neq; aliter fidere illi. certō possumus, promittenti nobis veniam, quā si nos preparauerimus per pœnitentiā: seu vt tutius loquamur assensum ei præbuerimus, operanti cooperantes: si quidem imparatis nihil est pollicitus. Fit ergo manifestē, vt non sola fide, sed & spe, & charitate, atq; adeo, *fide.* vbi adfunt actualia peccata, actione pœnitentię disponamur, moueamurque in Deum. Vt hic etiamnum, præter alios, legitimus sit sensus illius euangelij. Cū venerit ille, arguet mundum de peccato: nempe, quod aliās non pateat diuino flammī via, qua se ad pectora nostra insinuet, quā redarguendo nostra delicta. Eius enim afflatu assensuque nostro, iuxta Baptistę admonitionem, peccatorum tumores demolimur, atq; rectas, planasq; vias aduentanti Deo sternimus. ¶ Sed aiunt: *Carillus. Luc. b.* ex fide eodem continuo momento naturaliter cōsequi spem, & charitatem. Hoc tamen suum verborum obtendiculum iam supra reuelauimus. Non enim ita aiunt, spem, & charitatem comitari fidem, vt omnes requirantur ad recipiendā gratiam, sed quod fidem sequitur gratia, & gratiam spes & charitas. Quocirca semper retinent, quod sola fide iustificemur. Nos autem qui eas catholicē confitemur, requisitas esse prius natura, quā gratia infundatur, iam supra satis commonstrauimus, non esse necessariō consequentem charitatem ex fide. Sed neq; si id gratis largiamur, vlla profectō probabi-

litate conficiunt, solā esse fidem, qua iustificamur. Enim verò officium ipsius non requiritur, nisi ratione actus charitatis: quia non possumus ignotum amare. Vt enim in suum nos Deus amorem alliceret, reuelauit nobis speranda. Quare licet actus fidei sit primus, tamen præparatio ad gratiam non perficitur nisi per actum charitatis. Si ergo fides nunquam antè iustificat, quàm per charitatem operetur, vt iam pridem dicebamus, cur illi soli, etiam si naturali consecutione comitaretur charitas, tribuitur iustificatio, & non etiam, imò potiùs

*Postremū argu-
mentum.* charitati? Ad hæc (quod postremum hic argumentum est) fiducia illa, quam isti appellant fidem, quanuis partim nascatur ex fide, quam Deo sponso damus: maximè tamè augetur, & constabatur ex charitate, & bonis operibus. Et ideo si bene perspicerent, sua illa firmissima fiducia non est, qua iustificamur, sed præsupponit potiùs, iam nos fide per charitatem operante iustificatos. Hoc enim designat Paul. vbi post illud verbum, iustificati ergo ex fide (scilicet per charitatem operante) pacem habeamus, statim subdit, Habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Quasi firmissima spes ex charitate procedat. Imò propterea de charitate enunciat ad Cor. quòd omnia credit, & omnia sperat, quòd cæterarum virtutum habitus ipsa nutrit, & corroborat. Et hoc est, quod

Rom. 5. Augusti. in enchiridio, cap. 8. significat, vbi ait, quòd sicut amor non est sine spe, ita nec sine amore spes: nempe illa, qua ex operibus per gratiam Dei factis speramus vitam æternā. Et super psal. 31. Ipsa, inquit, charitas bene operantis, dat nobis spem bonæ conscientiæ. Attamen vt Lutherum iam missum aliquando faciamus, eius postea discipuli demirandi sunt, qui non videant, vt iam de hac re conuicti idē prorsus nobiscum sentiant, & tamen solo diuerso nomine antiquum palliantes errorem, persuadere suis populis pertendunt, se perseueranter euangelicos, nos verò Pelagianos esse pertinaces. Enim verò in confessione Augustana, ar. 4. expressis, replicatisque verbis fatentur requiri poenitentiam ad iustificationem, licet gratiam dicant gratis donari: hoc est, non pendere ex conditione dignitatis nostræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem sequentium. Et

*Confessio
Aug.*

in Apo-

in Apologia Melanctho. Fides, inquit, de qua loquimur existit in poenitentia: hoc est, concipitur in terroribus conscientiæ, quæ sentit iram Dei aduersus nostra peccata. Propterea enim aiunt prædicationem euangelij inchoari à poenitentia, vt perterrefactæ mentes confugiant ad fidem. Admittunt ergo poenitentiam omnino requiri ab illo qui fide est iustificatus, atq; adeo impoentem nunquam fide iustificari posse.

Admittunt poenitentiam.

Quo ergo differunt à nobis contententibus dispositionem ad gratiam? Forsan quia terrores omnes illos censent ante gratiā esse peccata: quod nos tamen crebrò antè confutauimus: non solum quia etiam sine auxilio speciali timere malū bonum morale est, sed quòd actio illa, quæ propriè & proxima est dispositio, per auxilium speciale fit: & ideo peccatum non est. Et quanquam fortè antè isti auxilium speciale non agnouerint, iam tamen compulsi sunt palam fateri, vt cernere est in libello imperatorio Ratisponensi arti. 5. Cuius ver-

*Libellus
Ratis. de
auxilio
speciali.*

ba sunt. Perspicuum est, quòd adulti non consequuntur hæc beneficia Christi, nisi præueniente motu spiritus sancti, quorum mens, & voluntas mouetur ad detestationem peccati. Et subiiciunt auctoritatem euangelij, & Augustini. In quorum verborum enarratione Bucer. Adulti, inquit, hæc Christi beneficia non consequuntur, nisi præueniente motu spiritus sancti, quò eorū mens, & voluntas moueatur ad detestationem peccati. Nam omnino salutaris peccatorum poenitentia, quam necesse est, si non tempore, natura tamen iustificationi in nobis perfectè præire, excitari in nobis, nisi per spiritum sanctum non potest. Nunquid verba hæc sunt, quibus

Bucer.

S. Thom. & doctores nostri vtuntur? Igitur in re nulum est interuallum, nisi quòd nos illos præuios motus, licet non merita, dispositiones tamen significanter appellamus: illi verò verbotenus negant. Sed locum hunc prouidens lector memoriæ commendato. Nam ex hac poenitentia, quam iam necessariam contententur, validissimum conficiendū nobis est argumentum libro. 3. cap. 10. contra suam certitudinem gratiæ. Nunc autem satis est constitui locum hunc dispositionū non solum ex ipsis veritatis principiis, sed ex aduersariorū etiam datis, & assertis. Id deniq; in calce ex ista dispositione colligendū est, quod iussus de hac re dicere in S. Syno-

S. Thom.

*Synod.
Trident.*

do præfatus sum. Nempe, quòd non satis Lutheranis contradicitur, si pronancietur, spem, & charitatem coire cum fide in articulo iustificationis. Nam id plus æquo ipsi largiuntur: tantùm abest, vt negent. Aiunt enim vt sæpissimè adnotauimus, gratiã, quæ sola fide apprehenditur, subsequi protinus spem, & charitatem. Et ideo Melancthon in apologia vtrũq; dicit. Primum quòd fides non solùm est principium, & exordium, vt nos dicimus, sed quòd propriè ac verè ipsa sola fide propter Christum iusti reputamur. Et paulò post. Impossibile est dilectionem Dei diuellere à fide. Punctum verò contradictionis, hoc est, quod quemadmodum actus fidei informis, saltem natura, antecedit gratiam, ita necesse est antecedant actus spei, & charitatis. Itaque fides non est totus, sed primus actus, quo conuertimur. Id quod perspicenter in sua confessione ses. 6. confessã est S. modo Synodus Tridentina, cap. 6. vbi de illis, qui ab originali simul & actualibus reconciliantur sic habet. Disponuntur ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt: atque illud in primis, à Deo iustificari impium per gratiam eius, & redemptionem, quæ est in Christo Iesu: & dum peccatores se esse intelligentes à diuinæ iustitiæ timore (quo vtiliter concutiuntur) ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur: fidetes, Deum sibi per Christum propitium fore, illũq; tanquã omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersus peccata per odiũ aliquod & detestationem: hoc est, per eam pœnitentiã, quam ante baptismum agi oportet. Deniq; dum proponunt suscipere baptismũ, inchoare nouã vitam, & seruare diuina mandata. Et de illo qui à lapsu post baptismum in gratiã redit, cap. 14. Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum, merito Christi, amissam gratiã recuperare procurauerint. Hic. n. iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulã sancti Patres aptè nuncupauerunt. Et can. 9. Si quis dixerit, sola fide impiũ iustificari, ita vt intelligat nihil aliud requiri, quod ad iusti-

*Punctum
contradictionis.*

*Synod.
Trident.*

ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari, atq; disponi, anathema sit.

De differentia inter attritionem, & contritionem. Cap. 14.

Trinxiimus, quantũ nostrum fuit pusillũ ingenium Lutheranos, de huiusmodi dispositionibus ad gratiam, superest nonnulla dissoluere dubia, quæ inter catholicos restant. Diximus enim actualium delictorum necessariũ esse ad salutem actum pœnitentiæ, tam in illo qui sacramento baptismi regenerãdus est, quàm in illo qui iã Christianus per sacramentũ pœnitentiæ in viam redit. Dubitatio ergo est prima, vtrum actus contritionis requisitus sit ab vtroq; an verò attritio satis sit & præterea vtrũ pari omnino detestatione sit vterq; præparandus, antequã salutẽ recipiat. Cui disputationi præmittendum breuissimum verbum arbitror de illo, quod inter attritionem, contritionemque est interstitium. Scotus & qui ei adhærescunt, nihil videntur inter attritionem, & contritionem discriminari, quàm quod attritio sit detestatio peccatorũ per naturalem facultatem generali auxilio suffultam, quam ipsi vocant meritum de congruo: contritio verò, est idem ipse actus informatus gratia. Verba Scoti sunt in. 4. d. 14. q. 2. Peccator potest ex naturalibus cum communi influenza cõsiderare peccatum cõmissum, vt offensiuũ Dei, & vt contra legem diuinam, & vt auersiuũ à Deo, & vt impeditiuum præmij, & vt inductiuum supplicij: & sub multis talibus rationibus. Et potest volũtas ipsum sub aliqua illarũ rationũ, vel sub multis, illud peccatum sic cõsideratum detestari: & ille motus potest continuari, & intendi antè infusionem gratiæ, Et paulò inferiũs. Et si manet idem motus, qui prius fuit attritio, in illo instanti fit contritio: quia in illo instanti fit concomitans gratiæ. Itaq; ex parte obiecti nihil distinguit inter attritionem, & contritionem. Quandoquidẽ attritionem hanc, dolorem astruit esse peccati: siue quia offensiuum Dei, siue quia impeditiuũ præmij: siue quia inductiuũ supplicij. Nisi quòd quatenus à natura proficiscitur, est attritio: & quatenus gratia informatur, contritio. ¶ Tria hinc

Questio

*Scot. de
cõtri. &
attri.*

*Tria non
probantur.*

T 4 sunt,

bet esse charitatis: porro autem actus charitatis non est ex genere suo attritio: nam qui peccata abominatur, ea tantum ratione, quia nocent, non tam Deum diligit, quam poenas odit: ergo contritio solum est detestatio peccatorum, quatenus offensa sunt Dei: sanè quæ amor quidam eius est: vterque enim est actus amicitia: scilicet: & lætari de bonis amici, & de suis quoque iniuriis dolere. Ob id que S. Tho. 3. p. q. 85. ait, poenitentiam esse speciem quandam iustitiæ: qualis iustitia (secundum Philosophum. 5. Ethic.) inter nos & Deum esse potest. Quippe cuius officium est, emendare vitam, resarciendo iniuriam Deo illatam. Sed imperatur nihilominus actus eius à charitate, eò quòd est displicentia iniuriæ illatæ amico. Et explicatius artic. 5. inter enumerandum dispositiones ad gratiam. Quintus, inquit, actus, est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Insinuans poenitentiam illam quæ à timore poenæ progignitur, non esse actum charitatis: quia non contritio sed attritio est. Atque inde patet nominum etymologia. Est enim attritio in corporibus, dum mola (verbi gratia) frumentum terræ in frustula terit: contritio verò, vbi iam est in pulueres commolitur. Vnde tracta analogia, aiunt theologi, contritionem esse odium & detestationem peccati supra omne quod odibile est: attritionem verò esse odium eius non supra omne odibile. Quod non est referendum ad intentionem & feruorem actus. Nam potest quis moerore longè maiori afflictus esse ex metu inferni, quàm alius, ex eo quòd in deum deliquerit. Sed est iuxta ea quæ diximus intelligendum: scilicet, quòd per contritionem abominamur delicta, summa, iustissimaque; ratione qua est abominandum: id est, qua diuinæ voluntati aduersatur. Quamobrem includit propositum, nunquam amplius vllum admittendi, pro quacunque re mundi: quod aiunt, appretiativè odisse super omnia. Attritio verò, non tanta est execratio. Qui enim non dolet nisi propter poenas, quantum est ex natura rei, vbi non esset poena, non vitaret delictum. Tametsi dum attritus non habet in affectu, quòd aliàs, nisi supplicium incurreret, propter Deum non cessaret malefacere, attritio bona est, tanquam initium poenitentia: si verò adiecta esset illa exceptio in affectu, mala esset

S. Tho.

Etymolo.
Attritio
contritio

la esset prorsus & iniqua. ¶ Neque verò silentio duxerim prætereundum, quod ex nominalibus quidam addubitant, num in ratione contritionis necessarium sit propositum cauendi à vitiis in futurum? Atque id negant, ex eo quòd in bibliis sacris nihil comperiant de huiusmodi proposito. De quo profectò, si exile meum iudicium vllius esset momenti, condemnandi essent: nò solum quia error est, sed quia perniciosus. Est enim ignoratio nominis poenitentia. Porro quæ, vt supra dicebamus, idem sit quod mentis mutatio: atque adeo vtriusque temporis respectum complectens. Vnde veluti supra Lutherum urgebamus, quòd non potest esse resipiscencia & propositum bonæ vitæ in futurum, nisi vbi animus per poenitentiam diuellatur ab erratis præteritis, ita vice versa & aduersus istos astruimus, quòd nequit esse poenitentia præteritorum sine proposito cauendi in futurum. Quomodò enim quenquam poenitere potest, Deum offendisse, cui non fuerit intentio mutandi vitam? aut qualis illi potest esse intentio mutandi vitam, cui non est propositum declinandi à malo, vt regrediatur in viam? Et quanuis nomen per se ipsum poenitentia apertè præ se fert huiusmodi propositum, haud tamen illud subticuit Propheta, vbi ait. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, Ecce respectum præteriti: & custodierit omnia præcepta mea, En propositum in futurum: & fecerit iudicium, & iustitiam, Ecce propositum satisfaciendi. Ille, inquit, vita viuet. Et Christus ipse poenitentia magister, mulieri de adulterio ad se delatæ, vade, inquit, & amplius noli peccare. Propositum ergo huiusmodi exigitur à poenitente. Nam poenitere est peccata respuere & execrari: respuere autem malum, nò solum ad præteritum, sed ad futurum potiùs refertur. Vnde S. Tho. loco proximè citato. 3. p. q. 85. ex eo probat poenitentiam esse actum iustitiæ, quòd munus eius est compensationem facere iniuriæ illatæ. At optima compensatio est emendatio vitæ: quatenus penitus, inquit, assumit moderatū dolorem de peccatis præteritis, cum intentione remouendi ea. Verba eius sunt ar. 1. Differunt ergo natura sua, cōtritio & attritio ex eius obiecto diuerso. Sed tamen est præterea adnotandum, quòd vtraque elici ab homine potest, vel ex viribus naturalibus cū auxilio naturali Dei, vel ex singulari eius succursu.

Nomina
les.

S. Tho.

Enim

Enimverò non solum naturaliter potest quispiam moestitia affici, quòd supplicia fuerit peccando commertus, sed potest etiam naturaliter poenitere, quòd Deum offenderit. Etenim cum possit quicumq; naturaliter poenitentia duci, quòd amicum læserit, cur etiam non poterit similem detestationem habere peccati, eò quod fuerit contra diuinam voluntatem commissum. Quandoquidem immensa illa bonitas, non modò lumine fidei, sed etiam naturæ nobis innotescit. Neque opus hic existimo, veritatē hanc pluribus persuadere. Quippe cum libro priori cap. 20. & duobus sequētibus, pro virili mea id cō fecerim, quod quemcunq; actum potest habere ille qui est in gratia, potest etiam quantum ad substantiam operis, elicere peccator ex puris naturalibus. Huiusmodi autē poenitentiae actus naturalis, quāuis ratione obiecti sit contritio, non tamē est sufficiens dispositio ad gratiā, sed potest esse in eo, qui est in peccato. Saltem vbi adest ignorantia aliqua vincibilis. Potest enim quis dolere, quòd deum offenderit, quinetiam proponere, quantum in sua est cognitione, offendicula omnia vitiorum vitare, qui tamen non facit quicquid debet, vt viam veritatis agnoscat. Vt vsu venit infidelibus, & hæreticis, atq; in vniuersum iis, qui ignorantia crassa laborant, è conuerso attritionem etiā habere quis potest ex timore inferni, per auxiliū speciale à Deo incusso, quæ tamen non erit proxima dispositio, & sufficiens. Per se saltem absq; sacramento. Nam de dispositione ad sacramentū statim dicemus. Ex his oritur secunda distinctio inter hos actus extrinseca, ratione gratiæ. Vt omnis dolor peccatorū, siue attritio, siue contritio, ex parte obiecti, qui est absq; gratia, dicatur hoc modo attritio: & omnis dolor, ille etiam qui est attritio ex parte obiecti, vbi informatur gratia, dicatur hoc modo contritio.

De differentia inter bapt. & sacramentum poenitentiae.

Cap. 15.

Cōclusio de bapt.

Post hæc quæ præsentī erāt negotio necessaria, dubitatio incidit, vtrum eadem omnino peccatorū detestatio requiratur in præparatione baptismi, quæ requisita est ad sacramentum poenitentiae. Prima conclusio, qua de baptismo inter theologos omnes conuenit,

conuenit, est, quod dolor qualiscunq; necessarius sit suscipienti. Nam est sententia Petri Act. 2. Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum: Augustino interprete, quòd nullus voluntatis suæ arbiter possit, neq; per baptismum, vitam inchoare nouam, nisi quem veteris poenituerit. Et quanuis sint, qui Scoto hanc opinionem inurant, quòd satis sit nullū afferri obicem: putà complacentiam peccati, quāuis nulla adfit detestatio: videlicet si baptizandus absque vilo actu accedat respectu peccati, profectò hoc nusquam elicitur ex ipso. Quin verò. 4. senten. d. 4. quæstione. 5. expressè ait, quòd qui accedit ad baptismum cum obice infidelitatis, vel aliquod habes peccatum, quod tunc actu committit, vel quod prius commisit, & nullo modo sibi displicet, nullo modo recipit gratiam: iuxta verba Augustini in de poenit. Nullus ad sacramentum fidelium accedens potest nouam vitam inchoare: &c. Atqui. d. 14. eiusdem libri. q. 4. quanuis dicat, quòd ad suscipiendum gratiam per baptismum, sufficit accedere sine fictione, cum intentione suscipiendi sacramentum ecclesiæ: subdens, quòd solum requiretur opus exterius cum amotione interioris impedimenti, ipse se paulò inferiùs declarat. Dicens, quòd non requiritur tanta attritio, quanta est illa, quæ, secundum suam opinionem, sufficeret sine sacramento: sed licet sit parum attritus, etiam attritione quæ non habet rationem meriti de congruo, volens tamen recipere sacramentum, per ipsum recipiet gratiam. Caietanus. 3. p. q. 86. super articul. 2. videri quibusdam posset dicere, quòd sufficiat receptio ipsa baptismi in remissionem peccatorum loco poenitentiae. Attamen vera non intendit negare, quin requiratur aliqua attritio ad tollendum obicem: sed ait, quòd perfecta ratio poenitentiae, quæ complectitur propositum nouæ vitæ, completur per hoc, quòd quis recipit sacramentum baptismi in remissionem peccatorū. Itaq; propositum baptismi valeat pro eo, quod est, nouæ vitæ. Quòd si quis contenderet, absque vilo actu displicentiae, dignè adiri baptismum, manifesti conuinceretur erroris, ex testimoniis & argumentis, quæ præcedentibus cap. contra congeminauimus. Opponet autem hic forsitan nobis textum illum capituli maiores de bapt. & eius effectu. Tunc characterem sacramentalis imprimat operatio, cum obicem contrariæ voluntate

Scot.

Caieta-
nus.

De bapt.
capi. ma-
iores.

voluntatis non inuenerit obfistentem. Responsio tamen est, quod ad characterem baptismi, sufficiens est voluntas suscipiendi baptismum. Et ideo si quis absq; vi illata, dum baptizatur, tacet, silentium illud & permissio reputatur consensus abiiciens talem obicem. Tollere autem obicem peccati (quod requiritur ad suscipiendam gratiam) non solum dicit meram negationem complacentiæ peccati, sed detestatricem actionem.

Scot.

S. Tho.

Qualis verò detestatio exigatur, hoc est dubium. Porro Scot. aperte asserit, non solum sufficere attritionem, verum neque tantam exigi, quanta est dispositio ad gratiam. Et S. Tho. 3. p. q. 63. ar. 4. ad. 2. argu. loquens de baptismo, ait, quod Christus dupliciter operatur ad gratiam: vno modo per seipsum (scilicet sine sacramento) & sic præparat voluntatem hominis, vt bonum velit, & malum odiat. Quod planè intelligit de perfecta contritione. Alio modo operatur per ministros exteriori adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exteriori, id quod est interiori inchoatum. Et ideo non est exhibendum sacramentum baptismi, nisi ei in quo interioris conuersionis aliquod signum apparet. Dicendo, inchoatum, &, aliquod signum, ad differentiam interioris perfectæ conuersionis, sentit, quod sufficit attritio. Itaq; non sit tanta dispositio necessaria ad sacramentum, quanta illa est que per se sufficit. Consonat sibi in arti. 6. vbi ait, quod sufficit baptizando, vt sua peccata recogitans, de eis doleat: iuxta verbum Augustini, de inchoante nouam vitam. Est ergo secunda conclusio, quod ad baptismum non est necessaria contritio. Cuius ratio est, quã ipse idem explicat in. 4. senten. d. 4. quæstione. 2. artic. 1. Videlicet, quod cum baptismus de se sit institutum ad regenerandum hominem, & remouendum peccatum, non exposulat detestationem, tanquam per se causam, vel vt sit simul cum ipso causa, sed vt obicem tollat: nempe complacentiam peccati, quod baptismus ipse auferat. Et ideo d. 6. quæstione. 1. artic. 3. ad quintum argumentum repetit, quod ad baptismum, nec charitas, nec contritio requiritur: sed sufficit attritio. Quod si nos quispiam contradictionis redarguat, ex eo quod præ-

Conclusio. 2.

Ratio.

Argumentum
respon-
sio.

fati sumus, cuiusque reconciliando, necessarios esse motus fidei, spei, & charitatis. Respondetur, quod absque sacramento requiritur actus charitatis, qui sit vera contritio: petenti autem

autem baptismum satis est inchoatio charitatis per attritionem, quæ perficitur ablutione ipsa: qua velut instrumento passionis Christi infunditur cum gratia charitas. Hoc tamen posset restare dubiolum, an sufficeret attritio, quam accedens conscius est, esse attritionem, & nõ contritionem. Porro quia scit se nõ dolere propter Deum, sed propter timorem inferni, & ita palam patefacit, & confitetur ecclesiæ. Videtur sanè iste non talis accedere, cui sit ministrandum sacramentum. Nam vt supra diximus, & Aug. sape commonefacit, & theologo in. 4. d. 4. & S. Tho. 3. p. d. 68. admonent, peccatores non sunt baptizandi: ille autem quem constat non poenitere propter Deum, indubitatus est peccator. Et inde augetur dubitatio, quod profecto, qui taliter affectus accederet ad sacramentum poenitentiae, neutiquam absoluendus esset. postquam nõ vero corde se accusat offendisse deum. Crediderim nihilominus, sub peritorum censura, baptizandum esse eiusmodi notum attritum, propter causam prædictam. Nempe quod de se baptismus sit regenerationis sacramentum ordinatum ad remissionem cuiusvis peccati, vbi non reperit cõplacentiæ obicem. Complacentia verò satis tollitur per quemcunq; dolorẽ. Accedit autoritas S. Tho. citata, 3. p. d. 68. vbi ait, quod sufficit in baptizando apparere aliquod signum interioris cõuersionis. Loquitur ergo de innotescente attritione. Et. q. 79. art. 3. ad secundum, constituens differentiam inter eucharistiam & baptismum, ait, quod cum baptismus sit spiritualis regeneratio, ordinatus, vt faciat ex peccatore iustum, non conuenienter eodem accedit qui habet conscientiam peccati mortalis. Secus de sacramento eucharistiæ, in quo porrigitur Christus tanquam cibus & alimentum iam viuientis per præcedentem gratiam. Vnde S. Synod. Tri. ses. 6. cap. 6. antè baptismum solum requirit motum aduersus peccata. Per odium, inquit, aliquod & detestationem, hoc est, per eam poenitentiam, quã antè baptismum agi oportet. Sed arguis. Igitur idem affirmare licet de illo, qui accedit ad poenitentiam, quandoquidem & illud institutum est ex genere suo, ad remouendum peccatũ. De hoc alio fortè diuersum erit iudiciũ, meum autẽ est, ni fallor, quod sit inter tria sacramenta, scilicet eucharistiæ, baptismi & poenitentiae ita hoc loco discernendum, quod ab baptismũ sufficit attritio: etiam

Dubium.

Respon-
sio.

S. Tho.

Synod.

Triden.

Argumentum

de

poeni.

Discrimen

inter tria

sacramen-

ta.

ta.

tio: etiam si sit cognita, ut dictum est. Ad eucharistiam verò nemo licet aduenit cū conscientia peccati mortalis, atq; adeo neq; est sufficiens attritio, sed requiritur quòd bona fide existimet se in gratia existere. Ita enim ait S. Tho. loco iam modò citato, & q. deinceps proxima. 80. arti. 4. de quo inter Patres & theologos summus est consensus: iuxta illud Pauli. *1. Cor. 11.* ad Cor. 11. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè, iudiciū sibi manducat. Vbi ait glossa, indignè manducare, qui vel in crimine, vel irreuerenter accedit. Atqui ratio diuersa vsus horum sacramentorum sumenda est ex fine diuerso, ad quem sint diuinitus instituta. Nāq; cū baptismus sit institutus ad regenerandum infidelem, spiritualiter mortuum, nō requirit de se, quòd qui petit, sit in gratia, sed quòd non opponat obicem. Eucharistia verò, cū sit illis cibandis constitutum, qui, per gratiam iam, vel baptismi vel pœnitentię, vita funguntur, depostulat, ut à nemine sumatur, nisi qui se existimat per gratiam viuere. Pœnitentia verò medio quodam modo se habet. Nam licet sit sacramentum remissionis peccatorum, sicut baptismus, ille tamē est sicut generatio, vbi non concurrūt actus recipientis, ut pars sacramenti: hoc autem est quasi medicina concurrētibus actibus pœnitentis, ut materia. Et ideo vsus nō est vtriusq; idem. Quoniam ad baptismum nulla est, vel accusatio, vel confessio necessaria: qualis tamen in sacramento pœnitentię deposcitur. Qui autem sciret se non detestari peccata propter Deum, eius profectò non esset vera accusatio in confessione: siquidem accusatio nō est nisi de offensa Dei, & quatenus est offensa. Quare qui non ita in pectore gereret, sed solum propter poenas doleret, falsò diceret, se accusare peccasse in Deum. Atq; adeo si ita mihi certo constaret, grauissimè formidarem, sic affectum absoluere. Tametsi nisi manifestissima essent indicia, semper in re dubia credendum est, legitimā esse cōtritionem: quoniam difficillimum est diiudicare rationem doloris, sit ne propter Deum, an propter alias causas. *Con-*firmatur nunc maximè hæc sententia autoritate concilij *Triden.* *Synod.* Triden. Sanè, quòd cū cap. 6. censuisset, ad baptismum fatis esse afferri odium aliquod, cap. tamen. 14. ait, pœnitentiā post lapsum multo aliam esse à baptismali, & continere cor contritum.

tritum. Quod ergo S. Thom. & fermè doctores consentienter aiunt, per sacramentum pœnitentię nonnunquā ex attrito fieri contritum, intelligendum existimo, quando aliquis accedit attritus, putans se esse contritum. Tunc enim licet attritio interna non sufficit, tamen quia ille bona fide accedit, recipiet gratiam per sacramentum. Id quod & sacramento etiam eucharistię congruit: ut loco citato. q. 79. art. 3. author est S. Tho. vbi ait, quòd eucharistia confert primam gratiam ei qui, licet sit in peccato mortali, tamen facta diligentia, nullius recordatur. Vel quāuis non sit sufficienter cōtritus, reuerenter tamen accedit. Intellige, quia non certò diiudicat dolorem suum nō esse veram contritionem. Vnde quando S. Patres constituūt, non esse conferendum sacramentum illi, qui est in peccato, sic interpretandum est. In baptismo quidem, de illo, qui habet propositum peccādi. In eucharistia verò & pœnitentia, de illis qui petunt cum conscientia peccati. Sed tamen inter eucharistiam & pœnitentiam hoc est interstitium, quòd antè eucharistiam requisita est probatio, per omne remedium quod est cōtra peccatum: scilicet per pœnitentiam, tam virtutē quàm sacramentum. Haud quidē sum extra meritū, quòd mihi quis forsitan obiciat S. Thomam. 3. p. q. 80. arti. 4. ad. 2. ar. vbi sacramentum eucharistię vtrunq; simul è regione opponit: scilicet, & baptismum, & sacramentum pœnitentię: commonefaciens, quòd eucharistia non debet dari nisi liberatis à peccato: alia verò duo concedi posse febricitantibus febre peccati. Quia istę duę, inquit, sunt medicinę purgatię: illa verò cōfortatiua. Ex quo apparet consequens, attrito, etiā consciò, conferendum esse sacramentum pœnitentię, sicut baptismi. Negauerim tamen consequentiam. Nihil enim aliud sibi vult, nisi quòd sacramentum pœnitentię conferendum est illi, qui se, ut peccati reum pœnitens, accusat, sicuti baptismus largiendus est peccatori. Eucharistia verò non, nisi illi, qui per pœnitentiam absolutus gerit iam, secundum suā conscientiam, formam hominis iustificati. Neq; verò ignoro nominalium quorūdam opinionem, docentium quòd quicūq; existimat, se esse contritum, re vera obtinuisse iam veniam, atq; adeo quòd nullus, cogitans cōtritionem se afferre ad sacramentum, per ipsum recipit primā gratiam: quin verò iam

V
recepit

Ex attri-
to contri-
tus.

S. Tho.

Nomina-
les.

recepit per suam illam bonam cogitationem. Quorum causam nullam aliam subiiciunt, quam quod aliàs esset homo ille extra remedium: maximè ubi non esset possibile sacramentum. Quoniam si quis arbitratur se esse contritum, non restat illi iam aliquid faciendū, imò nec potest, aut, aliud facere, quippe qui credit iam totum fecisse. Horum ideo memini, quoniam in capitulo de certitudine gratiæ facefferet nobis aliquid negotij hæc opinio, si vera esset. Sed profectò demiror quàm sint isti tenui ratione persuasi. Etenim nescio quomodo non patenter videant, posse latere in tali credulitate fallaciam, sicut in aliis cogitationibus. Atque eam duplicem. Primum in disquisitione peccatorum, an fuerit legitima. Verbi gratia, quando perditissimus homo recogitat sua peccata, quæ commisit, tum plurima, tum grauissima, facillè ac temerè credit se fecisse legitimam diligentiam, quam tamen non fecit pro quantitate criminum, & diuturnitate temporis, quo cessauerat confiteri. Et præterea etiã si diligens fuerit exquisitio, forsitan dolet non propter Deum, sed propter Infernum, aut propter alia damna quæ accepit, qui dolor nõ sufficit ad remissionem culpæ, sed leuiter indicat cõtritionem esse. Profectò isti tales antequàm sacramentum suscipiant, non erunt in gratia. Deridiculum enim est, quòd sola ignorantia sufficiat ad remittenda præterita peccata: cum tamen contritio non sit actus intellectus, sed voluntatis. Sit, exempli gratia, qui re vera habet solam attritionem peccatorum, & ita de se ipse credit. Is secūndum istos non est in gratia. Fac ergo interroget ignarum doctorem, an ille suus dolor sit contritio sufficiens, à quo falso persuadeatur, esse sufficientē, nunquid propterea, quòd iste attritus mutauit credulitatem, idem actus voluntatis immutatus, qui antea erat attritio, efficitur sufficiens contritio? Minimè gentium. Sed tamen iste bona fide accedens ad sacramentum poenitentia, recipiet primam gratiam, per quam fiet ex attrito contritus. Est igitur consequentia fallacissima (quod repetendum nobis est in de certitudine gratiæ) Ille putat habere cõtritionē, ergo est contritus. Quod si interroget. Quid ergo aliud debet facere? Certè conteri, vel suscipere sacramentum, aliàs peribit propter peccatum, quod ante commiserat. Quinimo hæc est vna causa, quare August.

dubitauit

dubitauit de serò poenitentibus. Frequentes enim sunt in articulo mortis, quibus animo representatur, se dolere suorum criminū, qua ratione fuit deus offensus, & tamen non dolent, nisi quòd incurrerint in gehennā. Atq; eadem est causa, quare tanti tunc habentur sacramenta, per quæ sæpe fiunt ex attritis contriti. Imò verò addiderim, tã crassam posse esse ignorantiam illius, qui putat se esse contritum, vt sit nouum peccatum accedere ad sacramentum: & tunc neq; per sacramentum recipit gratiam: perinde enim esset ac si accederet, sciens non esse contritus. Sed quando ignorantia excusat à nouo peccato: porrò quia probabilitas est fecisse quod debuit, tunc licet dolor per se non sufficeret remittere præterita peccata, cū nõ sit contritio, tamen quia ignorantia est inuincibilis, bona fide acceditur: atq; adeo per sacramentum recipitur prima gratia. Aliud superioris germanū dubium est, quomodo attritio fiat cõtritio. Videlicet, vtrum actus ipse qui erat dolor propter poenam, adueniēte gratia, mutet obiectum, vt sit propter Deum? Ita quidem nonnulli, etiam scholæ S. Thomæ, imaginantur, quod tamen intelligere nequeo. Enim verò gratiæ munus penitus est, facere hominem amicū, ac subinde informare eius opera genere bono, vt quæ antea non erant grata, efficiantur grata. Mutare autem obiectum actus, hoc certe est abiicere vnum, & substituere alium nouum: quod licet quandoq; contingat in eo qui suscipit sacramentum, non tamen est semper necessarium: sed eodem ipso actu interno voluntatis, quo quis accedit ad sacramentum, sæpissime recedit: vt experiētia mōstrat. Quin verò est demonstratio, quod non semper actus mutetur. Nam potest quis attritus accedere ad sacramentū, qui illo tunc articulo temporis, quo absoluitur, cessauerit omnino habere actum poenitentia, vel per diuagationem mentis, vel per abruptionem cogitationis. Tunc utiq; manifestum est, non commutari actum: & nihil osecius euadere potest ex attrito contritus. Fit ergo attritio, contritio extrinsecè, per hoc, quòd idem ipse dolor propter poenas adueniente gratia, per sacramentum efficitur Deo gratus. Tametsi nonnūquã etiã auxilio Dei mutetur finis doloris. Quare de causa statuimus superiùs vnã cõtritionem intrinsecè ex obiecto, & aliam solū extrinsecè, ratione informantis gratiæ.

V 2 tia.

IGNORANTIA
crassa

Quo ex
attrito fit
cõtritus.

tia. Quemadmodum, illum, qui iam iustus est, potest non solum propter Deum, sed etiam nonnunquam memor inferni meritorie poenitere. Quod autem ait S. Thom. in. 4. d. q. 2. attritionem non fieri contritionem, sed per diuersos actus ex attrito fieri contritum, intelligit de contritione, quae intrinsecè ratione obiecti, est contritio, & elicitur ex infuso habitu charitatis, & de attritione, quae ex timore Inferni potest naturaliter elici. Horum enim actuum, cum specie differant, neuter in alterum transit.

*An alius actus charitatis, quam contritio
sufficiat.*

Cap. 16.

Aec veruntamen ex superioribus enascitur dubitatio de preparationibus ad gratiam. Vtrum alius actus charitatis, qui formaliter nulla sit detestatio peccatorum, sufficiat ei ad salutem, qui actualis delicti reus est. Cui primum omnium interrogationi consentienter theologi prima conclusione respondent, per illustrem illum charitatis actum martyrii, absque villo peccatorum respectu, dummodo non adsit propositum mali vllum, aut complacentia, aut vincibilis ignorantia (vti est in haeretico) benignissime condonari omnia, etiam poenas: vt supra ex libro de ecclesiasticis dogmatibus citatum est. Et de Cypriano ait August. quod si quid illi erat purgandum, passionis falce ablatum est. Vnde de celebra. missa. c. cum Marthae. Iniuriam facit martyri, qui orat pro eo. Porro privilegium hoc indultum est praeclarissimo illi actui fortitudinis propter excellentiam charitatis, qua nemo habet maiorem, quam vt animam suam ponat quis pro amicis, atque adeo pro amicorum summo Christo. Cum enim errorum poenitentia actus sit charitatis, consentaneum rationi iudicarunt ecclesiae Patres, vt qui in agone positus passionis pro confessione Christianae fidei (quod heroicum est charitatis officium) non esset astrictus ad cogitationem peccatorum. Sed sicut aqua baptismi tinctos, ait Paul. commori Christo, & cum illo vna sepeliri, ita martyr suo sanguine rubricatus vnà aestimetur crucifixus cum Christo, atque adeo eundem assequi vberimum fructum gratiae remittentis peccata plenissime. Haec enim est ratio quam S. Tho. 4. sentent. d.

Conclu-
sio. 1. de
marty.

Argu. d.
Cypria.
De cele.
mis. cap.
cu Mar-
thae.

Theolo-
gorum ro.

ten. d. 4. quaestione. 3. & illic theologi assignant huius comparationis martyrii cum baptismo. Nempe, quod quam Christi passionem, baptismus sacramentaliter repraesentat, eandem refert & martyrium realiter. Et ideo character, quidem qui ad sacramentalia pertinet, non imprimitur martyri: qui idcirco si Christianus non fuerat, & resurgeret, baptizandus est. Copia vero gratiae, non modo par martyri, verum longe cumulatior, quam baptizato impenditur. At dubium aliud est praecipuum, an citra martyrium cuius actus charitatis, quantumcumque sit excellentissimus, absque formali detestatione peccati sufficiat peccatori ad salutem. Apparet namque id affirmare Scot. in. 2. d. 28. vbi inter loquendum de praeepto charitatis, ait, quod quodcumque voluntas actum huius praeepti exequitur, licet informis, disponit se de congruo ad gratiam gratificantem: cui oblata, vel resistit, & peccat mortaliter: vel consentit, & iustificatur. Et quanuis ipse nihil explicet, an ille qui se disponit sit in peccato, neque de actu charitatis, an debeat esse poenitentia, sunt tamen qui ita opinantur, vt actus charitatis absque poenitentia formali sufficiens dispositio sit ad gratiam. Tamen si alij hoc non cuiusque actui tribuant, sed cuiusdam egregio. Causam nullam pro se afferre possunt aliam, quam si ita ratiocinentur. Poenitentia ex eo postulatur ab eo qui est auctus a Deo, quia est actus charitatis contrarius inimicitiae, sed quicumque actus charitatis pariter est eidem oppositus: ergo quicumque erit, si non formalis, saltem virtualis poenitentia. Et praeterea, quicquid sit de omni actu charitatis, tamen videtur rationi consentaneum, quod possit quispiam esse tam excellentis dilectionis, vt secum nullum admittat peccatum, sed omne depellat. Illum ergo actum saltem qui habuerit, nulla opus habebit alia actione poenitentiae. Huc accedit proverbium Sapientis cap. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Quod & Pet. apostolus resumit. Et verbum Redemptoris. Quid diligit me, diligitur a patre meo. Et de peccatrice. Dimissa sunt ei peccata inulta: quoniam dilexit multum. Et Pauli conuersioni nulla videtur praefuisse poenitentia. Sunt veruntamen testimonia scripturae, quae longe vehementius urgent aliam partem, quinimo (ni fallor) persuadent. Et ideo discernendum est. Namque vbi praehabita diligenti indagatione, nullum

An citra
marty-
rium.

Scot.

Testimo-
nio scri-
pturae.

Reproba-
tio.

nullum memoriæ occurrit lethale peccatum, clara res est, sufficere actum charitatis ad remissionem eorum, quæ memoria exciderint. Neque forsan in alio quàm in isto casu senserit Scot. sufficere actum charitatis. At verò ubi vlla est peccatorum memoria, vel per legitimam diligentiam haberi potest, nullatenus auderem affirmare, quòd absq; formali actu poenitentia sufficiat, citra martyrium, quicumq; alius actus, vel charitatis, vel cuiusvis alius virtutis. Neq; vllus, crediderim, timorata cōscientiæ poterit eam vnquam, si conscius est peccati, aliter peccare. Neque profectò tantum me mouet, vel S. Thom. vel alius eiusdem ordinis, quàm testimonia scripturæ cum rationibus, quæ supra cap. 13. in confirmationem poenitentia accersiuimus ex vtroque testamēto. Etenim præter Hieremiam, & Ezechielem, & in actibus apostolorum Petrum, nullatenus impio, nisi per poenitentiam pollicitantes remissionem, re vera, dicente Christo. Si poenitentiam non habueritis, omnes simul peribitis, nescio quis possit absque poenitentia salutem promittere. Præterquàm, quòd Ioannes, & post Redemptor idem noster, nullum indicabāt ingressum peccatoribus ad regnum cœlorum, nisi per vnam poenitentiam. Vnde S. Thom. 3. p. quæstione. 86. articulo. 2. incunctanter affirmat, impossibile esse peccatum actuale mortale, sine virtute poenitentia remitti. Cuius dilucidam subnectit rationem ex differentia inter gratiam Dei, & gratiam quæ est inter homines. Gratia enim hominis non efficit in eo, quem secum reconciliat, bonitatem aliquam, sed præsupponit veram, vel apparentem. Ob idque homo nonnunquam inimicum sibi in gratiam restituit, qui nihil est internè mutatus, Deus autem non præsupponit bonitatem, sed faciendo hominem bonum, reddit sibi amicum. Cùm autem offensa Dei ex diametro aduersetur gratia, neminem Deus in suam gratiam recipit, nisi mutando eius voluntatem: putà, dimouendo eam à bono commutabili, cui inhærebat, & vertendo ad se. Dimouetur autem nemo, nisi per detestationem peccati, contrariam voluntati, per quam fuit commissum: ergo poenitentia est necessaria. Quæ idcirco dicitur cōuersio: iuxta illud Psalmi. Deus tu conuertens (secundum aliam literam) viuificabis nos. Et. 1. 2. q. 13. artic. 5. idem prorsus constituit. Sanè quod

S. Tho.

quod non potest esse conuersio sine motu Liberi arbitrii in peccatum: qui est terminus à quo conuersionis. Nam actus charitatis in Deum, solùm habet respectum ad terminum ad quem. Et arguens quòd solus actus charitatis sine formali poenitentia sufficiat, ex illo, Charitas operit multitudinem peccatorum, respòdet, propterea operire, quia ad ipsam pertinet, non solùm persequi vnum oppositorum, putà, deum, sed fugere ab alio, scilicet, à peccato, per actum poenitentia qui imperatur à charitate. Et eadem responsione dissoluitur primum argumentum supra factum. Concedimus enim charitatem contrariam esse inimicitia dei. Sed tamen hoc idcirco verum est, quia ubi non est peccatum, resistit, ne admittatur quoadusq; ipsa superetur: & ubi est, expellit illud per actum poenitentia. Et pariter responderetur ad aliud argumentum de actu egregio charitatis. Nam primum nemini concedam, quòd possit esse aliquis actus tam insignis charitatis, quin sibi secundum substantiam possit esse in hæretico, & in quocunque peccatore: saltem qui ob aliquam crassam ignorantiam inquinatus est peccato: vt libro primo cap. 22. fufius disertum est. Sed esto, fautoribus illius opinionis largiremur, esse talem quempiam actum, qui ubi inesset, omni resisteret tentationi, nec culpam admitteret, hoc tamen restat illis probandum, quòd nunquam conficiant. Nempe, eum qui in peccato iacet mortali, posse venire ad talem actum charitatis, nisi per actum formalem poenitentia. Et pari modo ad aliud. Qui diligit me, diligetur à patre meo, responderetur, quòd quauis quicumque Dei dilector ipsi sit vicissim dilectus, tamen nemo dum est in mortali delicto, nisi à poenitentia exordiat, ad dilectionem Dei conscendere potest. Quòd si me percontantur, vnde hoc habemus tam compertum, respondeo, quòd qui necessitatem poenitentia defendimus, causam (vt aiunt) agimus ob signatis tabellis. Non solùm, quia ius naturale, & ideo diuinum id exposcit, vt qui iniuriam intulit, non nisi poenitendo in amicitiam possit restitui, verum etia quia expressè ait Christus, Si poenitentia non habueritis, oēs simul peribitis. Neq; aliis, quàm poenitentia agentibus, promittit regnum cœlorum: præter alia supra citata testimonia. Et (vt cap. 10. dicebam) temeritas est ex istiusmodi

Risso
argumē-
torum.

Replicæ.

Falsa responsio. vniuersalibus vllam facere exceptionem citra ecclesie auctoritatem. Sed aiunt, actum charitatis esse virtualiter poenitentiam. Idem posset quicunq; dicere de oratione, vel de quouis alio egregio actu virtutis. Cum tamen S. Patres hoc ptiuilegium in vno tantum martyrio agnouerint, propter solam illam causam, quod re ipsa repræsentat passionem Christi: sicut sacramentaliter repræsentatur per baptismum. Id quod nulli actui virtutis, qui non sit per pella morte consecratus, conuenit. Vnde oculatè profectò S. Tho. in. 4. d. 4. interrogans, cur cum alij possint esse actus excellentissimæ charitatis: vt virginitatis votum, aut strictissimæ religionis, aut peregrinandi ad prædicandum euangelium, huiusmodi tamen actibus & officiis non tribuatur, vt possint sinè poenitentia remittere peccata, sicuti martyrio, respondet, quia per hæc non commorimur Christo, vt per martyrium. Certè, quò magis cogito, minus probabilitatis video in hac opinione, quod actus charitatis sinè poenitentia sufficiat. Quin etiam Christus, qui excellenti potestate utebatur in condonandis criminibus absq; sacramento poenitentiae: vt in adultera patefcit, & in peccatrice, nunquam creditur remississe, nisi mutando internè animum per poenitentiae virtutem. Ait enim Grego. in homilia de Magdalena, quod per gratiam traxit intus, quam per misericordiam suscepit foris. Et vocat gratiam, poenitentiam, quam lachrymarum profluuium indicabat. Atqui de conuersione repentina, stupendaque Pauli, quam Luther. obiicit ar. 7. assert. vbi nulla inquit interfuit poenitentia, eo quod subita luce circumfusus, charitate indutus est: dicens, Domine quid me vis facere. De illa inquam conuersione ait August. ad Bonifacium de correp. Donatistarum, quod timor illic præcessit amorè. Cuius verba sunt. Quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras mittit timorem. Id quod historia ipsa testatur. Siquidem in terram prostratus, stupens, ac tremens prius dixit, Quis est tu domine, quàm, Quid me vis facere, Quorum primum verbum timoris est, & poenitentiae, alterum verò amoris. ¶ Addiderim demum, quod nisi mea me inscitia cæcat, non video, quomodo opinio hæc differat ab errore illo Lutheri, articu. 7. suarum assertionum, quem capi. 12. reprobatur. Curabamus: scilicet, Optima poenitentia noua vita.

Christus non remisit sine poenitentia.

Conuersio Pauli.

vita. Nam per hæc verba ipse non negabat actum charitatis necessarium: imò affirmabat propositum in futurum parendi Deo, & custodiendi legem. Sed de hoc nihilominus reprehensus est, & damnatus, quod negabat necessariam esse poenitentiam retroactæ vitæ. Si autem tu dicas, actum charitatis in Deum, poenitentiam esse virtualem, idem ipse facile concessisset. Vbi ergo damnatur non requiri poenitentiam, expressè pronunciat, quod non sufficit aliquis actus charitatis, quem quis posset fingere esse virtualem poenitentiam, sed quod formalis sit necessaria contritio. Ait enim Aug. lib. 1. de nupt. & concup. capit. 26. super illud Ecclesiastici. 21. quod si à peccando desistere, hoc est, non habere peccatum, sufficeret, tantum hoc nos moneret scriptura. Fili, peccasti, non adicias iterum. Non autem sufficit, sed addidit, & de pristinis deprecare, vt tibi remittantur. Exigitur ergo poenitentia præteritorum. In summa, cum sacramentum poenitentiae positum sit in remissionem peccatorum nemini patet salus, nisi per ipsum saltem in voto, quod tamen votum suapte natura, nisi præeunte detestatione peccati, non est legitimum. Quare S. modò Syno. Tri. ses. 6. capit. 6. necessariam afruit poenitentiam ante baptismum, & cap. 14. expressè ait, quod non sufficit cessare à peccatis, sed quod sit detestatio requisita. ¶ Suboritur autem ex hac altera dubitatio. Vtrum præter actum poenitentiae requiratur alius charitatis, propterea, quod dictum est semper dispositiones ad gratiam esse actus fidei, spei, & charitatis. Secundum autem Ioannem, Qui non diligit me manet in morte. Et secundum Paulum. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Vnde colligit Aug. de vera, & fal. poeniten. ca. 17. absque charitate infructuosam esse poenitentiam. Respondetur nihilominus, quod quamuis frequentissimè præter contritionem peccatorum alius charitatis actus Deum præcisè habens obiectum interueniat, veruntamen solus ille contritionis est simpliciter necessarius: quoniam idem ipse, actus est charitatis. Id quod & Aug. eodem loco exponit: dicens, quod ille vertitur à peccato, qui quacunq; de causa vult dimittere peccatum: ille autem conuertitur, qui iam totus, & omnino vertitur: scilicet, qui iam non tantum poenas non timet, sed ad bonum domini

Aug.

Synod. Trident. Dubium præcipuum.

mini contendere festinat: id est, qui peccata propter Deum,
 & cum proposito parèdi execratur. Hunc enim reputat actū
 charitatis. Et S. Tho. 1.2. q. 13. non ponit nisi duos motus libe-
 ri arbitrij in iustificatione: primum in Deum per fidem & de-
 fidetium iustitiæ, quod pertinet ad spem: & alterum detesta-
 tionis peccati. Ita enim habet articulo. 4. & 5. Et in. 6. ait, qua-
 tuor enumerari in iustificatione: scilicet, infusionem gratiæ,
 motum fidei, & motum in peccatum, & remissionem. Et sta-
 tim articul. 7. ad. 2. explicat, quomodo simul potest esse vnus
 actus, quo peccatum quis odit propter Deum, sicut vnū cor-
 pus eodem motu recedit ab vno termino, & accedit ad alium.
 Et dialectici eodem assensu aiunt assentiri conclusioni pro-
 pter præmissas. Idem ait. 3. p. q. 85. nempe, quod actus poeniten-
 tiæ simul est, & charitatis, quatenus est displicentia offensæ
 Dei, & species iustitiæ, quatenus est recompensatio iniuriæ. Et
 art. 5. explicatissimè ait, quod primum principium actionum,
 quibus ad gratiam disponimur, est diuina operatio. Secundus
 motus fidei: tertius timoris: quartus spei: & quintus est motus
 charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum,
 & non iam propter supplicia. Vide quomodo actum charita-
 tis appellet ipsam cōtritionem. Sexto loco ponit timorem fi-
 lialelem & reuerentialem Dei. Sed tamen non est semper neces-
 sarius ante iustificationem. Nam contritio ipsa, vt habet eadē.
 3. p. q. 89. ar. 1. est vltima dispositio ad gratiam: quā alij, inquit,
 actus præstantioris charitatis subsequuntur. Et ita necessario
 dicendum est. Nam vt crebrò iam diximus, Poenitentia est cui
 tribuitur remissio peccatorum. Poenitentia (inquam) sacra-
 mento principaliter virtute clauium: virtuti autem poeniten-
 tiæ secundario, tanquam proximæ dispositioni ex parte no-
 stra, vt perquam scienter concludit idem Doct. sanctus, eadē
 3. p. q. 86. art. 6. Vnde verbum illud Synodi cap. 6. Diligere in-
 cipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, non est sic
 intelligendum, quod semper sint necessarij duo actus. Quo-
 niam poenitere est inceptio dilectionis. Ugitur, vt quæ de dis-
 positionibus fusè dispersimus in pauca referam, quasdam
 appellauimus remotissimas. Nempe, omnia opera morali-
 ter bona, quæ naturali facultate fiunt. Illa autem, quia non di-
 manant ab influxu speciali spiritus sancti, nō censentur prop-
 riè

priè inter dispositiones. Sed illa duntaxat opera, hoc nomi-
 ne secundum proprietatem veniunt, quæ peculiariter attinge-
 nte nos digito Dei exhibemus. Inter quas tamen aliæ sunt
 remotæ, & imperfectæ, neq; semper necessaria: aliæ verò pro-
 ximæ, efficaces, & omnino requisitæ. Harum discrimen inde
 fumitur, quod vt. 1.2. q. 12. ar. 2. & q. 13. ar. 7. author est S. Tho. S. Tho.
 quandoque Deus paulatim, & per gradus successu temporis,
 disponit hominem, non quidem statim mouendo ad fidem
 per charitatem operantem, sed ad fidem forte informem, vt
 ad Simplicianum, q. 2. ait, de cathecumenis Aug. in initio suæ Aug.
 conuersionis. Vel ad alia opera misericordiæ, seu aliarum vir-
 tutum, quibus cor durum mollescat. Aliquando verò de re-
 pente mouet ad actum eiusmodi fidei, & charitatis, vt in Pau-
 lo. Dispositiones ergo illæ insufficientes virtutum sunt actio-
 nes. Inter quas regulariter concurrens seruilis metus: item, hu-
 militas, secundum illud Iacobi. Deus superbis resistit, humi-
 libus autem dat gratiam: & crebrò actus misericordiæ, iuxta
 illud Proverbiorum. 15. Per misericordiam & fidem purgatur
 peccata. Quinimo, & actus nonnunquam charitatis informis,
 vnde non pullulat contritio. Dispositiones autem necessariae
 & proximæ, sunt actus fidei, spei, & charitatis. Enimvero neq;
 sine istis esse potest salus, & istis præsentibus, si fiant Deo spe-
 cialiter mouente, etiam si nullus præcesserit seruilis metus in-
 ferni, neque alia prorsus liberi arbitrij motio, eodem instanti
 temporis ex necessitate subsequitur gratia: non quidem neces-
 sitate coactionis, sed infallibilitatis: vt author est S. Thom. 1.2. S. Tho.
 12. articulo. 3. & theologi. Quare miraculo mihi est doctissimus,
 & aliàs consideratissimus Caietanus in. 1. q. de cōtritione, vbi
 ait, posita sufficientissima præparatione ex parte hominis, &
 cum auxilio speciali Dei, nō esse omnino certum eodem mo-
 mento infundi gratiam, sed quandoq; Deum pro suo bene-
 placito iustificationem per aliquam moram temporis differ-
 re. Vniuersa nanque eologia supra citata de poenitentia con-
 sonantissimè dissonant huic assertioni. In quocunq; enim mo-
 mento ingemuerit peccator, & assensum præbuerit euocanti
 Deo, certissima lege iustificatur. Qui enim infallibilem legem
 causis naturalibus posuit, vt positus sufficientibus dispositio-
 nibus, eodem instati induceretur forma, firmiorem posuit in
 operibus

Synod.
Triden.

Epilogus
dispositio
num.

S. Tho.

Aug.

S. Tho.

Caieta-
nus.

operibus gratiæ. Et re vera, causa, vnde in hâc sententiam per motus fuit, minoris est probabilitatis, quàm conclusio. Ait. n. quod aliàs si certitudinem haberemus eodem instâti, quo parati sumus, gratiam quoq; recipere, eandem haberemus certitudinem, quod sumus in gratia. Nititur enim falsissimo fundamento, quòd possimus legitimiæ nostræ præparationis habere certitudinem. Sed tam de conclusione, quàm de ratione latius in fine tertij libri, cap. de certitudine gratiæ. Cũ aut statuimus hos motus necessarios, non intelligimus formaliter semper in eodem instanti, sed satis est virtualiter fieri. Etenim fieri potest, vt Christianus habens fidem, & spẽ informes, qui diu fuit, quasi parturiens, imperfectè poenitens, repẽtino flagrore charitatis prorumpat in subitam poenitentiam in virtute præeuntium motuum fidei, & spei: licet formaliter tunc non eliceat illos actus, credo & spero in Deum: sed satis est, quod eius meminerit misericordiæ.

De causis formalibus, quomodo gratia & virtutes distinguantur.

Cap. 17.

Atis denique, nescio an super de dispositionibus, quæ ad causam materialẽ reducuntur iustificatio- nis, disertũ nobis est. Nam etsi non fuerit animus, exactissimè scholarũ more discussionem singulo- rum facere, pretiũ tamen operæ existimaui, paulò rem pres- sius vrgere, quàm qui stylo fermè oratorio præcisus testimo- nijs Patrum, hoc ætatis rem theologiam tractant. Hac enim ratione non modò controuersiæ apertius elucidabuntur, ve- rùm etiam, illis definitis, commoditas erit, materiam hanc habere suis numeris absolutam. Quare eandem phrasim in subsequẽtib; persequemur. Sequitur ergo de causis forma- libus, quæ cum eiusmodi dispositionibus cõtinuò connectũ- tur: quales sunt gratia, & virtutes. De quibus primum cum nostris colloquendũ nobis est, ac deinceps cum alienioribus. Igitur de gratia, & virtutibus non semper olim res certa fuit, essent ne habitus infusi. Imò vsq; ad ætatem illam Magistri sentẽ. res erat dubia. Nisi quod pars affirmatiua plausibilior erat, & plurimum probata. Vnde in cap. maiores, de bap. & eius effectũ, vtraq; simpliciter pars sub quadam probabilitate denar-

*De habi-
tibus vir-
tutum.
Cap. ma-
iores, de
bapt. &
eius ef-
fic.*

te denarratur: nisi quod Pontifex illam postremo loco tan- quam vero magis consentaneam ponit. Et primum de gratia, quanuis omnibus fides catholica sit, gratia nos saluari per fi- dem: vt ait Pau. An verò qualitas sit animæ, re ipsa ab anima distincta: veluti sunt habitus scientiæ, nõ adeo res est scriptu- rarum elogijs constitutissima. Nam quod frequentissimũ est gratia nos Dei vocari, saluari, & glorificari, idem est quod gra- tis, sine nostris meritis. Ita enim promiscuè ait Paul. iustifica- ti gratis, per gratiam ipsius. Neq; antiqui Patres ita multum clarè loquuti sunt de gratia, tanquàm de vno quodam habi- tu, & qualitate. Atqui si res ex humana gratia coniectanda esset, contraria pars potius esset probabilior. Cũ enim quis in gratiam principis, aut vllius amici recipitur, nulla sibi no- ua qualitas accrescit: sed per hoc solum gratus sum ego ami- co meo, quia obiectum sum amoris erga me sui: & ipse vicif- sim mihi gratus, non per amorem suum, aut aliam formam quæ sibi insit, sed quia ego per amorem qui in me est diligo ipsum. Nam verò de charitate Magister senten. libr. i. d. 18. ita sentit, vt audenter refutet esse habitum infusum: sed cha- ritas, inquit, est ipse spiritus sanctus, qui nobis illabitur. Non quod adeo desipiat, vt actus nostros charitatis, qui accidentia sunt, ipsam esse cogitet substantiam spiritus sancti: sed id tan- tum arbitratus est, quòd spiritus sanctus non excitet nos & moueat ad amorem Dei, & reliqua charitatis officia, per ali- quem in nobis immanentem habitũ, sed per se ipse proximè: vt de auxilio speciali loquuntur theologi. Hanc opinionem sibi, in animum induxit propter verba Augustini. 8. de trini. cap. 8. vbi inter exponendum illud Ioannis, Deus charitas est, ait, quòd qui proximum diligit, consequens est, vt dilectio- nem ipsam diligit: nam dilectio Deus ipse est. Et inferius. Qui cognoscit fratrem, quem diligit, cognoscit, & charita- tem ipsam: quæ Deus est. Idem repetit lib. 15. capit. 17. vbi ait. Ita Deus dicitur charitas nostra, sicut Deus est spiritus. Atquẽ adeo manifestum est (inquit Magister) non esse aliam in no- bis charitatem, præter personam ipsam spiritus sancti. Tametsi de reliquis virtutibus: putà, de fide, & de spe, expressè in. 3. senten. docet esse habitus infusos: sed hoc solum negat de charitate, & fortè de gratia, propter suam excellentiam. At verò

*Humana
coniectu-
ra.*

*Magi-
ster.*

Aug.

Aug. verò hoc idiomate Augustini, non modo tunc Magister, sed & nunc plerique decipiuntur: vt capite. 20. circa iustitiam imputatam iterato admonebimus. Fuit enim August. ab ineunte adolescentia Platonis philosophia intinctus, qui ideas separatas censebat esse indiuiduorum formas: quas ideas idem August. agnouit esse diuinam ipsam essentiam, vt theologi profitentur. Et idcirco cum quicquid in nobis insit perfectionis, vt sapientia, iustitia, charitas, & id genus reliqua, participatio quadam sit eiusmodi perfectionum quæ sunt in Deo, crebrò vitur illo modo loquendi Platonico, quod nos simus boni bonitate, quæ est Deus, & sapientes, sapientia, quæ est Deus. Atque eadem phrasi, ait, charitatem nostram: videlicet, qua Deum diligimus, esse Deum ipsum: vt fides eius interpres diuus Thom. 2. 2. q. 23. cognouit. Haud tamen respuit, neque verò denegandum est, quin in nobis sit habitus charitatis infusus, vt ilico apparebit. Quamobrem iure, & meritò repulsus est in hac parte Magister ab omnibus theologis. Sanè, qui de gratia, & virtutibus tribus saltem theologis (quicquid sit de aliis moralibus) vna mente confitentur, esse habitus infusos. Id quod, cum optima ratione, tum etiam sacrorum elogiis confirmant. Sed vt à rationibus gratiæ, & charitatis exordiamur, videre est primum, quo discrimine discernantur. Duran. 2. senten. dist. 26. non punctim dignoscit inter gratiam, & charitatem. Quin prauè de illis diiudicat: existimans, quod sicuti gratia sumus grati Deo formaliter, ita per charitatem, quæ in nobis est sumus illi chari. Quod si verum esset, non solum re, verum neq; ratione differrent, sed solo nomine, vt ipse fatetur: imò altera redundaret. Nam esse quempiam Deo gratum, idem est, quod esse illi charum. Est nihilominus per se manifestum interuallum inter gratiam & charitatem, quod gratia est forma, qua dilecti sumus Deo. Et ideo peculiariter dicitur gratia non solum quia gratis (vt reliqua omnia charismata) donetur nobis, sed quia nos formaliter Deo gratos reddit. Veluti (vt sic loquamur) qui obiecta sumus dilectionis diuinæ, per quam (quæ sua substantia est) nos diligit. Charitas verò est habitus suffectus nobis ad diligendum Deum. Ita vt per gratiam firmus nos chari Deo: non quod per illam nos formaliter diligat

gat (hoc enim facit per suum amorem) sed quod illa nos amando perfundit, qua dicamur dilecti, & grati sibi. Per charitatem autem nos eum vicissim redamamus, & ipse fit nobis charus. Est enim charitas (vt. 3. lib. de doct. Christi. cap. 10. definitor est Aug.) motus animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum. Vnde grece diuersæ sunt voces χάρις & ἀγάπη. Hæc gratiæ, & charitatis differentia, cum probe, & scite perspecta fuerit Scotto in. 2. d. 27. profectò demiror, cur in eandem opinionem deflexerit, quod charitas & gratia sint iidem prorsus habitus, sola ratione distantes. Nam de Durando, & aliis, quibus hoc discrimen non fuit perspectum, potius mirandum est, cum solo nomine apud illos differant, cur posuerint vlla ratione duas. Expēdamus ergo tantisper causas vtriusque opinionis de hoc interstitio gratiæ, & charitatis. S. Tho. existimat duos esse habitus, nō ratione modo, sed re etiam distinctos: vt gratia sit forma, quæ dat nobis esse spirituale, & diuinum: vt pote, quo sumus formaliter accepti, & grati, eo quod sumus ab ipso dilecti. Charitas verò est virtus, quæ nos facit dilectores, amantesq; sui. Prius enim (authore Ioanne apostolo) diligimur, quam diligamus. Vnde. 1. 2. q. 110. Prius probat, quod gratia sit aliquid in nobis, deinde quod sit distincta à charitate. Ratio prioris membri sumitur ex discrepantia, quam inter gratiam diuinam, & gratiam humanam paulò antè commemorauimus. Sanè, quod homo non diligit amicum propter probitatem, quā in eo efficit, sed propter eam quam in ipso apparentem videt, vel propter quamuis aliam cogitatam causam. Et ideo potest quis quempiam habere gratum, & acceptū, sine aliqua bona qualitate, quæ in eo sit. Deus autem neminem diligit nisi propter bonitatem, quam ipse diligēdo ingenerat. Quinimo id ipsum quod nos diligit, est, dignos nos facere, & iustos, atque adeo potentes iusta, iusteq; operandi. Et ideo licet gratia qua sum amico gratus, nihil in me qualitatis addat, ea verò qua sum Deo gratus, qualitas est mihi ab eo infusa. Non concludit ratio necessitatem: neq; verò vllus ambigit, quin absq; vlla infusa qualitate posset nos Deus habere gratos: sed suppositis testimoniis scripturæ: quibus infusio gratiæ insinuat, vt cap. proximo videbitur, est optima ratio. Quomodo autem inter gratiam,

Scot.

S. Tho.
de gratia et charitate.

gratiam, & charitatem interfit, ex analogia naturalium idem S. Doctor coniectatur. Deus enim non minori prouidentia disponit res gratiæ, quàm naturæ: quinimo multò maiori in rerum autem ordine naturalium, hoc perspectum nobis est, vt prius res habeant esse per formas, deinde non solum ipsas generali influxu iuuet, & moueat ad agendum, verum etiam virtutes singulis indiderit ad huiusmodi opera, vt sint ipsis naturalia. Hic enim genuinus sensus est illius verbi Sapientis, quòd Deus attingit à fine vsque ad finem, & disponit omnia suauiter. Nempe, quòd cum nihil in vniuerso, neq; folium arboris, nisi ipso concurrente motetur, tamen singulis imprescit formas, & virtutes, atque adeo pondera, quibus vnamquanq; rem in suum finem suauiter inclinaret. Pari ergo modo, eo tunc temporis, quo nos iustificat, per suum in nos amorem, gratia nos informat, qua esse nobis diuinum communicat, & vt ait

2. Pet. 1. Pet. apostolus, per tale preciosum donum suæ nos confortes diuinæ naturæ efficiat, atq; adeo charitatem, & reliquos operatiuos habitus adhibet, quibus perfectè operemur iuxta conditionem eiusdem diuinæ naturæ. Et confirmatur adhuc ratio contra Magistrum senten. Nam quauis nos spiritus sanctus moueat ad virtutum opera, facit hoc tamen (vt est apud Sapientem) suauissima dispositione. In officiis tamen, & operibus virtutum naturalium, vt philosophi omnes, & experientia docet, non est perfectum opus, quoad usq; procedat ex acquisito habitu, qui est sicut altera natura. Per habitus enim fiunt nobis opera connaturalia, atque adeo facilia, quæ ante comparatum habitum erant difficilia. Vnde Aristo. 7. phisicorum. Virtus, inquit, est dispositio perfecti secundum naturam ad optimum actum eidem naturæ conuenientem. Multò ergo magis rationi consonat, vt in operibus gratiæ similes nobis habitus spiritus sanctus infundat. Quandoquidem nullo nos coactu impellit, sed quæ nostra natura est, liberè allicit, & appellat ad bonum, atq; adeo ad opera gratiæ, ac si naturæ congruerent, ita dulciter promouet. Hinc sapienter colligit S. Thom. gratiam esse in essentia animæ: virtutes autem

Gratiæ in essentia animæ. in potentiis, vt fides in intellectu: spem autem & charitatem in voluntate. Quoniam gratia tantum dat esse supernaturale, per quam prius natura sumus accepti, & grati tanquam dilecti

lecti à Deo. Et deinde sequuntur habitus in potentiis ad operandum dignè, vt decet filios Dei. Neq; parum lucis adfert analogia, quæ S. Thom. 1. 2. quæst. 110. patefacit, vt charitas, & gratia distinguantur realiter. Sanè, quòd gratia sit, velut in naturalibus lumen intellectus. Vnde sicuti habitus naturales sunt virtutes illæ acquisitæ ad operandum secundum perfectionem luminis naturalis, ita charitas, & reliqui habitus virtutum diuinitus infunduntur simul cum gratia ad operandum proportionem debitam ad illud esse gratiæ supernaturale. Rationes ergo restat vt expendamus, quibus Sco. *Rõnes* & qui ei subscribunt persuasum habent, vnum esse habitum, qui & gratia sit & charitas. Sunt enim tres numero. *Scõ.* Prima, quòd quicquid excellentiæ tribuitur gratiæ, tribuitur & charitati, & è cõuerso. Vtraque enim diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Secunda, quòd vtraque est forma aliarum virtutum: quare neutra potest esse informis. Tertia, quòd vtraque coniungit nos vltimo fini summa coniunctione, quæ potest esse in via. Sed profectò haud est difficile arietes hos auctori suo obuertere. Ratio enim rerum, vbi non possunt separari, sumenda est inde, vbi separantur. Inter homines autem gratia, & charitas ita differunt, vt vna possit reperiri sine alia. Vsu enim sæpenumero venit, vt quis sit alter gratus, quem tamen non vicissim diligit, & solet quis alterum diligere, cui non est gratus: ergo quamquam inter nos & Deum semper maritentur, sintque adeo indiuisæ sodales: quoniam, Qui diligit me, inquit, diligitur à patre meo: ratio nihilominus ipsarum diuersissima præ se fert distinctionem realem. Nam etsi vtriq; tribuatur diuidere inter filios regni & perditionis, diuersissimè tamen, & prius natura hoc facit gratia, quàm charitas. Ex eo enim, quòd dilecti atq; adeo grati sumus Deo, largitur nobis habitum charitatis, per quem ipsum redamemus: iuxta verbum Ioan. Non quia nos prius dilexerimus, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Item quauis vtraque sit forma aliarum virtutum, & idcirco neutra possit esse informis, tamen in hoc vastissima etiã intercapedine distant. Nam gratia est forma aliarum virtutum ratione subiecti: charitas verò ratione finis. Quod est dicere. Gratia quia facit hominem gratum, tanquam obiectum

dilectionis diuinæ, facit sequenter vt opera eius sint grata, & accepta Deo: iuxta illud, Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: id est, & ideo ad munera eius. Charitas verò, quia habet Deum immediatè pro obiecto, habet & opera aliarum virtutum, veluti omnium regina, referre in honorem & gloriam Dei. Ac deniq; quanuis vtraq; nos coniungat vltimo fini, & in hoc quoque plurimum disparantur. Nam gratia est per quam nos Deus sibi amore copulat, gratosque & sibi acceptos reddit: charitas verò, per quam nos ipsum amore prosequimur: iuxta illud Augusti. in lib. de mori. eccl. Charitas est perfecta virtus animi, quæ coniungit nos Deo, qua ipsum diligimus. Falsissimū ergo est, quòd vel per gratiam amemus formaliter, vel per charitatem simus formaliter grati. Quāuis per opera charitatis, tanquā per merita augeatur gratia. Sed & ex huiusmodi augmēto sumitur aliud argumētū, quòd charitas & gratia distinguātur, quoniā non eadem proportione augentur. Quocūq; enim remississimo actu charitatis statim crescit gratia. Quoniam cuiuscūq; merito correspondet certus gradus gloriæ ad quam statim acceptatur homo: & cum per gratiam acceptemur ad gloriā, fit, vt statim augeatur gratia. Charitas verò per actus remissiores ipsa non confestim augeatur: vt S. Tho. 2.2. q. 24. & theologorum plurimi consentunt. Quoniam habitus operatiui potius dum remissè operantur remittuntur. Quare quātitas gratiæ non sequitur in via quātitatem habitus, sed actuum charitatis. Sed de hoc non statuimus hic disputare. Accedit in testimonium distinctionis gratiæ, & charitatis, quòd gratia nusquam vocatur virtus, sicut charitas, sed sub diuersis nominibus vbiq; exprimiuntur, vt capite iam proximo patebit, vbi & euidentius monstrabitur, habitus esse distinctos.

De eisdem causis formalibus, quomodo iustificent. Cap. 18.

Ost quā visum est, vt gratia, & virtutes distinguātur, quod necessariū erat ad intelligēdū modū diuersum, quo ad iustificationem cōcurrūt, duo super sunt de his cōstituēda. Primū de infusiōe, & alterū de ratiōe formali, qua iustificat. Et quòd

Et quòd sint habitus infusi, quāuis nō antea fortè ita cōstanter, tamen à tēpore concilij Viennēsis pro comperto habetur inter Patres, & theologos, vt illic decretum est. Quod quā plurimis est sacris testimoniis consonātissimum. Primum est ad Titum. 3. Secūdum suam misericordiā saluos nos fecit, per Tit. 3. lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quē effudit in nos abundè per Iesum Christū saluatorem nostrū. Cuius simile, & illud est. Charitas Dei diffusa est in cordibus Rom. 5. nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Vox enim infusio, donum aliquod, præter motum Dei, designat, quòd in nobis permaneat. Nisi quòd primus locus ad gratiam propius spectat gratum faciētem. Per misericordiam enim suam saluos nos facere, idem est, quòd per charitatem, qua ipse nos diligit. Secundus verò expressè loquitur de charitate, qua nos ipsum diligimus. Ita enim ait de spir. & lit. cap. 32. Augu. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit: sed qua nos facit dilectores suos. Tertius locus I. Ioan. 3. est in prima Canonica Ioannis. Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet. Verbum, manet, inhærentis habitus significatiōe gerit. Et quāuis virtutes etiamnum semina, bonorum operum, sanè quorum sunt principia, dici possint, significantius tamen ac proprius nomini feminis subiicitur gratia, per quā ex Deo Christo nascimur: sicuti naturali semine ex priori Adam. Et præterea, quia gratia est feminatio fructuū, sanè vnde opera nostra sint merita gloriæ. Accedit & illud. Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur a patre meo, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quod ipse idem exponens Euāgelista in sua Canonica, ait. In hoc cognoscimus, quòd in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Cum ergo Deus præter generalem illum modum, quo vbiq; est per essentiam (vt aiunt) præsentiam, & potentiam, singulariter in nobis, dicatur persistere per suum spiritum, & charitatem, inexplicabilis est modus alius, quā per habitus gratiæ & virtutū, quibus nos diuinitus informat. A deo, vt S. Patres nō vereantur dicere, quòd sicut anima est vita corporis, ita & ipse sit vita animæ. Nempe, vt qui manet in charitate in Deo maneat: quoad tenus, vt materia in virtute formæ, & Deus

Argumentū ex augmēto argumētū diuerso.

Rom. 5.

Augu.

I. Ioan. 3.

Ioan. 14.

in ipso, vt virtus formæ in materia. Eodem pertinet, quod ait
2. Pet. 1. Pet. Maxima & preciosa vobis promissa donauit, vt per hoc
Gala. 3. efficiamini diuinæ confortes naturæ. Et illud Pauli. Quicūq;
 in Christo baptizati estis, Christum induistis. Indui enim
 Christum, compingi ei est, veluti membrum, vt qui in eo re-
2. Cor. 1. nascitur, suam ipsius imaginem moribus exhibeat per gratiã
 & virtutes tali genitura susceptas. Et. 2. ad Cor. 1. Deus signa-
 uit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris. Id quod
Eph. 1. repetit ad Eph. 1. vbi ait, Signati estis spiritu promissionis
 sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Referta est huius-
 modi elogiis sacra pagina. Nam præter hæc de gratia, & cha-
 ritate, supra cap. 8. de fide plurima adsciuiimus: & idem est de
 spe iudicium. Quare de gratia & tribus theologis virtutibus
 summa consensio est inter theologos, habitum esse infusos.
Argu. de At qui maximum argumentū in hanc sententiam sumitur
pueris. ex infantibus baptizatis: sanè, quos cum verè sanguine Chri-
 sti geniti sint filij Dei, huiusmodi subsidia in vitam spiritua-
 lem, certum est, participare: & cum maturi nō sint, vt per mo-
 dum actuum suscipiant, plusquam coniectura est, eadem illis
 impartiri per modum habitus. Vnde cum essent quondam,
 qui contrarium opinarentur, dicentes paruulos ex eo, quòd
 non sunt habiles, & idonei ad vsum eiusmodi habituum, ne-
 quaquam illis infundi, sed tantum recipere remissionem pec-
 catorum, atq; peruenientes ad vsum rationis, tunc temporis
 virtute characteris eisdem habitus recipere, Cōcilium Vien-
Concil. nense, sub titulo de summa tri. & fi. catho. constitutioni Inno-
Vicentise. centij in. c. maiores, nouum, magnumq; authoritatis pondus
 adhibuit, his verbis. Nos autem attendentes efficaciam mor-
 tis Christi, quæ per baptisma applicatur pariter omnibus ba-
 ptizatis, opinionem secundam, quæ dicit, tam paruulis, quam
 adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtu-
 tes (distinguit inter gratiam, & virtutes) tanquam probabi-
 liorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum theo-
 logiæ magis consonã & concordem, sacro approbante Con-
Synod. cilio duximus eligendam. Consentienter S. modo Synodus
Triden. cap. 7. sess. 6. ait, merito sanctissimæ passionis Christi in ipsa
 iustificatiōe infundi iustitiã: hoc est, fidem, spem, & charitatē,
 quæ est sicut prima stola euangelica, quam pro illa per Adæ
 inobe-

inodientiam perdita, renati iubentur, candidã, & immacu-
 latam seruare, vt eam perferentes ante tribunal Christi, reci-
 piant vitam æternam. Et can. xi. sub anathemate explicatus
 censet, gratiam, & charitatem in renatorum cordibus diffun-
 di. Tametsi consulto de habitum nomine nihil meminerit.
 Et quanuis de solis virtutibus in genere pronunciauerit Sy-
 nodus, idem etiam sentiendum est de donis spiritus sancti, quæ
 prænuñciauit Propheta sub septenario numero, requietura in
 flore radice Jesse, ac subinde suo cuiusq; modulo, & gradu in
 singulis eius mēbris. Hæc. n. diuus Gregor. in principio super
 Iob agnouit in septem filiis suis distincta à tribus virtutibus
 theologis per tres eiusdem filias designatas. Quinimo qua-
 uis de hoc non sit tam vna omnium sententia, tamen si fides
 habenda est S. Thomæ, quatuor præterea cardinales virtu-
 tes infunduntur cum gratia Christi: qui sapientia illa diuina
 est, de qua scribitur, quòd sobrietatem, & sapientiam docet,
 & iustitiam, & virtutem. His præhabitis de infusione, quod
 primum huius capituli membrū erat, cōsideratè in causis for-
 malibus iustificationis conspiciendus est numerus, ordo, &
 modus: ac demum, qua sint ratione cum materialibus dispo-
 sitionibus contextæ. Etenim quemadmodum quatuor sta-
 tuebamus in sermone causarum materialium. Primum vi-
 delicet, ex parte Dei mouentis, speciale auxilium, ac deinde
 tres motiones liberi nostri arbitrij: scilicet, fidei, spei, & chari-
 tatis, ita in eodem instanti temporis protinus subsequuntur
 alia quatuor, quæ causæ sunt formales diuinitus infusæ: sci-
 licet, gratia remittens peccatum per diuinam erga nos dile-
 ctionem, & tres habitus earundem virtutum, Deum ha-
 bentes pro obiecto: vt pote, quibus in eum dignè, & merito-
 riè credimus, speramus, & amorem referimus nostrum.
 Atqui quo naturæ ordine motiones illæ antecedunt gratiam
 eodem prorsus infunduntur, & habitus in eodem instan-
 ti: putà, fides, spes, & charitas. Quocirca S. Thom. quem or-
 dinem posuit. 3. p. q. 85. artic. 5. inter dispositiones nostras ad
 gratiam cum auxilio speciali, eundem. 1. 2. q. 13. artic. 8. di-
 sponit in infusione gratiæ, & virtutum. Sed quantum ad
 modum iustificandi, prudenter inter noscendum est ac dispi-
 ciendum, quòd quanuis gratia & virtutes causæ sint for-
 males

Esd. xi.

S. Tho.

1. 2. q. 6. 3.

Quatuor
de causis
formali-
bus cōsy-
derantur.

Ordo.

S. Tho.

Modus.

males iustificationis, haud tamen eodem modo, sed longè diuerso. Bisariam enim vsurpare possumus hoc quod est nos iustificari: vel potiùs eiusdem iustificationis duplex est effectus, & ratio. Dicimur enim iustificari, quia nobis condonantur peccata, atque adeo grati, & accepti Deo reddimur. Et dicimur iustificari, quia simul facultatem accipimus ad faciendum iusta. Primum gratiæ per se formaliter attribuitur: alterum verò charitati, & reliquis virtutibus. Quamobrem, quicquid sentire libuerit de gratia, & charitate, sint ne vna, an plures res, non est vel sentiendum, vel affirmandum iustificari nos in primo sensu: id est, à peccatis liberari per charitatem nobis infusam, nisi fortè vt effectus est, & minister gratiæ: vt statim dicturi sumus. Nam illa (quatenus charitas est) non est, qua à Deo diligimur: sed qua ipsum diligimus. Et tamen non ignoscit nobis Deus delicta per hoc, quod ipsum diligimus, sed quia teste apostolo Ioanne, prior ipse diligit nos, infundendo gratiam, qua dicimur dilecti: tanquã obiecta (vt sic dicamus) dilectionis erga nos suæ. Porro idem docet Paul. ad Ephes. vbi ait, quòd Deus prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum, secundum propositum voluntatis suæ (non ergo nostræ) in laudem gloriæ gratiæ suæ: in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Quem sermonem exponens August. de prædest. sanct. cap. 18. æstimatè considerat illud verbum, Secundum placitum voluntatis suæ. Ne in tanto (inquit) beneficio gratiæ Dei placito gloriemur voluntatis nostræ. Et præterea contemplatur, quomodo in voluntate sua gratificauit nos. Dicitur enim (inquit) gratificauit, à gratia. Hæc August. Colligamus ergo, quòd sicut in prima iustificatione, qua constituimur ex iniustis iusti, non iustificamur per nostram iusticiam, ita neque merito amoris nostræ voluntatis: etiam si à Deo sit infusus, sed per gratiam voluntatis suæ. Iustificamur autem per habitum primum cooperando nostræ iustificationi: deinde vt iustè, id est, dignè & meritorie credamus, speremus, & amemus, ac denique operemur: quod quiuerat nemo ante gratiam. At verò ad pleniorē rei huius intellectum, notandū est: primum, quòd alia ratione charitas, quàm gratia opponitur peccato. Charitas enim aduersatur illi, sicut amicitia inimicitia

Charitas
& gratia
oppo. pec-
cato.

inimicitia in eodem subiecto. Qui enim diligit Deum non offendit ipsum. Gratia verò & peccatum in intrinseca ratione formali contraria sunt, tanquàm diuersa obiecta respectu Dei. Existere enim hominem in peccato, est ingratum esse, inuisumque, & offensum Deo: esse autem in gratia, est esse gratum Deo, & acceptum. Quoniam intrinseca ratio peccati non consistit, vt nonnulli cogitant, in hoc, quòd sit acceptum ad poenam: ille enim est eius effectus. Sed quanuis nullum in peccatorem decretum esset supplicium, qui fecisset contra eius voluntatem, ingratus illi esset. Quo fit vt gratia gratum faciēs ex diametro opponatur peccato, atq; adeo formaliter per modum contrarietatis expellat ipsum, vt auctor est S. Thom. 1. 2. quæst. 13. artic. 2. Neque aliter profectò expelli potest. Non dico ita necessariam esse gratiam, vt sit qualitas, nam sine illa potuit nos Deus facere gratos, sed loquendo (vt aiunt) formaliter de gratia, nihil aliud est Deū nobis peccata remittere, quàm in suam nos gratiam recipere. Scio Scotum in. 4. d. 1. quæstio. 6. & d. 14. & 16. contrarium opinari de potentia saltem Dei absoluta. Quia sicut potuit, inquit, creare hominem in meris naturalibus sine gratia & peccato, ita potest & peccatum taliter remittere, vt restituatur sine gratia ad pura naturalia. Sed profectò contrarium est multò probabilius. Nempe, quòd quanuis possit homo condi in naturalibus, tam culpa, quàm gratia vacās (quod est medium inter ista contraria) in quo homine, vt primum peccatum nullam expelleret gratiam, ita neque si primum reciperet gratiam, illa depelleret peccatum, tamen postquàm quis illud commisit, certè malè est intelligibile, quòd possit remitti, nisi per dilectionem, qua Deus eum diligit, qui sibi erat offensus, atque adeo per hoc, quòd recipiat eum in gratiã. Est veruntamen de potentia Dei absoluta vanum disputare. Ut ad rem igitur redeamus. Secundo notandum est, quemadmodum gratia prius natura infundatur, quàm virtutes. Nam per hoc, quòd nos Deus diligit, confert nobis omnia bona. Quod est validissimum argumentum, gratiã à charitate distingui. Si enim gratia prius infunditur, quàm fides, & fides quàm charitas, quomodo gratia potest esse idem, quòd charitas? Profectò facilius adduci possem, vt

Rõ peccati.

S. Tho.

Scotus.

Gratia
prius natura.

Fides est gratia. credere, gratiam, nullam esse qualitatem distinctam, quam vt opinarer, eandem esse, quæ charitas. Pari iam facilitate Melancthon, & reliqui, aiunt, gratiam non esse charitatem, sed fidem. Quod planè, etiam si opinio sua vera esset, quòd sola fide iustificamur, falsum nihilominus esset. Quoniam si fides est, per quam apprehendimus misericordiam, eadem est per quam apprehendimus gratiam, atque adeo fides non est gratia ipsa. Tertio hic tandem, quo de causis iustificationis summum addamus verbum: consideratè cernendum est, quo se habeant modo, naturales dispositiones ad causas formales. Et primo, vtrum idem sit motus dispositionis ad gratiam, & quo nos Deus iustificat. Atqui secundum Scotum, & illos qui introducunt meritum congrui, nulla est difficultas: quoniam motus dispositionis est à facultate ipsa, & vigore naturæ per solum concursum generalem Dei: post què Deus per se solus infundit gratiam iustificantem. At verò si verum est, quod supra capi. 3. constituere nitebamur: scilicet, quòd dispositio ipsa est motus Dei peculiariter nos trahentis, dubium est, vtrum Deus infundendo gratiam moueat nos simul ad recipiendum eam, vel prius nos moueat, quam infundat. Et ratio dubitandi ex vna parte est, quòd dispositio debet præcedere formam, Et ita S. Thom. 1. 2. q. 109. artic. 6. dicit, quòd præparatio ad gratiam fit per auxilium speciale, quali sit alius motus præuius. At verò ex altera parte difficile est explicatu, postquam dispositio, & ipsa iustificatio eodem momento fieri possunt per infinitam virtutem Dei (vt auctor est idem S. Thom. eadem. 1. 2. q. 113. arti. 7.) quomodo eodem puncto temporis possibile sit, vt prius ordine naturæ sit motus dispositionis, quam infusio gratiæ. Et augetur dubium ex dictis eiusdem in eadem q. proximè citata, artic. 6. vbi ait, quòd iustificatio est quidam motus, quo anima mouetur à Deo ad remissionem peccati. Ad quam proinde quatuor requiruntur: scilicet, gratiæ infusio, quæ accipitur ex parte motionis diuinæ: secundo motus liberi arbitrij per fidem in Deum: tertio motus eiusdem liberi arbitrij in peccatum: & quarto tanquam effectus est remissio peccatorum. Et idem expressius adhuc repetit artic. 8. dicens, quòd Dei mouentis motio est gratiæ infusio præcedens motus nostros. Ex quibus

verbis

verbis consequens apparet, dispositiones illas liberi nostri arbitrij nullatenus præcedere infusionem gratiæ. Et præterea colligitur, quòd non est aliud auxilium speciale, quam ipsa infusio gratiæ. Ecce, quòd Protestantes initio execrari coeperunt in doctrina scholastica: scilicet, quòd per eam theologia iustificationis in istos anfractus philosophiæ coniceretur, vbi non potest planè intelligi: cum tamen res est, quæ plebius plana, ac peruisa deberet esse. Ad hoc tamen, quia punctum hic delitescit huius controuersiæ, per dispositas propositiones, ex ordine respondebimus. Primum, non sunt omnia mysteria populis prædicanda, & euulganda, quæ in scholis vtiliter discutiuntur. At sunt nihilominus nonnulla creditu necessaria in materia iustificationis, quæ nequeunt, nisi per philosophiam explicari. Prædicandum inquam, plebi est, quòd vt nemo rationis compos valet, nisi per gratiam Christi iustificari, ita nullum Deus vi cogit, sed iuxta suam naturam liberè ad se trahit. Et præterea, quòd cum sit virtutis infinitæ, subito potest honestare pauperem, hoc est, simul & cor hominis emollire, & à peccato diuellere, atque sibi per gratiam reconciliare. Et hoc satis est, populus auscultet & credat. Maiores autem, qui expositi sunt, vt rationem reddant eius, quæ in nobis est fidei, nihil aliud quam operæpretium faciunt, si per philosophiam, licet non vulgo, sapientibus tamen explicare student, quemadmodum in vno instanti hæc cohæreant, vt à Deo moueamur, & simul eius recipiamus gratiam. Sicuti iam ipse Bucer. fatetur poenitentiam ordine naturæ præire gratiæ per instinctum spiritus sancti. Sit ergo secunda propositio. Auxilium speciale, per quòd disponimur ad gratiam, nonnunquam potest tempore ipsam præcedere. Diximus enim paulò antè præparari nos quandoque à Deo gradatim antequam perueniamus ad veram contritionem, quæ est dolor peccatorum propter Deum. Eodem enim instanti, quo per motum specialem Dei hæc fit, infunditur gratia. De aliis ergo dispositionibus tempore præcedentibus liquidum est, vt sint diuersi motus per auxilium speciale ab infusione gratiæ, sed de vera contritione, quæ simul fit cum infusione ipsa, qualis (exempli gratia) præparauerit conuersio Pauli, submittam tertiam propositionem,

quam

*Solutio
q̄onis.
1. Propo-
sitis.*

*2. Propo-
sitis.*

Simul

gratia

et

præpara-

uerit.

quam fuisse arbitror, & mentem S. Thomæ, & omnino rei veritatem. Nempe, quod Deus infundendo gratiam simul mouet, ac præparat liberum arbitrium ad acceptandum. Verba sunt S. Thomæ, quæ iam nunc citata, articulo. 3. Atqui parum refert, sint ne duo motus, an vnus, quo nobis, & gratiam infundit, & auxiliatur, vt moueamur in ipsum, eundem acceptantes, & recipientes. Quamobrem motus liberi arbitrij non præcedit gratiam simpliciter ordine naturæ, sed cum limitatione: id est, in genere causæ materialis. In genere enim causæ efficientis, gratia præcedit. Appositissimum arbitror exemplum de vento, qui dum impetu ingruit in fenestram clausam, intrando aperit, & aperiendo intrat. Nihilominus in genere causæ efficientis, non quia aperit intrat, sed motu quo intrat, aperit. In genere autem causæ materialis, prius natura est apertio: quoniam nisi aperiretur fenestra, aula non reciperet ventum. Ita ergo in proposito non est intelligendum, quod prius natura simpliciter, in genere causæ efficientis moueamur à Deo, quàm gratia infundatur, sed infundendo mouet nos, vt recipiamus. Et hic est sensus verborum S. Thomæ eodem articulo. 8. ad. 2. argumentum, vbi ait, quod dispositio respectu subiecti præcedit receptionem formæ: & hoc modo dispositiones præcedunt gratiam: si tamen consideremus ex parte agentis, prius natura est infusio gratiæ, per quam mouet subiectum, vt recipiat. Atque idem est, quod aiunt philosophi, formam substantialem secum afferre suas dispositiones: vt forma ignis substantialis secum affert calorem, qui manet in igne genito. Nam quæ præcesserunt in aqua, ipsa corrupta, corrumpuntur: si accidentia sint in toto composita. Per hæc soluitur insigne dubium, de quo non parua fuit disputatio inter theologos Concilij, an fides, spes, & charitas, quæ infunduntur in iustificatione, sint censendæ causæ formales iustificationis. Atque adeo, vbi ait Paul. Arbitramur iustificari per fidem, vtrum fidei nomen designet causam formalem, an verò solam dispositionem. Ad hoc inquam dubium egomet mihi ita respondeo. In primis gratia ipsa, vt monstratum est, propriissimè est causa formalis iustificationis, qua scilicet, remittuntur peccata, & ex iniustis efficiuntur iusti, atque adeo denomi-

Simile a vento.

An fides sit causa formalis.

denominamur, & sumus accepti Deo ad vitam æternam: tanquam filij, ad hæreditatem. Habitus autem virtutum: puta, fidei, spei, & charitatis, nullatenus isto modo sunt causa formales, non solum quod posterius ordine naturæ infundantur, quam gratia, sed quia per se ipsi, nec remittunt culpam, nec faciunt hominem gratum, sed solum faciem, quinimò potentem ad credendum, sperandum, & amandum dignè, & meritorie. Qua ratione propriissimè dicuntur inhærens iustitia. Est enim iustitia authore. 5. ethic. Arist. virtus, qua quis aptus est, & propensus ad ea facienda omnia, quæ iusta sunt. At verò de actibus earundem virtutum dubitatio est, an causæ ceteri possint formales remissionis peccatorum. Potest enim cuiuspiam fortè probatior apparere pars negatiua: eò, quod eiusmodi actus præcedant gratiam in genere causæ materialis. At verò cuiuscunque scholæ sequamur viam, citra controuersiam consentiendum est, actus virtutum esse modo quodam causas formales remissionis. Non principales, & per se, sed tanquam ministri seu instrumenta gratiæ. Nemo enim theologorum negare potest, quin contritio: puta dolor, quatenus gratia informatus, sit causa remissionis peccatorum. Neque id Scotus negasset, quoniam poenitentia est virtus remittendi peccata. Attamen in via S. Thomæ res est dilucidior. Nam actus ipse contritionis: puta dolor propter Deum, in genere causæ efficientis sequitur gratiam. Vnde eadem. q. 113. articulo. 3. vbi ait, iustificationem impij fieri, Deo mouente hominem ad iustitiam, clarè docet, motionem liberi arbitrij esse causam formalem remissionis. Et articulo. 6. dicit præire infusionem gratiæ: deinde sequi naturæ ordine motus liberi arbitrij in Deum per fidem: tertio in peccatum: & tandem quarto est consummatio seu peruentio ad terminum motus, qui est remissio peccatorum. Et in. 3. argumento expressè ait, quod remissio peccatorum consequitur motum liberi arbitrij in Deum, & in peccatum, tanquam effectus ad causam. Idemq; repetit ar. 8. Est ergo actus fidei, & eadem ratione, spei, & charitatis: scilicet, poenitentiæ, causa formalis: per quas virtutes gratia operatur ad remittendum peccata. Atqui si quis hæsitauerit, vtrum sit prius gratiæ infusio, & virtutum, an remissio peccati. Videtur enim ex vna parte infusio

Aristo. de iustitia.

Actus vir. causæ for.

Scotus. S. Tho.

Vtrum prius gratia, an remissio.

infusio præcedere, quia est causa remissionis: ex altera remissionem fieri prius, quia peccatum contrariatur gratiæ S. Thom. ibidem optimè respondet, quod quemadmodum in naturalibus, dum sol illuminat aërem, ex parte quidem subiecti aëris, prius natura est purgari à tenebris, quàm lumen recipere: sed ex parte agentis è conuerso, prius natura est illuminare. Nam per lumen expelluntur tenebræ. Quinimo quo ad substantiam vnus sunt motus. ¶ Per hæc compertissimum, & constitutissimum fit principale propositum huius nostri instituti, quod cap. 12. coepimus explicare: scilicet, quomodo id quod nos iustificat, est **FIDES, QVAE PER CHARITATEM OPERATUR.** Nam cum iustificatio fit motio ad iustitiam, motio illa incipit simpliciter à Deo per infusionem gratiæ, sed primus in nobis virtutis motus, quo à Deo eidem gratiæ recipiendæ admouemur, est fidei, ingenerantis, mox spem, deinde charitatē detestantem peccata, quæ vltima est dispositio & virtus eiusdem gratiæ ad remouendum peccata. Secundò constat, vt actus ipsi per quos mouente Deo iustificamur, sunt meritorij de condigno, non quidem gratiæ, ordine naturæ præcedentis, sed tamen gloriæ, ad quam per eandem gratiam acceptamur: vt author est S. Thom. 1.2. q. 12. artic. 2. ad 1. arg. & q. 13. ad tertium. Itaq; gratia non est merces operum, vt ait Paul. sed tamen gloria est merces. Licet dicatur etiam gratia, quia Deus dat nobis, velle, & operari. Gratia enim eodem instanti, quo infunditur, operatur, vt ait ibidem S. Thom. Tertiò patescit, quomodo attritio propriè nunquàm fit contritio, vt ipse ait, in 4. d. 14. q. 2. artic. 1. quia ille dolor propter Deum, si fit per auxilium speciale, nunquàm fuit attritio: si autem non fuit propter Deum, nunquàm fit contritio ex obiecto: quia idem actus numero non mutat obiectum, nisi dicatur extrinsecè contritio, adueniente gratia. ¶ Elucet ex his tandem intellectus confessionis S. Synodi Triden. cap. 7. vbi fidem, spem, & charitatem posuit in causis formalibus. Si enim referatur ad habitus, verissimum est, quia per illos efficimur formaliter potentes meritorie faciendi iusta, & si ad actus, per illos etiam modo exposito formaliter iustificamur: sed de Synodo adhuc paulò post explicatius.

Fides, quæ per charitatē operat.

Dispositiones meritoria.

S. Thom.

Attritio nō fit contritio.

Synod. Triden.

De causis

De causis formalibus iustificationis aduersus

Lutheranos.

Cap. 19.

Aufis itaq; iustificationis ex catholicorum theologia, vt antiqua, ita probatissima, constitutis, de quarum ratione haud grande inter ipsos dissidium est, agenda iam res est cum aduersariis. Animaduertēda enim tria dogmata sunt, & expendenda, quæ de causis formalibus prædicant. Primum dicere pertendunt, quod non ita remittuntur in iustificatione peccata, vt tollantur: sed solūm quod à Deo non imputentur. Secundum quod nulla in nobis inest iustitia formaliter, per quam simus iusti: id est, accepti Deo, & digni vita æterna. Et tertium, quod omnes quotquot fuerunt, eruntq; iusti post peccatum Adæ, tales sunt formaliter per iustitiā Christi, quæ omnibus imputatur, vt singulorum propria. Primum quidem punctum, quatenus ad peccatum originale spectat, patentissimum est apud ipsos, vt libro priori ca. xj. & xij. visum est. Puta, non ita remitti in baptismo, vt profus tollatur. Sed de actualibus variè, & lubricè loquuntur. In colloquio Vuormatiensi dissimilem statuebant rationem, inter originale, & actuale. Nempe, quod actualis culpæ cum actu transeat, non manet nisi reatus: quo soluto, nihil restat peccati. Imò neque reatus vllus poenæ. Nam aiunt, per fidem simpliciter peccata condonari. Sed de peccato originali, diluto per baptismum reatu, manet actu insultus ille concupiscentiæ, quem dicunt esse Deo odibile peccatum. Attamen in aliis locis, idem videntur de actuali, quod de originali sentire lugiter enim glossant remissionem peccatorum, & iustificationem, per hoc, quod fide iusti reputamur propter Christum. Verba sunt in apologia Augustana, articu. 6. de iustificatione. Placet obedientia (videlicet iustificatorum) erga legem, & reputatur quædam iustitia. Et Melancthon in apologia identidem replicat, quod quanquam in iustificato sit renouatio inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquiæ peccati. Et rursus. Hęc inchoata legis impletio placet Deo, quia propter fidem in Christum non imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Et in libello imperatorio, vbi limatiùs videntur loqui, adhuc inculcant

Tria Lutheranorum dogmata.

Colloquium Vuor.

Melancthon.

culcant verbum reputari. Aiunt enim. Et sic fide in Christum iustificamur, seu reputamur iusti. Idem in concordantiis Bucer. & super Paul. Roma. cap. 2. Et Luther. articu. 2. generaliter dicit, quod non est idem, peccata remitti, & peccata tolli. Atqui cum dicant in omni opere bono iustum peccare (de quo libr. 3. differendum nobis restat) manifestè ex ipsis colligitur, nullum simpliciter esse iustum apud Deum: sed id tantum venire nomine iusti, quod Deus propter suam misericordiam non imputat nobis peccata nostra. Si enim officia, quæ in gratia facimus, peccata (vt aiunt) de se omnia sunt, consequens fit, vt neq; peccata verè remittantur, sed tantum, non imputantur. Et hac de causa tanti isti faciunt acceptionem illam tertiam iustificationis, quam nos supra explicuimus. Nempe, quod dicatur quis iustificari, dum iustus pronunciat. Quoniam nimirum verbo creberrimè vtuntur, vt sub quo venenum abscondant. Videlicet, quod vt iudices humani iustos sæpe legitimè eos pronunciant, qui verè non sunt tales, ita fit apud Deum. Atq; adeo in hoc sensu legunt illud, Beatus vir cui nō imputauit dominus peccatum. Et, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam: & his similia. Atq; ideo nobis imponunt, ac improperant, quod censeamus non indigere misericordia, & gratia Dei, nisi in primo puncto iustificationis. Quia docemus opera iustificati nulla opus habere remissione. Hoc autem punctum non est, cur nos hic diu remoretur: sanè, quod satis discussum, excussumq; à nobis est loco citato. Vbi testimoniis satis multis, & planè firmis scripturæ, sanctorūq; attestacionibus, & rationibus manifestis demonstrauimus, quàm fiat per baptismum plenissima remissio, nō solùm originalis, sed & actualis peccati. Nec minùs pleniter fit per poenitentiam. Nisi quod non semper poenæ omnes, & supplicia, quæ debentur temporaria, condonantur. Enimvero, dicere Deum peccata remittere, non tamen prorsus tollere, hominis est, vocem remissionis, ignorantis. Non enim remittere, in Deo est imminuere, sed penitus condonare, atque ita ignoscere, vt non magis deinceps agnoscat, quàm si nunquam fuissent commissæ: iuxta illud, Omnium iniquitatū eius non recordabor. Cum enim offensa in Deum solū committatur, si ipse parcat, nihil restat vnde aliqua possit extare ratio culpæ.

Iustificari, id est, non imputari.

Idem remittere, quod peccata tollere.

culpæ. Et quod loco citato dicebamus, idem idemq; aduersus istos inculcandum est, dum ab hac verborum repugnantia non desistunt, contradictoria dicit, qui ait, manere peccatum, & non imputari à Deo. Nulla etenim excogitari potest ratio culpæ, quam summa illa bonitas non odio habeat: eo quod culpa id sonat, quod erratum contra eius voluntatem. Si autem odio habet, quomodo esse potest, vt nō ab ipso reputetur malum. Imò id ipsum est, odio habere, quod imputare. Inuertamus ergo argumētū. Deus ita remittit peccatum, vt odium penitus deponat, quod habebat in iniquum, & suam iniquitatem: ergo ita remittit, vt rationē etiā culpæ prorsus abstergat, & tollat. Et confirmatur. Deum nō imputare peccatum (vt. i. 2. q. 13. ar. 2. ait S. Tho.) ex diuina dilectione procedit, quod autem Deus eum diligit, in quo vlla superest ratio mortalis culpæ, contradictio est: tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, sed non imputari. Non legerunt isti forsan in lib. de perfectione iustitiæ Augustinum. Cuius verba sunt. Certè iustus est Deus: negari non potest. imputat autē Deus homini omne peccatum: quia neq; peccatum est, quicquid non imputabitur in peccatum. Collige ergo, qualiter quod Deus non imputat, id facit, vt peccatū non sit. Vnde prauè in præsentia vtuntur illo tertio significatu iustificationis, pro eo quod est, tantum pronunciar iustum. Mortalium quippe iudices, quibus abdita cordium iudicare non incumbit, sed secundum humana testimonia, causarum merita cognoscere, dicuntur iustificare reum, quando ipsum absoluunt: etiam si maneat coram Deo in culpa. Et ita vsurpatum est verbum in illo Proverbiorum. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque. Sed tamen apud Deum, qui penitissimè intuetur pectora nostra, nulla est iustificatio, vbi non sit omnino deletio culpæ: aliàs fictio esset, & non veritas, quam tamen asseruit Christus: vbi ait. Pater sanctifica eos in veritate, sermo tuus veritas est. Et, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ex quibus veritatis verbis infert Apostol. quod nihil nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Neque verum tunc est, quo. l. ait Ioan. Scitis, quia ille apparuit, vt peccata tolleretur. Et, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Atque adeo illud,

Contradictio.

S. Tho.

Augu. de perfec. iustitiæ.

Praua vsurpatio huius quod est iustificari.

Testimonia scripturæ.

illud, Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei non nominemur modò, verum etiam verè simus. *Alia argumenta.* Nam verò de peccatis actualibus validiora quædam argumenta sunt, quam de originali. Primum, quòd cum transeat actu, & maneat solo reatu, illo remisso nihil fit reliquum peccati. Mox, quod remittitur speciali ope Dei conuertentis nos. Admirandi enim sunt homines isti defensores gratiæ Dei, vt non videant, quam ei ipsi iniuriam imprudenter irrogât. Cum enim Deus speciali fauore, & adnixu nos conuertat (quia Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum) quomodo non erit tam potens reuellere animum nostrum ab illo bono commutabili, & ad se conuertere (quod est culpam tollere) quàm fuit liberum nostrum arbitrium ad auertendum se ab eo? Quod si actualem culpam (quod negare non possunt) concedant omnino tolli, dum remittitur, idem conuincuntur, & de originali fateri. Nam & remissio illa à Deo quoque est per Iesum Christum. Igitur verba illa, Beati, quorum tecta sunt peccata, & quibus non imputauit dominus peccatum, adeo non insinuant vllum superesse in homine peccatum, quod Deus celet, aut quod imputari posset, vt intelligentibus naturam infinitæ suæ bonitatis & veritatis, euidentissimè demonstrant, idem pollere tecta esse, & nò imputata, quòd funditus esse abolita. Nam si vel minima inesset ratio culpæ, nunquàm illam aut suprema bonitas contegeret aut summa veritas non imputaret. Etenim misericordia (inquit Propheta) & veritas obuauerunt sibi: id est, Misericordia, & iustitia inseparabiliter sunt complexæ. Et ideo licèt misericordia eius præueniat nos: ita tamen vt voluntatem nostram excitet ad faciendum iustitiam, & iudicium. Videlicet, vt per poenitentiam, quod opus est, & suum operantis, & nostrum cooperantium, culpa expungatur, ac denique poenitiæ fructibus debitorum reliquæ persoluantur, *Synod. Triden.* Optimè ergo confessum modò est à S. Syno. ses. 6. capitu. 7. quòd cum iustificamur, non modò reputamur, sed verè iusti nominamur, & sumus. *De iustitia inhærente.* De secundo etiam articulo, mirum de iustitia inhærente, variè etiam sunt Lutherani locuti. Neq; vnus sensus est negantium inhærentem iustitiam: sed certè duplex. Id quod attentione considerandum est. Nam

voce

voce iustitiæ inhærentis, nò tantum infusos a Deo habitus, verum & actus ipsos, quibus nutu & motione spiritus sancti probè operamur, possumus cōcipere. De habitibus apud istos nullus habetur sermo. Quin fidè, qua iustificamur non agnoscunt esse habitum quiescentem: sed actū, & apprehensionem misericordiæ Dei, quanuis actum ipsum ait ar. i. Luther. a solo Deo infundi. Neq; nomine gratiæ aliud intelligūt, quàm per aduerbium gratis. Licèt iam incipiāt dicere, quod eadè fides sit gratia. Neq; de charitate aliud explicant, quàm quòd ait Paul. diffundi in cordibus nostris. Quin frequētius vtuntur modo loquendi Magistri: scilicet, quòd spiritus sanctus datur. Et licèt in libello imperatorio fateantur, infundi charitatem, nihil tamè neq; libellus, neq; Bucer. in apologia meminerūt de habitu. Et Melancthon in apologia iustificationis, hoc nostrum irridet habituum figmentum. Porro autem hac ratione negare iustitiam inhærentem, vt supra dicebamus, non esset quidem apertissima inficiatio scripturæ sacræ. Quare. S. modò Syno. verbum habitus, subtrixit. *Synod. Triden.* Esset nihilominus temeritatis insignis, non solum S. Patrum, atq; omnium theologorū sententiæ (vt habetur in concilio Vienne) absq; vlla ratione & causa obuare, verum Synodo ipsi idem consenti, tanquàm magis & scripturæ consonum, & probatum Patribus. Attamen non solum huiusmodi habitualem iustitiam, verum neq; illam, quæ est in actionibus ipsis adamussim confitentur. Aiunt quidem (vt supra retulimus) actum poenitiæ esse ex motione spiritus sancti, & charitatem infundi nostræ sanandæ voluntati, vt possit inchoare iustitiam operum. Sed per hæc tñ verba hoc penitus largiuntur, quòd in iustificatis quædam iustitia imperfecta, & inchoata: videlicet, opera, quibus non prorsus satisfacimus iustitiæ, & præceptionibus Dei. Quia in hac vita, dicunt, non possumus ad iustum, implere præceptum illud dilectionis Dei super omnia. Et idcirco quocunq; opere peccamus, tanquàm omissione aliqua illius præcepti. Et hac de causa dicitur iustitia imperfecta. At quia paulatim crescit, quoad usq; perficiatur in patria, appellatur iustitia inchoata. Sed huic controuersiæ de imperfectione, inchoationeq; iustitiæ libro. 3. dicitur locus. Hic autem de inhærente iustitia

Conclusio. Iustitia hanc saltem conclusionem statuimus, quin ex monumentis Patrum, & Ecclesie sanctionibus secundum testimonia sacre scripturæ fixum semper, confessumq; orthodoxis monstrare adornamus. Nempe iustitiam Dei, id est, quæ effectus eius est, nobis inhærere. In hoc sensu, quod præter generalem eius influentiam, qua vniuersum gubernat, speciali nos fauore, & numine adiuuat, ad sua ipsius iussa dignè faciendum. Itaq; siue hoc fuerit per habitus infusos, siue per actualem succursum, hic tamen fidei articulus est, quod operum iustitia, quæ nos facimus sua ipsius est, peculiari nos subsidio permouentis. Est. n. cum primis cõdemnatio Mileuitani Concilij sub anathemate can. 3. gratiam, qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrum ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam in adiutorium, ne committantur. Et can. 4. & 5. explicatiùs quoq; subscribitur, gratiam Dei nõ solum esse necessariam ad intelligentiam mandatorum, sed etiam vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atq; valeamus: neq; solum vt faciliùs possimus, sed simpliciter, vt legem possimus implere, gratiam cælitus debeamus postulare. Est ergo confessio catholica, gratiam Dei (vtcunq; id fuerit) nobis inesse, seu in habitu, seu in actu. Et ita semper intellexit ecclesia. Sine me nihil potestis facere. Et non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: scilicet, de speciali auxilio, Et, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Et, Gratia Dei sum id quod sum: gratia autem eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecum. At gratiam iustificantem, per quam sumus, id quod sumus, manere in nobis ad opera, quæ non sunt ipsius tantum, sed ipsius cum libero arbitrio, constitutissimum, & S. Patribus sanctissimũ est. De quo lib. de gra. & lib. arbi. cap. 4. August. Homo ergo gratia iuuatur ne sine causa voluntati eius iubeatur. Vnde Psalmista. Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Quod optimè obseruã illic. cap. 6. subdit, necessarium esse homini, vt gratia Dei non solum iustificetur impius: id est, ex impio fiat iustus, sed etiam ne derelinquatur: vt iustificatus ambulet cum illa gratia, & incumbat super ipsam ne cadat: iuxta illud Canticorum

8. Quæ

Conciliũ Mileui.

Testimonia scripturæ.

Augu.

8. Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incumbens super fratrualem? Hanc inhærentem iustitiam bipartito explanauimus: consultissimam determinationem sanctæ præsentis Synodi Tridētinae, exponentes cap. 7. Vbi anathema eũ censet, qui inhærentẽ iustitiã nõ cõfiteatur. Nempe auxilia quæ virtute baptismi & iustificantis gratiæ Deus impendit iustificationis ad operandum. Et ideo quicquid sit de habitibus, hæreticus exhinc habendus est, qui iustitiam inhærentem negauerit. At quanuis nomen habitus subticuerit (quia nõ duxit illos sub anathemate sancire) tamen vtendo nomine infusionis fidei, spei & charitatis, & appellando inhærentem iustitiam, stolã primam restitutam pro illa quam Adam perdidit, probatissimum habet; auxilia huiusmodi nobis ferri per infusos habitus, quibus Christum induimus, adeo vt ingentissima iã sit temeritas habitus negare.

Synod. Triden.

De iustitia Christi imputata nobis Cap. 20.

Ac deniq; bipartita ratione inhærentis iustitiæ informati, paratiores in litem descendimus, quã nobis inferunt Lutherani de imputatione iustitiæ Christi, deq; imperfectione & inchoatione nostræ. ¶ Tertium enim punctum, quo à nobis de formali iustitia disident, est quod iustitia per quam sumus formaliter iusti, nõ sit iustitia, quæ nobis inest: sed illa, quæ formaliter inest Christo: quæ quidem nobis imputatur, ac si eandem nos ipsam fecissemus. Quod verbum popularissimum est, & quod in cortice auditum, non potest non esse plausibile. Nihil enim aliud primo sonitu præ se fert, quã quod opera nostra non sunt causa & merita nostræ ipsorum iustificationis, quod nihil magis dici potest orthodoxum & sanctum. Sed tamen perquam necessarium est perspicere quam isti religionem abduunt sub nomine imputatæ iustitiæ Christi. Quod verbum, mihi semper suspectum. in suspicionem detuli coram sancta Synodo: prodens, quanta qualiaq; isti conficiant ex hac sua imputata iustitia. Quæ postea a Iij, me peritiores, diligentiore disputatione perpenderunt. Vt autẽ quàm plurimæ istorum verba quibus locum hunc Libel. im ubiq; muniunt, transmittamus, in libello Imperatorio Ratifera

Y 2 bonæ

bonæ exhibitio, articulo. 5. ita suam inherētem iustitiā, quasi ultimam voluntatem, proferunt. Et si autem (inquiū t) is qui iustificatur, iustitiam accipit & habet per Christum, etiā inherētem, tamen anima fidelis huic non innitur, sed soli iustitiæ Christi nobis donatæ, sine quo omnino nulla est, nec esse potest iustitia. Et sic fide in Christum iustificamur, seu reputamur iusti: id est, accepti per ipsius merita: nō propter nostram dignitatem aut opera. At propter inherētem iustitiā eō iusti dicimur, quia quæ iusta sunt operamur. Quin ex nostris etiam Pighius, vbi de causa formali loquitur, ait, nos nec fide nec charitate nostra iustificari coram deo, si formaliter & propriè loquamur: sed vna dei in Christo iustitia: vna Christi in nobis communicata iustitia. Hanc Pighij confessionē quanto Bucerus excipit applausu, quamq; exultabundus probat & osculatur inquit, quod vtiā cætera ad eundē modum dixisset. Et subdit, quod iustificari in oculis & iudicio dei, nihil aliud est quàm iustitia Christi iustos ab ipso iudicari, quia Christi iustitia, nostra peccata & imperfectio quoq; nostræ innouationis contegitur: eō quod nec fides nec charitas, hoc est, tota nostrā renouatio, & inherens iustitia, in hac quidem vita, eō progrediatur & perficiatur, vt hac freti, ferre iudiciū Dei valeamus. Hæc Bucerus. Accuratè hic ergo meditandum est oculato lectori, vt diuersè à nobis de inherente iustitia (quam initium renouationis vocant) sentiant. Non enim in hoc illam fatentur, vt per ipsam simus deo formaliter accepti (hoc enim vni iustitiæ Christi adscribūt) sed vt per ipsam inchoemus deū colere & diligere, ea quæ iusta sunt operando. Non quod in hac vita satisficiamus legi: sed in futura: vt li. 3. patebit. Atq; adeo in suo vulgato didagmate non docent iustificationem aliam seu formalem iustitiam quàm eam quæ est non imputatio peccatorum per iustitiā, quæ inest Christo. Sed & reuerendi, ac orthodoxi Canonici Colonenses, quos, ceu clypeum & murum fidei, honoris gratia nomino, in suo antididagmate, quo sapiēter & catholicè præfato didagmati obuiam prodire, vel qui eorū nominelibrū illum euulgauit, bono quidē sensu (nā quæ alia de catholicis viris subesse potest cogitatio (at magis fortè securi ab aduersariis, quàm tuti, illo imputationis verbo vsi sint. Vbi pri-

imum caput iustificationis aiunt esse remissionem & ablutionem peccatorum per imputationem iustitiæ Christi. Et paulò inferiūs. Iustificamur aiunt, à Deo iustitia duplici, tãquàm per causas formales & essentielles. Quarum vna & prior est consummata Christi iustitia: non quidem quomodo extra nos in ipso est, sed sicut & quando eadem nobis (dum tamen fide apprehenditur) ad iustitiam imputatur. Aliter verò iustificamur formaliter per iustitiam inherētem, quæ remissione peccatorū simul cū renouatione spiritus sancti & diffusionē charitatis in corda nostra secūdam mēsuram fidei vniuscuiusq; nobis donatur, infunditur & fit propria. Et subditur, Cui tamen inherenti iustitiæ (quod sit imperfecta) non innititur principaliter, sed ea tãquàm interiori quodam experimento certificamur, nobis (qui talem renouationem spiritus nostri in nobis sentimus & experimur) remissionem peccatorum factam, & Christi consummatā iustitiam nobis imputari, atq; ita Christum per fidem in nobis habitare. Profectò non potest in his verbis non desiderari aliquid, quod aduersariorum falso sensui explicatiūs contradiceretur. Et primò vt à minori incipiam: putà à ratione & proprietate causæ formalis, hæc quidem ratio illi iustitiæ, quæ est in Deo aut in Christo, quatenus est homo, minimè cōgruit respectu nostri. Formalis enim causa, vt inter philosophos & theologos probatissimum est & receptissimum, est res illa, vel qualitas, quæ inest subiecto: sicuti anima est forma hominis: lumen, forma aëris: calor, calidi, & albedo albi. Dicitur enim forma relatione ad materiam, cui inherēdo dat esse: iustitia verò qua Christus formaliter est iustus, sicuti iustitia Dei (quæ sui ipsius est essentia) nobis non inest: quomodo ergo formalis esse potest causa nostræ iustificationis? Quis ita philosophetur, vt dicat formalem causam illuminati aëris esse lucem, quæ inest soli, aut formam calefactæ aquæ, esse calorem inexistentem igni? Pari ergo modo, vt iær non est clarus per lucem formaliter, quæ est in sole, sed per lumen à sole in se receptum, constantissimum est, neq; nos esse formaliter iustos, acceptos, & gratos per iustitiam, quæ est in Christo: sed per illam quam in nos ipse induxit. Sunt enim distinctæ præpositionis notæ, quibus inter causam efficientem & formalem discernimus.

*Primum
argumē
tū cōtra
iustitiā
imputa-
tam.*

Pighius.

Bucerus.

*Antidi-
dagma.*

Plato.

Sumus quidem iusti à iustitia Christi, tanquam à causa efficiente: non tamen per ipsam, tanquam per formalem. Plato fuit, qui causas formales ponebat separatas ab indiuiduis, quæ phrasi sæpe vsus Aug. vt paulò antè dicebamus, ait, nos esse bonos bonitate, quæ est in Deo, & sapiètes, &c. Sed hoc tamen intelligendum est ex eo, quod bonitas, & sapientia nostra, participatio est quædam illius, quæ est in ipso. Et ita dicitur charitas nostra, & iustitia nostra, quia gratia, & virtutes nostræ sunt participationes benignitatis suæ. Exemplum est in vita animali. Manifestū. n. est, nos viuere vita Dei, in ipso n. viuim⁹, mouemur, & sumus. Si autè sic intelligas Dei: quasi vita, quæ formaliter est in Deo, sit illa per quam nos formaliter viuimus, quid absurdius? Intelligitur ergo vita Dei effectiue? id est, vita animæ, quam ipse in nobis produxit. Quæ quanuis ex parte sui, quæ indiuisibilis est, nullam recipiat differenciam, tamè ex diuersa dispositione materiæ, alij aliis indole præstant, vel ingenio: & alij vtique sunt melius, quam alij nati. Atque ita est de gratia sentiendum. Potest & iustitia Christi (in quantum est homo) significanter dici causa exemplaris, vt cap. 9. dicebamus: quia prædestinauit nos Deus, conformes fieri imagini filij eius. Præterquam, quod est causa meritoria, & suo gradu efficiens: vt ibidem explicatum est: formalis autem non item. **C**At verò non adeo de modo loquendi litigarem, si in re nihil abditum esset periculi. Prædicantes enim sola nos iustificari iustitia Christi, quæ dum si de apprehenditur, nostra reputatur, omnem respectum, & rationem iustitiæ, quæ in nobis est, excludunt. Vnde, quæ putas conficiunt dogmata? Conficiunt (inquam) primum ita omnino per iustitiam illam remitti nostra delicta, vt nulla sit amplius necessaria nostra per suam gratiam satisfactio. Quoniam, & noxiæ & pariter omnis noxa condonatur cuiusque fide apprehendenti iustitiam illam. Itaque quàm fuit in ipso sufficiens, tam volunt in nobis sine respectu nostræ dispositionis esse efficacem. Quo effosso cuniculo ad arcem confessionis subruendam prorepserunt. Atque adeo secundo in ferunt, primam iustificationem in omnibus esse æqualem gratiam. Nam omnes (vt aiunt) fiunt iusti vna eademque iustitia. Audi hominis blasphemiam, Lutheri inquam, in ser-

mone

2. argu-
mentum.Consequē-
tia ex im-
putata iu-
stitia.Blasphē-
mia Lu-
theri.

mone de natiuitate Mariæ. Si tamen Christiani aures tātam ferre possunt, Omnes, inquit, Christiani æquè magni sumus, sicut mater Dei, & æquè sancti, sicut ipsa. Et tua oratio mihi tam ch ara, quàm illius, si credis Christū habitare in te, æquè sicut in illa. Quia per sanguinē Christi pariter mundati omnes sumus à peccatis. Et præterea inde inferunt suam certitudinem gratiæ. Quoniam si per iustitiam Christi, neque dependenter ab illa, quæ nobis inest, sumus iusti, tota certitudo pēdet ex promissione Christi. Et ideo quicquid cogitemus de operibus nostris, impius est, aiunt, qui se dubitat recipere gratiam: nam dubitat de fide Christi promittētis nobis salutem, non per iustitiam nostram. Pensitet cōsideratissimus quisque, quā isti machinā extruāt ex sua imputata iustitia, perpēdātque, quemadmodum, quicquid ore dicāt, re tamē pernegent, nos iustificari fide, quæ per charitatem operatur, vt in præcedentibus identidē adnotauimus. Quod ex hoc suo modo imputatæ iustitiæ maximè deprehenditur. Nam dicunt non iustificari nos formaliter, per hoc, quod à Deo moueamur motu liberi arbitrij in se, sed per illam formaliter iustitiā, quæ est in Christo sola fide apprehensa: id est, credita. **H**æc igitur ne nos admittamus absurda, cōtrariam stabilimus, hæc conclusionem nimirū, quod quanuis nō iustificemur per charitatē (vt supra fati sumus) qua nos Deum prædiligimus, sed qua nos prior ipse diligit, non tamen per charitatē, quæ ipse est, aut quæ est in Christo, quatenus est homo, formaliter sumus iusti, sed per gratiam quam sua in nos dilectione communicat, impartiturque nobis secundum mensuram fidei, sed eius fidei quæ per charitatem operatur, per quæ scilicet nos opera disponit, trahit, & conuertit. Hac enim de causa à nobis exigit fidem, spem, charitatem, & pœnitentiam in nostra iustificatione, vt secundum modulum, & quantitatem huiusmodi præparationis largiatur, & gradum gratiæ per quam sumus formaliter iusti, atque ad tantum gradum gloriæ accepti, quantus est ille gratiæ. Et quanuis hoc optimè intelligitur ab iis, qui agnoscunt, gratiam habitum esse infusum, tamen vt quisque pertinacissimè abnegauerit habitus, nihilosecius, nisi velit errare, fateri debet pro modulo suæ cuiusque cooperationis, & dispositiōis,

Catholi-
cæ con-
clusio.

Y 4 dispar

disparem gratiã formaliter iustificationis peccatores à Deo recipere, id est, amore inæquali diligi, reconciliariq; à Deo. In domo enim patris mansiones multæ sunt: sicuti in patria, ita & in via. Et est allusio pulcherrima Pauli, de stellis, quarum altera differt ab altera in claritate. Quemadmodum enim astra omnia ab vno sole splendorem excipiunt, quodlibet tamen secundum suam qualitatem: prout magis minúsue vnũ, quodlibet diaphanum est, & solidum, ita & ab vna effectiue iustitia Christi, quæ sol in se est absq; mensura patentissimus modulus diuersos gratiæ eo tunc, dum iustificamur, recipimus. Quam gratiam cum cæteris donis emetitur nobis Christus, quantum sinus cordis nostri ipso nos preueniente, expã dimus. Nam aperit, inquit, os tuum, & implebo illud. Quo circa nõ solum recipiet vnusquisq; in patria, prout gessit in corpore, secundum opera sua, quibus post infusam gratiam operam dat augmento ipsius, sed etiam secundum illa quibus se diuina ope disposuit ad eius primam infusionem. Tametsi ratione sacramenti in re exhibiti certus cõferatur gradus. Hæc demum ex illo verbo Euangelij confirmãtur, Qui diligit me diligetur à patre meo: id. n. colligitur quod quantum quis diligit, diligetur: id est, quantum insinuanti se nobis per suum amorem Deo, liberè nos moueri permittamur, tantus erit amicitia, gradus: secundum sententiam Aug. de gra. & lib. ar. bi. cap. 9. super illud, De plenitudine eius nos omnes accepimus. Cuius verba subtexam. Ex eius itaq; plenitudine accepimus pro modulo nostro tanquã particulas nostras: sicut Deus partitus est mensuram fidei. ¶ Superest ergo vt verba, quibus nos perstringere arbitrantur, examinemus. Aiunt iustitiam nostram imperfectam esse, ideo inniti iustitiæ Christi, per quã nobis imputatam, sumus Deo accepti. At verò, si id intelligant de præparatorijs operibus nostris, qua ratione gratiam antecedunt, neq; nos talem perfectionem illis tribuimus, vt gratiæ sint merita, quod iam in superioribus sapissime confelsi sumus. Nihilominus quando sunt opera Dei mouentis nos, illam perfectionẽ habet, vt per ipsa nos ad se conuertat & præparet recipiendæ suæ gratiæ, iuxta nostræ cooperationis feruorem. Si tamen id intelligatur de operibus hominis, gratia iam perfusa, indubitato negamus

*Simile
ab astris.*

Aug.

*Solutio
cõtrario
rum.*

*Gratia
quõ est
perfecta.*

gamus esse imperfectam eo sensu quo ipsi cogitant. Quinimo quicunq; minimus gradus gratiæ Dei iustam habet perfectionem, ad constituendum nos in sua amicitia, ita vt omnem prorsus deleat inimicitia rationẽ. Fatemur itaq;, gratiam nostram imperfectam esse comparatione ad illam, quæ est in Christo, primò in intensione: sicut lumẽ aëris imperfectum est respectu lucis solis. Quinimo hoc modo & gratia vnus iusti differt à gratia alterius. Et præterea interest, quod gratia Christi est gratia capitis, qua fuit gratus tanquã redemptor mundi & causa nostræ salutis, nostra verò est gratia membrorum, ex illa nobis impartita, quæ vniciq; est peculiaris. Est nihilominus homo per quemcunq; minimum gradum gratiæ ita amicus Dei, vt nullum sit aliud necessarium supplementum. Quia ipsa eadem gratia est Christi effectus, qua propriè denominamur, & verè sumus dilecti filij Dei, atq; adeo hæredes regni. Quocirca haud imus inficias, iustitiam Christi imputari nobis. Sed hoc tamen nihil aliud est prorsus, quã infundi nobis gratiam, & dona, quibus efficimur illius participes. Et quanuis gratia non esset distincta in nobis qualitas, nõ ideo essemus formaliter grati, & iusti per eam quæ est in Christo, sed effectiue & meritorie per illam, formaliter autem per hoc, quod essemus dilecti secundum diuersos gradus amicitia. ¶ Quod si quis obijciat: Deus acceptauit passionem Christi pro redemptione, & liberatione totius mundi ab vnuerfis peccatis: ergo illa est, qua formaliter iustificamur. Negatur consequentia hæc, sed est potius animaduertendum, quod Deus acceptauit illam iustitiam Christi, eo tunc temporis, quo ipse obtulit, veluti sufficientissimam pro redemptione totius mundi. Attamen tunc est in vno quolibet efficax, cū sit Christi mēbrũ: atq; efficacia ipsius est, gratiam effundere in membra. At sicut in corpore humano eandem vitam omnia membra participant, diuerso tamẽ ordine, & modo (nam aliter cor, aliter oculi, vel aures: aliterq; manus, aut pedes) eodem modo sumus (secundum Paulum) multi vnum corpus in Christo, sed certè aliud membrum est sacratissima eius mater, alia apostoli, alijq; proceres regni cælorum, atq; aliud vnus quilibet nostrum. Quod etiam alludit similitudo Christi palmitũ in vite. Non enim palmiti-

*Diuerfi
gradus
gratia.*

*Simile à
corpore
humano*

Lutheranorum ealumnia tes omnes eundē fructū recipiunt ab eadem vite. Hinc fit calumniam esse manifestariam, vbi aiunt Lutherani, iustitiam nos nostram statuere, illam, quæ Christi est ignorantes. Imò ita appellamus nostram, id est, nobis inhaerentem, vt autem Deo auctori, & redemptori Christo referamus acceptā. Nam ipse est, qui & per dispositoria opera nostri liberi arbitrij nos ad se trahit, & gratiam suam nobis communicat. Neq; enim nos cogitare aliquid possumus, sed ipse est qui dat nobis velle, operari, & perficere. Vnde ex eo vita æterna, auctore Augustino in de gra. & lib. arbi. cap. 7. est gratia Dei, qua & ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, à quo nobis & fides est, & dilectio: quibus gloriam promeremur. Haud ergo negamus, quin iustitia nostra innitatur iustitiæ Dei per illā quæ est in Christo. Nempe, quam in cruce operatus est. Sed tamen nostra nititur illi, non quasi ambæ sint formales, & illa sit supplementum nostræ: vt aduersarij comminiscuntur. Ita enim isti speculantur de iustitia nostra, & iustitia Christi, ac si essent duo apud principem, vnus inferiori loco, quàm alter, & ideo inferior, quanuis aliquid valeret apud ipsum, non tamen tantum, quin indigeret superioris aduocatione, & merito suppletis, quod ipse non potest. At verò res longè aliter habet inter nos, & Christū mediatorem. Tota enim iustitia nostra adnititur suæ, non quòd suppleat ipse defectum illius, quæ nobis ab ipso inest, sed quòd in genere causæ efficientis tota nostra dependet à sua in fieri, & conseruari. Quæ admodum lumen aëris à luce solis: qua sublata, lumen aëris nullum esset. Ita enim prorsus, nisi nos Deus per gratiā Christi iustificasset, in tenebris iaceremus peccatorū, & si nos defereret, statim relaberemur. Et ideo orabat Dauid. Adiutor meus esto domine, ne derelinquas me. Nihilominus collata nobis gratia, quā conseruat, nullo alio opus habet supplemento: sicut sol non supplet lumen aëris, nisi sua ipsum præsentia conseruando. Deum autem supplere defectus nostros, sic intelligendum est. Porrò, si defectus appellatione peccata intelligamus, id ipsum est, quod remittere, & ignoscere. Si verò pusillitatem, tenuitatemq; imò impossibilitatē nostram ad conciliandam eius amicitiam, idem est supplere, quòd opitulari nobis, & opem ferre ad comparandum, retinendumq; eius gratiam

*Aug.**Simile,**Psal.**Dei sup-
plere de-
fectus.*

gratiam. At verò si defectum dicas exiguitatem gratiæ, quā ex vecordia, & ignauia nostra (citra culpam tamen) non ita colimus, vt cumulatior sit, & consummatior, hūc reuera defectū nunquā Deus supplebit: sed vbi ceciderit lignū, illic erit: vt iuxta mensuram gratiæ, sit præmium gloriæ, & qui non adeo fructibus poenitiæ debita pro peccatis in hac vita perfoluerit, saluetur quidem: sed per ignem. Quæ verò ratione isti fingūt, ridiculum est dicere, quòd iustitia quæ est in Christo, suppleat defectum illius, quam ipse in nobis efficit: esset enim supplere defectum suæ ipsius gratiæ. Supplebit autē si eius nos fauore, & subsidio seduli vtamur, vt gratia, quæ in nobis est, vacua nō sit, sed per culturam assidue nostram, meritorū fructibus augetur. Est ergo conclusio, quòd non solum iustitia illa nobis inhaerēte, quam Deus nobis impartit, formaliter sumus iusti: sed quòd nulla præterea opus est imputatione iustitiæ Christi ad supplendum eius imperfectionem. Ratio autem (vt summam dicamus) quare iustitia formalis sit in nobis est hæc. Iustitia Christi à qua effici-mur iusti, vna est, neq; variatur: quòd autem omnes æqualiter semper efficiamur iusti, dicte est absurdissimum: inæquales ergo in nobis sunt formales iustitiæ, per quas ad varios gradus gloriæ acceptamur in virtute illius efficientis iustitiæ Christi. Et ideo vbi taxat, suggillatq; eos Paul. qui iustitiam suam statuunt, illam quæ Christi est, ignorantes, & vbiq; nos scriptura commonefacit, non iustitia nostra, sed Christi, nos iustificari, id duntaxat commonemur, quòd opera nostra, suam præcedentia gratiam, non sunt iustitia apud Deum, sed quæ ex sua ipsius gratia facimus. Talia enim opera sunt iustitia Christi, tanquàm efficientis causæ, nostra verò, tanquàm recipientium, & cooperantium. Vt expressè in epistola ad Paulinū ait Aug. his verbis. Ignorans Dei iustitiam: id est, eam quæ datur ex Deo, & suam volens constituere, quæ est ex lege. Sed ecce argumenta, quæ non solum ab aduersariis, sed à nostris etiam inter disputandum ex Pighio & aliis catholicis obiiciebantur. Quis audeat ante tribunal Christi iustitiam suam propriam representare, & non potius solam illam Christi? Sumus enim omnes filij Adæ in iniquitatibus

*Conclo.**Argumenta
in con-
trarium.*

con-

concepti, natiq; filii iræ: quorum proinde omnia opera (vt ait Propheta) sunt sicut pānus menstruatae. Ipse autem est, vt ait Ioan. propitiatio pro peccatis nostris, delens (vt inquit Paul.) quod aduersus nos erat chirographum decreti, & affigens illud crūci. Ergo nisi sua iustitia, nobis imputetur, non est nostra sufficiens. Ait enim Apostolus, passiones huius temporis non esse condignas ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quod intelligit de ipsis etiam officijs, quæ in gratia fiunt. Nam cum eis loquitur, quibus spūs testimonium reddit, esse filios Dei. Et Dauid, Non intrēs in iudiciū cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vnde Aug. Væ, inquit, hominū vitæ quātuncunq; laudabili, si remota misericordia iudicetur. Et Iob. Verè scio, quod ita sit, quod non iustificetur homo compositus Deo. Et infra. Si habuero quid piā iustum, nō respōdebo: sed meū iudicē deprecabor: ergo nostra quantacunq; sit iustitia, nō est sufficiens, nisi ab illa Christi nobis imputata, supplementum accipiat. Sicut ait Apostolus. Eum qui non nouerat peccatū, pro nobis Deus peccatū fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Ex his conficit Pighius, quod iustitia nobis inhærens, si stricte exigatur ad regulam diuinam, non est perfecta, sed illa potius Christi nobis imputata, iustificamur. Et subdit exemplum, quod quemadmodum Iacob sub dissimulato habitu fratris veri primogeniti occultatus accepit benedictionē patris, ita nos accepturi sumus gloriam sub aliena persona Christi. Hæc tamen omnia ex vna æquiuocatione detorqueuntur in sinistrum sensum. Quisnam vllō pacto hæsitet, quin filij Adæ, qui ex nostra natura & facultate nihil dignitatis afferre possumus in conspectum Dei, solam possumus iustitiam Christi culpis nostris prætereendere: cuius iure sumus & filij & hæredes regni. At cum dicimus, Christi, genitiuus hic non designat subiectum: vt sit sensus, Iustitia quæ est in Christo (vt isti. allucinantur) sed est nota efficiētis causæ: vt sit sensus, iustitia quam illa Christi, Deo accepta, in nos influit. Quod est dicere. Omnes sumus grati & accepti tanquam membra Christi: iuxta verbum citatum Pauli. Vt efficiamur iustitia Dei in ipso. Cui intellectui eodemmodum est exemplum Iacob sub effigie Esau. Verū tamen

men illam iustitiam inæqualiter & nō totam secundū quantitātē quam habet in Christo, participamus, sed vnusquisq; (vt ait Paulus) secundum opera sua & prout gessit in corpore. Aliās neq; essent mansiones multæ in domo patris, neque stella differret à stella in claritate. Auctoritates autem in contrarium inductæ libro. 3. inter disputandum de satisfactione & meritis operū sunt affatim expositæ. Quas vbi inspexeris expositiones, liquidò cernes, quam his quæ diximus, nihil refragentur, Quod si opponant nobis imputatores isti, quod diuus Aug. & alij forsā, nōnūquam vtatur hac voce imputationis iustitiæ Christi, respōsum sibi putent ab eodem Augustino de prædest. sanct. cap. 14. quod vsurpabāt, pro eo quod est communicari, hoc est, participari & impartiri nobis: quia nulli erant tunc qui sensum huius verbi deprauarent. Hoc autem ætatis, vbi malum inde sensum isti hauriunt, vel exponendum est sanè imputationis verbum, vel prorsus de medio tollendum. Quod autem Aug. vbiq; acceperit in sensu S. Thomæ, & aliorum scholasticorum, pro eo quod est participari, id est, communicari secundum inæquales portiones, patet de spi. & lit. capit. 9. vbi exponens illud Pauli. Iustitia dei manifestata est, ait: Non dixit, iustitia hominis, sed dei: non qua deus iustus est, sed qua induit hominem cum iustificat impium Et capit. 11. exponens illud. Iustus autem ex fide viuit, subdit. Hæc est iustitia dei quæ in testamento veteri velata, in nouo reuelatur: quæ ideo iustitia dei dicitur, quod impartiendo eam iustos facit, sicuti domini est salus, qua saluos facit. Et cap. 32. id repetit explicatius. Et in enarratione Psalmi. 30. super illud. In tua iustitia erue me. Iustitia enim dei, inquit, est, quæ nostra fit, cum donatur nobis. Et super eodem verbo psal. 70. In tua, inquit, iustitia, non in mea: nam cum ero iustus tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea vt tua sit: id est, abs te mihi data. Bene ergo & catholicè præfens Synodus Tridentina Sessione. 6. capitu. 7. determinauit, vnicam esse causam formalem nostræ iustificationis: scilicet, iustitiam Dei: non quidem illam qua ipse iustus est (illa enim meritoria est & efficiens nostræ (sed qua nos iustos facit: quia videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ: & non modò reputamur: sed

Synod.
Trident.

fed verè iusti nominamur & sumus. Iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam, secundum mensuram, quam spiritu sanctus impartitur singulis prout vult, & secundum propriam cuiusq; dispositionem & cooperationem. Et. can. 10. eos condemnat, qui aiunt, per iustitiam Christi formaliter nos iustificari: & can. 11. eos explicatiùs, qui aiunt hominem iustificari sola imputatione iustitiæ Christi, exclusa gratia & charitate, quæ in cordibus nostris per spiritum sanctum diffunduntur, nobisq; inhaerent. ¶ Neq; verò possum hic non meminisse, quam suis isti furis exagitentur aduersus ecclesiam, vt omnia contemerent, quæ sibi aduersantur. In initio statim, cum materia iustificationis in disputationem & consultationem missa est, nonnulli vmbras quasdam decretorum in commentarijs proferebant, vt ex singulis, quod ad rem faceret, carperetur. Vnam tribus antè mensibus quã Sessio haberetur furrupuerunt: & perinde ac si fuisset definitio Concilij, ita ex illa nacti sunt occasionem debacchandi in Synodum. Mitto quàm impudenter, at quàm calumniosè & ignoranter ex hoc vno loco conuicito. Aiunt, quòd negamus, sanguinè Christi sufficere ad integram æternamq; hominis iustificationem: & ideo quod in merito Christi diminutū est, affirmamus esse operibus humanis, tãquam re pretiosiore præstandum. Quis vnquàm vel Pelagianorū hæc dixisset? sanè, quæ neq; dæmoniorum auderet vllum cogitare. Sed nihil faciunt, qualiter nobis imponant, dum opprobrio nos & improprio exponant credulæ plebis. Cùm ab hac nos tam longè distemus blasphemiam, vt dicamus, opera præcedentia gratiam nullius esse valoris, quò minus gratis iustificemur: opera verò sequentia, suum totum habere pretium ex gratia Christi. Sed quod præsentem locum spectat, demirantur, quomodo pugnantia loquamur. s. quòd nemo consequi valeat salutem, nisi in merito passionis Christi: & tamen aliã in nobis requiramus inhaerentè iustitiam. Cùm tñ nos simus qui demiramur, vt non videant, quemadmodum aer non nisi à sole illuminatur: sed tamen non nisi per lumen quod ab ipso recipit. Non. n. iustitia nostra defectum eius supplet, quæ est Christi, at effectus ipsius est. Neq; negamus efficaciam iustitiæ eius: sed quòd sit cã formalis. At quid ad nephandas

Impudētia & calumnia scholiorū super decreta incerto auctore.

inueti-

inuetiuas & tragœdias respondere pergimus? Locus nobis potiùs quo ecclesia iacet deplorandus est, atq; orãdus Deus: vt vel propter gloriam suam aliquando nos respiciat.

De interpretatione diuinæ pagine, quibus locis sola fides enunciari videtur iustificationis causa.
Cap. 21.

Aud quidem difficile iam modò est, ex his, quæ hactenus cõtrouersa sunt, & pro modulo captuq; nostro cõstituta, aduersariis de sua sola fide respondere. Argumenta omnia ex autoritatibus quàm plurimis diuinæ pagine conficiunt. De quarum proinde intellectu tota inter nos lis est. Sunt autem loci plures, quàm quos sigillatim persequi, sit adeo necessarium. Eò præfertim quod idem fermè est omnium interpretamētum, atq; adeo iudicium. Sunt autè pleriq; apud Paulum, in duabusq; potissimum epistolis, quæ sunt ad Rom. & ad Gala. Assumpsit enim in vtraq; negocium defendendi causam fidei Iesu Christi, aduersus eos qui ex iudaismo conuersi, proprijs meritis seruata à se legis arrogabant iustificationis beneficium, iactantes, quod Christus fuerat illis promissus, tanquã merces custodiendæ legis: cuius proinde obedientia & operibus, cùm olim iustificabantur, cùm etiam promeruerat, mysteriū redẽptionis: vt in capite cõmētariorū super ipsū Paulū latius à nobis explicatū est. Cõtra quem errorem opponit Apost. obfirmatq; diuinã veritatē. Scilicet neq; aduētū Christi, neq; perinde vilius vnquã iustificationē operibus cuiuspiã legis, meritis ve alicuius hominis adscribi posse. Sed astruit, quòd vt Deus tum gratis promisit redẽptorem, tū ceu fidelis promissor gratis milit, ita nemo vnquã ex operib⁹ vllis, sed ex vna fide Christi, vel explicita vel implicita iust⁹ habitus est, haberi ve potest apud Deum. Vnde vbi primum sermonē iniit de euãgelio Rom. 1. virtus, inquit, Dei est in salutē omni credēti, Iudæo primum & Græco: id est, vniuersis mortalibus, siue in lege scripta, siue in lege naturæ degentibus. Et citat illud Abacuch. Iustus ex fide viuut. At ne confusa citatio & absq; ordine indigestus autoritatum aceruus fatieta-

Argm̄ ept⁹ earum ad Ro. & ad Gal.

Diuina veritas.

tem

*Trifor-
mis lo-
cus argu-
mento-
rum.* tem faciat, in tres digessimus formas locos arguendi istorum. Primum autem confessionem vtriq; partium communem præfigamus. Nempe quod fides sit ad salutem necessaria, ut supra iam stabilitum est: dicente Paulo, quod sine fide impossibile est placere Deo. Quoniam accedentem ad ipsum necessum est credere, quod sit, & quod remunerator sit. Sed an illa sola sufficiat, de hoc discrepamus. Et à parte affirmatiua, primum argumentum Lutheranorum sumitur ex notamine vniuersalitatatis. Porro quod in sacra pagina in vniuersum omni credenti promittitur salus. Enimvero vbi Paul. virtutem Euangelii, infirmitati legis, siue scriptæ siue naturalis contraponit, nullius nostri officij meminit, præter vnam fidem: nam virtus, inquit, Dei est in salutem omni credenti: ergo sola fides sufficit. Etenim si aliud quicquam requisitum esset, non dixisset vniuersaliter, omni credenti, sed modo adhibito: puta credenti, & simul amanti, vel operanti: vel quid simile. Eiusdem formæ sunt, & ponderis authoritates, in quibus similis nota est vniuersalis: vt statim capit. 3. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum. Et Ioan. 3. Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Et cap. 6. Hæc est voluntas patris mei, qui misit me: vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et actuum. 13. Per hunc (scilicet Iesum Christum) vobis remissio peccatorum annunciat, quibus non potuistis in lege Mosi iustificari. In hoc enim omnis qui credit, iustificatur. Eodem pertinet illud Gala. 3. Cõclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Christi daretur credentibus: nam tantundem est, ac si dixisset, Vniuersis credentibus. Sicuti & Ioan. 11. Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, non morietur in æternum. Ac si dixisset, quicumq; credit in me. Est ergo locus, & sedes argumenti à conuertibilibus. Si. n. ad naturam hominis requisitum est, vt sit rationalis, & quicquid est rationale est homo, reuera rationalitas sufficit ad constituendam speciem hominis: & secum affert omnes

omnes eius qualitates. Per demonstrationem. Si ad salutem requiritur fides, & cuicumque credenti oblata est salus, fides sola sufficit. Id quod factum ipso, & prædicatione Christi confirmatur. Nam quoscunq; à variis languoribus seruabat, ab iis vnam exigebat fidem. Vnde sæpenumero repetit. Fides tua te saluam fecit. Et, Sicut credidistis fiat vobis. Quasi tota vis, & potestas salutis in vna inesset fide. Cui maxime concinens, & illud Ioanis est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. ¶ Secundus locus est à signo exclusiuo, quod Apostolo est frequentissimum. Ait enim Roma. 3. Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus legis. Similiter ad Gala. 2. Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. Et Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt quis gloriatur. Ex his extuitur argumentum. Exclusiua enunciatio (qualis est. Sola nos fide iustificari) per duas expositivas propositiones, affirmatiuam, & negatiuam (vt dialectici loquuntur) comprobatur, ambæ liquidæ sunt apud Paulum: ergo sola fide iustificamur. Subsumpta propositio inde patet, quod cum fidem opponat operibus, operum appellatione, quacunq; actionem nostram excludit à causis iustificationis. Ac si dixisset, fide iustificamur, & nulla præterea re. Hæc querelam deplorat Melancthon in suis locis communibus, atq; in nos exprobrando iacit. Si displicet, inquit, exclusiua, sola, tollant etiam ex Paulo illas exclusiuas, gratis, non ex operibus &c. Nam hæc quoq; sunt exclusiuæ. Ad robur & confirmationem huius accedunt & alia præterea multa eiusdem energię: vcluti est illud quod statim in testimonium eiusdem veritatis, cap. 4. attexit ex historia Genesis. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Quo intendit demonstrare, ante datam legem iam Abraham fuisse iustum per fidem: atq; adeo nemini obuenire iustitiam, quasi debitam mercedem operanti: sed credenti in eum qui iustificat impium, fidem reputari ad iustitiam. Vbi videtur eandem facere exclusionem, vt nos instruat, sola fide gratiam Dei obtineri. Vnde Ioan. 6. vbi Christus admonuerat turbas, vt operarentur cibum permanentem in vitam æternam, interrogantibus illis, quid facerent, vt operarentur

rentur opera Dei: id est, quæ placita essent Deo, & accepta ad vitam æternam, nihil aliud respondit, nisi vt credatis in eum quem misit ille: ac si solum illud sufficiens esset. ¶ Tertius argumentandi locus existit ex natura ipsa euangelicæ promissionis: quæ sola fide: id est, mentis assensione apprehenditur. Et hic est vnde profertur punctum totius disensionis inter nos & ipsos: vt cap. 7. dilucidum fecimus. Quam argumentationem malis aurbus auspicatus est Luther. in de liber. Chri. & r. ar. ad Leonem. Syllogismus est talis. Vnum solum verbum Christi, pollicentis nobis remissionem peccatorum necessarium est ad salutem: veritas autem verbi sola fide, hoc est, mentis assensione suscipitur, & apprehenditur: ergo eadem fide apprehenditur diuina misericordia, per quam gratis iustificamur. Ita illic intelligit illud Luther. quod non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et, Misit verbum suum, & sanauit eos: scilicet, quod verbo fide apprehenso iustificamur. Et, Corde creditur ad iustitiam. Et, Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus. Et eodem videri illi poterat alludere Paul. vbi euangelium vocat virtutem ad salutem reuelatam omni credenti. Porro inde colligit ar. ad Leonem, quod sacramenta non conferunt gratiam: sed fides illarum promissionum. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Quorum remisistis peccata, &c. Hanc eandem viam quibuspiam aliis haud dissimilibus locis scripturæ communire pergunt, vti est ad Gala. 3. Conclufit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Iesu Christi daretur credentibus. Ecce quomodo promissio aiunt, salutis credendo recipitur. At quo nos Achille conuictos arbitrantur, illud est verbum Petri Actu. xi. Huic (scilicet Christo) testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, qui credunt in eum. Nam nomen, inquit Philippus. (quod causam iustificationis significat) sola fide apprehenditur. ¶ Ad hanc tamen tam instructam argumentorum phalangem, qui syncerè, & absque præiudicio, ea quæ explanata sunt, prælegerint, non ita multum expauebunt: nam faciliè iudicabunt, quàm non si solidus sensus, quem ex huiusmodi elogiis sibi videtur exprimere. Attamen vt ex ordine ad singula respondeatur, nonnulla sunt iacienda fundamenta.

Tertius
locus.

Luther.

Gala. 3.

Actu. xi.

Rōsto.

menta. Primum. Quicquid sit de sensu, vox ipsa, Sola fide iustificari, malè audit apud apostolos Petrum, & Iacobum, teste Augustino, de fide & operi. cap. 14. tanquam ex verbis deprauatis Pauli violenter extorta. Nam propter hanc exortã heresim ait, reliquos apostolos suas edidisse epistolas: cuius auctores Petr. deprauatores appellat epistolarũ Pauli. Et Iaco. (inquit Aug.) vehementer infestus est eis, qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam dæmonibus comparet: dicens, quod etiam dæmones credunt, & contremiscunt. Secundo supponitur, epistolam Pauli ad Romanos obscuram esse admodum, intellectuq; difficillimam. Id quod nõ solum Orig. Aug. & quotquot eã exponunt, agnoscunt: sed Petrus ipse apofol. huius nos rei curauit admonitos, dicens, esse in Paulo quædam difficilia intellectu. Quo fit, vt quodcunq; de hac re extiterit dubium in Paulo, interpretandum sit per alios Apostolos, qui hac de causa, Augustino assertore, veluti eius interpretes, scripsere. Imò verò tertio supponendum est, quod quanuis neq; Petr. neq; vllus vnquam Patrum huius nos admonuisset, per se est euidentissimũ, omnia loca scripturæ, quibus sola fides profertur causa iustificationis, necesse habere, vt adhibito temperamento interpretetur, aliàs nequiret scriptura sacra, à contradictione vindicari. Hoc fundamentũ obreerim: clamoribus istorũ, qui nobis exprobrant, quod cum sint testimonia expressa scripturæ, sola nos fide iustificari, alia nos opera requirimus. Non enim sumus nos qui cõfingimus, sed eadem diuina pagina, quæ tam apertè exigit alia, tum sacramenta, tum opera nostra, præter fidem, non solũ ad augẽdam, sed ad comparãdam iustitiam. Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Et, Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Et, Poenitentiam agite. Et, Nisi poenitentiam egeritis. Et, Spe salui facti sumus. Et, Qui diligit me, diligetur à patre meo. Et, Qui non diligit, manet in morte. Quæ quidem sententiæ, & quas huius generis plures antea commemorauimus, manifestè contradicerent illis, quod fide sine operibus iustificamur: nisi per catholicam intelligẽtiam conciliarentur. Igitur cũ exclusiua hæc, Sola fide iustificamur, duabus propositionibus (vt præfati sumus) exponat: scilicet fide, iustificamur, & nulla alia actione nostra, prius examinãda est affirmatiua. Nimirũ

Primum
fundamē
tum.

Petrus &
Iaco.

Secundum
fundamē
tum.

2. Pet. 3.

Tertium
funda-
mentum.

Testimo-
nia scri-
pturæ cõ-
tra. Sola
fide.

Due ex-
ponentes
exclusi-
uæ.

cur si fides aliis vtitur sodalibus, ipsa, si non semper, saltem, frequentius enuncietur in scriptura causa iustificatiōis, vt ex prima argumentatione apparet, Mox quantū ad negatiuam respōdendū, quę sunt illa opera, quę excluduntur. Vt de priori dicamus, vniuersales illę authoritates primi ordinis, quibus omni credenti promittitur salus, duas vidētur de fide asserere qualitates: scilicet, necessitatem & sufficientiam ad salutem: constat utrumque, non eundem sensum exhibere de vtraque: sed enūciāt, fidem esse simpliciter necessariā: quia sine fide impossibile est placere Deo: sufficientem tamen, si per charitatem operetur. Nempe si credens pœnitentia & aliis simul operibus, prœueniēte diuino auxilio, disponat, quę opera fides ipsa nos commonet ad salutem esse necessaria. De necessitate fidei patentissimus est sensus Pauli. Sanē cuius mens est, fidem ita conferre cum veteri lege, vt lex non fuerit necessaria, nisi pufillo illi peculiariter, & exiguo populo: fides autem vniuersis mortalibus. Et hoc est, quod ait de euangelio. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primū & Græco: id est, non solūm Iudæis, quibus primū promissum est, sed vniuerso mundo. Sed ad demonstrādum amplitudinem fidei, quod non solūm coepit in euāgelio esse necessaria omnibus, verūm quod eadem erat, per quam seruabantur antiqui, subiungit, iustitiam Dei in eo reuelari: ex fide in fidem: id est, ex fide antiquorum Patrum in fidem nostram. Quę licet eadem sit ex parte obiecti, illi autē ex testimoniis prophetarū, in quibus olim loquebatur Deus, credebant venturū, quem nos ex ore Christi, & eius apostolorum credimus aduenisse. Attamen quo pacto fides sufficiat, relinquit tāquā per se notissimum. Primū. Ex aliis locis scripturę, exigentibus pariter & sacramenta, & alia opera. Vt, Qui crediderit, & baptizatus fuerit: vbi inuito Luthero, sacramentum copulatur fidei in causa iustificationis. Secundo id præsupsionebat Paul. ex iure naturę. Etenim (quod iugiter repetendum est) fides naturam non damnat, sed tantum culpam, Neq; eius abrogat iura: sed perficit potius: ibidē auxilia sufficiens, vbi natura deficit. Quare naturę opifex Deus in reuelatione fidei lumen præsupsionebat naturale, quō intelligeremus, ita nos fide iustificādos, si obicem non opponeremus eius

Sensus.
verum.

Reuelatio
fidei lumen
præsupsionebat
naturę.

eius gratiæ. Est enim naturale ius (quod car. præfati sumus) vt qui inimicus est alteri, non aliter quā per facti pœnitentiam mutata mente, possit in gratiam illius restitui. Quin verò vbi rationes istę cessassent, quanuis scriptura proclamaret, sola nos fide reconciliandos, ex notione, & ingenio ipsius fidei erudiremur: eatenus intelligendum esse, quod fides sola ostenderet nobis salutis ostium, & semitam. Enim verò fides, vt secundum suam substantiam ab aliis secernitur virtutibus, nihil aliud est, quā sydus, & lumen, ostendens nobis viam, non solūm per quam debent iusti progredi, sed per quam gratia ipsa iustificationis in eūda nobis est: ad salutem verò non satis est viam nosse, nisi gressibus voluntatis intres: nō ergo sufficit sola fides. Porro hoc significat diffinitio Pauli: scilicet, Substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium. Nempe, quod munus eius sit, futura nobis illa bona præmonstrare, vt spes inde nostra erigatur, & excitetur amor Dei, atq; adeo pœnitudo commissorum nostrorum: quibus passibus ad ipsum veniamus, ac deinceps promouendo perueniamus. Id quod elogium illud ab Apostolo citatū ex Abacuch, euidentissime in fauorem nostrum. proclamatur: Iustus ex fide viuit: seu (quod alia litera habet) ex fide sua, siue Dei intelligas, siue ipsius iusti, non sentit, fidem esse vitam iusti, & formam totam, qua est iustus: sed planē, quod fides alliciat iustum ad obeunda iussa opera legis, sustineatq; ipsum in laborum patientia propter spem. Quasi dicat, iustus non prius recipit præmium quā operetur: sed in futurum sperans operatur. Qui sensus perspicue patet in verbis Prophetę: vt scienter ante nos alij adnotarunt. Animat enim illic dominus, ore ipsius, homines segnes, & vecordes, qui non nisi præsentiū mouentur. Quibus ait. Visus procul & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autē in fide sua viuet: id est, spe per fidem reuelata durabit in opere. Et Apostolus ipse ad Heb. 10. eundem prorsus depro- mit sensum: vbi ait. Nolite itaq; amittere cōfidentiam vestrā, quę magnam habet remunerationem: patientia enim vobis

Fidei ingenium.

Iustus ex fide viuit.

Heb. 10.

Z. 3. neces-

necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc enim modicum, aliquantulumque; qui venturus est, veniet, & non tardabit: iustus autem meus ex fide vivit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Perpendat hic oculatissimus quisque, quem nobis sensum & Propheta, & Apostolus exhibeant illorum verborum Iustus ex fide vivit. Vtrum exprimi inde possit, in sola fide consistere vitam? an potius, quod tantum spem nostram fides erigat, ut per opera charitatis, præeunte favore Dei, tum ad suam conciliandam gratiam adparemur, tum deinceps operam impendamus augendam. Ergo ubicunque omni credenti elogia divina salutem pollicentur, & ubiuis per fidem attestantur hominem iustificari, id tantum significatur, quod fides sit primus motus in nobis, unde nos incipit Deus ad se convertere: sane per quam oportet credere, quod ipse solus sine vllis nostris præcedentibus meritis iustificat impium: sine quo motu, neque sperare possumus, neque diligere. Atque adeo in iustificatione fides est dux, & reliqua opera affecta. Vnde Aug. super psal. 31. Vbi fides non est, bonum opus non est: videlicet, simpliciter bonum enim opus intentio facit: intentionem autem fides dirigit. Estque eadem ratione fides initium, exordium, & fundamentum Christianæ pietatis: ut ait in de prædest. sanct. Quin verò. ad Cor. Paul. Fundamentum, inquit, aliud, nemo potest ponere, quam quod positum est: quod est Christus Iesus. Idem utique pollet Christus & sui fides. Atque ille est germanus sensus illius, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quoniam extra fidem nominis Christi nulla extat potestas ad salutem. Et quoniam principium & causa prima (ut est apud philosophos) virtute continet effectus, iure suo & merito fides prædicatur causa iustificationis. Nam nisi nostra obstaret libertas, fides suo ingenio ferax est omnium bonorum: spei quippe genitrix, & charitatis parēs. Sed tamen quia distinctæ sunt virtutes, & nos liberi ad singulas sumus (ut cap. 7. differebamus) reuera non sola sufficit ad iustitiam. Quam obrem licet Christus in Evangelio fidei semper tribuebat miracula, quæ in sanandis languoribus utriusque hominis faciebat, tantquam fundamento religionis, tamen de eadem Magdalena, cui

Fidei primus motus.

Dedit eis potestatem.

na, cui dixit, Fides tua te salvam fecit, prædixerat, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Edocens, quod illa ratione fides salvam fecerat, qua charitatem accendemat, ut cor saluificis poenitentiae lachrymis emolliret, disponeretque; diuinæ suffundendæ gratiæ. ¶ Ut autem ad enarrationem autoritatum secundi ordinis, quæ exclusivæ sunt, procedamus, non desuerunt, qui ubicunque Apostol. fide ait, hominē iustificari, & non ex operibus legis, illas præcisè exclusas ceremonias interpretarētur, sacramentaque; & umbratilia sacrificia, quæ nihilo plus proderant, quam ut delineata figura essent euangelicæ veritatis, atque adeo veluti infirma, & egena elementa (quod ait alibi) populum illum quasi sub pædagogico agente, de venturo Deo erudirent, eiusque; expectatione subsisterent. Etenim cum Hebræi conuersi tam se de illis ceremoniis iactarent, intentio fuit Pauli, aiunt isti, persuadere, non ceremoniis illis, sed fide sub eis velata comparasse iustitiam, quotquot in illa lege fuerunt iusti. At verò penitus speculanti verba Pauli, perspectissimum est, quod non solum ceremonias sed totam legem, imò non tantum scriptam legem, sed & legem naturæ, & quæcūque; opera viribus naturalibus facta, excludit. Et hæc est sententia Augustini de spi. & lit. cap. 13. & sequentibus. Et Hiero. ad Cthei. & ferme Patrum præcipuæ notæ. Quin Pauli omnibus id luculentius edisserit. Comparatio enim fidē ad legē, quæ non iustificat, sed tantum ostendit rationem peccati, ait ca. 7. Concupiscentiā nesciebā, nisi lex diceret. Non concupisces. Quod præceptū, cum sit in decalogo, palam monstratur (ut scite adnotat Aug.) propositum Pauli fuisse, quod neque opera decalogi iustificarent. Sed non necesse habemus mendicare verba Pauli. Nam ab ipso statim initio epistolæ exerit mentem suam, conferens Iudæos cum Græcis, concludensque; omnes sub peccato, neque sua quæuis opera virtutem habuisse iustificandi: sed omnes egere gloria Dei. Vnde continuo subdit. Arbitramur iustificari hominē per fidem sine operibus legis. In operibus ergo legis scriptæ depingebat omnia opera cuiuscumque; legis, ut quæ non essent solida ad salutem sine fide. Veruntamen quia gentes non sibi vsurpabāt merita iustitiæ, uti Iudæi, ideo peculiariter excludit opera Iudæicæ legis. Quocirca cōparatio fidei ad opera legis.

Ad attribuites. 2. ordinis.

Aug. Hiero.

Comparatio fidei ad legē.

ra legis non est prorsus eadem, quæ euangelij ad legem veterem: sed est comparatio fidei Iesu Christi sub quacunque lege ut-
 cunq; cogniti, ad opera eiusdem legis. Et hoc est, quod ait, ex-
 clusam esse gloriationem humanam per legem, non factorum,
 sed fidei. Nempe, quod nemo qui ab initio mundi adeptus est
 iustitiam, gloriari potest ex operibus sue legis: sed ex fide Iesu
 Christi. Officium quippe legis tantum est iubere, & iubendo
 docere rationem peccati. Sed fides sola est, quæ docet, unde
 debeamus petere auxilium ad implendam legem. Vnde Aug.
 loco citato. Sic interest, inquit, inter legem & fidem, ut quod
 operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impe-
 trat. Non quod fide sola impetretur salus, sed quod per fidem
 petamus auxilium: subdit namq; Lege operum dicit Deus, fac
 quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Legem er-
 go fidei non solum vocat euangelium sed agnitionem fidei:
 nam & antiqui etiam in lege naturæ, per eandem fidem implo-
 rabant subsidia. Tamen per antonomasiam, euangelium di-
 catur lex fidei, quia in ipso per aduentum Christi patefacta
 sunt mysteria, quæ sub lege veteri latitabant: iuxta illud Pau-
 li. Prius autem quam veniret fides sub lege custodiebamur,
 conclusi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Præfati hæc sumus
 de comparatione fidei ad opera legis, ut per eam planus fiat,
 & conspicuus intellectus Pauli. Porro, quod in iustificatione
 solum abdicat, repellitq; opera præcedentia fidem, ut ubi-
 que ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex ope-
 ribus, nihil aliud sibi velit, quam quod nulla opera præceden-
 tia fidem, sint villo modo causa, aut merita iustificationis: sed
 fides sit initium, unde præueniente Deo incipit motus con-
 uersionis nostræ, & bonorum operum, quæ deinde subsequun-
 tur. Sic August. in prologo enarrationis psal. 31. exponit illud
 Et qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat im-
 pium, fides reputatur ad iustitiam. Non quod absque nostra
 cooperatione, sola fides iustificet, sed non operanti, inquit, id
 est, impio iacenti in peccato, atq; ideo non bene operanti: hoc
 est, nihil meriti adferenti ad suam iustificationem: credenti ta-
 men per auxilium Dei, fides reputatur illi ad iustitiam. Sed
 quæ fides, illa scilicet, quæ per charitatem operatur. Vnde sta-
 tim subdit Apосто. testimonium Psalmistæ. Sicut David di-
 cit,

Gala. 3.

cit, beatitudinem hominis cui Deo acceptam fert iustitiam si-
 ne operibus: quod est, sine præuiis meritis. Nam quod non ex-
 cludantur opera, quæ diuina ope concurrunt vna cum fide,
 Psalmus ipse explicat: subiungens. Dixi confitebor aduer-
 sum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem
 peccati mei. Hanc ob rem Lutherus in de liber. & sui sequa-
 ces, more sibi obseruatissimo, dimidiatam illam, & detrunca-
 tam allegant veritatem. Corde creditur ad iustitiam. Namque
 si alterum membrum adhiberent, quod est, Confessio autem fit
 ad salutem, perspicerent, quod fidei ubiq; debet esse confessio
 comes: Porro ad ineundam gratiam Dei, illa confessio, quæ est
 detestatio criminum propter ipsum: ad colendam verò, illa
 quæ fit, corde, ore, & opere in eius gloriam. Fides ergo sine ope-
 ribus, non excludit motus, spei, & charitatis, quorum initium
 est fides. Sed idem significat, Sine operibus, quod gratis nul-
 lis præcedentibus meritis. Quare idem Aug. de fide & oper. *Agg.*
 capit. 14. Cum dicit, inquit, Aposto. arbitrari se hominem iu-
 stificari per fidem sine operibus legis, non hoc agit, ut præcep-
 ta, ac professa fidei opera iustitiæ contemnantur, sed ut sciat
 se quisq; per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non
 præcesserint: sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iu-
 stificandum. Dicit sequuntur. Non quod in puncto iustifica-
 tionis non sit necessarius assensus, & cooperatio nostra, sed
 quod prius natura infunditur gratia iustificans, quam opera
 sint meritoria: præcedunt tamen cum actu fidei in genere cau-
 sæ materialis, ut supra explicatum est. Et ideo subdit, quod
 ubi ait Paul. fide nos iustificari, nunquam qualem libet fidem,
 qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeq; euangeli-
 cam definiuit, quæ per dilectionem operatur. Ecce quomodo
 fides dum iustificat, operatur per dilectionem: ut non solum
 actu fidei (licet sit primus) sed etiam spei & charitatis dispo-
 namur ad gratiam, per quam iidem actus efficiantur merita
 gloriæ. Et non sicut aiunt aduersarij, quod sola fide sine alio
 præuio actu, recipimus gratiam: quam gratiam subsequitur *Emibera-*
 charitas. Nam quanuis de infusa charitate id verum sit, ta-
 men præit actus etiam spei, charitatis, & poenitentiae: sicut ipsi
 fatentur, præire actum fidei. Et de gra. & lib. arb. capit. 8. Au-
 di, inquit, & intellige. Non ex operibus dictum, tanquam
 tuis

*Emibera-
ni.*

tuis ex teipso tibi existentibus, sed tanquam his, in quibus te Deus finxit: id est, formauit, & creauit. Sicut ait Pau. Ipsius sumus figmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hic attende lector, quod solum excludit Paul. opera nostra propria: non tamen illa, quibus Deus speciali ope nos cooperantes conuertit. Hæc enim nostra cooperatio nihil obstat, quò minus gratis conuertamur: sicuti neq; obstat secundum aduersarios, actus ipse fidei, quò licet sit noster, apprehendimus (vt aiunt) iustitiam. Et de prædest. sanct. cap. 7. (vbi comparat fidem, & opera, quæ inde nascuntur, Israël, & Iudæ, qui ex Israël genitus est) ex fide, inquit, ideo dicit Pau. iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuste viuitur. Ait per fidem impetrari cætera: quia docet à quo debeamus petere auxilium ad faciendū vera opera, hoc est, pertinentia ad salutem. Ad hunc modū, licet nō adeo fusè, & explicatè loquuntur omnes sancti. Atq; eundē prorsus sensum faciūt verba Ambrosij, quæ Melæthon in sua apologia aperte ait sibi contra nos patrocinari. Sunt enim verba Ambrosij. Nemo gloriatur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatū habet, quia post lauacrū iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinē Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. In his autem verbis, quid rogo cōtra nos profert. Ambro. Ait neminē factis suis iustificari: id est, factis propriis: sed fide per sanguinem Christi. Quod nos fatemur: sed tamē fide per charitatem operante, vt explicatum est. At nil opus est in sententiis Patrū recensendis longiūs progredi, determinatio est ecclesiæ catholicæ ante annos plures, quàm mille, quid nos Paul. docuerit, vbi ait, Non ex operibus. Nanque illud omnino edocet, quod sancitum est aduersus Pelagium: scilicet, ex operibus nostris: id est, viribus nostri liberi arbitrij neminem iustificari. Et ideo Paul. ad Ephe. 2. præ eodem accipit, Non ex operibus, & Non ex vobis. Quod verbum, si isti consideratè estimarent, cognoscere, non excludi opera omnia nostra: putā, quæ à nobis cooperantibus fiunt, præueniente Deo: sed illa quæ omnino sunt à nobis. ¶ Sed & de fide Abrahæ vnum verbum subiungam. Confirmant præcipuè Lutherani, sola nos fide iustificari,

Ambro.
Melan-
thon.

Fides
Abrahæ.

cari, testimonio, quod Paul. ex Genesi. 15. in hanc sententiam accersit, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ad cuius primum omnium dextram intelligentiam id præmittendum est, quod demiror, neq; ab ipsis, neq; à nostris fuisse adnotatum. Illum inquam locum non allegat Paul. tali sensu vt astruat, tunc primum fuisse Abraham iustificatum: id est, ex iniusto effectum iustum. Illud nanque affirmatur de illa fide quā adhibuit Deo promittenti sibi semen, iuxta stellarum numerum: & id quidem ex sterili, & demortua Sara. Quod verò Abraham iam pridem fuisset iustus, extra dubitationem est: siquidem iam iussu Dei peregrinatus fuerat in terram Chanaan, peragraueratq; Aegyptum, & australem plagam, quatuorq; debellauerat reges in virtute Dei. Quin verò, neque in dubium dandum est, quin antequam ei Deus primum loqueretur in Haran, fuisset eius amicus. Sicuti Noë, & multi ex suis progenitoribus, & Sara, & Loth. Per illam scilicet fidem, quæ erat sufficiens in lege naturæ. Quin optimum crediderim fuisse tunc Abraham omnium mortalium, cum quo Deus de altissimis mysteriis Christi, accepta, dataq; fide, pacisceretur. Parauerat enim animum, cui sua arcana commissurus erat. Igitur Paul. illo testimonio duo intendit stabilire. Primum, quod ante circumcisionem, atque adeo ante legem scriptam fuissent iam homines iusti. Contra tumorem Iudæorum, qui soli illi sacramento tribuebant causam iustificationis ab originali culpa. Secundum, quod nullum vnquam fuit opus iustum, nisi quod procederet ex fide: atq; adeo fidem esse fundamentum, & exordium salutis. Vnde verbum illud, Reputatum est illi ad iustitiam, nihil aliud significat, quàm quod assensus ille fidei fuit actus iustitiæ meritoriusq;: & Deo acceptus: sicut opus iusti. Quale profectò & illud est euangelij de Publicano. Descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Non enim est sensus, quod tunc primum ex iniusto factus est iustus, vt capit. 4. dicebamus: sed quod illa confessio peccatorū, & oratio non confidentis in suis operibus vt Pharisæus, fuit opus iustitiæ. Atque eodem intellectu audienda est series illa iustorum, in quibus ostendit Aposto. ad Hebræos. 11. necessitatem fidei. Non enim duntaxat loquitur de prima iustificatione, sed in genere, quod nullum vnquam opus

Fides
Publica-
ni.

Heb. xi. opus fuit iustum, nisi ex fide procederet. Et ideo ait. Fide plurimam hostiam. Abel, quā Chaim obtulit. Fide Noë aptavit archā. Fide Abrahā vocatus obediuit. Scilicet, quod fide ostendente vnū Deum remuneratōrē, atq; adeo spe prēmij opera illa ex dilectione eiusdē Dei faciebāt iusta. Ex istis ergo locis non solum nō elicitur, solā fidem sufficere, verū id palā colligitur, quod vt nullum opus fieri potest iustē coram Deo, nisi ex fide proficiatur, ita neq; fides est per se sufficiens, nō solū ad colendam, & multiplicandā amicitiam Dei, verū neque ad ineundam sine aliis operibus auxilio Dei factis, quæ ipsa fides ostendit esse necessaria. Et eodem refertur mens Iacobi interpretantis Paulum, & fidem Abrahæ. Qui profectō non id tantū intendit, quod fides cooperatur operibus ad augmentum iustitiæ, vt aliqui interpretātur. sed etiam quod neq; prima iustitia acquiratur sola fide sine operibus dimanantibus ex ipsa fide per auxiliū Dei. Nam in genere loquitur, ita propones. Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem nō habeat, nunquid poterit fides saluare eū? Et subdit, Fides si non habet opera, mortua est in semetipsa. Quod certē non solum intelligitur de Christiano relapso, sed quod si infidelis certissimā fidem haberet Euangelio, non tamen faceret, quæ illa docet, ad assequendam iustitiam, fides otiosa esset. Et ideo subdit, quod Abrahā pater noster ex operibus iustificatus est, offerens filium suum Isaac: id est, nūquā illa fides quam prætulit Deo, fuisset opus iustitiæ, nisi proponeret facere iuxta præceptum Dei. Et ita fides cooperata est operibus, ipsiq; est deinceps adulta, & consummata. Idemq; monstrat in fide Raab meretricis: quippe quæ non est ex fide tantum iustificata: sed quia credens exploratoribus pollicentibus se eam seruatum ire, qui Dei iussu veniebant, spe, & amore Dei abscondit eos. Intentio, ergo Iacobi, est, quod ab ipsa statim assecutione iustitiæ inchoat fides per opera charitatis operari. Vnde Augu. lib. 8. quæstionū. q. 76. vbi hanc materiam, ex professo dilucidat, concilians Paulum, dicentem, fide hominem sine operibus iustificari, cum Iacobo, dicente fidem cooperari operibus, ait, primū loqui de operibus præcedentibus fidem; alterum, verò de subsequētib; Veruntamen non solum intelligendum est de subsequētib; gratiam

tiam iustificantem, sed suo etiam modo de subsequētib; natura fidem, ac disponentibus ad infusionem gratiæ. ¶ Subsequitur tandem, vt ad tertium respondeamus argumentū, quo puncto axis vertitur huius controuersiæ. Ait de libert. Christ. Luther. omnia esse reiicienda opera, non modo extera, verum etiam speculationes, meditationes, & quicquid per animi studia geri potest: quoniam nihil horum quicquā prodest. Sed vna re, eaq; sola opus est ad vitam, iustitiam, & libertatē Christianam. Ea est sacrosanctum verbum Dei, euangelium Christi, sicut ait veritas ipsa. Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me non morietur in æternum. Verbum autem sola fide, vt assensus est mentis, apprehenditur, sola ergo sufficit. In primis, quod solum verbum sit tota nostra salus, recens, inauditumq; idioma est. Christus enim in parabola seminantis, non docet verbum esse totam frugem: sed semen, inquit, est verbū Dei. Et secundum cooperationem terræ in qua seminatur, ait, ferre fructum. Quod si cadat secus viam, neq; herbescere permittitur à volucris cœli. Et alibi. Qui audit verba mea hæc, & facit ea, similabitur viro sapienti, domum suam ædificanti supra petram. Si verò audierit, & non fecerit, similis erit viro stulto ædificanti super harenam. Verbum ergo euangelicum est quidem causa salutis nostræ: est enim virtus in salutē omnium credenti: sed tamen virtus tanquā semen & fundamentum. Igitur non satis est ad salutem, vt sola fide apprehendatur verbum: id est, assensu mentis credatur promissioni, nisi vna credentes cooperemur Deo per charitatem ad conuersionem, & iustitiam nostram. Agnoscimus ergo, credentes accipere remissionem peccatorum per nomen Christi, vt docet Pet. non ita tamen vt sola fide assentientes apprehendamus, sed fide per charitatem operante. Non enim auscultamus Philippum recentem euangelicum in locis communibus commentantem, quod solo assensu fidēi, quo apprehenditur verbum, apprehenditur iustitia, sed Philippum olim euangelij ministrū, in Actibus apostolorum rogantem eunuchum, antequam baptizaret, an crederet ex toto corde. Ex toto quippe corde credere, idem est, quod ait Christus, diligere ex toto corde. Vbi commonemur neminem recipi in gratiam Dei, nisi actu charitatis, & poenitiæ feratur in peccata, quæ impedimento sunt

*Ad tertium
ordinem
authorita-
tum.*

Luce. 8.

*Philipp.
Melan.*

Actu. 8.

sunt diligēdi eum ex toto corde. ¶ Sed hic iam audio nostros homines clamoribus nos obruentes, & querimoniis, cur ita illis iniquè imponimus: quia nos, inquit, non negamus poenitentiam necessariam, neq; verò opera: quin etiam ita fidei tribuimus per charitatem operari, vt vbiq; in clamemus comites esse indiuiduos. Nemo sanè est inter nos, qui vobis imponat. Nam satis supra demonstraui, ore tenus vos prædicare, quòd iustificamur fide per charitatem operante: re tamen negatis. Nam & si admittatis necessitatem poenitentiae, nullã tamen dispositionem esse vultis ad gratiam. Et quanuis dicatis charitatem infundi post natura, quã gratiam, nullũ eius tamen motum agnoscitis, quo in Deum ipso præueniente moueamur ad obtinendam gratiam: sed fide sola vultis, vt recipiatur. Quin duo secum pugnantia dicitis. Nempe, quod fides iustificans includit charitatem, & tamen iustificat prius natura quã adueniat actus charitatis. At fide sola iustificari, ait in locis cõmunibus Philip. nihil aliud pollet, quã gratis iustificari. Hoc tamen ipse nunquã extorquebit à nobis. Non enim idem est gratis, & per fidẽ: ambo quippe tanquã duo enunciat Paul. putã gratis per fidem: gratis, quia, nullis præcedentibus meritis. Per fidem autem, non quòd ipsa sit sola, quã iustificat, sed præueniente spiritu sancto. **FIDES QVAE PER CHARITATEM OPERATUR.** Ita S. Synodus eodem sancto spiritu edocta exponit Paulũ, *Synod. Triden.* *Ses. 6. ca. 8.* scilicet, quod vbiq; Apõsto. dicit iustificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perperuus ecclesie catholice consensus tenuit, & expressit: vt scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamētum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autẽ iustificari, ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera ipsam iustificationis gratiam promereatur.

Finis. 2. libri.

FRATRIS DOMINICI
SOTO SEGOBIENSIS ORDINIS
prædicatorum. De natura
& gratia.

Liber Tertius.

De obligatione iusti ad obseruantiam legis. Cap. I.

Væ pars in distributione operis huic demum tertio libro relinquebatur, ea erat de potestate iustificati hominis. In singulis enim quatuor statuum, quos efformãdos instituimus, eum secuti ordinem sumus, vt primum in tali statu & habitu cõstitueremus hominem, ac deinde quæ esset ipsius facultas ad virtutis opera expenderemus. Ad hunc quippe modum de homine disertum nobis est: primũ in puris naturalibus, mox in flore naturæ integræ: ac deniq; in casu naturæ corruptæ. At quia de homine in gratiam restituto, amplior habendus fuit sermo, proximum librum explicando recõciliationis rationem & modum, totum insumpsimus: huius verò priorem partem de facultate iusti: posteriorem verò de gratiæ certitudine occupabit disputatio. Porro autem trina facultas semper agnita fuit & confessa à S. Patribus, & theologis, hominis per gratiã Dei iusti, eiusq; fauore, & auxilio nixi. Sanè ad complendum opera legis, & ad satisfaciendum poenitentiae fructibus, pro remissis peccatis: ac demum ad merendum vitam æternam. Quam prorsus triplicem potestatem Lutherani abnegare abiurareq; pertendunt. At quo ad primum membrum descendamus, præuidere est opus, an fortè de homine iusto contradictoria proferant circa diuina præcepta. Luther. in eo libello, cui titulum fecit de liber. Chri. ita hominem huiusmodi libertate per solam fidem donatum, extulit, vt penitus à tota lege liberauerit. Et simul nihilominus eadẽ pagella docet, præcepta legis impossibilia esse omnia, quæ à nobis impleantur. Quin verò ex eo quod sunt nobis impossibilia,

Diuisio libri.

Trina facultas.

Liberatorum conuictio.

bilia, fit, inquit, vt vnico actu fidei impleamus omnia. Intuere
Lutheri quo euaserit vesania illa, quam idcirco tam multis reprobauimus lib. i. scilicet, quod concupiscentia post remissionem in
vesania. baptismo semper maneat peccatū, eademq; prohibeatur illo mandato, Non concupisces. Exinde enim colligit, quod fit omnino concupiscentia carnis, ineuitabilis transgressio. Quin verò cum inclinet hominem contra omnia præcepta, omnium fit virtute (etiam citra consensum voluntatis) transgressiones, quas euitare non possumus. Sed tamen qui fide, ait, certò credit, omnia condonari per Christum, illa sola fide non solum obtinet, vt non sibi imputentur peccata illa, sed totam legem implet. Atque adeo qui credit, inquit, lege iam liberatus est. *Nulla vir*
tus præ- Ex quo continuo conficit, nullam esse virtutem, nisi fidem, *ter fidem.* neque aliquod esse peccatum præter incredulitatem: iuxta illud ad Roma. ii. Conclufit Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Hæc verborum tamen portenta sui seipsa enarratione produnt, quam sint absurda. Nam primum, si sola fide credentes implent omnia præcepta, quomodo sunt completu impossibilia? Respondet Marti. quia ipse Deus, qui præcipit, implet. Hoc certè falsissimum est. Nanque (vt maiorem explicationem in sequentia capitula referuemus) nõ ipse est qui credit tibi: sed nos sumus qui illi credimus. Fides enim licet fiat ab ipso, in nobis tamen est, non in ipso. Vnde Aug. lib. i. retrac. Licet Deus operatur, inquit, omnia in omnibus, non tamen credit omnia in omnibus. Si ergo per fidem implentur præcepta, nos sumus qui auxilio Dei implemus, atq; adeo non sunt nobis seruatu impossibilia. Sed de hoc paulò post. Nunc enim hoc tantum euincere damus operam, quod iustus non protinus eximatur ab obligatione legis. Ita enim *Lutheri*
antithe- ait Luther. quod iustus non operatur ex obligatione, sed ex *sis.* amore solum: iuxta illud Pauli. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Vnde illam statuit antithesin. Christianus homo omnium dominus est liberrimus, nulli subiectus sed tamē omnium officiosissimus: & ideo omnibus subiectus. Nos autem contrariam confitemur conclusionem. Christianus quantacumq; polleat sanctitate, nullus à legis obligatione liberatur. Et primum omnium Luther. sordidissimè permiscet, ac confundit libertates diuersas. Aliud enim longaq; diuersum

diuersum est, virum omni officio, & sanctitate progressum liberum esse à renitentia, & molestia sensualitatis, aliud verò liberum esse à legis vinculo. Demus enim hominem, non solum vt cunq; in gratia Dei, sed adeo prouectum, vt audeat cum Paulo dicere. Quis me separabit à charitate Christi? Is profectò ex charitate, & filiali timore, omni procul posito metu, operabitur: sed tamen non propterea est liberatus à nexu legis. Obligatio quippe legis in hoc consistit, quod qui contrafecerit, reus eius fit, atq; adeo indignationem & iram Dei incurrat: quicumq; autem, quantumcumq; iustissimus contra legem faceret, haberetur reus apud Deum: ergo vt summa quisq; libertate faciat iussa legis, non tamen exemptus est à lege: sed id tantum est assecutus, vt sint sibi leuissima, ac suauissima eius præcepta. Quin verò etiam Apostoli in gratia confirmati tenebantur lege. Aliàs, quid Paul. corpus tam acerbè castigabat, & in seruitutem redigebat, ne cum aliis prædicabat, ipse reprobis efficeretur, & seruari petebat à colaphizate se angelo Sathanæ? Sed & sanctissima virgo, quæ non solum fuit confirmata, vt nec venialiter peccaret, sed neq; vllum experta est tumultum carnis, aut tentationem ad malum, obligabatur lege, quam si transgredereur, rea fuisset, & in culpa coram Deo. Et tamen Luther. qui non solum agnoscit luctam carnis cum ratione, sed illam ait esse ineuitabile peccatum, non modo perfectissimos homines, sed quemcumque iustum, in quo, præter naturalem concupiscentiam, extant corrupti habitus, & vis prauæ consuetudinis, vult liberum esse à lege: & quod ex amore omnia facit. Nunquid non istud pestilentissimum dogma, amoris fucò delinitum, in perniciem est omnium virtutum? Quot inuenias inter iustos etiam homines, qui, si lege essent soluti, opera ex amore vniuersæ legis præstarent? Vnus fuit Christus, qui nulla legis obligatione opus habebat, eo, quod cum homo Deus esset, repugnabat, vt opus aliquod etiam humanum, nisi iuxta diuinam regulam, ageret. Accipe contradictionem alteram absoni huius dogmatis. Sacramentum fidei nihil aliud est, quàm professio seruandæ legis: iuxta illud. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, & docentes eos seruare omnia quæcūq; mandauimus vobis, quid ergo est, quod contra obstrepit Luther. per
 A a fidem

Due libertates.

Obligatio legis.

Alterà cōtradictio.

fidem liberari hominem à lege? An verò aliis quàm profes-
 foribus legis dicebat Christus, Si vis ad vitam ingredi, serua
 Mattb. mandata? Non homicidium facies: non adulterabis, &c. Est
 19. enim decalogus adeo iure naturæ mētibus hominum inscri-
 ptus, vt neminem vnquam mortalium non obligauerit: quo
 Rom. 3. modo ergo Christus naturæ perfectior, non illū edixisset pro-
 fessoribus fidei? Vnde Paul. Roma. 3. legem ergo, inquit, de-
 struimus per fidem? Absit, sed legem statuimus. Et ad Thef.
 Thef. 4. 4. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis vos
 à fornicatione, &c. Et subdit. Non sicut gentes quæ ignorant
 Deum. Ac si dixisset, quos nos fides altius in notitiâ Dei pro-
 mouet, eo maiori nexu obstringit ad sanctitatis custodiam.
 Nā, vt ait veritatis ipse magister, Ille seruus, qui cognouit vo-
 luntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secun-
 dum voluntatē eius, vapulabit multis: qui autem non cogno-
 uit & fecit digna, plagis vapulabit paucis. Vide quantū abest,
 fidem liberare à lege, vt potius ex cognitiōe fidei accessio fiat
 Confir. culpæ, transgressori. Et præterea confirmatur conclusio. Lex
 Decalogi nihil aliud est, quàm, diliges dominum Deum tuū
 ex toto corde tuo, & proximū sicut teipsum. In primo enim
 continētur præcepta primæ tabulæ, & in altero, præcepta se-
 cundæ: fides autē hoc nos suapte natura docet, & huc animos
 nostros appellit, vt Deū & proximū diligamus: ergo ad hoc
 etiā nos lex euangelica astringit: atq; adeo nullus Christianus
 per fidem religatur à lege, sed potius ad sanctissimam eius cu-
 Postremū stodiam obligatur. ¶ Postremum itaq; atq; euidentissimū ar-
 argumen- gumentum ad prodendum hunc errorem, est, quod si iustus
 tum. liber esset à lege, non posset amplius iustitiam amittere: sanè,
 quæ nisi per legis transgressionem, amitti nequaquam potest.
 Hæresis Ad hoc argumentum duobus modis cogitare possumus vt
 Iouinia- respondeant. Primò, quòd qui semel est in gratia accepto re-
 ni- generationis lauacro, nō possit amplius peccare. Hæc autem
 Synod. fuit hæresis Iouiniani, vt refert Aug. lib. de hæres. ca. 82. quam
 Triden. etiā nunc S. Synodus Triden. can. 23. cōdemnat. Neq; opus est
 in errore adeo manifesto deuincendo tempus insumere. Non
 enim solū principes duos amicos Dei, Dauid inquam ex ve-
 teri testamēto, & ex nouo Petrum lapsos nouimus, verū &
 Adam in tanto gradu & felicitatis culmine conditum, atque
 ipsum

ipsum etiam primū angelum, tanquàm Luciferum exortum:
 utpote, & diuina cognitione splendidum, & diuino amore
 flagrantem, legimus cecidisse. Quocirco intelligere non pos-
 sum, quid sibi Bucer. obtendiculo illo velit, quo in concor-
 dantia huius controuersie protegere nititur magistrum suū.
 Dicens, quòd fides iustificans ex eo liberet iustum à lege,
 quòd qui fide viuā credit, nihil aliud potest, quàm gloriam
 Dei quærere, & hac metitur necessario omnia. Et enim fal-
 sissimum in primis est peccata venialia referri posse in gloriā
 Dei, à quibus tamen nemo iustorum incolumis est. Et præ-
 terea licet dum iustus perseuerat in iustitia, committere ne-
 queat peccata, quæ simul sint cum gratia, est nihilosecius
 semper in periculo peccandi. Namq; fides iustificans non li-
 beret hominem à possibilitate peccandi: & ideo non est, cur
 liberat à lege prohibente peccata, Qua propter, quòd vehemē-
 tentius istos in suspicionem criminis Iouiniani pertrahit, est
 quòd citant in testimonium suæ sententiæ illud. i. Io. 3. Omnis
 qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen
 ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniā ex Deo na-
 tum est. Inde enim illi arguebant, iustum peccare non posse.
 Ad quod tamen Augu. & secundū eum S. Tho. 2. 2. q. 24. ar. 11.
 respōdet, quòd triplex est charitatis cōsideratio. Prima, qua-
 tenus est motus spiritus sancti. Et ex hac parte charitas nullū
 potest admittere peccatū. Atq; ad hoc pertinet perseuerantia:
 quæ est donum ipsius spiritus sancti, manutinentis nos. Se-
 cunda cōsideratio charitatis est secundū ipsius propriā ratio-
 nem. Ex qua etiā parte repugnat illi peccatū, sicut calori, in-
 frigidare. Et vtroq; modo intelligitur verbum Ioannis, quòd,
 qui natus est ex Deo peccare nō potest, si solū cōsideretur
 ratio seminis, quòd est in illo. Sed tertia cōsideratio charita-
 tis est ex parte subiecti: putā hominis in hac vita. Et hac de
 causa amitti potest charitas: quia cū fides, obscura sit cog-
 nitio, non ostendens nobis essentiā ipsam diuinam, non ita cōfi-
 git voluntatem nostrā Deo, vt semper sit in ipsum intēta: atq;
 adeo nec tāti vigoris est, vt superare omni ex parte valeat pu-
 gnas huius nostræ militiæ: & ideo iusti semper fræno opus
 habent legis. Facialis autem illa visio est, quæ beatos, molestia
 iam carnis exutos, ita in diuinū transformat amorē, vt nulla

opus habeat cogente lege. Nostri verò Protestantes, quod propriū est illius beātis visionis, fidei volunt iustificanti tribuere.

Secūda responsio. Altera verò respōsio Lutherānorū est ad argumētum propositum, quā à suo sunt magistro docti: videlicet, quod quāuis iustus gratiā possit iustitiāq; perdere, id tamē non potest, nisi vno peccato incredulitatis: sicuti iustitia non acquiritur nisi vna virtute fidei. Ita enim libr. 1. ca. 5. referebamus ex Luthero aduersus Carolstadium. Nullū est peccatū nisi incredulitas, nulla iustitia nisi fides. Et de capti. Babyl. Nulla peccata possunt hominē dānare, etsi velit, nisi sola incredulitas. Neq; habenti fidē dubitandū est de sua salute, quia promissio ibi facta nullās peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in deuotis monasticis. Nulla opera credēti in Christū tam mala sunt, quā possint eum dānare, & accusare. Cernenda ergo hic est intentio istorū, perpendendūq; punctum contradictionis inter nos, & ipsos. Intendunt, quod cū Deus simpliciter, & sine dependētia ab operibus nostris promiserit nobis salutem, solum tenemur adhibere fidē illi promissioni nudē, & absolute, sine respectu impletionis aliorum praeceptorū. Et ideo dixit Luth. super epistolam ad Gal. quod sola fides necessaria est, cetera omnia opera liberrima, neq; praecepta, neq; prohibita. Confessio autē catholica est, quod promissio euangelica non est nuda & absoluta, sed tali peccatoribus conditione promittitur salus, si praeiteritae vitae poenitentes proponant seruare mandata. Quamobrem vt sola fides non sufficit ad iustificationem, ita neq; absoluit iustum ab praeceptorū vinculo. Et ideo Synodus modò mentem istorum, planè intellectam condemnauit. Nam can. 19. anathema eos pronunciat, qui nullum praeceptum esse aiunt in euangelio, praeter fidem, cetera verò indifferentia esse. Et can. 20. eos qui aiunt hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum non teneri ad obseruantiam mandatorū Dei & ecclesiae, sed tantum ad credendum, quasi euāgelium sit nudū & absoluta promissio vitae aeternae, sine conditione obseruationis mādatorum. In his postremis verbis punctum attingitur radix Lutherani huius erroris. Nō enim praeceptū fidei est tota lex euangelica. Haud quidem theologos praeterit dubitatio illa, an infidelitas esset causa omnium peccatorum. Neq; dissententur, multa peccata ex debi-

ex debilitate & languore fidei promanare. Nam cū ex fide & spes nostra ortum habeat, & officiosa charitas vegetetur, quo firmior est fides, robustior spes est, & ardentior charitas. Vnde Pau. postquā viderat arcana Dei, nihil in rebus metuebat, per quod posset ab eius charitate diuelli. At verò iis nihil obstantibus tripertita statuitur hic conclusio. Sanè, quod neque omnia peccata infidelitas sunt vel incredulitas, vt isti autumant, neq; infidelitas est omnium causa, neq; per quodcūq; peccatum expungitur fides. Primum membrū manifestum est. Nā licet omni peccato haec sit communis ratio: putā, quod sit dictum vel factum. vel concupitum contra legem Dei, atq; adeo auersio ab eius bonitate, differunt tamē specie vitia, ratione cōuersionis ad obiecta diuersa, quae ab illo sunt intenta, qui peccat. Nemo enim respiciens ad malum operatur, sed ductus specie boni. Quemadmodū virtutes ipsae inter se distant ratione obiectorum, quae singulis sunt proposita. Quocirca, vt virtutes, sic etiam & vitia obiectis primū omniū discernuntur. Atq; omnium prima differentia est, quod vitia quae sunt proximè contra Deum specie ab illis differunt, quae sunt contra proximū. Sicuti virtutes tres theologicae, à moralibus. Quinimo propter diuersas ratios quibus in Deo differunt tria illa obiecta, scilicet, veritas, quae obiectū est fidei: & beatitudo nostra, quod tendit spes, & sua in se bonitas, quae obiectum est charitatis, diuersae virtutes sunt, fides, spes, & charitas, diuersaq; etiam impietatis crimina, infidelitas, desperatio & odium Dei. Porro autē neq; vniuersa peccata circa tēporaria bona eiusdem sunt generis. Nam omne quod est in mundo, aut cōcupiscētia carnis est, aut cōcupiscētia oculorū, aut superbia vitae. Quibus verbis Apostolus, iuxta bonū, philosophis tripartitum, species vitiorum discreuit. Est enim alia concupiscētia naturalis, quae ad tactum pertinet, vel ciborū & aliarum rerum, quibus indiuiduum conseruatur, vel venereorū, quibus propagatur species. Alia verò animalis: quippe eorum, quae sola apprehensione & possessione, vel potius visu delectant: vt pecuniae, & id genus vitium bonorū. Quarum primam vocauit Apost. concupiscētiā carnis, & secundam, concupiscētiā oculorum. Sed tertius appetitus est sublimium bonorum, magisq; spiritualium: quales sunt ho-

Grego. nores: atq; hunc nuncupauit superbiam vitæ. Sed & sub his tribus generibus agnouit Grego. 3. moralium, septem capitalium vitiorum species, theologis, imò Christianis vniuersis receptissimas, quas ad Rom. 1. & ad Gala. 5. commemorauit Paul. Quorsum hæc? Certè vt ostendamus, non omnia crimina, esse peccata infidelitatis, sed obiecta habere diuersissima. Ex quo facillimè colligitur secundum membrum assertæ conclusionis: scilicet, non omnia enasci peccata ex infidelitate, sed vt suis sunt obiectis diuersa, ita ex diuersis affectionibus, & animi ægritudinibus perpetrâtur. Re vera, qui vel ira percitus occidit, vel turpi amore captus labitur, vel avaritia sordet, non peccat contra fidem: nam certus est malè agere. Vnde consequens tertium membrum fit conclusionis: scilicet, quod non per quodcūq; peccatum extinguitur fides. Sicut enim in aliis virtutibus non quicumq; peccat ex ira, amittit temperantiã circa delectabilia tactus, nec qui peccat contra temperantiã, amittit liberalitatem: ita neq; quocunq; peccato mortali amittitur habitus fidei, quo verè credimus, omnia nobis diuinitus reuelata, atq; adeo promissionē ipsam remissionis peccatorum, si voluerimus corda à nostris iniquitatibus per gratiam Dei reuellerè. Quòd si diuersæ sint materiæ virtutum, & vitiorum, circa quas diuersi nostri affectus versantur, diuersissima etiam sunt alia præcepta à præcepto fidei, atq; diuersæ obligationes, quales in ipso distinctissimo Decalogo separatim exprimuntur. Atq; adeo, quod intentū est huius capituli, fides haud quaquàm iustum eximit à lege, sed legi potius subdit. ¶ Vnus aut alter locus est scripturæ, quem possunt aduersarij huic catholice veritati obmoliri, quippe verbum illud Pauli. 1. ad Thimo. 1. Lex iusto non est posita, sed iniustis, & nõ subditis, impijs, & peccatoribus, &c. Et illud Gal. 5. Si spiritu Dei ducimini non estis sub lege: omnes autem iusti spiritu Dei ducuntur: iuxta illud ad Roma. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Quibus accedit & illud. 2. Corin. 3. Vbi spiritus domini, ibi libertas. Ad hæc autem facillima est, verissima, & planissima theologorum omnium responsio, nisi vniuersos isti respuissent. Sunt enim in lege virtutes duæ. Prima, quod est regula nostrarum actionum, cuius transgressio, peccatum est, & à qua legis virtute nemo

nemo excipitur. Nam omnis anima (inquit Paul.) potestatibus sublimioribus subdita fit, neque potest quisquam Deo aut suis potestatibus esse subditus, nisi sit subiectus legibus. Sed alia virtus est legis coërciua, quæ cogit incontinentem contra suas agere appetitiones, & hoc modo iustus, ille scilicet, qui sedatas iam habet, & pacatas turbulentas passiones, non subditur legi, quoniam nutui spiritus sancti omni procul metu legis obsequitur.

De explicatione legis.

Cap. 2.

Hoc itaq; primùm constituto, quod iustus non illico liberatur à legis vinculo, ad iudicandum, an possit plenè satisfacere legi, quæ principalis est intentio in prima parte huius libri, breuis præmittendus est sermo de explicatione legis: sanè, de qua, neq; omnino aduersarij nobiscum consentiunt. Atq; in capite primum hæc sancta confessio Christianis supponenda est, quòd Christus non solum à Deo datus hominibus est, ceu redemptor, cui sit fidendum, verum vt legislator cui est obediendum, vt Synodus Triden. can. 21. sanxit contra impios quosdam, negantes fuisse legislatorem. Et quidem, quatenus res ad decem præcepta spectat, quamuis vniuersa sint de iure naturæ, & in lege veteri fuerint explicata, tamen in lege euangelica obligationem habet iuris diuini, eò, quòd à Christo sunt præcepta. Lex enim vetus simpliciter quantum ad illius legis obligationem attinet, prorsus abolita est, & extincta in ipso passionis momento, quo Christus protulit, consummatum est. Nam translato sacerdotio, inquit Paul. necesse est vt legis translatio fiat. Vbi absq; vlla exceptione totam legem expirasse docet, quo ad vim obligandi. Illud autem theologorum axioma: quòd ex præceptis antiquis, cerimonialia antiquata sunt & abolita: legalia verò, non omnia: sed moralia, omnia permalerunt, sic intelligendum est, quòd prima, quia erant figura vèteri Christi, nõ licet amplius præcipere in noua lege: ne sint falsa signa. Secunda verò licitè integrari possunt, sed tertia, quia erant iuris naturæ, necessarium fuit, vt iterato instaurarentur. Itaq; Decalogus, præter obligationem naturalem, nullam prorsus habuisset in euangelio obligationem

Christus
legislator.

Heb. 7.

Tria genera
preceptorum.

diuini, propter vinculum antiquæ legis (quæ perinde tota cessauit, ac si nunquam fuisset) nisi denud. præceptus fuisset à Christo tanquam à vero legislatore, & explicatore iuris naturalis. Vnde tanquam verus legislator multa exponendo mandauit, & commendauit ad idem ius pertinentia, quæ mundus tunc ignorabat. Vt, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, Beati mites, & beati qui lugēt, Siue consilia sint, siue aliquando præcepta, nihil modo disputamus. Neque verò solum vt scribæ, & pharisæi legis enarratores, sed tanquam potestatem habens, leges ponebat, Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides, ego autem dico vobis, Quicumque dixerit fratri suo racha, &c. Audistis, quia dictum est antiquis, Non moechaberis, ego autem dico vobis, Quicumque viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est in corde suo. Atqui præter hæc naturalia

*Sacramen-
torū præ-
cepta.* adiecit, & præcepta sacramentorū: Vt, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum: & Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: & Nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Neq; id tantum verū,

*Facultas
ecclesie
ad cōden-
das leges.* vt cūq; aduersarij, resultent, facultatem fecit ecclesie leges cōdendi, quæ essent velut suarum antemurale, quibus vineam suam sepierat. Non quod ipsi deesset prudentia perfectissimè instituendi totum ecclesie ius: sed quia sciebat temporum, locorumq; varietatem, diuersosq; hominum casus nouis nonnunquā legibus indigere, At non est hic locus hæc presius tractandi: sed hæc meminimus ad enarrandum canonem Concilij, qui hoc tempore fuit propter quosdam necessarius. Hac

*Duo pun-
ta discor-
dia.* autem consideratione præmissa, duo sunt puncta, de quibus Lutherani à nobis dissentiūt, intellectu necessaria ante disputationem de satisfactione legis. Primum de explicatione præceptorum: & alterū, an præter præcepta sint aliqua consilia. De

*Melan-
Bucer.* primo ergo puncto aiunt (vt est videre apud Melanthonē in loco cōmuni de bonis operibus, & apud Bucerū in lib. de concor. controuer.) quod nos doctrinam operum præclare tradimus de externa hypocrisis, aut de humanis ceremonijs: opera verò primæ tabulæ & fontem bonorum operū ignoramus, & obruimus. Et vocant externam hypocrisim, septem præcepta

secundæ

secundæ tabulæ. Siquidem hypocrisim discernunt à præceptis primæ tabulæ, quam vocant internam iustitiam: Interna autem iustitia, est, inquiunt, credere verbo Dei, timere Deum, confidere Deo, firmare semper fiduciam, ne vincat dubitatio, quod sumus in gratia Dei. Quæ quidem dubitatio, aut contemnit Deum, aut fugit iratum, aut non verè inuocat. Ecce mysteria in quibus isti collocant totam vitam Christianam, suadentes hæc omnia exteriora, aut nihil aut perparum referre: sed totum negotium Christiani intus consistere in corde. Neq; enim satis eluere eum possunt colore, quo sunt à magistro suo tincti, in de liber. Christ. vbi ait, nihil prodesse externa opera: scilicet, versari in locis, & officiis sacris, ieiunare, neque voce orare, imò neq; interiores speculationes, aut meditationes, præter vnā fidem & fiduciam. In primis, quàm infra dignitatem loquantur de præceptis secundæ tabulæ, quàm verò quàm indignè de illis sentiant, quis est, qui non videat? Putant enim in hoc tantum esse nobis iussa, quod Deus nos voluit illis exercere, quibus tanquam testimonijs fidei ipsum glorificaremus. At verò ratione longè diuersa discernit ecclesia catholica inter primam ac secundam tabulam præceptorum. Non enim distinguuntur vt externa opera ab internis: nam tam in prima, quàm in secunda præcipiuntur, & externa opera. Discrimen autem est, quod cum Deus, & in se optimus, sit, ac propter se colendus, & naturæ quoque author, rerumque genitor, cui nostri cura est, & providentia, in duobus summam posuit omnium mandatorum: scilicet, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum sicut teipsum. Ex quibus mandatis ait, vniuersam legem pendere & Prophetas. Primum autem quod ad suum ipsius pertinet cultū, in prima tabula iussit tribus præceptionibus explicari: secundum autem, in altera, septē alijs. Neq; verò præceptiones primæ tabulæ, mentis sunt duntaxat meditationes, sed in opera se etiam exerunt. Primum enim præceptum nō est formaliter dilectionis, sed ipsius explicatio: scilicet, vnicum, trinumq; credere Deum, idōla, vt deos falsos execrari, in quibus nihil est numinis, illum esse vnum, cui soli cordis, oris, & operis laus, & cultus debetur. Secundum etiam præceptum de sanctificatione sabbati non intus tantum in mente,

*Primum
præceptū.*

mente, sed in cultu etiam exteriori positum est, atq; adeo tertium de suo sancto nomine non vanis iuramentis vsurpando. Quocirca nouum inuentum est, hoc penitus prima tabula præcipi, credere verbo Dei, confidere, & firmare semper fiduciam, ne vincat dubitatio, an affecti fuerimus promissiones Dei. De quo latius libro. 3. in de certitudine gratiæ. Atqui vt in prima tabula opera etiam iubentur exteriora, ita & in secunda, opera quoq; interiora. Non enim solū iubemur charos venerari parentes, externis pietatis officiis, sed intimo etiā affectu. Neque tantum iubemur abstinere à re vel thoro alieno, sed non cōcupiscere vxorē, aut rem proximi. Igitur (quod in principio proponebamus) & falso, & indignè opera secundæ tabulæ vocant hypocrisim. Est enim hypocrisis, quando aliud extra in opere effertur, quàm intus fertur in corde: opera autem & officia charitatis in proximos ex fide & amore Dei procedunt. Quinimo secundum scripturam, indicia sunt veri amoris Dei. Vnde Paul. Reddite, inquit, omnibus debita, Cui tributum, tributum, &c. Nam qui diligit proximū legem impleuit, Nō adulterabis, Nō occides, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et Ioan. quem dominus de suo pectore, charitatis præceptionibus lactauerat, ita, quæ inde exugerat, denarrat. Charissimi si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit vnquam. Si diligamus inuicem Deus in nobis manet, & charitas in nobis perfecta est. Et, Qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere. Et, Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligit & fratrem suum. Hęc est expositio Ioannis super illud nouum mandatū Christi, quo nihil discipulis commendatius esse voluit, & sanctius, quàm vt se inuicem diligerent, sicut dilecti fuerūt ab eo. Vnde colligit, nullum esse exploratius indicium diuinæ dilectionis, quàm dilectionem proximi. Quare Pau. non satis habuit explicare vnitatem humani generis ex naturali vinculo carnis, quo compacti sumus in vnum corpus. Sed vno, inquit, spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Et alibi. Membra sumus corporis eius (puta Christi) de carne eius, & de ossibus eius. In summa, tanti fecit Deus opera hęc externa, quibus

Hypocrisis.

Roma. 13.

1. Io. 4.

quibus charitatem colimus inter fratres, vt cum omnium bonorum in se ipse diues, nostrorum non indigeret, ita proprie cuiusq; personā induit, vt non satis habuerit dicere, Quod vni ex istis fecistis, pro me fecistis, sed mihi fecistis. Et in postrema dietotam præmonuerit iudicationem futuram, si cum fuisset nudus, vestitus à nobis fuerit, si pastus deniq; in fratribus fuerit, & ex charitate tractatus. Qua ergo fronte opera secundæ tabulæ hypocrisim Protestantes appellant? Dicentes totum negotium Christianum in corde cum solo Deo gerendū. Agnoscimus. n. verbum Christi liberatoris nostri. Regnum Dei intra vos est, quoniam vt ait Paul. Lex nostra lex spiritus est, sed tamen eo modo est spiritualis, quo alibi explicat non esse regnum Dei escam, & potum: sed iustitiam, & pacē, & gaudium in spiritu sancto: iustitia autem, pax, & gaudium spirituale, non conseruatur, nisi per exteriores actus. ¶ Secundum istorum à nobis dissidium de lege Christi est, quod nullum in euangelio agnoscunt consilium, quod non sit præceptum: si non particulare, saltem inclusum in præcepto dilectione Dei super omnia. Ex quo vt ca. sequenti videbimus, eliciunt vnum argumentum ad confirmandum, quod non possumus huic præcepto satisfacere in hac vita. Nā quicquid homo facit, adhuc plus debet. Ob idq; irrident nos, vt capitulo de satisfactione videbimus, quod cogitemus, non solum posse satisfacere legi, verum aliquid vltra supererogare. Quocirca cum in libello Imperatorio, instante Echio, scriptum esset, opera quidē à nobis fieri bona, quæ à Deo sunt mandata, & commendata, postea Bucer. circa finem libri sui de concordant. controuer. reclamauit, satis fuisse positum mādata. Quia nihil est, inquit, in euangelio, quod non procedat de mandato dilectionis: reliqua verò opera, quæ ex humanis institutis fiunt, prorsum cōdemnant, vt patet in suo didagmate, de quo articulo optimè obuiatum illis est à Coloniensibus in antidiidagmate. De hoc autem articulo consiliorum dicam, quod ad præsens propositum de satisfactione legis attinet, eo præsertim, quod nonnullos inter catholicos audiimus de hoc dubitantes: quinimo contendentes, nullum esse opus supererogationis vel consilij, sed omnia esse præcepta. Etiam illud Matthæi. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, &c.

Luc. 18.

Ro. 14.

Secunda
controuer-
sia de con-
silijs.Libel. im-
per.

Bucer.

Cōclusio. catho. bes, &c. Cuius contraria idcirco conclusio constituenda nobis est. Ratio qua maximè testimonia sacra huius veritatis elucidantur, est hæc. Deus in operibus erga proximos illa tantum edixit nobis sub præcepto, quæ pertinebant ad custodiã charitatis: nam finis præcepti charitas: cætera verò officia, nõ erat, cur nobis iniungeret ex necessitate: in his autem quæ ad cultum suum pertinent non est obligationem nostram metitus ex magnitudine beneficiorum, quæ in nobis contulerat, creationis, & redemptionis, sed omnia iuxta naturam nostrã suauiter disposuit: illa tantum præcipiens, quæ suam amicitiam seruarent, & quæ possibilia essent, neq; adeo difficilia, non modò his aut illis hominum conditionibus, siue hoc aut illo loco vel tempore, sed quæ omnibus quocunq; tempore, & loco essent possibilia: reliqua verò in optione cuiusq; posuit. Quare consilia non sunt per se perfectiora, quàm opera præceptorum, sed cum finis omnium mandatorum sit perfectio charitatis, consilia ordinantur ad maiorem eorum custodiam. Quare licet non sint necessaria, hac tamen ratione pertinent ad perfectionem. Vnde statim Christus in solenni illa legis promulgatione ante necessaria præcepta proposuit perfectorum consilia. Beati pauperes spiritu. Nam pauperes non est necessaria, sed legitimus bonorum vsus, Beati qui lugent: & his similia. Et ideo subdit, Vos estis lux mundi: quasi quibus competit nõ solum iustitiam vulgariter colere, sed egregiè vsu etiam rerum licitum abdicere. Atq; ex hinc forte legitimus eruitur intellectus illorum verborum. Qui soluerit vnũ de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui autem fecerit, & docuerit, magnus vocabitur. Facit enim dubium, quomodo præcepta vocauerit minima, eum autem qui seruauerit, appellauerit magnum. Loquebatur ergo fortè de operibus illis consilij, quæ ex eo dicuntur minima, quia non sunt necessaria, sed tamen qui legitimè seruauerint: scilicet ad maiorem, & cõsummatorem præceptorũ custodiã futuri sunt in regno cœlorum, non qualescũq; ciues, sed magnates. Accedit & verbum Christi Matthæi. 19. Sũt eunuchi, qui seipfos castrauerũt propter regnum cœlorum, qui potest capere, capiat. Cuius expolitorẽ agit Paul. vbi ait, Bonum est homini mulierem non tangere, & Volo omnes homines

mines esse sicut ego sum. Et dico, nõ nuptis, & viduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego subdit autem. De virginibus præceptum domini non habeo, consilium autem do, &c. Hæc autem communia sunt. Sed rem paulò exactiùs vrangebo ex illo Matthæi. 19. Marci. 10. & Lucæ. 18. vbi dominus adolescentulo illi interroganti, quid faciendo vitam æternam possideret, legitur respondisse, Serua mandata: mox dicenti, seruasse à iuuentute sua adiecisse, Vade, & vende omnia quæ habes, &c. Ille. n. locus est, vbi perspicacissimè discernitur inter communem ordinem præceptorum, & singularem consiliorum accessione. Bisariam autem interpretari vel deprauare moliantur hunc locum aduersarij, Primum. n. aiunt, adolescẽtem illum fuisse Phariseum, qui metitus est seruare præcepta, & ideo iustum esse relinquere diuitias, quæ sibi erant impedimento. Quò videntur Hiero. & Orig. inclinare: sed profectò nulla potest ratione negari, quò minus legem seruasset, quoad fatis erat ad amicitiam Dei. Nam habetur Mar. 10. quod Christus intuitus eum dilexit eum. Item quoniam si fuisset mentitus, non respondisset Christus, Si vis perfectus esse, seu vt habetur in Marco, Vnum tibi deest, hæc enim verba supponit, iam fecisse iuuenem, quod ei dixerat Christus necessariũ esse ad vitam æternam. Hoc fortè verum est, quod non seruabat præceptum dilectionis modo perfectissimo, erogando bona sua in pauperes, vt esset inter perfectos. Et illa fortè fuit mens Hieronymi & Orig. vt author est S. Thom. 2. 2. q. 189. artic. 1. Repugnat. n. perfectioni maximè Christianæ, vt tam diues esset, quàm ille creditur fuisse, vbi erant pauperum greges, quibus potuisset bona sua distribuere. Sed mentitus fuerit nec ne, nihil moror. Nam vt vtrauis pars vera sit, manifestè colligitur ex litera, discrimen consiliorum à præceptis. Aliorum ergo est responsio, quòd non solum seruare alia mandata: sed relinquere omnia, sit necessarium ad salutem. Quare vbi ait Christus, Si vis perfectus esse, non loquebatur de perfectione supererogationis, quæ nulla est, sed de illa quæ est necessaria ad salutem. Propterea, quod vt refertur apud Marcum & Lucam, dixit, Vnum tibi deest, vade, quæcunque habes vende, &c. Hæc autem interpretatio exinde deprehenditur falsa, quòd si de tali necessaria perfectione intellexisset, in initio illico

illico interrogationis illam respondisset esse necessariam, ubi iuuenis interrogauit, quid faciendo vitam æternam possideret. Cum ergo discretè ait, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Sed si vis esse perfectus, vende &c. manifestè distinxit inter opera necessaria, & opera consilij. Vnde quod addit, Vnū tibi deest, intelligitur, tum ad perfectionem, tum ad securitatem perseuerantiæ. Nam difficile est diuitibus perseueranter agere ad vitam æternam, vt statim subiecit Christus. In summa, dicere, quod opera cōsiliij, & maximè renunciare diuitiis, & illustribus statibus seculi, sit de necessitate salutis, est hæresis condemnata aduersus Pelagianos, vt refert Aug. in epistola ad Paulinum, ubi inter decem errores illum cōnumerat quintum: putà, diuites baptizatos nisi omnibus abrenuncient, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, neque eos habere posse regnum Dei. Neque profectò opus alia fuisset condemnatione, quàm quòd aliàs condemnaretur tota religio Christiana, quæ diuites permittit. Vnde Pau. quanuis admonitos nos fecerit, quod qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, nihil tamen amplius subiungit, quàm, Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo, bene agere, faciliè tribuere, &c.

Hæresis.

1. Th. 6.

De impletionè legis in genere. Cap. 3.

Is itaq; necessariis fundamentis subiectis, quaestio est prima huius libri, vtum iustus qui per fidem iustificantem nõ absoluitur à lege, possit per gratiam adiuuantem, legi satisfacere. Lutherani. n. in vtumq; peccant extremum: dum aiunt, & quemcunq; iustum nexu legis per fidem absolui, & neque iustissimum legi posse satisfacere. At verò ne nobis imponere perseueret, quod possibilitatem adimplendæ legis nobis adscribamus, hæc ante omnia sanctissima confessio, quæ nobis est cum illis communis, supponenda est, quam lib. 1. cap. 22. & fermè per totum librum secundum contra Pelagianos sanctam ab ecclesia esse monstrauimus. Nempe, quòd absq; diuino nutu, speciali q; auxilio nequimus implere diuina præcepta: scilicet, neq; omnia quantum

Luth.

Cōfessio
cōmunis.

quantum ad substantiam actus, neq; minimum, quantum ad intentionem præcipientis. Ita. n. in Concilio Mileuitano & Africanò confessum est, atque etiam in Arausicano. Cuius in canone. 25. verba sunt. Hoc prædicare debemus, & credere, quòd per peccatum primi hominis ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deū, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericordia diuina præuenierit. Et talia fermè verba protulit præfens Synodus Tridentina in primis canonibus tribus. Quam etiã fundamēntalem conclusionem paulò post per amplius explicabimus: an scilicet præter gratiam habitualement, necessarium sit quoq; nouum auxilium ad dignè operandum & perseuerandum. Nulla ergo de hoc est controuersia: sed vtum cum speciali Dei auxilio homo valeat satisfacere legi. Hoc enim est, quod Protestantes apertissimè, & pertinacissimè inficiari pertendant: ubiq; inculcantes, quod in hac vita, neque diuino fauore possumus satisfacere legi, sed tantum inchoare. Quinimò ipsam inchoationem, opus omnino volūt esse Dei, & nullatenus nostrum. Est autem error iste, germen pestiferæ illius radices, quam lib. 1. cap. 11. & 12. reuellere nitēbamur, ceu complurium errorum feracem. Videlicet, concupiscentiã carnis reluctantem rationi, esse peccatum, prohibitū illo præcepto, Non concupisces: quod omnino tolli nõ potest in hac vita. Inde enim confecit Luther. in de liber. Christ. & art. 2. affectionum suarum, & rursus articu. 31. & latissimè in lib. de decem præceptis, quod nullatenus in hac vita, quoquo pacto diuinitus adiuti possumus plenè implere mandatum illud maximum, Diliges dominum deum tuum ex toto corde, & ex tota mente, &c. propter rixam & pugnam carnis, impediētis ne toto corde diligamus: sed hic inchoari, & in patria perfici. At quoniam verba hæc dextrū possunt recipere sensum, in quo nobis possunt esse cōmunia, perpende quomodo inter nos differat. Non id tantum aduersarij sentiunt, quòd in hac vita non diligimus ea perfectione qua Deus diligitur in patria: de hoc enim nulla est disceptatio. Agnoscimus enim dilectionem vitæ non esse firmam, & fixam, vti illic erit. Item planè confitemur, quod nequimus ita Deum diligere ex toto

Conciliū
Mileui. et
Araus.

Tridentinū.

Lutheranorū dogma.

Radix erroris.

toto corde, quin multa sint venialia peccata permixta iustitiæ nostræ. Nam si aliud haberemus de nobis iudicium, nos ipsos (vt ait Ioan.) seduceremus. Sed tamen addunt, in quocunque opere hominis quantumcunque iusti, necessario inesse omissionem præcepti illius dilectionis. Nanque tenemur secundum illos, singula præcepta implere ex dilectione: ita enim intelligunt illud, Omnia in gloriam Dei facite. Et, Finis præcepti charitas. Et putat, nullum esse opus tam perfectum, quin propter iugem reuelantiam carnis commaculetur, ne fiat ex toto corde: vt est in præcepto dilectionis. Atque inde dicit Luth. artic. 31. in omni opere bono iustum peccare, quia est omisio illius præcepti. Et arti. 32. opus bonum optimè factum veniale esse peccatum, secundum misericordiam Dei, sed mortale, secundum iudicium Dei. Ob idque nullo nostro opere secundum istos, satisfacimus legi, sed sola fide recipimus misericordiam Dei non imputatis peccata nostra. Hanc doctrinam hætenus perseverant defendere Lutherani. Vnde in confes. Augustana, articu. 6. Cum fide inquit reconciliamur, necessario sequi debet iustitia bonorum operum. Sed quia tanta est infirmitas humanæ naturæ, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, quod hæc obedientia non placet Deo, quia legi satisfacit: sed quia persona est in Christo reconciliata à fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Quare non censent esse simpliciter iustitiam, sed reputari quandam iustitiam: subiicientes illud, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: & alia id genus, ad quæ nos infra respondebimus. Id quam plurimis verbis explicatissimè persequitur Melancthon in apologia, sub tit. de dilec. & imple. legis, commentatus illud euangelij, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, in eo sensu, quod tantummodo oporteat à nobis in hac vita legem inchoari: id est imperfectè impleri. Et paulò inferius nobis impropere, quòd prædicemus nos legem implere, cum in hac vita non possimus legi satisfacere. Et inferius. Legis impletio quæ sequitur inuolutionem, est exigua & immunda, & inchoata, tamen hærent adhuc in natura reliquiarum peccati, quæ semper accusant nos, & ideo non est accepta propter seipsam, sed propter fidem: quia iusti seu accepti reputamur propter

Confessio
Augusta.

Melan.

propter Christum. Et rursus. Propter fidem in Christum non imputatur nobis hoc quod deest impletioni legis. Vide quanta explicatione vtatur, vt doceat imperfectionem operum nostrorum non esse, eò solum quòd remissior est, quam in patria, sed cuilibet operi veram inesse culpam. Vnde paulò inferius (quæ verba quoque sunt Lutheri, ar. 31.) exprobrat nobis, quòd fingamus Christum tantum esse nobis comeritum primam gratiam, nos postea tamē nostra legis impletione placere, & mereri vitam æternam. Cū tamen mediator Christus omnē nobis fuerit gratiam meritis. Idē latius etiā persequitur in locis communibus sub tit. de imple. legis. Idē Buce. adhuc multò (quod Buccere. suū est ingenium) cum latiori sermone inter enarrandum articu. 5. libelli imperatorij. Cuius paulò post expendemus verba. Subiiciamus ergo propositiones, quibus est ad hanc questionem respondendum. Prima. Possibile est nobis cū diuino favore, & adiutorio, sic in hac vita totam legem, atque adeo dilectionis præceptum implere, vt non modo singula, verum omnia peccata mortalia possimus vitare. Ratio prima huius conclusionis ex subuersione fundamenti, quo aduersarij conituntur, sumitur. Abundè enim demonstratū à nobis est loco citato libr. 1. ita per baptismum remitti, condonari, deleri, abstergeri, sepeliri, atque adeo penitus tolli originale peccatum, & vniuersa, si quæ sint actualia, vt nulla fiat reliqua ratio culpæ, nisi vbi voluntate liberè homo consentit in peccatum, neque illo præcepto, Non concupisces, certamen carnis prohiberi, sed victoriā. Et quauis liberum arbitrium vulneratum fuerit, debilitatumque; prauaricatione primi parentis, non tamen adeo extinctum est, quò minus possit diuino auxilio resistere. Quo fit, vt à concupiscentia non singula opera commaculentur nostra, atque ea minus, quæ in gratia Dei per eius facimus auxilium. Accedit & huc præterea, quod eodem libro. 1. cap. 22. explanabamus. Nimirum, quòd modus charitatis non est de essentia aliorum præceptorum. Et ideo quauis gratis largiremur, non posse nos in hac vita implere præceptum dilectionis, non inde sequeretur, vniuersa aliorum præceptorum opera peccata esse, habereque annexam priuationem eiusdem præcepti. Hæc autem omnia iam pridem à nobis constitutissima sunt. Unde hic ergo exordiendum est vtrum præceptum dilectionis.

Prima cō
clusio.

Præceptū
dilectio-
nis.

B b   lectionis.

lectionis impleri in hac vita possit à nobis per auxilium Dei. Et causa dubitandi præcipue sumitur ex Augustino in lib. de perfect. iustitiæ: vbi ait, quod in illa plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Nam cum est adhuc (inquit) aliquid carnis concupiscentiæ, quod continendo frænatur, non omnimodo ex tota anima diligitur Deus. Et quod rem perstringit, est, quia videtur docere, illam perfectionem dilectionis, quæ non hic, sed in patria esse potest, cadere sub præcepto. Ait enim. Cur enim non præciperetur homini ista perfectio, quanuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, si quo currendū est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Hunc autem locum Augustini interpretatur. 1. 2. q. 44. S. Thom. hoc modo. Præceptum aliquod bifariam intelligitur impleri: vno modo perfectè, quando peruenitur ad finem præcipientis, alio modo imperfectè, quando, etsi non perueniatur ad finem, non tamen receditur ab ordine, & regula dirigente in finem. Intentio Dei, dilectionem sui præcipientis, fuit, vt plenè illi, omninoq; vniremur amando, ita vt non solum nihil esset in nobis contrarium, sed neq; aliquid, quod eius amorem remorari, remittereue posset, aut tepefacere, cuius felicitatis nequimus nisi in patria potiri, quãdo liberi à corpore mortis huius videbimus eum sicuti est. In hac verò vita impletur imperfectè. Et tanto quisq; perfectius, quanto propius ad illam perfectionem accedit. Non est ergo mens Augustini, quod dilectio patriæ sit hic præcepta tanquã implenda in hac vita sub poena peccati, sed tanquã finis & scopus, quò dirigenda est intentio nostra. Nec est cur Bucc. contra glossam hanc reclamet. Sanè, quæ ex verbis ipsis Augustini liquet: nam postquam dicit, illam nobis perfectionem esse præceptã, subdit causam, vt per præceptum sciretur, quo nobis esset currendum. Vnde sicut miles (ait S. Thom.) licet non potiat victoria, non tamen peccat, si non facit contra disciplinam militarem, ita quanuis hic nemo fruatur dilectione illa patriæ, non tamen peccat, nisi qui desleat à lege, & præceptionibus charitatis, aut aliquod veniale admittit contra eius feruorẽ. Itaq; si lubet explicatiùs dicere, aliud est perfectè

S. Tho.

Bucc.

S. Tho.

fectè implere præceptum, & aliud, non violare. Possimus in hac vita non violare, licet non possimus perfectè implere. Cauenda est ergo æquiuocatio implendi. Accipitur enim vno modo, vt opponitur transgressioni, seu omissioni, & isto modo impletur in hac vita. Et alio modo, vt tantum valet, quantum plenè ad mēsuram, cacumen, & finem pertingere: & isto modo impletur in patria. Et quod iste sit sensus Augustini, in propatulo est. Intendit enim in illo libro disputare contra Celestium, qui dicebat, posse hominem in hac vita viuere absq; vilo peccato actuali: scilicet, tam veniali, quàm mortali, ex eo quòd præceptū sit homini, vt absq; peccato sit. Quem Augustinus redarguit ex illo Ioannis. Si dixerimus, quia peccatū non habemus, &c. Et ideo nunquã venit in mentem Augustini, quòd singula nostra opera sint omissiones illius maximi præcepti, velut peccata, sed quòd vita quanuis iustissimi hominis, non potest transigi sine permixtione aliquorum, saltem leuium peccatorum. Qui quidem sensus patentissimus apud eundem est in de spir. & lit. vbi idem tractat argumentum. Discernit enim cap. 26. inter vitam hanc militantem, in qua cognoscimus per speculum in ænigmate, & triumphantem illam, in qua iusti videntes facie ad faciem, satiantur illa iustitia, quam hic ex fide viuentis esuriebāt, & sitiiebāt. Nam, Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Vnde ad iustitiam huius vitæ, inquit, quæ minor est illa, non absurdè dicitur pertinere ne homo peccet, neq; enim si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenè perfectèq; debetur, iam culpæ deputandum est. Aliud est enim totam nondum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem. Quamobrem debet homo quanuis longè minus amet Deum, quàm eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum. Hæc Augusti. & talia illic congerinat, vt ostendat perfectionem huius præcepti in hac vita in eo positam esse, vt nulli delectationi illicitæ consentiamus, quin verò caueamus à leuioribus. Præter autoritatem Augustini est argumentum, vt vulgatissimum, ita validissimum ad eandem conclusionem demonstrandam. Præcipit nobis Deus, vt se ex toto corde, proximum verò sicut nos ipsos diligereamus, & ne sit opus singula meminisse, si ad

De spiritu & lit.

Argumentum.

vitam volumus ingredi, seruemus mādāta: Deus autem nihil præcipit impossibile, ergo implere illa possumus, saltem eius ope subnixi. Minor huius syllogismi euentissima est. Nam quicquid Deus præcipit, peccatum est, si non fiat: quoniam ille seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit voluntatem eius, vapulabit multis. Et Paul. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret. Non concupisces. Vnde contra Faustum Augusti. Peccatum est, inquit, dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei: at non facere, quod est impossibile, peccatum non est: Deus ergo non præcipit impossibile. Latissimè enim libr. 1. ca. 17. & 18. persuasum fecimus, adeo voluntarium, intrinsecam esse & inseparabilem rationem peccati, vt repugnantia sit, peccatum esse nisi sit voluntarium: quod autem impossibile est factum, id non facere, non est voluntarium: est ergo non solum impietas, sed manifestaria contradictio, quod aliquid nobis Deus præcipiat impossibile. Iam verò quomodo verum esset, quod regnum coelorum vim patitur, si impossibilia essent mādāta, quæ seruatu sunt nobis necessaria, si volumus ad vitam ingredi? Sanctissimè ergo Hiero. in exposit. symboli ad Damasum. Execramur, inquit, eorum blasphemiam, qui dicunt, impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse, & mādāta Dei non à singulis, sed ab omnibus in communi posse seruari. Et infra. Liberum sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper Dei indigere auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt, hominem peccatum vitare non posse, quàm illos, qui cum Iouiniano asserunt, hominem non posse peccare. At negant isti, illud opusculum fuisse Hieronymi: hoc enim sibi asylum munire, quo se recipiant, quoties non habent quid aliud respondeant. Sed tamen identidem in dialogo contra Pelagianos lib. 1. & 3. repetit, mādāta Dei posibilia esse, neque Deum præcepisse impossibilia. Ita enim suus Atticus confitetur, nulli dubium esse. Et Aug. ser. 61. de tempore, Deus neq; impossibile aliquid potuit imperare, quia iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, quia pius est. Non solum ait, non imperauit, sed quia non potuit imperare impossibile, quia iustus est: sic ut neq; punire, quod vitare non possumus, quia

quia pius est. Ac si dicat, si Deus imperasset impossibile, non esset nobis iniustitiæ deputandum, quod non paruiffemus, sed sibi qui impossibile præcepit: & si nos puniret de re quã vitare nequimus, non esset impietas nostra, non vitasse, sed sua, punire. Et de laudibus Pauli Chrysof. Homil. 7. Possibile est, inquit. Dei iussa perficere, si modò velimus omnem naturæ trepidationem alacriter virtute superare, nihilq; impossibile est eorum, quæ à Christo hominibus imperantur. Si enim quantum est in nobis velimus virium exprimere, maximum etiam nobis Deus adiungit auxilium. Et in concilio Araucano can. 25. Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia, omnes baptizati (Christo auxiliante, & cooperante) quæ ad salutem pertinent, possint, & debeant (si fideliter laborare voluerint) adimplere. De nostro autem Tridentino, statim. At verò audiamus nostros homines, quibus ista commentis subterfugere cogitarūt. Ait Buce. in conciliatione articuli de iustificatione, quod aliud est, Deum præcipere id quod in se est impossibile (quod & ipsi blasphemiam esse testatur) aliud verò id quod Deus præcipit esse homini impossibile, quod ita piè dicitur, vt cōtrarium blasphemiam sit: nam præcepit, quod sibi est possibile. Ac si nos vel transuersum vnguem ab hac confessione discedamus, & nō certissimo profiteamur, vt in priori conclusione præmisimus, & in secunda repetimus: quini-mo vt Patribus, & ecclesiæ sanctissimum esse monstrauimus, non nostris naturalibus viribus, sed diuino fauore & adiutorio esse nobis posibilia mādāta. Nihil de hoc controuersamur Bucere, sed hoc vobiscum postulamus, vtrū nobis per gratiā, & auxilium Dei sit possibile implere legem. Est quidem, ais, possibile Deo, in hoc tamen seculo, ex parte: in futuro, ex toto. Ecquid autem quando dicitis ex parte, intelligatis, ita exponitis, quod impossibile est in hac vita satisfacere præcepto dilectiōis, atq; adeo legi, & ita impossibile, vt quodlibet opus sit de se peccatum. Hoc ipsum est, quod manifesti erroris redarguit argumentum nostrum. Impossibile est, vt Deus dederit hominibus legem, cui per eius auxilium non possint iuxta suam voluntatem satisfacere. Aliàs ad quid præciperet. Respondetis, quod licet non possimus satisfacere,

Bb 3 præ-

præcepit nihilominus, vt omnia ipse concluderet sub peccato, & nos proinde ad suam recurremus misericordiã. Profecto secum ipsa pugnãt respõsio vestra. Nam ecce omnes conclusi sub peccato ad misericordiam eius confugimus, qui nos adiuuet implere quod iubet, manum nobis porrigit, gratiam infundit, ope sua, & opera nos iuuat. Nunquid neq; gratia, neq; auxilium suum vllum sufficiens est, vt legi satisfaciamus: Vt quid nos ergo fides ducit ad misericordiam Dei? nisi vt per eius suppetias impleamus, quod per nos ipsi nõ valemus. Quomodo qui teste Dauid, mandauit mandata sua custodiri nimis, nõ auxiliabitur, vt ad iustum custodiãtur? An forte seuerior est in præcipiendo, quàm in subueniendo potes, & benignus. Videte ne cum patrociniũ gratiæ contra liberum arbitrium suscipitis, gratiæ potius iniuriam irrogetis, peius enim quàm Manichæi sentitis. Nam illi volũtatem quæ a malo principio condita erat, aiebant, non posse vitare peccatum vos etiam hoc nostræ voluntati impingitis, quàm a vero Deo creatã agnoscitis. Neq; id solum dicitis, sed quod neq; per gratiam & auxilium Dei potest homo satisfacere legi, vt peccatũ vitet: non ergo solum liberum arbitrium, verum, auxiliũ Dei reputatis infirmum. Longè plane aliter quàm vos vbiq; Patres excipiunt verbum illud ad Gal. Conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio Iesu Christi daretur credentibus. Nempe, vt quod lex iubet per fidem impleamus. Per fidẽ scilicet, quæ per charitatẽ operatur. Vnde Augu. de spir. & lit. cap. 13. Quod operũ lex minãdo imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Et infra. Lege operum dixit Deus, Fac quod iubeo: lege fidei dicitur Deo, da quod iubes. Et cap. 20. Lex data est, vt gratia quæreretur. Gratia data est, vt lex impleretur. Et contra duas epist. Pelag. li. 3. Lege fit, vt Deus quid fieri velit audiatur: gratia vero fit, vt legi obediatur. Lex ergo auditores iustitiæ facit: gratia, factores. Et quomodo id fiat adhuc explicatius exponit in epistola quinq; episcoporum ad Innocentium, quæ est. 95. Ait enim legem distingui à gratia, quia lex iubere nouit, gratia iuuare. Lex enim dicit, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: fides autem respondet, Da mihi intellectum vt discam mandata tua. Lex dicit, vt abstineamus à fornicatione & carnalibus desideriis: fides

Gala. 3.

Augu.

fides dicit, quod nemo potest esse continens nisi Deus dederit. In summa, lex dicit. Declina à malo & fac bonum: & Paul. per fidem ait Coloss. quod non cessat orare pro illis vt ambulent digni Deo in omni opere, & sermone bono. Quæ omnia testimonia sunt manifesta, vt per auxilium fidei vere impleamus legem. Atq; adeo falsissimum fit, quod nostri aiunt Protestãtes, scilicet per auxilium fidei id tantum nobis obuenire, vt exerceamur in lege, non autem vt satisfaciamus legi. Si enim fides impetrat & implet quod lex iubet, profecto summa est, vel ignorantia verbi, vel sensus corruptio, negare, quod per auxilium gratiæ satisfaciamus legi. Nam quid aliud est implere quàm satisfacere? Imò quid est legem facere, quod ait Paul. Factores legis iustificabuntur: & legem seruare, quod ait Christus, Qui diligit me sermones meos seruabit, quàm legi satisfacere? Imò quid est quod ait ipse Legillator noster. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: iugum enim meũ suaue est, & onus meum leue? nisi quod multo sit facilius per gratiam Dei legem, quæ ignauis, socordibus, ac prauis hominibus grauis onerosaque videtur, seruare, & implere, quàm per vias difficiles, abruptaque, & lubrica vitiorum oberrare. Vnde Ioan. in sua Canonica cap. 5. Hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauiã non sunt. Quomiam, omne quod natum est ex Deo vincit mundum. Et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Est ergo mandatorum summa, vt mundum vincamus, à quo per fidem reportamus victoriam. Ex his vtique talibusque testibus, & meritis causæ nostræ sententiam confecit S. Synod. Triden. quam æquissimã cap. xi. pronũciauit, his verbis. Nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita voce vtatur, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. Nam dominus impossibilia non præcipit, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis: & adiuuat vt possis. Cuius mandata grauiã non sunt: cuius iugũ suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christũ diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipsemet testatur, seruant sermones eius, quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt, eos autem qui cõ-

Protestãtes.

Ioan.

Synod. Triden.

tradixerint, anathemata esse iubet, can. 18. ¶ Sed attingimus tandem punctum controuersie, unde pus huius hulceris prodatur. Hæc omnia aiunt, non probant, quod nos implemus legem, sed quod Deus ipse implet: hoc est enim, quod ait Buc. ubi eum iam proxime citauimus, quod Deus non præcipit, id quod est simpliciter impossibile, sed illud quod est nobis impossibile: & ipsi possibile. Sed apprehende mentem hominis. Non enim vult, id quod nobis est impossibile, fieri nobis per auxilium Dei possibile, vt nos ipsi impleamus legem: nam tunc nulla esset inter nos controuersia: hæc enim ipsa est confessio nostra. Sed intelligit, quod legem quæ nobis est impossibilis, Deus ipse per filium suum in credentibus implet, in præsentia ex parte, & in futuro ex toto. Ita enim doctus est à magistro suo Luthero in de liber. Christ. Cuius verba sunt. Ipse qui solus præcepit, solus quoque implet. Vide ergo duos absurdissimos errores. Non nos, sed Deus in nobis facit opera legis, & tamen non perfecte implet, vt satisfaciatur legi. Et de hac re proferuntur, dispergunturq; tragœdiæ sermone vulgari in ludibrium liberi arbitrij, quod non solum per se nihil possit in operibus gratiæ, sed neq; cū auxilio Dei quicquam libertas nostra cooperetur. Et quod vsq; ad lachrymas indolendum esset, cū res sit, quæ nulla omnino probabilitate possit ab homine sanæ mentis percipi, quo illam vulgo persuadeant, fingunt à prælatis ecclesiæ confictum esse regnum liberi arbitrij: cū tamen ipsum nihil cooperetur, neq; ad assequendam iusticiam, neque ad augendam. Nescio qua possit alia emphasi explicari, quã nostri mores denigrauerint, prostrauerintq; ecclesiam, quantaque sit adhibenda cura vt instaretur, quàm quod aduersarij nostri, quod nulla ratione suadere possunt, dicentes tamen contra ecclesiam esse Romanam persuadeant vulgo. Res est certissima, quod si mores componeremus nostros, nullis nobis opus esset rationibus. Sed quò ad rem redeamus, non solum Lutherani sunt in isto errore, sed nonnulli etiam catholici: scilicet, quod non sumus nos qui implemus legem, sed Deus. Propterea, quod ait Pau. Deus est qui operatur omnia in omnibus, Et qui operatur, velle, & operari pro bona voluntate. Et non est volentis, neque merentis, sed Dei miserentis. Et, Non possumus cogitare

gitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Et, Gratia Dei vita æterna. Vnde Aug. in de gra. & lib. arb. cap. 7. Non Deus, inquit, coronat merita tua, tanquam merita tua: sed tanquã dona sua. Ex quibus non defuit, qui talem sensum eliceret illius verbi Pauli. Viuo ego iam non ego, sed viuit in me Christus, vt ad singula nostra opera referret: hoc est, oro ego iam non ego, sed orat in me Christus: abstineo ego iam non ego, sed abstinet in me Christus. ¶ In contrarium autem statuitur secunda conclusio, qua prima elucidetur. Tamen si Deus nobis facultatem, vigoremq; impendat, ineptissimè tamen quin falsissimè dicitur ipsum implere legem. Nos enim sumus qui implemus, atque adeo qui de ipso bene meremur. Exordiamur ab illo loco Matthæi. 19. Vnde isti suam extorquent opinionem: vbi quærentibus discipulis, Quis poterit saluus esse, respondit Redemptor, apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia sunt possible. Neque verò disputemus, quomodo illic accipitur impossibile. Nam certe idè est, quod difficile: erat enim peculiaris sermo de diuitibus, qui ægerimè, & difficillimè possunt opes dimittere. Sed largiamur vsurpari illic absolute, vt est homini impossibile viribus propriis legem implere. Hoc nihilominus concesso, is tantum intellectus inde colligitur, quod homini per vigorem naturæ est impossibile, fit ei per auxilium Dei possibile. Qui quidem intellectus planissimè exponitur ex verbis subiunctis Petri, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis. Quasi dixisset, Ecce nos adiuti fauore tuo reliquimus omnia. Non dicit, tu reliquisti, sed nos reliquimus: & ideo ait, quod præmium erit nostri operis, qui tibi vocanti respondimus. Præterea quis ita desipiat, vt dicat, quod Christus in me ieiunat, vel ab illicitis voluptatibus abstinet? Nam abstinere à cibis, non est mera negatio: lapis enim non abstinet, sed est priuare se hominem concupitis. Deus autem non cupit in nobis cibos, aut alias turpes voluptates, vt ipse dicatur abstinere: sed nos per auxilium suum. Et (quod lib. 1. retrac. capi. 23. adnotauit Aug.) quanuis Deus dicatur operari omnia in omnibus, tamen non credit omnia in omnibus. Non enim ipse sibi, sed nos illi credimus, neq; se per charitatem, quæ in nobis est, amat ipse, sed nos ipsum. Neque sibi ipse

Conclu-
sio. 2.

Aug.

ipse loquitur dum oramus, sed nos secum. Ecquis dicat, quod ipse est qui in nobis meretur apud se? Vt enim meritum ad mercedem refertur, ita & qui meretur alius ab illo est apud quem meretur. Vnde aliud est, quod merita nostra sint dona Dei, aliud verò quod ipse mereatur. Nos enim sumus, qui per liberum arbitrium legi obsequimur. Neque Paul. dicit, quod Deus vult per voluntatem nostram, sed quòd dat nobis velle, & operari, & perficere. Vnde Aug. eodem libro de gra. & lib. arb. cap. 6. Si merita inquit, ita intelligantur esse nostra, vt etià dona esse Dei cognoscantur, non est reprobanda ista sententia. Et ca. 16. Non iuberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. Et infra. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit, vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati: qui dixit (scilicet Ezechielis. 36.) Faciam vt in iustificationibus mediis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Et de spiritu & litera cap. 9. exponens illud iustificati gratis per gratiam ipsius, subdit, non quòd sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legē, vt sanet gratia voluntatem, & sanata voluntas impleat legem: & ca. sequēti. Non quia legem impleuimus gratia data est, sed datur gratia, vt legem implere possimus. Et Paul. non ait, quod gratia faciat totum, sed plus, inquit, ego omnibus laboraui, non ego solus, sed gratia Dei mecum. Atque vt demum concludamus,

Heresis damnata.

hic error est, qui nonus condemnatus est contra Pelagium, vt refert ad Paulinum Aug. scilicet, quod non est liberum arbitriū, si Dei indiget auxilio. Erat enim sermo de operibus gratiæ, vt lib. 2. iam adnotauimus, quæ opera determinauit ecclesia, ita fieri per auxilium gratiæ, vt concurrat etiam liberū arbitrium. Sed quando nullum esset testimonium, aut ecclesiæ aut scripturæ, quomodò posset mens capere humana, quòd liberum arbitrium non cooperetur Deo? Ad quid nobis opera illa præcipiebat potius, quàm pecoribus, quæ non aliter in nostra essent potestate, quàm in potestate illorum? Iam verò quanam esse potest oculatiore experientia, quàm ea libertate præstare hominem opera gratiæ, qua opera naturæ, Tametsi fides nos doceat auxilio alio & fauore nos indigere in operibus gratiæ. Videor tamen mihi iam molestus, qui solem illustrare contendo.

Deimple

De impletione legis in particulari. Cap. 4.

Non satis fuerit in genere constituisse, possibilem nobis esse legem per auxiliū Dei, nisi & de maximo illo præcepto dilectionis, & de leuioribus peculiarius dicamus. Aiūt enim, vt cernitur eodem loco apud Bucerum, mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Qua de causa expositionem illam symboli, vbi habetur, mandata omnia à singulis posse seruari, aiunt, non esse Hieronymi. Quoniam Hiero. inquit, libro. 1. Decalogi aduersus Pelagianos contra docet, quod quando mortale hoc indutum fuerit immortalitate, tunc Deus erit omnia in omnibus, vt non sit tantum in Salomone sapientia, in Dauid mansuetudo, in Finees zelus, in Abraham fides, in Petro charitas: sed virtutes omnes in omnibus. At quandiu habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, & carne fragili circumdamur, nullus est, inquit, qui omnes habeat virtutes. Attende prudens lector, quo sensu excipiant hæc Hieronymi verba: sic etenim, quòd nemo sit, qui possit implere totam legem: sed vnus implet vnum præceptum, & alius aliud, & ita ab omnibus complexim tota. Et ideo præmiserat, inquit, paulò antè Hiero. quod tunc iusti sumus, quando, nos peccatores fatemur. Et in epistola ad Cthesiphontem ait, quòd hæc hominibus sit sola perfectio, si imperfectos se nouerint. Ad explicationem ergo conclusionis generalis superioris capitis atteximus hic alias particulares. Prima. Singuli per gratiam & auxilium Dei singula possunt & omnia seruare mandata, ita vt sint verè iusti. Hæc ex superiori capite continuo sequitur. Nam si Deus nihil nobis imperauit impossibile, nulla est in lege sua præceptio, quã non singuli fauore suo possint implere. Aliàs vt, implere, non esset liberum, ita neque, non implere, esset peccatum. Et par ratio est de illo maximo, dilectionis Dei super omnia. Siquidem per verbum imperandi proponitur, sicuti & ceterè. Imò perpende oculate lector verba, quæ Moses proloquitur Deutero. 6. Hæc sunt, inquit, præcepta, quæ mandauit dominus Deus vester, vt faciatis ea. Et rursus. Vt custodias omnia mandata & præcepta eius. Et tertio, Audi Israël, & obserua, vt faci-

Mandata non ab omnibus seruari. Hiero.

Conclusio. 1.

Deut. 6.

cias,

cias, dominus Deus vester vnus est, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Horum videtur ora illic Deus per Prophetam obtrudere, ne dicere auderent, non esse nobis positum illud magnum præceptum, vt illi satisfacemus. Sanè qui proximè, quàm illud præciperet, tanta replicatione præmisit, vt facias, vt custodias, vt obserues: quod perinde est, ac si dixisset, vt satisfacias. Et confirmatur conclusio. Hoc præceptum diligendi Deum ex toto corde, & tota mente, ita est rationi conforme, atq; adeo homini à natura penitissimè insitum (quod lib. i. demonstratum est) vt nihil possit esse magis: ergo quauis à carnis infestatione, & incurfu, difficile nobis fiat, cur non erit tã potens auxilium gratiæ diuinæ, vt aliquando possimus sic facere suam voluntatem, vt neq; in corde sit illi quicquã contrariũ, neq; perinde in dilectione vlla ratio culpe. Etenim diligere ex toto corde, & ex tota mente, dupliciter fieri potest. Primo modo, vt nõ solũ nihil repugnans charitati, verũ nihil remittens vel impertinens, sit in corde, sed totũ sit in Deum semper actu intẽtũ. Et hoc erit in patria. Sed altero modo intelligitur, toto corde, vt satisfaciamus præcepto: scilicet, vt nihil, neq; opere, neq; verbo, neq; ipsa cogitatione quicquã admittamus cõtra eius voluntatẽ. Et isto modo diligimus in via: quare sapiissime ait Dauid, Confitebor tibi dñe in toto corde meo, Et, In toto corde meo exquisiui te, & In toto corde meo scrutabor legẽ tuã. ¶ Et, quod hoc sit possibile, patetissimè præterea admonemur ipso ore Dei, eodẽ lib. Deuteronomij ca. 30. Vbi sic legimus, Mādātũ hoc quod ego præcipio tibi hodie (& loquitur de illo maximo) non supra te est (id est, nõ est supra tuas vires, adiutorio meo, subnixas) nã quod per amicos possumus per nos ipsos modo quodã possumus. Et sequitur. Neq; procul positũ, neq; in cœlo sitũ, vt possis dicere. Quis nostrũ valet ad cœlũ ascẽdere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atq; opere cõpleamus. Ecquid est vt cõpleamus, quã vt satisfaciamus? Et subsequitur. Neq; trãs mare est positũ, vt causeris, & dicas. Quis è nobis poterit trãs fretare mare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus audire & facere quod præceptum est. Sed iuxta te est sermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, vt facias illud. Ac si dixisset, adeo tibi est in prõptũ facere, vt nihil excusationis obtendere tibi possis, si

*Diligere
ex toto
corde.*

Deu. 30.

fi, si iuxta voluntatem meam illud non comples. Et Christus dominus noster in euangelio, Hoc est, inquit, maximum, & primum mandatum in lege, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Et quomodo sit maximum explicat, quia inde adiuncto altero de dilectione proximi, vniuersa lex pendet, & Prophetarum: ex eo scilicet, quod omnis lex, & prophetarum, vt sunt explicationes huius, ita in hoc veluti in scopum referuntur: quia finis præcepti charitas. Quod si maximum est, reuera maximè est obseruandum: nam tu mandasti, inquit Propheta, mandata tua custodiri nimis. Si autem obseruatur, satisfit voluntati præcipientis: aliàs frustra dixisset Christus, Qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum: & in vanum quotidie petere-mus, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Non ergo solũ in regno cœlorum, sed ante ingressum regni cœlorum fit in terra voluntas Dei: quod est singulis præceptis satisfacere. ¶ Neq; Hiero. loco citato contrarium docuit. Quod Buce. in proxima linea potuisset inspicere. Nisi quod est illis sanctissimum, detruncata verba citare. Nam vbi in dicto dialogo, Atticus respondet, quod nullus in hac vita habet omnes virtutes, è vestigio explicat sese subiuncta causa. Quia necesse est, inquit, vt singuli excellent in quibusdam. Solũ ergo sibi voluit Hiero. quod nemo habet omnes virtutes consummatas, sicuti erit in cœlo. Nihil ergo sibi contradicit, vbi ad Damasum ait, omnia mandata à singulis impleri posse. ¶ Sed emergit ex hac conclusione dubium. Vtrũ iustus præter habitualem gratiam gratum facientem, indigeat quoque auxilio speciali Dei mouentis ad singula opera præceptorum. Ita enim videtur affirmare S. Tho. 2. 2. q. 109. artic. 9. De hoc fit secunda conclusio. Quauis iustus non ad singula opera meritorea egeat, præter gratiam gratum facientem, nõ uo speciali auxilio, nihilominus simpliciter verum est, quod indiget nõ uo auxilio ad operandum & implendum legem, ad non peccandum, & ad perseuerandum. Primum membrum facillimum est illis persuasum, qui probatam habent doctrinam illã, quæ communis est theologorum, & lib. superiori capit. 20. asserta à nobis est. Videlicet, quod potest homo vigore naturali, cum

Hier. exponitur.

Questio.

S. Tho. Conclusio. 2.

li, cum solo generali auxilio præstare quandoq; bonum opus morale, etiam extra gratiam, atque adeo implere aliquando præcepta aliqua, quantum ad substantiam operum. Inde. n. informatur argumentum iudicio meo solidissimum. Omne opus genere suo bonum absque vlla mala circumstantia, quod extra gratiam factum est moraliter bonum, si fiat ab illo qui est in gratia, est meritorium vitæ æternæ. Neque de ista assumpta propositione hæsitare vnquam potui: quoniam vt opus sit acceptum ad vitam æternam, nihil aliud video requiri, quàm quod sit genere suo & circumstantiis bonum, & fiat ab amico Dei. Respexit enim Deus, inquit scriptura, ad Abel, & ad munera eius: id est, quia persona erat in gratia sua, opus fuit sibi acceptum. Potest autem homo qui est in gratia, implere aliquando præcepta & facere alia bona opera, cum solo concursu generali Dei, multò melius quàm poterat extra gratiam: ergo talia opera erunt meritoria vitæ æternæ. Neque alia relatio requiritur in Deum tanquàm in finem supernaturalē, quàm quod procedat ex gratia. Nam opus ex obiecto bonū natura sua refertur in Deum: & quādo quis in ipsum conuertitur, virtualiter in eum refert omnia opera. Quocirca id quod nonnulli comminiscuntur: scilicet, quod potest opus procedere ab illo qui est in gratia, non tamen ex gratia, approbare nō possum, nisi de peccatis venialibus. Nam si opus sit bonum, & sit ab illo qui est in gratia, virtualiter (quod aiunt) proficiscitur ex gratia. Grego. autem & Capreo. quia allucinantur, S. Thomā fuisse in illa opinione, quod ad singula opera moraliter bona requiritur extra gratiam auxilium speciale, bene inde conuincunt, quod secundum ipsum, existenti etiam in gratia ad singula opera meritoria idem sit etiam requisitum auxilium. Nos tamen qui supra contrarium patefecimus de opere moraliter bono, contrarium etiam dicimus de operibus meritoriis: scilicet, quod præter gratiam non est requisitū aliud auxilium speciale ad singula. Quæ quidem sententia probatissima fuit ante nos Caietano loco citato super S. Thomam. Secundum autem membrum præfixæ conclusionis: scilicet, quod simpliciter ad operandum & implendum legem necessarium sit præter gratiam, auxilium speciale, probat illic S. Tho. quia dupliciter indiget homo naturæ lapsæ auxilio Dei.

Opus in gratia & ex gratia.

Grego.

Caieta.

lio Dei. Primò ad sanandum naturam, & hoc abundè fit per gratiam gratificantem nos Deo: per hoc enim reëtificatur natura, quod restituitur in ordinem diuinæ regulæ, & voluntatis. Sed præterea requiritur auxilium quo moueatur ad agendum. Primò propter generalem rationem, quia nulla creatura in quemcunq; actum prodire potest, nisi virtute motionis diuinæ: & secundò propter peculiarem conditionem, naturæ lapsæ, quæ licet per gratiam, quantum ad mentem, reducatur in ordinem, remanet tamen corrupta, & infecta secundum carnem. Et in hac secunda ratione ostendit, se non loqui de singulis operibus, quia vt dixerat. 2. art. eiusdem. q. non est tanta corruptio sensualitatis, quin posset homo aliquādo per auxilium generale Dei operari secundum rationem. Sed simpliciter requiritur tale auxiliū speciale, quia neq; omnia, neq; diu possumus bene agere ad custodiam gratiæ sine illo. Et eadem ratione sequitur, quod ad non peccandū requiritur etiā præter gratiam, auxilium speciale, atq; ideo ad perseverandū. Si tamen perseverantia dicat continuationem boni vsque ad finem vitæ. Nam si dicat bonum propositum & singularem habitum mentis, totum illud infunditur homini cum gratia. In confirmationem huius conclusionis citat S. Tho. Augustinum de natura & gra. vbi ait. Sicut oculus corporis plenissime sanus nisi candore lucis adiutus, non potest cernere, sic & homo perfectissimè etiam iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuetur, rectè non potest viuere. Et in libro de perseverantia ex verbis Cypriani asserit, quod illo verbo dominicæ orationis, Sanctificetur nomen tuum, petunt sancti perseverantiam in sanctitate, quæ pendet ex suo iugiter auxilio. Facit & illud de gra. & lib. arb. capitu. 6. vbi ait, necessariam esse gratiam Dei, non solum vt iustificetur impius: id est, ex impio fiat iustus, sed etiam vt cum fuerit iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incumbat super illam, ne cadat: iuxta illud Canticorum. 8. Quæ est ista quæ ascendit de albata, incumbens super patrualem suam? Atq; hanc indigentiam confessus Dauid petebat, Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Est deniq; analogia quædam & proportio inter naturalia, ac supernaturalia, quod sicut Deus non solum dat naturales formas agendi, sed generali influxu concurrat cum illis,

Aug.

Analogia.

illis, ita quos sibi facit gratos, iuuat speciali auxilio ad opera supernaturalia: vt vtroque modo verū sit, Pater meus vsq; modo (id est assidue, & continenter) operatur, & ego operor. Ex quo verbo colligit Hiero. ad Ctesiphontem in hanc sententiam verba hæc. Semper largitor, semperq; donator est. Non mihi sufficit, quod semel donauit, nisi semper donauerit. Igitur quanuis in conciliis non ita expressè determinetur, præter habituales gratias requiri nouū auxilium, nihilominus ita est intelligendum. Nam in Synodo nunc S. Tridentina can. 22. habetur, si quis dixerit iustificatum sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, anathema sit. Et in concilio Mileuitano can. 3. Gratia nō solum determinatur valere ad remissionem peccatorum, quæ commissa sunt, sed etiam in adiutorium, vt nō committantur. Et in Araucano, cā. 25. Fidem & amorem nobis Deus inspirat suipsius, vt post baptismum (cum ipsius adiutorio) ea quæ sibi sint placita, implere possimus. Nota adiutorium, & auxilium. Tertia conclusio huius capituli sit. Quanuis singula possimus vitare peccata venialia, non tamen omnia. Conclusio est non solum S. Thomæ eadem. q. 109. 1. 2. artic. 8. verum & theologorum omnium in 2. sent. d. 28. Quinimo non à theologis scholasticis, sed à sacra pagina, secundum sanctorum Patrum interpretationem radices ducit. Ratio deriuatur ex distantia inter mortale & veniale. Primum enim consistit in peruersitate rationis, quæ cum per gratiam reformatur (habet enim iustus propositum fixum in Deum) potest eiusmodi homo, & singula, & omnia vitare per auxilium Dei. Veniale autem committitur ex subreptione propter carnis tyrannidem, quæ semper extat in iustificato. Nam in persona hominis reparati dicebat Paul. Ipse ego mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati. Et ideo licet singula possimus vitare (aliàs non essent peccata) non tamen possumus omnia. Adeo enim pertinax est & continua insultatio illa carnis in varia vitiorum genera, vt dum vnum, vitamus, incurramus in aliud. Quoniam ratio non potest in assidua specula, & vigilia durare ad reprimendum eiusmodi incursions. At ratio hæc ait Durand. solum militat de venialibus ex subreptione: puta, quæ accidunt propter defectum plenæ deliberationis. Quapropter

Concliii
Tri. Mile.
Arauc.

3. Conclusio.

Veniale
& mortale.

Roma. 7.

Durand.

pter (neque omnino improbabiler) tenet, huius generis venialia esse, quæ non possumus vitare omnia. Nam cætera inquit, quæ sunt venialia ex obiecto: vt mendacium ex ioco: verbum ociosum, & similia cuncta possumus, vt mortalia, vitare. Nihilominus verisimilius est, quod neque ab istis omnibus possumus plenè cauere: tum quia etiam istorum occurrit occasiones crebriores, quàm vt possumus vniuersas repellere: tum quia cum sint leuia peccata, quæ non deiiciunt nos à gratia Dei, seigniores reddimur, & remissiores ad illas superandas. Verum est tamen, quod possunt multò facilius vinci. Imò sunt prouectæ virtutis homines, ita se vigilanter ab illis tuentes, vt feruentur nonnullo tempore incolumes. Hæc autem conclusio, vt proximè dicebam, non est audienda tanquàm scholasticorum opinio, sed tanquàm Patrum collectio ex diuino eloquio. Fuit enim iam olim vox illa Celestij Pelagiani, posse hominē sine peccato viuere, si velit, per virtutem liberi arbitrij. De qua re cōtra ipsum scripsit ad Ctesiphontem Hiero. & dialogum præterea contra Pelagianos, atq; Augu. librum de perfectione iustitiæ, & librum post de spir. & lit. Quæ hæresim ait Hiero. exordium traxisse à Pythagoricis, & Stoicis, dicētib; nō cadere in sapientem passiones. Contra quem errorem non erant illi Patres adeo anxij depugnare rationibus, sed scripturæ testimoniis: vt est illud Ioannis. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Et Eccles. 7. Non est iustus in terra qui faciat bonum, & non peccabit. Et Salomō. 3. Regum. 8. Non est homo qui non peccet. Et Iob, secundum lxx. cap. 15. Nemo mundus a forde. Et Dauid, Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Et, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuentis. Vnde quotidie orant sancti, Dimitte nobis debita nostra. Propter duellum illud, quod spiritus sustinet aduersus carnem, de quo ait Paul. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantē me in lege peccati. At notandum est apud Augustinū in vtroq; loco, quod non negat, possibile esse per auxilium Dei, immunē esse prorsus hominem à peccato, sed ait præter vnum Iesum Christum nullum

Pelagiani.

Augu.

Hiero.

3. Reg. 8.

Rom. 7.

Nota quō.

non est

possibile.

C c nullum

nullū esse exemptum. Et ideo vocat impossibile illud, quod nunquam fuit factum. Et idem ait Hiero. libr. 1. dialogi, citans illud Ecclesiastes. Omne quod futurum est, iam factum est in priori seculo: quod autem homo fuerit liber omnino à culpa actuali, nunquam fuit, ait Hiero. in priori seculo: ergo neque erit. Tametsi postea Aug. idem tractans argumentum de natu. & grat. ca. 36. sacratissimam Dei matrem meritissimò excipit. Vbi quicquid sit de veritate conceptionis, mirandi sane sunt, qui illic Augustinum meminisse putant de peccato originali. Tractat enim in illa parte illius libri idē argumentum, quod & in libris citatis de perfectione iustitiæ de spir. & lit. scilicet, quod non possit homo viuere sine peccato: contra Celestium dicentem, Potest homo non peccare si vult. Originale autem non est in nostra voluntate. In cuius exemplum proferebat ille hæreticus longum catalogum veteris testamenti: puta, Abel, Enoch, Abraham, & reliquos iustos, quos aiebat nullum fecisse peccatum. Inter quos referebat & beatam virginem. Vbi si intelligeret de originali, non posuisset illos particulariter. Nam secundum Pelagianos, nullus mortalium illud contrahit. Ex quibus Aug. recensitis iustis solam beatissimam virginem excipit. Neq; tamen affirmans, sed nolens facere de illa mentionem propter honorem domini. Scimus enim, inquit, quod plus ei gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit Deum, quem constat, nullum habuisse peccatum. In eo quod dicit, vincendum, manifestissimè loquitur de actuali: quoniam originale non vincitur. Et ideo notanter & discretè de illa dixit, vincere: de Christo verò, nullum habuisse. Et subdit. Hac ergo virgine excepta, reliqui omnes sancti, & sanctæ interrogati, vtrum essent sine peccato, responderent, si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Quo etiam verbo liquet, solum de actuali habuisse sermonē. Nam de originali quauis Christianus affirmet, ipsum non habere, non contradicit Ioanni. Atqui propter hoc verbum Augustini, Patres deinceps omnes, & theologi vniuersi vnanimè iure optimo prædicat, gloriosam virginē, peccatum nullū fecisse actualē: quicquid senserit Chryso. Augustino antiquior. Hinc S. præsens Synodus Tridentina determinat can. 23. sub ana-

Aug. non
meminit
de orig.

Chryso.
Synod.
Trident.

sub anathematis censura, ne quis posthac dicat, aliquem in hac vita peccata omnia venialia vitare posse, nisi speciali Dei privilegio. Quemadmodum, inquit, de beata virgine ecclesia tenet. Coctum enim Patrum, ac theologorum, ecclesiæ nomine censuit: quoniam inter ecclesiæ decreta, non id hætenus fuerat relatum. Quo ergo ad explicationem huius conclusionis redeamus, hoc primum notandum est, quod illud sancti vocarunt impossibile, non quod Deus non posset facere, sed quod nondum fecit. Et secundò: vt cum nostris Protestantibus colloquamur, animaduertendum, nunquam sanctos intellexisse, quod nullo tempore possit homo est absq; omni peccato. Nam Hiero. 3. lib. eiusdem dialogi, vrgenti Critobolo, an egressus homo aquas baptismatis, sine peccato sit, ingenuè respondet Atticus. Ego impossibile in homine esse respondeo sine peccato esse si velit: non quia statim de baptisate homo egressus, peccato non careat, sed illud tempus quando sine peccato est, nequaquam possibilitati humanæ, sed Dei gratiæ deputatur. Et inferiùs explicans illud, Inuenit David filium Iesse virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Non dubium est, inquit, David fuisse sanctum, & in hoc electum, vt faceret omnes voluntates Dei: sed tamen illas non fecit in perpetuum. Et ideo subdit. Hoc & nos dicimus, posse hominem non peccare si velit, pro emptore: pro loco: pro imbecillitate corporea, quandiu intentus est animus: quandiu chorda nullo vitio laxatur in cythara. Quod si paululum remiserit, quomodo qui aduersus flumen lembum trahit, si remiserit manus, statim retrolabitur, & fluentibus aquis quo non vult ducitur, sic humana conditio, si paululum se remiserit, discit fragilitatem suam, & multa se non posse cognoscit. Ecce quo pacto sancti intellexerunt, hominem non posse sine peccato viuere, nõ quidem quod omne opus nostrum peccatum sit, ita vt per nullum opus satisfaciamus legi, vt aduersarij peruersè philosophantur: sed quod vita non potest transigi, quin sepe homo cadat, saltem in leuora plus, minusve pro cuiusque vel cura, & diligentia, vel negligentia, & incuria. Quinimò potest homo durare in diem, quando non sit memor, neq; leuissimæ culpe, vt possit in particulari confiteri. CSubiungamus ergo quar-

Contra
Protestan-
tes.
Hiero.

Exemplum
de cythara.
74.

4. Cōclū-
sio.

tam conclusionem Propter venialia peccata, homo nec rem perdit, nec nomen iusti, nec proprie dicitur transgressor legis.

Augu. Hoc palam liquet in verbis Augustini loco modo citato de nat. & gra. vbi post commemorationem tot iustorum antiquae legis Abel, Enoch, Abraham, David, & reliquorum, quos scriptura vocat iustos, subdit, Non solum iusti, sed si omnes inquit, sancti, & sanctae cui viuerent, interrogaretur, responderent, non esse sine peccato. Et paulo ante cap. 14. de se inquit, & de aliis ex Deo natis loquebatur Ioan. vbi ait. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nosmetipsos

*Nō omne
pecc. crimē
est.*

*Conciliū
Mileui.*

seducimus. Et Iaco. In multis offendimus omnes. Et in Enchiridio cap. 64. Neq; peccatum est omne crimen, neque crimen est omne peccatum. Itaq; sanctorū omnium vitam quamdiu in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus, quia non habemus, nosmetipsos seducimus. Vnde in concilio Mileuitano, can. 6. 7. & 8. & in concilio Africano can. 81. & duobus sequentibus anathematis execratione reprobantur, qui aiunt, voces illas sanctorum, Si dixerimus, quia peccatum non habemus. & Dimitte nobis debita nostra, nō pro seipsis, sed pro alienis, aut propter humilitatem, & non propter veritatem efferi. Quare

*Ecclesiasti
ca dog.*

inter ecclesiastica dogmata cap. 86. Augu. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc definit esse iustus vel sanctus: cum affectu teneat sanctitatem. Et ideo veraciter se omnes sancti pronunciant peccatores. Idem respondet Atticus Hieronymi in .i. lib. dialogi Critobolo obiicienti ex sacro canone, multos illos qui dicuntur sancti, & iusti: vt Zacharias, & Elisabeth. De quibus habetur apud Lucam, quod erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus domini sine querela. Et Iob, de quo legitur, quod erat in terra Hus, simplex, & rectus, ac timens Deum, quibus potes omnes subiicere ab Abel iusto vsque ad Ioannem, quo Christus confitetur non esse maiorem natum inter mulieres. Omnes inquit, fuerunt iusti, sed nihilominus potuerunt concidere. Nam delicta (inquit David) quis intelligit, & ab occultis munda me domine. Vnde tunc inquit, iusti sumus, quando nos peccatores fatemur. Nam iustus, accusator sui est in principio sermonis. Idemq; nunc S. Synodus

*Prover.
8.
Synod.*

Tridentina

Tridentina confitetur cap. xi. quod licet in hac mortali vita, *Trident.* quantūuis sancti, & iusti in leuia saltem & quotidiana (quae etiam venialia dicuntur peccata) quandoq; cadant, non propterea tamen desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax, Dimitte nobis debita nostra. Adde quod non solum venialia peccata non adimunt iustitiam, & gratiam Dei, verum neque obstant quod minus iusti perfecti etiam dicantur: quare illud quod capite antecedenti dicebamus: scilicet, iustitiam, & charitatem in hac vita non esse perfectam, comparatione duntaxat ad illam patriae reputandum est. Sanè, quod haec nostra non sit, perinde, atq; illa, fixa & firma. Ceterum & in hac vita verè & sunt, & in sacris eloquiis pronunciantur viri perfecti. Augu. enim loco citato de *Augu.* spir. & lit. vbi negat praecipuum dilectionis in via impleri perfectè, non tamen negat, quin charitas sit hic perfecta, quinimo palam fatetur ex illo, Maiorem enim charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Accedit & illud. i. Ioan. 2. Qui seruat verbum eius verè in hoc charitas Dei perfecta est. Et Deutero. 18. Tu autem perfectus eris coram domino Deo tuo. Et Christus in euangelio. Estote perfecti, sicut pater vester qui in coelis est, perfectus est. Et. 2. ad Corin. 13. De cetero fratres gaudete, perfecti estote. Quod si totum librum de perfectione iustitiae, nostri Protestantes peniculatorius animaduertissent, illic exprimit aliquod verbum Aug. in quo perfectionem iustitiae huius seculi perspexissent. *Perfectio
viae.* Haec enim, inquit, est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem, plenitudinemq; iustitiae, vbi in specie decoris eius iam plena, & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursu rectitudine, & perfectione tendamus. Haec Augu. Ecce ergo perfectionem iustitiae in via quae plenè satisfacit legi: nempe recta ire in via domini, nihil inde declinare. Nam perfectio patriae non est ambulare, sed stare: illa non est meritum, sed praemium: non stadium, sed brauium. Lex idem est quod *Perfectio
patriae.* regula, qua ad brauium tendimus: perfecta ergo legis obseruantia est intrare per angustam portam, & rectam persequi semitam. Nam, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Et Paul. Bonum inquit, certamen certavi, fidem seruavi, cursum consummaui: in reliquo reposita est mihi coro

2. Th. 4.

na iustitia. Non est ergo præceptum, coronam accipere, sed ita certamen cõsummare, vt coronam accipias. In summa, iustitia nostra hic est fide ambulare, & sitire iustitiã (nam, Beati inquit, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam) vt satiemur, quando apparente gloria sua, viderimus eum sicuti est. Sed arstimemus verba Pauli ad Philip. 3. vtrum ad hoc perfectionum discerniculum spectauerit. Ait enim. Non quod iam acceperim aut iam perfectus sim. En perfectionem triumphantium in regno. Sequor autem si quomodo comprehendam. Hæc est militiæ professio, de cuius perfectione subiungit. Quicumq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, &c. Perfectio ergo viæ est perfectè currere & sequi. Quod si minutiora quædã dũ remittitur chorda in cythara, admiserimus, nõ propterea declinamus à via, nec terga vertimus Deo: sed remoramur quasi luctantes cõtra fluctus seculi huius. Audiamus deniq; nostrũ

Philip. 3. Augustinum eodem loco de spir. & lit. cap. 36. Ad illam, inquit, regni perfectionem spectat, Non concupisces (id est, corpus exutos mortis huius luctamine carnis liberari) ad hanc, post concupiscentias tuas non eas, & illius perfectionem pro mercede sperare. Igitur quintam, postremamq; propositionẽ concludamus contra Lutherum artic. 3. Non in omni opere peccat iustus. Septies in die cadere iustum, est quidem inter prouerbia Sapientis, cui dominus reuelauit sapientiam: quod tamen in omni opere peccet iustus, non potuit Luthero, nisi suis reuelare Genius, vt homines exanimaret, ne bene agerent, & Deo se minus debere crederent, quod iam sibi dedisset naturam, quam neq; infirmam posset ipse sanare neq; sanam satis iuuare, vt bene ageret: & tamen præcepisset, vt iuste quæ iusta sunt faceremus. Adde, quod Sapiens de leuissimis loquitur culpis, neq; peccata vocat, bona opera: sed nosster recens Propheta, mirabili nos vult antithesi dementare. Ait enim, non solum in omni opere, sed in omni opere bono peccare iustum: & quod omne opus bonum optimè factum, peccatum mortale est in iudicio Dei: nisi quod per eius misericordiam non imputatur. Huiusmodi coloribus vbiq; floret vnum opus, & bonum, & peccatũ: optimè factum, & peccatum mortale: mortale in iudicio Dei, & tamen per misericordiam non imputatum. Patere adhuc lector audire explanationem

cationem hominis, quam apud ipsum authorem legisti sepe. Vbi ait Paul. Mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati, clarissimum habet sensum. Nempe, quod mēs deprecatur ad optima, caro autem ad infima: in quo homo constitutus conflictu, nunc victor seruit legi Dei, nunc victus succumbit legi peccati. Quod autẽ Paul. de vna persona propter diuerforum operum vicissitudinem enunciat Luthera. ad eandem personam pro eodem tempore, quin etiam secundum vnum idemque opus pertrahere molitus est. Adeo vt eliciat ex hoc loco, quod non solum eadem persona sit simul iusta & peccatrix, sed quod idem prorsus opus iusti, sit partim bonũ, quatenus procedit à gratia Dei: partimque malum, qua ratione proficiscitur à libero arbitrio. Vide quousque procreat assertus ille ab istis error, quod concupiscentia, etiam in baptizatis, sit peccatum. Illam enim vbiq; clamãt esse arborem malam, quæ non potest bonum fructum facere. Quin vide precor quo cum genere mortaliũ à triginta iam annis litigamus. Peiores nos faciunt belluis. Ille quippe si non sunt in bonum libera, certè neq; in malum. Nobis verò isti sic libertatẽ concedunt in malum, vt in bonum funditus sublata velint. Quin verò, quod Deus optimus ad peccandum nos cogat, nihil verentur docere: quod tamen maximus ipse iuuare nos satis possit ad opus quod verè sit bonum, neutiquam induci possunt, vt credant. Primũ omnium, nunquid hæc contradictio est manifestaria, vt idem opus sit simul bonum, & malum in conspectu Dei? In naturalibus nihil prohibet, eudem cibum, qui ad vnum est morbum salubris, respectu alius, esse pestilentem, sed quod vnum opus simul fiat secundum regulam, legem & voluntatem Dei, & que idem simul contra eandem legem, regulam, & voluntatem (hoc est enim esse bonum, & mortale malum) quomodo ex quibuscunq; causis fiat, est intellectu possibile. Adde, quod si peccatum est secundum iudicium Dei, quomodo per misericordiam non imputatur? Nũquid nõ tã iustus est Deus, quàm misericors? quo ergo pacto id in quo iudicat perdurare rationem peccati, & in seipsum offensa, poterit per misericordiam non imputari? Hoc autem duobus me locis: nempe & lib. 1. & item 2. meminisse probasse. Dimisisis ergo contradictionibus istorum, ratio cõ-

Ro 7.

Vesania.

Lutheri.

Rõ cõclu-
siois est.

clusionis est hæc. Potest quis per gratiam Dei opus iuxta suam legem perficere, vt nullum admisceat malum finem, aut circumstantiam, sed fiat iuxta eius voluntatem, alias ne quicquam quotidie peteremus, Fiat voluntas tua in terra, sicut in coelo: ergo tale opus expers erit prorsus culpe. Id quod vno testimonio Cypriani constantissimè confirmatur, quod tamè Luther. art. 2. pro se adfert ex epistola quadam de mortalitate. Ait enim diuus ille martyr. Obsessa mens hominis & vndiq; Zabuli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio cõtempa est, ira exasperat, superbia inflat, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit: amicitiam zelus abscondit: &c. Ex isto loco quemadmodum Luthere exprimere valeas, omnia opera esse peccata, nemo nisi discipuli tui videt. In primis non dicit, quod vno vitio victo aliud nos vincat, sed quod alia pugna carnis insurgit. At vt illud interim præstemus tibi, cur intercalas auctoritatem, & non legis continuam: ait enim, Si auaritia prostrata est, exurgit libido. Prosternere ergo auaritiam, non est peccatum: sed virtus. Et si libido compressa est, succedit ambitio. Igitur comprimere possumus libidinem, ita vt nullam habeat rationem peccati. Cyprianus itaque adeo negat, omne opus esse peccatum, vt affirmet easdem affectiones, quæ nos quandoq; deuincunt, à nobis etiam vicissim superari. Definite ergo cæci esse. Cessate, peccata dicere, opera, quæ per auxilium Dei à nobis fiunt, & maxima ipsius sunt beneficia. Vtrum quando Pau. non ipse, sed in eo viuebat Christus, & quando nihil sub sole metuebat, quod se à charitate Dei separaret, tunc etiam omne opus eius peccatum dicere audetis? An prædicatio Ioannis præcursoris Christi, & omnes etiam martyrum confessiones, quando pro Christo cædebantur, occidebantur, & dilaniabantur, peccata etiamnum erant, quia procedebant à libero arbitrio? Cùm tamen opera, quæ non fiunt per liberum arbitriũ, digna esse non possunt aliquo præmio, eo quod vt peccatum, ita neque virtutis opus est, nisi liberè fiat. Profecto qui ita est in sanctos blasphemus, neque sanctissimæ Dei genitrici parceret. Dicite ergo officia intemeratæ virginis, dum Christum lactabat, gestabat, & nutrebat, peccata fuisse. Atq; adeo

Cypria.

Aliud argumētũ.
Impietatis cõuincuntur.

Sanctissimi virgo.

adeo verbum illud, Ecce ancilla domini, ex quo beata dici meruit ab omnibus generationibus, vt sit vestra consummata blasphemia. Nos. n. Paulum auscultamus, qui ad Cor. euigilare iustos iubet, ne peccent. Et rursus, si nupserit inquit, virgo, non peccat. Et Petrus, egregias nobis virtutes proponens, subdit. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando: & Iaco. non ait, In omnibus offendimus omnes: sed in multis. Sanè quæ alia sunt in quibus non peccemus: & Io. Omnis qui in eo manet, non peccat. Quin satis nobis est, Christũ audire magistram, qui ait, Ecce sanus factus es, iam noli peccare. Ex his namq; & huiusmodi aliis cõfecit Synodus sancta. præsens, cõfessionem illã in calce cap. 11. aduersari: scilicet, orthodoxæ religionis doctrinæ, qui dicunt, iustũ in omni bono opere peccare, & can. 25. vbi talium ausum anathematis ferit censura.

Ad respondendum aduersariis.

Cap. 5.

Otuissim ego equidem silenter prætermittere responsa argumentorum aduersæ partis: adeo ab iis qui prius nobis scripserunt, cuncta sunt optime diluta: sed ne instituti filium & seriem abruptam, curabo citra tædiũ illa percurrere. Eo præsertim, quod cap. 19. primi libri, vbi constituimus, non omnia opera peccatoris peccata esse: & 2. cap. libri. 2. vbi agebamus de dispositionibus ad gratiam, huiusmodi responsiones in hunc remisimus locum. Rationem isti nullam adferre possunt, quia necessitatem hanc suam peccandi à contagione originalis culpæ diducunt: quæ res est extra lineam naturalem. Inde enim statim contingunt commentum quoddam super illud verbum Christi, Non potest arbor mala bonos fructus facere. Est enim iniquum, concupiscentia inuitabile malum, neque vllum opus fieri potest à nobis, quod non aliquo modo nascatur ex illa: omne ergo est tali ratione malum. Pari modo persuadebant suam hæresim Manichæi, vt adnotat August. 2. libr. de verbis domini, dicentes, vnam esse naturam bonam, quæ non poterat facere malum: aliam verò malam, quæ non poterat facere bonum. Et ideo ait illic August. & posteam in enchiridio, quod nomine arboris non intelligitur natura, sed voluntas, & vocat voluntatem intentionem

Syno. 1.
Tridem.

Nō potest
arbor ma-
la etc.

Mani-
chæi.

Aug.

tionem more philosophorum. Hoc enim modo neque ex mala arbore nascitur bonum opus, neque ex bona malum. Nam si arbor acciperetur pro natura, cum omnis natura bona sit, nulla posset facere malum: neque ipsa potentia voluntatis. Quam intentionem alibi vocat Christus oculum, ubi ait, *Matth. 6.* Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam, totum erit tenebrosum. Et quod nomine arboris, non natura intelligatur, sed voluntatis intentio, patet ex aliis verbis. Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum: aut arborem malam, & fructum eius malum. Naturam enim non facimus, sed voluntatem, atque opera quae inde germinantur. Igitur neque omnia opera nascuntur ex concupiscentia carnis, neque illa dicitur arbor, unde inficiantur omnia opera: sed omnia sunt bona, vel mala, a voluntate. A qua, potissimum si diuinitus adiuuetur, multa esse possunt opera bona. Simili modo detorquent, & illud Ioannis. 3. Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Elicentes inde, quod omnia opera, etiam illa quae ex gratia procedunt, quanuis illa ratione sint spiritualia, nihilominus qua parte dimanant ex concupiscentia carnis, sunt carnalia & peccata. At verbum illud solum adduxit Christus, similitudinis gratia. Nimirum, quod quemadmodum ex generatione animali nascitur homo animalis, ita ex regeneratione baptismatis nascatur spiritualis. Quod si quis velit ad opera referre, id tantum poterit euincere, quod illa opera quae nascuntur ex inclinatione & intentione carnis, praeter rationem, sint vitiosa. Porro autem contra humanum sensum est, quod omnia opera nostra hoc modo ortu habeant ex carne. *Gene. 6.* *Gene. 6.* Alii vero loca quibus de capite suo contortis enuntiantur, plurima sunt in veteri pagina, atque inde primum initium sumunt, ubi *Gene. 6.* ait Moyses. Videns dominus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, poenituit eum, quod hominem fecisset super terram, &c. Ex illo verbo, Cuncta cogitatio cordis intenta est ad malum omni tempore, colligit Luther. arti. 36. nullam inesse nobis arbitrij libertatem ad bonum: sed omnia opera nostra esse mala, & de se mortalia peccata. At plura profecto peccata sunt in sua ista collectione. Nam primum

circum

circumiacentia verba liquido demonstrant, illud verbum non esse dictum de omni semper genere nostro propter originale: sed de hominibus illius aetatis propter sua nefanda scelera. Ita enim incipit cap. Cum homines incepissent multiplicari super terram, videntes filij Dei filias hominum, quod essent pulchrae, &c. ubi depingitur corruptio illius gentis. Et idcirco subditur. Videns dominus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio, &c. Nunquid verbum, Videns, malitiam presentem designat? Et quod subditur, Poenituit eum, quod hominem fecisset? Et quod subnectitur, Et praecauens in futurum, Delebo hominem? deletio quippe illa in poenam corrupti tunc generis humani facta est. Unde quod ait, omni tempore, solum est verbum indignantis: quod scilicet nihil de emendandis moribus cogitabant, sed in dies, flagitia flagitiis, & sceleribus scelera cumulabant. *Gene. 8.* Et idem forsitan est sensus similis replicati verbi cap. 8. qui est secundus locus apud Luth. Nequaquam ultra maledicam terrae propter homines. Sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Sed esto, hoc referatur ad sensum & cogitationem in vniuersum cordis humani, ut hic secundus locus praese ferre videtur, quoniam pacto ex hinc fit consequens, ut nullum prorsus bonum possit a libero arbitrio prodire: Ut scilicet, non solum otiosae cogitationes (ut verbis utamur Lutheri) sed etiam ingeniosae, & quas homo de industria cogitat, omnes sint malae. Nam illic non dicitur, quod omnis cogitatio cordis humani sit peccatum, sed quod sit intenta & prona ad malum: id est, quod inclinatio carnis, & sensualitatis (hanc enim vocat cor humanum) de se allicit, & trahit rationem, & voluntatem in malum, non tamen inde sequitur, alia opera esse mala, quam illa in quae homo de iusta ratione, libere consentit carni. Ait enim Iac. quod vnusquisque tentatur a concupiscentia sua, deinde concupiscentia eum conceperit (nimirum per consensum) parit peccatum. At vide quam hoc sit perspicuum capit. 8. Pollicetur enim Deus ideo se non tanta acerbitate vltum deinceps ire scelera humani generis, eo quod cogitatio humani cordis prona sit ad malum: haud tamen adduxisset in causam illius clemetiae, quod omnia opera hominum sunt peccata: nam hoc potius deberet Deo mouere

vere iram: ergo cogitatio illic accipitur pro luctamine carnis. Ut sit sensus, quod eo sint homines venia digni, quod peccet propter continuam sensualitatis rixam & pugnam: quam aegre & difficulter possunt semper vincere. Vnde cap. 6. postquam dixerat, quod cuncta cogitatio esset intenta ad malum, extemplo subdit Propheta. Noe vero inuenit gratiam coram domino. Et cap. sequenti. Te vidi iustum coram me in generatione hac, ¶ Complicat Luther. & aliud tertium verbum eiusdem cap. 6. Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum: quia caro est. Ex quo vno loco geminam conficit argutiam. Primam, quod si homo caro est, nihil boni agere potest. Altera quod ita Deus ademerit hominibus spiritum suum bonum, ut ceu spiritualiter mortui nequeant nisi mortis opera agere. Hic autem locus bifariam a Patribus exponitur, ex quarum neutra expositione quoquo pacto valet Luther. suum commentum extorquere. Primum teste Hieronymo, vox hebraica significantius latine redditur, non iudicabit, quam non permanebit. Secundum quem spiritus domini illic accipitur pro ira sua, & indignatione, & caro pro fragilitate. Ut sit sensus, non exigam in futurum tam graues ab hominibus poenas, quia fragiles sunt, sed permittam eos viuere centum viginti annos. Quam aetatem ait Iosephus, indultam fuisse hominibus post diluuium. At iuxta latinam lectionem, non permanebit, spiritus accipitur pro vita animali: ut sit allusio ad illud, Inspirauit Deus in hominem spiritum uitae: caro autem accipitur pro carnalibus hominibus, in quibus est ratio sepulta. Ut sit sensus, non viuet ista generatio perpetuo, quia carnalis est. Quare quod sequitur de centum viginti annis, non refertur ad aetatem, qua essent victuri homines: ut. 15. de ciui. dei cap. 24. auctor est Augu. sed ad induciarum tempus, quo Deus expectaturus erat emendationem hominum. Intelligendum enim est, illud Deum dixisse, viginti annis antequam Noe inciperet arcam, cuius fabrica durauit centum. Quapropter illico sequitur in textu. Delebo hominem quem creavi a facie terrae. Sed, ut hoc etiam velimus elargiri Lutheri, quod accipiat spiritus, pro bono spiritu Dei, parum illi dialecticae opus erat, ut intelligeret sensum illius vniuersalis. Non enim dixit, quod in aeternum nunquam permaneret, sed quod non permaneret in aeternum: id est, quod non semper & perpetuo perman-

Non permanebit
spiritus etc.

Hiero.

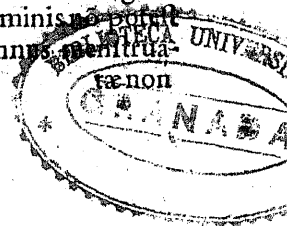
Ioseph.

Augu.

permanens esset in homine. Cui sensui nihil repugnat, quin aliquando esse possit ut maneat. Neque ipse Lutherus inficias ire potest, quin spiritus domini sit in homine per fidem & gratiam: cur ergo non erit ad operandum bonum? Quartus locus est istis vbiq; replicatissimus Esaiam. 64. Facti sumus immundi omnes nos: & quasi pannus menstruatae, vniuersae iustitiae nostrae. Qui tamen locus absque villo prorsus dubio intelligitur praecise de populo illo. Absque dubio inquam. Primum propter auctoritatem expositoris Hieronymi, qui ait, illud dictum esse, quando nec dum saluator aduenerat: sed populus imaginem terreni hominis portabat. Et praeterea inquit, quod illic depingitur iustitia legis, quae comparatione ad euangelicam puritatem immunditiae reputatur: id quod multis confirmat testimoniis. At textus ipse luce clarius aperit sensum Prophetarum. Sanè qui ingenti animi ardore & anxietate optabat aduentum Messiae. Vtinam enim inquit, dirumpere caelos & descenderes. Atque tali affectu exaggerabat populi necessitatem, deplorabatque eius ruinam, lamentans quemadmodum omnes legis iam obliti pererrarent, essentque eorum vniuersae iustitiae, sicut pannus menstruatae. Erant enim tunc sub captiuitate: vbi a templo absentes, non poterant offerre sacrificia, ad expianda peccata, neque uti purificationibus legis. Et ideo alludit ad illotum pannum menstruatae. Cuius periphra sin & explicationem illico subnectit. Quia cecidimus, inquit, quasi folium vniuersi, & iniquitates nostrae quasi ventus abstulerunt nos. Atque plurimis huius figurae cogeminatis concludit. Neque irascaris domine satis, & ne ultra memineris iniquitatis: ecce respice populus tuus omnes nos. Profecto ista verba non possunt coaptari vniuerso nunc generi humano. Quinimo manifestissima est contradictio in Lutheri. Si enim de omnibus etiam nobis intelligitur, quomodo ipse dicit, quod peccatores horrore peccatorum suorum nomen Christi inuocantes, & ad suam misericordiam confugiètes, fide iustificantur? Nam & habetur etiam illic, Non est qui inuocet nomen tuum, qui confurgat & teneat te. Iam vero quauis confessio illa intelligentiam habere aliquam posset generalem, nequit tamen intelligi de singulis operibus, sed quod tota vita iusti hominis non crebris maculis esse conspersa. Nam & pannus menstruatae non

Esai. 64.

Hiero.

Macula. **ta** non est necesse, vt totus sit defœdatus: sed potest esse macu-
 losus. Neq; tamen macula omnis est mortalis. Quadruplicem
 enim maculam notat illic S. Tho. putà absentiam gratiæ ex-
 clusæ per peccatum mortale, & sola hæc propriè est macula.
 Mox intentio minùs recta, aut tertio venticulus superbiæ de
 bono opere, quæ possunt esse venialia peccata. Quarto, ali-
 qualis præterea negligentia, quæ potest aliquo modo signifi-
 cari nomine maculæ, etiam si sit citra peccatum. Qua ratione
 vt supra diximus, etiam iustissimi possunt confiteri, vniuersas
 iustitias suas esse sicut pannus menstruatus. Quo sensu ait Cõ-
 cionator. Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, &
 non peccet, Et maximè si componantur cum splẽdore illo ius-
 titiæ Dei lucem inhabitantis inaccessibilem. Præterquàm
 quod vt ait ad Augustinum Anglorum Greg. Bonarum men-
 tium est tibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. ¶ Quintum
 testimonium Protestatibus nostris familiarissimum est illud
 Psalms, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia
 non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Ex hoc
 enim loco colligit arti. 3. Luther. id quod asseclæ sui asseuera-
 re pertendunt, nullum esse bonũ opus in nobis in oculis Dei,
 isto syllogismo, Deus quia iustus est, bonum opus damnare
 non potest: cum ergo dicat, nullum viuentem, neque seruum
 Dei, iustificari in conspectu eius, palam fit, nullũ opus bonũ
 posse iustum iudicium Dei sustinere: quare neq; bonum est.
Roffen. At Roffen. prudenter quidem, & argutè notauit verborũ re-
 luctantiam. Si enim Deus bonum opus damnare non potest,
 quomodo ait Luther. opus bonum non sustinere iudicium
 Dei: necesse est ergo, vt dicat, bonum opus, quod secundum
 ipsum etiam est malum, damnari, & nõ damnari. Locus ergo
 ille in eodem sensu satis exponitur, qui iam explicatus est. Nõ
 enim habetur illic, quòd nullum opus erit iustum in conspe-
 ctu Dei: sed quòd nulla persona iusta ita iustificabitur in con-
 spectu diuinæ maiestatis, in qua ipse quem nullum latet secre-
 tum, non videat multa opera mala, quæ nobis sunt abscondi-
 ta. Nam præter ipsum delicta quis intelliget? Sed est fortè &
 sensus alius Augustini in enarratiõe eiusdem psalmi. Nempe
 quòd nõ potest homo iustificari in conspectu Dei, sicuti cum
 altero homine. Nam inter homines potest quis per se prius
 mereri

mereri mercedem, vt proprio eam iure reposcat, sed respectu
 Dei non ita: quia nullus prior dedit ei. Et ideo neque iustitias
 ipsas nostras in quibus nulla inesset ratio nec venialis culpæ,
 possumus in conspectu Dei proferre, tanquàm propriis no-
 stris viribus factas, de quibus petamus præmia. Responderet
 quippe, Quid habes quod à me non acceperis: qui dedit tibi
 & cogitare, & velle, & operari? Itaq; nihil aliud vult hic Psal-
 mista, quàm eos reprehendere, quos etiã taxat Paul. sanè qui
 ignorant iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iusti-
 tiæ Dei non sunt subiecti. Citant præterea & sanctos Patres
 in testes. Vt Aug. lib. 10. confessionum cap. 13. vbi inter lamen-
 ta, quæ pro matre fundebat ad Deum, ait, Vx, etiam lauda-
 bili, vitæ hominum si remota misericordia discutias eam. Per-
 feuerant enim in sua dialectica, vt à tota vita ad singula opera
 argumententur: cum Aug. nihil aliud significet, quam quòd
 nulla potest esse tam laudabilis vita, cui non fuerint permixta
 peccata leuia. Præmittit. n. de matre sua, Ita post baptismum
 vixerat, vt laudem nomen tuum, in fide & moribus eius. Non
 tamè, inquit, audeo dicere, nullum verbum exisse ab ore eius
 contra præceptũ tuum. Et ideo subiungit. Vx, etiam laudabi-
 li, vitæ, &c. Et paulò inferiùs. Ego itaque laus mea, & vita mea,
 Deus cordis mei, sepositis paulisper bonis eius actibus, pro
 quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris
 meæ deprecor te. Discernit ergo expressè Aug. bonos actus
 matris à malis. Citat præterea Luther. & Gregorium lib. 9.
 dialogorum. Vbi ait, quòd sanctus vir Iob omne virtutis no-
 stræ meritum esse vitium conspexit si ab interno arbitrio di-
 strictè iudicetur. Consultò tamen quæ sua prudentia fuit, ci-
 tauit glossam sine textu. Cernebat enim per textum faciliè si-
 bi responsum iri. Textus enim est ille ca. 6. Verè scio quòd ita
 fit, & quòd non iustificabitur homo compositus Deo. Vbi
 nihil sibi aliud voluit sanctus ille, quàm quòd iustitiæ nostræ,
 etiam si absolutè per gratiam Dei sint. verè iustitiæ, compa-
 ratione tamen ad infinitam illam rectitudinem, bonitatemq;
 diuinam non reputantur iustitiæ: sicuti papyrus in media ni-
 ue non existimabitur alba. Quod reuera non solùm de iusti-
 tia huius seculi, sed & de iustitia angelorum in cœlo potuit
 affirmare. Præsertim, quòd neque illic loquitur de singulis
 operibus,

Aug.

Grego.

operibus, sed quòd homo non apparebit iustus collatus cum Deo. Et ideo subdit, quòd si voluerit homo contendere cum Deo, non potest ei vnum respondere pro mille: id est, pro mille beneficiis, quæ à Deo recepit, non poterit adferre vnum quod ipse prius dederit Deo. Nam neq; initium ait illic Greg. est à nobis, sed hoc, quòd iustitiæ nostræ, dum illi comparantur diuinæ, non appareant iustitiæ, ca. 7. explicandum est amplius. Interim vt ad Gregorium redeamus. Nunquàm ipse in talem incidit errorem, vt cogitaret, nullam esse actionem humanam culpa vacantem. Sane qui ad Augustinum Anglorum scribens, ait, bonarum esse mentium ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est. Et eodem opere moralium sepe confirmat, non solum opus aliquod posse carere culpa, verum & hominem etiam. Potissimum lib. 2. super illis verbis primi capituli. In omnibus his non peccauit Iob labiis suis, neque stultum aliquid contra Deum loquutus est. Vbi ait Grego. quòd beato Iob, & oris testimonium perhibetur & cordis, quia & culpam à lingua compescuit, & à corde restrinxit. Et quanuis Grego. id non dixisset, textus ipse. In omnibus his non peccauit Iob, abundans nobis esset, ad conterendam audaciam, dicentium, nullum esse opus bonum, quod non sit vna peccatum. In summa, quinq; de causis orant sancti, ne Deus intret cum illis in iudicium, sed omnia opera in suam misericordiam reiciunt. Prima & potissima, est dubium de proposita salute, de qua nemo est adeo certus, quin sit semper in metu. Secunda, quia vix est, qui non fecerit aliqua peccata mortalia, de quibus nescit, an veram fecerit poenitentiam. Tertia propter pericula venialia à quibus nemo cauere potest. Quarta propter negligentias, quæ in omni etiam opere bono plurimum admiscuntur. Ac deniq; quinta propterea, quia neque ipsa opera bona à nobis habent radicem, sed à misericordia Dei, & ideo non possumus cum eo iure proprio nostro agere.

De satisfactione.

Cap. 6.

*Quinq;
de causis.*

Secundum quod operibus nostris per gratiã Dei competit, est, vt per illa satisfaciamus pro peccatis. Non quidem pro culpa, antequàm remittantur, sed pro debitis poenis, quæ culpa remissa, reliquæ

liquæ fiunt, vt in cõfessione S. Tridentinæ Synodi cap. 14. habetur. Hæc autem disputatio duo habet membra. Primum de ea re, quam præsupponit, & alterum de ea quam inuestigat. Supponimus enim, non in vniuersum cuiuscunq; indulgetur culpa, condonari totam poenam: sciscitamus autem, an id quod reliquum est poenæ, persolvere homo valeat in hoc seculo per bona opera. De primo non ita hic multum sermone habebimus, illud quippe ad tractatum sacramentorum peculiarius spectat. Sed tamen neq; possumus non aliquam mentionem facere, non solum ad explicationem disputationis, verum & quia de hoc pronunciauit S. Synodus. Articulus fuit quintus assertionum Lutheri, quo solennem illam partitionem poenitentia in tres partes respuit. Addit tamen nõ negare contritionem & confessionem, sed satisfactionem. Hinc enim, vt lib. 2. ca. 5. enarrauimus, coepit ecclesiæ Romanæ oblatrare, ex odio scilicet indulgentiarum. Sed vide, quàm sit annexa satisfactio confessioni. Initio solum repulerant satisfactionem, inde tamẽ facile expugnata illis est confessio. Nãq; in hoc potissimum est à Deo instituta confessio, vt secundum mensuram delicti, arbitrio sacerdotum statueretur plagarum modus, atq; adeo oleo, & vino curaretur infirmus. Vbi autẽ semel hunc errorem deuorarunt, quod per fidem condonantur plenissimè omnia peccata, quo ad culpam & poenam, inde illis consequentissimum fuit, non esse necessariam confessionem singulorum peccatorum: sed in genere ad protestandum fidem. Quo fit, vt mera fuerit inscitia Lutheri, quinimò perniciosissimus ausus, negare satisfactionem: illa rone, quòd hoc verbum non est expressum in sacra scriptura. Nullum enim adfert argumentum, nisi quia non possumus ostendere, vbi sit in scriptura nomen satisfacere, aut quòd pro peccato mortali, debeat quis satisfacere septem annis. Nam illud inquit, Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcunq; solueris, erit solutum. Et, Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta, ad remissionem inquit, culpæ pertinet, non ad satisfactionem. Aliàs dicere debuit, Quorum remiseritis satisfactiones. At vero, præterquam, quòd iure optimo multa recipit ecclesiæ ex monumentis Patrũ, scripturæ sacre interpretũ, licet in eo nõ

Dd sint

sint formaliter, rem nihilominus satisfactionis euidentissimè
Vnde col- colligimus, tum ex aliis locis sacræ paginæ, tum clarissimè ex
ligitur sa- his modo commemoratis. Enimvero remissio, & absolutio
uisa. peccatorum (quod isti non considerant) non ad culpam tan-
 tum refertur, verum & ab poenam. Vtroq; enim modo liga-
 tur peccator: scilicet, vt inimicus sit Deo, & præterea dignus
 poena. Et ideo ab vtroq; absoluitur per gratiam Christi. At
 quia misericordia Dei nunquam est sine iustitia, quamuis in
 cruce sufficiēter, & meritis fuerit, & satisfecerit pro omnibus
 peccatis totius mundi, efficaciter tamen noluit singulis ap-
 plicare, aut meritum, aut satisfactionem, nisi quatenus vnus-
 quisque liberè assenserit, & cooperatus fuerit adiutorio ipsi-
 us. Qua de causa, vt non omnes ad eundem gradum amicitia
 recipit, dum conuertuntur, ita neq; eius iustitiæ fuit congru-
 ens, remissa culpa, & æterna poena, vniciq; remitti de tem-
 porali, nisi iuxta proportionem conatus, quo se quisque con-
 uertit. De baptismo verò quo sepelitur cum Christo, & rena-
 scimur in nouam vitam, diuersa est ratio: vt paulo post expli-
 cabimus. Et quoniam neq; ille actus est in omnibus æqualis,
 neq; scelera paria, prouidentissime hoc commisit iudicio ec-
 clesiæ, & ministrorum eius. Et hic est sensus legitimus illorū
 verborum, Quodcunq; ligaueritis, & quodcunq; solueritis.
Quorum Et, Quorum remiseritis, & retinueritis. Videlicet, vos insti-
remise. tuo iudices, quorum iudicio, clauē non errante, ego stabo: vt
 quodcunq;, & quomodo cunq; remiseritis, aut retinueritis, sit
 remissum & retentū. Hoc est, quam poenam esse, vel remittē-
 dā, vel retinendā, imponendāq; poenitentī, clauē non errā-
 te, iudicaueritis, corā meo itidem tribunali erit remissa, & retē-
 ta. Ex quo ideo vno loco, am bas poenitentia partes elicuerūt:
 Patres: scilicet, confessionem, & satisfactionem. Nam cum res
 sit in euangelio patens, nulla est iniuria, si nomine congruen-
 tissimo significetur. Neq; verò nomē est nouum, vt Luther.
Leo. antequam antiquitatem habuisset exploratā, arbitratus fuit.
 Etenim Leo primus, cui in Concilio Calcedonenſi a sexcentis
 triginta patribus, referente Theodoro Foroliuensi, ter san-
 ctus, acclamatum fuit, Mediator, inquit, Dei & hominum ho-
 mo. Christus Iesus hanc præpositis ecclesiæ tradidit potesta-
 tem, vt & confitentibus actionem poenitentia darent, & san-
 lubri

lubri satisfactione purgatos ad communionem sacramen-
 torum per ianuam recōciliationis admitteret. Et infra. Opor-
 tet vnumquēq; Christianum cōscientiæ suæ habere iudiciū.
 ne conuerti ad dominum de die in diem differat, ne satisfac-
 tionis sibi tempus in fine vitæ suæ cōstituat. Neq; antiquis
 simum Tertullianum præterit nominatio satisfactionis, ec-
 clesiæ iam tunc receptissimæ. Satisfactio enim inquit, confes-
 sione disponitur: confessione poenitentia nascitur: poeniten-
 tia Deus mitigatur. Et infra, Commemoratis quā multis satis-
 factionis operibus, subdit, illa esse necessaria, vt in peccato-
 rem poenitentia ipsa pronuncians, pro Dei indignatione
 fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia, non di-
 cam frustretur, sed expungat. Hæc ille in lib. de poenitenti.
 Et Hiero. vt refertur de poeniten. d. i. Mensuram, inquit tem-
 poris in agenda poenitentia, idcirco non satis aperte præfi-
 gunt canones pro vnoquoq; crimine, vt de singulis dicant,
 qualiter vnunquodq; emendandum sit, sed magis in arbi-
 trio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt: quia a-
 pud Deum non tam valet mensura temporis, quā doloris:
 nec abstinentia tantum ciborum, quā mortificatio viu-
 tiorum. Propter quod tempora poenitentia, fide & conuer-
 satione poenitentium, abbrevianda præcipiunt, & negli-
 gentia, protelanda existimant. Audi Luthere, quem admo-
 dum secundum Hieronymum & Leonem antiquissimos
 iuxta, ac sapientissimos, & secundum Tertul. in illis verbis,
 Quodcunq; ligaueritis, & quorum remiseritis, iudiciaria
 tradita est potestas ministris ecclesiæ ad satisfactionem
 remittendam & retinendam. Id quod adhuc copiosius tra-
 ctat Chryso. tum alibi diffusissimè & frequentissimè, tum
 in lib. 3. de sacerdotio cap. 5. Cuius cæterorumq; Patrum quæ
 absq; numero sunt, testimonia præterimus: quia non est hic
 locus recitandi. Miraculū. n. est & non ferēdū portentū. Quod
 ob peccatū Adæ quod aliena voluntate contrahimus, cōcu-
 piscentiā carnis, ita in nobis peccatū esse velint, vt nulla satis-
 factione, neq; ipsius Christi, possit in hac vita cōpēfari, quin
 semp sit peccatū, contra quod propriis operibus debeam⁹ pu-
 gnare, & tñ. pro actualibus delictis, flagitiis, & sceleribus, quæ
 nos ipsi ppria volūtate cōmisimus, sic vno actu fidei applica-
 Dd 2 tam

Tertul-
lianus.

Hiero.

Chryso.

Lutheri
portentū

tam nobis contēdant satisfactiōe Christi, vt nullus fiat reli-
 quus reatus pœnæ, quam per auxilium Dei nostris exoluam⁹
 m⁹ piaculis. Cū tñ scriptū sit in Deuteronomio, quod pro mē
 sura delicti erit plagarū mod⁹. Et in Apocalypsi. Quantū glo-
 rificauit se, & in deliciis fuit, tantū date ei tormentū & luctū.
 Et Paul. Romanos iam iustificatos exhortetur, vt sicut exhibe-
 buerunt membra sua seruire immūditatē, & iniquitati ad inui-
 quitatem, ita exhibeant membra seruire iustitiæ in sanctifi-
 cationem. Id profectō apertissimē explicans, quod angelus
 Dei Ioānes, præmissus ante faciem Christi, prædicabat in de-
 serto, clamans, vt facerent homines, non solum pœnitentiā,
 verum fructus pœnitentiæ. At stropham Lutheri & suorū au-
 diamus, hoc testimoniū ludificantium. Aiunt, vt modo dice-
 bamus, admonitionem Ioannis eam esse, vt per fructus pœ-
 nitentiæ procuremus extenuare concupiscentiam carnis,
 quæ est peccatum originale. Sed nunquid Ioannes proge-
 niem viperarum tanta acerbitate & amarulentia desolo pec-
 cato originali obiurgabat? Nunquid non de pudenda perui-
 cacia est, quotquot super hunc locum ab ecclesiæ primordiis
 scripserunt, Patribus contradicere? Sic enim habet expositio
 illic Chryso. Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ.
 Quo autem modo fructificare poterimus, si vtiq; peccatis ad-
 uersa faciamus? Aliena rapuisti, incipe donare iam propria:
 longo es tempore fornicatus, à legitimo quoq; vsu suspende-
 re coniugij. Et ita deinceps progreditur, suum cuiq; actuali-
 peccato opponens fructum pœnitentiæ. Pariter ibi August.
 Sunt inquit, digni fructus virtutū, fructus qui non sufficiunt
 pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postulat, & Ho-
 mil. i. de pœnitentia, nisi isti lapidei essent, & plumbei, nul-
 lum relinquit ambigendum locum. Distinguit. n. tres actio-
 nes pœnitentiæ: primam ante baptismū: secundā de leuiori-
 bus ac tertiam, quæ pro illis, inquit, peccatis subeūda est, quæ
 legis decalogus continet: vbi maiorem ait, quisq; in se seueri-
 tatē debet exercere, vt à seipso iudicatus (quod ait Aposto.)
 non iudicetur à Deo. Ecquid verò rogo iudicij nomine signi-
 ficatur, nisi satisfactio & recompensatio, qua iusta ratione deli-
 cta viciscimur nostra. Idem docet Greg. Cypria. & vniuersi.
 Neq; vero despicienda ratio est, qua theologij rem hanc di-
 lucidat.

Deu. 25.

Apoc. 18.

Rom. 8.

Matth. 3.

Lutheri

stropham.

Chryso.

Aug.

Rō theo-

logorū.

lucidant. Equidem, quod in peccato, & auersionem est con-
 siderare à Deo, & conuersionem ad obiectum peccati: secun-
 dæ respondet pœna. sensus: & ratione primæ illa pœna effi-
 citur æterna. Ob idq; remissa culpa per conuersionem (iuxta
 illud psal. Dixi confitebor, & tu remisisti) restat pœna tem-
 poralis, cuius. 2. Reg. 12. testimoniū extat de Dauid, qui cū-
 primum dixit. Peccaui domino, audiuit Natham, Dominus.
 quoq; transtulit peccatum tuum. Veruntamen filius, qui na-
 tus est tibi, morte morietur. Remissa ergo culpa, nonnulla tē-
 poralis superest luenda pœna. Sed de hoc primo puncto fati-
 tis, vt rationem redderemus confessionis sanctę, Concilij Tri-
 dentini cap. 14. vbi habetur, quod non tota semper tempora-
 lis pœna, vti in baptismo, reliquis deinceps remittitur, qui
 gratiæ baptismali ingrati, spiritum sanctum contristauerūt,
 & templum Dei violare non sunt veriti. Hac ergo præstituta
 veritate, quæstio est. Vtrū in hac vita satisfacere homo Deo
 possit pro debitis illis pœnis, tam remissorum mortaliū, quā
 venialiū. Cuius respōsio affirmatiua est, de qua nunquā fuit
 anceps ecclesia. Est hic tamē primū omnium de satisfactiōe di-
 stinguendū. Altera. n. est perfecta, & altera imperfecta. Nam
 satisfactio cum disignet actum iustitiæ, genere suo disparatur
 à gratia, vt quantum in opere in sit gratiæ, tanto minor sit ra-
 tio satisfactiōis. Quocirca perfecta satisfactio est illa, cuius
 valor & pretium totum emanat à debitore, nulla vel præue-
 niente vel interueniente gratia creditoris. Taliter vt sit reddi-
 tio æquiualentis, aliās indebiti voluntaria. Nam qui ob cri-
 men suspenditur, potius satis patitur. Sicuti & existēs in pur-
 gatorio. Ex quo fit consequens, quod pro peccatis Deum
 commissis solus Christus, eo quod Deus erat, potuit perfectē
 satisfacere, nulla tamen creatura, nisi imperfectē: id est, suppo-
 sita gratia ipsius. Cuius duplex est causa: vt. 3. p. q. 1. author est
 S. Tho. Prima, quia tota natura infecta erat peccato, & ini-
 mica Deo. Altera, quia peccatum ea ratione, qua est contra
 Deum, habet infinitatem quādam, quā creatura, etiam si ef-
 fet in meris naturalibus, neutiquā posset compēsare & adæ-
 quare Rationes sunt Anselmi. 1. & 2. lib. Cur Deus homo:
 quibus addit & tertiam, quod creatura quicquid habet, Deo
 iam debet. Scio Durandum. 3. senten. d. 20. & in. 4. d. 15. neq;

Synod.

Trident.

Quæstio

Conclu-

sio. 1. Du-

plex satis-

factio.

Diffini-

tio satisf.

Solutus

Christus

perfecte

satisf.

Ansel.

Durand.

Christo ipsi concedere, vt possit in quantum homo, satisfacere ad æqualitatem iustitiæ, nisi præsupposita creata gratia, qua secundum humanitatem esset quoq; gratus. Propterea, inquit, quod Christus etiam ipse quicquid secundum humanitatem habebat, receperat à Deo: & ideo nihil de se poterat præstare aut facere in satisfactionem, quod non esset aliàs debitum. Et præterea, quia illud Aristotelis. 8. Ethicorum, quod diis & parentibus non possumus reddere æquale, in Christo quoq; ipso, quatenus homine, verum habet. Huiusmodi tamen argumenta hominis sunt haud satis æstimate cogitantis, actiones esse, non naturæ, sed suppositorum. Quantumcunq; enim existimetur Christus, in quantum homo, non tamen erat natura humana, quæ in illo operabatur, sed filius Dei per illam. Filius autem Dei, erat æqualis patri. Quam ob causam, & si nullam gratiam recepisset creatam in humanitate, ratione vnionis, de se homo ille erat infinite gratus, & amicus Dei, & quicquid fecisset erat de se sufficiens satisfactio ad æqualitatem iustitiæ. Quinimo quodcunq; opus eius erat infiniti pretij apud Deum. Quare nihil euincit ratio Scoti in 4. sen. d. 13. q. 1. arguentis, quod si peccatum haberet aliquam infinitatem, sequeretur, vt neq; Christus per passionem potuisset ab eodem satisfacere: quippe cum opus illud, quia res erat creata, non esset infinitum. Argumētum inquam non est solidum. Nam licet opus illud res esset creata, nihilominus quia erat opus diuini suppositi, infinite erat gratum Deo, contraria ratione, quam peccatum est infinitum. Respondetur ergo Durando, quod quicquid Deus homo Christus à Deo receperat, debebatur illi ratione vnionis, & vnio ipsa opus erat, tamen filij, quam patris. Ob idq; tamen quam de suo, & (vt ita dicamus) aliàs in debito poterat satisfacere. Nam quanuis inter homines filius non posset reddere æquale patri, secus res habet de filio Dei, qui eo quod æqualis est patri, potuit illi tantum honoris restituere, factus obediens vsque ad mortem crucis, quam Adam detraxerat. Qua ratione Paul. confert obedientiam Christi etiã cum inobedientia Adam. ¶ Sed & contra secū dum membrum distinctionis, intentat item argumenta eodem loco Scot. quibus suadet, puram creaturam posse satisfacere de potentia Dei absoluta. Nam vt. 13. de Trin. author est

Aug.

Aug. fuit quidem, inquit, & alius modus nostræ redemptionis Deo possibilis, quam per incarnationem. Modus autem ait, fuisset, si Deus per attritionem & meritum de cōgruo contulisset hominibus gratiã, vt per se quisque satisfaceret. Sed tamen de potentia ordinata non potuit nisi per Christū. At verò vt cum honore loquar, debito grauissimo doctōri, cuius multi in hac parte sententiam sequuntur, nō possum nō iniquo animo audire, quã isti sentiant indignè de aduētū redemptoris nostri. Videntur enim cogitare altissimum illud, & inæstimabile mysteriū, quod Deus factus est homo, quasi gratis & sine causa vsquequaq; necessaria, fuisse hominibus impensum. Nam dicunt, tantundem potuisse facere hominē per gratiam Dei, sed solum id esse factum propter legem ordinatam. Redarguerem ego, si mihi liceret, sic istos. Quid nā fuit in causa, vt admiranda illa lege ordinaret Deus vnigenitum dare mundo, si iustitiam alia via seruare potuisset. Nō ergo satis est ad legem ordinatam recurrere, nisi rationes & comoditates illius legis afferamus, vt facit eodem loco Aug. Ausim ego dicere (nam euangelicam me certus sum veritate n efferre) quod fieri non potuit, neq; de potentia Dei absoluta, vt perfecta esset satisfactio, nisi Deus esset ille homo qui satisfaceret. Nam si Deus merè gratis amicã sibi faceret creaturam, quæ posset satisfacere, iam satisfactio non esset perfecta, quia præsupponeret gratiam, vt si debitor à creditore susciperet, vnde sibi persolueret. Hoc ex ipsa liquet natura satisfactionis. Cum ergo inter creaturam infinitum à Deo distantem, & Deum ipsum nulla sit ratio iustitiæ, nisi præsupposita eius gratuita acceptatione, nulla potuisset perfectè satisfacere. Filius autem Dei æqualis patri de se id potuit perfectè. Et hoc est immensum, & ineffabile beneficium, quod illi debemus. Porro quod cum genus humanum non posset ad æqualitatem iustitiæ repēdere Deo quod debebat, indutus ipse naturam nostram, taliter satisfecit, vt eius nos facti membra, suam possemus coram Deo offerre iustitiam, quasi nostram, secundum illos impares gradus, quibus pro cuiusq; assensione & cooperatione singulis nostrum participatur. Vnde Aug. falsò citatur asseruisse, alia potuisse via redemptionē vel satisfactionem perfectã fieri, iustitiãue in integrum re-

Contra
Scotum.Conclu-
sio Do-
ctoris.Beneficiū
redem.

Aug.

formari: sed id dūtaxat astruit, quod non defuit Deo modus alius, quō liberaret homines à miseria. Potuit enim gratis cōdonare peccata sine aliqua satisfactiōe, quia nulli quicquā prāterquā sibi debitū erat, cōtraquem vnū peccatū fuerat, neq; Christus satisfecit dæmoni, vt aliqui blasphemāt, sed patri. Et ideo si ipse voluisset omnino gratis nobis ignoscere, liberi essemus. Vt autē misericordia sua nihil suæ iustitiæ detraheret, gratis misit filium, qui summa iustitia satisfaceret, vt qui gratis eius subinde efficerētur membra, suā ipsius participarent iustitiā. Et hæc, prāter alias commoditates, fuit diuinæ incarnationis potissima causa. Ad explicationem ergo præcedentis cōclusionis, vnde tātisper digressi sumus adhibetur secūda. Nemo potest p poena peccati satisfacere, antequā remittatur culpa, quin verò vniuersali⁹ rectè dixerim, neminem qui in peccato versatur, pro aliqua poena peccati, quāuis remissi, posse satisfacere corā Deo. Primum membrū. Cōmūnis est cōsensus S. omnium Patrum, ac theologorum. Quod dūtaxat adnotamus ad eluendam calumniā, qua nos vbiq; vexant Lutherani: hoc nobis falsum crimen intendentes, quod doceamus, per nostra nos opera satisfacere Deo de nostris delictis. Nemo enim vnquā hoc cogitauit de operib⁹ naturalibus peccatoris. Quinimo vt negamus opera quomodo libet antecēdētia gratiā, eiusdem esse gratiæ merita, ita palā diffitemur, esse satisfactoria peccati nondū remissi. Neq; Scot. Ipse fautor meriti congrui, attribuit illi, vt sit hoc modo satisfactorium. Est tamen dissidium de peccato remisso, vtrum recidiuus possit agens in peccato satisfacere pro residua poena: Scoto affirmante, propterea, quod poena est temporalis, sed S. Thoma negāte, propterea, quod inter nos & Deum nulla est æqualitas iustitiæ, nisi solūm ex acceptatione diuina: peccator verò nullum facit opus dignum diuina acceptatione. Opus enim genere suo maximè omnium satisfactorium, est eleemosyna: iuxta verbum Redēptoris. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, & deinde maceratio corporis: & tamen ait Paul. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuerō, nihil sum: scilicet, apud Deum: ergo neq; talia opera sunt satisfactoria

Cā aduentus Christi.

2. Conclūo principālis.

Lutheranorum calūnia.

Dissidiū theologorum.

Scotus.

1. Cor. 13.

factoria. Tamen si posset peccator satisfacere præcepto sacerdotis iniungentis poenitentiam. His autem non est nunc locus. Tertia conclusio est. Potest homo existens in gratia satisfacere de cōdigno, pro poenis tēporariis, quæ residuæ sunt ex peccato remisso. De cōdigno inquam, non perfectè, sicut Christus. Propter duo. Primum, quia nostra satisfactio præsupponit gratiā Christi, cuius corpori gratis infiti sumus. Et præterea quia non reddimus æquale sicut ipse, sed tātummodo secundum proportionem, qualis potest esse iustitia inter nos & Deum. Nempe, quia sicut se habet quod ipse nobis largitur ad suam potentiam, & bonitatē, ita & quod nos reddimus ad nostrā possibilitatē. Nihilominus factis iam mēbris, satisfactio nostra est condigna, tāmquam opera filiorum Dei. Cui consonat vox illa, Fructus dignos poenitentiæ. Prima statim rō ex iis, quæ supra explanata sunt, emergit. Tria enim referebamus impedimenta, cur non posset homo satisfacere Deo: scilicet, quia inimicus est illius: quia peccatū infinitatē habet quandam, & quia quicquid habet, aliās obligatum est Deo: homines autē in Christo per gratiā renati, amici, quia etiā filii Dei nominamur, & sumus. Atq; ideo eo pacto quod peccatum est infinitum, obsequium etiā Deo possumus præstare infinitum. Est enim peccatum non aliter infinitū, quā quod est auersio ab infinito bono, qua rōne, illa auersio imaginem quandam induit infinitæ distantie: eandem ergo infinitatis figuram gerit etiam conuersio: & ideo opus ex gratia Dei procedens, recompensa esse potest iniuriæ, cuius culpa gratis condonata est. Atqui licet bona omnia, imò nos ipsos à Deo recepimus, non tamen Deus (cuius iugum suaue est, & onus leue) ad omne illud nos obligauit, quod totis intentis viribus possumus, vt caput. 2. dicebamus: & ideo multos possumus facere fructus dignos poenitentiæ, qui non erāt innocentibus necessarii, vt quotquot fuerunt diuinorum interpretes in illo verbo euangelico agnouerunt. Neq; hanc solum, sed aliam adiungit S. Th. rationem in. 4. sen. d. 15. Nempe quod etiam per illa opera, quæ aliās debita sunt, satisfacere possumus, eo quod per liberum arbitrium sumus dominionum nostrarum: qua de re liberam ipsam nostram obedientiam acceptat Deus in satisfactiōem, tāmquam opus iustitiæ.

Tertia cōclusio principālis.

Primera ratio.

Peccatum infinitum.

S. Thoma.

sticia. Quinimò & hoc pacto non solùm pro peccato, satisfaci-
 mus, sed pro nostra fragilitate, pro beneficiis etiã acceptis
Secunda obsequia præstamus Deo, sanè quæ de manu sua accepimus,
ratio. sibi reddentes. Secunda ratio est. Poenitentia. conditione sua
 & ingenio hoc habet, quod sit opus per quod præueniēte Deo,
 peccata remittantur, ac prorsus tollantur, quo ad culpam &
 poenam. Hęc enim est legitima significatio illius Christi vo-
 cis, quod thema fuit suę prædicationis. Poenentiã agite, ap-
Matth. xii propinquabit regnum cœlorum. Quasi dicat, hac patet ad-
 itus ad regnum cœlorum. Cui simile est. A tempore Ioãnis ba-
 ptistæ, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt il-
 lud. Est nanq; pulcherrima poenitentię periphraſis. Cũ enim
 peccator hostis Dei sit, per illam subito mutata mente, vide-
 tur expugnare regnum, quod specimen nonnullum eorum
 gerit, qui vi intra moenia recipiunt sese: ergo qui legitime ex-
 pleuerit numeros omnes poenitentię, liber erit prorsus, tam
 à poena peccati, quàm à culpa. Hęc autem ad iustum poenitē-
 tia fit celerius, morosiusve, secundum mensuram doloris &
 mortificationis, vt ex Hieronymo paulò antè referebamus.
 Ergo sicut quis posset in puncto iustificationis operante mi-
 sericordia Dei, talem adferre sensum peccatorum, ardoremq;
 poenitentię, vt penitus poena omnis cum culpa deleteretur,
 vt creditur de Magdalena, ita quòd tunc quis segnius atq; re-
 missius fecit, potest postea multiplicatis operibus poeniten-
 tiæ compensare, atque adeo satisfacere pro poena peccati re-
Tertiara missi. Tertia deniq; ratio est. Quòd si supplicia, quorum ho-
ratio. mo debitor est, in purgatorio soluuntur per satisfationem,
 multò æquius possunt hic solui per liberã satisfationem, nõ
 solum quia libertas plurimũ adfert momenti operibus in cõ-
 spectu Dei, verũ quòd opera hic fiant per speciale auxiliũ suę
 misericordiæ, in purgatorio autẽ solum infliguntur rigore iu-
 stitiæ. Neq; illi liberè offerunt, & assumunt illa supplicia, sed
 tantũ patienter tolerant. Atq; huicq; etiã extenditur sensus
 Pauli, admonētis, quòd si nos ipsos iudicaremus, non utiq; à
Chryso. Deo iudicaremur. Vnde Chryso. Homil. 41. de poeni. Poenitē-
 tiã, inquit, exhibuit beatus Dauid, ita dicens. Lauabo per sin-
 gulas noctes lectum meũ, & lachrymæ meæ stratum meum
 rigabunt. Et olim patratũ peccatũ post tot generationes, quasi
 nuper

nuper accidisset, iugebat. Hęc Chryso. Imò verò Magdalena *Magdale.*
 post plenissimam indulgentiã, tanquã exemplar (vt de illa ca-
 nit ecclesia) poenitentię. xxx. annis non cessauit lamētari re-
 missa crimina. Et Christus Luca. xi. non dixisset, Date eleem- *Luca. xii.*
 osynã, & ecce omnia munda sunt vobis, si remissa culpa cõ-
 summata esset mundatio. Vnde Orig. Homil. 8. super Leui. *Orige.*
 in lotionibus illis veteris legis, & purgationibus septies repe-
 titis, expiationes nostras meditatatur: quas nobis est iterare
 necessarium, propter cicatricẽ quæ remanet vulneris. Atqui
 verbũ Danielis, Peccata tua eleemosynis redime, quid signi- *Daniel.*
 ficat, si non satisfactionem pro peccatis significat? Nam redi-
 mere, quidnam aliud, quam satisfactio est? Non ergo repu-
 gnat, quod de redemptore Christo dixerat alius Propheta.
 Absq; argento redimemini: id est, gratis, quippe cum absque *Esai. 52.*
 nostris meritis, & passus est pro nobis, & culpas nobis con-
 donat. Sed quia per gratiam suam valorem recipiunt opera
 subsequētia nostra, quibus eadem possimus expiare deli-
 cta, redimere ea nos quoque censetur. Vnde Ambro. in ser- *Ambro.*
 mone quodam dominicali de Abraham, qui refertur de poe-
 ni. di. i. Habemus inquit, plura subsidia, quibus peccata no-
 stra redimimus. Peccatis tuis venundatus es, redime te operi-
 bus tuis. Quare ecclesia meritissimò canit in quadragesima,
 aduenisse nobis dies poenitentię ad redimēda peccata, & sal-
 uandas animas. Si enim vnico actu fidei efficaciter applica-
 retur semper nobis satisfactio Christi, quo ad culpã, & oẽm
 poenam, nunquã per Ioẽlem nos admonuisset, vt conuerte *Ioel.*
 remur ad ipsum in toto corde, ieiunio & fletu, & plãtu scin-
 dētes corda nostra. Ecce rationes & elogia quibus innixã. *Synod.*
 Triden. Syno. confessione supra citata, sanctissimã habet sat- *Triden.*
 isfactionē per ieiunia, eleemosynas, oratiões, & alia pia spiri-
 tualis vitæ exercitia, non quidẽ pro poena æterna, quæ vel sa-
 cramento, vel sacramenti voto vna cũ culpa remittitur sed p-
 poena tēporali, quæ vt sacræ literæ docent, nõ tota semper vt
 in baptismo remittitur postea poenitētibus. De qua poenitē-
 tia scriptũ est. Memor esto vnde excideris, & age poenitentiã.
 Et iterũ. Quæ secundũ Deum tristitia est, poenitentiã in salu *Apo. 2.*
 tẽm stabilẽ operatur. Et iterũ. Facite fructus dignos poeniten-
 tia. Poenas autẽ post hoc seculũ residuas explicat can. 30. exol-
 uendas

uendas esse in futuro seculo in purgatorio. Quem quidem purgatorium locum, qui in isto seculo non crediderint, securos facere possumus, neque se illum visuros in futuro: si modo alius est locus, quam ille datorum. Caueant ergo Lutherani, negantes, per fructus poenitentiae satisfacere nos pro peccatis, la chrymas poenitentium cohibeant, & macerationem, afflictionemque carnis restinguant quae in hunc usum semper fuit. Patribus sanctissima. Atque adeo in eorum numero habeantur, quos Cypria. sermone. 5. de lapsis hac subnotauit censura. Agite poenitentiam plenam dolentis, ac lamentantis animi: probate moestitiam: nec vos quorundam moueat, aut error improvidus, aut stupor vanus, qui cum teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi caecitate, ut nec intelligant delicta, nec plangent. Et infra. Pacem sibi ultro nemine dante, sumpserunt, falsa pollicitatione seducti, & apostatis, ac perfidis iuncti, errorem pro veritate sumpserunt.

Quarta
ratio.

Quarta denique ratio est, qua orthodoxorum explicemus mentem, ne amplius nos Lutherani, velut Pelagianos infament, aiunt enim, ut supra capit. 2. referebamus, quod tantum primae gratiae meritum tribuimus Christo, ceterum post illam nostris operibus adscribimus satisfactionem pro peccatis. Quae utique notoria calumnia est. Non enim prima tantum gratia, sed quodcumque eius argumentum meritis Christi nititur, sine quibus nullius essent opera nostra aestimationis. Quare nihil detrahimus gloriae Christi, sed eum potius glorificamus, qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Sed hoc tantum dicimus, quod satisfactio Christi, quae teste Ioanne sufficiens fuit pro peccatis totius mundi, applicatur nobis per opera nostra, nihil nunc loquimur de baptismo. Atque id quidem iure optimo, diuino, & naturali, sane ut qui plus iusto nobis indulsumus, nostram voluntatem contra diuinam, instinctu daemonis, explentes, ipsi per gratiam Christi diuinam iustitiam satisfaciamus. Sicuti membra eius, & palmites in vite compacti, unde virtus ad nostra permanat opera. Quapropter hoc etiam habet dignitatis, & quodammodo iustitiae opera nostra, supra quam haberent, si ex gratia procederent, quae alia nobis via à Deo collata esset, quam per meritum Christi, quod modo iustitia ipsius communica-

tur

tur nobis, ut possimus illam afferre in iudicium Dei, veluti nostram. Quarta denique conclusio sit. Non tantum pro suis quisque culpis, sed pro alienis satisfacere potest, dum sint modo ambo amici Dei. Satisfacere inquam de condigno, licet hoc modo nemo praeter Christum possit pro alio mereri gratiam. Discrimen est, quod satisfactio solum dicit solutionem: possunt autem ciues regni caelorum his quoque mutuis officiis alter alterius onera portare, ut vnus Deo soluat, quod alter debet, ac multo melius, quam in ciuili republica, ubi tempore necessitatis omnia debent esse communia. Neque est, cur Deus non acceptet opera, quae ex gratia procedunt, si pro amico offeruntur, ac si pro se ille obtulisset. Extra charitatem autem nemo dignus est, ut vel sua opera, vel quae pro ipso alius offert, sint Deo accepta. Mereri autem vnum alteri gratiam non est soluere, sed deprecari à Deo bonum motum alterius, quod non cadit sub merito de condigno, ut capite proximo dicturifumus. In hunc satisfactionis sensum complures Patrum exponunt illud Pauli ad Collossen. Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quae desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Non quod passioni Christi in se aliquid defuisset, quae porro sufficientissima fui pro peccatis totius mundi, sed quia labores omnes & officia, quae membra Christi faciunt, ipsius capitis reputantur, & in bonum ecclesiae redundant. Unde relaxationes, & indulgentiae peccatorum, quorum fuerit culpa remissa dimanarunt in ecclesia. Hoc autem est quod nobis isti hoc loco per deridiculum exprobrat: scilicet, quod opera aliqua comminiscamur super excrementa in satisfactionem pro alio. Ac si non omnia ac multo plura quam exhibere possumus pro nostris propriis sceleribus, non sint necessaria. Respondemus autem. Primum, quod cum poena, remissa culpa, temporalis sit potest quis per gratiam Christi ad iustum satisfacere per gratiam & auxilium Christi, maxime viri sanctitate prouecti, ita ut possint etiam sua opera communicare cum aliis. Et praeterea potest quis etiam si ipse pro se debeat, amici tamen debitum prius, quam proprium soluere. Sed horum disputatio alium locum postulat minus angustum. Argumentum profecto nullum contra extruere possunt,

Collos. 1.

Relaxationes.

Argumenta aduersariorum.

possunt, quòd iam non sit solutum. Specimē enim omnium omnium hoc est. Vim virtutemq; impendio maiorem tribuit Paul. gratiæ Christi in bonum, quam peccato Adæ, in malum. Non enim inquit, sicut delictum, ita & donum: si enim vnus delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donum per gratiã vnus hominis Iesu Christi in plures abundauit. E subdit. Nam iudicium ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationē. Ex hoc loco arguitur. Ex vno peccato Adæ omnes incurrimus, non solum in culpam, sed in poenas quantas genus patitur humanum: ergo quicūq; per gratiam Christi liberatur à culpa, plenissimè etiam liberatur à debito omnis poenæ. Eò præfertim, quòd sublata causa aufertur effectus, & culpa est causa poenæ. Hoc tamen solum huic argumentationi concedimus, quòd hætenus concessimus sæpe: scilicet, quòd passio Christi in vniuersum potest omnia remittere: plenissimum autem eundem effectum, vt simul cum culpa remittatur omnis poena, non habet nisi in duobus casibus. Primus, quando per se operat, & non per opera nostri liberi arbitrii. Quod contingit in baptismo, vbi neq; in adultis requiritur dispositio, nisi eatenus vt tollatur obex: id est, complacentia peccati, modo superiori libro explicato. Quare cum iustificatio fiat per instrumentum passionis, totaliter illic morimur peccato, & nascimur in nouam vitam. In sacramento autem, & in virtute poenitentiae ita Deus remittit peccatum per gratiam suam, vt vtatur operibus nostris, ob idque remissio culpæ attribuitur gratiæ operanti: id est, mutantem mentem nostram: satisfactio vero gratiæ cooperanti. Et ideo fit iuxta mensuram gratiæ suæ, & nostræ cooperationis. Quamobrē secundus casus, quòd vna cum culpa condonatur omnis poena, est, quando nos cooperamur summo charitatis actu: vt in martyrio, vel quando speciali priuilegio ita Deus aliquem mouet, vt Magdalenam, Cæterum in scelerosis, perdisque hominibus priuilegium reputaretur amplissimum, quòd tantus esset vnus actus interior poenitentiae, quo omnia expiarentur peccata, delerenturque simul, quo ad culpam, & poenam.

*Duo casus
plena remissionis*

*Remissio gratiæ operantis
satis gratiæ cooperantis*

De

De operum merito, quæ ex gratia procedunt, C. a. 7.

Vbsequitur, vt de tertio nostrorum operum priuilegio dicamus, quæ ex fonte illo dimanant a quæ viuæ salientis in vitam æternam, discutientes, sint ne in conspectu Dei condigna merita, cū augmenti gratiæ, tū demum suæ illius inæstimabilis foelicitatis. Illius ergo diuisionis, quam lib. 2. cap. 4. fecimus meriti, in meritum congrui & cōdigni, primum membrum seponamus. Etenim vel nullum in nostris operibus inest meritū congrui ante iustificationem, quòd illic satis arbitror commōstrasse, vel nihil nunc ad præsentem attinet disputationē, vbi loquimur de operibus quæ per gratiam fiunt, & appulsum Dei, quæ merita sunt condigna. Sed hæc nihilo secius Lutherani perhorrescunt vocem: hanc nobis vbiq; dant improperio, & tanquam Pelagianam notam inurunt. Duæ enim cū sint fundamentales meriti conditiones: vt puta bonitas & libertas, duas extruxit Luthe. machinas ad labefactandam rationem meriti. Prima fuit, quòd concupiscentia sit, etiam in Lutheranis, inuitabile peccatum. Inde enim deduxit, omnia opera nostra, non modo quæ gratiam antecedunt, sed quæ iustus facit, peccata esse: & ideo neq; esse talia, vt per ipsa satisfaciamus legi: vnde fit illico cōsequentissimum, neq; esse merita. Nam meritum vite æternæ esse non potest apud Deum, nisi impletio legis: iuxta illud Christi. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Et illud Pauli, Non auditores tantū, sed factores legis iustificabuntur. Alter celeberrimus Lutheri error fuit, negare liberū arbitrium nostrum apud Deum, quo sublato, nulla potest consistere ratio meriti: vt iam modo liquidi faciemus. Igitur eo vsq; aiunt, nos sola fide iustificari, quod non solū ad primā gratiā nulla nostra opera cōcurrūt, vt dispositiones, verū neq; virtute illorū postea augeatur, nec mereamur gloriā, sed tantū propter promissionē, quæ sola fide apprehenditur, & peccatores recōciliantur, & recōciliatis gratiæ obueniūt incrementa, & tandem exhibetur gloria. Neq; verò meritū tantū adimunt operibus iusti, verū, vt patet in de liber. Christ. & locis aliis quæ cap. 5. commemorauimus, omnia existimant futilia, & vana, præter vnam fidem, qua misericordia Dei

*Lutheranis
omni erroribus duo.*

*Didagma
Dei*

Dei apprehenditur. Idq; postea in suo didagmate obtinere formationis identidem repetunt, nullam mercedem debere operi bus iustis, saltim vitam eternam, sed illam tantum debere promissioni Dei, & ea precisa ratione nobis a Deo collatum iri ut sit ipse fidelis. Atq; ea est sua confessio Aug. In cuius apologia Melatho, ubi de opibus videt ad argumenta aduersariorum, postquam dixerat, quod iustificatio iusti nihil aliud est quam reputari iustum, neque reputari iustum propter iustitiam operis, sed propter misericordiam Dei fidei de apprehensam. Ex his, inquit, omnibus etiam intelligi potest, quid dicendum sit de merito condigni, de quo fingunt aduersarii iustos esse coram Deo, propter dilectionem ac legis impletionem: ubi nullam faciunt mentionem iustitiae fidei. Haec nullo modo ferenda sunt, &c. Haec phrenesis est quae istos hoc loco dementauit: scilicet, quod asserentes meritum condigni, negamus iustitiam fidei, & auxilium Dei post primam iustificationem. Quae manifestissima est calumnia. Subdit itaque iterum atque iterum, quod nostra opera, etiam in gratia, non sunt talia, ut pro eis debeat vita aeterna, licet sint meritoria aliorum premiorum: de quibus paulo post dicemus. Haec primum materia explicanda est, atque dubia examinanda, de quibus inter catholicos non nihil differt: mox aduersus Lutheranos asserenda. Quo ergo a nomine ipso & definitione meriti, exordiamur, unde sunt potissimum argumenta petenda. Appellatio meriti tritissima est inter Latinos: ut bene aut male mereri de republica, vel de amico, quod nomen a mercede deducitur. Est enim meritum opus cui debet merces, & mereri quempiam est ius sibi facere ad praemium. Qua de causa lib. 2. meritum de congruo reiectum dedimus a ratione meriti. Quonia meritum, opus est iustitia. Ad rationem autem meriti, naturamque inuestigandam, ex illo aptissimum initium sumitur, quod. 12. q. 21. ar. 3. adnotauit S. Tho. Tria enim in actione humana est considerare. Primum libertatem, unde habet quod sit vituperabilis, aut laudabilis. Nam propterea quae insunt nobis a natura, neque laudamur, neque vituperamur. Mox ordinem ad finem, unde rationem habet virtutis aut vitii. Deinde respectum ad alium: puta ad rem publicam, vel singularem personam, cui vel utilitatem adfert, vel nocumentum: & inde rationem habet meriti, aut demeriti. Ita enim scholastici appellant, malum meritum. Atque tres istos ordines ita

Confessio
aug. Melatho.

Meriti
nomen
& diff.

12. q. 21.
ar. 3. Tria
in actio
ne huma.

intelli-

intelligas ut quemadmodum secundus, primum, ita tertius, utrunque in sua ratione comprehendat. Exhinc ergo patentes sunt tres conditiones meriti. Prima, quod sit opus liberum. Nam absque libertate quemadmodum opus, nec virtus est, nec vitium, ita neque est, vel meritum, vel demeritum. Quapropter theologus, qui cogitant, in naturalibus meritum esse posse, naturam eius ignorant. Nisi forsitan per metaphoram naturalis congruentia, dignitas appelletur: ut ille dixit. Species primum, digna est imperio. Si enim princeps beneficium aliquod conferret homini, vel propter pulchritudinem, vel propter genus, vel ob quantumvis aliam naturae dotem, nulla illic ratio inesset, vel meriti, vel praemij. Neque si Deus (quod de potentia eius absoluta fingunt) propter bonum naturale cuiuspiam conferret gloriam, subesset illic ratio, aut meriti, aut praemij. Ut si filios Zebedaei, ob id tantum quod sibi erant consobrini, eo esset Christus in regno caelorum dignatus honore, ut sibi considerent a dextris, & a sinistris. Cuius ratio naturalis est, quod mereri est aliquid dare alteri, & conferre in bonum ipsius: nemo vero dat, nisi illud cuius est dominus: sumus autem domini nostrarum actionum per liberum arbitrium: ergo ubi nulla est libertas, nullum est meritum. Iam vero meritum idem est quod obsequium: obsequitur autem nemo nisi per liberum arbitrium. Quocirca sol non proprie nobis obtemperat, quia agitur, atque adeo nihil de nobis meretur, neque arbores, neque irrationabilia animalia. Tametsi mortalium humanitas sit, illis quandoque indulgere: Veluti de Atheniensibus in historiis est, quod mulos, qui cum exaedificaretur Hecatompodon egregie laborauerant, vinculis solutos, liberè passum ire dimiserunt. Quinimo neque ius proprie aut dominium habent vitae. Cuius contrarium ineptissime profecto nonnulli doctores cogitarunt. Licet habeant appetitum viuendi, & ab eadem natura sortita sint instinctum tuendi vitam. Vbi enim non est libertas, non est ius, sed totum irrationalium ius est possessorum hominum, & illis irrogat iniuriam, qui immerito pecora occidit, aut laedit. Et eadem ratione, quia videlicet nullius sunt participes actionis, quae sit praemio digna, infertur. Ethic. Arist. nec bouem, nec equum foelicem, nec aliud animal vllum beatum dici. Nisi etiam

Tres con
ditiones.

Libertas
de ratio
ne meri.

Ratio natu
ralis.

Confirmatio.

Athenien
ses.

Dicitur.

Et per

Equus Alexandri. per metaphoram: vt equus Alexandri. Hac eadem de causa idem inibi Arist. felicitatem moralem in nullis collocauit, aut naturalibus, aut fortunæ bonis, sed in operatione libera secundum virtutem. In Olympicis enim, inquit, ludis, non formosissimus quisque; aut robustissimus corona donatur, sed qui incertamen descendunt, atque horum illi qui vincunt. Quo pertinet verbum Apostoli. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et. 1. ad Cor. 9. Si volens ago, mercedem habeo. Sed lib. 1. in tract. de lib. arbi. satis superque demonstratum est, nullam esse rationem, aut peccati, aut meriti, nisi vbi sit libertas. Ita. n. ait contra Fortunatum Aug. dico peccatum non esse, nisi voluntate peccetur: & hinc esse præmium, quia propria voluntate recta facimus. Et ad Marcionem. Tertul. lib. 2. Nec boni, inquit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, & non voluntate. At verò arguat quis, opera esse nonnulla in quibus non est vsquequaque libertas, quæ nihilofecius sunt meritoria. Patet de operibus Apostolorum, & sacratissimæ virginis, qui cum essent in gratia confirmati nullum poterant præceptum, vel transgredi, vel prætermittere: & tamen obseruantia ipsa præceptorum erat illis meritum. Absurdum enim esset dicere, quod per obedientiam mandatorum non proficerent coram Deo. Quin verò Christus ipse meruit nobis, atque adeo maxime per passionem, quam tamen non potuit non subire, siue quod præceptum erat sibi, siue quod talis erat voluntas patris, cui, licet nullum esset adiunctum præceptum, non poterat contraire. Et inde maxime augetur dubium, quod dilectio Dei naturaliter consequatur in Christo visionem beatificam: & tamen videtur fuisse meritoria, quando quidem simul erat, & beatus, & viator. Hoc argumentum hac diluitur distinctione. Carentia libertatis triplex est: alia ex natura subiecti: quæ potius est negatio, quam priuatio: qualis est in brutis. Et opera huiusmodi libertatis expertia, nec bona sunt, nec mala, atque adeo nec laudeneque vituperio digna, vt dictum est. Secunda est carentia libertatis ad malum, & hæc duplex. Quædam quodammodo naturalis, qualis est in beatis. Ex illo enim ineffabili intuitu Dei naturali consequentia sequitur amor, qui natura sua excludit omnem possibilitatem præuagandi. Quamuis in hoc

sensu

sensu libere amant, quod ex voluntate Deo infixam id faciunt. *Beatorum* Et ideo opera illorum, licet optima sint, & non solum laude, *libertas.* sed honore etiam digna, nullo tamen pacto sunt merita accumulandæ mercedis, sed potius ipsa habent rationem præmij. Atque idem pariter ratione celandum est de dilectione beatifica Christi. Haud enim vnquam crediderim, illam fuisse meritoriam in Christo, sed merebatur per dilectionem, quam *Voluntas* habebat tanquam viator, & per opera ex inde procedentia. *beatifica* Tertia ergo carentia libertatis est non, omnimoda, sed ad malum, & ea quidem non ex natura, sed ex priuilegio: quia in sensu composito non stat, aliquid esse præceptum, & non fieri: & hæc non tollit rationem meriti. Apostoli enim, licet non poterant transgredi mortaliter, poterant nihilominus difficultatem & laborem pati in custodia legis: & præterea quia ex obedientia, iussa faciebant, merebantur. Alias ex priuilegio confirmationis hoc illi damnum acciperent, quod non essent illis eadem opera meritoria, quæ sunt aliis. Et præterea de aliis multis operibus ad quæ non obligabantur, nullum est dubium, quod minus essent meritoria. Idemque ac multo dignius sentiendum est de operibus Christi: oblatum est enim, quia ipse voluit, & ideo spontanea illa obedientia, *Christi.* perperisioque acerrimæ mortis, immensum fuit apud patrem meritum nostræ salutis, atque vt sibi ipsi daretur nomen, quod est super omne nomen. Secunda meriti conditio est, quod *Secunda* sit opus bonum, id est, opus virtutis: quod sit, vt meritum, *conditio* non sit opus iustitiæ comitatiuæ (vt. 2. sent. d. 28. Duran. opinatur) sed distributiua. Nam et si nomen meritum, seruitiis *meriti.* primum, ac mercenariis operibus, quibus debetur stipendium, impositum fuerit: quemadmodum dicitur quis mereri equo, aut calamo, & domum habere meritoriam, tamen proprietas inde deducta est ad munera amicitia. Veluti dicimur bene mereri de amico, aut male. Quocirca discrimen est, quod in comitatiua iustitia æqualitas præcisè pensatur rei ad rem, siue opus ex amicitia procedat, siue ex inimicitia: seu ex virtute, seu ex vitio. Qui enim operas suas locat, siue ob inimicitiam faciat, siue quacunque alia turpi intentione, ius acquirit æqualis mercedis, secus autem in merito iustitiæ distributiua, quod necesse est ex amicitia illius pro-

Ecce 2 cedere.

cedere, de quo bene meremur, atque adeo opus esse virtutis. Nisi quod inter homines qui opera tantum vident externa, existimatur saepe hypocrisis, ut virtus. Nam ut. 9. Ethicorum. author est Aristot. amicitia, vel virtus est, vel cum virtute coniuncta. Hanc ob causam in distributione praemiorum, secundum merita, non attenditur aequalitas rei ad rem, sed proportionalitas, seu proportionum aequalitas praemiorum ad dignitates personarum: iuxta explicationem Aristot. 5. Ethicorum. Ut qualis personae ad personam, talis sit etiam proportio praemij ad praemium. Quod si spectetur etiam opus (ut, quia esuriui, & dedistis mihi manducare) id tantum fit, quatenus inde aestimatur dignitas personae. ¶ Per hanc tertia liquet conditio meriti. Sanè quo pacto opus meritorium debeat cedere in bonum publicum, vel particularis amici. Respectu enim boni communis satis est, si sit opus virtutis: inde enim civibus honores publici iure debentur à principe, qui custos est iusti, ut ibidem ait Aristot. Quippe cum iustum ipsum, & iustitia hac ratione in republica custoditur, si bonis praemia, & malis sunt constituta supplicia. ¶ Ratio ergo haec explanati meriti nostris est operibus accommodanda, atque examinandum, an quae Deo per gratiam suam exhibemus obsequia, apud suam maiestatem sint merita. Est enim quaestio in duabus dubitationibus posita. Prima. Meritum idem est quod ius, ideo dicit aequalitatem, nihil autem nos possumus Deo praestare aequale vitae aeternae, non solum quia ut ait. 8. Ethicorum. Aristot. diis, & parentibus non possumus reddere aequale (sanè à quibus recepimus esse, & vivere, cui nullum est aliud bonum comparabile) verum propterea quia & Deus à nobis infinitum distat, & vita aeterna nullis est nostris obsequiis aestimabilis: ergo nulla est iustitia, aut meritum nostrum apud ipsum. Altera est dubitatio. Merces & praemium dicit quid debitum: Deus autem, qui bonorum nostrorum non indiget, nihil potest debere nobis. Quis enim prior dedit ei (ut ait Paul. & retribuetur ei: ergo vita aeterna non est merces nostrorum operum. Sunt inter theologos (ut Duran. in. 2. sen. d. 28.) qui negent, opera, quantumcunque praecedente gratia, esse simpliciter & proprie merita de condigno, sed tantum largo modo dictum meritum. Vbi videtur

Aristo.

Vtrum
ritum sitPrimum
arg. contra.Secundum
arg.

Duran.

detur taxare S. Thomam. 2. q. 104. qui contrarium apparet S. Tho. sentire. Ratio Durandi est, quod meritum proprie de condigno est, cui simpliciter debetur aequale virtute operis: nullum autem opus nostrum aequale potest esse vitae aeternae, neque illam largitur nobis Deus ex iustitia, sed ex quadam liberalitate & ordinatione sua. Sanè qui gratis acceptat nostra opera. At profectò qui fuerit penitus meditatus, quid nam sit per gratiam fieri filium Dei, aliud de operibus iusti habebit iudicium. Meritum ergo de condigno cum sit opus iustitiae, distinguendum est, quemadmodum supra de satisfactione dicebamus. Aliud est enim perfectum, quod nullà prorsus supponit rationem gratiae. Et hoc modo solus Christus potuit mereri apud Deum: nam opera sua erant veri Dei, quae idcirco ex natura sua erant meritoria. Sed aliud est meritum, quod licet non habeat perfectam rationem iustitiae, est nihilo minus proprie iustum. Et tale est opus iusti apud Deum. Nam iustum, ut author est S. Thom. q. citata, aliud est simpliciter, in quo est simpliciter aequalitas: quale est in commutationibus, & obsequiis inter ciues: aliud verò, quod quanvis non sit simpliciter aequale & iustum, habet tamen modum iustitiae: sicuti dicitur ius paternum & dominatum: puta, filij ad patrem, & serui ad dominum. Quae quidem est vera & propria ratio iustitiae. Etenim filius probus obsequens patris, licet non tantum reddat, quantum suscepit ab illo, nihilominus verum propriumque ius habet, ut alatur & educetur à patre: & ita seruus respectu domini. Qua ratione cum per gratiam homo efficiatur verè & proprie filius Dei adoptivus, quanvis illà adoptionem gratuito suscepit, nihilominus obsequia sua sunt proprie & verè merita iustitiae apud patrem. Vnde Pau. Accipistis, inquit, spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater: ipse enim spiritus testimoniū reddit spiritui nostro, quod simus filij Dei, & haeredes: haeredes autem Dei, cohaeredes autem Christi: si tamen compatimur, ut conglorificemur. In his equidem verbis perspicere oculatissimus quisque potest, quod quanvis iustitia nostra fundetur in gratia, & ideo non habeat tam perfectam iustitiae rationem, nihilominus gratia supposita, est proprie iustitia. Non quidem simpliciter aequalitatis ex parte obiecti. Nam hoc est quod sub-

Contra
Dur.
Meritum
duplex.

Rom. 8.

dit. Non sunt condignæ passiones huius temporis, sed tamen est verè & propriè ius filiorum. Ait enim. Si filij, ergo hæredes, quod sufficit ad propriam rationem meriti. Non ergo negamus, quin illud meritum fundetur in diuina ordinatione: quia nihil possumus mereri apud ipsum, nisi secundum virtutem, quam ipse nobis confert: nihilominus per illa nos iustè meremur. Quemadmodum enim res naturales per virtutes ab ipso receptas operantur, nihilominus sunt causæ suorum effectuum, ita in supernaturalibus, licet nos per eius virtutem promoueamur, agimus nihilominus verè iusta merita in conspectu suo. Sed ais, licet sint merita, non tamen vitæ æternæ. Quinimo. Hoc enim designat. Ergo hæredes. Et, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum: quoniam hæc est vita æterna, ut videamus ipsum. Adnotat illic autem S. Thom. ar. 3. & omnes theologi in. 1. d. 17. & d. 28. quòd opus iusti dupliciter potest considerari. Vno modo quatenus procedit ex libero arbitrio, & alio modo quatenus procedit ex gratia spiritus sancti. Primo modo nõ est in illo condignitas ad vitã æternam propter maximam excellentiam, sed nihilominus est congruitas proportionis, quòd homini operanti secundum suam virtutem, Deus recompenset secundum excellentiam suæ virtutis. Nota quòd hanc congruitatem non ponit S. Tho. in operibus ante gratiam, sed in operibus iusti. Si verò considerentur opera, quatenus ex gratia spiritus sancti procedunt, sic sunt inquit, meritoria vitæ æternæ de condigno. Nam valor meriti attenditur secundum virtutem spiritus sancti: iuxta illud. Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et præterea quia pretium operis attenditur secundum dignitatem gratiæ, per quam homo efficitur confors diuinæ naturæ, adoptaturque in filiũ, cui debetur hæreditas. Et in solutione ad. 3. Gratia inquit, spiritus sancti, quam in præsentem habemus, et si non sit æqualis gloriæ in actu, est tamen æqualis in virtute: sicut semen arborum in quo est virtus ad totam germinandam arborem, & quia per ipsam inhabitat hominẽ spiritus sanctus, appellatur ab Apostolo pignus hæreditatis nostræ. Intelligit ergo, quòd sit meritum propriæ veræque iustitiæ, propter hæc mensurã, & modũ gratiæ, relatione ad gloriam. Nam quãuis

nomen feminis metaphoricum sit, inest tamen in gratia vera virtus ad gloriam, atque adeo æqualitas iustitiæ simillima femini. Vnum enim granum non est æquale spicæ, sed tamen tantundem virtute valet, si quidem fert suo tempore spicam. Illa tamen distinctio liberi arbitrij, atque gratiæ nonnullos fallit. Quippe qui ex hinc colligunt, merita non esse propriè nostra, sed solius Dei. Cum res tamen aliter sit. Virtus enim spiritus sancti, & liberum arbitrium duo sunt coëuntia in rationem vnus integri principij. Nam vt opus liberi arbitrij non esset meritum sine virtute Dei, ita neque opus Dei esset meritum, nisi fieret per liberum arbitrium humanæ, vel angelicæ naturæ. Non enim Deus per sua solius opera (vt dicitur creauit mūdum) meretur. Neque facere potest, vt opera plantæ, vel animalis bruti sint meritoria. Meritum ergo opus est Dei & nostrum. Ipse scilicet, vt mouentis, & nostrum liberè cooperantium: vt supra satis demonstratũ est. Ex his facillè soluitur alterum argumētum, Deus nihil propriè debet nobis: tum quia nullus prior dedit ei, sed ipse dat nobis ipsa opera, per quæ meremur, & ideo totum ius nostrum fundatur in gratia sua: tum quia hæc quæ nos illi damus, non cedunt in suam, sed in nostram potius vtilitatem. Quare licet nullũ nobis amplius præmiũ daret, quàm bene operari, nullam nobis faceret iniuriam. Quinimò quãuis beatos illos calicolas regno depelleret, non faceret illis iniuriam. Ergo nullum est in nobis meritum, cui aliquid Deus debeat. Respondetur, quòd Deus debet præmium, ex ordinatione sua iustitiæ quæ ab ipso est in operibus nostris: quòd est debere suæ propriæ & bonitati, & firmissimæ veritati. Vt colligitur ex parabola patris familiars coueniētis cum operariis ex denario diurno. Exemplum est in naturalibus. Ipse fecit naturas rerum, & ideo secundum suam ordinationem dedit soli lucem, homini intellectum, &c. Quare sicut repugnat, solem esse & non esse natura sua lucidum, propter debitum naturæ, quod est iustitia ipsius Dei, ita suæ repugnat bonitati, & iustitiæ, quòd pro operibus eorum, quos semel sibi per gratiam adoptauit, non retribuatur vitam æternam. Et hæc est non impropria ratio debiti. Quocirca si merenti negaret præmium, licet nemini faceret iniuriam (vt ait Ber. ser. 1. de annuntia.)

E c 4 suam

*Finditur
in diuina
ordina-
tione.*

*Duplex
cōsidera-
tio ope-
rii iusti.*

*Gratia
sēmen.*

*Deceptio
quorum-
dam.*

*Solutio
alterius
dubij.*

fuam tamen legem, ac seipsum negaret, qui tamen fidelis est, & negare se ipse non potest. Per hæc respondetur ad aliam,

Questio. quæ hic sit postrema dubitatio. Vtrum præter gratiam gratum facientem, necessaria sit noua acceptatio Dei, vt opus sit de condigno meritorium. Scot. enim in.1.d.17. quæstione.1. existimat, non satis esse, opus elici à gratia, vt sit meritorium vitæ æternæ: sed vltra hoc requiritur, quòd sit acceptum à Deo, & ordinatum ad talem finem. Primò, quia alias inquit, si opus esset de condigno meritorium, qua ratione procedit à gratia, quæ iam est principium & forma existens in homine, sequeretur, quòd quatenus procedit ab homine, Deus non posset non retribuere beatitudinem, quin esset iniustus, eo quòd ante eius acceptationem, iam opus erat dignum. Et præterea præmium vitæ æternæ semper est maius quàm meritum: maius autem non rependitur pro minori ex

Scot. rigore iustitiæ, sed tantùm ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argumentum, quòd id valeat conuincere. Quia verò ratio est in contrarium multò probabilior.

Nominales. Primò vt Sco. ipse & omnes fatentur in.2.d.27. & in.3.18. gratia nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiam homo iam est acceptus ad gloriam, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij ergo hæredes. Quinimo est repugnantia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. Nanq; propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primum argumentum Scoti negatur, quòd si opus, quia procedit à gratia, esset meritorium, propterea Deus esset iniustus, si non redderet præmium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante personâ. Id ipsum itaq; quòd ipse dicit de secūda acceptatione: scilicet, quòd eo quòd prius Deus acceptat opus, quàm sit meritorium, nõ fit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificatè personam. Nempe, quòd ideo non fit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, Nisi quòd ipse, non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filij Dei. Et tamen rei veritas est, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis personæ, opus est meritorium.

Contra. Et quia

scot. rigore iustitiæ, sed tantùm ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argumentum, quòd id valeat conuincere. Quia verò ratio est in contrarium multò probabilior.

Nominales. Primò vt Sco. ipse & omnes fatentur in.2.d.27. & in.3.18. gratia nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiam homo iam est acceptus ad gloriam, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij ergo hæredes. Quinimo est repugnantia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. Nanq; propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primum argumentum Scoti negatur, quòd si opus, quia procedit à gratia, esset meritorium, propterea Deus esset iniustus, si non redderet præmium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante personâ. Id ipsum itaq; quòd ipse dicit de secūda acceptatione: scilicet, quòd eo quòd prius Deus acceptat opus, quàm sit meritorium, nõ fit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificatè personam. Nempe, quòd ideo non fit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, Nisi quòd ipse, non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filij Dei. Et tamen rei veritas est, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis personæ, opus est meritorium.

Contra. Et quia

scot. rigore iustitiæ, sed tantùm ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argumentum, quòd id valeat conuincere. Quia verò ratio est in contrarium multò probabilior.

Nominales. Primò vt Sco. ipse & omnes fatentur in.2.d.27. & in.3.18. gratia nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiam homo iam est acceptus ad gloriam, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij ergo hæredes. Quinimo est repugnantia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. Nanq; propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primum argumentum Scoti negatur, quòd si opus, quia procedit à gratia, esset meritorium, propterea Deus esset iniustus, si non redderet præmium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante personâ. Id ipsum itaq; quòd ipse dicit de secūda acceptatione: scilicet, quòd eo quòd prius Deus acceptat opus, quàm sit meritorium, nõ fit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificatè personam. Nempe, quòd ideo non fit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, Nisi quòd ipse, non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filij Dei. Et tamen rei veritas est, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis personæ, opus est meritorium.

Contra. Et quia

scot. rigore iustitiæ, sed tantùm ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argumentum, quòd id valeat conuincere. Quia verò ratio est in contrarium multò probabilior.

Nominales. Primò vt Sco. ipse & omnes fatentur in.2.d.27. & in.3.18. gratia nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiam homo iam est acceptus ad gloriam, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij ergo hæredes. Quinimo est repugnantia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. Nanq; propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primum argumentum Scoti negatur, quòd si opus, quia procedit à gratia, esset meritorium, propterea Deus esset iniustus, si non redderet præmium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante personâ. Id ipsum itaq; quòd ipse dicit de secūda acceptatione: scilicet, quòd eo quòd prius Deus acceptat opus, quàm sit meritorium, nõ fit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificatè personam. Nempe, quòd ideo non fit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, Nisi quòd ipse, non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filij Dei. Et tamen rei veritas est, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis personæ, opus est meritorium.

Contra. Et quia

scot. rigore iustitiæ, sed tantùm ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argumentum, quòd id valeat conuincere. Quia verò ratio est in contrarium multò probabilior.

Nominales. Primò vt Sco. ipse & omnes fatentur in.2.d.27. & in.3.18. gratia nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: si ergo per gratiam homo iam est acceptus ad gloriam, quid opus est noua acceptatione operis? Nam si filij ergo hæredes. Quinimo est repugnantia manifesta, personam esse acceptam, cuius opus non sit Deo gratum. Nanq; propterea opus est gratum, quia persona est grata. Respexit enim Deus ad Abel & ad munera eius. Vnde ad primum argumentum Scoti negatur, quòd si opus, quia procedit à gratia, esset meritorium, propterea Deus esset iniustus, si non redderet præmium: quoniam illud meritum dependet ex gratia gratificante personâ. Id ipsum itaq; quòd ipse dicit de secūda acceptatione: scilicet, quòd eo quòd prius Deus acceptat opus, quàm sit meritorium, nõ fit nobis propriè debitor, nos dicimus de gratia gratificatè personam. Nempe, quòd ideo non fit nobis propriè debitor: quia prius reddit gratum hominem vnde procedit meritum, Nisi quòd ipse, non cernit omnino rationem meriti, ea ratione qua est opus filij Dei. Et tamen rei veritas est, quòd ratione gratiæ adoptionis & acceptationis personæ, opus est meritorium.

Contra. Et quia

scot. rigore iustitiæ, sed tantùm ex liberalitate & acceptatione conferentis. Sequitur Scotum ferè nominalium schola. Nihilominus nullum profectò est argumentum, quòd id valeat conuincere. Quia verò ratio est in contrarium multò probabilior.

Et quia opus est meritorium, acceptatur. Dicere enim, quòd quia acceptatur, opus est meritorium, videtur repugnantia in adiecto. Nam gratis acceptari opus nõ ponit in ipso iustitiâ, & dignitatem: sed meram gratiam. Ad secundum argumentũ respondetur, quòd quauis Deus præmiet vltra condignum, nihilo minus opus est meritorium, quia procedit à gratia personæ, quæ est seminarium gloriæ.

De merito aduersus Lutheranos.

Cap. 8.

Is ergo inter catholicos cõstitutis, restat, veritatẽ huius conclusionis aduersus Lutheranos constabile, quòd iustorum opera sint digna merita vitæ æternæ. Porro nomẽ meriti nostri apud Deũ, cum primis celebratissimum est Patribus in ecclesia ab eius vsq; incunabulis. Cuius non opus est testibus, siquidem neq; aduersarij negant, sed tamen abnegant extare in sacris literis meritum vitæ æternæ. Nam illud Ecclesiast. 16. Omnis misericordia faciet locum vnicuiq; secundum meritũ operum suorum, non ita facile recipiunt, tanquã canonicum: eo qd teste Hieronymo in prologo Galeato, liber ille non fit inter Hebræos. Nihilominus à vetustissimis, vt Egesippo, Ireneo, & reliquis temporis apostolorum proximis citatur tanquã propheticus: vt authores sunt Euseb. li. 4. & Aug. 17. de ciuita. dei cap. 20. Atq; Damas. lib. 4. ca. 18. annumerat ipsum canonicis, quem & ecclesia à Concilio Carthaginensi tertio, vbi quinq; libri Salomonis recipiuntur, vsq; ad præsens Tridentinum, semper recepit in canonem. Iam verò & apud Paulum manifesta est appellatio meriti ad Hebræ. 5. vbi ait. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Et ad Collos. Dignos nos fecit in partem fortis sanctorum: & Sapientiæ. 3. Tentauit eos Deus, & inuenit eos dignos se. Et Christus in euangelio. Dignus est operarius mercede sua, Vbi licet de victu loquebatur, meritũ quoq; apud Deum insinuabat. Superuacanea veruntamen est de nomine concertatio, vbi res ipsa est patentissima. Igitur prima hac restat conclusio. Opera iusti quæ genere suo ac circumstantiis bona sunt, omnia sunt condigna meritã, tum cumulationis gratiæ, tum etiam æternæ vitæ. Dixerim, & iusti, & cumi

Conclusio.

Nomen meriti.

Eccle. 16.

Euseb. & Aug.

Conclusio. 1.

& cumulatiōis gratiæ. Quoniam lib. 2. diffuse planeq; monstratum est, peccatoris opera nequaquam esse merita primæ gratiæ. Primam statim huic conclusioni rationem supponamus, qua crebrò vitur contra istos: illam scilicet, quæ ex natura rerum ducitur. Fides naturam non subuertit, sed instaurauit & perfecit: virtuti autem iure suo & merito debetur honoris merces. vt. i. Ethico. author est Aristo. eademq; ab ipso legislatore, qui custos est iusti: hanc ergo naturæ legem Deus per gratiam Christi non abrogauit, sed seruauit potiùs. Seruauit autem hoc pacto, quòd cum homo naturali vigore nulum virtutis opus præstare posset, quòd vilius esset meriti in conspectu suo, misit filium suum, qui & nos à peccato liberaret, & potestatem subinde nobis faceret, filios Dei fieri, si eius assentiremur vocationi. Igitur vbi iam per gratiam suam filij sumus opera nostra, sua ipsius ope suffulta, digna sunt apud ipsum gratiæ suæ & gloriæ, quæ propriè est præmium filiorum Dei. Et quo rationes meriti supra inductæ explicatiores fiant, confirmatur argumentum. Opus iusti est opus liberum obedientiæ, quo Deo iuxta eius voluntatem obsequimur, estq; proinde opus bonum, neque solùm ex amicitia illius, verùm & iussu etiam, vel suasu, atque adeo auxilio ipsius exhibitum: igitur dignum est præmio, quòd ipse amicis suis, suiq; obsequentibus proposuit: hoc autem est vita æterna iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi serua mandata: illius ergo beatæ vitæ est meritum. Descendamus autem ad lucem scripturæ sacræ, cuius radiis hæc omnia clarescunt. Meritum (vt dictum est) & merces ad se inuicem referuntur, sacra pagina identidem meminit mercedis, quæ nos manet pro nostris operibus apud Deum: ergo sunt opera nostra ipsius merita. Quæ subsumitur propositio, plana est. Ab ipso enim exordio, quo Deus tractare cum mortalibus cœpit de salute nostra, primus, quem cum Abraham iniuit sermonem, hic fuit. *Gen. 15.* Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Et quanuis ad literam forsan intelligatur de latissima seminis eius propagatione, tamen in mysterio profectò significabat æternam retributionem, quæ propriè est merces fidei, quam ab illo tunc exigebat. Vnde quia merces illa proposita nobis erat per Christum, idcirco *Esai. vbi aduentum*

tum eius prænunciat, Ecce inquit Deus vester: ecce dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium eius dominabitur: ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Cui concinit Ioan. in Apocalypsi. Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique iuxta opera sua. Atque adeo Christus ipse liberator noster, quo primùm cœpit loco prædicare legem, statim obedientibus proposuit mercedem. Gaudete inquit, & exultate cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, quoniam merces vestra copiosa est in coelis. Et quo explicaret opera nostra respectu illius mercedis rationem habere iustitiæ, eadem opera appellauit iustitiam, commonefaciens nos, ne aliam vanam intenderemus mercedem. Attendite enim inquit, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in coelis est. Et subdit. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cui consonat Paul. *Col. 3.* Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus: scientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. Tribus ergo nominibus: scilicet, mercedis, iustitiæ, & redditionis, nihil profecto aliud, quam ius meritumq; operum designauit. Sed interpretamentum Melan. Et honis audiamus in sua apologia Augustana. Duobus. n. modis, & ipse, & sui consortes respondent ad ista. Primo, quòd vita æterna dicatur merces, non quia debetur operibus nostris, sed promissioni Dei. Dicitur autem inquit, merces, quia est quædam recompensatio honorum operum, non qua tenus nostra sunt, sed quatenus solius ipsius Dei, tanquã fructus fidei: iuxta verbum Augustini in de gra. & lib. arb. Dona sua coronat Deus. Quod verbum ita intelligunt, ac si nullo pacto debeant dici merita nostra. At verò quis non videat, quã non possunt hoc elabi diuerticulo? Nam quis beneficio illi, quod quispiam solùm propter gratuitam promissionem nullo intercedente iure aut merito recipientis vllã tribuat rationem mercedis. Siquidem inter beneficiũ gratuitum & mercedem tantũ distet, quantum inter opus liberalitatis & opus iustitiæ. Quòd si vita æterna eo merces dicitur, q̄ est recompensatio, hæc

hæc ipsa est cōfessio meriti. Recōpensatio enim opus iustitiæ est propter debitū. Id quod Paul. nos docet, vbi propterea negat iustificationem nostrā, quæ ex iniustis efficitur iusti, fieri ex operibus, quia ei qui operatur, merces nō imputatur secundū gratiā, sed secundum debitū. Hinc. n. colligitur à contrario sensu, quod si operibus nostris redditur merces, eisdē tāquā meritis debeat. Quod autē Aug. ait, Deum coronare dona sua, ita se ipse explicat, non quod nō sint merita nostra per liberū nostrum arbitriū, sed quia suo ipsius in nobis auxilio fiunt. *Secunda solutio est, quod opera nostrā vere sunt merita, non tamē digna vitæ æternæ, at aliorū præmiorū corporaliū, & spiritaliū, quæ redduntur, tum in hac vita, tum post in patria. Ecce causa m, cur in libello imperatorio colloquij Rati- ficationis, confitētes mercedē deberi operibus nostris, tam corporalem, quā spiritualem, in hac vita, & in futura, nunquā sunt confessi, quod sint merita vitæ æternæ, sed bonorū, prout di- uinæ prouidentia visum fuerit. Vita. n. inquit, æterna solum debetur renatis propter solā promissionem fidē acceptam. In hac autem cauillatione non vna, sed multiplex est, tum falsitas, tum pertinacia. Primum, si concedunt iam operibus iusti aliquam dignitatem præmij, etiā celestis, non ergo talia opera sunt peccata, vt cœpit dicere Luther. Quod si sint bona, & procedant ex gratia, quid cunctantur confiteri præmia vitæ æternæ? Mox vel illa opera sunt meritoria, solum quatenus à libero arbitrio procedunt, vel quatenus procedunt ex auxilio & gratia Dei per liberum arbitrium. Primum ipsi nobiscū negant: ergo sunt meritoria, quatenus procedunt ex gratia vnde manifestum sit, quod sint meritoria vitæ ipsius æternæ, cuius seminarium est gratia. Dicam explicatiūs. Gratia est acceptatio ad vitam æternam, distinguens inter filios Dei, & filios regni: ergo si opera, quæ ante gratiam nullius sunt pretij apud Deum, ex gratia recipiunt, vt sint merita, cuius nam præmij recipiunt, vt sint merita, nisi vitæ æternæ? Ad hæc. Omne præmium accidentale regni celestis: vt aureolæ & aspectus humanitatis Christi, confortiumque sanctorum, atq; hoc genus reliqua, ex essentiali beatitudine diffluūt: ergo si operibus nostris ius acquirimus ad accidentalia præmia, ex eo est, quia acquirimus ius ad vitam ipsam. Jam*

verò

verò hoc contra istos necessarium videor formare argumen- tum. Iuueni illi quærenti quid faceret vt haberet vitam æternam, respondet Christus, quod seruaret mandata: quodq; si relinqueret, videretq; bona sua perfectus fieri posset. Ex templo Petrus rogat, quæ ergo seipos maneret merces, qui omnia propter ipsum reliquerant. Cui Christus. Vos qui sequuti estis me in regeneratione sedebitis super sedes duo decim iudicantes, &c. Omnis autem qui reliquerit domum aut fratres vel sorores, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Ecce distinguuntur præmia accidentalialia: scilicet: sedere vt iudices, & centuplum recipere, quod sancti exponunt, vel in hac vita, quantum ad quietem & lætitiā animæ, qui est fructus bonorum temporalium, vel etiam in futura vita, vbi est plenitudo omnium bonorum: & præter hæc præmium essentialiale vitæ æternæ. Hinc ergo sumitur argumentum. Illorum accidentalium præmiorum verè sunt opera iustorum merita (vt aduersarij ipsi fatentur) ergo ipsius etiam vitæ æternæ: quandoquidem sub eodem tenore vtrunque proponitur tanquam merces. Quinimò aduersarij ipsi compelluntur respondere pro nobis. Præmia enim omnia, etiam accidentalialia, quæ quoquo pacto, vel in hac vita, vel in futura pertinent ad beatitudinem: scilicet, vel hic nos promouentia, vel illic quouis modo beantia, pertinent ad promissionem Dei per Christum: igitur si non obstante quod redduntur nobis propter promissionem, illa accidentalialia nihilominus verè sunt præmia quæ redduntur meritis nostris, cur non idem fatentur de vita æterna? Hic quippe latet, & suus error & responsio nostra. Non enim negamus, vitam æternam dari nobis propter promissionem Dei. Sed tamen quia promissa est cōperantibus, gratiæ & adiutorio ipsius, nihil vetat, quod minus detur tanquam merces nostrorum operum. Ita enim inquit Timotheo Paul. Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ, Vbi tam essentialiale præmium, quam accidentale simul ait promissum esse operibus pietatis. Neque in hoc vlllo pacto derogatur gratiæ Christi, sed arrogatur potius, eo quod talem in sua membra influat merendi virtutem. Legitimus ergo sensus verborum Christi, vbi mercedem nominat, inde aucupandus est, quod vsu ac more

*Argumē-
d constra-
rio sensu.**Exponi-
tur Aug.
Secunda
causio.**Libellus
imper.**Impugna-
tio.**Aliud ar-
gumētū.**Matt. 19.**Argumē-
tum ad
hominē.**Hic latet
error.*

more eorum qui res publicas ciuiles instituerant, suas ipse ponens diuinas leges, brauium & palmam legitimè agentibus: **1. Cor. 9.** proponit, cuius digna esset eorum obedientia. Vnde Paul. similitudine illorum qui in stadio præmium intuentes currebant, vsus, Omnes inquit currunt, sed vnus accipit brauium. Extat præterea plurimum in sacro canone mercedis mentio: *Testimonia scriptura.* vt Ruth. 2. ait Patriarcha ille, Reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipies à domino Deo Israël. Et Sapientia. 5. Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud dominum est merces eorum. Et Ecclesiastici. 18. Non verearis vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Et Hieremias. 31. Est merces operi tuo. Et Christus in euangelio, Qui recipit prophetam (& alludebat ad sese) mercedem propheta accipiet. Et Ioan. 4. Leuate oculos vestros, & videte regiones, quæ albæ sunt iam ad messem, vt qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et Paul. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. **2. Cor. 4.** Quid est secundum laborem, nisi iuxta meritum laboris. Et rursus. Id quod in præsentia est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ecquid aliud esse potest, operatur, quàm meretur? Et Ioan. in. 2. canonica capitu. 1. Videte vosmetipsos, ne perdatis, quæ operati estis, sed mercedem plenam accipiatis. Plenam, id est, iustam. Sicuti ait Christus ipse præmiorum largitor. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Et apud Lucam. Diligite inimicos vestros, benefacite, mutuuum date, nihil inde sperantes, Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam, & conferatam, & coagitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Quibus potuit apertius verbis explicari ratio meriti? **Rom. 2.** Accedit demum illud Pauli ad Roma. 2. vbi retributionem meriti tam boni, quàm mali explicat, Tribulatio enim inquit, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum. Sed vide hic candidè lector aliam cauillationem, qua isti putant excutere talia testimonia. Ait Melancthon in locis communibus, quod Paul. non ait, Homini simulanti bonum, sed operanti ex fide, ita vt nomine operum, intelligatur fides cum suis fructibus.

bus. Et ideo merces non redditur inquit, nisi propter promissionem. Hæc est istorum dementia (vt in principio huius libri coepimus notare) omnia opera externa appellare simulationem, & hypocrisim. Ecquis nostrum vnquam dixit, opera digna esse merita, nisi ea tantum, quæ ex fide procedunt? inde tamè nulla probabilitate colligitur, quòd præmium reddatur solùm ob promissionem. Nam tunc non haberet rationem præmij: sicuti nec promissio habet rationem meriti: merces ergo debetur operibus, quatenus liberè à nobis ex fide fiunt ex gratia vtique & auxilio Dei. ¶ Venit secundo loco in confirmationem eiusdem conclusionis, præter mercedis nomen, appellatio quoque iustitiæ, quæ assidua est in sacra scriptura. Ait enim Dauid, Obseruabo me ab iniquitate mea, & reddet mihi dominus secundum iustitiam meam. Vbi palàm loquitur Propheta de iustitia sua apud Deum, & non de iustitia aduersus suos persecutores, vt cauillatur Melancthon in apologia, exponens illud, Iudica me domine secundum iustitiam meam. Nam præmiserat. Custodiui vias domini, nec impiè gessi à Deo meo, & iustitias eius non repuli à me, & ero immaculatus cum eo. Et tandem subdit. Et retribuit mihi dominus, &c. Quasi dixisset, quoniam ego iustitias eius custodiui, custodiet ipse iustitiam suam mecum, retribuens mihi iustam mercedem pro iusto merito: iuxta verbum Sapientis, Seminanti iustitiam merces fidelis. Neque solùm Propheta certuserat, mercedem esse apud Deum bonorum operum, verùm & intuitu illius licitum esse vt homo excitaret sese ad opus. Vnde inclinauit inquit, cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem. Sicuti & de Mose ait Pau. quod aspiciebat in remunerationem. At vna pro omnibus fatis est authoritas Pauli de iustitia operum. **2. Timo. 4.** Bonum certamen certauit, cursum consummaui, fidem seruauit, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Si tantum hic meminisset fidei, & misericordiæ, id Lutherani possent vestræ prætexere opinioni, atque fingere, quòd vita æterna nulla alia nobis ratione donatur, nisi quia Deus illam nobis promissit absq; vilo respectu nostrorum operum. Sed tamè ait, Bonum certamen, non Deus certauit: sed ego certauit & cursum consummaui. Nec solùm

*Iustitia
appellatio.
Psal. 17.*

Melan.

*2. Timo.
4.*

Ium ait, Fide accipi misericordiam, sed fidem seruauit: id est, legem, quam sum fide professus, opere compleui: & ideo Deus iustus iudex tanquam athleta certaminis mei coronabit me corona iustitiae. At respondere persistitis, quod haec est iustitia fidei. Hanc equidem nos quoque vocem agnoscimus, sed vestrum intellectum refutamus. Concedimus (inquam opera nostra eò esse iustitiam fidei, quòd nisi ex fide & gratia Christi promanarent, nullius essent meriti, nihilosecùs opera nostra, id est, quae ex fide per liberum arbitrium facimus, merita sunt sempiternae gloriae. Secundum significantissimum verbum Pauli ad Hebraeos. Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei: aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem: fidelis enim est qui repromisit. Non solum ait, qui promisit, sed qui repromisit, si seruemus indeclinabilem fidem. Et eòdem pertinet quod dixerat capitu. 5. Non est iniustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & laboris ex charitate suscepti. Et Ioan. in Prima Canonica. Filioli, nemo vos seducat, qui enim facit iustitiam iustus est, sicut & ille iustus est: scilicet in retribuendo, sicut nos in operando. Et ad Hebr. 10. Paul. Nolite inquit amittere confidentiam vestram: quae magnam habet remunerationem. Et cap. 11. Non ait tantum, quod sancti per fidem vicerunt regna, sed quòd ex eadem fide operati iustitiam adepti sunt repromissiones. Remuneratio autem & repromissio quid nisi mercedem auribus exhibet. Tertio denique & principaliter confirmatur conclusio ex retributione, quae promissa est facientibus iussa Dei. Regnum enim caelorum comparauit Christus patrifamilias, qui conuentione facta ex denario diurno misit operarios in vineam suam. Et in alia parabola ex talentis distributio inter seruos vsuras deposcit, cuius merito promittit fideles seruos constituere super familiam suam. Et amicos nos admonet, ut faciamus à quibus recipiamur in aeterna tabernacula. Et alibi, ne inuitemus ad prandium fratres, & cognatos, qui possunt retribuere nobis, sed pauperes, debiles, & claudos, ut retribuatur nobis in resurrectione iustorum. Et Paul. Deus inquit in die iusti iudicij reddet unicuique secundum opera eius: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem

Hebr. 10.

1. Ioan. 3.

Retributio.

in corruptione quaerunt, vitam aeternam: iis autem qui sunt ex contentione, &c. iram & indignationem. Et 2. ad Cor. 5. Oes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Profecto quando nullum esset aliud testimonium, hoc esset sufficientissimum. Nam si opera bona non essent vera causa, & merita retributionis iustorum, sicut mala sunt etiam merita supplicij, quid opus erat stare ante tribunal Christi, & iudicari, cuius quisque esset dignus retributionis? Omnia haec denique confirmat verbum ipsius iudicis nostri Christi. Tunc enim inquit, dicit iis qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Vbi particula enim, significationem habet causae in bonis meritis aequè ut in malis. Vnde sicuti immisericordes, eò quòd non passi sunt Christum, mittentur in ignem aeternum, ita & iusti propter meritum misericordiae recipientur in regnum. Atque hoc est quod concludit, Ibunt hi in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam. Falsa ergo est & sacro elogio aduersa glossa Buceri super Paulum ad Roma. 2. Qui reddit unicuique secundum opera sua. Ait enim quòd iuxta opera, nullam dicit causam, aut meritum nostrorum operum, sed tantum compensationem. Multo magis tamè eius diuersusque est sensus Pauli, isque consideratibus patetissimus. Ita enim dignoscit vbique inter gratiam & gloriam, quòd vbi cumque meminit gratiae iustificatis, qua scilicet iniustus fit iustus, opera vniuersa excludit à ratione meriti. Et pari modo, vbi meminit de aduentu Christi. Nam sicut ipse gratis nobis datus est, nullis hominum praecedentibus meritis, ita & membra eius efficimur merè gratis. Vbi tamè loquitur de praemio vitae aeternae, tunc mentionem facit operum, sanè quae iam per gratiam Christi merita sunt illius. Ex quo Aug. desumpsit celebrem illam distinctionem gratiae in operantem, respectu iustificationis, & cooperantem, respectu meritorum. *CPo-* strenum denique asilum, quo se isti recipiunt, ne fateri cogantur operum merita, est, quòd si iustorum operibus proposita est in euangelio vita aeterna, non est, quia sunt merita nostra, sed solum quia sunt fructus fidei, atque merita Dei: & ideo non red-

Bucer.

Luthera-
norum per
fugium.

Et dicitur

ditur aiunt, præmium operibus, sed soli fidei apprehendenti promissionem illius præmij. Sed iã in primis non negabunt, quin fides sit causa illius præmij, atq; adeo meritũ. Nam hoc quod est fide accipere, id est, credere promissionẽ, haberet rationem meriti. At quicquid ad hoc respondeant, aliter arguitur, vt hac postrema ratione punctum rei attingamus. Hoc enim ipsum, quod opera nostra sint fructus fidei, nihil nos inficiamur, quin confitemur vltro. Sed tamen exinde sumimus argumentum, quod nos per eiusmodi fructus meremur.

Impugnatio. Fides enim non est, quæ per se ipsa possit fructificare, sed per liberum nostrum arbitrium. Et hoc est quod isti deberent meditatiũs cogitare. Si enim fides ita in nobis existeret, vt nobis non esset liberum illi obsequi, nullum in nobis fructum ferret, magis quàm in brutis animalibus. Quare non est ipsa quæ operatur, sed nos per ipsam. Quomodo autem id fiat, Aposto. vbi rationem ipsius fidei explicat, nobis exponit. Necessè enim est inquit, credere quod Deus est, & quod remunerator est. Ecce radicem meritorum, credere, quod remunerator est. Et ideo est argumentum rerum sperandarum, quia mittit nos in spem, dirigens intentionem nostrorum operum. Et inde habet quod sit exordium & initium vitæ iustorum. Quocirco idem Aposto. ad Collos. i. Propter spem inquit, quæ reposita est vobis in coelis, dilectionem habetis erga sanctos. Erigens ergo fides spem nostram, charitatem suscitatur erga Deum, per quã operamur. Quare Paul. nõ dixit, quod fides per se operatur, sed per charitatem: scilicet, qua Deum diligimus, licet tãdem ab ipso receperimus. Neq; ad Gala. 5. appellat opera nostra, fructus fidei, sed fructus spiritus contra opera carnis. Et qualibet virtus habet suos proprios fructus. Facite enim (inquit Ioan. fructus pœnitentiæ, Quinimo & beatitudo ipsa dicitur fructus operum nostrorum. Bonorum enim laborum (inquit Sapiens) gloriosus est fructus. Et ad Philip. Paul. Sitis synceri & sine offensa in die Christi repleti fructu iustitiæ. Non dixit tantum fidei, sed generalis iustitiæ. Et infra. Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quod si viuere in carne hic mihi fructus operis est, &c. Mori ergo vocat lucrum propter meritum, & viuere, fructus operis, propter præmium æternũ. Vnde Dauid, Beati inquit mandu-

manducabunt labores manuum suarũ. Et ipse ad Gala. Pau. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Est ergo turpissima ignorantia, propterea, quod opera sint quodammodo fructus fidei, negare, quod sint proprie merita nostra: id est, nostri liberi arbitrij diuinitus adiuti. Exẽplũ est in naturalibus, prius quidem per virtutem Dei eiusque generalem influentiam fructificat: hoc tamen non obstãte verè, & proprie sunt fructus ipsius arboris, pariter ergo censendum est de fructibus iusti per gratiam & auxilium speciale. Vnde facite inquit, ait Christus arborem bonam, & fructus bonos: id est, voluntatem bonam, & bona opera. Et Paul. Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Mecum ait, quasi adiuuans. Vnde Augusti. in epistola ad Hilarium; quæ est. 89. cap. 3. Valet inquit, liberum arbitrium ad opera bona, si diuinitus adiuuetur. Et infra. Neque enim liberum arbitrium ideo tollitur, quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia non tollitur. Et Hypog. libr. 3. Quomodo vnicique inquit, secundum sua opera redderetur in die iudicij, nisi liberum esset arbitrium, vt operante Deo cooperaretur homo. Et infra. Quomodo potuit Pau. bonum certamen certare, & cursum consummare? Quia neque solus, neque gratia sola, sed gratia Dei mecum. Quæ inquit, gratia est in libero arbitrio, sicut in equo sessor qui ipsum regit. Ex quibus tandem concludit. Neque gratia sine libero arbitrio facit hominem habere vitam æternam, neque liberum arbitrium sine gratia, nisi in paruulis, in quibus gratia operatur sine libero arbitrio. Hactenus Augusti. At verò quauis merita nostra, opera sint Dei præuenientis, nihilominus non solum improprie est, & ineptissimus, verum etiam falsissimus sermo, quod Deus mereatur per nos. Nam mereri respectum dicit inter duos: scilicet, inter obsequentem & præmiantem: sed nos meremur per auxilium ipsius. Iuxta illud Ezechielis. 36. quod libro. 3. Hypog. in hanc sententiam citat Augusti. Spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodias, & operemini: ipse ergo non meretur, sed facit vt nos mereamur. Quare Augusti, nunquam dicit,

Exẽplũ.
Augu.
Deus nõ meretur, sed nos.

Ff 2 quod

quòd Deus coronat merita sua, sed coronat inquit, merita tua, tanquam dona sua. Itaque vt ab ipso fiunt, non merita sua, sed dona sua dicuntur, qua vero ratione sunt à nobis, dicuntur merita. Et ideo si merita inquit, nostra sic intelligerentur, vt etiam ipsa dona esse Dei cognoscerentur, non esset improbanda sententia. Hæc ille de libero arbit. cap. 6. & 7. Sed nostri Protestantes, quia totam scholasticam rationem repudiarunt, arbitrati, quòd iis qui bene Vergilio Homeroq; imbuerentur, peruia illico esset, cum S. Patrum, tum etiam sacræ paginæ intelligentia, nihil mirum, si propter incogitantiam vel (vt absit inuidia verbo) fortè propter rerū iustitiam tantum nobis negotij facerent. Contra quos, hoc tantum si subiecerim verbum, finem faciã Nempe quòd frustra esset nostrum liberum arbitriū, si ratio meriti officii iusti adimeretur. Aiunt isti, liberum arbitrium solum habere locum in naturalibus, non autem in operibus gratiæ apud Deum. Qui verò rem prudentius æstimauerit, longè aliter censèbit. Porrò quòd cum hæc omnia naturalia propter hominem, homo autem in obsequium Dei sit conditus per quod possit æterna felicitate potiri, in hoc potissimū à Deo naturæ opifice factus est liber, vt eius obedientia ipse glorificaretur, cuius gratia & ope ita vteret homo, vt dignus efficeretur vita æterna. Nam si gloria illa ita gratis donaret nos Deus, vt nulla nostra intercederent merita, haberet quidem essentialem rationem beatitudinis, qualis est Christianis infantibus ante vsum rationis vita defunctis, careret tamen illa laude, & honore, quæ secundum omnes sapientes debetur virtuti. Est enim præstantius in rebus humanis, meruisse, quod non habes, quam habere quod non meruisti. Vnde non potest non esse præclarissimum accidens gloriæ in sanctis per sua merita ad illum peruenisse triumphum. Quapropter cum hoc per suam naturam homo non posset, summa fuit Dei misericordia, talem nobis per filium suum largiri virtutem, & potestatem. Sanè vt ante diuinum tribunal alij talenta sibi credita cum vsuris referrent: alij ex feminibus quæ flentes miserant, manipulos reportarent: alij qui lauerunt stolas suas in sanguine agni, palmas gestarent in manibus suis: omnes itaq; qui fortes facti in bello per fidem vicerunt regna,

& operati

& operati sunt iustitiam, suas adipiscerentur repromissiones. Quorum omnium gloria refundetur in Deum per Christum dominum nostrum. Meritissimo ergo nunc ecclesia, quæ sanctorum meritis inclita quotidie pangit gaudia, cõtra eos qui de huiusmodi meritis obloquuntur, pronunciauit in Synodo Trident. Ses. 6. In cuius. 10. confessionis cap. vbi habetur, quod iustificati, & amici Dei de virtute euntes in virtutem per obseruantiam mandatorum Dei, & ecclesiæ, adiuuante Christi gratia & fide, in eadem iustitia crescunt, petentes quotidie fidei, spei, & charitatis augmentum. Et cap. xi. Constat eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui negant, licere iustis mercedem intueri, dum in stadio currunt, sicut Dauid inclinabat cor suum ad faciendas iustitias propter retributiones. Et can. 24. sub anathemate eum damnat, qui dixerit, iustitiam acceptam non conferuari & augeri coram Deo per bona opera, quæ causa sunt ipsius augendæ. Et can. 26. pariter cõdemnat eum, qui dixerit iustos non debere pro bonis operibus sperare æternam retributionem. Est ergo conclusio probatissima, quòd licet homo peccator nec sibi primam, nec alteri vllam gratiam mereri valeat, homo tamen iustus, per gratiam & auxiliū Dei, & sibi de condigno mereri potest, cum augmentum gratiæ, tum etiã gloriã, alteri verò de congruo. Sicuti Stephanus meruit Paulo, & Moses sæpe merebatur populo: & Christus in euangelio videns fidem illorum qui offerebant paralyticū, dixit ei. Confide fili. Remittuntur tibi peccata tua. Vbi ait glossa. Pensate fratres quantum valet apud Deum fides propria, cum tantum valuit fides aliena. Sicuti & coeli ciues impetrare etiam solent nobis bona: Nam quæ dementia est, eos qui sunt in gratia & amicitia Dei, negare, quò minus possint nonnunquam apud diuinam maiestatem pro illis intercedere, quos in Deo ipso diligunt. Hoc autem genus meriti dicitur de congruo, ex eo, quòd nulla est statuta lex, vt quicquid iustus Deum in fauorem alterius precatur fiat. Ait enim per Hieremiã. Si steterit enim Moses & Samuël coram me, non est anima mea ad populum istum. Quare solus Christus potuit aliis mereri de condigno: homo autem meretur alteri gratiam, non cui conferatur sine proprio actu, aliàs non quilibet reportaret secundum propria, prout gessit in corpore,

Ff 3 vt ait

Synod.
Trident.

Pot quis
alteri me
meri pri.
gratiam.

Hiere. 31.

vt ait Paul. sed potest amicus amico mereri bonum motum, & conuersionem in Deum. Quapropter nullatenus consentire cum illis, qui. 4. sent. d. 4. existimant, parentes aut baptizantes posse mereri paruulo portionem aliquam gratiæ: nã gratia baptismi omnibus confertur æqualis, nisi propter maiorem suscipientis dispositionem. Quæ tamen in paruulo esse non potest. Sed huic disputationi non patet hic locus.

Quo respondetur ad aduersariorum argumenta.

Cap. 9.

*Primum
argumentum.
Lutheranorum.*

Primum argumentum, quod contra operum meritum Lutherani nobis obiiciunt, conficiunt ex illo Pauli ad Roma. ubi docet, quod eo ipso, quod sumus filij, sumus etiam & heredes. Filij autem sumus per primam gratiam absq; nostris meritis, vt nos ipsi confitemur: ergo & per ipsam habemus ius regni. Vnde repugnat inquit, quod nõ mereamur primam gratiam, mereamur autem vitam æternam. Id quod vel ex eo maximè confirmatur, quod dixerat cap. 6. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Si enim vita est merces bonorum operum, sicut supplicium est stipendium malefactorum, vt dixit, Stipendium peccati mors, dixisset, Stipendium virtutis vita æterna. Ad hoc tamen in promptu prima est responsio, quod esto per primam gratiam efficiamur filij & heredes, nihil tamen obstat, quod minùs possimus incrementa mereri, & gratiæ, & gloriæ, tanquam membra Christi in quæ eius deriuatur virtus, cui cooperatur liberum nostrum arbitrium. Iuxta illud Augustini ad Paulinum, Ipsa gratia mereatur augeri, vt aucta mereatur & perfici: comitante, non ducen te: pedisse qua, non præuia voluntate. Quod & multiplicatio alludit euangelica talentorum. Qua responsione satis rei fecisse putabunt, illi qui non penitus inspexerint cõcursum nostrarum dispositionum ad gratiam. Nam de sententiã S. Thomæ, & aliorum qui oculatiùs hoc perscrutantur, secunda adhibetur responsio. Scilicet, quod quanuis per primam gratiam efficiamur heredes regni, nihilominùs dispositiones: putà actus fidei, spei, & pœnitentiæ (qui est charitatis) licet nõ sint ipsius primæ gratiæ merita, tamen per eandem gratiam, eodem modo

dem modo informatæ sunt merita gloriæ. Vnde per gratiam quam nõ meremur, acceptamur ad gloriam, quam per eandem gratiam meremur. Etenim quia gratiam recipimus opera sunt meritoria, & inde acquirimus ius regni. Eodem enim tēporis puncto, quo gratia infunditur operatur. Non est hic sermo de gradu gratiæ, qui est effectus sacramenti. Atq; hoc pacto exponit Augusti. gratiam Dei esse vitam æternam. *Augu.* Primò in epistola ad Sixtum. 2. quæ est. 105. tractans eundem locum Pauli, Stipendium peccati mors, &c. Præmiserat enim prius, quod qui liberatur à peccato, non potest sua merita iactare propter quæ fuit liberatus, Vnde subiuncta hac interrogatione. Nulla ne igitur sunt merita iustorum? respondet. Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita nõ fuerunt. Ecce negans merita ante gratiam, concedit in gratia. Atque inde paulò pòst colligit hæc verba. Vnde & ipsa vita æterna, quæ utique in fine sine fine habebitur, & ideo meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa (scilicet vita æterna) gratia nuncupatur: non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideo quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Et ideo ait Paul. Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna: non quod vita æterna non sit etiam stipendium iustitiæ procedentis ex fide, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipendium, vita æterna. Vnde etiam & merces appellatur pluribus sanctarum scripturarum locis. Hæc Augu. Et subdit, quod ne homo gloria-retur de suis meritis, ac si non accepisset, dixit beatus Apосто. Gratia Dei vita æterna. Eandem repetit sententiam de gra. & lib. arbi. cap. 7. Non ergo negandum est, opera iustorum verè esse merita, quorum merces, stipendiumq; est vita æterna, sed id confitendum, quod non essent merita, nisi quia sunt obsequia libera illius qui per gratiã Dei iustus est antequam haberet merita. Et ita intelligendum est, quod aduersarij nobis obiiciunt ex libro contra epistol. Pelagia. & aliis locis, quod omnes iustitiæ omnium sanctorum Christo debentur, quare non sunt in se laudandi, sed in domino. Iuxta vocem

David, In domino laudabitur anima mea: & Gratia Dei sum id quod sum. Aliud tamen possent argumentum ducere, primo aspectu validius, ex illo David, de Deo loquentis cum anima sua, Qui coronat te in misericordia, & miserationibus. Vbi coronam ipsam iustitiæ, quam ait Paul. sibi esse repositam, appellat David misericordiam, & miserationem: & Iacob. Iudicium inquit, sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Vbi ostendit, quod corona iustorum est iudicium ex misericordia. Ex quo videtur cōsequens, illam nō esse debitam meritis ex iustitia. At verò responsio, interpretatioq; Augustini de correptione & gra. cap. 23. satis superq; est ad rem hanc explicandam, obstruendaq; ora contra loquentium. Ait enim, misericordiam Dei semper adherere iustis, siue cū conuertuntur, siue cum præliantur, siue cum coronantur. Nam quia merita ipsa ex gratia Dei procedunt, corona iustitiæ quæ redditur meritis, misericordia nuncupatur. Et hæc pariter interpretatio coaptatur verbo Apostoli ad Titum. Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suā misericordiam saluos nos fecit: vt saluos fieri, non solum referatur ad primam gratiam qua iusti efficiuntur, sed ad gloriam. Ea enim per iustitiam redditur meritis, quæ per gratiam Dei fecimus: vt hic etiam in vnum coeant misericordia, & iustitia. Atq; ex hinc relucet glossa alia eiusdem Augustini in enarratione illius Psalmi, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Hunc. n. locum opponunt etiam nobis, ad quem licet iam ca. 5. responsum à nobis sit, quod non possumus cum Deo sicuti mercenarius cum patrono suo intrare in iudiciū, perinde petentes præmium, ac si nos prius dedissemus ei: scilicet, ac si ipsa opera nostra, nostris nos viribus exhiberemus, & non potius ipse præueniens dedisset nobis, velle, & operari, quare exprobrare nobis possit, quid ad iudicium meum affers, quod non accepisti, & si accepisti, quid gloriaris, ac si non acceperis? Hoc tamen non obstante, debet mercis meritis nostris tanquam membrorū Christi. Deberent ergo Lutherani. ab illa calumnia cessare, vbi aiunt, tantum misericordiam, & gratiā Christi nos confiteri in primo puncto iustificationis. Deinde verò nostris operibus absq; eius misericordia confidere. Sanè cum

cū explicatissimè fateamur (vt ait Augu.) à prima inspiratione, qua bene incipimus cogitare vsq; ad supremam retributionem misericordiam Dei nobis inherere. Sed tamen discernimus (quod ipsi deberent) misericordiam præuenientem, adiuuantem, & præmiantē. Seu gratiam, operantem, cooperantem, & coronantem. Sed subsequitur confestim verbū aliud Pauli, ad quod nobis respondendum restat. Ait enim, Non sunt condignæ paffiones huius temporis ad futuram gloriā, quæ reuelabitur in nobis. Vbi manifestè loquitur de his quæ patiuntur illi qui iam sunt filij & hæredes regni, de quibus dixerat, Compatimur vt conglorificemur: & ideo videtur, quod neq; quatenus procedunt ex gratia, habeant rationem iustitiæ. Aliqui glossant, non esse condignas ea ratione, qua procedunt à libero arbitrio. Sed hoc profectò non satis exprimit intellectum Pauli: nam illa ratione manifestum erat, non esse alicuius meriti. Et Pau. non discernebat liberum arbitrium à gratia: sed illa opera filiorum Dei, esto fiant per liberum arbitrium motum à Deo, negabat esse digna futuræ gloriæ. S. Thom. respondet, quod intelligit, si considerentur secundum suam substantiam. Et profectò ita sensus habet. Opera enim, etiam qua ratione procedunt ex gratia, si considerentur ex parte obiecti (hoc est enim secundum substantiam) vt pati famem, sitim: relargiri stipem pauperi, dare itaque potum aquæ frigidæ, etiam si adiungas quoscunq; interiores cultus, quos homo potest, non sunt æquabilia opera acervo illi æternorū bonorum, qui nos manet in patria, vti optimè ait Ber. i. ser. de annunci. Attamen ex lege statuta Dei conuenientis cū cultoribus vineæ suæ ex denario diurno, dignitatem induunt, & iustitiam ad æternum præmium. Vnde alibi. Id inquit, quod in præsentem est momentaneū, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Aliud quod inuincibile (vt aiunt) afferunt testimonium, est illud Luca. 17. Cū feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Sed profectò quicquid ipsi reclamant, multò id significantius possumus nos regerere in suam quam tuentur solam fidem. Scilicet, cū credideritis quæcunque dicta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Nam ita ait Paul. Si habueris omnem

Roma. 8.

S. Tho.

Cū fecerit
is & Lu
ca. 17.Retorsio
argumta

ro omnem fidem, ita vt mōtes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Quam ipsi sententiam eludere aliter nequeunt, quā fingendo nouam quandam eluforiā fidem, quā satis supra labefactauimus. Senfus ergo legitimus S. Tho. & aliorum theologorū: sanè qui eruitur ex notione ipsa, vtile, est huiusmodi. Ille seruus est domino vtilis, cuius opera accrescit domino lucrum: qui tamen sibi lucratur inutilis est domino. Deo autem qui nostrorum bonorum non indiget, nihil agitur vtilitatis ex operibus nostris, sed gloria tantum & honor. Et ideo opera ipsa iustitiæ, licet sint à nobis ex lege debita, tamen quia per liberam obedientiam illa propter honorē & gloriam eius exhibemus, merita sunt apud suam maiestatem, qui in hoc illa nobis præcepit, vt gloriā dilataret suā. Atq; hæc est vsura quam in parabola euāgelica exigit Deus de multiplicatis talentis: nā vtilitas seruis ipsis accrescit. Igitur ne homines glorientur aliquid contulisse in Deum, cuius ipse indigebat, admonemur, vt agnoscamus nos seruos inuitiles: nam facientes præcepta Dei, nihil aliud agimus, quā quod debemus: id est, quod ex re nostra est. Et præterea virtutem, & potestatem rectè agendi, Deo etiam ipsi acceptam referre debemus. Postrema autem Melancthonis verba in apologia huius articuli, lepidum erit audire. Nec nos inquit aliquam ociosam subtilitatem hic affectamus (scilicet negantes meritum condigni.) Sunt enim clarissimæ causæ propter quas hæc disputamus. Etenim si largiamur aduersariis, quòd opera mereantur vitam æternam, mox attexent illa absurda, quòd opera legi Dei satisfaciant, quòd non habeant opus misericordia, quòd finis iusti propter opera nostra, & non propter Christū, &c. Igitur, bene cernitis operum merita, nisi q̄ tanquā in corrupti censores fidei, opinātes nos in vnum extremum impingere, vultis ipsi in contrarium deflectere: haud consyderantes regulam illam Aristotelis, quòd peccanti in vnam partem, inclinandum est in alteram, ita esse intelligendam, vt inclinatio nō excedat lineam veritatis & virtutis. Præterquam q̄ neq; rectè opinamini absurda illa quæ vos fingitis, quoquo pacto subsequi ex nostra assertione. Sed vos estis, qui de operibus obloquimini, sanè qui cōtenditis ante iustificationem omnia esse praua, in iustificatione, nulla esse necessaria: post iustificationem,

Veraglos
sa.

Melan.

Epilogus.

nem, neq; legi satisfacere, neq; ad luendas, quæ pro peccatis debentur pœnas, quicquam valere, neq; vilo esse pacto merita vitæ æternæ. Qua quidem ratione impossibile aliud est, quā quòd populos vestros prætextu efferendæ fidei in dormientes reddatis, atq; operum negligentissimos.

De certitudine fidei aduersus Lutheranos. Cap. 10.

Vanta, qualisq; sit in iustificato per gratiam, diuinamq; opem facultas seruandi legem, satisfaciēdi pro pœnis remissorum delictorū, promerendi deniq; vitam æternam, quæ prima erat pars libri huius, quoad satis pro modulo nostro visum est, pertractauimus. Subsequitur ergo iuxta præfatam in fronte diuisionē, vt in hac secunda parte de certitudine gratiæ dicere prosequamur. De quo quidem articulo nō solum cum Lutheranis, sed cum nonnullis catholicis certamen nobis existit. Sanè à quibus magnum nobis fuit negotium exhibitum, contendentibus, posse, deberiq; sustineri, quòd in aliquot casibus potest homo certitudinem, etiam fidei, habere suæ cum Deo gratiæ, & amicitie. Quapropter bipartita erit disputatio. In hoc enim capite Lutheranorum mentem, aperiemus prius, mox impugnabimus. In sequentibus idem faciemus contra catholicos. Quæstio ergo est, vtrum valeat homo citra speciale reuelationis priuilegium de communi lege habere tantam certitudinem, se esse in gratia Dei, quanta est fides catholica. Exclufimus priuilegium, quia nemo est adeo mentis inops, qui ambigat Deum hoc posse, cui placitum sibi fuerit reuelare. Quinimo non id tantū de sacratissima virgine parente ipsius gratiæ largitoris, & de apostolis item credendum est, verū in authenticis Sanctorum historiis, vt Francisci, & aliorum quorundam idem legitur. Sed quæstio est de lege cōmuni. Atqui interrogatio solum fit de certitudine, quanta est fidei catholice: quoniam certitudinem scientiæ, quæ annexam habet claritatem, nemo est, qui suspicetur, possibilem esse homini in hac vita de statu suo: quando quidem, neq; alia mysteria fidei tali sunt nobis ratione cognita. Neq; verò per contrarium extremum dubitatio est vlla, quò minus haberi de hac re valeat fides, quam citra catholicam assequi coniecturis maxi-

mis

Cum Lu-
the. & cu
catbo.

Distribu-
tio.

Quæstio-
nis titu-
lus.

mis possumus, vt post fufius patefiet. Sola ergo constituitur quæstio de certitudine fidei catholicæ, illiusve simili. Et quia controuersia hæc ex intellectu huius omnino pendet. Fides catholica, vt est inter omnes Christianos cõstitutissimum, est assensus certus, & firmus, obscurus quidem, tamen, cui non potest subesse falsum. Itaq; esse nequeat cõpositio hæc possibilis, vt quispiam assensu fidei sibi habeat persuasum aliquid, quod sit deceptorium. Quinimò in hac certitudine scientiam ipsam superat, quãuis secundũ claritatẽ sit inferior. De isto supposito nulla est disputatio. Quoniã cũ fides persuasio sit Dei, si per illã quis falli posset, ipse nos deciperet: quod suæ cõtrariũ est naturæ. Sed quo res fiat adhuc perspicacior, Certitudo ex duobus æstimari põt, vel ex obiecto, vel ex subiecto. Certitudo ex parte obiecti est hæc modo dicta: scilicet, cui dum quis assentitur nequit decipi: seu cuius assensus nõ potest esse falsus. Certitudo autem ex parte subiecti, est firmitas assensus illius rei, quam quis sibi persuadet, omni depulsa dubietate propter sibi apparentem veritatem. Quæstio autem præsens non litigatur de certitudine ex parte subiecti. Quo tamẽ puerili errore nonnullos laborare vidimus inter disputandum. Nemo enim dubitat, quin possit quis ex leuitate tam firmum habere assensum, & iudicio suo tam certum de re falsa, quàm Christianus habet de fide catholica. Quinimò heretici omnes suorum errorum, quos catholicas existimant veritates, tantã habent certitudinem, quàm nos articulorum fidei. Sed dubitatio est de certitudine ex parte obiecti, vtrum eã quis possit habere, se esse in gratia, vt talis assensus esse nequeat falsus magis quã si esset catholicæ fidei. Sum equidẽ certissimus, quod cui hæc perspecta fuerit explicatio, parũ sit quæstio hæc difficultatis allatura. At verò quæstio potest habere præterea duos sensus: primũ secundũ præsentem statum: an nunc, scilicet, sit quis in gratia: alterum, an possit habere certitudinem perseverantiæ vsq; ad finem vitæ, & affectuionẽ glorię. De hoc secundo dicemus post: nunc autẽ de primo statuitur indubitata negatiua cõclusio. Nemo potest adeo esse certus suę propriæ iustificationis, quàm est Christianus de articulis fidei. Huius rõ est talis, vt quam sumus diffusius explicaturi, breuiloquio perstringamus. Certitudo huiusmodi, quod quisq; sit in gratia

in gratia Dei, ex duobus pendet: vt pote ex firmitate diuinæ promissionis, quæ est fides catholica, & ex nostra dispositione: nempe si fecerimus illa, quæ à nobis ipse requirit: huius autem secundi membri fidem habere non possumus, quanta est fides catholica: ergo neque tantam vllus de communi lege habere potest, quod sit in gratia. Sunt autem bipartiti, qui repellentes hanc rationem, partem sustinent affirmatiuam. Lutherani enim negant primam assumptionem: scilicet, quod certitudo huiusmodi dependeat vllò modo ex nostris operibus: quippe quam solum aiunt: dependere ex fide, & promissione Dei. Catholici autem negabant secundã propositionem. Conterebant. n. (vtinam nemo iam perfistat) qd quauis dependeat ex operibus nostris, habere nihilominus quis potest tantam quandoq; certitudinem, vel suæ dispositionis vel suscepti sacramenti, quanta est orthodoxæ fidei. ¶ Vt ergo à Lutheranis exordiamur, certitudo ipsius gratiæ filia est suæ illius commentitiæ fidei, qua sola se fingunt iustificari. Inde enim quod sibi persuaserunt, sola fide: id est, mentis assensione qua vera esse creditur promissio euangelica, ita & misericordiam & gratiam apprehendi, vt ex nullo prorsus opere nostro iustificatio quoquo pacto dependeat, consequens iudicauerunt, vna eademq; certitudine fidei debere nos assentiri, veram esse firmãq; promissionem per Christum, qui mentiri nõ potest, & assentiri illam gratiam assequimur. Quare vt sine vlla conditione credere tenemur, Deum esse fidelem, ita & obligamur credere factũ ipsum: puta de se vnusquisq; quod obtinet promissum beneficiũ, nullo respectu, ratione ve habitã suorũ operum: aliàs qui id de se ipso dubitaret, in eodem aiunt, esset crimine hæresis, ac si dubius esset de firmitate diuinæ promissionis. Quin verò vt lib. 2. visum est, illam vocant catholicam fidem, qua vnusquisq; peculiariter, certò credit se consequi remissionem peccatorum per Christum. Vnde inter articulos suæ fidei in confessione Augustana seueritate illa censendi S. conciliorum ecclesiæ aiunt in articulo quinto. Damnatur illi qui iubent cõscientias dubitare, an consequantur remissionẽ, & addunt, hanc dubitationem non esse peccatum. Et arti. 20. acriter nos increpant, quod dicentes iustificationem pendere aliquo modo ex nostra dispositione, corrumimus doctrinã de fide,

Fides catholica.

Certitudo duplex.

Heretici.

Duplex sensus. Cõclusio: Rõsoria.

Bipartitus error.

Lutherani.

Cõfessio Augustana.

de fide, quoniam non possumus conscientis firmam consolationem proponere: & ideo iubemur dubitare de remissione peccatorum. Et infra. Si enim promissio penderet ex dignitate nostrorum operum, fieret incerta. Et in apologia Melancthon sua qua solet grauitate. Aduersarij inquit, infeliciter cōsulant hominibus, dum iubent dubitare, vtrū consequantur remissionem peccatorum, quomodo in morte sustinebūt se isti dubitantes. Multaq; id genus in hanc sententiam congemina, quòd nullam fiduciā collocare in operibus nostris debeamus, sed totam in sola promissione Dei. Idemq; docent in suo Didagmate, fol. 43. Idq; multò latius tractat Calui. in suo libro de insti. Christ. & Buce. sophistas nos appellat, & hostes ecclesiasticæ reformationis, quia deprauatè corrupimus illud Ecclesi. 9. Nemo scit an odio vel amore dignus sit: ac si nō simus certi de nostra salute. At verò quantumcunque vel habeant, vel habere se fingant, articulum hunc constitutissimū, certò ego tamen certius habeo, quòd quicunq; mentem eorum, & sensa per ceperit, incredibilem iudicabit suam hanc sacrosanctam certitudinem. A deo se statim oculis offert fons, & origo erroris. Neq; est cur hoc loco metuant sophistas à nobis (quod nobis impingunt) appellatum iri. Nam si vspiam aliās hic vel maxime (si hāc mihi modo veniam dederint) nihilo maiorem scientiam exerunt, quā intus gerant. Et quia plena huius erroris intelligentia, efficacissima eiusdem erit redargutio, in explicatione potissimum insistam. ¶ Propositū ergo hic est demonstrare, quòd certitudo quam quisq; habet sui erga Deum habitus, & itatus, non solū pendet ex diuina promissione per se absolutè cogitata, sed ex sua etiā ipsius operum qualitate. Porro autē hoc lib. 2. cap. 7. propemodum cōfecimus, vbi differebamus, promissionem nullam esse factā in sacra scriptura in particulari & absolutè, huius illiusve reconciliandi hominis, sed in genere, si crediderint, si sperauerint, si dilexerint, si deniq; poenitentiam egerint: hoc est, si Deo nobis sua numina spirante, assensum cooperātes prætiterimus. Ex quo palām consequēs fit, certitudinem peculiarem, quòd hic (exempli gratia) affectus fuerit donum Dei iustificantis, non solū pendere ex diuina fide, sed quodammodo ex nostris operibus: non quidem tanquam ex meritis, sed tanquam

ex dispo

ex dispositionibus ac promotionibus, quas Deus in nobis per nostrum liberum arbitrium operatur. Neq; particularis hæc, est fides catholica, sed generalis illa, quam vnā in vniuersum eandemq; tenentur habere omnes, & per quā sunt Christiani, quaq; adeo qui carent, infideles habentur. De hac autem peculiari, hæreticus ipse potius est, qui hæresim reputat, dubitare quenquam quo sit loco in conspectu Dei. ¶ Secundum autem argumentum, quod illic abscissum & truncū vsq; ad hunc locum reposuimus, ex sua ipsorū instituitur confessione. Fatentur enim iam, vt illic retulimus, nemini beneficiū reconciliationis impendi, nisi præuia poenitentia. Nihil ergo de hoc disputemus, quia neque modo nostra interest, illa ne poenitentia, dispositio sit, aut quoquo pacto causa, nec ne. Satis. n. nobis est confessio sua. Nimirū, quod sit necessaria. Inde quippe hoc pacto existit argumentū. Nemo absq; vera poenitentia iustificatur, quòd autē poenitentia vera, sinceraq; sit offensæ Dei, neq; est articulus fidei, neq; tā certa cognitio: ergo neq; haberi eiusmodi certitudo potest singularis cuiusq; hominis reconciliationis. Quin expendamus verba libelli per eos exhibiti Ratisponēsis, & perscrutemur, an idem ipsi à veritate conuicti nobiscū sentiant. Aiunt enim arti. 5. Cū renouatio sit imperfecta, & hercat in renouatis infirmitas, tamen docendū est, vt qui verè poenitent, semper fide certissima statuatur, propter mediatorē Christum, Deo placere. Et in eiusdē loci expositione, Buce. ait, quòd articulus ille solū poenitentibus, & verè poenitentibus, & habentibus fidem viuā, præcipit statuere fide certissima, se assequi gratiam. Hic precor attentū sint legentes omnes, quemadmodū isti, qui ex principio tam à nobis diuerso, controuersia hanc submouerunt, quam iam solis differentes verbis nos deludant. Cuius dubitat, quin verè poenitentes, habentesq; fidem viuā, salutem per Christum obtineant. Quisnam autem sit verè poenitens, habeatq; fidē viuam, hoc est, quod nos dicimus, non posse certitudine fidei catholicæ deprehendi, vide amphibologiam. Aiunt, certum esse per solū mediatorem Christum omnes iustificari. Si intelligant, quotquot iustificantur, per ipsum iustificari, id omnes fatemur, tāquam fidem catholicam. Si verò ita intelligant, vt sit certum hos vel illos modo iustificatos esse, de hoc terq; quaterq; pernegamus

Secūdum
argumen
tum.Libel.
Ratispo.

Buce.

Amphibo
logia.

Melan.

Calui.
Bucer.Sophiste
non sunt
Lutherani.Propositū
hic disputā
tionis.Primum
argumen
tum.

negamus certitudinem haberi fidei. Nam quanuis iustificatio opus sit Dei absque nostris operibus: id est, absque merito nostrorum operum, non tamen est absq; illis omnino. Quandoquidem, vt ipsi fatentur, nisi verè poenitentes, diuinum hoc beneficium neutiquam consequantur. Exemplū est in expositione Augustini. Deus vult omnes homines saluos fieri. Ait. n. distributionē esse accomodam: scilicet, vt quotquot saluatur, saluentur per Christum: non autem quod simpliciter omnes saluentur. Et secundum aliam expositionem, quam li. i. verissimi etiam arbitrati sumus, commodius fortè est exemplum. Ita enim Deus omnibus promisit, optat, & intendit salutem, vt per ipsum non stet, quò minus consequantur omnes. Nihil tamen repugnat, quò minus multi non saluentur. Tertium argumentum, erroris huius expositorium est. Quanuis nulla opera nostra bona, necessaria essent ad nostram iustificationem, tanquam causa vel dispositio, nec diuinæ motiones, saltem ea quæ praua sunt, obstaculo essent gratiæ Dei, an verò in aliquo iniquo opere, aut saltem cogitatione perseueremus, habere nemo potest certitudinem fidei catholicæ: ergo neque certus esse quispiam potest diuinæ in se existentis gratiæ. Hoc argumentū est, quo maximè depromitur error hic cum prole sua, si bene optime lector animaduertis. Lutherus enim, vt est videre artic. 14. suarum assertionum, acutè prospexit, non posse sustinere certitudinem gratiæ, nisi consequenter docendo, quòd qualiacunq; sint opera nostra, per solā nihilominus fidē certi sumus, non imputari nobis peccata: & ideo ait. Nemo debet respondere sacerdoti, se esse contritum, neque sacerdos requirere. Quoniam Pau. aiebat, nihil sibi consciuum esse: neque in hoc iustificatum esse: & Dauid, Delicta quis intelligit: ergo etiam si opera nostra peccata sint, nihil hoc debemus perscrutari, quia per fidem illa non imputabuntur peccata. Non enim qui seipsum commendat ille probatus est, sed quem Deus commendat. Hæc ille. Obserua ergo candidè lector, quòd assertores certitudinis gratiæ nō solum negant iustificationem dependere ex operibus, tanquam ex dispositionibus, sed etiam impediri posse per peccatum. Aliàs cum certi haudquaquam simus, saltem certitudine fidei, qualia sunt nostra opera, maximè vbi aliqua ignorantia vincibili laboramus,

Aug.

Tertium
argumentum.

Luther.

mus, non possemus esse certi status nostri. Tecum ergo Buce-
re inire hunc cupio sermonem. Hæc tua de nobis querela est
in hac concordantia certitudinis gratiæ, quòd vt sophistæ &
reformationis hostes imponamus vobis, quòd doceatis ho-
mines, quanuis impurè, scelerateq; viuant, tamen debere sta-
tuere, se per Christum Deo gratos. Sed nunquid non itares
habet? Nonne quod modo faciebamus argumentum ita con-
uincit? Num & Luthe. loco citato, & in de liber. Christ. & aliis
locis, vt lib. 2. cap. 5. citauimus, ita affirmat, quòd qualiacunq;
sint opera nostra, dū modo fixa, firmaq; sit fides, certi sumus
salutis nostræ? Sed & tu ipse in cōmētariis super. 2. cap. ad Ro-
ma. nōne ita expressè doces, quòd cum nostra opera, omnia
incerta sint, imò ex se nihil sint, nulla eorum habenda est ra-
tio? Aliàs quomodò sustinebitis certitudinem gratiæ? Quin
verò in eadem cōcordantia explicando tuam certitudinem,
ais, quòd cum nemo in hoc seculo omnem semper dubitatio-
nem de salute sua, & paterna cura sui quā Deus gerit, exclu-
dere possit, & hæc dubitatio vitium, & peccatum sit, eniten-
dum certè vniciq; Christiano est, cum fideli promissionum
Dei consyderatione, tum iugi pro fidei incremento precatio-
ne cōfirmare suam fiduciam. Audi temet ipse. Non solum ais,
quòd etiā præsentè peccato certi sumus gratiæ per fidem, ve-
rū quòd cum nemo possit carere peccato dubietatis, certus
est tamen homo illud peccatum cōtegi per fidem. Et idē ait
in apologia Augustana, sodalis tuus Melancton. Quomodò
ergo hæc cohæcant tu videris, vt homo sine dubitatione, an
sit in peccato esse nō possit: imò sine manifesto peccato: si qui-
dem dubitatio ipsa peccatum est, & tamē certus sit, per fidem
nō imputari sibi peccatū. Cum tamen fides ipsa doceat, quòd
Deus odio habeat peccatum, & quòd non pareat delinquenti:
id est, duranti in peccato. Sed ad maiorem huius contra-
dictionis explanationem, quartum in formemus argumen-
tum. Statuamus hic hominem, qui diu hæserit in aliquo vi-
tio: puta, qui odia exercuit, vel concubinam habuit, cuius pra-
uitatis cogitatus identidem in memoriam recurrunt, vel ho-
minem, quem ambitio, vel quiuis alius reprobus affectus de-
uexat, adeo vt dubium illi iniiciat, vtrū cupiditates illas, quæ
altissimè esse solēt visceribus infixæ, stirpitus auulserit ex cor-
de, atq;

Quartū
argumen-
tum.

G g de, atq;

de, atq; adeo ea ratione qua offensa sunt Dei, quòd ad veram poenitentiam requiritur, an nequaquam propter Deum, sed solùm propter temporarios respectus se abstineat. Huiusmodi pavidas (vt vos vocatis) gerentes conscientias, quin verò (vt ego existimo) meritisimo dubias, id duntaxat admonetis, vt fatagant in fide se cõtra hos pauores obfirmare, & asserere: cū apostolis deprecãtes, adauge nobis fidem, & cõfidentes, per illa vniuersa cõtegi peccata, nullo habito respectu operũ. Ita enim in libello imperatorio ar. 7. docetis. Sed quid hæc est, si contradictio non est, & apertissima verborũ repugnantia? Quomodo enim potest fides certum hominem facere, se esse in gratia, nisi omnino tollendo dubitationem, quæ ex diametro pugnat cum certitudine? Quod si ita est, non solùm ex fide promissionis pendet certitudo, sed etiam ex operibus & affectionibus nostris. Quapropter pugnantia sunt, quòd dum existit dubitatio, fides nos faciat certos. Eo vel maximè quòd aliam hic vos falsitatem adiungitis: scilicet, dubitationem ipsam, peccatum esse. Profecto S. Patres aliter nos commonefaciunt turbulentas conscientias sedare: putà non quasi pugnano cum laruis, & corde repetendo, credo, & confido: sed certè vt occasionibus malorũ ante omnia præcis, precibus insistamus apud Deum, qui nobis opem ferat, nosq; ipsi nihilominus studiosis exercitiis operam demus: quibus extenuato metu, certitudo in nobis adolescat, cõfidētibus, per Deum nõ stare, quo minus ab omni malo liberemur. Fides. n. illa quam augeri in se petebant apostoli, nequaquam pertinet ad fiduciam cõscientiæ: sed ad reuelationem illorum mysteriorum, quæ Christus illis annũciabat. De qua statim subdit ipse Redemptor noster. Si habueritis fidem sicut granum synapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mari, & obediet vobis. Quin verò hic lectorem iudicem appello, quàm isti easdem scripturas in contraria sensa distrahant. Vbi ait Pau. Si habuero fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, &c. ne fateri compellatur, fidem existere posse sine charitate, dicunt fidem miraculorum non esse quæ iustificat: vbi autem post contendunt, fidem iustificantem reddere hominem certũ amicitie Dei, citant. Adauge nobis fidem: quo tamen loco manifestus est sermo de fide eadem

Adauge
nobis fi-
dem.

In cõtra-
ria sensa
strahunt
scrip.

eadem miraculorũ, quæ re vera est fides catholica. Vide quomodo eandem fidem quam in vno loco negant esse veram, in alio concedunt non solùm iustificare, sed huiusmodi facere certitudinem. ¶ Hic proximè subsequitur quintum argumentum aduersus istorum assertionem: scilicet, quòd non solùm potest homo, verum omnino tenetur quisq; credere se esse in gratia. Ad ea quæ naturalia sunt nemo obligatur. Sed quòd dubitatio in homine insurgat, & metus, quo statu sit apud Deum, est res naturalis, in his maximè, qui vel perditte aliquando vixerunt, aut vehementes patiuntur incurfus dæmonis, mundi, vel carnis: ergo huiusmodi dubitatio non est peccatum. Quin verò nonnunquam illa exurgit ex naturali hominis complexione. Sunt enim quibus parum est sanguinis, qui ideo, sicuti in rebus aliis, ita & in hac parte sint meticulosi. Adde quod sæpenumero expertum habemus, homines probata vitæ, quo maiorem adhibent curam expurgandæ conscientie, maiori sunt, vel in metu, vel in scrupulo, vt expressè ait Ber. in ser. de quatuor modis orandi: iuxta verbum Gregorij, ibi verentes culpam inesse, vbi culpa non est: quomodo ergo talis dubitatio peccatum esse potest? ¶ Veruntamen sextum argumentum est, quod in vltimis comitiis Ratisponensibus magnum Bucero negotium exhibuit. Arguebat enim collocutor Maluenda Hispanus, doctus quidem, ac disertus, quòd si fides iustificans reddit hominem certum suæ adeptæ iustificationis, sit, vt quouis peccato mortali amittatur fides, atq; ita amittatur, vt quocunq; peccati genere fiat homo hæreticus, denegans totam fidem. Nam si fides maneret cum peccato, deciperet, certificans, peccatorem esse in gratia. Hic autem iudicatus Buce. est liberalior, ac munificentior iusto: sanè qui concessit consequentiam, & consequens, ad quod non cogebatur. Enimverò licet quæuis mortalis culpa excluderet fidem, quam ipsi censent fiduciam, nõ tamen deleret omnes assensus fidei, quos homo habet scripturæ sacre, quorum negatione, aut dubitatione fit hæreticus. At verò hoc profecto saltem euincit argumentum, quòd quicunq; peccat mortaliter, amittit totam veram fidem. Nam illa fides historie (vt isti vocant) non est illis vera fides, eo quòd admittere secum potest peccatum. Si autem omne pec-

Quintũ
argumẽ-
tum.

Argumẽ-
sextum.

eatum mortale excludit veram fidem, profecto vehementer stringit argumentum, quocunq; peccato mortali fieri hominem hæreticum. Nam quis rogo alius hæreticus est, quam qui non habet veram fidem? Et ideo cōpelluntur dicere, existentem in peccato nō credere articulis fidei vera fide infusa, sed acquisita, vt nos dicimus de hæretico in aliquibus articulis, credente alios. Quod autem argumentū in rei veritate cōuincit, est, illam suam fidem, & fiduciam specialem nō esse de substantia fidei: vt pote cuius priuatio non constituit hominē

Argumētum septimum. hæreticum. ¶ Sed aliter potuisset in colloquio institui argumentum, quod sit hic septimum. Postulamus enim ab istis, an possint esse peccata mortalia, quæ procedant ex ignorantia, an scilicet ita possit quis esse affectus, vt si sciret esse peccatum quod facit, nunquam committeret: nihilominus ex ignorantia faciens peccat. Nequaquam poterunt postulatum hoc nobis denegare, adeo receptissimā est illa diuisio peccatorū ex ignorantia, ex passione, & ex malitia. Et Paul. ait, dignum se fuisse misericordia, quia ignorās fecit. Et transfiguratur se nonnunquam Sathanas in angelum lucis. Et hæretici & nonnulli vsurarij, & quā plurimi hoc modo peccāt. Quinimo & ignorantia per se ipsa peccatum est, vt in hæretico. Demus ergo hominem cum illa certitudine gratiæ quam isti fingunt, qui aliquid committat peccatum mortale ex huiusmodi ignorantia, deceptus specie boni. Huic nihil certitudinis extritum est, aut diminutum, sed ita certo credit, se esse in gratia, sicut antea: nā putat se præstare obsequium Deo: & tamen decipitur: ergo hoc quod est hominem esse in gratia, non est veritas infallibilis, quam supra nominauimus certitudinē ex parte obiecti: atq; adeo neq; potest huius haberi certitudo fidei. Si quidem ex parte subiecti potest certitudo eadem manere quando res est falsa. Quis dubitat, quin tam firmo assensu roborati adhæreat placitis suis Anabaptistæ, quā Sacramentarij, tanquā isti credant certo se esse in gratia, quā reliqui Lutherani: atque illi, quā nos? Et nihilominus euidentissimum est, aliquos falli: siquidem diuersa sentimus. At verō solutio Buceri erat illic egregie festina: scilicet, quod fides facit hominem certum se esse in gratia, quando habetur per motū spiritus sancti. Ecquis hoc vnquam dubitare potuit? Sed tamen quādo ille motus sit

tus sit à spiritu sancto, de hoc dicimus, non posse haberi certitudinem fidei catholicæ. Nam etsi nonnunquam testimoniū sui faciat vbi habitat, non tamen vel euidens, vel tam certum, quā est fides catholica: vt infra inter diluendum obiecta fufius dicetur. ¶ Octauum utiq; argumentum, cōtra illud facit, quod aiunt, certitudinem gratiæ solum corroborari ex fide, neq; vllō modo augeri ex operibus. Pugnatur quippe hoc dogma cū communi sensu. Quis enim adeo sit delirus, vt negare possit, eum qui totam vitam innocenter trāsegit, maiorem habere conscientia tranquillitatem, & securitatem, atq; adeo certitudinem gratiæ, quā illum qui postquam perditissimē vixit, per motum fidei credit, & fidit, omnia sibi cōdonari scelera, & flagitia? Atq; ex duobus qui ex inquinata, scelestaque vita resipiscunt, ecquis sanæ mentis dubitet, quin ille qui pluribus pœnitentiæ fructibus scelera sua expiāda curauerit, certior illa ratione fiat, suæ salutis, quā ille qui tantūm à peccatis cessauerit? Insimulant nos illi, criminanturq; huius iniquitatis, quod iubemus pauidas conscientias dubitare. Sunt tamen ipsi qui vanissima securitate lactāt peccatores, sanè quibus, licet sceleratissimis sint moribus, nihil aliud cōsulūt, quā cauere deinceps à peccatis. Quia Christus nihil aliud dixit, quā, vade, & amplius noli peccare. Nos autem: ecclesia inquam, vt sumus certissimi, quod vbi quis primum ab iniquitate animum dimouerit, gratiam Dei obtinet. Tamen quia nemini est certum certitudine fidei, an verè cor prauum reliquerit, consulimus, ita fidendum esse misericordiæ diuinæ, vt tamen homo per exercitium bonorum operum certā faciat, vt ait Pet. vocationem suam, atq; adeo certior in dies fiat suæ salutis. Nam Christus non nisi seruantibus mandata promissit vitam: & Qui diligit me inquit, sermonē meum seruabit, Et exhibere nos iubet Paul. membra nostra seruire iustitiæ, sicut exhibuimus, vt arma iniquitatis, seruire immunditiæ. Neq; in Ecclesiastico solū habetur, Fili peccasti, non adicias adhuc, verū additur, sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittatur. Non ergo sufficit à peccatis cessare ad constabiliendam certitudinem nostræ salutis, sed ex operibus confirmanda est certitudo. Vnde ad Corin. Paul. Gloria nostra, hæc est, testimonium conscientia nostræ: ergo nisi quieta conscientia,

certitudinem habere non possumus. Ob idq; nescio qua fronte aiunt isti, quòd vbi consciètia pungit, nihil aliud debemus illi opponere, quàm fidem Christi. Non enim hoc est, quòd sentit ad Cor. Pau. vbi ait, Vosmetipsos tentate fratres si estis in fide: scilicet, in fide viuam: nam de mortua habere possumus certitudinem. Et quo semel finiamus, videntur mihi isti, qui sola fide aucupantur certitudinem gratiæ, illi, quibus ait Ioan. Filioli non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere, & veritate. Nam quid est diligere verbo? nisi perseueranter dicere, credo, & confido. Et subdit. In hoc enim (scilicet, quia opere diligimus) cognoscimus, quòd ex veritate sumus, & in conspectu eius (scilicet Dei) iuadebimus corda nostra. Et sequitur. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro. Ita Bucer. & reliqui callide detruncant hanc authoritatem, vt in sinistrum detorqueant sensum: putant, quòd vbi conscientia accusat, nihil aliud debemus illi obicere, quàm fidem Christi, qui maior est corde nostro. At verò quauis meticulosis hominibus, aliàs probis, & timorata cōscientiæ, quinimo vniuersis saluberrima sit meditatio misericordiæ Dei, hoc tamen loco diuersissimus est sensus Ioānis, vt patet ex subiunctis verbis. Si reprehenderit nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia: id est, vbi reprehenderit cor, timendum est, quòd Deus, qui melius quàm cor ipsum nostrum, nouit omnia, æquius nos reprehendat. Vnde illico sequitur. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, &c. Cùm ergo dixerit prius, si cor reprehenderit, deinde, si non reprehenderit, magnum sumitur argumentum, quòd certitudo nostra magnopere confirmetur ex nostra cōsciètia, quæ dubio procul ex operibus quàm maximè pēdet. Vnde Chryso. in. l. cap. Matthæi, Homilia. 5. Ita inquit, vnusquisq; nostrum nulla in alia respem suam, nisi, post Dei misericordiam, in morum sanctitate constituat: & idem ait Ber. in sermone de. 4. modis orandi, tractans miraculū de sanato paralytico, qui iussus est tollere grabatum suum, & ambulare: inde enim inquit, augetur nostra fiducia, q̄ sani sumus, si desiderio supernorum surgentes, à terrenis eleuantur corpus voluptatibus, demus operam, vt anima regat corpus, & non regatur ab illo, & ita operando viderimus

I. Ioan. 3.

Bucer.

Chryso.

viderimus nos proficere. At non opus est in retam vniuersis recepta, & voce ipsius naturæ notissima, plura verba prodigere. Sicut enim quisque de alienis moribus iudicat sanctitatem, & meritum apud Deum, ita & de seipso non potest certiore habere fiduciam in Deo, quàm quæ ex operū conscientia gignitur. Hoc tamen hic adnotauerim, quòd non est ita proprius, exactusque sermo Christianus, distinguere fiducias duas: priorem remissionis peccatorum, quæ innititur prorsus soli & vnico domino Iesu Christo, & eius meritis, & alteram bonæ conscientiæ. Nisi sano, dextroque modo exponatur. Vna enim propriè est sola fiducia, quæ principaliter innititur Christi meritis, & deinde operibus propriis. Ad hunc sensum, quòd credamus firmiter, gratis à Deo remitti nobis peccata, sine meritis nostris: sed quia iustitia adultis non confertur, nisi nobis cooperantibus, neq; augetur, nisi per merita in nobis ex eodem merito Christi pululantia, hac ratione ex operibus augetur eadem fiducia. Sed tamen totam tandem reiicere debemus in gratiam Christi. ¶ Nonum tandem argumentum, quod ego contra istos, & contra quoscumque etiam catholicos, asserentes tantam certitudinem gratiæ in persona particulari, quanta est fidei, meditari soleo, sumitur ab experientia. Nunquàm enim hætenus mihi potui persuadere, vt credam quenquam neque inter ipsos Protestantes, inuentores huius opinionis, nisi sit vel rudissimus, qui non intelligat, quanta debeat esse certitudo fidei, vel suæ opinionis obstinatione, & peruicacia excæcatus, qui tam certus sit, se esse in gratia, quàm quòd Deus est trinus, & vnus, vel Christus Deus & homo. Adeo est discrimen manifestissimum: nimirum hoc esse articulos fidei, de quibus nullatenus licet dubitare, sed mortem esse in eorum testimonium opponendam: illud autem, quòd ego vel ille sit in gratia, non in hoc gradu certitudinis. Vide quàm ingenium meum ab ingenio aduersariorum de hac certitudine gratiæ refilit. Censeo enim ego pro mea exiguitate ingenij, quòd quando nullum aliud esset argumentum, non sola nos fide iustificari, quàm quòd exinde consequeretur, aliquem esse certum, se esse in gratia, ob hoc solum negandum esset, sola fide iustificari: tanta est euidencia, quòd fides.

Non sunt
duæ fidu-
ciæ.Non ar-
gumētū.

Nota.

neminem facit certum suæ salutis. Et tamen aduersarij peruersa argumentatione, inde potissimum ratiocinantur, sola nos fide iustificari, quod aliàs nemo esset certus suæ iustificatiõis, adeo habent pro euidenti, quod quilibet debet esse certus de sua salute. ¶ Sed vt de secũdo sensu huiusmodi certitudinis in initio capitis adnotato, postremum adhibeamus verbum, nõ solũ affirmãt, quod possit quisq;, imo quod debeat certus esse suæ salutis, secundũ præsentem statum, sed etiã quod possit & debeat esse certus suæ perseuerantiæ vsq; ad consequutionem glorię. Vnde Buce. in concordantia huius articuli, referens illud verbum Augustini. ii. de ciui. dei cap. 12. vbi ait, quod iusti de suæ perseuerantiæ præmio certi sunt, de ipsa tamẽ perseuerantia sua reperiũtur incerti, interpretatur, quod loquatur de incertitudine, & ignoratione, quæ opponitur scientiæ. Quid amplius disputandũ est contra talẽ interpretem? Rogo te Bucer, quãdo in primo membro dicit Aug. quod iusti sunt certi de præmio suæ perseuerantiæ, de qua rogo certitudine loquebatur, an de certitudine scientiæ? Non poteris hoc affirmare, quia nõ habemus de illo æterno præmio scientiæ euidentiã, sed fidẽ: ergo vbi subiungit negationem, quod scilicet de ipsa perseuerantia sumus incerti, de incertitudine cõtraria fidei loquebatur: quoniã de sciẽtia nulla erat quæstio. Sed quid opus est testimonio Augustini? Vultis ne dicere, q̃ per fidem homo fit certissimus suæ prædestinationis? Vbi nam quæso vnquam fides reuelauit alicui suam prædestinationẽ: nisi forsan alicui ex priuilegio. Pau. vbi de illis vterinis fratribus, quorum alterum Deus dilexit, alterũ odio habuit, sermocinatur, adeo reputat inaccessible mysterium prædestinationis, vt inde altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei admiretur: & tamen nostri homines volunt, q̃ cuicumque esse possit, & esse debeat certa sua perseuerantia. Sed est inuincibile hoc argumentum in contrarium, Ille cui Deus reuelaret suam prædestinationem (demus verbi gratia, sacratissimam virginem, de qua non est dubitandum, quin talem reuelationem habuerit) ille inquam nullum potest habere metum nec minimum: imo credo, ille talis nihili prorsus faceret vniuersum mundũ, sed multo esset lætior ac firmior, quàm Pau. quando dicebat, Viuo ego iam non ego: aut quando dicebat, Quis me separabit de

Secundus sensus.

Bucer.

Refutatio.

Rom. 9.

Inuincibile argumentum.

rabit de charitate Christi. Quod si ita est, respondeant quæso isti, quot fuerint experti homines in tanta animi tranquillitate & securitate conscientiæ. Qua ergo disputatio hoc secundũ membrum spectat, optimẽ scriptus est in Synodo canon ille 16. ses. 6. Si quis magnum illud vsq; in finem perseuerantię donum se certo habiturum absoluta, & infallibili certitudine dixerit (nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit) anathema sit. Alias autem condemnationes certitudinis, cap. sequenti referemus. ¶ Multa pro se isti adferunt testimonia scripturæ, sed illa communia sunt, etiam aliis catholicis, qui alia ratione affirmant eandem certitudinẽ, ad quæ idcirco respondebimus paulo post. Qui verò locus Lutheranis proprius est, & peculiarissimus, est ille Roma. 4. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio. Ita enim interpretatur hunc locum, quod propterea credendum nobis est, solã fide iustificari, vt firmam quisq; fidem habeat suę proprię salutis. Crimine ergo ab vno disce omnes. Promissio salutis à Deo facta per Christum, non vno sed duobus modis consideranda est. Primo de promissione in genere, qua pollicitus est Deus Abrahæ, & deinde per Prophetas, mittere filium suum redemptorem vniuersalem omni credenti, sine discrimine Iudæi & Græci. Alio modo intelligitur peculiariter de salute cuicumq; per ipsum conferenda. De prima sinistrẽ sentiebant Christiani ex iudaismo conuersi, nempe quod promissus sibi fuerat Christus ob meritũ seruatiæ legis. Cuius tumorem retundit Pau. & cæcitatem depellit, ostendens, q̃ neq; promissio fuit facta Abrahæ propter aliqua merita legis, neq; datus est nobis Christus in præmium aliquorum operum totius mundi: sed, vt gratis, & absq; vlla conditione facta fuit promissio, ita ea sola causa venit Christus, vt certam faceret promissionem, absq; vilo prorsus respectu operum humani generis. Atque hoc est quod tractat illic Apost. Non enim inquit, per legem promissio Abrahæ, aut femini eius, vt hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Et subdit. Ideo ex fide, vt secundũ gratiam firma sit promissio omni semini: nõ ei qui ex lege est solũ, sed & ei qui ex fide est Abrahæ. Nihil ergo hic meminit de certitudine promissionis cuiusq;, sed de promissione venturi Christi, & remissione peccatorum in genere, quæ ex nullo prorsus opere legis pendeat, vt arbi

Synod. Trident.

Responsio argumenti in contrarium. Roma. 4.

Impugnatio.

*Secunda
confyde
ratio pro
missiois.* vt arbitrabantur Iudæi. Aliter ergo consideratur hæc promissio, vt singulis promissum beneficium applicatur, & secundum hanc considerationem, præter paruulos, qui iustificantur ante usum rationis, promissio pædet ex operibus cuiusq;. Quandoquidem hoc modo non est facta promissio cuius absolute, sed sub conditione, si pœnitentiam egerimus, si audierimus vocem eius. Nam qui audit, & didicit, venit ad me. Quemadmodum latissime iam supra explicatum est. Et hæc de certitudine gratiæ cum Lutheranis,

Quo de eadem certitudine gratiæ cum catholicis quibusdam disputatur.

Cap. II.

Dvas præfati sumus diuersas vias, per quarum alteram ingrediuntur, quotquot opinionem certitudinis gratiæ defendunt. Enimvero cum rei cuiusq; cognitio ex suarum notitia causarum oriatur, nemo habere potest assensum firmum iustitiæ suæ & gratiæ apud Deum, nisi qui parem habeat assensum causarum, & actionum omnium, quæ sunt quoquo pacto ad iustificationem necessaria. Ob idq; qui asseuerant, posse quenquam tantam habere certitudinem suæ iustificationis, quanta est fidei catholicæ, id quidem hallucinantur, vel quia cogitant ex nulla prorsus alia re vilo modo pendere eandem iustificationem, quam ex sola fide catholica, qualiacunque sint opera nostra: vel quia, licet confiteantur pendere aliqua ex parte à qualitate nostrorum operum, possibile tamen arbitrantur, vt quis tam firmato assensu, tamq; infallibili credat se esse per auxiliu Dei dispositum, neq; obiecem ei opposuisse, quæ sumus certi Christiani, veras esse & infallibiles promissiones Dei. Primus est Lutheranus error, quem capite proximo refellebamus, atq; etiã forsan expugnatum dedimus. Altera est quorundam aliàs catholicorum opinio, cum quibus modo disputationem obimus. Contra quos statuitur hæc conclusio. Quæuis possit homo in hac vita prægrandes habere coniecturas status sui in conspectu Dei, vt capite præcedenti dicere coepimus, & paulo post amplius explicabimus, nemo tamen, præter speciale reuelationis priuilegiu, potest tantam obtinere certitudinẽ legitimæ suæ actionis, qua cooperatur moueti Deo, aut legitimæ receptionis Sacramenti, vt æquo

*Conclusio
catholi-
ca.*

vt æquo assensu iudicet se esse in gratia, illi quo Christianus assentitur articulis fidei. In hac confirmanda conclusione, quæuis non me lateat, dignissima, solidissimaq;, ac valentissima argumenta ex diuino scripturarum fonte haurienda esse, à rationibus tamẽ exordiar, quibus maximè scripturarum sensus aperitur. At qui ratio prima, quæ contra secundum hunc modum sustinendi certitudinem gratiæ militat: est ipsa Lutheranorum confessio. Frequentissimum. n. ipsorum, potentissimũq; argumentũ est, quo asserunt sola nos fide iustificari, q̄ aliàs nemo potest esse certus, recepisse beneficiũ remissionis per Christu promissæ. Ita. n. intelligunt illud Rom. 4. Ideo ex fide, vt sit firma promissio. Confitentur ergo, tanquã rem euidẽtem, quod si iustificatio pendet aliquo modo ex operibus, nullo esse modo potest certitudo gratiæ, quãta est fidei catholicæ, quia neq; tanta haberi potest cognitio conditionis nostrorum operum coram Deo. Et ideo nullũ est excogitabile mediũ asserendi certitudinem gratiæ, quod nõ recidat in opinionẽ Lutheranorum. Cuius contrarium contendebat catholici isti, aduersum quos disputamus. Secundũ argumentum est quod facit S. Tho. 2. q. 112. ar. 5. vbi hanc proprie disputat quæstionem. Ad quam respõdet trimembri conclusione. Puta, quod potest huiusmodi certitudo haberi ex priuilegio: non autem comuni lege: tametsi possit homo maximas huius rei habere coniecturas. Et probat secundam partẽ, quam hic constituimus, tali ratioe. Certitudo nõ potest haberi de aliquo, nisi possit diiudicari per proprium principiu. Principium autẽ & obiectũ gratiæ est Deus ipse, qui nobis ignotus est: ergo gratiã suã, quãdo habeamus, certo scire non possumus. Intelligit Deum esse principiu, per suam gratuitam voluntatẽ acceptantem nos ad gloriam, quæ nobis nõ innotescit, nisi per nostra opera: quæ nonnunquam fallacia sunt. Nõ autem desunt, qui locũ hunc & rationem S. Tho. ita interpretentur, quod loquatur tantummodo de scientia: scilicet, q̄ nemo possit scire se habere gratiam. Nam sub iis eisdem terminis proponitur quæstionis titulus, & inter respondendum interponit exemplum de scientia, quæ procedit ex primis principiis indemonstrabilibus. Et forsan responso hæc, si sane intelligatur, nihil aberrat à mente S. Thom. sed tamen inde nihilominus comprobatur nostra conclusio. Nam S. Tho.

*Prima
ratio.*

*Secundũ
argumentum.
S. Tho.*

S. Thom. tanquàm per se manifestam prætermisit conclusio-
nem de certitudine fidei. Nunquàm enim fuerat suspicatus,
vt posset quis vnquàm cogitare, quòd reuelatio fidei catholi-
cæ extenderetur ad particularem & proprium statum huius
vel illius hominis. Sed neque dubitabat de euidèntia scientiæ.
Nihil est enim euidèntius, quàm quòd non potest gratia Dei
euidènter cognosci. Et ideo non quæsiuit nisi de certitudine
scientiæ, hoc est, cognitionis in genere: vtrum tam certò quis
posset iudicare se esse in gratia, quanta est certitudo scientiæ.
Vbi cum determinat partē negatiuam, non solùm concludit
quòd non potest esse euidèntia (de hac enim non erat quæ-
stio) sed quòd nulla potest esse certitudo cui non possit sub-
esse falsum: vnde maiori ratione consequitur, non posse habe-
ri certitudinē fidei catholicæ: quæ maior est certitudine scien-
tiæ. Et quòd hic fuerit sensus S. Tho. inde fit liquidum, quòd
definit illam præcise haberi posse certitudinem amicitie Dei
quam quis potest ex indiciis & coniecturis venari. ¶ Tertium
argumentum est illud quod iam supra, non vno tantum loco
informauimus. Habitus nō generat assensum, nisi circa suum
propriū obiectum (quod axioma est celebratissimum phi-
losophorum omnium, perinde ac theologorum) obiectū au-
tem propositum fidei non est, nisi Deus, & illa quæ ad spem
nostram pertinentia, reuelata sunt in sacra scriptura, vel inde
authoritate ecclesiæ deducta & expressa: ergo illorum dū-
taxat est assensus fidei: at verò scriptura nullibi promittit re-
missionem nisi in genere, Qui crediderit & baptizatus fue-
rit. Et, Si conuerterit se impius, &c. in particulari autē nusquā
asserit lege communi, hanc vel illam singularem personam
sufficenter esse per Deum adparatam, neque obieciſſe ob-
ſtaculum suæ misericordiæ: ergo nemo valet per fidem ca-
tholicam habere talem de se assensum, quòd sit receptus in
gratiam Dei. Præter illos qui ex priuilegio talem de se ha-
buere reuelationem. Vt de Abraham multi Patres adnotant
in illo verbo Gene. 22. Nunc cognoui, id est, cognoscere te fe-
ci, quòd timeas Deum: & de Paulo. 2. Corinth. 12. Sufficit tibi
gratia mea. Profectò qui agnoscunt cooperationem nostram
necessariam esse ad iustificationem, ignoro quo possint colo-
re vim huius argumenti repellere. Nam dicere, quòd habitus
infusus

*Tertium
argumen-
tum.*

*Abrahā
& Paul.*

*Refut. i.
nullus.*

infusus fidei catholicæ extendat, exeratq; sese ultra lineas sui
proprii obiecti, est naturam ipsam fidei abnegare. Probiſſimè
enim S. Tho. in initio statim. 2. 2. explicat naturam habitus fi- S. Tho.
dei: sane quem Deus in hoc penitus infundit nobis, vt nos in-
clinet, moueatq; ad assensum eorum præcise quæ nobis reue-
lauit pertinentia ad beatitudinē. Est enim fides (subſtātia spe-
randarū rerum. Quod quidē eo vsq; ego credo, vt si Deus ali-
cui peculiariter aliam alius generis veritatem (vt futurā victo-
riam) reuelaret assensus ille non spectaret ad fidem catholicā:
licet parem haberet certitudinē. Quinimo si quibus sua pro-
pria salus modo reuelaretur, non fieret talis reuelatio per as-
sensum fidei catholicæ, quæ communis est omnibus, sed per
aliam peculiarem. Et est huius argumenti confirmatio, quòd
qui modo lege communi nō certo credit esse in gratia, nullatenus
censetur hæreticus. ¶ Nam verò quarto loco arguitur. *Quartū
argumen-
tum.*
Quòd hic aut ille cōsequatur beneficium tam gratiæ quā glo-
riæ, effectus est prædestinationis: gloria. n. est summus eius fi-
nis, & gratia, mediū de se ad gloriam ordinatū: etiā in illis qui
non sunt perseueraturi. Effectus autē prædestinationis, nō est
in particulari singulis personis notus per fidem, sed in genere
tantum: nimirū, quòd facienti ea quæ per fidem iubemur, ob-
ueniet salus per gratiā Christi: ergo nemo per solam fidem est
certus gratiæ, & salutis suæ. ¶ Quintū & principale argumen-
tum sumitur ex illa distinctione superioris capitis, vbi discer-
nebamus inter certitudinē ex parte obiecti, & illā, quæ est ex
parte subiecti. Argumentum autē est huiusmodi. Certitudo fi-
dei catholicæ cernitur nō modo ex parte subiecti, sed ex parte
obiecti. Nā est assensus non solum ita firmus, in quo nulla sit
formido, sed ita infallibilis, cui non possit subesse falsum: nul-
lus autem cōmuni lege talē potest habere assensum, se feciſſe
quod debuit ad assequēdam gratiam, quin possit decipi, saltē
non repugnat nature talis assensus huiusmodi deceptio: ergo
talis assensus nō potest esse fidei, catholicæ. ¶ Atqui ex hinc eli-
citur argumentum sextū, quòd nec potest huiusmodi assensus
certitudine adquare fidem catholicā, neq; vero mereri nomē *Sextū ar-
gumentū.*
aliud quā fidei humanæ, hoc est, intentissimæ opinionis. Nullū
enim est mediū inter fidem humanā & diuinam. Est nanq;
diuina fides (si de illa certissima loquamur, de qua hic dispu-
tamus)

tamus) reuelatio cui assensum præbere tenemur. Nam potest esse quædam etiam spiritus sancti attestatio per indicia quædam, de qua futurus est sermo capite postremo. Citra diuinam autem reuelationem, non restat, nisi illa fides, quæ probabilibus testimoniis naturalibus connititur, cui quidem non repugnat falsitas in obiecto. Qua de causa naturales philosophi nullum cognouerunt habitum infra scientiam, adeo certum, cui non possit subesse falsum. Quocirca nullum statuerunt habitum fidei medium inter scientiam, & opinionem, vt capite n. super. i. posteriorum disputauimus. Neque Aristo. 6. ethico. inter sex virtutes intellectus commemorat habitum fidei, eo quod fides humana, quacumq; polleat certitudine, potest esse falsa. Ad rem igitur vt descendamus. Si assensus quo quisque iudicat se esse in gratia non elicitur à fide catholica, neq; infunditur per speciale reuelationis priuilegiū, nō potest esse adeo certus, vt omnem depellat dubitationem, quia neq; tali assensui repugnabit subesse falsum. Explicaturq; etiam num vis argumenti. Citra diuinam reuelationem, cui homo tenetur credere, nemo potest firmiori ac certiori assensu persuasum habere se esse in gratia, quàm ego modo habeo esse Constantinopolim, quæ quidem mihi fides est ita certa & firma, vt non sit in mea potestate non ita credere, vel quàm mihi est comperitum, esse in Hispania urbem Segobijensem, in qua natus sum: & tamen huiusmodi fidei potest subesse falsum, quia nihil repugnat falso me credidisse fuisse urbem, quam non vidi, aut extare iam nunc, illam, quam olim vidi. ¶ Sed redarguebam ego præterea illos qui affirmabant, nihil prohibere, quo minus posset quis, tam fixum, firmumq; habere assensum, se nō opposuisse obicem gratiæ, quàm habetur de articulis fidei argumento, quod sit hic septimum. Nimirum, quod huiusmodi homo, aut leuis esset, aut hæreticus. Etenim si iudicaret, nullum esse tam efficax medium ad persuadendum sibi se esse in gratia, quàm est reuelatio fidei, & nihilo secius tanta firmitate & certitudine adhereret huic, quanta articulo fidei, leuis, temerariusq; esset: vtpote, qui dispari, minoriq; argumento æquam tribueret fidem, atque reuelationi Dei. Si vero iudicaret aliud quodpiam argumentum vel coniecturam, vel auctoritatem tanti esse ponderis ad id persuadendum, quanta est

Philosophi de fide.

Septimum argumentum.

auctoritas Dei reuelatis fidem catholicam, is plane hæreticus esset. ¶ Octauum deniq; argumentum, atq; adeo postremum, quo & prædicta patefiant, & viam aperiamus dissoluedi argumenta, quæ contra obiectantur, est huiusmodi. Ad hoc vt certum de se homo ferat iudicium, quod est Deo reconciliatus, debet perspectum, exploratūq; habere proprium cor, aliquid ne ibi lateat, quod diuinæ amicitia obset: hoc tamen non potest omnino infallibiliter percipere: ergo neq; certam ferre sententiam se esse amicum Dei. Secunda propositio inde fit manifesta, quod quauis plurima possint esse eius rei indicia, nullum tamen est ita euidentis, quod non sit etiam commune existentibus in peccato mortali. Præcipua enim omnium testimonia sunt duo. Primum est offerre vitam pro Christo. Maiorē enim hac charitate nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis: & tamen hæreticus tam firmo, tamq; excelso animo dabit vitam in obsequium (vt putat) Christi, quàm legitimus Christianus. Alterum testimonium est, nullam prorsus habere conscientiam peccati mortalis: & tamen neq; hoc facit tantam fidem, quanta est catholica, tum quia, vt ait Pau. Nihil mihi conscius sum, sed neq; in hoc iustificatus sum: tum etiam, quia non solum absq; conscientia peccati mortalis, verum absq; conscientia venialis potest esse homo, saltē per modicum temporis: & tamen nequit tunc certo affirmare, quod nullum habeat peccatum, ne, iuxta sententiam Ioannis, se ipse seducat. Et per hoc respondendum est ad argumentum aliud, quod fautores certitudinis gratiæ magnum arbitrabantur. Inter homines perspicuum est famulo quando legitime iussa facit domini, ergo potest etiam homo scire quando iuste obtēperat Deo. Aliàs periculosa posuisset mandata, si nunquā nobis constare posset, quando ea iuste, vt ipse præcipit, exequamur. Respondetur, inquam, discrimen esse inter obsequiū præstitum hominibus, & id quod debetur Deo. Nam tota obedientia, quæ debetur hominibus versatur in opere exteriori. Deo autem necessarium est etiam intimo corde seruire: at natura cordis est, vt soli Deo pateat, nobis autem sit inscrutabile. Et ideo natura ipsa rei est, quod non possit homini certo constare, quando habeat gratiam Dei: quam gratuita sua voluntate per internas nostras actiones largitur nobis.

Octauum argumentum.

Duo testimonia gratiæ.

I. Cor. 4.

Aliud eorum argumentum.

bis. Sed responsa hæc ad postremum capitulum spectant, ubi sunt obiectiones soluendæ.

Quo eadem veritas testimoniis scripturæ & sanctorum corroboratur. Cap. 12.

Rationibus iis præmissis, perspiciora fient testimonia scripturæ, & sanctorum, quibus eadem veritas constabitur. Primum, ac celeberrimū est illud Ecclesiastes. 9. Nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Hunc autem locum adeo Protestantes alienum existimant ab hoc sensu, ut nos infimulent, quod tanquā inimici componendæ pacis cum peruertamus. Aiunt enim, intellectum illorum verborum nō esse alium, quā quod ex operibus quæ extrinsecus apparent nullum sumitur argumētum illius, quæ intus est, charitatis, & iustitiæ. Quod. n. illic tractat Sapiens, est quomodo iustis mala proueniunt, quasi essent impij; atq; contra impiis bona, ac si essent iusti. Quare cum iustis & impiis promiscuè accidant, & bona, & mala, nihil inde comperti habemus de internis meritis cuiusq; sed omnia seruantur incerta vsque in supremum diem. Et præterea excandescunt in nos, quomodo in hoc sensu affirmemus, neminē scire an odio vel amore dignus sit, cum nequam homines, dum actu perpetrant aliqua flagitia, apertissimè sciant odio esse dignos. Hi tamen istorum cauilli, quando litera non illis planè aduersaretur, nihil deberent imminuere sanctorum omnium auctoritatem, qui in hoc semper sensu locum hunc citant: sed & quando sanctorū cessasset auctoritas, textus ipse est planissimus. Nam primo diuersæ sunt propositiones. Nescit homo vtrum odio vel amore dignus sit, & nescit homo ex operibus externis, an odio vel amore dignus sit: prima. n. est absolutà: altera vero modo quodam restricta: & tamen Sapiens non solum secundam, sed absolutè asserit primam. Quod autem subiungit, vniuersa æquè euenire iusto & impio, non est coarctatio conclusionis: sed refutatio contrarij. Ac si dixisset. Nihil te moueant fortunæ, & euentus hominum, ut inde iudicium feras meritorium. Sunt enim illa deceptorja iudicia: eò quod citra discrimen bona eueniūt, ut iustis, ita & peccatoribus: & ideo his euentis nihil obstantibus, non solum alter de altero, verū

Eccle. 9.

Lutheranorum cauillus.

Expositio
1200.

neq;

neq; ipse de se homo scit, an odio vel amore dignus sit. Et confirmatur hic sensus ex litera ipsa, quæ sic habet. Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit: sed omnia in futurū seruantur incerta, eò quod vniuersa æquè eueniant iusto & impio. Ecquid est omnia in futurū seruari incerta? nisi quod in præsentia nulla potest esse certitudo. Nam si per fidem talem possemus assequi, nō comparasset futurum ad præsens, sed quæ apparent opera ad fidem mentis. Scilicet, quod per opera nō possumus certiores fieri, attamen possemus per fidem. Ad aliud verò argumentum, quo tanta in nos bili inuehuntur, repondetur, quod nemo catholicorum dixit, non posse flagitiosum hominem scire, quando sit odio dignus. Facit enim S. Tho. loco citato idem argumentum. Ad quod respōdet, diuersam esse rationem cognoscendi peccatum & gratiā. Nā peccati obiectum est bonum commutabile, quod est nobis notissimum, principium autem est nostra sola voluntas: gratiæ verò, & obiectū est Deus: & causa, sua gratuita voluntas, quæ nobis non potest tanta certitudine innotescere. Quocirca non dicit Ecclesia. nescire hominem an odio vel amore dignus sit: quasi par sit ratio vtriusque partis, ut neutra possit sciri. sed quod non potest homo certò cognoscere, quando sit amore dignus. At verò quia nemo esse potest de amore dubius, qui nō simul hæsitet, an sit dignus odio, in hoc sensu dictum est. Nescit homo an odio vel amore dignus sit. Maiori tamen probabilitate posset quis dicere, illud Sapiens enunciatum, non esse intelligendum, nisi de prædestinatione. Nimirum, quod nemo scit, quod destinatus sit, scilicet, an in vitam, an verò in mortem. Sed primū inde saltem conuincuntur Lutherani, docentes, posse hominem esse certum non solum præsentis iustificationis, sed suæ perseuerantiæ vsque in finem. Præterea cum ille qui est in gratia, etiam si non sit perseueraturus, verè sit tunc in amore Dei secundum præsentem iustitiam: & simpliciter negetur scire hominem quando amore dignus sit, non solum negatur scientia perseuerantiæ, verū quod scire possit homo quando sit in gratia. ¶ Secundum testimonium aduersus certitudinem gratiæ est illud Iob. 9. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam. Et infra. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum

Non est
causa ratio
cognoscendi
di peccati
& gratiam.

Tertius
sensus

Iob. 9.

Hh igno-

ignorabit anima mea. Et rursus. Verebar omnia opera mea sciēs, quòd non parceres delinquēti. At verò & hunc, quāuis manifestū, locum cauillari quoq; cōtendunt aduersarij: dicētes, quòd Iob illic id tātū cōfitemur, quòd iustitia nostra cōparatione ad Deū non reputatur iustitia. Attamē manifesta hæc est delusio scripturæ. Non enim vnū sed duo longè distantia sunt, quæ iustus ille prædicat. Adularus enim ei fuerat suus ille mentitus amicus cōmemoratione iustitiæ suæ. Nam et si filij tui, inquit, peccauerūt Deo, & dimisit eos in manum iniquitatis suæ, tu tamen si diluculo confurrexeris ad eum, & omnipotentem fueris deprecatus: si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & peccatū tuū reddet habitaculum iustitiæ tuæ. Hanc Iob adulationē duplici recutit modo. Primo quòd etiam si cōpertissimum haberet, se esse iustū iustitia sua tamen nulla esset, si cōpararetur Deo. Mox, quòd neq; ipsam qualemcunq; iustitiam, quæ in homine est per gratiam Dei, potest homo certo cognoscere, quādo vel adest, vel abest. Ob idq; diuersis vtitur verbis. Sic enim ait scriptura. Respondens Iob ait. Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificetur homo compositus Deo. Hic non ait, ignoro, sed scio, quòd nemo est adeo iustus, vt possit contendere cum Deo. Subdit autem secundum argumentum diuersum. Si venerit ad me non videbo eum, si abierit, non intelligam. Eandem ergo iustitiam, quam scire dixerat non esse comparandam cum Deo, subiungit se nescire quando veniat, quandōue abeat. Pari modo inferius. Quantus ait ergo sum ego, vt respondeā ei, & loquar verbis meis cū eo. Qui etiā si habuero quidpiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Non solūm ex eo quòd licet sit in iusto aliquid bonum opus, sunt tamē multa permixta mala, verūm quòd id ipsum quòd in nobis iustū est, munus est diuinæ misericordiæ. Subnectit autē. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Id est, eadem ipsa iustitia, qualiscunq; esse pōt in homine, nō est vsq; adeo mihi nota. Et ideo verebar inquit, omnia opera mea, hæsitans an delicta essent: sciens, quòd nō parceres delinquenti. Vnde Grego. 9. libro moralium, cap. 10. super verbo illo, Si venerit ad me, non videbo eum, Sæpe inquit, mens, dum de virtutis suæ securitate resoluatur, insidiant

Grego.

te aduer

te aduersario, inopinata culpæ telo perforatur. Et capite 18. super alia sententia. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Sunt inquit, nonnulla quæ sciri à nobis facile nequeunt. Nam sæpe recto studio contra delinquētium culpas accendimur: & cum vltra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ distinctionis æstimamus. Et cum prædicantis mens vtiliter placere studet, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit. Atq; ita horrēdo modo vnum idemq; opus culpa peragit, quod virtus inchoauit. Hæc Gregor. Atque hac de causa verebatur Iob omnia opera sua. Plurimaq; in eadem sententiam subiungit eleganter capit. 16. vbi ait, quòd humanus animus immensa cogitatione caliginosus, semetipsum etiam discutiendo non penetrat. Et iterum. Iustorum inquit, corda ad perfectum se examinare nequeūt.

¶ Tertius, præcipuusque locus est. 1. Corin. 4. vbi ait Apostolus. Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum iudico. Nihil enim mihi cōscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me dominus est. Vbi adnotanda est gradatio Pauli. Ait enim primum, fallax esse iudicium, quod alter de altero profert, Mihi pro minimo est à vobis iudicari, vel ab humano die: id est, ab humano iudicio. Ait verò, quòd non solum aliorum de se iudicium nihil facit, sed quòd neque id ipsum, quod de semet ipse habet, certum reputat. Cum ergo suum de se iudicium conferat cum alieno, palam docet, quòd sicut non potest alius de alio infallibilem ferre sententiam, ita nemo de semet ipso. Cuius causam talem annectit. Quia si quispiam posset suæ iustitiæ certior fieri, id maxime esset quando nihil sibi conscius esset: non tamen est firmum argumentum, cum ex negatione infertur affirmatio: videlicet nullius sum conscius peccati, ergo sum iustus. Sed Deus, inquit, est qui iudicat me. Si tunc Paul non habebat suæ sanctitatis reuelationem, planus est sensus. Nempe quòd Deus solus sciebat qualis esset in conspectu suo. Si verò fortè eiusmodi haberet reuelationē, vt suggerit nobis Amb. sensus est, quod quāquam sibi notus esset, nō tamē id certò nouerat ex testimonio consciētis suæ, sed quia ita Deus sibi indicauerat.

1. Cor. 4.

Lutheri
de praua
tione.

Hh 2 prauit,

prauauit, quodq; sui discipuli mordicus retinent, & absurdif-
 simum est, & cap. iam. n. à nobis coargutum. Aiunt. n. ex hoc
 loco Pauli id tantum colligi, quod nullum sumitur argumē-
 tum iustificationis ex operum qualitate, & probitate: nam
 delicta inquit Luther. quis intelliget, At qualiacunq;, inquit,
 sint opera nostra, etiam si sint peccata, sola fide efficiuntur
 certissimi, non imputari nobis. Quibus possit auribus Chri-
 stianus portenta hæc audire? Nempe quod non solum pecca-
 ta, rationem etiam culpæ retinentia non imputentur à
 iustissimo Deo (qui, vt ait Psalmista, iniquitatē odio habuit,
 & secundum Iob, nō parcat delinquenti) verum etiam quod
 dum homo conscius est peccati, certior tunc per fidem fit
 non sibi imputati. Hæc autem monstra, præterquam quod
 supra fati expugnata sunt, his quoq; locis, quos modo tra-
 ctamus, apertissimè repugnant. Nam in primis Paul. non
 dicit, quod ex conscientia non sumitur aliquod argumentū
 iustificationis (nam gloria nostra, ait alibi, hæc est, testimo-
 nium conscientia nostræ) sed id tantum vult, quod non su-
 mitur inde testimonium vsquequaq; certissimum. Hoc ta-
 men irrefragabile testimonium non solum haberi non po-
 test ex conscientia, verum neq; ex fide. Aliàs non adiecisset,
 Qui autem iudicat me dominus est: &, Nolite ante tempus
 iudicare donec veniat dominus. His enim verbis commō-
 strat in hac vita præfenti, nisi Deo reuelante, non posse vs-
 que, adeo innotescere nobis diuina gratia. Et Dauid nō solū
 ait, Delicta quis intelliget, sed subiūgit. Ab occultis meis mū-
 da me domine. Re vera qui petit ad occultis mundari, non ha-
 bet certitudinem fidei, quod sit mundus. Iam verò & huc re-
 feruntur proueria illa Sapientis cap. 20. Quis potest dicere,
 mundum est cor meum: purus sum à peccato? Et cap. 28. Bea-
 tus homo qui semper est pavidus. Et Eccle. 5. De propiciatu
 peccatorum noli esse securus. Vbi Lyra haud contemnendus
 glossator. Peccatorum, inquit, etiā eorum quæ sunt per pœ-
 nitentiam remissa. Sanè quàm nescis, fuerit ne sufficiens.
 ¶ Extât præterea S. Patrum testimonia plurima. Nam præ-
 ter Gregorium, quem citauimus, est Hierony. supra illud Mi-
 che. 6. Dominus quærit à te vtiq; facere iudicium, & diligere
 misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo, Præci-
 pitur,

Cor. 1.

Prou. 20.

Hieron.

pitur, inquit, vt præparati simus ambulare cū domino Deo
 nostro nulla hora dormire, nullo tēpore securi esse debemus:
 sed semper expectare patrem familiās venientem, & diem for-
 midare iudicij, & in nocte huius seculi dicere, Ego dormio,
 & cor meum vigilat. Et super illud Ionæ. 3. Quis scit si con-
 uertatur, & ignoscat Deus. Ideo inquit, ambiguum ponitur
 & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortius a-
 gant pœnitentiam: & magis ad misericordiam prouocent
 Deum. Et Aug. super illud Psal. 50. Incerta, & occulta sapienti-
 a tuæ manifestasti mihi. Quæ, inquit, occulta? quæ incerta?
 Quod Deus ignoscit, & talibus. Nihil tam occultum, nihil tā
 incertum. Ad hoc incertum Niniuitæ pœnitentiam egerūt:
 centes. Quis nouit, si Deus flectat in melius sententiam su-
 am, & misereatur? Et li. de perfect. iustiti. Quanta libet iusti-
 tia præditus sit homo, timere debet ne aliquid occultum late-
 at. Et episto. ad Probam, quæ est. 121. super illud Pauli, Nolite
 ante tempus iudicare. Sicut sibi quisque, nemo alteri no-
 tus est: & tamē nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua cra-
 stina conuersatione securus. Hoc ad incertitudinem perseue-
 rantia refertur. Sequitur autem. Proinde quauis ex fructi-
 bus suis multi cognoscantur, tamen propter humanorum a-
 nimum ignota, & incerta, rectissimè Apost. admonet, vt
 non ante tempus iudicemus. Ecce corda incerta. Et Ambro. Ambro.
 super eodem loco Pauli, Nihil mihi conscius sum. Humiliat
 se, inquit, & loquitur vt homo, qui possit culpam incurrere
 nescius. Et Chryso. super eodem loco. Accidit & hominem
 in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat. Et rursus.
 Tribus rationibus incertum est nostrum iudicium. Prima
 quidem, quod & si nihil ipsi conscij simus, eius tamen indi-
 gemus, qui peccata nostra certa ratione corripiat. Altera,
 quod multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quod
 multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta
 fiunt sententia. Et super Matth. in imperfecto, homi. 38. super
 illud Prouerb. 20. Nemo inquit, est tanta firmitate sufful-
 tus, vt de iustificatione sua debeat esse securus. Bernar. au-
 tem est cuius sunt de hac re euidentiora testimonia. Licet eo-
 dem etiam teste corruptè aduersarij vtantur. Nam primum
 contra incertitudinem perseverantia manifestè ait ser. 2. in
 Hh 3 octaua

Aug.

Ambro.

Chryso.

Bernard.

octava Pasche, quòd licet nunquam sine testimonio electos suos deserat Deus, nouit tamen Dominus, qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Et subdit. Quis uero scit hominum si est dignus amore vel odio? Quod si, ut certum est, certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possumus inuenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster, dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet? Est ergo non omnino certum, licet sint aliqua testimonia. Quod autem ait in calce huius sermonis, Nouum aduenisse spiritum, certissimè noua conuersatio testatur non intelligit de certitudine fidei catholicæ, sed de certitudine quæ sufficit pacare humanum cor. De aduentu uero spiritus sancti ad nos loquitur super Cantica ser. 17. ubi ait. Orandus esse tantum ut custodiat corda nostra & intelligentias nostras: ne fortè cum non aderit, adesse putemus: nostrumque; pro ipso sequamur sensum, deuiantes. Venit namque & vadit prout uult: & nemo facile scit unde uenit, aut quò vadat. Et quamuis subiungat, quòd periculosissimè ignoratur, quando ueniat, aut vadat: & ideo inuigilandum nobis esse, ut sensum aliquem habeamus eius accessus & recessus, haud tamen intelligit, quòd illum, uel aduentantem, uel aduentem, certa ualeamus ratione deprehendere. Idem argumentum tractat latius super eisdem Cantica sermone. 74. ubi in seipso depingit sensus intrantis & exeuntis: tandem concludens hæc uerba. Ex renouatione, ac reformatione spiritus mentis meæ: id est, interioris hominis mei, percepi utcumque; speciem decoris eius, Nota utcumque. At uero in epist. 42. ad archiepiscopum Senonensem, sic habet, Præuū est cor hominis, & imperscrutabile: ita ut nemo sciat quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui in eo est: sed nec ipse plene. Nā cum Apost. diceret, Mihi pro minimo est, ut à uobis iudicer, aut ab humano die, adiecit: sed nec ego me ipsum iudico. Quare? Quoniā nō possum, ait, ratam uel ipse de me proferre sententiā. Ego. n. nihil mihi cōscius sum: non tamē in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me uel ipsi conscientiæ meæ: quippe cū ne ipsa quidem queat me cōprehendere totum, Nec pot̄ iudicare de toto, qui totū non audit.

Qui

Qui autem iudicat me, dominus est. Dominus inquit, cuius utique; scientiā nō effugit: sententiā nō subterfugit, etiā quod propriam latet conscientiā. Audit Deus in corde cogitantis, quod nō audit uel ipse qui cogitat. Ex doctoribus autē scholasticis præter unum Ioannem Baconem Carmelitam, nemo est qui nō eādem teneat opinionē. Nā Alexan. de Ales tertia parte, tractatu de gratia, disputans quæstionē, ait, cognitione speculatiua, & certa non esse gratiam Dei cognoscibilem, sed tantum effectiua, & experimētali, scilicet per effectus, ut quādo homo non habet propositum malè agendi, quādo frequēti meditatione Dei dulcedinem sentit & suauitatem, Sed est, inquit iuxta dictū Hippocratis, experimentū fallax. Nam iidem effectus esse possunt in eo qui est in peccato: saltē ubi est uincibilis ignorātia, ut in hæretico. Alexandrū secutus est S. Th. in loco supra citato. Et Bonau. & Ricar. & Duran. .i. d. 17. & quotquot hæc disputant quæstionē. Atque adeo Sco. quē immeritò nonnulli citabāt in hanc sententiā affirmatiuā. Etenim. .i. fen. d. 17. q. 1. omnium apertissimè ait, quòd ex nullo actu quem exerceamus, neque; ex substantia eius, neque; ex intēsiōne, neque; ex delectatione, & facilitate in operādo, neque; ex bonitate aut rectitudine morali eiusdem possumus concludere aliquem habitum supranaturalem ineffe. Et rationem subdit. Quia aliās, quocumque; istorum dato, posset quis habens charitatem, cognoscere certitudinaliter se esse in charitate. Quod ipse lege communi reputat impossibile. Ex quo fit consequens illud quod ait in. 3. dist. 24. scilicet, quòd charitas potest ostendi & actu interiori, quo iuuenit se homo promptum ad diligendum Deum, & exteriori, quo feruet in actibus, & exercitiis pro dilecto Deo, intelligere de ostensione coniecturali, & experimentalī, quam ait Alexander sæpe fallere. Ugitur meritisimo, ac iure optimo S. Synodus contra assertionem de certitudine gratiæ pronunciauit sessione. 6. Primum capit. 9. confessionis sub his uerbis. Quamuis autem necessarium sit credere, haud remissa unquam fuisset peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum, nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescēti, peccata dimitti, uel dimissa esse, credendum uel di-

Hh 4 cendum

Ioan. Ba-
conis.
Alexan-
der.

Bonauē-

Sco.

Synod.
Triden.

cendum est. Cùm apud hæreticos, & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra ecclesiam catholicam contentione prædicetur, vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed nec illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omnino dubitatione apud semetipfos statuere, se esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum qui certò credat se absolutum & iustificatum esse, atq; hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, atq; mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, deq; Christi merito, deq; sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: sic quilibet dum seipsum suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consequutum. Mox capite. 12. condemnat eos, qui temerariam sibi arrogant certitudinem prædestinationis. Et cap. 13. eos item, qui eandem sibi promittunt securitatem perseuerantiæ. Et canone. 13. Si quis inquit, dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò, & absq; vlla hesitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit. Et canone. 14. sub Anathemate etiam condemnatur, fidei certitudinem in particulari, qua quis credit se iustificari, vel sufficere ad iustificationem, vel esse necessariam.

Quo ad obiecta aduersæ partis respondetur. Cap. 13.

Argumenta partis aduersæ plurimum ex diuersis locis sacre scripturæ desumuntur. Tametsi præter huiusmodi testimonia nonnullas quoq; rationes adhibebant, qui huic sententiæ antequàm à Synodo decerneretur, obtrecebant. Atqui Lutherianorum potissimus locus est ille ad Roma. 4. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio: quem capite iam decimo dilucidauimus. Cætera verò omnia testimonia tam Lutherianorum, quàm nostrorum sinistra interpretatione peccant. Quæ quidem peccata, ad tria, quatuorue rediguntur. Primum enim

*Quatuor
Luthera
norū pec
cata.*

enim errant vsurpantes fidem, non pro alia, quàm pro viua fide. Exinde enim, quàm certi esse possumus nos habere fidem, certos se esse putant, habere charitatem. Vnde Luthe. arti. 14. suarum assertionum. Non contritionem inquit, sacerdos debet petere à poenitente: quia de illa certi esse non possumus: sed fidem, quam certissimè sentire potest in corde si eam habet, vt ait August. Vnde Paul. inquit. 2. Corinth. ultimo. Vosmet ipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmet ipsos, quia Christus Iesus in vobis est? nisi fortè reprobi sitis. Hæc autem omnia perperam intellecta sunt. Primum confitemur cum Augustino. 13. de trinit. qd potest quis euidenter scire se habere fidem. Cuius verba sunt. Fidem ipsam quisq; videt in corde suo, si credit: vel non esse, si non credit. Id quod & S. Tho. agnouit. 2. 2. q. 1. art. 4. ad secundum argumentum. Etenim licet non habeam euidentiam, sed tantum credam, extare Constantinopolim, euidenter nihilominus cognosco, talè me habere credulitatē. Et pariter est mihi euidentis, me credere Deum esse trinum, licet non sit euidentis trinitas. Est mihi inquam euidentis quod credo, siue per fidem acquisitam, siue per infusam. Quoniam nemini est euidentis habere se habitum infusum: sed id tantum, quod habet credulitatem. At verò ista euidentia, est de fide secundum suam substantiam: sanè quatenus est assensus mentis. An verò fides viuat per charitatem non ita certò scio. Aliàs, si eadem esset ratio de fide, & de fide viuua, non solum haberem certitudinem, me esse in gratia, sed certè euidentiam: qualem habeo, quod credo. Vnde verbum Apostoli. Vosmet ipsos tentate si estis in fide, potius designat dubietatem, quàm certitudinē. Et ideo vt S. Tho. & omnes interpretantur, intelligendum est de fide viuua, scilicet, vt quisq; se probet an sit in charitate. Atq; hoc ipsum est quod subiungitur. An non cognoscitis vosmet ipsos? quia Christus Iesus in vobis est, nisi fortè reprobi sitis. In illis enim in quibus certum erat existere Christum per fidem, sub dubio affirmat existere per charitatē: dicens, nisi fortè reprobi sitis. Et ita Hiero. exponit, quasi Apostol. Corinthios comonefaceret, vt se examinarent: non quidē an haberent fidem, sed vtrum eam haberent, charitate informatam. Quinimò Erasmus ipse quem Bucer. in exordio sui libri de

*2. Cor. vl
timo. Au.*

Hiero.

*Erasmus
vera*

vera ecclesiarum reconciliatione signiferum Lutherano-
rum ac luciferum agnoscit, ita exponit. Nisi fide utcuq; in
Ratio di- columi, vita impura meruistis à Christo reici. Potest ergo ho-
scriminis mo certus esse de sua fide, an verò uiuat per charitatem, non
item. Cuius ratio discriminis manifestissima est: quo-
niam assensus intellectus ex nulla diuina acceptatione de-
pendet, & ideo notissimum est unicuiq; persuasum habere
euangelium, gratia verò, & amicitia Dei in diuina beneuolen-
tia & acceptatione consistit: quæ nobis est ignota. ¶ In con-
trarium autem potest quis citare Augustinus. 8. de trinit. cu-
ius verba sunt. Qui diligit fratrem magis nouit dilectionem,
qua diligit, quam fratrem, quem diligit. Vnde apparen-
ter colligitur, non solum informem fidem, verum etiam forma-
tam posse certò cognosci. Hunc autem locum omnes docto-
res interpretantur de actu charitatis, quantum ad substan-
tiam. Potest enim quis certissimam habere experientiam, qd
habeat aliquem actum diligendi Deum. An verò omnia faci-
at quæ Deus præcipit, & ex verò corde propter ipsum firmum
habeat propositum nunquam peccandi, hoc nõ possumus
certò scire: maximè ubi est ignorantia praua. Qua de re lib. 1.
cap. 22. dicebamus, omnem actum, quoad substantiam, qui
est in amico Dei, posse esse & in peccatore. Quòd si quis rem
etiamnum vrgendo hoc pacto perstrinxerit. Illa quæ Deus
nobis præcipit, per fidem sunt manifesta: ergo certò scire pos-
sumus quãdo illa implemus. Vnde Aug. in lib. de gratia Chri-
sti cap. 13. sic inquit. Docet Deus eos qui secundum propo-
situm vocati sunt: simul donans, & quid agant scire, & quod
sciunt, agere. Ad hanc replicationem iam supra capite proxi-
mo respondebamus, quod quamuis in genere fides ostendat
nobis legem, attamen an puro corde illam custodiamus, ne-
que aliqua nos teneat ignorãtia, id quidem nequimus certò
scire, licet talem possimus habere probabilitatem, vt pacatas
habeamus conscientias. Atq; huc pertinet verba Augustini,
Interpre- quæ non solù loco citato, sed aliis etiã crebrò inculcat. Id præ-
tatio Au- cisè intendens, quod in concilio Mileuitano cã. 4. sancitum est
gust. Nempe Christi gratiam non sic tantum nos adiuuare ad non
peccandum, quod per ipsam nobis reuelatur, & aperitur in-
telligentia mandatorum, verum quòd per ipsa præstat, vt
quæ

quæ cognouimus, diligamus, & quæ diligimus valeamus im-
plere. Itaq; sensus Augustini non est, qd per gratiam lege com-
muni fiat quis in particulari, id quod facit, iuste ne & in gra-
tia faciat: sed id quod facit in suo genere esse bonum, iuxta re-
uelationem fidei. Puta orare, elemosinas elargiri, &c. ¶ Secun-
dum ergo peccatum istorum est, quod remissionem pecca-
torum & dona, quæ per fidem catholicam certiores facti fu-
mus, donata esse per Christum dilectæ ecclesiæ suæ: id est, il-
lis qui verè cum illo sunt charitate coniuncti, arbitrantur per
eandem fidem notum esse singulis, quod talia dona re vera
susceperint. Quod quidem non est necessarium. Quia huius-
modi promissiones (vt sæpissime hætenus diximus) non ab-
solute, sed sub cõditione proponuntur, Qui crediderit & ba-
ptizatus fuerit. Qui diligit me, diligitur à patre meo. Si impi-
us egerit poenitentiam, &c. Per hoc documentum soluitur il-
lud. 1. Corin. 2. Nos autem non spiritum huius mundi accepi-
mus: sed spiritum qui à Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata
sunt nobis. Ad quod respondet S. Tho. loco citato. 1. 2. q. 112.
quod intelligitur de donis gloriæ, quæ nobis in spe data sũt:
ad quæ peruenturi sumus per gratiam. Quæ quidem dona li-
cèt certissimè cognoscimus per fidem, non tamen cognosci-
mus per certitudinem, nos habere gratiam, per quam illa pos-
sumus promereri. Hæc ille. Cum ergo ait Apost. Vt sciamus,
quæ à Deo donata sunt, non intelligit, quod vnus quilibet
hoc de se sciat, sed quòd omnes per fidem credimus illa esse ius-
tis proposita præmia: quæ per se Deus certò offert, vniuer-
sisque paratissimus est elargiri, qui spiritui sancto non volue-
rint resistere. ¶ Tertium peccatum non solum Lutheranorum,
sed & nostratum, quos redarguimus, est, quòd existimant,
omne testimonium spiritus sancti facere nobis certitudinem
fidei. Cum tamen nonnunquam ita se nobis inhabitare atte-
stetur, vt non faciat certam fidem, cui constringamur firmum
assensum præbere, sicuti fidei catholicæ: sed coniecturalem
quandam cognitionem, quæ quamuis sufficiat tranquillitas
reddere conscientias eorum qui omni cura & solertia stu-
dent per gratiam Dei purificare corda, tamen non possu-
mus vsquequaque tuti esse, huiusmodi indicia & coniectu-
ras à spiritu sancto promanare: scientes, quòd sæpe se an-
gelus

Secundum
peccatum
Lutheranorum.

1. Cor. 2.

Tertium
peccatum

Roma. 8. gelus Sathanae tranfiguratur in angelum lucis. Ex quibus secundo, & tertio fundamentis liquidus elicitur sensus Pauli ad Roma. 8. quo loco Protestantes, atq; maximè Buce. in reconciliatione huius controuersiae cōprimere, & profus euincere nos arbitratur. Ait enim Paul. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Paul. autem his verbis non significat, quòd vbilibet sit spiritus sanctus, omnino adimat timorem, certissimam faciens fidem suae adfistētiaē. sed explicat virtutem eius, & inclinationem. Quippe cuius munus est promouere hominem, vt non seruili metu supplicij operetur (cuius imaginem gerebat lex verus) sed timore filiali, quo filius reueretur Patrem. An verò adfit, nemi ni ita certò reuelat, vt reuelata est fides catholica. Sed tamen aliqua sui exhibet indicia, maiora, aut minora, secundum diuersos hominis progressus & sanctimoniae gradus, quibus fide per charitatem operante, promouemur. Atq; hoc ipsum est quod continuo subiūgit. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, q̄ sumus filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si tamen compatimur, vt conglorificemur. Huius autem mysteriū testimonij agnouit Bernar. sermōe primo, & secūdo in octaua paschae in illis tribus, quæ testimoniū dant in terra, spiritu scilicet, aqua, & sanguine. Testimonia enim gratiae Dei sunt, aut nullam habere conscientiam peccati post baptismum, aut lachrymarū fonte eorum fordes abluere: mox iugibus poenitētiaē fructibus corpus affligere, & veluti sanguinolento martyrio prauas affectiones perimere, ac deniq; in operibus spiritualibus exerceri. Sed tamen neq; hæc sunt planissima testimonia, vt in illa epistola paulò antè citata idem ipse est author. Est & aliud testimonium auiditas audiendi verbum Dei. Nam qui filius Dei est, verba eius audit. Atque illa mentis dulcedo, de qua Apocalypsis secundo. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accipit. Hæc autem omnia sufficiunt quidem sedare conscientias, & confirmare spem, non tamen pertingunt vsque certitudinem fidei. Sed mirandum est, quam nos Bucerus, perstringere arbitratur ex eo quòd in eodem capite

Bernard.
testimonia
diuine
gratie.

pite ad Roma. subinfert Apostol. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat: quis est qui condemnat? Hæc enim verba eo audit intellectu, quòd nulla nos retro acta vita, nulli remorsus conscientiae debent terrere. Nam etiam si opinemur, illa quæ modo agimus aut cogitamus peccata esse, nihilominus sumus per fidem certi quòd omnia nobis condonata sunt per Christum: qui cum à nostra parte pugnat, nulla nos possunt condemnare dilecta. Sensum autem istorum verborum quis non videat ad certitudinem totius ecclesiae in genere referri, & nō ad certitudinē singulorum. Explicat enim Paul. quemadmodum cuncta nobis donauit Deus cum filio suo, his scilicet, qui membra eius efficiuntur. Qui tamen vera membrum sit per viuendam charitatem: hoc est, quod non possumus certò scire. Tametsi homo ita debet sanctis officiis certam facere, vt ait Petr. vocationem suam, vt possit dicere cum Paulo eodem loco, Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? Et quæ sequuntur. Hic autem Buce. sanctè precatur lectorem, vt consideret quanta manifestatione Paul. vtatur ad cōfirmandam certitudinem gratiae, affirmans nullam esse rem profus quæ possit iustum separare à charitate, qua Deus nos diligit. Hanc enim charitatem hic existimat Buce. significari. Porro autem nos haud tanta egemus consideratione ad cernendum quanta isti cæcitate legant huiusmodi testimonia. Nam primum Paul. non loquitur de charitate, qua à Deo diligimur, sed qua ipse diligebat, atq; omnes deberemus diligere Deum. Amor enim diuinus, vt prior est nostro, ita neq; cessat nisi prius cessante nostro. Ob idq; nulla esse posset compositio, coaptatioq; verborum, quòd tribulatio vel angustia nō possent dimouere Deum ab ea, qua nos prosequitur dilectione: quia ista pericula non pugnant contra Deum, nisi quatenus nos ipsos expugnat, ac superant. At verò siue de hac, siue de illa charitate loqueretur, quis monstrum hominis ferat, imponentis Paulo, quòd affirmauerit, non posse iustum vlla de causa separari ab amore Dei? Quandoquidē

doquidem iustitia non auferat libertatem peccandi, neque omnes confirmet in bono, ut peccare nequeant: & ideo licet nulla per se res habeat potestatem cogendi nos in malum, nos ipsi ad hoc sumus liberi. Igitur Paul. vel habebat tunc reuelationem suæ confirmationis, vel quod verisimilius est, exaggerabat, quam ipse esset, quamq; Romani illi quibus scribebat, atq; omnes Christiani esse deberent firmo, robustoq; animo in Deum. Qui enim inestimabilem amorem erga nos Dei contemplaretur, filium suum, cumq; ipso omnia nobis condonantis, profecto ob nullam earum rerum, quas Paul. commemorat, deberent à charitate Dei semoueri. At verò licet eo vsque peccatore quis ferueat, non tamen habet vsque adeo securitatem suæ salutis, ut falli nequeat. Præterquam, quod non omnes possunt tantam concipere fiduciam, sed qui imitantes Paulum omni officiorum genere operam impenderint augmento diuinæ gratiæ. **Quartum** utiq; peccatum istorum est, quod nihil distinguunt inter fidem & fiduciam. In sacris enim literis licet iubeamur fidem habere dicitis Dei, nemo tamen iubetur habere fidem: hoc est, firmam persuasionem suæ salutis, sed fiduciam, quæ esse potest sine certitudine particularis fidei. Ex eo enim, quod quis credit cupientissimum esse Deum nostræ salutis, quam vniuersis recipere volentibus offert, licet aliquo modo hæsitet, an aliquid à se obstiterit, nihilominus, si post vigilantem discussionem conscientiæ, nullius est conscius culpæ, cuius non poeniteat, confidere potest & debet in misericordia Dei, qui non permittet eum errare, neque despicit cor contritum & humiliatum. Et hæc est qua debent uti consolatione peccatores. Vnde Paul. Eph. 3. in quo habemus fiduciã & accessum p̄ fidem eius. Et. 1. Ioan. 3. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Si cor, inquit, nostrum non reprehenderit nos. Et in causa fiduciæ non solum ponit fidem, sed opera charitatis, per quæ fiducia roboratur. Quoniam, inquit, mādāta eius custodimus & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus. Et hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine filii eius Iesu Christi, & diligamus alter utrum. Quam quidem fiduciam exigebat Christus ab Apostolis, vbi aiebat, Nolite timere pusillus grex. Atque de hac fiducia

*Quartū
peccatum*

*Fides &
fiducia.*

Eph. 3.

fiducia loquuntur omnes sancti ubiq; consolantur poenitentium animos. Quod si hic de nobis, ut de calumniatoribus conqueratur Bucerus, quod iam non perseuerent dicere, si dem, & fiduciam eandem rem esse, sed id tantum affirmant, quod fides esse non potest sine fiducia. Respondemus primū, quod ubicunq; asserunt, sola nos fide iustificari, fidem accipiunt pro particulari fiducia, ut distinguitur contra fidem historicam. Sunt tamen adeo lubrici & varii, ut nunquam in eadem sententia persistant. Secundo id etiam, quod modo dicunt, est apertissimè falsum. Fides enim esse potest sine fiducia. Nam fides est mentis assensio, qua veras esse credimus reuelationes Dei, atq; adeo promissiones ipsas. Fiducia tamē licet inde incipiat oriri, non tamen firmatur, nisi ex charitate & rebus gestis quibus Deus nobis præcepit iustitiam colere. Non enim dicit scriptura, quod fides foras mittit timorē, sed charitas. Ob idq; quantacunq; quis præstiterit fidem dicitis & promissionibus Dei, si non adhibuerit opera, fidē quidem habebit catholicam sine fiducia: at quantacunq; fuerit fiducia, nunquam perueniet ad certitudinem fidei in particulari assistentis gratiæ. Obiicit quis fortē nobis verbum Iacob. 1. Qui indiget sapientia, postulet à Deo in fide nihil hæsitans. Hoc autem lib. 2. ca. 6. explanauimus. Loquitur enim Apostolus de petitionibus ad iustificationē pertinentibus quæ certa fide credendum est impetrandas fore, nisi nostræ obstiterit voluntatis obex. Sed tamen quia nunquam omnino absq; metu esse possumus eiusmodi obicis, nunquam habebimus certam persuasionem assecutos nos esse salutem. Possumus tamen habere fiduciam, quæ pacare nos possit: iuxta verbū Pauli, iustificati ergo ex fide pacē habeamus. Præter hæc scripturæ testimonia fautores huius opinionis de certitudine gratiæ, excogitabant nescio quas rationes, quibus arbitrabantur cōficere, ut saltem in aliquibus casibus haberi possit huiusmodi certitudo. Hæc autē profecto adeo sunt tenues, ut potuissent impresentiarū, absq; iniuria, prætermitti. Primū ex scholasticis vnicus est qui huius palā fuerit opinionis nep̄e Ioannes quidam Baconis carmelita. Attamen, ut nihil eius authoritati detrahāmus, ratio sua nihil affert p̄babilitatis. Ait enim q̄ cū adultus baptizatur sine aliquo obice peccati,

Bucerus

Charitas.

fo. mi. ii

scholasticæ

rationes.

Ioannes

Baconis.

cati, certitudinem habet fidei, se esse in gratia: per hunc syllogismum. Baptismus confert gratiam, ubi nos inuenit obicem: ego non habeo obicem, & recta intentione suscipio baptismum: ergo renascor filius Dei. Maior est propositio fidei: minorem autem homo in se experitur: ergo conclusio est de fide. Hic autem syllogismus nullius est roboris, propter notam infirmitatem minoris. Neque enim legitimae dispositionis, neque verae receptionis sacramenti tanta esse potest cognitio, quae exequet certitudinem fidei. At de dispositione fuit grande litigium. Arguebant enim sic. Preparatio baptismi sufficiens, est, non afferre obicem, quod tantum dicit negationem mali propositi cum intentione suscipiendi baptismum: haec autem affectio compertissima habenti esse potest atque euidētissima. Quod autem illud solum requiratur, videtur esse opinio Scoti in. 4. sent. d. 1. & dist. 14. Et quamuis requiratur aliquis dolor, is etiam potest esse notissimus, quia, ut li. 2. cap. 15. explicatum à nobis est, non requiritur contritio, sed sufficit qualiscumque dolor. Vitium autem huius argumentationis primum est, quod non discernit inter certitudinem fidei & probabilitatem opinionum. Dispositio enim in adulto ad baptismum quae expressa est in sacra scriptura, tanquam de fide, non est nisi poenitentia, ut, Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. Quam poenitentiam requirebat etiam Petrus in actibus Apostolorum ante baptismum: nam, Poenitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum, & Augustinus. Nemo potest nouam vitam inchoare, nisi praeteritae poenituerit. Qualis autem poenitentia requiratur nec S. Th. nec Scotus neque verò ullus doctorum certo scire potest certitudine fidei, sed probabilitate suae cuiusque opinionis. Ob idque licet Scotus (quod loco citato falsum monstrauimus) vel quiuis alius crederet, quod sufficeret non habere malum propositum, & inde inferret se esse in gratia, non haberet certitudinem fidei, sed certitudinem suae opinionis. Nam quamuis omnes consentiant, quod baptismus confert gratiam, ubi non inuenit obicem, non est certum certitudine fidei, quod ad tollendum obicem non requiratur vera contritio, quae sit dolor re vera propter Deum, Nec qui ita doceret, haberetur haereticus. Quicquid ergo sit de opinionibus doctorum, nemo habere potest certitudi-

De dispositione.

Refutatio

titudinem fidei, quod talis dispositio sit sufficiens. Secundum autem vitium argumentationis huius, peius est. Nam quomodo quis potest habere certitudinem fidei, se non laborare aliqua ignorantia crassa, vel iuris, vel facti, vel alicuius catholicae veritatis, aut propter suam animositatem, aut fortè negligentiam ad inuestigandam veritatem, quae perseverans ignorantia est obex gratiae. At verò praeter dubitationem dispositionis, quis potest certior omnino fieri, quod ille qui baptizat habeat intentionem baptizandi? Ille qui paruulum ante usum rationis intingit, certitudinem habet fidei de salute paruuli. Nam de sua sibi constat intentione, & quod in paruulo non fuerit obex, est manifestum. Qui autem baptizat adultum, non habet scientiam dispositionis suscipientis: sicuti neque suscipiens habere potest scientiam intentionis conferentis. Licet illa credulitas sufficiat, ut maneat tutus. Sed contra Baptismus in voto sufficit ad conferendam gratiam, ut supra lib. 2. constitutum est: quinimo expressa est determinatio concilij sub Innocentio 3. de presbitero non baptizato. cap. veniens, scilicet quod non solum per sacramentum fidei, sed etiam per fidem sacramenti efficitur quis membrum Christi: ergo qui certus est de sua dispositione certus etiam erit de gratia baptismi. Respondetur, quod fides & votum sacramenti non sufficit ad salutem sine sacramento in re, nisi quando adest vera & legitima contritio, quod autem sit vera contritio, putat dolor propter Deum, non potest liquidò constare. Si autem contritio non est sufficiens, quamuis petat sacramentum, & sacerdos fingat illud administrare, si re vera non baptizat, nulla conferetur gratia, quia neque dispositio per se sola sufficiebat, neque ex opere (quod aiunt) operato confertur. Si ergo nec de dispositione quae per se sola sufficiat, neque de sacramento primam conferente gratiam haberi potest certitudo fidei, fit, ut neque haberi possit de gratia ipsa. Per haec proditur ignorantia aliorum, quos lib. 2. cap. 15. reprobauimus. Aiunt enim quod quicumque putat se fecisse, quod in se est ad delendum peccatum, iam est in gratia: hoc autem clarissimè quisque de se potest cognoscere, scilicet quod putet se non habere peccatum: ergo erit certus suae iustitiae. Proditam inquam est incertitia istorum. Sanè qui existimant non posse hic subesse ignorantiam culpabilem,

De preno
bapt.

Ad alio-
rum opinio-
nem rursus.

probabilem, sicut in aliis rebus: cum tamen sit manifestissimum quod potest quis leuiter credere, fecisse sufficientem diligentiam, tam ad examinandum conscientiam suam, quam ad explorandum aliquam veritatem, cuius ignorantia laborat, quam tamen diligentiam non fecerit. Quinimò potest credere se habere dolorem propter Deum, ut modò dicebamus, dum non sit talis. Falsissimum ergo est quod quicumque putat se fecisse quod in se est, sit liber à peccato. Nam tunc quicumque putaret se esse in gratia, eandem haberet. Et quando hanc suam istis opinionem concederemus, non tam inde inferrent certitudinem fidei catholice: siquidem neque ipsimet est nisi opinio. Responso præterea ex his colligitur ad argumentum Caietani. i. q. de contri. cuius li. 2. ca. 16. meminimus. Negat enim eodem instanti quo homo per speciale auxilium Dei sufficientissime est dispositus, in fundi semper gratiam: sed Deus, inquit, spectat plus, minusve pro libito suo. Cuius totam rationem & causam affert, quod alias posset esse homo certus se esse in gratia. Quoniam de huiusmodi, inquit, sufficienti dispositione certitudo haberi potest. Opinio autem hæc, ut illic dicebamus, non solum vniuersis theologis aduersatur, consentienter docentibus, eodem instanti concurrere vltimam dispositionem & gratiam, sed sacra etiam scriptura male consonat. Ut, Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti &c. Et Ezech. 33. Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit, ubi Aug. & Patres semper intelligunt, in quacumque hora, & quocumque momento. Et S. Tho. 1. 2. q. 12. ubi in forma quaestione disputat, expressè respondet, quod ex necessitate, non quidem coactionis, sed tamen infallibilitatis datur gratia se per auxilium Dei præparanti. Et est præterea argumentum, quod si talis opinio esset vera, certum esset tempus, quo Deus remoraretur poenitentem. Nam dicere, quod aliquando cessat plus, aliquando minus, ridiculum esset. Si autem in medio illius temporis intercederet mors poenitentis, tunc legitime dispositus obiret absque gratia. In summa gratis & absque vlla probabilitate negatur lex in operibus gratiae, quam Deus instituit in operibus naturae. Nempe, quod vltimam dispositionem simul comitetur forma. Neque villo pacto inde fit consequens, ut haberi possit certitudo gratiae. Quoniam ne-

mo

mo potest esse certò conscius suae legitimae preparationis.

Aliud argumentum certitudinis gratiae meditari quis posset de illo qui martyrium patitur in testimonium fidei. Est enim sanctorum doctrina, ut lib. 2. dictum est, quod illic omnia condonantur crimina. Sed tamen facile argumentum soluitur per illud documentum, quod li. 1. cap. 20. exponebamus. Nempe, nullum esse actum habentem speciem charitatis, qui non sit quantum ad substantiam communis illis etiam qui sunt in peccato: praesertim qui aliqua tenentur ignorantia. Quis dubitat, quin hæc reticus eodem robore animi & ardore (ut putat) charitatis sese offerat martyrio, atque verus Christianus. Ob idque licet prægrandem habeat fiduciam martyris suae salutis, non tamen habet fidem catholicam, nullum obicere se obstaculum: nisi per specialem reuelationem certior fiat. Hæc autem responsio inde præcipue confirmatur, quod de vniuersis propemodum martyribus, vel legimus, vel credimus, Deum illis peculiariter reuelasse, placere sibi eorum sacrificium. Quae quidem reuelatio non fuisset necessaria, si actus ipse, infallibile esset testimonium. Sunt alia omnia argumenta, veluti hæc, imbecilla & frigida, in quibus idcirco percensendis permultum langueret oratio. De quibus ergo factis, atque adeo de toto opere, quod Deo authore, ad suam ipsius gloriam, hucusque perduximus. Vtinam aliquod ecclesiae suae emolumentum fecerim, ad conciliandas controuersias, quae trigessimam iam annum orbem Christianum deuexant. Neque solum oues Christi in diuersa symbola dispergunt, verum in arma etiam cogunt. Tametsi quam fuerint necessaria & sancta, quae Cæsar pro tuenda fide induit Deus, cuius causa agitur, clarissimis eius victoriis patefecit. Faxit ipse, cuius perfectæ sunt opera, ut si alia non est commodior via, vel hac in ouile reducatur sub vno pastore, per quem spiritus sanctus, tum has discordias componere, tum etiam turbas sedare tandem dignetur. Qui cum patre & filio vnus est Deus, Cui laus est sempiterna.

FINIS.

I i 2

Caieta.

Testimonia scripturae.

Argumentum.

De martyrio.

PRIMUM DECRETVM DE PECCATO
 originali Quintæ sessionis habitæ Die XVII. Iulij. M.D.XL
 VI. Cõcilij Tridētini, Iterũ Impressum ad Verũ exemplar, opera
 & diligētia fratris Dñici Soto, præcipuè ob insigne mēdũ
 quod erat in primo canone. Vbi se inscio, impressum
 fuerat creatus, pro constitutus

PROLOGVS

Acrosancta œcumenica Tridētina Syno-
 dus, in spiritu sancto legitime cõgregata,
 præsentibus nomine Sanctissimi domi-
 ni nostri Pauli, diuina prouidentia papæ.
 3. Reuerēdiss. dñi D. Ioanne maria de mō-
 te, Episcopo prænestino, & Marcello cer-
 uino, tituli sanctæ crucis in Hierusalē presbytero, & Regi-
 naldo Polo tituli sanctæ Mariæ in cosmedin, Sactæ Romanæ
 ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis, Et si
 oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, de-
 cet tñ vt fides catholica, sine qua iposibile est placere Deo, ex
 tirpatis erroribus vniuersis, in vna sinceritate integra, &
 illibata permaneat, quo per eam Ecclesia sancta Dei de suis
 hostibus, à quibus nunquam nõ impeditur, gloriosissima triũ-
 phare possit, Cũ igitur nostris etiã tēporibus, de peccato origi-
 nali & de illius remedio, quæ, velut Christianæ nostræ fidei
 fores, oibus citra cõtrouersã manifestissima esse debuerant,
 serpens ille antiquus humani gñris perpetuus hostis, noua cer-
 tamina suscitauerit, iã tandē ad reuocãdos errãtes, & nutã-
 tes cõfirmãdos, sese accingēs, indeq; sumēs exordiu, vnde &
 morbus coepit, ne populus Christianus omi vëto doctrinæ cir-
 cūferatur sacrarũ scripturarũ, & sanctorũ Patrũ & proba-
 torũ cõciliorũ testimonia, & ipsius catholice Ecclesiæ, indi-
 cium & cõcēssum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit.

canones

CANONES.

Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mã-
 datum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctita-
 tem & iustitiam, in qua cõstitutus fuit, amisisse, incurrisse-
 q; per offensam huiusmodi præuaricationis irã & indigna-
 tionem Dei, atque adeo mortem, quam antea illi cõminatus
 fuerat Deus, & cũ morte captiuitatē sub eius potestate, qui
 deinde mortis habuit imperium, hoc est diaboli, totumq; A-
 dam, per illam præuaricationis offensam, secundũ corpus &
 animam in deterius commutatum fuisse, anathema sit.

2. Si quis soli Adæ, præuaricationem suam, non alias etiam
 & eius propagini asserit nocuisse, acceptam à Deo sanctita-
 tem, & iustitiam, quam perdidit, non nobis, sed sibi soli per-
 didisse, inquinatq; illo per inobedienciæ peccatũ, mortē &
 pœnas corporis tantũ in omne genus humanum, & secun-
 dum cõmunem legem transfundisse, non autem & peccatũ,
 cui pro pœna debebatur, vtraq; mors, corporis, videlicet, &
 animæ, anathema sit. Cum cõtradicat Apostolo dicenti, per
 vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per pec-
 catum mors, & ita in omnes homines mors pertrãsit, in quo
 omnes peccauerunt.

3. Si quis morbum huius originalis peccati, quod vnum est,
 in nobis propagatione, non imitatione diffusum residet, vni
 cuiq; proprium, vel per humanã naturã vires vel per aliud
 remediũ asserit auferri, quã per meritũ vnius domini no-
 stri Iesu Christi qui Deo nos in sanguine suo reconciliauit.
 Factus nobis sanctificatio, iustitia, & redemptio: aut negat
 ipsum meritum nobis per fidem, & baptismi sacramentum
 applicari, anathema sit. Huic enim omnes prophætæ testimo-
 nium perhibent remissionem peccatorum accipere per ma-

Ii 3 num

num eius, omnes qui credunt in eum, neque aliud nomē esse sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, & illa, Quicumq; baptizati estis, Christum induistis.

4 Si quis paruulos recentes ab utrisq; matrum baptizandos negat, etiam si fuerit à baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam aeternam consequendam, vnde fit consequens vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus. per vnum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica, vbiq; diffusa, semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione apostolorum etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerant. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

5 Si quis ergo per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quae in baptismo confertur, reatum originalis peccati, remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi: aut non imputari, Anathema sit. In renatum enim nihil odit Deus, quia nihil est damnationis eius, qui vere cōsepulti sunt cū Christo, per baptismum in mortem, qui non secundū carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & nouum,
qui

qui secundum Deum creatus est, induentes: Innocentes, immaculati, puri, innoxij: ac Deo dilecti effecti sunt, heredes quidem Dei, coheredes autē Christi, ita vt nihil profusus eos ab ingressu cœli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hac sancta Synodus fatetur, & sentit, quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentit tibus, & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet, quinimo, qui legitime certauerit coronabitur. Hanc concupiscentiam, quā aliquando Apostolus peccatū appellat: sancta Synodus declarat, Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè, & proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat, Si quis autem contrarium senserit, Anathema sit.

Declarat tamen, hac ipsa sancta Synodus non esse suae intentionis, comprehendere in hoc Decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam, & immaculatā virginem Mariā, Dei genitricem: sed obseruandas esse constitutiones foelicis recordationis Sixti Papae Quarti, sub pœna in eis cōstitutionibus contentis, quas innouat.

DECRETVM DE IVSTIFICATIONE SACROSANCTI ŒCUMENICI CONCILII TRIDENTINI. IN SEXTA SESSIONE, VNO PATRUM CONSENSU PROMVLGATVM.

Vm hoc tempore non sine multarum animarū iactura, & graui ecclesiasticæ vnitatis detrimēto, erronea quaedā disseminata sit de iustificatione doctrina, ad laudē & gloriā omnipotentis Dei, Ecclesiæ tranquillitatē, & animarū salutē. Sacrosancta

Oecumenia & generalis Tridentin^{is} Synodus in spiritu sancto legitime congregata, presidentibus in ea nomine sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, Domini Pauli diuina providentia Papæ tertij, Reuerendiss. Dominis Dominis Ioanne Maria Episcopo Prænestino de Môte, & Marcello cerinno tituli sanctæ Crucis in Hierusalē præbytero, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalib. & Apostolicis de latere legatis exponere intendit omnibus Christi fidelibus veram sanamq; doctrinā ipsius iustificationis quam sol iustitiæ Christus Iesus fidei nostræ author, & consumatur docuit. Apostoli tradiderunt, & catholica Ecclesia Spiritu sancto suggerente perpetuo retinuit: districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare, aut docere quam presenti decreto statuitur, ac declaratur.

De naturæ, & legis ad iustificandos homines imbecillitate. Cap. I.

Primum declarat sancta Synodus ad iustificationis doctrinam probe & sincere intelligendam oportere, ut unusquisq; agnoscat & fateatur, quod cum homines in prævaricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, & ut Apostolus inquit natura filij iræ, quæadmodum in decreto de peccato originali exposuit, usq; adeo serui erant peccati, & sub potestate diaboli & mortis, ut non modo geres per vim naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam legis Moysi inde liberari, aut surgere possent, tametsi in eis liberū arbitrium, minime extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi. Cap. II.

Quo factum est, ut cœlestis pater, pater misericordiarū, & Deus totius consolationis Christum Iesum filium suum

& ante legem, & legis tempore, multis sanctis Patribus declaratum, & promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad hoies miserit, ut & Iudæos qui sub lege erant redimeret & gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atq; omnes adoptionem filiorum reciperet, hūc proposuit Deus propitiatorem per fidē in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiā pro totius mundi.

Qui per Christum iustificantur. Cap. III.

Verum & si ille pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ij duntaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut re vera homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum dum concipiuntur propriam iniustitiam contrahant. Ita nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur, cum ea renascētia per meritum passionis eius, gratia qua iusti fiunt illis tribuatur: pro hoc beneficio Apostolus gratias nos semper agere hortatur patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitq; in regnum filij dilectionis suæ in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum.

Insinuatur descriptio iustificationis impij & motus eius in statu gratiæ. Cap. IIII.

Quibus verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, ut sit trāslatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adæ in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ quidem trāslatio post euangeliū promulgatum sine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri nō potest, sicut scriptum est. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spū sancto nō potest in-

troire

troire in regnum Dei.

De necessitate preparationis ad iustificationem
in adultis & vnde sit. Cap. V.

Declarat præterea ipsius iustificationis exordium in Adultis à Dei per Christum Iesum præueniente gratia sumendum esse, hoc est ab eius vocatione: qua nullis eorum existentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auersi erant per eius excitantem, atq; adiuuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem eidem gratiæ liberè assentiendo, & cooperando, disponatur ita, vt tangente Deo cor hominis per Spiritu sancti illuminatione, neq; homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipies, quippe qui illam & abijcere potest, neque tamen sine gratia Dei mouere sed ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur, cum respondemus. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur.

Modus preparationis. Cap. VI.

Disponuntur autem ad ipsam iustitiam dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt. Atq; illud imprimis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & dum peccatores se esse intelligentes à diuina iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur ad considerandum Dei misericordiam se conuertendo in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumq; tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata, per odium aliquod, & detestationem,

tionem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Deniq; dum proponunt suscipere baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est, Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit, & Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, & timor domini expellit peccatum, & pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritu sancti. Et, euntes ergo docete omnes gentes, baptizates eos in nomine patris, & filij, & Spiritu sancti, docetes eos seruare quacumq; mandata vobis. Deniq; præparate corda vestra Domino.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius
causæ. Cap. VII.

Hanc dispositionem seu preparationem, iustificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio, interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum, vnde homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus vt sit hæres, secundum spem vitæ æternæ. Huius iustificationis causæ sunt finalis quidē gloria Dei & Christi, ac vitæ æternæ: efficiens verò misericors Deus, qui gratuito abluit, & sanctificat, signās, & vngens spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, Meritoria autem dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cum essemus inimici propter nimiam charitatem, qua dilexit nos sua sanctissima passione in ligno Crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo patri satisfacit: instrumentalis item sacramentum baptismi quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio, Demum

Vnica

vnica formalis causa est iustitia Dei, non qua ipse iustus, est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati renouamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed vere iusti nominamur, & sumus, iustitiam in nobis recipiētes vnusquisq; secundū suam mensuram, quam spiritu sanctus partitur singulis prout vult, & secundū propriā cuiusque dispositionem, & cooperationem. Quamquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impij iustificatione fit dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorū, qui iustificantur, atq; ipsis inhæret. Vnde in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem. Nam fides nisi ad eam spes accedat, & charitas, neq; vnit perfecte cum Christo, neq; corporis eius viuū membrum efficit. Qua ratione verissime dicitur, fidem sine operibus mortuam, & ociosam esse, & in Christo Iesu, neq; circuncisionem aliquid valere, neq; præputiū sed fidem, quæ per charitatē operatur. Hanc fidem ante baptismi sacramentū ex Apostolorum traditione, Cathecumini ab Ecclesia petunt, cū petunt fidē vitam æternam præstantem, quam sine spe & charitate fides præstare nō potest. Vnde & statim verbū Christi audiunt, si vis ad vitam ingredi serua mandata. Itaq; verā & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolā pro illa quam Adam sua inobedientia, sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, cādidam, & immaculatā iubentur statim renati conseruare, vt eā perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

Quomodo intelligatur impium per fidem

& gra-

& gratis iustificari.

Cap. VIII.

Cum vero Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem & gratis ea verba in eo sensu intelligenda sunt quem perpetuus Ecclesiæ catholica consensus, tenuit & expressit, vt scilicet per fidem, ideo iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedūt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratia promeretur: si enim est, iam non ex operibus, alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia.

Contra inanem hereticorum fiduciam. Cap. IX.

Quamuis autem necessarium sit credere, neq; remitti, neq; remissa vnquam fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia, propter Christum nemini tamen fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescēti peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est, cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prædicetur, vna hæc & ab omni pietate remota fiducia: sed neque illud asserēdum est oportere eos, qui vere iustificati sunt, absq; vlla omnino dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui, ac iustificari, nisi eum qui certo & firmissimè credat se absolutum & iustificatum esse, atq; hac sola fide, absolutionem, & iustificationem per fici, quasi qui hoc non credit de Dei promissis, deq; mortis, & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Cum velut nemo pius, de Dei misericordia, de Christi merito, deq; sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet, sic quilibet, dum se ipsum, suamq; propriam infirmitatē,

&

Et in dispositione respicit de sua gratia formidare et time-
re potest. Cum nullus scire valeat certitudine fidei cui non po-
test subesse falsum se gratiam Dei esse consecutum.

De accepto iustificationis incremento Cap. X

Sic ergo iustificati, et amici Dei, ac domestici facti, eunt
de virtute in virtutem renouantur (vt Apostolus inquit)
de die in diem, hoc est mortificando membra carnis suae, et ex-
hibendo ea arma iustitiae in sanctificationem per obseruatio-
nem mandatorum Dei, et Ecclesiae in ipsa iustitia per Christi
gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus crescunt, at-
que magis iustificantur, sicut scriptum est. Qui iustus est,
iustificetur adhuc, et iterum, ne verearis usque ad mortem
iustificari, et rursus. Videtis quoniam ex operibus iustifica-
tur homo, et non ex fide tantum. Hoc vero iustitiae incre-
mentum petit sancta Ecclesia cum orat. Da nobis domine fi-
dei, spei, et charitatis augmentum.

De obseruatione mandatorum Dei, deque illius neces-
sitate, et possibilitate. Cap. XI.

Nemo autem quantumuis iustificatus, liberum se esse ab ob-
seruatione mandatorum putare debet. Nemo temeraria illa,
et a patribus sub anathemate prohibita voce uti. Dei praec-
cepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia: Nam
Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, et facere
quod possis, et petere quod non possis, et adiuuat vt possis, cuius
mandata, graua non sunt, cuius iugum suauis est, et om-
nis leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt, qui autem
diligunt eum, (vt ipsemet testatur) seruant sermones eius,
quod utique, cum diuino auxilio prestare possunt, licet enim
in hac mortali vita, quantumuis sancti et iusti, in leuia
salte

saltem, et quotidiana, quae etiam venialia dicuntur pec-
cata, quandoque cadant: non propterea desinunt esse iusti.
Nam et iustorum illa vox est, et humilis, et verax, di-
mitte nobis debita nostra, quo fit vt iusti ipsi eo magis se
obligatos ad ambulandum in via iustitiae sentire debeant,
quo liberati iam a peccato serui autem facti Deo, sobrie, ius-
te, et pie viuentes perficere possunt per Christum Iesum,
per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus nan-
que sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius
deseratur, itaque, nemo sibi in sola fide blandiri debet putans
fide sola se heredem esse constitutum, hereditatemque conse-
quuturum, etiamsi Christo non compatiatur, vt et coglorifi-
cetur: nam et Christus ipse (vt inquit Apostolus) cum esset
filius Dei didicit ex his quae passus est obedientiam, et con-
sumatus: factus est omnibus obtemperantibus sibi causa sa-
lutis aeternae. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos di-
cens, Nescitis quod hi qui in stadio currunt omnes quidem
currunt sed vnus accipit brauium, sic currite vt comprehen-
datis, ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno,
non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum, et
in seruitutem redigo, ne forte cum alijs predicauerim ipse
reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus. Sata-
gite vt per bona opera certam vestram vocationem, et
electionem faciatis. Haec enim facientes non peccabitis, aliquando
vnde constat eos orthodoxae religionis doctrinae aduersari,
qui dicunt iustum in omni bono opere saltem venialiter pec-
care, aut (quod intollerabilius est) poenas aeternas mereri.
Atque etiam eos qui statuunt in omnibus operibus ius-
tos peccare si in illis suam ipsorum socordiam excitando,
et sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc vt in-
primis glorificetur Deus mercedem quoque intuentur aeter-
nam

nam, cum scriptum sit. *Inclinavi cor meum ad faciendas iustificaciones tuas propter retributionem, & de Mose dicat Apostolus, quod aspiciebat in remuneratione.*

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse. Cap. XII.

Nemo quoque, quãdiu in hac mortalitate uiuitur de arcana diuinæ prædestinationis mysterio vsq; adeò præsumere debet ut certo statuatur se omnino esse in numero prædestinatorum, quasi verũ esset quod iustificatus aut amplius peccare nõ possit, aut si peccauerit certam sibi respicientiam promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri nõ potest, quos Deus sibi elegerit.

De perseuerantiæ munere. Cap. XIII.

Similiter de perseuerantiæ munere de quo scriptũ est. *Qui perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit* quod quidẽ aliud de haberi non potest nisi ab eo, qui potens est eum, qui stat statuere ut perseueranter stet, & eum qui cadit restituere) nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur. Tametsi in Dei auxilio firmisimam spem collocare, & repone omnes debent. Deus enim nisi ipsi illius gratiæ defuerit sicut cepit opus bonũ ita perficiet operãs velle, & perficere. Verũ tamen qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutẽ suam operentur in laboribus, in vigilijs, in elemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, in castitate. Formidare enim debent sciẽtes, quod in spem gloriæ, & nondum in gla renati sunt, de pugna quæ superest cum carne, cum mũdo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent dicenti. *Debitores sumus, non carni, ut secundum carnẽ uiuamus, si enim secundum carnem uixeritis, moriemini, si autẽ spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis.*

De

De lapsis, & eorum reparatione. Cap. XIII.

Qui uero ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragiũ perditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncuparũt. Etenim pro his, qui post baptismum in peccata labuntur. Christus Iesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cũ dixit. *Accipite spiritum sanctum, quorum remisieritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.* Vnde docẽdum est Christiani hominis pœnitentiã post lapsum multo aliam esse à baptismali, eaq; contineri non modo cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, uerum etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalẽ absolutionem, itemq; satisfactionẽ per ieiunia, elemosynas, oratiões, & alia pia spiritualis uitæ exercitia, nõ quidẽ pro pœna æterna, quæ sacramẽto uel sacramẽti voto, unã cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ (ut sacra litera docent non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt ingrati Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt ueriti. De qua pœnitentiã scriptum est, *memore esto unde excideris age pœnitentiã, & prima opera fac, & iterum quæ secundum Deum tristitia est pœnitentiã in salutem stabilem operatur, & rursus. Pœnitentiã agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.*

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed

K k non

non fidem.

Cap. XV.

Aduersus etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium, asserendum est non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio mortali peccato quamuis non amittantur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti, diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei, non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque oēs, qui letalia committunt peccata, à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

De fructu iustificatiōis, hoc est de merito bonorū operū, deque ipsius meriti ratione. Cap. XVI.

Hac igitur ratioe iustificatis hominibus, siue acceptā gratiam perpetuo conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba, Abundate in omni opere bono scientes quod labor uester, non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis uestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, & nolite amittere cōfidentia uestrā, quæ magnā habet remunerationē. Atque ideo bene operatibus usque in finē, & in deo sperantibus proponēda est vita æterna, & tanquā gratia filiis Dei per Christū Iesum, misericorditer promissa & tanquā merces promissiōis Dei bonis ipsorū operibus, & meritis fideliter reddēda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quā post suū certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendam. Non solum autem sibi, sed &
omnibus

omnibus qui diligunt aduentum eius. Cum enim ille ipse Christus Iesus tanquam caput in membra, & tanquam uitis in palmites in ipsos iustificatos iugiter uirtutem influat, quæ uirtus bona eorum opera semper antecedit comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta diuinæ legi pro huius uitæ statu satis fecisse, & uitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, uerè promeruisse censeantur, cum Christus Saluator noster dicat, si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei non sitiet in æternum. Sed fiet in eo fons aquæ uiuæ salientis in uitam æternam. Ita neque propria nostra iustitia, tanquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei, quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum, neque uero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis usque adeo tribuatur, ut etiam, qui uni ex minimis suis potum aquæ frigida dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum, & Apostolus testetur id quod in præsentem est momentaneum & leue tribulationis nostre supra modum in sublimitate, æternū gloriæ pondus operari in nobis. Absit tamen, ut Christianus homo in seipso uel confidat, uel gloriatur, & non in Domino, cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum uelit esse merita quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, unusquisque, sicut misericordiam, & bonitatem: ita seueritatē, & iudicium ante oculos habere debet, neque se ipsum aliquis etiā si nihil sibi cōsciū fuerit

iudicare, quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda est, sed Dei: qui illuminabit abscondita tenebrarum & manifestabit concilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo, qui (ut scriptum est) reddet unicuique secundum opera sua.

Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter, firmiterque receperit iustificari non poterit. Placuit sanctæ Synodo hos canones subungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere, & sequi, sed etiam quid vitare, & fugere debeant.

CANONES.

- 1 Si quis dixerit hominem suis operibus, quæ vel per humanæ nature vires à vel per legis doctrinam fiant, absque diuina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo. Anathema sit.
- 2 Si quis dixerit ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, ut facilius homo iuste viuere, ac vitam æternam, promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrunque, sed ægre tamen & difficulter possit. Anathema sit.
- 3 Si quis dixerit sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse sicut oportet ut ei iustificationis gratia conferatur. Anathema sit.
- 4 Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam, se disponat ac præparet, neque posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque;

requis passine se habere. Anathema sit.

- 5 Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum, esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re figmentum denique, à Sathana inuentum in Ecclesiam. Anathema sit.
- 6 Si quis dixerit non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita ut bona Deum operari, non permisiue solum, sed etiã proprie, & per se, adeo ut sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli. Anathema sit.
- 7 Si quis dixerit opera omnia quæ ante iustificationem fuit quacunq; ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum grauius peccare. Anathema sit.
- 8 Si quis dixerit gehenæ metum per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores peiores facere anathema sit.
- 9 Si quis dixerit sola fide impium iustificari, ita, ut intelligat nihil aliud requiri quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari, atq; disponi. Anathema sit.
- 10 Si quis dixerit homines sine Christi iustitia per quam nobis meruit iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse. Anathema sit.
- 11 Si quis dixerit hominem iustificari, vel sola imputatione iustitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione exclusâ gratia, & charitate, quæ in cordibus eorum per spiritum sanctum diffundantur, atq; illis inhereat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei. Anathema sit.
- 12 Si quis dixerit fidem iustificantem nihil aliud esse, quam

KK 3 fiduciam

fiduciam diuinæ misericordiæ peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse qua iustificamur. Anathema sit.

- 13 Si quis dixerit omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo, & absq; vlla hæsitatione propriæ infirmitatis, & indispositionis peccata sibi esse remissa. Anathema sit.
- 14 Si quis dixerit hominem a peccatis absolui ac iustificari, ex eo quod se absolui, ac iustificari certo, credat, aut neminẽ vere esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide absolutionem, & iustificationem perfici. Anathema sit.
- 15 Si quis dixerit hominem renatum, & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certò esse in numero prædestinatorum. Anathema sit.
- 16 Si quis magnum illud vsq; in finem perseuerantiæ donũ, se certo habiturum, absoluta, & infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali reuelatione didicerit. Anathema sit.
- 17 Si quis iustificationis gratiam, non nisi prædestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpotè diuina potestate prædestinatos ad malum. Anathema sit.
- 18 Si quis dixerit Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto esse ad obseruandum impossibilia. Anathema sit.
- 19 Si quis dixerit nihil præceptum esse in euangelio, præter fidem, cetera esse indifferentia, neq; præcepta, neq; prohibita sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos. Anathema sit.
- 20 Si quis hominem iustificatum, & quantumlibet perfectũ dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei, &
- Ecclesiæ,

Ecclesiæ, sed tantum ad credendum quasi verum euangeliũ sit nuda, & absoluta promissio vitæ eternæ sine conditione obseruationis mandatorum. Anathema sit.

- 21 Si quis dixerit Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse, ut redemptorem cui fidant, non etiam ut legislatorẽ cui obediant. Anathema sit.
- 22 Si quis dixerit iustificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta iustitia perseuerare posse, vel cum eo non posse. Anathema sit.
- 23 Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neq; gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccatum nunquam vere fuisse iustificatum, aut contra posse, in tota vita, peccata omnia, etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesiæ. Anathema sit.
- 24 Si quis dixerit iustitiam acceptam non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera: sed opera ipsa fructus solummodo, & signa esse iustificationis adẽpta, nõ etiam ipsius augendæ causam. Anathema sit.
- 25 Si quis in quolibet bono opere iustum, saltẽ venialiter peccare dixerit: aut quod intollerabilius est, mortaliter: atque ideo pœnas eternas mereri, tantumq; ob id damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationẽ. Anathema sit.
- 26 Si quis dixerit iustos non debere pro bonis operibus, quæ in deo fuerint facta, expectare, & sperare eternam retributionem à deo per eius misericordiam, & Iesu Christi meritum: si bene agendo, & diuina mandata custodiendo vsq; in finem perseuerauerit. Anathema sit.
- 27 Si quis dixerit nullũ esse mortale peccatũ, nisi infidelitatis: aut nullo alio quãtuus graui, & enormi præterquã infidelitatis peccato, semel acceptam gratiã amitti. Anathema sit.

- 28 Si quis dixerit amissa per peccatum gratia simul, & fidē semper remitti: aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidē, licet non sit viua, aut eum qui fidem sine charitate habet nō esse Christianum. Anathema sit.
- 29 Si quis dixerit eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere: aut posse quidem: sed sola fide, amissam iustitiā recuperare, sine sacramento pœnitentiæ: prout sancta Romana, & vniuersalis Ecclesia à Christo domino, & eius Apostolis edocta hucusque professæ est, seruauit & docuit. Anathema sit.
- 30 Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuiuslibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit: ut nullus remaneat reatus pœnæ tēporalis exolūda: vel in hoc seculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna cœlorū aditus patere possit. Anathema sit.
- 31 Si quis dixerit iustificatū peccare dū intuitu æternæ mercedis, bene operatur. Anathema sit.
- 32 Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera ita esse dona Dei, ut nō sint etiā bona ipsius iustificati merita. Aut ipsum iustificatum bonis operibus quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum (cuius viuum membrum est) fiunt: non verè mœveri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ (si tamen in gratia decesserit) cōsecutionem: atque gloriæ etiam augmentum. Anathema sit.
- 33 Si quis dixerit per hanc doctrinā catholicā de iustificatione à sancta Synodo hoc præsentis decreto expressam, aliqua ex parte gloriæ Dei vel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari: & nō potius veritatem fidei nostræ, Dei deniq; ac Christi Iesu gloriam illustrari. Anathema sit.

L A V S D E O.